

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
LATVIJAS UN AUSTRUMEIROPAS JAUNO UN JAUNĀKO LAIKU
VĒSTURES KATEDRA

Vēstures doktora programmas students

Gints ZELMENIS

(stud. apl. Nr. Dokt 020327)

**LATVIJAS REPUBLIKAS KULTŪRAS POLITIKA
1918.—1934.g.**

Promocijas darbs

1.sējums

Pamatnodaļas

Zinātniskais vadītājs

Profesors, Dr.hist. Ilgvars BUTULIS

Rīga 2012

Saturs

Izmantotie saīsinājumi	4
Ievads	6
Avotu un literatūras apskats	11
1.nodaļa. Politisko organizāciju un LR valdību deklarētās nostādnes attiecībā uz kultūru	41
1.1. Politisko partiju, frakciju u.c. politisko organizāciju programmas un „platformas”	41
1.1.1. LSDSP	42
1.1.2. LZS	44
1.1.3. „Centra” grupas	45
1.1.4. Latgales politiskās grupas	47
1.1.5. Nacionālo minoritāšu politiskās grupas	49
1.2. Valdību deklarācijas	50
2.nodaļa. Valsts kultūras iestādes, to veidošana un neliels nevalstisko kultūras iestāžu apskats	54
2.1. Bibliotēkas	54
2.2. Arhīvi	61
2.3. Muzeji	64
2.4. Pieminekļu valde (pārvalde), Folkloras krātuve un to funkcijas	69
2.5. Teātri un muzikālie kolektīvi	73
2.6. Kultūras izglītības iestādes	79
3.nodaļa. Dažādu kultūras jomu normatīvais regulējums un cenzūra	90
3.1. Pieminekļu aizsardzības likums	90
3.2. Likumdošana preses un bibliotēku jomā	96
3.3. Preses cenzūra	108
3.4. Normatīvie akti par kino nozari un kino cenzūru	116
3.5. Normatīvie akti par nevalstiskajiem teātriem un citiem kultūras pasākumiem	126
3.6. Kultūras darbinieku sociālais nodrošinājums	131
4.nodaļa. Kultūras institūciju finansēšana no valsts budžeta un kultūru skarošie nodokļi	137
4.1. Kultūras institūciju finansēšanas mehānisms valsts budžetos	137
4.2. Dažādām kultūras nozarēm piešķirtais finansējums valsts budžetos	144
4.2.1. Teātru, operu un mūzikas institūciju finansējums	145
4.2.2. Kultūras izglītības institūciju finansēšana	150
4.2.3. Kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un aizsardzības institūciju finansēšana	153

4.2.4. Vizuālās un tēlotājas mākslas finansēšana, kā arī citi izdevumi kultūrai valsts budžetā	157
4.3. Nodokļu politika attiecībā uz kultūru	163
5.nodaļa. Kultūras fonds un kultūras finansēšana tā ietvaros	171
5.1. Likums par Kultūras fondu un fonda dome	171
5.2. Kultūras fonda budžeta veidošanas principi un kopējie finanšu apjomi	179
5.3. KF visvairāk atbalstītās kultūras nozares	185
5.3.1. Bibliotēku finansēšana	185
5.3.2. Teātru, operu un mūzikas institūciju finansēšana	187
5.3.3. Preses un literatūras finansēšana	191
5.4. KF mazāk atbalstītās kultūras nozares	192
5.4.1. Kultūrvēsturiskā mantojuma institūciju un pētījumu finansēšana	192
5.4.2. Kultūras izglītības finansēšana	196
Secinājumi	198
Izmantoto avotu un literatūras saraksts	204
Personu rādītājs	214

Izmantotie saīsinājumi

apr. – apraksts;

b.g. – bez gada;

b.i. – bez izdevēja;

b.v. – bez izdošanas vietas;

doc. – docents;

Dr.art. – mākslas zinātņu doktors;

Dr.habil.hist. – habilitēts vēstures zinātņu doktors;

Dr.habil.phil. – habilitēts filozofijas zinātņu doktors;

Dr.hist. – vēstures zinātņu doktors;

Dr.iur. – juridisko zinātņu doktors;

Dr.med. – medicīnas zinātņu doktors;

Dr.phil. – filozofijas zinātņu doktors;

Dr.philol. – filoloģijas zinātņu doktors;

dz. – dzimis;

f. – fonds;

g. – gads, gadi;

gs. – gadsimts;

IeM – Iekšlietu ministrija;

IMM – Izglītības Ministrijas Mēnešraksts;

IzM – Izglītības ministrija;

īst.v. – īstajā vārdā, īstajā uzvārdā;

KF – Kultūras fonds;

l. – lieta, lietas;

LK – Latvijas Konservatorija;

LKS – „Latvijas kultūras statistika 1918.—1937.g.”;

LKV – Latviešu konversācijas vārdnīca;

LMA – Latvijas Mākslas akadēmija;

LMKNK – Likumu un Ministru Kabineta Noteikumu Krājums;

LNO – Latvijas Nacionālā opera;

LNT – Latvijas Nacionālais teātris;

lp. – lapa, lapas;

lpp. – lapaspuse, lapaspuses;

LPSR – Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika;

LR – Latvijas Republika;
LS – Latvijas Sargs;
Ls. – lats, lati;
LSDSP – Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija;
LSG – Latvijas statistiskā gada grāmata;
LSS – Latvijas Satversmes Sapulce;
LTP – Latvijas Tautas padome;
LU – Latvijas Universitāte;
LVA – Latvijas Valsts arhīvs;
LVVA – Latvijas Valsts vēstures arhīvs;
LZS – Latviešu Zemnieku savienība;
MK – Ministru kabinets;
mlj. – miljons, miljoni;
Nr.p.k. – numurs pēc kārtas;
p.i. – pienākumu izpildītājs;
piem. – piemēram;
prof. – profesors;
PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība;
rbļ. – rublis, rubļi;
sēj. – sējums;
sk. – skatīt;
sl. – sleja, slejas;
t.i. – tas ir;
tk. – tūkstotis, tūkstoši;
t.s. – tā sauktais, tā sauktie;
t.sk. – tajā skaitā;
u.c. – un cits, un citi;
u.tml. – un tamlīdzīgi;
utt. – un tā tālāk;
VV – Valdības Vēstnesis.

Ievads

Katra valsts piekopj noteiktu politiku kultūras jomā, taču pats jēdziens „kultūras politika” ir diezgan plašs un nekonkrēts, tāpēc pirms pētījuma uzdevumu noteikšanas nepieciešams precīzāk formulēt pētījuma objektu. Termins „kultūra” ir ļoti plašs, tas tiek lietots dažādās nozīmēs un nereti tiek saprasts visai atšķirīgi. Plašākā nozīmē par „kultūru” iespējams nosaukt jebkuru cilvēka darbības rezultātu un, pēc filozofu M.Kūles un R.Kūļa domām, nav tādas cilvēciskās esamības jomas, tādas rīcības formas, kurai nevarētu pievienot vārdu „kultūra”.¹ Z.Freids vispār uzskatīja, ka kultūra ir viss tas cilvēka dzīvē, kas ir pacēlies pāri tās dzīvnieciskajiem nosacījumiem un atšķiras no dzīvnieku dzīves.² Arī dažādos enciklopēdiskos un skaidrojošos izdevumos termins „kultūra” definēts ļoti plaši.³ Visbeidzot, mūsdienās par „kultūru” (attiecīgi arī par kultūras politiku) tiek runāts tik plašā nozīmē un tik dažādās situācijās, ka tajā var ietvert praktiski jebko.⁴ Tas nozīmē, ka šā darba ietvaros „kultūras” definējumu nepieciešams precizēt un sašaurināt.

Tradicionāli ikdienā terminu „kultūra” parasti lieto, lai vienā vārdā apzīmētu mākslu un vispār intelektuālo darbību,⁵ tajā skaitā mūziku, teātri, literatūru u.tml.⁶ Tieši šādā – šaurākā – nozīmē jēdziens „kultūra” tiks lietots promocijas darbā. Tātad pētījuma objekts ir Latvijas valsts normatīvajos aktos noteiktie „rāmji” un valsts sniegtais atbalsts „tradicionālajām” kultūras nozarēm (kultūras mantojumam un tā saglabāšanai, presei, grāmatniecībai un literārajai darbībai, kino, teātrim, mūzikai, mākslai, kā arī šajās jomās iesaistītajām institūcijām un darbiniekiem). Attiecīgi par kultūras darbiniekiem promocijas darbā dēvēti ar minētajām darbības jomām saistīto profesiju pārstāvji; par kultūras institūcijām – iestādes un organizācijas, kuru darbība bija saistīta ar šīm kultūras jomām; bet par valsts kultūras iestādēm – institūcijas, kuru darbības pamatfunkcijas bija saistītas ar minētajām aktivitātēm, kuras tika uzturētas par valsts budžeta līdzekļiem un kuras bija padotas kādam valsts pārvaldes resoram.

Parasti kultūras jēdzienā vismaz daļēji tiek iekļauta arī izglītība, zinātne, reliģija un nereti arī sports, taču katra šī cilvēku darbības joma ir tik plaša, ka par valsts politiku attiecībā uz tām būtu nepieciešami atsevišķi pētījumi. Tādēļ promocijas darbā tiks pētīta un

¹ Kūle M., Kūlis R. *Filosofija*. – 34.-35.lpp.

² Freids Z. *Kādas ilūzijas nākotne*. – 6.lpp.

³ Sk. šķirkli „Kultūra”: LKV. X sēj. – 18857-18860.sl.; Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. II sēj. – 184.-187.lpp.; *Filozofijas vārdnīca: A-Z*. – 251.lpp.; *Svešvārdu vārdnīca*. – Rīga, 1978. – 409.lpp.; *Svešvārdu vārdnīca*. – Rīga, 1996. – 423.lpp.; *Svešvārdu vārdnīca*. – Rīga, 1999. – 412.lpp. u.c.

⁴ Sk. Kleins A. *Kultūrpolitika*. – 35.-52.lpp.

⁵ *Ideju vārdnīca*. – 288.lpp.

⁶ Kāds Vācijas bundestāga deputāts šādu kultūras interpretāciju esot nodēvējis par „māksliniecisko kultūru” (sk. Kleins A. *Kultūrpolitika*. – 48.lpp.).

aplūkota Latvijas valsts politika attiecībā uz kultūru iepriekš minētajā šaurākajā nozīmē bet izglītība, zinātne, reliģija un sports aplūkoti netiks. Atsevišķos gadījumos minēto konsekvenci tomēr nāksies vismaz daļēji pārķāpt, jo, piemēram, Latvijas Konservatorija vai Latvijas Mākslas akadēmija vienlaikus bija gan izglītības, gan kultūras iestādes, un tajās pārsvarā mācījās cilvēki, kuri savu turpmāko dzīvi vēlējās saistīt ar darbošanos mūzikas vai mākslas (t.i., kultūras) jomā. Bez tam divdesmitajos un trīsdesmitajos gados kultūra un izglītība vispār nereti tika saprasti kā sinonīmi. Piemēram, partiju programmās un valdību deklarācijās par kultūras pasākumiem nereti runa bija nodaļās par izglītību un otrādi – nodaļās par kultūru runa bija par izglītības jautājumiem. Divdesmitajos un trīsdesmitajos gados diezgan izplatīta bija arī t.s. „ārpusskolas izglītība”, kuras ietvaros „rīkoja sevišķi uz laukiem lekcijas un lekciju ciklus, kursus un teātra iestudējumus, mākslas izstādes, filmu izrādes un jautājumu vakarus”⁷, t.i., „ārpusskolas izglītība” faktiski ietvēra dažādu kultūras pasākumu rīkošanu. Tātad striktu robežu starp izglītību un kultūru šajā laikā vispār nav iespējams noteikt. Līdz ar to darbā neizbēgami nāksies vismaz nedaudz skart arī izglītības jomu tiktāl, ciktāl tā būs saistīta ar kultūru šā darba izpratnē. Darbā netiks aplūkota pašvaldību politika kultūras jomā (izņemot dažus atsevišķu pašvaldību pieņemtos normatīvos aktus, kas minēti kā piemēri), jo dažādu administratīvi teritoriālo vienību (pilsētu, apriņķu, pagastu) pašvaldību darbības specifika savstarpēji varēja būtiski atšķirties (piem., Rīgas pilsētas pašvaldības prioritātes neizbēgami atšķīrās no kāda lauku pagasta pašvaldības prioritātēm jebkurā jomā). Tātad LR pašvaldību kultūras politiku vismaz daļēji var uzskatīt par atsevišķi pētāmu tematu, turklāt pašvaldībām jebkurā gadījumā vajadzēja darboties centrālās varas izdoto normatīvo aktu robežās.

Darbā ļoti minimāli vai pat nemaz netiks skartas atsevišķas kultūras apakšnozares, attiecībā uz kurām konstatēt noteiktu valsts politiku ir praktiski neiespējami. Piemēram, balets Latvijā 20.-30.gados attīstījās LNO un Liepājas operas ietvaros. Tā darbību nereglamentēja nekādi valsts līmeņa normatīvie akti, bet līdzekļus baleta trupām piešķīra attiecīgo iestāžu vadītāji iestādes budžeta ietvaros. Attiecīgi objektīvi nodalīt politiķu attieksmi pret baletu no attieksmes pret operu ir neiespējami.

Kontrolēt un ietekmēt kultūras norises vairāk vai mazāk cenšas jebkura valsts. Šī kontrole un ietekme var izpausties dažādi. Pirmkārt, kā normatīvo aktu (likumu, noteikumu, instrukciju utt.) izdošana, nosakot zināmas robežas, kurās drīkst darboties kultūras institūcijas un darbinieki. Otrkārt, kā svarīgāko kultūras iestāžu (teātru, muzeju, bibliotēku u.c.) uzturēšana vai finansiāla atbalstīšana. Treškārt, kā atsevišķu kultūras darbinieku (mūziķu, aktieru, mākslinieku u.tml.) darbības finansiāla atbalstīšana,

⁷ Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914—1940. – 451.lpp.

apbalvošana, sociālo garantiju (prēmiju, stipendiju, pensiju u.tml.) nodrošināšana viņiem. Ceturtkārt, kā dažādu administratīvo valsts pārvaldes institūciju (ministriju, pārvalžu, departamentu, atsevišķu iestāžu utt.) tieša iejaukšanās kultūras institūciju un darbinieku aktivitātēs ar nolūku veicināt zināmus procesus un tendences kultūrā vai arī tieši otrādi – ierobežot vai aizliegt šos procesus un tendences. Visu šo pasākumu kopums veido valsts kultūras politiku.

Dažādu kultūras nozaru un institūciju darbība, kā arī atsevišķu kultūras darbinieku aktivitātes ir samērā plaši pētītas un aprakstītas gan speciālos pētījumos, gan apkopjoša rakstura darbos. Tajos atrodami gan atsevišķu kultūras nozaru attīstības tendenču apskati, gan ievērojamu personu ieguldījums tā vai cita žanra attīstībā, gan arī atsevišķu politisko partiju un politiķu sniegtais atbalsts to vai citu kultūras pasākumu organizēšanā, un kultūrai kopumā. Neskatoties uz šādu – diezgan plašu Latvijas kultūras vēstures attēlojumu, gan zinātniskajā literatūrā, gan arī publicistikā krietni mazāk ir atrodama kultūras jomu reglamentējošo normatīvo aktu analīze, savukārt dažādām kultūras nozarēm piešķirtais valsts budžeta un KF finansējums tiek apskatīts diezgan reti. Visbeidzot darbu, kuros būtu analizēts valsts budžetā un KF piešķirto finanšu līdzekļu apjoms (gan kultūrai kopumā, gan arī atsevišķām kultūras nozarēm), un tā attīstības tendences 20.-30.gados, nav vispār.

Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, šā darba mērķis būs izpētīt Latvijas Republikas kultūras politiku no 1918.g. līdz 1934.gadam, aplūkojot valsts ietekmi uz dažādu kultūras jomu attīstību Latvijā šajā laika posmā. Izvirzītā mērķa sasniegšanai darbam būs šādi uzdevumi: 1) aplūkot ietekmīgāko Latvijas politisko partiju u.c. politisko organizāciju, kā arī valdību oficiāli deklarētās nostādnes kultūrā; 2) aplūkot valsts kultūras iestāžu veidošanu un noteikt šā procesa raksturīgākās tendences; 3) izpētīt normatīvajos aktos noteikto kultūras nozaru reglamentāciju, it īpaši kultūras institūcijām un darbiniekiem piešķirtās priekšrocības vai ierobežojumus; 4) izpētīt kultūras vajadzībām piešķirto valsts finansējumu – gan valsts budžeta, gan KF piešķirto pabalstu ietvaros.

Pirmajos gados pēc neatkarības pasludināšanas 1918.g. 18.novembrī, Latvijai, izmantojot gan iekšpolitiskus, gan ārpolitiskus līdzekļus, nācās cīnīties par jaunnodibinātās valsts izdzīvošanu vispār, organizēt un ievadīt karā sagrautās saimniecības atjaunošanu, pēc tam panākt starptautisko atzīšanu, atgūt kara laikā uz citām valstīm izvestās materiālās vērtības utt. Līdz ar to citām dzīves jomām, tajā skaitā kultūrai, valsts nevarēja pievērst tik lielu uzmanību, tomēr tieši pēc neatkarīgas valsts izveides Latvijai radās iespēja patstāvīgi attīstīt savu kultūru un īstenot pašu izvēlētu, nevis kādas impērijas noteiktu kultūras politiku. Savukārt, 1934.g. 15.maija apvērsums ir uzskatāms par robežšķirtni ne tikai Latvijas politiskajā vēsturē, bet tas ietekmēja arī citas dzīves jomas – tajā skaitā kultūru.

K.Ulmaņa autoritārās valdības deklarētie mērķi attiecībā uz kultūru ievērojami atšķīrās no tā, ko sludināja agrāk pie varas esošie politiķi. Līdz ar to LR kultūras politiku pēc 1934.g. valsts apvērsuma var uzskatīt par atsevišķa pētījuma objektu. Tādēļ par šā pētījuma hronoloģisko ietvaru izvēlēts laika posms no 1918.g. līdz 1934.g.

Darba 1.nodaļā aplūkoti galveno politisko partiju un to parlamentāro frakciju programmās, „platformās” u.c. programmatiskajos dokumentos noteiktie principi attiecībā uz kultūru, kā arī valdību deklarācijās ietvertās kultūras nostādnes. Tas ļauj noteikt partiju, frakciju, kā arī valdību oficiālo pozīciju attiecībā pret kultūru.

2.nodaļā apskatītas dažādas valsts dibinātas vai pārņemtas, kā arī uzturētas kultūras institūcijas, to juridiskais statuss, darbību raksturojoši statistikas dati. Atsevišķu kultūras institūciju pārņemšana valsts pārvaldīšanā un uzturēšanā jau pati par sevi parāda valsts īpašo ieinteresētību attiecīgās institūcijas (vai pat nozares) darbībā, tādēļ valsts kultūras institūcijas nepieciešams aplūkot īpaši.

3.nodaļā analizēti dažādas kultūras nozares reglamentējošie normatīvie akti – gan tie, kuru mērķis ir aizsargāt zināmas kultūras vērtības (piem., *Likums par pieminekļu aizsardzību*), gan ar mērķi kaut ko ierobežot vai cenzēt (piem., *Likums par kinematogrāfiem*), gan arī tādi normatīvie akti, kuru mērķis bija kultūras darbinieku sociālais nodrošinājums (piem., *Pagaidu noteikumi par darba nespējīgu mākslinieku, zinātnieku, rakstnieku un skolotāju pabalstiem*). Visi šie normatīvie akti parāda gan valsts veidoto t.s. „kultūras vidi”, kuras ietvaros bija ļauts attīstīties dažādām kultūras nozarēm, gan arī dažādu ierobežojumu īpatsvaru un attīstības tendences.

4.nodaļā pētīts, cik lieli finanšu līdzekļi tika atvēlēti kultūras vajadzībām un dažādām kultūras nozarēm un institūcijām no valsts budžetiem. Bez tam šajā nodaļā aplūkoti arī kultūru skarošie nodokļi. Nodokļu un muitas likumdošanas aplūkošana ir nepieciešama tādēļ, ka kultūras politiku ietekmē arī daudzi citi vispārēji likumi un noteikumi, kas nav pieņemti īpaši kultūras jomas vajadzībām, tomēr var krietni vien ietekmēt to.⁸

5.nodaļā aplūkota Kultūras fonda uzbūve un finansēšana, kā arī pētīti tā atvēlētie pabalsti dažādām kultūras institūcijām un nozarēm. No pēdējās divās nodaļās analizētā materiāla būs redzams, cik lieli finanšu līdzekļi tika piešķirti kultūrai 20.gados un 30.gadu pirmajā pusē. Aplūkojot atsevišķi katrai kultūras nozarei piešķirto līdzekļu apjomu iespējams noteikt, kuras kultūras nozares tika atzītas par prioritārām (t.i., kurām tika piešķirts vairāk līdzekļu), kā arī – vai un kā mainījās šīs prioritātes apskatāmajā laika periodā.

⁸ Kleins A. Kultūrpolitika. – 70.lpp.

Iepriekš izvirzītā mērķa sasniegšanai, darbā izmantota aprakstošā metode, lai parādītu notikumus un faktus, kas attiecas uz pētāmo tēmu. Kultūrai piešķirtā finansējuma attēlošanai, sīkākai raksturošanai un galveno tendenču konstatēšanai apkopots apjomīgs skaitliskais materiāls. Tā apstrādē izmantota statistiskās un vēsturiskās salīdzināšanas metodes, izmantojot sinhronās un diahronās tabulas. Tādēļ nodaļās izklāstītie fakti un raksturotās tendences nereti ir balstītas uz informāciju, kas iekļauta pielikumos. 1.grupas pielikumos uzskaitīti LTP, LSS un Saeimas komisijās izskatītie normatīvie akti (arī to projekti), to izskatīšanas laiki, kā arī sniegta informācija par komisijās pārstāvēto lielāko politisko grupējumu pārstāvju skaitu. Šīs grupas pielikumos minēti tikai tie normatīvie akti, kuri tādā vai citādā veidā ietekmēja kultūras politiku. Otrās grupas pielikumi satur informāciju par valsts budžetiem un valsts budžetos piešķirtajiem līdzekļiem dažādām kultūras nozarēm. Trešās grupas pielikumi satur tādu pat informāciju par Kultūras fonda finanšu kopējiem rādītājiem, kā arī fonda piešķirtajiem pabalstiem kultūras nozarēm. Ceturtā pielikumu grupa satur informāciju ar dažādu kultūras jomu un institūciju svarīgākajiem statistikas datiem. Analizējot pielikumos iekļauto informāciju ir iespējams noteikt gan dažādām kultūras institūcijām piešķiramo finanšu līdzekļu attīstības dinamiku, gan arī šo institūciju skaita izmaiņas. Visi šie rādītāji katrs savā veidā raksturo kultūras politiku Latvijā apskatāmajā laika posmā.

Avotu un literatūras apskats

Nepublicētie avoti

Promocijas darbā izmantoto nepublicēto avotu apjomu veido Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā uzkrātie valsts pārvaldes institūciju dokumenti, kas uzkrāti vairākos arhīva fondos (Izglītības ministrija, Izglītības ministrijas Mākslas un kultūras departaments, Latvijas Republikas Saeima, Latvijas Satversmes Sapulce, Rīgas apgabaltiesa, Valsts kanceleja⁹). Šajos fondos atrodami minēto institūciju darbības laikā radītie, kā arī no citām institūcijām vai privātpersonām saņemtie dokumenti.

LVVA Valsts kancelejas fondā (Nr.1307) atrodami MK protokoli, valdības u.c. valsts pārvaldes institūciju sagatavotie normatīvie akti un to projekti, dažādi nevalstisko institūciju priekšlikumi un sarakstes materiāli, kā arī citi dokumenti. MK protokolos¹⁰ fiksēts LR MK sēžu dalībnieku sastāvs, kā arī katrā sēdē izskatītie jautājumi un pieņemtie lēmumi. Būtisks šo avotu trūkums ir tas, ka MK protokolos tikai ļoti retos gadījumos atrodama katra atsevišķa apspriežamā jautājuma izskatīšanas gaita, bet pamatā fiksēti tikai pieņemtie lēmumi. Līdz ar to vairumā gadījumu nav iespējams noteikt – cik ilgi ministri apsprieduši to vai citu jautājumu un, pamatojoties uz kādiem argumentiem, attiecīgais lēmums pieņemts. Daļa no fondā esošajiem MK sēžu protokoliem ir oriģināli, daļa – to dublikāti vai kopijas. Atsevišķos gadījumos, salīdzinot fondā atrodamos protokolu oriģinālus ar to dublikātiem, atšķirības netika konstatētas. Tātad no apskatītajiem materiāliem iespējams uzzināt, kādi kultūras jautājumi un cik bieži valdībā tika apspriesti.

Valsts kancelejas fondā atrodams arī plašs valdībā izstrādāto un / vai izskatīto normatīvo aktu, to projektu un projektus iniciējošo, kā arī paskaidrojošo dokumentu klāsts. Tajā skaitā ir gan pieņemto normatīvo aktu galīgie varianti, gan arī dažādās izstrādes stadijās saglabājušies projekti ar svītrojumiem, labojumiem, komentāriem, u.tml.,¹¹ kas ļauj izsekot šo normatīvo aktu tapšanas gaitai. Nereti izstrādātajiem normatīvajiem aktiem ir pievienoti paskaidrojumi par attiecīgā projekta mērķi, aktualitāti, kā arī problēmām, kuras ar projekta pieņemšanu plānots risināt. Dažkārt šajos paskaidrojumos ir minēts arī tas – par ko projekta izstrādāšanas gaitā bijušas vislielākās diskusijas. Tā kā vairums no minētajiem dokumentiem ir oriģināli, bieži vien ar to autoru parakstiem, numuriem u.c. rekvizītiem, un citu institūciju fondos nereti iespējams atrast šo dokumentu dublikātus vai kopijas, to

⁹ Sk. Avotu un literatūras sarakstā sadaļu „Nepublicētie avoti”.

¹⁰ LVVA, 1307.f., 1.apr., 276., 278., 279, 281., 1335., 1444.l.; sk. arī LVVA, 1632.f., 2.apr., 103., 104.l.

¹¹ LVVA, 1307.f., 1.apr., 44., 87., 90., 92., 93., 94., 95., 97., 98., 109., 1472.l.

ticamība ir praktiski neapšaubāma. Daļai no dokumentiem nav parakstu, datumu vai citu rekvizītu, taču rekvizītu trūkums, lai arī apgrūtina attiecīgā dokumenta datēšanu vai autora noteikšanu, tomēr pamatā nozīmē, ka attiecīgais dokuments ir melnraksts, t.s. „darba variants”, neapliecināts dublikāts vai kopija, jo parasti materiālos atrodami līdzīgi dokumenti, kuros ir visi nepieciešamie rekvizīti vai pavadvēstules. Kopumā no minētajiem dokumentiem iespējams gūt priekšstatu par kultūras jomas normatīvās reglamentācijas mērķiem, motīviem u.c. niansēm MK noteikumu izstrādes beigu stadijā vai likumu izstrādes „vidējā” stadijā.

Bez tam Valsts kancelejas fondā atrodami sarakstes materiāli ar valsts, pašvaldību un nevalstiskajām institūcijām, kā arī privātpersonām par dažādiem normatīvajiem aktiem (kas aplūkoti iepriekš), dažādiem valstiska un starptautiska mēroga pasākumiem, nelieliem, konkrētiem jautājumiem, lūgumiem piešķirt finansējumu tiem vai citiem projektiem u.c. visdažādākajiem jautājumiem.¹² Dažkārt citos, tālāk aplūkotajos, fondos iespējams atrast sarakstes dokumentu dublikātus, kopijas vai citus ar šo saraksti saistītus materiālus, kas apliecina to autentiskumu. Izmantojot korespondenci iespējams uzzināt, kas bija dažādu kultūras projektu iniciatori, noteikt, kādas bija sūdzības par IzM un tās padotībā esošo institūciju darbību utt.

LVVA Rīgas apgabaltiesas fonda (Nr.1536) 39^a aprakstā atrodamas apgabaltiesas Reģistrācijas nodaļas lietas. 20.-30.gados šajās apgabaltiesu nodaļās tika reģistrētas attiecīgās apgabaltiesas jurisdikcijā esošās sabiedriskās organizācijas, tādēļ no to dokumentiem iespējams uzzināt sabiedrisko organizāciju dibināšanas laiku, to statūtos noteikto organizācijas struktūru un darbības mērķus, atbildīgās amatpersonas, kā arī organizācijas likvidācijas laiku. Darbā izmantoti dokumenti par biedrību „Latvijas ceļojošā opera”, kuros atrodamā informācija izmantota, lai precizētu biedrības dibināšanas laiku.¹³

LVVA Izglītības ministrijas fondos (Nr.1632, Nr.2661) atrodami gan pašas ministrijas lietvedības dokumenti, gan arī dažādu kultūras institūciju (LNO, LNT, LK, LMA u.c.) dokumenti, kas satur informāciju gan par pašas ministrijas, gan arī par tās padotībā esošo institūciju darbību.

IzM „galvenajā” fondā (Nr.1632) atrodami vairāki dokumentu veidi. Pirmkārt, tie ir IzM un tās padotības institūciju izstrādātie normatīvie akti un to projekti, kā arī dokumenti, kas saistīti ar to izstrādi.¹⁴ Tajā skaitā ir gan IzM iekšējo normatīvo aktu (rīkojumu, instrukciju u.c.) „galīgie” varianti, gan arī dažādi likumprojekti un MK noteikumu projekti, kas tālāk iesniegti MK un Saeimas izskatīšanai. Kopā ar izstrādātajiem normatīvajiem

¹² LVVA, 1307.f., 1.apr., 1b., 1318.l.

¹³ LVVA, 1536.f., 39^a.apr., 137.l.

¹⁴ LVVA, 1632.f., 2.apr., 5., 6., 7., 13., 20., 21., 23., 24., 30., 32., 33., 36., 39., 45., 71., 74., 77., 144., 919., 926.l.

aktiem bieži ir dažādi „pavadošie” dokumenti (gan oriģināli, gan kopijas), kuros atrodama informācija par attiecīgo projektu mērķi un aktualitāti. Tā kā citos fondos (gan iepriekš aplūkotajā Valsts kancelejas fondā, gan arī tālāk apskatītajos LSS un Saeimas fondos) iespējams atrast šo dokumentu dublikātus, kopijas vai citus saistītus dokumentus, tad to autentiskums šaubas praktiski neizraisa. Tātad no minētajiem dokumentiem iespējams gūt priekšstatu par kultūras jomas normatīvā regulējuma attīstību IzM līmenī, kā arī likumu un MK noteikumu izstrādes sākuma stadijā.

Otrkārt, informatīvi bagāti ir dažādu kultūras institūciju sarakstes dokumenti. Tajos atrodama informācija gan par IzM (t.i., valsts) sadarbību ar kultūras institūcijām (t.sk. nevalstiskajām), gan arī redzams – kādas bija kultūras institūciju aktuālākās problēmas un kā tās attīstījās apskatāmajā laika posmā.¹⁵ Starp sarakstes dokumentiem atrodami arī dažādu kultūras institūciju darbības pārskati, kas satur informāciju par attiecīgās iestādes pārskata laika galvenajiem darbības virzieniem, rezultātīvajiem rādītājiem, galvenajām problēmām, finansēm u.c. jautājumiem.¹⁶ Lielākais pārskatu trūkums bija tas, ka nereti tie netika sastādīti pēc viena parauga un tajos bija iekļauti dati, kas šķita svarīgi sastādītā pārskata autoram. Rezultātā ne vienmēr iespējams adekvāti savā starpā salīdzināt dažādu iestāžu vai pat vienas iestādes darbības pārskatus par dažādiem darbības periodiem. Daļa no minētajiem kultūras iestāžu pārskatiem bija publicēti arī IzM oficiozā „Izglītības Ministrijas Mēnešraksts” un, salīdzinot LVVA un IMM atrodamos pārskatus, vairumā gadījumu tie sakrīt. Atšķirības parasti ir vai nu tīri redakcionālas, vai arī IMM publicētie pārskati dažkārt ir nedaudz saīsināti.

Treškārt, atsevišķs lietu apraksts LVVA Izglītības ministrijas fondā (Nr.1632) satur dokumentus par KF darbību. Darbā pamatā izmantoti pārskati par KF piešķirtajiem pabalstiem laikā no 1925./26. budžeta gada līdz 1931./32. budžeta gadam.¹⁷ Pārskatus par KF piešķirto pabalstu apjomu no fonda darbības sākuma līdz 1925./26.g. autoram LVVA atrast neizdevās.¹⁸ Šajā LVVA fonda aprakstā atrodami KF darbības pārskatu oriģināleksemplāri vai to kopijas (tā kā KF pārskati tika publicēti VV, sīkāk tie ir aplūkoti pie publicētajiem avotiem). Līdz ar to minētos KF dokumentus iespējams izmantot, lai salīdzinātu, vai VV publicētie pārskatu dati saskan ar arhīvā esošo oriģināleksemplāru informāciju (izlases veidā, salīdzinot publicētos un arhīvā atrodamos pārskatus, autors nekādas atšķirības nekonstatēja).

¹⁵ LVVA, 1632.f., 2.apr., 16., 17., 75., 84., 94., 146., 726., 729., 731., 922., 960., 1626.l.

¹⁶ LVVA, 1632.f., 2.apr., 171., 172., 173., 174., 175., 726.l.

¹⁷ LVVA, 1632.f., 3.apr. 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 10.l.

¹⁸ Tā kā VV tika publicēti KF pārskati par laiku no 1921./23.g. līdz 1931./32.g., var pieņemt, ka KF pārskatu oriģināleksemplāri par laiku no 1921./23.g. līdz 1924./25.g. ir vai nu gājuši zudumā, vai arī kādu apstākļu dēļ nonākuši kādā citā fondā vai arhīvā, taču autoram par to informācijas nav.

Izglītības ministrijas Mākslas un kultūras departamenta fondā (Nr.2661) atrodami dokumenti par dažādu kultūras iestāžu tapšanas laiku 1919. – 1921.g.¹⁹ Darbā izmantots pārskats par LNO pirmo sezonu,²⁰ no kura gūtas ziņas par Nacionālās operas izrāžu skaitu 1919./20.g. sezonā.

LVVA Saeimas (Nr.5485) un LSS (Nr.5486) fondos, cita starpā, atrodami likumdošanas institūciju komisiju protokoli, sagatavotie un izskatītie likumprojekti, to priekšlikumi, kā arī dažādi šos projektus paskaidrojoši dokumenti.²¹ Komisiju protokoli ir rakstīti atsevišķās protokolu grāmatās. Savukārt izraksti no protokoliem vairumā gadījumu ir atrodami arī lietās, kurās apkopoti dokumenti par likumprojektiem (par katru likumprojektu parasti tika veidota atsevišķa lieta). Komisiju protokolos parasti ir fiksēts sēžu dalībnieku sastāvs, sēdēs izskatītie jautājumi, to dalībnieku iesniegtie priekšlikumi, izteiktie argumenti un pieņemtie lēmumi. Minētajos fondos atrodami arī dažādās izstrādes stadijās esoši likumprojekti – ar labojumiem, papildinājumiem u.tml., kas parāda attiecīgā normatīvā akta izskatīšanas gaitu Saeimā. Nereti izstrādātajam likumprojektam ir pievienoti arī paskaidrojumi par tā mērķi un aktualitāti, dažkārt arī jautājumi, par kuriem komisijā izcēlušās vislielākās diskusijas. Tā kā šos likumdevēju institūciju komisiju materiālus nebija paredzēts publicēt, tad deputātu izmantotie argumenti un izteikumi tajos vērtējami kā atklātāki nekā oficiālajās stenogrammās esošie, par ko runa būs tālāk. Tātad aplūkotie protokoli diezgan labi parāda sava laika „politisko virtuvi”. Kopumā šajos materiālos iespējams atrast informāciju par to, kā ar kultūru saistītie likumprojekti tika apspriesti LSS un Saeimas komisijās, kādu politisko grupu pārstāvji, kurus priekšlikumus iesniedza, kāda argumentācija tika izmantota to pamatošanai, kā tas viss ietekmēja attiecīgo likumprojektu izstrādi (īpaši šo likumprojektu izstrādes beigu stadijā).

Kopumā aplūkotie LVVA fondi veidoti no minēto institūciju lietvedībā radītajiem, saņemtajiem un uzkrātajiem dokumentiem. Turklāt, kā jau minēts, nereti konstatējami gadījumi, kad kāda dokumenta oriģināleksemplārs atrodas vienā no aplūkotajiem fondiem, bet tā dublikāts vai kopija – citā fondā. Tāpat arī vienā fondā var atrast dokumentu, kas apstiprina cita fonda dokumentā esošu informāciju. Tas viss apliecina šajos LVVA fondos

¹⁹ Mākslas departaments (no 1920.g. novembra Mākslas un kultūras departaments) IzM struktūrā pastāvēja no 1919.g. septembra līdz 1921.g. martam. Tā būtiskākais uzdevums bija izveidot galvenās valsts kultūras iestādes, pēc šī uzdevuma daļējas veikšanas departaments tika likvidēts (sk. *Zelmenis G. Kultūras dzīves pārraudzība Latvijā 1918.-1934.gadā. // Latvijas Vēsture. – 2005. – Nr.3. – 15.-16.lpp.*).

²⁰ LVVA, 2661.f., 1.apr., 43.l.

²¹ LVVA, 5485.f., 1.apr., 682., 716., 878., 904., 910., 963., 1023., 1244., 1453., 1487., 1497., 1502., 1624., 1625., 1766., 2175., 2836., 2867., 2868., 2869., 2873., 2874., 2875., 2878., 2880., 2881., 2882., 2901., 2905., 2907., 2908., 2914., 3410., 3742., 3787.l.; LVVA, 5486.f., 1.apr., 255., 256., 393., 410., 415., 418., 419., 425., 426., 427., 482.l.

esošo dokumentu autentiskumu un nozīmē, ka atrodamās informācijas ticamība tajos ir ļoti augsta. Tā kā darbs pamatā balstīts uz publicētajos avotos esošo informāciju (pieņemtajiem likumiem, budžetiem, pārskatiem, statistiku), tad apskatītie nepublicētie avoti pārsvarā izmantoti kā palīgmateriāls, lai uzzinātu motivāciju tiem vai citiem pieņemtajiem normatīvajiem aktiem un lēmumiem, kā arī attiecīgo lēmumu iniciatorus un pieņemšanas gaitu. Turklāt ar LVVA dokumentos atrodamās informācijas palīdzību iespējams precizēt publicētajos avotos esošās ziņas.

Publicētie avoti.

Publicētos avotus var iedalīt 8 grupās: 1) normatīvo aktu krājumi; 2) Latvijas Republikas likumdošanas institūciju (LTP, LSS un Saeimas) stenogrammas; 3) valsts budžeti; 4) Kultūras fonda pārskati un budžeti; 5) statistikas izdevumi; 6) partiju programmas u.c. programmatiskie dokumenti; 7) periodiskā prese; 8) citi 20.-30.gadu avoti.

1) Normatīvo aktu krājumi. „Likumu un Ministru Kabineta Noteikumu Krājumos” (no 1919.g. jūlija līdz septembrim tā nosaukums bija „Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums”; no 1919.g. oktobra līdz 1922.g. decembrim „Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums”)²² tika publicēti tikai Latvijas likumdošanas institūciju (LTP, LSS un Saeimas) pieņemtie likumi un MK noteikumi t.i., augstākie LR normatīvie akti. Faktiski minētie krājumi uzskatāmi par periodisko izdevumu – gada laikā parasti tika izdoti vairāki desmiti šā krājuma „burtnīcu”, lai gan to iznākšanas regularitāte bija atkarīga no likumdevēja un valdības darba intensitātes, t.i., laika posms starp divām „burtnīcām” nebija konstants. Sākumā krājumus izdeva Valsts kanceleja, 1920. – 1926.g. – Tieslietu ministrijas Kodifikācijas nodaļa, bet no 1926.g. aprīļa – Saeimas Kodifikācijas nodaļa. No šiem krājumiem iespējams uzzināt Latvijā 1918. – 1934.g. spēkā esošos uz kultūru attiecināmos likumus un MK noteikumus, kā arī grozījumus un papildinājumus tajos.

Dažos gadījumos minētajos krājumos netika ievietoti MK noteikumi. Pirmkārt, tas bija gadījumā, ja MK pieņemtos noteikumus Saeima tuvākajā laikā pēc pieņemšanas atcēla. Tajos gadījumos (retos) krājumā bija publicēta informācija, ka noteikumi bijuši pieņemti, bet jau ir atcelti un tādēļ to teksts krājumā nav publicēts. Šos atceltos noteikumus iespējams atrast VV, kur tie tika publicēti jebkurā gadījumā. Otrkārt, no 1919.g. septembra līdz 1920.g. decembrim, pēc LTP Juridiskās komisijas atzinuma, MK noteikumi šajos krājumos vispār netika ievietoti, tādēļ 1921.g. tika sastādīts un izdots Papildinājums pie likumu un

²² Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums. – Rīga, 1919.; Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – Rīga, 1919. – 1922.; LMKNK. – Rīga, 1923. – 1934.

valdības noteikumu krājums, kurā tika ievietoti 1919. – 1920.g. izdotie MK noteikumi, kas uz 1921.g. vēl bija spēkā.²³ Tātad, lai arī minētos krājumus var izmantot tā laika Latvijas augstāko normatīvo aktu pētīšanai, tomēr tajos atrodamo informāciju vēlams pārbaudīt „Valdības Vēstnesī”.

Tā kā LTP 1919.g. 5.decembrī bija nolēmusi, ka Latvijā līdz savu likumu pieņemšanai paliek spēkā Krievijas likumi, kas izdoti līdz 1917.g. 24.oktobrim, 1921.g. tika izdots krājums ar bijušās Krievijas 1917.g. pagaidu valdības izdotajiem normatīvajiem aktiem (krievu valodā), kas uz 1921.g. vēl bija spēkā. Krājumu bija izdevusi Tieslietu ministrijas Kodifikācijas nodaļa ar nolūku „sniegt šī krājuma lietotājiem oficiālo tekstu”.²⁴ Minētajā izdevumā iespējams atrast Krievijas pagaidu valdības pieņemto likumu „Par presi”, kā arī dažus citus tolaik spēkā esošus un kultūru uz attiecināmus normatīvos aktus. Līdz pat 1933.g. spēkā bija arī agrākie Krievijas impērijas Sodu likumi, kas 20.-30.gados tika papildināti vai grozīti²⁵ un attiecīgi arī vairākkārt izdoti atkārtoti. Tajā atrodami sodu veidi, kas bija paredzēti par dažādu (t.sk. uz kultūras nozari attiecināmo) normatīvo aktu pārkāpumiem.

„Dzelzceļu Vēstnesis” (līdz 1925.g.: „Dzelzsceļu Virsvaldes Rīkojumu Krājums”) bija Latvijas Dzelzceļu virsvaldes izdevums,²⁶ kura oficiālajā daļā tika publicēti uz dzelzceļiem attiecināmie normatīvie akti, tādēļ šis izdevums izmantots, lai pētītu, kad un kādas atlaides vai atvieglojumus Latvijas dzelzceļu vadība piešķīra dažādām kultūras institūcijām vai kultūras pasākumu organizēšanai.

Visi iepriekš apskatītie normatīvo aktu krājumi bija oficiāli izdevumi un attiecīgi tajos tika publicētas pieņemto normatīvo aktu oficiālās redakcijas. Vienīgais iemesls, kādēļ minētajos izdevumos publicēto informāciju vēlams pārbaudīt, ir iespējamās drukas kļūdas, kas var ietekmēt teksta saturu vai datējumu.²⁷

2) Latvijas Republikas likumdošanas institūciju (LTP, LSS, Saeimas) stenogrammas pamatā satur šo likumdošanas institūciju locekļu runu pierakstus (vai atreferējumus).²⁸ Viens no stenogrammu trūkumiem ir tas, ka tajās nav minēts, cik un kuras frakcijas pārstāvju attiecīgajā sēdē ir vai nav piedalījušies, kā arī pie balsošanas rezultātiem

²³ Papildinājums pie Likumu un valdības rīkojumu krājuma. – Rīga, 1921.; sk. arī šā izdevuma ievadu nākamajā lapā aiz titullapas (pirmās divas lapas nav numurētas).

²⁴ Krievijas bij. Pagaidu valdības noteikumi, kuri Latvijā spēkā. – Rīga, 1921.; sk. arī šā krājuma ievadu.

²⁵ 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Piektais izdevums. – Rīga, 1932.

²⁶ Dzelzceļu Virsvaldes Rīkojumu Krājums. – Rīga, 1923. – 1925.; Dzelzceļu Vēstnesis. Oficiālā daļa. – Rīga, 1926. – 1934.;

²⁷ Piem., 1921.g. publicētajā „Papildinājumā pie Likumu un valdības rīkojumu krājuma” ir nodrukāts, ka Noteikumi par Valsts vēsturisko arhīvu pieņemti „23.septembrī 1991.g.”, taču skaidrs, ka šajā gadījumā bija domāts 1919.gads. (sk. *Papildinājums pie Likumu un valdības rīkojumu krājuma.* – 32.lpp.).

²⁸ Sk. Avotu un literatūras saraksta publicēto avotu sadaļu: „Likumdošanas institūciju stenogrammas”.

nav minēts, kurš deputāts, kurā balsojumā, par ko ir balsojis. Līdz ar to iespējamo balsojumu *par* vai *pret* to vai citu jautājumu var mēģināt izskaitļot tikai hipotētiski, ar lielāku vai mazāku ticamības pakāpi.

Salīdzinoši nepilnīgākie ir LTP stenogrammu izdevumi, jo „par 1918.g. novembra un decembra sēdēm nav stenogrammu – par tām rakstīja tikai protokolus. Bet 1918.g. 4.decembra sēdes otrās puses protokoli krita komunistu rokās, tādēļ pārskats par šo sēdes daļu sniegts pēc laikrakstu referātiem.” Pārējās LTP stenogrammas gan ir saglabājušās, „bet arī tās, ievērojot iestrādājošos latviešu stenogrāfistu trūkumu, nav gluži pilnīgas.”²⁹

Atsevišķos gadījumos stenogrammās fiksēts, ka kāds deputāts ir uzstājies ar runu, taču runas atreferējums nav iesniegts. Pārsvārā savu runu atreferējumus nebija iesnieguši nacionālo minoritāšu deputāti, kuri nereti runāja vācu vai krievu valodā. Tātad arī Saeimas stenogrammu izdevumus nevar uzskatīt par pilnīgiem, lai gan jāatzīmē, ka gadījumu, kad runas atreferējuma stenogrammās nav, ir diezgan maz. Turklāt maz ticams, ka deputāts neiesniegtu runu, kuru pats uzskata par svarīgu, līdz ar to ticamāka varētu būt iespēja, ka neiesniegto starpā pārsvārā bija runas, kuras pirms tam netika gatavotas un, tādēļ saturēja tikai attiecīgā deputāta attieksmi (vai pat tikai emocijas) pret konkrēto situāciju. Iepriekš minēto iemeslu dēļ atsevišķu runu trūkumu publicētajās LTP, LSS un Saeimu stenogrammās nevar uzskatīt par būtisku.

No stenogrammām var iegūt informāciju par plenārsēdēs apspriestajiem kultūras jautājumiem, to izskatīšanas gaitu un laiku, deputātu izmantotajiem argumentiem tā vai cita viedokļa pamatošanai, izmaiņām LTP, LSS, Saeimas komisijās un KF domē, kā arī komisiju izskatīšanai nodotajiem jautājumiem vai likumprojektiem. Cita starpā, stenogrammas satur arī t.s. „pārejas formulas” (faktiski – priekšlikumus), kas reizēm tika pieņemtas pēc kāda likuma vai Saeimas lēmuma. Šīs „pārejas formulas” īsos vārdos (pārsvārā vienā – divos teikumos) saturēja kādu uzdevumu valdībai. No tām iespējams uzzināt, vai precizēt attiecīgā likuma vai Saeimas lēmuma pieņemšanas iemeslus, mērķi, vai arī „pārejas formulas” iesniedzēja vēlmi par to, kā attiecīgais likums vai lēmums ir jāpiemēro dzīvē. Tomēr jāņem vērā arī tas, ka stenogrammas bija paredzēts publicēt, tādēļ deputāti, iespējams, ne vienmēr ir pauduši savus patiesos uzskatus. Tātad, lai uzzinātu politiķu patieso viedokli kultūras jautājumos, salīdzinoši lielāka ticamības pakāpe ir komisiju sēdēs minētajiem argumentiem, kas aplūkoti npublicēto avotu apskatā.

3) Valsts budžeti, kā jau visi oficiālie normatīvie akti, bija jāpublicē „Valdības Vēstnesī”, taču tā kā vairumam budžetu tekstuāli – skaitliskais apjoms bija daudzkārt lielāks par jebkuru kārtējo normatīvo aktu, tad pieņemtie budžeti tika publicēti kā kārtējo

²⁹ LTP. – 3.lpp.

VV numuru pielikumi (t.i., atsevišķos izdevumos). Savukārt valsts papildu budžeti vai budžetu grozījumi parasti bija publicēti LMKNK un/vai VV.³⁰

Dažādos gados pieņemtajiem valsts budžetiem bija arī vairākas savstarpējas atšķirības. 1922./23.g. pamatbudžetā un 1.papildu budžetā summas bija norādītas Latvijas rubļos, savukārt šā budžeta gada pašās beigās pieņemtais 2.papildu budžets 1922./23.gadam, atšķirībā no tā paša gada pamatbudžeta un 1.papildu budžeta, jau bija aprēķināts latos.³¹ Visos nākamajos gados valsts budžetos summas jau bija norādītas tikai latos.

Līdz 1929./30.g. valsts budžetos ietverto summu atšifrējums ir ievērojami niecīgāks, nekā sākot ar 1930./31.g. budžetu, kurā budžeta ieņēmumu / izdevumu pozīcijām iepretī ir atrodami arī attiecīgo pozīciju sīkāki paskaidrojumi (tas gan attiecas tikai uz šo gadu valsts pamatbudžetiem; papildu budžetiem un budžetu grozījumiem tādu paskaidrojumu nav). Minētajos paskaidrojumos redzams attiecīgo summu sīkāks atšifrējums vai arī precizēts attiecīgās summas izlietošanas mērķis. Līdz ar to iespējams atrast kultūras vajadzībām paredzētas summas tādās pozīcijās, kuras agrāk uz kultūras jomu šķietami nebija attiecināmas. Tas nozīmē, ka divdesmito gadu valsts budžetos, visticamāk, ir atrodamas „slēptas” kultūras mērķiem paredzētas summas, kuras publicētajā budžetā neparādās, un attiecīgi nav uzrādītas arī šā darba 2.grupas pielikumos.

Vēl viens publicēto valsts budžetu trūkums informatīvā ziņā ir tas, ka visos budžetos bija iekļautas summas vairāk kā 1 mlj. latu apmērā MK vajadzībām „neparedzētiem gadījumiem”, un no publicētā valsts budžeta nav iespējams uzzināt, kādi bija šie „neparedzētie gadījumi”, kam tās tika iztērētas. Bez tam Kara (līdz 1923.g. – Apsardzības) ministrijas budžets bija slepens, tādēļ valsts budžetos bija atrodama tikai ministrijai piešķirto līdzekļu kopsumma, kā arī dažādu pozīciju nosaukumi, taču līdzekļu apjoms, kas paredzēts katrai konkrētajai pozīcijai, nav publicēts. Tā kā pabalsti Brāļu kapu komitejai līdz 1927.g. tika iekļauti Kara ministrijas budžetā, tad publicētajos valsts budžetos šai komitejai piešķirto summu apjoms nav uzrādīts un to iespējams uzzināt (ne visos gadījumos) no citiem avotiem.³² Līdz ar to no publicētajiem valsts budžetiem iegūtā informācija atsevišķās pozīcijās vai niansēs būs nepilnīga. Visbeidzot jāatzīmē, ka ministrijām u.c. institūcijām faktiski piešķirtie līdzekļi mēdza atšķirties no valsts budžetos noteiktajām summām,³³ taču kopējās tendences šīs atšķirības būtiski nemainīja.

³⁰ Sk. Avotu un literatūras saraksta publicēto avotu sadaļu: „Valsts budžeti”.

³¹ No 1921.g. novembra vidus lata (jeb t.s. „zelta franka”) kurss pret Latvijas rubli bija nostabilizējies attiecībā 1 lats = 50 Latvijas rbļ. Attiecīgi nepieciešams 1922./23.g. pamatbudžetā un 1.papildu budžetā Latvijas rubļos minētās summas izdalīt ar 50, un tiek iegūts šo summu ekvivalents latos (*sk. 2.1.-2.5.pielikumu 1.tabulas*).

³² Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 3.sleju un attiecīgās atsaucēs.

³³ Konkrētus gadījumus sk. 4.nodaļā.

Kopumā, neskatoties uz minētajiem trūkumiem, no valsts budžetiem iespējams iegūt informāciju par valsts piešķirtā finansējuma apjomu dažādām kultūras nozarēm, iestādēm un vajadzībām. Iegūtie dati ir apkopoti 2.grupas pielikumos, sīkāk analizēti šā darba 4.nodaļā un ir uzskatāmi par vienu no galvenajiem valsts faktiskās kultūras politikas rādītājiem.

4) Kultūras fonda pārskati un budžeti tika publicēti „Valdības Vēstnesī”. Pārskati par KF piešķirtajiem pabalstiem aptver laiku no 1921./23. gada³⁴ līdz 1931./32. budžeta gadam. Tā kā minētie pārskati tika izskatīti un apstiprināti KF domes sēdēs un publicēti valdības oficiālajā laikrakstā, tādēļ tie uzskatāmi par oficiāliem.³⁵ Būtiskākais pārskatu trūkums ir tas, ka, lai arī tajos fiksēti KF pabalstu saņēmēju vārdi vai organizāciju u.c. institūciju nosaukumi, tomēr nereti nav minēts pabalstu piešķiršanas mērķis un to iespējams uzzināt tikai no cita avota, ja tāds ir pieejams.³⁶ Ja attiecībā uz 1921./23. – 1927./28. budžeta gadiem minētajos KF pārskatos atrodama informācija ir iespējams salīdzināt ar grāmatā „Kultūras fonds 1920—1928.g.” esošajiem datiem, tad attiecībā uz tālākajiem gadiem nākas paļauties tikai uz šiem VV un LVVA atrodamajiem KF piešķirto pabalstu pārskatiem.³⁷

VV nav publicēts pārskats par KF piešķirtajiem pabalstiem pirmajā fonda darbības gadā (t.i., 1920./21.g.) un nav publicēti arī pārskati par KF darbību no 1932./33.gada, turklāt šādi pārskati nav atrodami arī LVVA (vismaz autoram tādus atrast neizdevās). Līdz ar to var pieņemt, ka par minētajiem laika posmiem oficiāli pārskati par fonda piešķirtajiem pabalstiem sastādīti netika.

³⁴ KF darbības pirmajos gados pārskati par fonda piešķirtajiem pabalstiem tika sastādīti nevis saskaņā ar Likumā par valsts budžetu noteikto budžeta gadu (t.i., no 1.aprīļa līdz nākamā gada 31.martam), bet gan atkarībā no KF domes darbības periodiem. Pirmais VV publicētais pārskats bija par laiku no 1921.g. 1.decembra līdz 1923.g. 9.janvārim, kad darbojās LSS ievēlētā dome (sk. *Kultūras fonds I.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.-2.lpp.*), bet otrs pārskats no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim, t.i. no laika, kad darbību uzsāka 1.Saeimas ievēlētais domes sastāvs līdz nākamā budžeta gada beigām (sk. *Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. // VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.102. – 1.-2.lpp.*). Tikai, sākot ar 1924./25.g., pārskati par KF piešķirtajiem pabalstiem saskan ar likumdošanā noteikto budžeta gadu.

³⁵ Kā jau minēts nublicēto avotu apskatā, šo pārskatu oriģināleksemplāri vai to kopijas par laiku no 1925./26.g. līdz 1931./32.g. atrodami arī LVVA (sk. *LVVA, 1632.f., 3.apr., 3.l., 9.-16.lp.; turpat, 4.l., 15.-23., 30.-38.lp.; turpat, 5.l., 43.-53., 98.-108.lp.; turpat, 6.l., 32.-44., 56.-68.lp.; turpat, 7.l., 47.-55.lp.; turpat, 8.l., 37.-43.lp.; turpat, 10.l., 9.-14.lp.*).

³⁶ Piem., Pārskatā par KF pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim minēts, ka šajā laikā, cita starpā, KF piešķīris 2 000 latu Latvijas dabaszinātņu biedrībai un 1 000 latu Latvijas teātra biedrībai (sk. *LVVA, 1632.f., 3.apr., 3.l., 10., 12.lp.*). Rodas iespaids, ka minētie līdzekļi piešķirti dabas pētniecībai un teātra vajadzībām, taču salīdzinot šos datus ar KF piešķirto pabalstu sarakstu 1920 – 1928.g. redzams, ka abām iepriekš minētajām organizācijām šie pabalsti piešķirti to muzejiem (sk. *Kultūras fonds 1920—1928. – 176., 185.lpp.*).

³⁷ Teorētiski šādu salīdzināšanu varētu veikt ar citiem LVVA esošajiem KF dokumentiem, kā arī dažādos preses izdevumos publicētajiem domes lēmumiem, taču, ņemot vērā šo materiālu apjomu, tas drīzāk būtu jāveic speciālā pētījumā par KF.

Attiecībā uz KF pirmo darbības gadu kaut ko līdzīgu pārskatam var atrast Sociāldemokrātu „mazinieku” laikrakstā „Darba Balss”,³⁸ t.i., partijas izdevumā, kura ticamības līmenis tomēr ir zemāks nekā VV publicētajai informācijai. Nav īsti saprotams, kādēļ šāda informācija ir publicēta partijas avīzē, taču nav atrodama nevienā oficiālā izdevumā.³⁹ Tā kā citi izvērstāki dati par KF piešķirto pabalstu kopapjomu t.s. „pirmās domes” (precīzāk – padomes) darbības laikā nav atrodami, tad darbā daļēji izmantota „Darba Balsī” publicētā informācija.

Savukārt, lai iegūtu informāciju par KF pabalstiem 1932./33. – 1934./35.g., izmantoti KF budžeti. Budžetos ir norādītas summas, ko KF dome attiecīgajā gadā plānoja piešķirt tai vai citai kultūras vai izglītības nozarei, taču sīkāka sadalījuma (kāda organizācijai, cik piešķirts?), šajos budžetos nav, jo konkrētas summas dome piešķīra vēlāk – attiecīgā gada laikā. Līdz ar to KF budžetu precizitāte salīdzinājumā ar iepriekš aplūkotajiem pārskatiem ir daudz zemāka. Visticamāk, tieši tādēļ atšķiras informācija par KF piešķirto pabalstu apjomu 1932./33. – 1934./35.g. KF budžetos un LKS datos.⁴⁰ Attiecīgi arī darbā analizētā informācija par KF summu sadalījumu no 1932./33.g. uzskatāma par ļoti aptuvenu.

Pārskati par KF darbību līdz 1923./24.g. tika sastādīti Latvijas rubļos, bet pēc tam – latos. Attiecībā uz 1921./23.g. un 1923./24.g. KF pārskatiem veikt salīdzinošu pārrēķinu no rubļiem uz latiem ir samērā vienkārši.⁴¹ Savukārt adekvāti pārrēķināt 1920./21.g. KF piešķirtās summas no rubļiem uz latiem ir praktiski neiespējami, jo Latvijas rubļa kurss šajā laikā pastāvīgi mainījās.⁴² Tāpat jāņem vērā, ka „melnajā biržā” Latvijas rubļa vērtība bija vēl zemāka nekā oficiālajā kursā noteiktā.⁴³ Saprotams, ka tamlīdzīgos apstākļos veikt daudz maz objektīvu pārrēķinu no Latvijas rubļiem uz latiem ir praktiski neiespējami un jebkurš pārrēķins būs uzskatāms par ļoti nosacītu.

Kopumā KF pārskatos publicēto datu ticamības pakāpi var vērtēt samērā augstu,⁴⁴ tomēr vairākos gadījumos pārskatos var konstatēt matemātiskas kļūdas,⁴⁵ kas attiecīgi liek

³⁸ Kultūras fonda domes darbība no 1.dec. 1920.g. līdz 1.dec. 1921.g. // Darba Balss. – 1922.g. 28.janvāris. – Nr.22. – 2.-3.lpp.

³⁹ „Darba Balsī” atrodamais raksts, kas satur datus par KF pirmā darbības gada pabalstiem, ir publicēts bez paraksta. Visticamāk, par šīs informācijas avotu ir uzskatāms A.Švābe, kurš tolaik bija vienīgais Sociāldemokrātu „mazinieku” pārstāvis KF domē.

⁴⁰ Sk. 3.7.pielikuma tabulas 11.-13.ailes.

⁴¹ Tā kā šajā laikā lata (jeb arī t.s. „zelta franka”) kurss pret Latvijas rubli bija 1 lats = 50 Latvijas rbļ., tad nepieciešams 1921./23.g. un 1923./24.g. pārskatos Latvijas rubļos minētās summas izdalīt ar 50 un tiek iegūts šo summu ekvivalents latos (sk. 3.8.pielikuma 2.tabulu).

⁴² 1920.g. decembrī, kad KF uzsāka savu darbību, 1 „zelta franks” (t.i., lats) maksāja vidēji 28,85 Latvijas rubļus. 1921.g. jūnijā šī attiecība bija jau 1 „zelta franks” = 96,20 rbļ. Pēc tam sekoja deflācija un Latvijas rubļa kurss „pacēlās” līdz attiecībai 1 „zelta franks” = 50,00 L.rbļ. (sk. Paziņojums par zelta franka caurmēra kursiem. // VV. – 1922.g. 26.marts. – Nr.70. – 3.lpp.), kas tika sasniegts 1921.g. novembra vidū.

⁴³ Sk. Aizsilnieks A. Latvijas saimniecības vēsture 1914—1945. – 176.lpp.

⁴⁴ KF pārskatos parakstījis fonda darbvedis, tātad viņš ir vai nu šo pārskatu autors, vai arī autoru kolektīva vadītājs. Turklāt viņam bija pieejami šo pārskatu sastādīšanai nepieciešamo datu pirmavoti.

apšaubīt tajos atrodamo datu precizitāti. Neskatoties uz visu iepriekš minēto, KF pārskatos ir atrodamā informācija par KF piešķirto pabalstu summām dažādām institūcijām un personām attiecīgajā pārskata periodā. Tā kā KF līdzekļus sadalīja pie varas esošie politiķi, tad dati par fonda piešķirtajiem pabalstiem valsts kultūras politikas izpētei būtībā sniedz tādu pašu informāciju kā valsts budžeti, t.i., parāda faktiskās valsts prioritātes kultūras jomā.

5) Statistikas izdevumus pārsvarā publicējusi Valsts Statistiskā pārvalde, taču statistiska rakstura informāciju var atrast arī Militārās literatūras apgādes fonda izdevumos.

„Latvijas kultūras statistikā”,⁴⁶ cita starpā, atrodama informācija par skolām u.c. mācību iestādēm, bibliotēkām, grāmatniecību, skatuves mākslas iestādēm, kino, muzejiem, kā arī Kultūras fondu. Attiecībā uz skolām un izglītības jautājumiem šajā izdevumā atrodamās ziņas ir diezgan sīkas un detalizētas, savukārt par citām nozarēm informācijas apjoms ir diezgan neviendabīgs. Piemēram, par bibliotēkām, grāmatniecību un presi informācijas LKS ir diezgan daudz gan par divdesmitajiem gadiem, gan arī trīsdesmitajiem,⁴⁷ savukārt par teātriem un kino informācija ir gandrīz tikai par trīsdesmitajiem gadiem.⁴⁸ Visbeidzot par pieminēto aizsardzību un Folkloras krātuvi skaitliskais materiāls LKS vispār dots tikai par 1936. – 1937.g.⁴⁹, t.i., šajā darbā praktiski nav izmantojams. Salīdzinot LKS atrodamo informāciju ar citiem avotiem (gan statistikas izdevumiem, gan LVVA atrodamajiem materiāliem, gan arī literatūru), diemžēl nākas konstatēt, ka LKS atrodami dati nereti nesakrīt ar citos, salīdzinoši vairāk uzticamos avotos atrodamo informāciju (konkrēti gadījumi ir analizēti darba pamatnodaļās), kas liek apšaubīt LKS esošās statistikas precizitāti.

Latvijas statistiskajās gada grāmatās⁵⁰ informācijas apjoms par dažādām kultūras nozarēm ir atšķirīgs. 1920. – 1923.g. LSG atrodamas ziņas tikai par izdotajām grāmatām, žurnāliem un laikrakstiem (1920.g. arī par Rīgas pilsētas bibliotēku un lasītavu apmeklēšanu). Par citām kultūras nozarēm šo gadu LSG izdevumos ziņu nav. No 1924.g., bez informācijas par izdotajām grāmatām, žurnāliem un laikrakstiem, LSG parādās arī dati

⁴⁵ Piem., KF 1927./28.g. pārskata sadaļā „Biedrībām un citām organizācijām” norādīta kopsumma Ls.293 896,30 (sk. *Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 3.-5.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 5.l., 44.-49., 99.-104.lp.*), taču saskaitot šajā sadaļā norādītās summas iznāk Ls.293 396,30, t.i. par 500 latiem mazāk nekā minēts pārskatā. Tātad arī faktiskā 1927./28.g. KF piešķirto pabalstu kopsumma ir par 500 latiem mazāka. Tāpat matemātiskas kļūdas var konstatēt arī 1924./25.g. KF pārskatā (sk. *3.7.pielikuma tabulas 21.atsauci.*).

⁴⁶ Latvijas kultūras statistika 1918.—1937.g. / Sast. V.Salnītis. Rediģējis M.Skujenieks. – Rīga, 1938.

⁴⁷ Sk. LKS. – 107.-140.lpp.

⁴⁸ Turpat, 141.-149.lpp.

⁴⁹ Turpat, 161.lpp.

⁵⁰ Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920. – Rīga, 1921.; LSG: 1921. – Rīga, 1922.; LSG: 1922. – Rīga, 1923.; LSG: 1923. – Rīga, 1924.; LSG: 1924. – Rīga, 1925.; LSG: 1925. – Rīga, 1926.; LSG: 1926. – Rīga, 1927.; LSG: 1927. – Rīga, 1928.; LSG: 1928. – Rīga, 1929.; LSG: 1929. – Rīga, 1930.; LSG: 1930. – Rīga, 1931.; LSG: 1931. – Rīga, 1932.; LSG: 1932. – Rīga, 1933.; LSG: 1933. – Rīga, 1934.; LSG: 1934. – Rīga, 1935.; LSG: 1935. – Rīga, 1936.; LSG: 1939. – Rīga, 1939.

par LK audzēkņiem un mācībspēkiem, no 1925.g. – dati par bibliotēkām, bet no 1930.g. – ziņas LMA audzēkņiem un mācībspēkiem.⁵¹ Visbeidzot, LSG par 1933.g. un 1934.g. atrodami dati par KF izsniegtajiem pabalstiem, turklāt šajās gada grāmatās dati par KF pabalstiem apkopoti par laiku jau no 1920.gada. Diemžēl datu apkopojums par KF ir sastādīts pēc citiem principiem nekā KF pārskatos, tādēļ tos grūti (atsevišķās pozīcijās pat neiespējami) adekvāti salīdzināt ar citos avotos esošo informāciju par KF pabalstiem. Kā redzams, LSG atrodama informācija par mazāku kultūras nozaru skaitu nekā „Latvijas kultūras statistikā”. No otras puses, Latvijas statistiskās gada grāmatas par katru gadu tika sastādītas un izdotas jau nākamā gada laikā (piem., 1921.gadā par 1920.gadu utt.), savukārt LKS tika sastādīta un izdota trīsdesmito gadu otrajā pusē, t.i., ar lielāku laika distanci, autoritārā režīma apstākļos, turklāt tajā iekļautā informācija, kā jau minēts, dažkārt nesakrīt ar citos avotos atrodamajiem datiem. Tādēļ datu atšķirības gadījumā par salīdzinoši ticamākiem avotiem uzskatāmas Statistiskās gada grāmatas.

30.gadu sākumā Valsts statistiskā pārvalde izdeva datu apkopojumus par valsts un pašvaldību finansēm.⁵² Abi šie finanšu statistikas krājumi izdoti trīsdesmito gadu sākumā, un pamatā satur informāciju par 20.gadiem, līdz ar to tajos nevar atrast ziņas par pēdējiem gadiem pirms 1934.g. apvērsuma. No izdevuma par valsts finansēm ņemti dati par KF piešķirto pabalstu apjomiem līdz 1930./31. budžeta gadam. (Pašā grāmatā iekļautie dati, savukārt, ņemti no „Valsts kontroles pārskatiem, valsts budžetiem, paskaidrojumiem pie valsts budžetiem [...], kā arī ir izmantoti citi materiāli”⁵³). Tā kā šī informācija mēdz atšķirties no citos avotos atrodamajiem datiem par KF (t.sk. dažos gadījumos arī no LKS datiem), par ko sīkāk runāts 5.nodaļā, tad minēto informāciju iespējams izmantot tikai kopā ar attiecīgiem datiem no citiem avotiem.

Savukārt grāmatā par pilsētu pašvaldību finansēm ir atrodamas ziņas par dažiem, ar kultūru saistītiem, nodokļiem. Minēto, grāmatā iekļauto informāciju, Valsts statistiskā pārvalde ir ņēmusi no IeM Pašvaldības departamenta,⁵⁴ t.i., institūcijas, kuras kompetencē tolaik bija pašvaldību darbības uzraudzība. Atsevišķos gadījumos, salīdzinot šajā izdevumā esošās ziņas ar nodokļu likumdošanā atrodamajām nodokļu likmēm (tās tika publicētas VV), var konstatēt, ka grāmatā atrodamā informācija sastādīta korekti. Izdevumā atrodamie dati parāda uz kultūru attiecināmo nodokļu likmes un to izmaiņas 20.gados, t.i., sniedz ļoti vērtīgu informāciju par „kultūras vidi” Latvijā.

⁵¹ Ziņas LMA audzēkņiem un mācībspēkiem bija ievietotas LSG arī izdevumā par 1924.g.

⁵² Latvijas valsts finanses 1918./1920.—1931./1932. / Sastādījis J.Jurevics. Rediģējis V.Salnais. – Rīga, 1932.; Pilsētu pašvaldību finanses 1920.—1930. / Sastādījis J.Jurevics. Rediģējis V.Salnais. – Rīga, 1931.

⁵³ Latvijas valsts finanses 1918./1920.—1931./1932. – III lpp.

⁵⁴ Pilsētu pašvaldību finanses 1920.—1930. – III, 2.lpp. (grāmatas lappušu numerācijā priekšvārdam, kā arī kopsavilkumam franču un vācu valodās izmantoti romiešu cipari, savukārt pārējam tekstam – arābu cipari).

Militārās literatūras apgādes fonda izdotie „Latvija citu valstu saimē” ir publicēti 30.gadu otrajā pusē.⁵⁵ Tajos atrodami statistikas dati par Latvijas un citu Eiropas valstu platību, iedzīvotāju skaitu, ekonomikas rādītājiem, izglītības līmeni utt. Atsevišķos gadījumos minētajos izdevumos atrodami dati mēdz būt pretrunīgi pat vienas lappuses ietvaros un ne vienmēr saskan ar uzticamākos statistikas izdevumos (piem., LSG) atrodamo informāciju,⁵⁶ turklāt izdevumā var manīt tendenci iespēju robežās esošās ziņas par Latviju izcelt. Tātad kopumā tajos atrodamo informāciju var raksturot kā šaubīgu. Promocijas darbā izmantoti salīdzinošie dati par preses izdevumu skaitu Latvijā u.c. Eiropas valstīs.

Kopumā, kā jau minēts, apskatītajos statistikas izdevumos atrodamā informācija dažos gadījumos var būt neprecīza (it īpaši „Latvija citu valstu saimē”) un attiecīgi to vēlams izmantot salīdzinājumā ar citos avotos esošiem datiem. Neskatoties uz to, ka nepilnības var konstatēt arī Valsts statistiskās pārvaldes izdevumos, tomēr, tā kā pēdējos atrodamās nesakritības ar citiem avotiem vairumā gadījumu ir salīdzinoši nelielas, tad to kopējās tendences tomēr var atzīt par atbilstošām īstenībai.

6) Partiju programmas u.c. programmatiskie dokumenti. Lielākās Latvijas partijas savas programmas publicēja gan laikrakstos, gan arī izdeva atsevišķu, nelielu brošūru veidā.⁵⁷ Pie programmatiskiem dokumentiem faktiski var pieskaitīt arī atsevišķus rakstus attiecīgo partiju laikrakstos, kuros reizēm atrodami konkrētāki izteikumi par jautājumiem, kas partijas programmā formulēti ļoti vispārīgi. Šādu rakstu autors var būt gan kāds no attiecīgās partijas līderiem,⁵⁸ gan tas var arī vispār nebūt parakstīts,⁵⁹ taču jau pats fakts, ka tamlīdzīgs raksts ir publicēts partijas laikrakstā, apliecina vismaz to, ka partijai pret šādu viedokli nav iebildumu. No programmām iespējams uzzināt partiju oficiāli deklarēto nostāju attiecībā uz dažādām valstij un sabiedrībai aktuālām problēmām, tajā skaitā arī attiecībā uz kultūru. Tā kā partiju programmās propagandas nolūkos nereti bija diezgan daudz populistisku apgalvojumu un solījumu, tad šīs programmas parāda ne

⁵⁵ Latvija citu valstu saimē. Kulturāli-saimnieciskais apskats. – Rīga, 1935.; Latvija citu valstu saimē. Kulturāli-saimnieciskais apskats. – Rīga, 1937.; Latvija citu valstu saimē. Kulturāli-saimnieciskais apskats. – Rīga, 1938.; Latvija citu valstu saimē. Kulturāli-saimnieciskais apskats. 1939. – Rīga, 1990.

⁵⁶ „Latvija citu valstu saimē” 1935. un 1937.g. izdevumos esošajā tabulā minēts, ka 1925.g. Latvijā kopumā izdoti 360 laikraksti un žurnāli. Tas sastāda 19,2 laikrakstus un žurnālus uz 100 000 iedzīvotājiem un šajā rādītājā dod Latvijai 4.vietu Eiropā. Tajā pašā lappusē, zem minētās tabulas publicēts zīmējums, kurā minēts, ka uz 100 000 iedzīvotājiem Latvijā iznāk 161 (!) periodiskais izdevums un dod Latvijai 5.vietu (!) Eiropā (sk. *Latvija citu valstu saimē. – 1935. – 28.lpp.; Latvija citu valstu saimē. – 1937. – 37.lpp.*). Savukārt no LSG redzams, ka 1925.g. Latvijā tika izdots 181 žurnāls un 109 laikraksti (sk. *4.4.pielikuma 1.tabulas 6.sleju un 2.tabulas 6.sleju*), t.i. kopā 290 laikraksti un žurnāli, t.i. par 70 mazāk nekā minēts abos „Latvija citu valstu saimē” izdevumos.

⁵⁷ Sk. Avotu un literatūras apskata publicēto avotu sadaļā „Partiju programmas u.c. programmatiskie dokumenti”.

⁵⁸ Piem., Budže A. Kaidi uzdevumi byus joveic Kristīgu Zemniku partijai nakušā Saeimā. // *Latgolas Words. – 1931.g. 19.augusts. – Nr.66. – 2.lpp.*; Trasuns F. Mysu programmas principi. // *Latgolas Words. – 1922.g. 4.oktobris. – Nr.40. – 2.lpp.*

⁵⁹ Piem., *Latgolas Zemniku partijas Kandidatu saroksts. Kū aizstowes Saeimā (parlamentā) mysu kandidati? // Latgalits. – 1922.g. 8.septembris. – Nr.34. – 3.lpp.*

tik daudz partiju faktiskos mērķus, cik to, kas, pēc attiecīgās partijas vadītāju domām, varētu interesēt iespējamās vēlētajus. Salīdzinot programmās deklarēto ar partiju pārstāvju ierosinājumiem LTP, LSS un Saeimā, iespējams noteikt – vai un cik lielā mērā šīs deklaratīvās programmas atbilda praktiskajai partiju pārstāvju darbībai.

Jāmin arī kāda „tehniska” īpatnība, kas attiecas uz LSDSP 1930.g. programmu.⁶⁰ Minētās programmas teksts tika izdots atsevišķā brošūrā, un, kā izrādās, 1930.g. bija vismaz divi šīs programmas izdevumi, taču nevienā no tiem nav dotas nekādas norādes par otra izdevuma eksistenci. Vienīgā atšķirība starp abiem šiem izdevumiem ir tā, ka viens no tiem bija nodrukāts „vecajā drukā” (t.i., gotiskajā rakstā), otrs – „jaunajā drukā” (t.i., latīņu rakstā). Lai arī nekādas satura atšķirības abu programmas izdevumu tekstā atrast neizdevās (pat drukātava norādīta viena un tā pati), atšķirās abos izdevumos publicētā teksta sadalījums pa lappusēm. Tādēļ šā darba 1.nodaļā, kur analizētas partiju programmas, atsaucēs uz LSDSP 1930.g. programmu, doti divi dažādi lappušu varianti: aiz izdevuma gada minētie lappušu numuri attiecas uz izdevumu „jaunajā drukā” (t.i., latīņu rakstā), savukārt kvadrātiekvāš minētie lappušu numuri attiecas uz minētās programmas izdevumu „vecajā drukā” (t.i., gotiskajā rakstā).

7) Periodiskā prese. Periodiskos izdevumus,⁶¹ pēc to satura un izdevēja, var iedalīt sešās tematiskās grupās: 1) valsts institūciju izdevumi⁶²; 2) tematiskie vai profesionālo organizāciju izdevumi⁶³; 3) bezpartejiskie Latvijas mēroga izdevumi⁶⁴; 4) politisko partiju, to pārstāvju vai partijas atbalstošo sabiedrisko organizāciju izdevumi⁶⁵; 5) reģionālie un pašvaldību izdevumi⁶⁶; 6) nacionālo minoritāšu izdevumi⁶⁷. Daži periodiskie izdevumi, to specifiskā satura dēļ, vai arī tādēļ, ka no tiem ņemtās informācijas apjoms bija minimāls, daļēji vai pilnībā aplūkoti arī citās avotu apskata sadaļās.⁶⁸

⁶⁰ Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma. – Rīga: [LSDSP] Centrālā Komiteja, 1930.

⁶¹ Informāciju par šajā, kā arī citās avotu apskata sadaļās minēto, periodiskās preses izdevumu redaktoriem, metienu, izdošanas laikiem un pārtraukumiem, kā arī citām izdošanas niansēm sk. Latviešu periodika. 1.sēj.: 1768 – 1919. – 75.-76., 208., 304.-305., 338.-339.lpp.; turpat, 3.sēj.: 1920 – 1940. 1.daļa. – 39.-40., 56.-57., 62.-63., 76.-82., 104., 117.-118., 127.-128., 151., 176.-178., 183.-184., 188.-190., 210., 215.-218., 244.-245., 279.-281., 282.-285., 309.-310., 342.-345., 353.-356., 358.-359., 366.-368., 370.-374., 445.-446., 476.-477., 482.-486., 571.-574., 640., 652.-655., 697.-698., 702., 706.-709.lpp.

⁶² Ekonomists, Izglītības Ministrijas Mēnešraksts, Ilustrēts Žurnāls, Latvijas Kareivis, Valdības Vēstnesis.

⁶³ Daba, Daugava, Filma un Skatuve, Jaunā Diena, Jurists, Latvijas Saule, Mūsu Nākotne, Tūrists, Valsts Darbinieks, Zaļā Vārna.

⁶⁴ Jaunākās Ziņas, Latvijas Sargs, Pēdējā Brīdī.

⁶⁵ Arodnieks, Balss, Brīvā Zeme, Domas, Jaunais Vārds, Latviešu Balss, Latvijas Vēstnesis, Latvis, Sociāldemokrāts, Zemes Balss.

⁶⁶ Bauskas Vēstnesis, Kurzemes Balss, Kurzemes Vārds, Pašvaldības Balss, Valmieras Avīze, Ventas Balss, Vidzemes Vēstnesis, Zemgales Balss.

⁶⁷ Беларуская Школа у Латвіі, Сегодняя, Сегодняя Вечеромъ.

⁶⁸ Atsevišķās publicēto avotu apskata sadaļās aplūkoti normatīvo aktu krājumi (sk. publicēto avotu apskata sadaļu: „1) Normatīvo aktu krājumi”), Sociāldemokrātu „maziņu” laikraksts „Darba Balss”, no kura ņemts tikai KF pārskats par 1920./21.g. (sk. publicēto avotu apskata sadaļu: „4) Kultūras fonda pārskati un

No valsts institūciju izdevumiem, pirmkārt, jāmin oficiālais laikraksts „Valdības Vēstnesis” (iznāca 1919. – 1940.g.). Tajā tika publicēti visi pieņemtie likumi, MK noteikumi, svarīgākie, uz plašāku sabiedrību attiecināmie, atsevišķu ministriju vai valsts iestāžu rīkojumi, svarīgākās LTP, LSS un Saeimu deputātu, ministru vai citu atbildīgo amatpersonu runas u.tml. informācija. Dažkārt VV tika publicēti arī kritiska satura raksti par trūkumiem tajā vai citā valsts pārvaldes sfērā. Tātad no VV iespējams iegūt diezgan plašu informāciju par oficiālo valsts politiku attiecībā uz dažādiem kultūras procesiem. Tā kā VV (vai tā pielikumos) tika publicēti arī iepriekš aplūkoti valsts budžeti, kā arī pārskati par KF piešķirtajiem pabalstiem (t.i., avoti, no kuriem ņemta darba izstrādei svarīgākā informācija), tādēļ VV ir viens no galvenajiem šajā darbā izmantotajiem izdevumiem.

„Izglītības Ministrijas Mēnešrakstu” (iznāca 1920. – 1939.g.) izdeva IzM. Žurnālā atrodamā informācija ne vienmēr ir pietiekami precīza,⁶⁹ tādēļ tajā publicēto faktoloģisko materiālu vēlams izmatot kopā ar citos avotos atrodamo informāciju. Mēnešrakstā tika publicēta ļoti plaša spektra informācija par dažādiem izglītības, zinātnes un kultūras jautājumiem (zinātniski un populārzinātniski pētījumi; pārskati par IzM un tai padoto iestāžu darbību; kultūras dzīves notikumu apskati; uz izglītību un kultūru attiecināmie normatīvie akti u.tml.). IMM tika publicēti raksti un ziņas ne tikai ministrijai labvēlīgā garā, bet arī kritiski apskati par tiem vai citiem trūkumiem IzM kompetencē esošajās nozarēs. Tātad IMM atrodamā informācija sniedz daudz ziņas par visdažādākajiem kultūras un kultūras politikas jautājumiem 20.-30.gadu Latvijā.

„Latvijas Kareivis” (iznāca 1920. – 1940.g.), neskatoties uz to, ka laikrakstu izdeva Armijas vadības struktūras, bija diezgan tipiska dienas avīze. Lai arī militārā tematika bija primārā, tomēr laikrakstā netrūka rakstu par politiskiem, sociāliem, kā arī kultūras jautājumiem. Darbā izmantota laikrakstā atrodamā informācija par muzeju un teātru dibināšanu,⁷⁰ gan arī raksti par kultūras dzīves problēmām. „Ilustrēts Žurnāls” (iznāca 1920. – 1929.g.) bija vēl vienas valsts institūcijas (Latvijas telegrāfa aģentūras) izdevums. Pēc satura tas bija „mākslas un rakstniecības mēnešraksts”, kurā tika publicēti gan dažādi literāri sacerējumi, gan materiāli par kultūras jautājumiem. Žurnālā atrodamā informācija par Latvijas teātriem un to dibināšanas laikiem. Kā redzams, pēdējos divus tikai nosacīti var pieskaitīt pie valsts institūciju periodikas (t.i., tikai to izdevēju dēļ). Tā kā abos šajos

budžeti”); partiju laikraksti, kuros publicēti attiecīgās partijas programmatiskie dokumenti (sk. publicēto avotu apskata sadaļā: „6) Partiju programmas u.c. programmatiskie dokumenti”).

⁶⁹ Piem., 1931.g. pavasarī IzM konsultanta mākslas un kultūras lietās O.Krolla sagatavotajā pārskatā par Latvijas muzejiem vispār nav pieminēts Valsts vēsturiskais muzejs (sk. *Krolla O. Latvijas muzeji. // IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 436.-441.lpp.*). Līdzīgi trūkumi atrodami arī citos IMM publicētajos materiālos (*konkrēti gadījumi atrodami 4.pielikumu grupas pielikumu atsaucēs*).

⁷⁰ Daļēji šī informācija ir IMM publicētā O.Krolla sagatavotā materiāla pārpublicējums, attiecīgi tam piemīt tādi paši trūkumi (sk. *iepriekšējo atsauci*).

izdevumos par kultūras jautājumiem pamatā tika publicēta apskatnieciska rakstura informācija, tad abos atrodamā faktoloģiskā informācija izmantojama tikai kontekstā ar citos avotos atrodamajām ziņām.

Žurnāls „Economists” (iznāca 1920. – 1940.g.) bija Finanšu ministrijas izdevums, kurā tika publicēta informācija par visdažādākajiem saimnieciskajiem jautājumiem. Darbā izmantoti žurnālā publicētie raksti par Kino uzņēmumu darbību Latvijā, valsts budžeta likumdošanu un praksi, kā arī cita informācija, kas skar kultūras jomu. Tā kā šajos rakstos atrodamais skaitliskais materiāls daļēji ir atrodams arī citos izdevumos (piem., LKS) un pamatā saskan ar „Economistā” atrodamajiem, tas ļauj žurnālā atrodamo informāciju uzskatīt par ticamu.

Tematiskos vai profesionālo organizāciju izdevumus nosacīti varētu sadalīt divās daļās. Pirmā, izdevumi par dažādiem kultūras jautājumiem: „Daugava” (iznāca 1928. – 1940.g.) bija „literatūras, mākslas un zinātnes mēnešraksts”, „Filma un Skatuve” (iznāca 1930. – 1932.g.) – žurnāls par kino jomu, „Latvijas Saule” (iznāca 1923. – 1931.g.) bija Latvijas saules muzeja īpašnieka E.Paegles žurnāls par folkloru un kultūrvēsturi, „Zaļā Vārna” (iznāca 1929., 1931.g.) – mākslinieku biedrības „Zaļā Vārna” žurnāls par literatūru un mākslu. Attiecīgi no tiem iegūta informācija par kultūras jautājumiem (piem., no „Filmas un Skatuves” – par kinoteātru streiku 1932.g., vai no „Latvijas Saules” – par Latvijas saules muzeja izveidošanu un darbību). Otrā daļa, citu nozaru (ne kultūras) izdevumi: „Daba” (iznāca 1924. – 1931.g.) bija Dabaszinātņu biedrības žurnāls, „Jaunā Diena” (iznāca 1928., 1931. – 1934.g.) – Darba savienības laikraksts, „Jurists” (iznāca 1928. – 1940.g.) – biedrības „Aequitas” žurnāls par jurisprudences jautājumiem, „Mūsu Nākotne” (iznāca 1931. – 1934.g.) – skolotāju savienības laikraksts par pedagoģiskiem jautājumiem, „Tūrists” (iznāca 1930. – 1931.g.) – „tūristu mēnešraksts”, „Valsts Darbinieks” (iznāca 1926. – 1934.g.) – Valsts darbinieku arodbiedrības mēnešraksts. No šiem izdevumiem izmantota vai nu specifiska informācija par attiecīgo nozari (piem., no „Jurista” – tā laika juristu viedoklis par dažiem cenzūras aspektiem), vai arī attiecīgajā izdevumā atrodamā informācija par kultūras institūcijām (piem., no „Daugavas”, „Dabas”, „Mūsu Nākotnes”, „Tūrista” un „Valsts Darbinieka” – ziņas par Latvijas muzejiem). Attiecīgi arī minētajos izdevumos atrodamajai informācijai ir atšķirīgs ticamības līmenis. Ja „Latvijas Saulē” atrodamo informāciju par Latvijas saules muzeju faktiski var vērtēt kā ziņas no pirmavota (jo abiem viens īpašnieks), vai „Juristā” publicēts raksts par cenzūru neapšaubāmi uzskatāms par sava laika profesionāļu viedokli, tad pārējos minētajos izdevumos atrodamās ziņas par muzejiem var būt noderīgas tikai kontekstā ar citos avotos atrodamo informāciju.

Pie bezpartejiskiem Latvijas mēroga izdevumiem pieskaitāmi sava laika lielākie Latvijas laikraksti: „Jaunākās Ziņas” (iznāca 1911. – 1940.g.), „Pēdējā Brīdī” (iznāca 1927. – 1936.g.) un daļēji arī „Latvijas Sargs” (iznāca 1919. – 1934.g.). Pirmais no tiem bija Benjamiņu ģimenes uzņēmuma produkts un 20.-30.gadu populārākā Latvijas avīze. Politiskā ziņā „Jaunākās Ziņas” varētu definēt kā demokrātiski – centrisku ideju paudēju, un, lai arī atsevišķos gadījumos tā tiešām atbalstīja Demokrātisko centru, tomēr par avīzes ciešāku saistību ar šo partiju nevar runāt.⁷¹ „Latvijas Sargs” bija populārākais Latvijas laikraksts LR pastāvēšanas pirmajos gados, taču vēlāk redakcijas un īpašnieku iekšēju nesaskaņu dēļ strauji zaudēja popularitāti. Kopumā tas bija „konservatīvi – labējs” izdevums. No 1919.g. janvāra līdz augustam, kamēr netika izdots VV, „Latvijas Sargs” faktiski pildīja valsts oficiālā laikraksta funkcijas, kurā tika publicēti LTP un Pagaidu valdības oficiālie normatīvie akti, lēmumi un dažādi paziņojumi. 1928.g. „Latvijas Sargs” kļuva par politiskās organizācijas „Saimniecisko darbinieku apvienība” izdevumu. Savukārt „Pēdējo Brīdī” divdesmito gadu otrajā pusē izveidoja vairāki pazīstami tā laika žurnālisti ar mērķi izkonkurēt „Jaunākās Ziņas”. Zināmā mērā tādēļ „Pēdējā Brīža” saturs daļēji bija ar sensacionālu ievirzi. Lai arī izkonkurēt „Jaunākās Ziņas” „Pēdējam Brīdim” neizdevās, tomēr 20.gadu beigās – 30.gadu sākumā tas kļuva par otro izplatītāko Latvijas laikrakstu. Turklāt „Pēdējais Brīdis” nepieslējās praktiski nevienai politiskai partijai. No minētajiem laikrakstiem var iegūt informāciju gan par dažādiem kultūras notikumiem, gan uzzināt sava laika ievērojamu kultūras darbinieku viedokli par atsevišķām tendencēm kultūrā vai kultūras politiku kopumā.

Politisko partiju, to pārstāvju vai partijas atbalstošo sabiedrisko organizāciju izdevumu saturs bija atkarīgs no to piederības partijai. No „labējā spārna” laikrakstiem darbā izmantots LZS oficiālais laikraksts „Brīvā Zeme” (iznāca 1919. – 1940.g.). Pie LZS periodikas var pieskaitīt arī laikrakstu „Balss” (iznāca 1924. – 1927.g.), kas bija LZS „iekšējās opozīcijas – partijas kreisā spārna, t.s. «kooperatoru»” izdevums.⁷² Tāpat pie „labējā spārna” preses pieskaitāms A.Berga vadītais „Latvis” (iznāca 1921. – 1934.g.), kurš formāli gan skaitījās „neatkarīgs nacionāls laikraksts”, taču faktiski puda A.Berga pārstāvēto politisko grupējumu viedokli. Diezgan nacionālā garā, bet ne tik populārs kā „Latvis”, bija Progresīvās apvienības pārstāvju (bijušo sociāldemokrātu „mazinieku”) izdotais laikraksts „Latviešu Balss” (iznāca 1931. – 1934.g.). „Centrisko” presi pārstāvēja Darba partijas laikraksts „Jaunais Vārds” (iznāca 1921. – 1922.g.), Jaunzemnieku savienības laikraksts „Zemes Balss” (iznāca 1922.g.), kā arī „Latvijas Vēstnesis” (iznāca 1920. – 1925.g.), kuru oficiāli gan

⁷¹ Sk. Latvijas Republikas prese 1918—1940. – 234.-235.lpp.

⁷² Latvijas Republikas prese 1918—1940. – 249.lpp.

izdeva „B.Dīriķis un biedri”, taču Demokrātiskais centrs to izmantoja „savām vajadzībām”⁷³. Pie „kreisā spārna” preses, pirmkārt, jāmin LSDSP „galvenais” laikraksts „Sociāldemokrāts” (iznāca 1918. – 1934.g.). Bez šā izdevuma partija faktiski kontrolēja arī arodbiedrību žurnālu „Arodnieks” (iznāca 1917. – 1934.g.) un literāro mēnešrakstu „Domas” (iznāca 1924. – 1934.g.), kuros publicētais viedoklis politiskā ziņā maz atšķīrās no „Sociāldemokrāta”. Partiju laikrakstos tika pausti attiecīgās partijas oficiālais viedoklis, publicētas to frakcijas deputātu runas Latvijas parlamentārajās institūcijās, valdībā esošo ministru izteikumi utt. Parasti šajās avīzēs esošie raksti kritizēja politisko oponentu viedokli. Attiecīgi no minētajiem laikrakstiem var iegūt informāciju par partiju aktivitātēm un oficiālo viedokli par dažādiem kultūras politikas jautājumiem. Tāpat no partiju laikrakstiem iespējams gūt ziņas par to dibinātajām un tieši vai netieši uzturētajām kultūras institūcijām (piem., no „Sociāldemokrāta” – par Strādnieku teātriem un Darba muzeju; no „Brīvās Zemes” – par Zemnieku drāmas teātri u.tml.).

No reģionālajiem un pašvaldību izdevumiem, Latvijas mērogā, iznāca Pilsētu kongresa (pēc vairākkārtējām nosaukumu maiņām: „Pilsētu savienības”) mēnešraksts „Pašvaldības Balss” (iznāca 1924. – 1940.g.), kurā tika aplūkotas dažādas pašvaldību problēmas. Citi izdevumi bija izteikti reģionāli, taču vairumam no tiem bija arī zināma „politiska ievirze”.⁷⁴ Neatkarīgi no politiskās piederības reģionālajos izdevumos tika aprakstītas dažādas savas pilsētas vai novada sociālās, ekonomiskās un arī kultūras problēmas. Šajos izdevumos atrodama faktiskā materiāla ticamības līmenis par attiecīgās pilsētas vai novada kultūras iestādēm pelna lielāku uzticību nekā „centrālajā” presē publicētās ziņas, jo vietējo ziņu autori nereti paši bija piedalījušies attiecīgajā pasākumā vai apmeklējuši aprakstīto iestādi. Savukārt „centrālā” prese par „provincē” notiekošo nereti publicēja tikai pastarpināti saņemtu informāciju. Tādēļ no šiem izdevumiem gūta informācija par reģionālām kultūras institūcijām un norisēm.

No nacionālo minoritāšu izdevumiem izmantots sava laika lielākais un populārākais krievu laikraksts „Сегодня” (iznāca 1919. – 1940.g.), kā arī tā vakara izdevums „Сегодня Вечеромъ” (iznāca 1924. – 1940.g.). Faktiski „Сегодня” (attiecīgi arī „Сегодня Вечеромъ”) bija nevis krievu nacionālās minoritātes specifisks izdevums, bet „visas Latvijas” laikraksts, kurā nereti publicējās arī latviešu autori vai arī citu nacionālo minoritāšu (ne krievu) pārstāvji. Līdz ar to no šiem laikrakstiem iespējams gūt ziņas gan

⁷³ Mednis I. Politiskās partijas Latvijas Republikā. // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr.3. – 20.lpp.

⁷⁴ „Labējo spārnu” pārstāvēja „Bauskas Vēstnesis” (iznāca 1923. – 1940.g.), „Kurzemes Balss” (iznāca 1925. – 1931.g.), „Kurzemes Vārds”, (iznāca 1918. – 1940.g.), „Ventas Balss” (iznāca 1921. – 1940.g.) un „Zemgales Balss” (iznāca 1924. – 1940.g.). Savukārt pie „centriskajiem” varētu pieskaitīt „Valmieras Avīzi” (iznāca 1929. – 1931.g.) un „Vidzemes Vēstnesi” (iznāca 1931. – 1934.g.).

par krievu minoritāti interesējošiem jautājumiem un tās kultūras institūcijām, gan par dažādām Latvijas problēmām kopumā. „Беларуская Школа у Латвии” (iznāca 1926. – 1933.g.), savukārt, bija izteikts baltkrievu minoritātes izdevums par baltkrievu izglītības, kultūras un sabiedriskās dzīves jautājumiem Latvijā (reizēm tika arī publicēta hronika par baltkrievu minoritātes aktualitātēm Lietuvā). No tā izmantota informācija par Baltkrievu tautas teātra dibināšanu un darbību Latvijā.

Kopumā periodiskās preses izdevumu nozīme šim darbam ir ļoti atšķirīga – ja VV un IMM esošā informācija, ņemot vērā šo izdevumu specifiku, ir izmantota ļoti daudz un gandrīz visās nodaļās, tad citu periodisko izdevumu nozīme darba izstrādē bija diezgan atšķirīga. No daudziem izdevumiem ņemta tikai informācija par konkrētiem, darba izstrādei aktuāliem faktiem un salīdzināta ar citos avotos atrodamo informāciju.

8) Citi 20.-30.gadu avoti. Tradicionāli vēstures zinātnē avotus apskata atsevišķi no literatūras, tomēr attiecībā uz literatūru, kas izdota laikā, par kuru tiek veikts pētījums, robeža starp avotiem un literatūru ir diezgan nosacīta, līdz ar to šo principu dažkārt nākas pārkāpt. Turklāt, jo ilgāks laiks pagājis kopš pētāmā perioda notikumiem, jo vairāk tajā laikā publicēto literatūru var klasificēt kā avotus. Tādēļ vairums no 20.-30.gados izdotās literatūras izmantota avota statusā un, attiecīgi, aplūkota avotu apskata ietvaros.

Daļai no izmantotajiem 20.-30.gadu izdevumiem pamatā ir informatīvs raksturs, savukārt citi satur arī analītisku materiālu. Pie informatīvajiem, pirmkārt, jāmin LKV šķirkļi par Ceļojošo operu, Ceļojošo teātri, Cēsu Viesīgo biedrību, Doma muzeju un Rīgas pilsētas Mākslas muzeju.⁷⁵ Minētie LKV šķirkļi satur būtiskāko informāciju par attiecīgās institūcijas izveidošanu un darbību, tādēļ no tiem gūti faktoloģiskie dati par šīm institūcijām (t.i., Ceļojošo operu, Ceļojošo teātri un Cēsu Viesīgo biedrību). Lai arī LKV ir enciklopēdisks izdevums, kuru gatavoja sava laika ievērojamākie Latvijas zinātnes un kultūras speciālisti, kas tajā atrodamo informāciju liek uzskatīt par ļoti augstvērtīgu, tomēr arī Konversācijas vārdnīcā atrodamās ziņas reizēm mēdz atšķirties no citos avotos esošajām, un attiecīgi tās nepieciešams pārbaudīt.

Tāpat pie informatīva rakstura izdevumiem jāpieskaita 1938.g. izdotā brošūra par Brīvdabas muzeju,⁷⁶ kurā apskatīta muzeja veidošanas un dibināšanas vēsture vēl no divdesmitajiem gadiem, bet tālāk aprakstīti muzejā līdz 1938.g. ievietotie eksponāti. Grāmatu izdevusi Pieminekļu valde (t.i., Brīvdabas muzeju pārraugošā institūcija) un

⁷⁵ Ceļojošais teātris. // LKV. II sēj. – 3538.-3540.sl.; Ceļojošā opera. // turpat, 3541.-3542.sl.; Cēsu Viesīgā biedrība. / Cēsis. // turpat, 3662.sl.; Doma muzejs, Rīgas. // turpat, III sēj. – 5698.-5703.sl.; Mākslas muzejs, Rīgas pilsētas. // turpat, XIII sēj. – 25369.-25371.sl.

⁷⁶ Pieminekļu valdes Brīvdabas muzejs. – [Rīga], 1938.

kopumā tajā esošā informācija objektīvi (lai arī diezgan konspektīvi) sniedz ziņas par muzeja tapšanas vēsturi.

Kopumā minētie informatīvie izdevumi ļauj precizēt faktoloģisko materiālu par attiecīgo kultūras institūciju dibināšanas laiku, apstākļiem un darbību.

Gan informatīva, gan arī analītiska rakstura materiālu satur vairāki jubilejas izdevumi: „Kultūras fonds 1920—1928”, „Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados”, „Latvija desmit gados”, „Rīga kā Latvijas galvas pilsēta” un „Latvijas Konservatorija 1919—1929.”, LKV šķirklis par Latviešu teātra vēsturi, kā arī citi tālāk apskatītie izdevumi.

1928.g. izdevumā „Kultūras fonds 1920—1928.” diezgan sīki ir attēlota KF darbība un tā piešķirto līdzekļu apjoms kultūras, izglītības u.c. nozarēm līdz 1927./28. budžeta gadam. Cita starpā, grāmatā publicēta tabula, kurā minēts KF piešķirto pabalstu apjoms dažādām nozarēm,⁷⁷ bet grāmatas beigās dots sīks KF piešķirto pabalstu saraksts par laiku no 1920. līdz 1928.g., kurā minēts katrai atsevišķai institūcijai vai personai piešķirtās summas lielums un mērķis attiecīgajos budžeta gados.⁷⁸ Bez iepriekš minētās tabulas par fonda līdzekļu izlietojumu 1920. – 1928.g., grāmatas 23.lpp. dota arī grafiska diagramma par KF pabalstu summu attīstības dinamiku 1920. – 1928.g., un šajā grafiskajā diagrammā redzamie skaitļi vairumā gadījumu atšķiras no tiem, kas minēti tās pašas grāmatas 24.-27.lpp.⁷⁹ Tā kā no paša grāmatas teksta nav iespējams spriest par šo atšķirību iemesliem, tad atliek vienīgais iespējamais secinājums – vismaz vienā no aplūkotajām lapaspusēm minētie skaitļi ir kļūdaini. Teorētiski lielāka ticamības pakāpe varētu būt grāmatas 26.-27.lpp. minētajiem datiem, jo pirms tiem dots sīkāks uzskaitījums pa nozarēm – kurai un cik lielas summas piešķirtas. Visbeidzot, grāmatā publicētie dati mēdz atšķirties no tiem, kas minēti VV publicētajos KF pārskatos (par kuriem runāts iepriekš). Līdz ar to izdevumā atrodamā skaitliskā materiāla precizitāte ir visai apšaubāma. Tādēļ grāmatas skaitliskais materiāls izmantots vairāk salīdzināšanai ar citu avotu datiem.

Tā paša gada izdevumā „Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados” atrodama virkne rakstu par dažādām kultūras nozarēm (teātri, mūziku, literatūru, muzejiem, u.c.), kuru autori bija attiecīgās jomas speciālisti vai attiecīgo institūciju vadītāji, vai darbinieki

⁷⁷ Kultūras fonds 1920-1928. – 24.-27.lpp.

⁷⁸ Sk. Kultūras fonds 1920-1928. – 147.-215.lpp. Diemžēl šajā sarakstā nav dotas nekādas norādes uz to – kurai institūcijai vai personai piešķirtā summa attiecas uz kuru grāmatas 24.-27.lpp. esošās tabulas aili – to var noteikt tikai aptuveni, ar lielāku vai mazāku ticamības pakāpi. Piem., grāmatas 190.lpp. tautas bibliotēkām norādītās summas atbilst tam pašam mērķim 24.-25.lpp., savukārt kurai 24.-27.lpp. esošās tabulas ailei atbilst Ludzas latgaļu kultūras veicināšanas biedrībai piešķirtie 700 latī grāmatas „Senējo Latgola” izdošanai (sk. *Kultūras fonds 1920-1928. – 181.lpp.*) – to noteikt ir ļoti problemātiski, jo tas var atbilst gan pabalstiem „Kultūras biedrībām provincēs”, gan „Grāmatu izdošanai”.

⁷⁹ Attiecībā uz 1924./25. un 1925./26. budžeta gadiem starpība starp diagrammā un tabulā minētajiem skaitļiem ir salīdzinoši neliela, ko, iespējams, varētu skaidrot kā pārrakstīšanās kļūdu, taču par 1920./23.g. grāmatas dažādās lappusēs atrodami pat 3 dažādi skaitļi (sk. 3.7.pielikuma tabulas 5.sleju un attiecīgās atsaucēs).

(R.Kroders, J.Vītols, J.Zālītis, T.Zeiferts u.c.).⁸⁰ Rīgas bibliotēkas, arhīva, mākslas muzeja, teātru, Nacionālās operas vēsture un darbība aplūkota arī „Latvijas Republikas 10 gadu pastāvēšanas atcerei” izdotajā darbā „Rīga kā Latvijas galvas pilsēta”.⁸¹ 1928.g. izdotā „Latvija desmit gados”, savukārt, pamatā saturēja informāciju par augstāko valsts pārvaldes resoru darbību, t.sk. IzM un tās struktūrvienībām vai pakļautībā esošajām institūcijām. Cita starpā, izdevumā atrodamas ziņas par „rakstnieku un zinātnieku” pabalstiem uz 1928.gadu, kas arī izmantotas darbā.⁸² Grāmata „Latvijas Konservatorija 1919—1929”⁸³ izdota par godu LK darbības desmitgadei un tajā atrodams gan diezgan detalizēts apskats par konservatorijas dibināšanu un darbību, gan arī plaša informācija par LK pedagogiem, studentu un absolventu skaitu u.tml. Tā kā visi minētie bija jubilejas izdevumi, to funkcija pamatā bija reprezentatīva. Lai arī šie avoti satur visai bagātu faktu klāstu, tomēr tajos ietvertā informācija dažkārt ne tikai nesaskan ar citos avotos atrodamajām ziņām, bet bieži arī rakstīta diezgan brīvā un nekonkrētā formā (salīdzinoši precīzākā ir grāmata par Latvijas konservatoriju). No minētajiem izdevumiem ņemtas ziņas par dažādu kultūras institūciju darbības laiku, iespēju robežās salīdzinot to ar citos avotos esošo informāciju.

LKV atrodamais šķirklis par Latvju teātra vēsturi ir ārkārtīgi plašs (113 slejas) un satur izvērstu pārskatu par teātra mākslas attīstību Latvijā. Tajā attēlotas gan latviešu teātra vēstures vispārējās attīstības tendences, gan ietverti arī konkrētāki apskati par pazīstamākajiem Latvijas teātriem. Attiecīgi no šā šķirklja var iegūt gan faktoloģiskus datus par konkrētiem teātriem, gan arī analītisku apskatu par teātra vēsturi Latvijā.

G.Kaspersonas apskats par Vācu drāmas pirmajiem pieciem darbības gadiem ievietots 20.-30.gados visai reprezentablajā Baltijas vāciešu gada grāmatā.⁸⁴ Tas bija vācu nacionālās minoritātes izdevums, tādēļ tajā atrodama informācija par Vācu drāmu ir detalizētāka un arī precīzāka (lai arī ieturēta vairāk apoloģiskā garā), nekā latviešu izdevumos atrodamās ziņas. Rakstā atrodama informācija par šā teātra dibināšanu, darbību, kā arī sniegta neliela tā tapšanas priekšvēsture.

No memuārliteratūras darbā izmantotas J.Vītola „Manas dzīves atmiņas”. Cita starpā, tajā aprakstīta 20.-30.gadu „politiskā virtuve” attiecībā uz LK, kā arī raksturota dažādu izglītības ministru attieksme gan pret Latvijas Konservatoriju, gan pret pašu atmiņu autoru. J.Vītols memuārus sācis rakstīt jau 1936.g., kad arī tapusi „Manas dzīves atmiņu” lielākā daļa, taču vēlāk, 30.gadu beigās – 40.gadu sākumā, jau uzrakstītās atmiņas

⁸⁰ Sk. Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. – 604.-687.lpp.

⁸¹ Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 369.-644., 677.-726.lpp.

⁸² Latvija desmit gados. Latvijas valsts nodibināšanas un viņas pirmo 10 gadu darbības vēsture. – 173.-226., 357.lpp.

⁸³ Latvijas Konservatorija 1919—1929. – Rīga, 1930.

⁸⁴ Casperson G. Das Deutsche Schauspiel in Riga 1924—1928. // Jahrbuch des baltischen Deutchtums in Lettland und Estland 1929. – Riga, [1929] – 120.-122.lpp.

vairākkārt papildinājis. Darbā izmantots šo atmiņu 4.izdevums, kuru no visiem pieejamajiem manuskriptiem, t.sk. agrāk npublicētajiem materiāliem, sastādījis un komentējis muzikologs O.Grāvītis.⁸⁵ Tātad no visiem J.Vītola memuāru izdevumiem 1988.g. izdots uzskatāms par vispilnīgāko. Šie memuāri izmantoti, lai raksturotu to autora viedokli par apstākļiem, kas saistīti ar vairākiem LK satversmes grozījumiem.

Kopumā publicētie avoti, īpaši normatīvie akti, valsts budžeti un KF piešķirto pabalstu pārskati, likumdošanas institūciju stenogrammas, kā arī statistikas materiāli bija galvenais pamats, uz kura balstīta šā darba izstrāde.

Literatūra

Grāmatas un rakstus dažādos izdevumos pamatā var iedalīt piecās grupās: 1) teorētiskā literatūra; 2) padomju okupācijas laikā Latvijā izdotie darbi; 3) tajā pašā laikā publicētie latviešu trimdas pārstāvju darbi; 4) pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991.g. publicētie darbi; 5) uzziņu un palīgliteratūra.

Teorētiskā literatūra. Pirmkārt, pie šīs grupas jāmin termina „kultūra” skaidrojums dažādās vārdnīcās,⁸⁶ t.sk. šķirkļi par kultūru LKV, kas satur pētāmā laika priekšstatus par kultūras jēdzienu.⁸⁷ Arī Z.Freida, kā arī M.Kūles un R.Kūļa kultūras skaidrojumi⁸⁸ parāda kultūras koncepta ārkārtīgi plašo saturu un, attiecīgi, arī to – cik problemātiski ir formulēt „kultūras politikas” saturu. Teorētiski izvērsta ir vācu autora A.Kleina monogrāfija par kultūrpolitiku,⁸⁹ taču viņa darbā aplūkota kultūras politikas veidošanas īpatnības mūsdienu Vācijā (t.i., federālā, ekonomiski augstu attīstītā mūsdienu Eiropas [liel]valstī). Līdz ar to šajā grāmatā izklāstītie kultūrpolitikas veidošanas principi tikai ļoti nosacīti un atsevišķos gadījumos ir piemērojami 20.-30.gadu Latvijai. Minētajos šķirkļos un darbos esošie skaidrojumi izmantoti darba ievadā, lai parādītu kultūras jēdziena skaidrojumu dažādību un precizētu promocijas darbā pētāmo objektu.

Padomju okupācijas laikā Latvijā izdotajos darbos LR 20.-30.gadu vēstures posms tika aplūkots padomju ideoloģijas garā. Tolaik izdotajiem pētījumiem (V.Briedes grāmatām

⁸⁵ Vītols J. Manas dzīves atmiņas. – 8.-10.lpp.

⁸⁶ Kultūra. // Filozofijas vārdnīca: A-Z. – 251.lpp.; Kultūra. // Ideju vārdnīca. – 288.lpp.; Kultūra. // Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. II sējums. – 184.-187.lpp.; Kultūra. // Svešvārdu vārdnīca. – Rīga: Liesma, 1978. – 409.lpp.; Kultūra. // Svešvārdu vārdnīca. – Rīga: Norden, 1996. – 423.lpp.; Kultūra. // Svešvārdu vārdnīca. – Rīga: Jumava, 1999. – 412.lpp.

⁸⁷ Kultūra. // LKV. X sēj. – 18857.-18860.sl.

⁸⁸ Freids Z. Kādas ilūzijas nākotne. – Rīga, 1996.; Kūle M., Kūlis R. Filosofija. – Rīga, 1998. – 34.-50.lpp.

⁸⁹ Kleins A. Kultūrpolitika. – Rīga, 2008.

par operas vēsturi Latvijā⁹⁰, K.Kundziņa Latviešu teātra vēsturei⁹¹, J.Vītoliņa rakstam par latviešu mūziku 1917. – 1919.g.⁹², grāmatām par Etnogrāfiskā Brīvdabas muzeja un Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja vēsturi⁹³, kā arī G.Jeņa monogrāfijai par Latvijas arhīvniecības vēsturi⁹⁴) pamatā piemīt divi būtiski trūkumi. Pirmkārt, tajos samērā bieži satopams padomju laika „ideoloģiskais žargons”, t.i., „obligātās” frāzes par „buržuāzijas ekspluatāciju”, „Ulmaņa fašistisko režīmu”, „proletariāta cīņu” u.tml. Otrkārt, tajās ir tendence izcelt un uzsvērt padomju laika sasniegumus attiecīgo institūciju vai kultūras nozaru attīstībā, savukārt 20.-30.gadu sasniegumi nereti tiek vai nu „mazināti” un noklusēti, vai parādīti no iespējami negatīva viedokļa. Abām minētajām grāmatām par muzeju vēsturi šie tūkumi ir salīdzinoši vairāk izteikti. Tajā pašā laikā V.Briedes, K.Kundziņa un G.Jeņa darbi ir balstīti uz plašas avotu bāzes un satur bagātīgu faktoloģisko materiālu, kuru, salīdzinot ar avotos esošo informāciju, jākonstatē, ka šajos darbos izklāstītie fakti (attiecīgi par operas, teātra un arhīvu vēsturi) pamatā attēloti korekti. Informācija no minētajiem darbiem izmantota gan lai precizētu atsevišķus faktus par attiecīgajām kultūras nozarēm vai institūcijām, gan arī lai attēlotu atsevišķus to darbības aspektus.

Latviešu trimdas pārstāvju darbos, kas pēc Otrā pasaules kara tika publicēti t.s. „rietumvalstīs”, Latvijas Republikas neatkarības periods aplūkots vai nu daudz maz objektīvi, vai pat diezgan apoloģētiskā garā. Šajā grupā ietilpst gan t.s. „Daugavas” sērijas fundamentālie darbi par Latvijas vēsturi,⁹⁵ gan arī specifiskāki pētījumi – V.Bērzkalna monogrāfija par dziesmu svētku vēsturi⁹⁶ un O.Freivalda pētījums par latviešu politiskajām partijām.⁹⁷ Minētie darbi pamatā balstīti uz publicētajiem avotiem vai arī padomju okupācijas laikā izdotajiem pētījumiem un tajos atrodamajiem avotu fragmentiem. Lai arī kopumā t.s. „rietumu” latviešu trimdas autoru darbos fakti izklāstīti korekti un salīdzinoši objektīvāk kā padomju autoru darbos, tomēr pilnvērtīga avotu klāsta trūkuma dēļ arī šajos darbos var atrast nepilnības – t.sk. faktiskajā materiālā. Informācija no trimdas autoru darbiem izmantota, lai raksturotu vai izskaidrotu dažas parādības Latvijas politiskajā un

⁹⁰ Briede-Bulāvinova V. Latviešu opera (līdz 1940.g.). – Rīga, 1975.; Briede V. Latviešu operateātris. – Rīga, 1987.

⁹¹ Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sēj.: no 20.gs. sākuma līdz 1940.g. – Rīga, 1972.

⁹² Vītoliņš J. Latviešu mūzikas kultūra Lielās oktobra sociālistiskās revolūcijas un Padomju Latvijas nodibināšanas periodā (1917-1919). // Latviešu mūzika VI. Raksti par mūziku. – 29.-36.lpp.

⁹³ Latvijas Etnogrāfiskais Brīvdabas muzejs. – Rīga, 1978.; Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejs 1773 – 1973. – Rīga, 1973.

⁹⁴ Енш Г.А. Из истории архивного дела в Латвии. – Рига, 1981.

⁹⁵ Aizsilnieks A. Latvijas saimniecības vēsture 1914-1945. – Stokholma, 1968.; Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914-1940. – Stokholma, 1976.

⁹⁶ Bērzkalns V. Latviešu dziesmu svētku vēsture: 1864—1940. – Bruklina, 1965.

⁹⁷ Freivalds O. Latviešu politiskās partijas 60 gadus. – Kopenhāgena, 1961.

saimnieciskajā dzīvē, kas ietekmēja kultūras politiku, kā arī lai attēlotu dažas ar Dziesmu svētkiem saistītas kultūras parādības.

Jāatzīmē, ka abām iepriekš minētajām grupām (t.i., padomju okupācijas un trimdas darbiem) kopīgs ir tas, ka gan vieniem, gan otriem šo darbu autoriem, dažādu iemeslu dēļ, bija visai apgrūtināta, vai pat neiespējama pieeja lielai daļai no aplūkojamā laika posma vēstures avotiem. LPSR pastāvēšanas laikā gan publicētie, gan nepublicētie 20.-30.gadu vēstures avoti bieži tika glabāti t.s. „specfondos” un pieeja tiem bija ierobežota. Lai būtu iespējams ar „specfondu” materiāliem iepazīties, kā arī izmantot tajos esošo informāciju, bija nepieciešamas īpašas atļaujas no Komunistiskās partijas un valsts drošības struktūru institūcijām, kas nereti tika atteiktas pat PSRS dzīvojošiem pētniekiem. Savukārt ārpus PSRS dzīvojošiem pētniekiem Latvijas arhīvu materiāli bija praktiski nepieejami. Minēto iemeslu dēļ pilnvērtīgu un objektīvu pētījumu par 1918. – 1934.g. Latvijas vēsturi veikt bija ārkārtīgi grūti vai pat neiespējami. Tātad pētījumi, kas tapuši uz visplašākās avotu bāzes, *a priori* varēja parādīties tikai pēc PSRS sabrukuma un t.s. arhīvu atslēpošanas.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991.g. ir publicēts daudz pētījumu un apkopojosu darbu par Latvijas Republikas 20.-30.gadu vēsturi, tajā skaitā arī par kultūras vēstures norisēm, daļa no kuriem izmantota arī šajā darbā. Latvijas vēstures institūta izdotā „20.gadsimta Latvijas vēstures” II daļa⁹⁸ ir fundamentālākais darbs par Latvijas vēsturi starpkaru periodā, kas izdots Latvijā pēc neatkarības atgūšanas. Tā autori ir virkne mūsdienu Latvijā ievērojamu vēsturnieku, kas, izmantojot plašu avotu un literatūras klāstu, apraksta Latvijas svarīgāko dzīves jomu vēsturi no 1918.g. līdz 1940.gadam. Minētais izdevums ir vairāk apkopojošs – t.i., tas satur ne tik daudz pilnīgi jaunus pētījumus, bet gan apkopo līdzšinējos pētījumos gūtās un joprojām aktuālās atziņas, kā arī „atsijā” padomju laika ideoloģiskos „uzslāņojumus” par Latvijas 20.-30.gadu vēsturi. Cita starpā, visās grāmatas nodaļās raksturota līdzšinējā historiogrāfija par attiecīgajā nodaļā apskatītajiem jautājumiem un aplūkotas tās galvenās tendences. No grāmatas pamatā izmantota informācija, kas raksturo 20.-30.gadu Latvijas sociāli ekonomisko dzīvi.

Neapšaubāmi fundamentāls darbs ir arī P.Zeiles sarakstītā „Latgales kultūras vēsture”,⁹⁹ kurā, cita starpā, aplūkotas kultūras attīstības tendences Latgalē 20.-30.gados. P.Zeiles izvēlētie akcenti Latgales 20.-30.gadu kultūras dzīves raksturošanai atsevišķos gadījumos var šķist subjektīvi (kas monogrāfiskam darbam ir gandrīz neizbēgami). Tomēr būtiskākie kultūras dzīves notikumi, problēmas, kā arī darbā atrodamie fakti par 20.-

⁹⁸ 20.gadsimta Latvijas vēsture. II: Neatkarīgā valsts. 1918-1940. – Rīga, 2003.

⁹⁹ Zeile P. Latgales kultūras vēsture. No akmens laikmeta līdz mūsdienām. – Rēzekne, 2006.

30.gadiem izklāstīti korekti. No šā darba izmantota informācija par dažām Latgales 20.-30.gadu kultūras institūcijām.

Vairākos darbos aplūkota kāda konkrēta kultūras nozare vai pat atsevišķa iestāde. G.Zeltiņas un R.Rozentāles grāmata par teātra vēsturi Siguldā¹⁰⁰ ir pētījums, ar pilnvērtīgu zinātnisko aparātu, kas ļauj pārbaudīt sniegtās informācijas avotus. Savukārt Rīgas Krievu drāmas teātra izdotā grāmata par godu teātra 110 gadu jubilejai ir reprezentatīvs izdevums un teksts tajā izklāstīts diezgan brīvā formā.¹⁰¹ Lai arī pieminētie fakti par 20.-30.gadiem tajā izklāstīti korekti, tomēr no informācijas uzticamības viedokļa šis izdevums vērtējams daudz zemāk par „Teātri Siguldā”. Pārsvarā informācija no abiem izdevumiem izmantota ziņu precizēšanai par dažādu teātru darbības datējumiem.

I.Pērkones grāmatas „Kino Latvijā”¹⁰² pamatā ir promocijas darbs mākslas doktora grāda iegūšanai, kas aizstāvēts Latvijas Kultūras akadēmijā 2007.g. I.Pērkones monogrāfija ar plašu zinātnisko aparātu šobrīd faktiski ir vienīgais izvērsta pētījums par 20.-30.gadu kino vēsturi Latvijā. Grāmatā atrodamas ziņas gan par 20.-30.gados Latvijā uzņemtajām filmām, gan analizēts kinoteātru repertuārs, gan kino cenzūras darbība, gan arī citas ar kino saistītas problēmas. Tādēļ informācija par dažādiem Latvijas kino vēstures jautājumiem no minētās grāmatas izmantota arī šajā darbā.

R.Treija sastādītajā (daļēji arī viņa paša sarakstītajā) krājumā par Latvijas Republikas presi¹⁰³ aplūkota 20.-30.gadu Latvijas periodiskā prese, t.sk. arī nacionālo minoritāšu periodika. Pamatinformāciju par periodikas iznākšanas laikiem, izdevējiem u.tml. R.Treijs ir pārrakstījis no tālāk aplūkotā bibliogrāfiskā rādītāja „Latviešu periodika”, bet izdevumu raksturošanai nereti sniedzis garus citātus no pašiem izdevumiem. Nodaļas par nacionālo minoritāšu periodiku¹⁰⁴ ir salīdzinoši nelielas un sniedz vispārīgu ieskatu par attiecīgās minoritātes periodikas attīstības tendencēm, kā arī to ievērojamākiem periodiskajiem izdevumiem Latvijā. Diezgan nesaprotama ir grāmatas struktūra,¹⁰⁵ kā arī principi – pēc kuriem atlasīti grāmata raksturotie periodiskie izdevumi.¹⁰⁶ Savukārt

¹⁰⁰ Teātris Siguldā. – Sigulda, 2009.

¹⁰¹ Русский театр в Риге. Стодесятилетие со дня основания русского театра в Риге посвящается. – Рига, 1994.

¹⁰² Pērkone I. Kino Latvijā 1920—1940. – Rīga, 2008.

¹⁰³ Latvijas Republikas prese 1918—1940. / Prof. Dr.habil.hist. R.Treija redakcijā. – Rīga, 1996.

¹⁰⁴ Nodaļu par vācbaltu presi sarakstījis O.Skudra; par krievu periodiku – J.Abizovs; par ebreju presi – G.Smirins; par poļu presi – Ē.Jēkabsons, par lietuviešu presi – A.Sproģis.

¹⁰⁵ Piem., LZS izdevumi nav aplūkoti vienā nodaļā ar citiem partiju periodiskajiem izdevumiem, bet atsevišķā nodaļā. Starp abām šīm nodaļām ir ievietotas citas, tematiski atšķirīgas nodaļas, turklāt LZS galvenais izdevums „Brīvā Zeme” aplūkots nevis nodaļā pie LZS izdevumiem, bet pie citu partiju periodikas.

¹⁰⁶ Grāmatā aplūkoti lielākie un ievērojamākie Latvijas periodiskie izdevumi, kā arī daļa no „mazajiem” vai reģionālajiem izdevumiem. Nav tomēr saprotams, kādēļ vieni no šiem „mazajiem” vai reģionālajiem izdevumiem ir apskatīti, bet citi nav.

J.Paegļa grāmatā¹⁰⁷ aplūkoti 20.-30.gadu preses likumi, kā arī citi svarīgākie uz presi attiecināmie normatīvie akti un analizēta preses cenzūras darbība šajā laikā. Lai arī autors kopumā korekti attēlojis tā laika preses „normatīvo vidi” un cenzūras darbību, tomēr atsevišķās grāmatas vietās var vēlēties tās dziļāku analīzi. Informācija no abām minētajām grāmatām izmantota dažādu 20.-30.gadu preses problēmu attēlojumam.

A.Āboltiņa rakstā par vēstures pieminekļu aizsardzību Latvijā aplūkoti galvenie normatīvie akti par pieminekļu aizsardzību, raksturoti Pieminekļu valdes, kā arī citu kultūrvēsturisko vērtību aizsardzības institūciju darbības pamatvirzieni.¹⁰⁸ Lai arī raksts ir nedaudz konspektīvs, tomēr tajā no profesionāla viedokļa (raksta autors ir Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas speciālists) parādītas galvenās pieminekļu aizsardzības problēmas 20.-30.gadu Latvijā, kas arī izmantotas šā promocijas darba izstrādei.

Kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzība, to reglamentējošie normatīvie akti, kā arī Pieminekļu valdes darbība un tās vadītāji Latvijā 20.-30.gados aplūkoti R.Pētersona rakstā, kas ievietots vienā no LMA Mākslas vēstures institūta publikāciju sērijas izdevumiem.¹⁰⁹ Citā šīs sērijas izdevumā atrodams E.Grosmanes raksts par Kurzemes provinces muzeju, parādīta tā dibināšana, ievērojamākie vadītāji un darbinieki, ēkas celtniecība un ekspozīciju izkārtojums.¹¹⁰ Lai arī rakstā aplūkotas muzeja darbības galvenās problēmas, tomēr autore atzīst, ka „muzeja vēsture, tā veidošanās un attīstība joprojām nav sistemātiski pētīta”. Lai arī abām minētajām publikācijām ir ievērojams zinātniskais aparāts, tomēr problēmu izklāstā varētu vēlēties dziļāku analīzi (tās trūkums, iespējams, skaidrojams ar rakstu ierobežoto apjomu). Abi raksti izmantoti, lai papildinātu informāciju par tajos aplūkotajām kultūras institūcijām.

Ziņas par vairāku Latvijā dzīvojošo nacionālo minoritāšu kultūras dzīvi sniedz Ē.Jēkabsona darbi par lietuviešu un poļu minoritātēm,¹¹¹ I.Apines grāmata par baltkrieviem Latvijā,¹¹² kā arī B.Volkoviča monogrāfija par ebreju kultūru Latvijā.¹¹³ Minētajos darbos atrodamās informācijas ticamību kopumā var vērtēt kā augstu (tie ir zinātniski darbi, ar

¹⁰⁷ Paeglis J. Kas bija liegts Pirmās Republikas lasītājiem? Preses likumi un izplatīšanai aizliegtā Latvijā izdotā literatūra 1918.—1940. gadā. – Rīga, 1996.

¹⁰⁸ Āboltiņš A. Vēstures pieminekļu aizsardzība Latvijā (1918-1945). // Latvijas Arhīvi. – 1997. – Nr.1. – 26.-32.lpp.

¹⁰⁹ Pētersons R. Politiskie konteksti Pieminekļu valdes darbībā (1923—1940). // Māksla un politiskie konteksti. – Rīga, 2006. – 93.-104.lpp.

¹¹⁰ Grosmane E. Piemirsts fenomens Latvijas kultūras vēsturē. Kurzemes provinces muzejs. // Pilsēta. Laikmets. Vide. Rakstu krājums. – Rīga, 2007. – 95-107.lpp.

¹¹¹ Jēkabsons Ē. Lietuvieši Latvijā. – Rīga, 2003.; Jēkabsons Ē. Poļi Latvijā. – Rīga, 1996.; Jēkabsons Ē. Poļu kultūras dzīve Latvijas Republikā (1918-1940). // Poļu kultūra Latvijā. Kultura polska na Łotwie. Latviešu variants. – Rīga, 1994.

¹¹² Apine I. Baltkrievi Latvijā. – Rīga, 1995.

¹¹³ Волкович Б. Из истории еврейской культуры в Латвии (1918 – 1940). 1.часть. – Даугавпилс, 2002.; Волкович Б. Из истории еврейской культуры в Латвии (1918 – 1940). 2.часть. – Даугавпилс, 2002.

ievērojamu zinātnisko aparātu), taču tajās skarti arī jautājumi, par kuriem sīkāku pētījumu vispār nav,¹¹⁴ tādēļ atsevišķos jautājumos informācija par nacionālo minoritāšu kultūras aktivitātēm Latvijā tajās var būt vai nu hipotētiska vai nepilnīga. No šiem darbiem izmantota gan informācija par attiecīgo nacionālo minoritāšu kultūras dzīvi kopumā, gan par atsevišķu to kultūras institūciju darbību.

Tukuma muzeja izdotajos rakstu krājumos par Tukuma novada kultūrvēsturi¹¹⁵ iespējams atrast dažādus rakstus u.c. informāciju gan par dažādu vēsturisku notikumu izpausmēm Tukumā un tā apkārtnē, gan par dažādu vietējo kultūras institūciju darbību un pasākumiem. Tiesa gan dažādiem šajos krājumos publicētajiem materiāliem var būt atšķirīgs ticamības līmenis (piem., zinātniskā rakstā, kur analizēti un salīdzināti dažādi viedokļi un fakti, atrodamā informācija būs ticamāka, nekā atsevišķa cilvēka subjektīvām atmiņām par kādu notikumu). Cita starpā, šajos rakstu krājumos atrodamas arī Tukuma pilsētas un rajona hronikas, kas izmantotas lai precizētu Durbes pilī izveidotā Raiņa muzeja dibināšanas laiku.

I.Medņa visnotaļ objektīvais raksts par politiskajām partijām Latvijā līdz 1934.g., satur Latvijas t.s. „centrisko”, Latgales un nacionālo minoritāšu partiju u.c. politisko grupu darbības vispārīgu raksturojumu, kā arī attēlo to savstarpējās attiecības.¹¹⁶ Minētā informācija izmantota šā darba pirmajā nodaļā, aprakstot partiju deklarētās nostādnes kultūrā.

I.Lipšas promocijas darbs par sabiedrisko tikumību Latvijā (aizstāvēts Latvijas Universitātē 2009.g.)¹¹⁷ ir zinātnisks pētījums ar plašu avotu bāzi. Aplūkojot 20.-30.gadu priekšstatus par „pornogrāfiju”, kā arī „sēnalu un neķītrību literatūru”, minētā darba autore skar cenzūras problēmas tā laika Latvijā. Tā kā cenzūra ir viena no kultūras politikas sastāvdaļām, tad šajā darbā izmantoti I.Lipšas pētījumā atrodami skaidrojumi par priekšstatiem, ar kuriem 20.-30.gados asociējās „pornogrāfija”, kā arī „sēnālas un neķītrība”.

Vairāki promocijas darba autora G.Zelmeņa raksti par dažiem kultūras vēstures un politikas jautājumiem Latvijā¹¹⁸ satur pētījumus gan par LR kultūras politiku valsts

¹¹⁴ Piem., B.Volkovičs atzīst, ka ebreju teātru darbība Latvijā 20.-30.gados ir maz pētīta, līdz ar to vairāki informācijas aspekti par to var nebūt pietiekami precīzi (*sk. Волкович Б. Из истории еврейской культуры в Латвии (1918 – 1940). 1. часть. – 121.сmp.*).

¹¹⁵ Tukuma novada kultūrvēsture. II. Rakstu krājums. – [Tukums], 1997.; Tukuma novada kultūrvēsture. III. Rakstu krājums. – [Tukums], 1998.; Tukuma novada kultūrvēsture. VI. Rakstu krājums. – [Tukums], 2002.-2003.

¹¹⁶ Mednis I. Politiskās partijas Latvijas Republikā. // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr.3. – 17.-24.lpp.

¹¹⁷ Lipša I. Sabiedriskā tikumība Latvijā, 1918. – 1940. Promocijas darbs. – Rīga, 2009.

¹¹⁸ Zelmenis G. Ieskats operas biedrību darbībā Latvijā 1924. – 1940.g. // Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas. Zinātnisko rakstu krājums IV. – Daugavpils, 2002. – 217.-222.lpp.; Zelmenis G. Kultūras dzīves pārraudzība Latvijā 1918.-1934.gadā. // Latvijas Vēsture. – 2005. – Nr.3. – 13.-24.lpp.; Zelmenis G. Kultūras pārraudzība un cenzūra Latvijā padomju okupācijas apstākļos 1940.-1941.g. // Latvijas vēsture 20.gadsimta 40.-90. gados. / Latvijas vēsturnieku komisijas raksti, 21.sēj. – Rīga, 2007. – 15.-43.lpp.; Zelmenis G. Latvijas kultūras politika neatkarīgas valsts pastāvēšanas sākumā (1918-1922). // Latvijas Vēsture. – 2007. – Nr.2. – 29.-41.lpp.

pastāvēšanas pirmajos gados, gan arī aplūko kultūras pārraudzības sistēmu Latvijā. Tā kā minētās publikācijas tapušas promocijas darba izstrādes laikā, tajās ietvertā informācija atsevišķos gadījumos papildina vai aplūko sīkāk dažus promocijas darbā ietvertos jautājumus. Tomēr atsevišķās minēto publikāciju vietās var konstatēt neprecizitātes, drukas kļūdas¹¹⁹ vai nepietiekami dziļu attiecīgās problēmas apskatu.

D.Mačiūļa monogrāfija par Lietuvas kultūras politiku¹²⁰ ir zinātnisks pētījums, kura pamatā ir tās autora izstrādātais promocijas darbs vēstures zinātņu doktora grāda iegūšanai (aizstāvēts Viļņas Universitātē 2002.g.). Pētījumā izmantots plašs avotu klāsts, un šobrīd tas ir jaunākais, un pilnīgākais darbs par kultūras politiku Lietuvā starpkaru periodā. Internetā atrodamais D.Mačiūļa raksts par kultūras fonda veidošanas projektiem Lietuvā 1927. – 1940.gados,¹²¹ neskaitot atsevišķus, redakcionālas dabas labojumus, faktiski satur to pašu informāciju, ko attiecīga nodaļa iepriekš minētajā tā paša autora grāmatā. Šī monogrāfija izmantota, lai salīdzinātu atsevišķas Latvijas kultūras politikas izpausmes ar kultūras politiku Lietuvā.

Ārpus visām minētajām literatūras grupām jāmin fundamentālais izdevums par mūzikas vēsturi.¹²² Lai arī šai autoritārisma apstākļos izdotajai grāmatai ir zināma tendence izcelt Latvijas un latviešu mūzikas sasniegumus, tomēr informācija par citu valstu sasniegumiem vai būtiskākajiem notikumiem mūzikā attēlota korekti. No grāmatas izmantota informācija par dažiem mūzikas vēstures notikumiem Igaunijā un Lietuvā.

Uzziņu un palīgliteratūra. 1938.g. izdots alfabētiskais rādītājs par oficiālajos izdevumos publicētajiem dokumentiem¹²³ ļauj izsekot „Pagaidu Valdības Vēstnesī”, „Latvijas Sargā” un VV publicētajiem normatīvajiem aktiem par kādu iestādi vai nozari. Lai arī rādītājā var konstatēt zināmas nekoncekvences (piem., informācijā par KF), tomēr kopumā tas diezgan labi parāda, kuros gados un cik normatīvi par interesējošo iestādi vai nozari ir pieņemti. Savukārt 20.gadu vidū izdotie Latvijas oficiālo izdevumu saraksti¹²⁴ satur informāciju par to, kāda veida un apjoma preses izdevumus saskaņā ar 1886.g. Briseles

¹¹⁹ Piem., rakstā par kultūras politiku LR pastāvēšanas sākumā, 20. un 21.atsaucē norādīts, ka ziņas ņemtas no IMM 1921.g. aprīļa 4. un 5.numuriem, taču patiesībā tās ņemtas no 1922.g. attiecīgajiem numuriem (*sk. Zelmanis G. Latvijas kultūras politika neatkarīgas valsts pastāvēšanas sākumā (1918-1922). // Latvijas Vēsture. – 2007. – Nr.2. – 38.lpp.*).

¹²⁰ Mačiulis D. Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927—1940 metais. – Vilnius, 2005.

¹²¹ Mačiulis D. Kultūros fondo kūrimo projektai Lietuvoje 1926—1940 m. // <http://images.katalogas.lt/maleidykla/lit4/L-041.pdf> (aplūkots 10.04.2009.).

¹²² Vītoliņš J. Mūzikas vēsture. / Latvijas Konservatorijas rektora profesora Jāzepa Vītola virsredakcijā. – Rīga, [b.g.]. Lai arī grāmatā tās izdošanas gads minēts nav, tomēr dažādas pazīmes liecina, ka tā izdota 30.gadu beigās.

¹²³ Alfabētiskais rādītājs „Pagaidu Valdības Vēstnesī”, „Latvijas Sargā” un „Valdības Vēstnesī” izsludinātiem likumiem, noteikumiem, instrukcijām, rīkojumiem un pavēlēm no 1918.g. 14.decembra līdz 1937.g. 31.decembrim. / Sast. Rob.Lapsiņš. – Rīga, 1938.

¹²⁴ Latvijas oficiālo izdevumu saraksts. Liste des Documents officiels de Lettonie. – Rīga, 1925.; Latvijas oficiālo izdevumu saraksts 1926.gadam. Liste des Documents officiels de Lettonie l'année 1926. – Rīga, 1927.

Konvencijām par dažādu izdevumu apmaiņu Latvija piegādāja citām valstīm. Tātad šie saraksti sniedz informāciju par Latvijas starptautisko sadarbību preses jomā.

Ļoti vērtīgi un informatīvi bagāti ir 70.-80.gados izdotie bibliogrāfiskie rādītāji „Latviešu periodika”.¹²⁵ Tajos uzskaitīti visi zināmie līdz 1940.g. izdotie periodiskie izdevumi latviešu valodā, norādīti to izdošanas laiki un pārtraukumi tajos, to izdevēji un izdošanas vietas, redaktori, tirāžas, kā arī šiem periodiskajiem izdevumiem piesprieštie sodi. Neskatoties uz to, ka minētie rādītāji izdoti vēl padomju okupācijas gados (un neskaitot šo sējumu ievados iekļautās ideoloģiskās frāzes par presi kā „šķiru cīņas līdzekli”), rādītājos iekļautie dati ir tik precīzi, ka tie joprojām plaši tiek izmantoti zinātniskajā aprītē. Neskatoties uz atsevišķiem trūkumiem,¹²⁶ no šiem rādītājiem var gūt izsmeļošu informāciju par latviešu periodisko izdevumu formāli oficiālajiem datiem.

E.Sniedzes sastādītā „Latviešu teātra hronika”, satur informāciju par pastāvīgo un profesionālo, vai vismaz daļēji profesionālo, latviešu teātru iestudētajiem uzvedumiem, režisoriem un dalībniekiem. Lai arī izdevumā ievietots faktiskais materiāls ir plašs, tomēr hronikā „faktiskā materiāla trūkuma dēļ palikuši baltie plankumi”.¹²⁷ Tātad ziņu trūkuma dēļ izdevums var būt nepilnīgs. Cita starpā hronikā minētas dažādu teātru „atklāšanas izrādes”, tādēļ tā izmantota lai precizētu attiecīgo teātru darbības uzsākšanas laikus.

No „Latvijas enciklopēdijā” atrodams informācijas (precizēšanas nolūkā) ir izmantotas ziņas par Liepājas teātra vēsturi un darbību.¹²⁸ Savukārt „Enciklopēdija Latvijas pilsētas”,¹²⁹ kurā apkopota plaša informācija (vēsture, dažādi statistikas dati) par Latvijas pilsētām, izmantota ziņu precizēšanai par Rūjienas iedzīvotāju nacionālo sastāvu. Lai arī abās minētajās enciklopēdijās (kā jau visos enciklopēdiskos izdevumos) var atrast neprecizitātes, tomēr šajā gadījumā izmantotās informācijas precizitāti apstiprina arī citi avoti.

Interneta resursi pamatā izmantoti, lai pārbaudītu to vai citu informāciju, vai arī kā papildmateriāli pie drukātajos avotos esošas informācijas. Internetā atrodams informācijas galvenais trūkums ir tas, ka šī informācija ir mainīga, t.i., laiku pa laikam tiek precizēta, papildināta vai arī vispār izņemta no attiecīgā resursa. Turklāt bieži vien nav iespējams konstatēt internetā atrodams informācijas autoru un tā kvalifikāciju. Līdz ar to internetā atrodams informācijas ticamības līmenis kopumā nav īpaši augsts.

¹²⁵ Latviešu periodika. 1.sēj.: 1768—1919. – Rīga, 1977.; Latviešu periodika. 3.sēj.: 1920—1940. 1.daļa. – Rīga, 1988.; Latviešu periodika. 3.sēj.: 1920—1940. 2.daļa: Palīgrādītāji. – Rīga, 1989.

¹²⁶ Piem., „Latviešu periodikas” 3.sējumā nezināmu iemeslu dēļ, nav ievietota informācija par „Likumu un Ministru Kabineta Noteikumu Krājumiem”, lai gan arī tie pēc būtības bija uzskatāmi par periodiskajiem izdevumiem. Turklāt, šā rādītāja 1.sējumā informācija par Likumu un Valdības Rīkojumu Krājumu ir ievietota (sk. *Latviešu periodika. 1.sēj.: 1768—1919. – 206.-207., 226.lpp.*).

¹²⁷ Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944. – Rīga, 2006. – 8.lpp.

¹²⁸ Liepājas teātris. // Latvijas enciklopēdija. 4.sēj. – 157.-158.lpp.

¹²⁹ Enciklopēdija Latvijas pilsētas. – Rīga, 1999.

Informācijai no Latvijas folkloras krātuves, vairāku teātru un muzeju interneta mājas lapām¹³⁰ ticamības pakāpe ir atšķirīga. Piemēram, Folkloras krātuves interneta mājas lapā ievietotie krātuves dokumenti ir oriģinālo dokumentu digitalizētas kopijas,¹³¹ t.i., to ticamība praktiski nav apšaubāma. Savukārt Valmieras teātra mājas lapā publicētā informācija, ka teātris dibināts 1919.g., ir nepilnīga, jo tajā nav paskaidroti teātra dibināšanas apstākļi, kā arī tas fakts, ka pēc „dibināšanas” 1919.g., teātris Valmierā vairākus gadus faktiski nedarbojās.¹³² Turklāt minētajās interneta mājas lapās atrodamajām ziņām vairumā gadījumu nav minēts avots, no kura attiecīgā informācija ņemta. Internetā ievietoto informāciju ir diezgan viegli pārveidot. Līdz ar to kopumā internetā atrodamo un šajā darbā izmantoto vēstures datu ticamības līmenis (neskaitot atsevišķus izņēmumus) ir salīdzinoši zems un tādēļ tas vairāk izmantojams tikai palīgmateriāla statusā, pārbaudot un salīdzinot ar citiem materiāliem.

Kopumā izmantotās literatūras nozīme promocijas darba izstrādē bija visai atšķirīga. Piemēram, K.Kundziņa „Latviešu teātra vēsture”, G.Jenša monogrāfija par arhīvniecības vēsturi u.c. izmantotas gan faktoloģiskā materiāla meklēšanai, gan arī attiecīgās kultūras nozares kopējai raksturošanai, savukārt citi materiāli – tikai informācijas precizēšanai vai papildināšanai.

¹³⁰ Sk. izmantotās literatūras sarakstā sadaļu: „Interneta resursi”.

¹³¹ Latviešu Folkloras krātuves dokumenti. // <http://www.lfk.lv/dokumenti.html> (aplūkots 10.12.2007.).

¹³² Valmieras drāmas teātris. // <http://www.vdt.lv/par-teatri> (aplūkots 13.02.2009.); sk. arī 4.7.pielikuma 1.tabulas 11.aili.

1.nodaļa

Politisko organizāciju un LR valdību deklarētās nostādnes attiecībā uz kultūru

Apskatāmajā laika posmā Latvijas kultūras politiku noteica pie varas esošo politisko partiju pārstāvji, kuri darbojās LTP, LSS un pirmajās četras Saeimās, kā arī valdībās. Tātad, lai pētītu valsts augstāko varas institūciju īstenoto politiku kultūras laukā, vispirms jāpievērš uzmanība partiju programmās, deklarācijās, vēlēšanu platformās u.c. programmatiskajos dokumentos noteiktajiem principiem attiecībā uz kultūru. Tā kā izpildvaru Latvijas Republikā īstenoja Saeimas apstiprināti MK, kuru sastāvus pamatā veidoja dažādu Saeimā pārstāvēto partiju pārstāvji, tiks aplūkots arī valdības deklarācijās teiktais par kultūru. Tas ļaus noskaidrot, pirmkārt, kas bija galvenie uzdevumi, ko partijas un valdības izvirzīja kultūras jomā; otrkārt, vai un kādas bija atšķirības gan partiju, gan arī valdību deklarētajās nostādnēs attiecībā uz kultūru.

1.1. Politisko partiju, frakciju u.c. politisko organizāciju programmas un „platformas”

Latvijas Republikas pastāvēšanas sākumā – LTP darbības laikā „latviešu pilsonisko partiju izšķirība pēc viņu programmām ir gandrīz neiespējama: visos svarīgākos jautājumos tās ļoti līdzīgas viena otrai, atšķirās vienīgi sīkumos un taktikā. Dažām pat nebija nekādas rakstītas programmas. Arī to līdzdarbinieki bieži mainījās.”¹ Arī Tautas padomes sastāvs 1918.-1920.g. bija visai nenoteikts – bez partiju pārstāvjiem, tajā vēlāk iestājās arī Latvijas novadu un nacionālo minoritāšu pārstāvji, daļa no kuriem, savukārt, pieslēgās vienai vai otrai politiskajai grupai, vai arī pārstāvēja kādu savu partiju. Salīdzinoši lielāka skaidrība bija Satversmes Sapulcē – tajā tika ievēlēti 16 dažādu politisko partiju un grupu pārstāvji. Tiesa gan, arī LSS darbības laikā daļa no tajā ievēlētajiem deputātiem atšķēlās no savas sākotnējās frakcijas un veidoja jaunas grupas. Tā kā gandrīz visas no tām bija jauni politiski veidojumi, tad „kaut cik apspriesta un konkretizēta politiska ideoloģija un programma, [..], bija vienīgi Sociāldemokrātiskai strādnieku partijai un pa daļai jau arī Zemnieku savienībai. Pārējām partijām tās bija tikai veidošanās sākuma stadijā.” Līdz ar to, kā norāda O.Freivalds savā pētījumā par latviešu partijām: „visas pārējās latviešu partijas, kas bija nodibinājušās līdz 1920.g., vēlākā laikā vai nu izbeidza darbību, apvienojās vai

¹ Freivalds O. Latviešu politiskās partijas 60 gados. – 77.lpp.

turpināja darboties ar citiem nosaukumiem.”² Šo iemeslu dēļ noteikt dažādu politisko grupu (īpaši skaitliski mazāko) nostāju kultūras jautājumos pat tīri deklaratīvā formā pirmajos gados pēc Latvijas neatkarības proklamēšanas ir ļoti problemātiski.

Lielākās frakcijas LR parlamentārās iekārtas pastāvēšanas periodā bija Latvijas Sociāldemokrātiskajai strādnieku partijai, kas pārstāvēja Saeimas t.s. „kreiso spārnu” un Latviešu Zemnieku savienībai, kas, savukārt, pārstāvēja t.s. „labējo spārnu”. Divdesmitajos gados un trīsdesmito gadu sākumā par nozīmīgiem politiskajiem spēkiem izveidojās arī Demokrātiskā centra partija, Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija, kā arī dažas citas „centriskas” grupas, taču tās būtiski atpalika no LSDSP un LZS gan biedru skaita ziņā, gan tās pārstāvošo Saeimas deputātu skaita ziņā. Pārējie politiskie grupējumi salīdzinoši bija pārāk maz pārstāvēti parlamentā, lai varētu tur spēlēt pietiekami patstāvīgu un nozīmīgu lomu, tādēļ to pārstāvji atkarībā no situācijas mēdza vairāk vai mazāk atbalstīt kādu no šiem 3 partiju „spārnem”. Vēl divas „īpatņu grupas” bija Latgales, kā arī nacionālo minoritāšu pārstāvētās politiskās grupas, kuras vairumā gadījumu, atbalstot kādu no minētajām 3 lielajām partiju grupām, atšķīrās ar teritoriālās, nacionālās un kulturālās autonomijas prasībām. Tā kā sīkajām partijām vai t.s. „vieniniekiem”³ ietekme Saeimā bija minimāla un, darbojoties koalīcijā, viņiem tāpat vairāk vajadzēja rēķināties ar „lielo” partiju viedokli, tad viņiem nebija praktiski nekādu iespēju veidot kādu sev vēlamu „kultūras politiku”. Tādēļ mazo partiju un/vai frakciju programmas šajā nodaļā aplūkotas netiks, turklāt tam iepriekš minēto iemeslu dēļ nav arī būtiskas nozīmes.

1.1.1. LSDSP

Valsts veidošanas laikā un tās pastāvēšanas pirmajā desmitgadē līdz 1929.g. LSDSP programmās un deklarācijās galvenās prasības bija saistītas ar „strādniecības” sociālo nodrošinājumu. Kultūras jautājumi tika skarti maz un reti, savukārt izglītības jomā sociāldemokrāti prasīja nodrošināt obligātās skolas uz valsts rēķina visiem cilvēkiem līdz 16 gadu vecumam, nodrošināt bezmaksas mācību līdzekļus un bezmaksas pārtiku visiem skolniekiem, kā arī skolu pieejamību visiem, kas vēlas nodarboties ar zinātni un mākslu. Bez tam LSDSP prasīja arī neaprobežotu apziņas, runu, preses, sapulču un biedrošanās brīvību, un preses neaizskaramību.⁴ 1920.g. martā, gatavojoties Satversmes Sapulces

² Freivalds O. Latviešu politiskās partijas 60 gados. – 83.lpp.

³ Par „vieniniekiem” LR parlamentārajā periodā 1918-1934.g. mēdza saukt tās politiskās grupas, kuras Saeimā pārstāvēja tikai 1 deputāts. Šo „vieninieku” ietekme parasti bija minimāla un vairums no tiem Saeimā darbojās tikai vienu sasaukumu.

⁴ Latviešu Sociāldemokrātu Strādnieku partijas priekšstāvju deklarācija brīvās Latvijas pasludināšanas dienā. // Sociāldemokrāts. – 1918.g. 21.novembris. – Nr.1. – 1.-2.lpp.; Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma. // Sociāldemokrāts. – 1918.g. 26.novembris. – Nr.3. – 1.-3.lpp.; Satversmes Sapulces

vēlēšanām, LSDSP savā priekšvēlēšanu platformā deklarēja, ka „mākslas un zinātnes attīstība sekmējama no valsts puses, zināšanas un māksla jādara pieietamas visplašākām tautas masām.” Tiesa gan tam bija jānotiek tīri marksistisku mērķu labad, jo „paceļot tautas masas saimniecisko un kulturālo līmeni – mēs gribam [..] sagatavot ceļu uz sociālismu”.⁵ Šī vēl pirms LR dibināšanas sastādītā programma palika LSDSP darbības pamatā līdz pat 1930.g., kad LSDSP izstrādāja jaunu programmu.

Kultūras mērķu marksistiska interpretācija palika LSDSP programmā arī pēc 1930.g., tomēr atšķirībā no iepriekšējās LSDSP programmas 1930.g. programmā bija krietni sīkāk izvēsta sadaļa par kultūras politiku. Jaunā programma paredzēja, ka „strādniecībai” savās kultūras organizācijās jāizkopj „sociālistiskās kultūras dīģļus”; „proletariāta šķiras cīņa”, cita starpā, tika definēta kā „cīņa [..] par jaunu kultūru.” Tāpat jaunajā programmā bija palikušas prasības par biedrošanās, sapulču, runas, preses u.c. brīvībām.⁶ Bez tam „Sociāldemokrātija [..] atbalsta strādnieku cenšanos iepazīties ar zinātnes un mākslas sasniegumiem, lai sakausētu tos ar strādnieku cīņas un darba dzīves elementiem un izmantotu sociālistiskās kultūras izveidošanai”. „Sociālistiskās kultūras izveidošanai” LSDSP izpratnē bija nepieciešams „demokratizēt mākslu un zinātņi, darot to pieejamu darba tautas masām [..]”; „nodrošināt valsts un pašvaldību pabalstus [..] kultūras organizācijām un iestādēm”; „pilsētās un pagastos izveidot plašu tautas bibliotēku tīklu, nodrošinot tanīs pienācīgu vietu sociālistiskajai grāmatai”; „sekmēt [..] teātri un citas tautas masām pieejamas izglītības un kultūras iestādes.” Nacionālajām minoritātēm joprojām tika prasīta „nacionāli-kulturāla autonomija uz noteikti demokrātiskiem pamatiem”, kuras saturs, tāpat kā iepriekšējā LSDSP programmas redakcijā, nebija konkretizēts.⁷

Lai arī LSDSP uzvarēja visās Latvijas Republikas parlamentu vēlēšanās no 1920.g. līdz 1931.g., un attiecīgi LSDSP bija visvairāk pārstāvētā frakcija LTP, LSS un visu Saeimas sasaukumu gandrīz visās komisijās⁸, taču augstākās izpildvaras līmenī – valdības veidošanā LSDSP piedalījās reti⁹, jo t.s. „pilsonisko” (t.i., „labējo” un „centrisko”) partiju

s.-d. frakcijas deklarācija. // Sociāldemokrāts. – 1920.g. 20.jūnijs. – Nr.137. – 1.lpp.; sk. arī Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma un statūti. – 1920. – 5.-6.lpp.; turpat, 1921. – 3.-4.lpp.; turpat, 1923. – 3.-4.lpp.; turpat, 1926. – 3.-4.lpp.; turpat, 1929. – 3.-4.lpp.

⁵ Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas vēlēšanu platforma. // Strādnieku Avīze. – 1920.g. 9.marts. – Nr.56. – 1.lpp.

⁶ Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma. – 1930. – 9., 11., 20.lpp. [8., 10., 19.lpp.]

⁷ Turpat, 35.-36.lpp. [32.-33.lpp.]

⁸ Sk. 1.1.pielikuma 1. un 8.atsauci; 1.2. pielikuma 1., 2., 9., 15., 27., 32., 39.atsauces; 1.3.pielikuma 1., 5., 12., 13., 40., 47., 52., 57., 73.atsauces; 1.4.pielikuma 1., 4., 5., 10., 16., 21., 30., 43.atsauces; 1.5.pielikuma 1., 4., 11., 12., 17., 20., 23., 37.atsauces; 1.6.pielikuma 1., 4., 10., 23., 29., 30., 38.atsauces.

⁹ LSDSP pārstāvji piedalījās tikai divu apskatāmā laika perioda valdību veidošanā, t.i., J.Pauļuka vadītajā MK, kas darbojās no 1923.g. janvāra līdz jūnijam un M.Skujenieka vadītajā MK no 1926.g. decembra līdz 1928.g. janvārim. Bez tam sociāldemokrāti „mazinieki” piedalījās vēl abu Z.A.Meierovica vadīto MK darbā no 1921.g. jūnija līdz 1923.g. janvārim un no 1923.g. jūnija līdz 1924.g. janvārim.

pārstāvji kopumā parlamentā bija vairākumā. Tātad faktiski sociāldemokrātu ietekme bija salīdzinoši mazāka, nekā varētu spriest pēc to pārstāvju skaita parlamentā. Jāmin arī tas, ka LSDSP atbalsts kultūrai neizpaudās tikai centienos piedalīties valsts vai KF līdzekļu dalīšanā tām vai citām kultūras institūcijām vai pasākumiem, bet arī pašas partijas līdzekļu ieguldīšana kultūrā. Piemēram, Rīgā no 1926.g. līdz 1934.g. pastāvēja Strādnieku teātris, kuru uzturēja LSDSP u.c. sociāldemokrātu organizācijas¹⁰. No 1930.g. Strādnieku teātris darbojās arī Jelgavā, kuru dibināja un atbalstīja sociāldemokrātu organizācijas¹¹. Tāpat ir ziņas, ka sociāldemokrāti ir atbalstījuši arī citus kultūras pasākumus.

1.1.2. LZS

LZS programmu 1918.g. un 1920.g. izdevumi satura ziņā ir identiski. Tajos līdzīgi sociāldemokrātiem tiek prasīta vārda, preses, sapulču, biedrošanās un apziņas brīvība, obligāta skolu apmeklēšana un bezmaksas izglītība, mācību līdzekļiem skolās arī jābūt bezmaksas, kā arī „plaši līdzekļi” piešķirami augstskolu uzturēšanai (cik plaši – tas nebija konkretizēts). Bez tam Zemnieku savienības programma kultūras jomā ietvēra prasības, ka ar valsts un „komūnu” (t.i., pašvaldību) līdzekļiem ceļami un uzturami muzeji, mākslas galerijas, konservatorijas, teātri, kā arī nodrošināms mākslas un zinātnes darbinieku stāvoklis. Cita starpā, LZS iestājās par līdzekļu „dabūšanu” no Krievijas un Vācijas, karā cietušo un izpostīto Latvijas apgabalu dzīves jaunbūvei.¹² Kā jau pienākas partijai, kuras galvenais atbalsts ir lauksaimnieki, LZS atzina, ka „tie valsts un centrālo iestāžu līdzdarbības veidi garīgās dzīves celšanā, kas piemēroti galvaspilsētai, nav piemēroti un izvedami pārējā dzimtenē”, tādēļ nodrošināt „garīgās dzīves” iespēju laukos spēs tikai lauku saimnieciskā atdzimšana. Savukārt, lai ieinteresētu inteliģences pārstāvju atgriešanos laukos, LZS izvirzīja 2 ierosinājumus: „inteliģentiem nepieciešamas kompensācijas” (tiesa gan, nebija precizēts – kādas un cik lielas) un „kulturālie uzņēmumi uz laukiem valdībai pirmā laikā jāsubsidē.” Pēdējās idejas īstenošanai LZS ieteica konkrētu risinājumu – lielākajiem lauku centriem jāpiešķir līdzekļi, „lai tie tiktu pie ēkām, kas būtu piemērotas tīri kulturāliem nolūkiem: teātriem, koncertiem, izstādēm utt.” Interesanti, ka LZS oficiozs „Brīvā Zeme”, pēc minētajiem priekšlikumiem, uzreiz arī secināja, ka „par līdzīgiem nodomiem tomēr nekā nav dzirdēts”,¹³ aizmirstot piebilst, ka tieši viņu pārstāvis visu šo laiku bijis valdības vadītājs – tātad par to, ja tas nav īstenots, pirmkārt, ir jāpārmet pašiem sev.

¹⁰ Sk. LKV. XI sēj. – 22105.-22106.sl.

¹¹ Sk. Grots J. Jauns cīņas biedris mūsu kultūras laukā. Jelgavā sāk darboties pastāvīgs strādnieku teātris. // Sociāldemokrāts. – 1930.g. 24.septembris. – Nr.216. – 3.lpp.

¹² Latviešu Zemnieku savienības programma. – 1918. – 10., 15.-16.lpp.; turpat, 1920. – 10., 15.-16.lpp.

¹³ Kulturelā dzīve un lauki. // Brīvā Zeme. – 1920.g. 20.jūlijs. – Nr.161. – 1.-2.lpp.

Ja LSDSP uzsvaru lika uz „sociālistisko” un „strādniecības” kultūru, tad LZS orientējās uz lauku iedzīvotāju „kultūras vajadzībām”. Piemēram, 1922.g. sastādītā LZS Saeimas vēlēšanu platforma saturēja prasību: „No valsts uzturēto mākslas un kultūras iestāžu sasniegumi darāmi pieietami arī plašākām laucinieku aprindām. Kultūras fonda līdzekļi plašākos apmēros izsniedzami kultūras veicināšanas iestādēm uz laukiem, sevišķi izpostītos apgabalos.” Jāpiemin arī, ka šajā LZS vēlēšanu platformā bija ietverta prasība dot „lielāku noteikšanu” Izglītības ministrijai ierobežot ārzemju mākslinieku uzstāšanos Latvijā, īpaši tādēļ lai pārtrauktu „mazvērtīgo krievu tā saukto mākslinieku plūdus”.¹⁴ Pēdējā prasība pamatā bija vērsta uz to, lai atbalstītu vietējo mākslinieku darba iespējas Latvijā.

Līdzīgi LSDSP tiešā veidā kultūru atbalstīja arī LZS. Piemēram, 1930.g. darbību uzsāka ceļojošais Zemnieku drāmas teātris, ko nodibināja un uzturēja LZS.¹⁵ Tātad, kopumā vērtējot, izglītību un kultūru atbalstīt solīja gan Zemnieku savienība, gan sociāldemokrāti (un pat uzturēja atsevišķas kultūras institūcijas), taču, ja LZS saskatīja nepieciešamību atbalstīt arī kultūras pasākumus „Latvijas laukos”, tad LSDSP kultūras un izglītības veicināšanā saskatīja „ceļu uz sociālismu”. Jāatzīmē, ka tīri praktiski Zemnieku savienības iespējas virzīt kultūras politiku sev vēlamā virzienā apskatāmajā laikā bija lielākas kā jebkurai citai partijai. Pirmkārt tādēļ, ka visās parlamentu vēlēšanās LZS ieguva otro lielāko balstu skaitu aiz LSDSP un attiecīgi tai bija otra lielākā frakcija. Otrkārt, tādēļ, ka LZS regulāri saņēma atbalstu no citām t.s. „labējām” un „centriskajām” politiskajām grupām. Tātad tās iespējas sasniegt deklarētos principus bija ļoti lielas, ja ne vislielākās, salīdzinājumā ar citām politiskajām grupām.

1.1.3. „Centra” grupas

Demokrātiskais centrs veidojās laikā no 1920.g. līdz 1922.g., kad apvienojās vairākas diezgan nelielas „centriskas” politiskās grupas un partijas¹⁶, lai ar vienu sarakstu „startētu” LSS un pēc tam Saeimas vēlēšanās. Demokrātiskā centra un bezpartejisko sabiedrisko darbinieku platforma 1922.g. Saeimas vēlēšanām prasīja: „tautas kultūras stāvokļa pacelšanu, iestājoties par dažādu kultūras nozaru attīstību un par kultūrai nolemto valsts līdzekļu izplatīšanu arī uz laukiem un provinces pilsētām, un pabalstot politiski neitrālās kultūras iestādes, kuras kalpo tautas plašāko aprindu vajadzībām”.¹⁷ Gadu vēlāk

¹⁴ Latviešu Zemnieku savienības 1922.g. Saeimas vēlēšanu platforma. – 14.lpp.

¹⁵ Sk. LKV. XI sēj. – 22108.sl.; Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums. – 375.lpp.; Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914—1940. – 532.lpp.

¹⁶ Par Demokrātiskā centra izveidi sīkāk sk. Mednis I. Politiskās partijas Latvijas Republikā. // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr.3. – 20.lpp.; Freivalds O. Latviešu politiskās partijas 60 gados. – 110.-112.lpp.

¹⁷ Demokrātiskā centra un bezpartejisko sabiedrisko darbinieku platforma Saeimas vēlēšanās 1922.gadā. // Latvijas Vēstnesis. – 1922.g. 2.septembris. – Nr.196. – 5.lpp.

izdotajā Demokrātiskā centra programmā ietvertās prasības attiecībā uz kultūras politiku bija vienlīdz lakoniskas, cik „izplūdušas”. Pirmkārt, „sevišķa vērība piegiežama ārpuskolas izglītībai”, ar ko tika saprasti dažādu kursu, lasītavu, tautas augstskolu dibināšana un grāmatu izdošana; otrkārt, „zinātnes un mākslas vērtības jāsniedz visai tautai ar valsts un pašvaldības līdzekļiem, ierīkojot muzejus, teātrus, mākslas skolas, bibliotēkas utt.”¹⁸ Tie paši postulāti ar 2 papildinājumiem – „veicināt kulturālo pašdarbību” un „apkarot pornogrāfiju” – bija saglabāti arī Demokrātiskā centra 1925.g. Saeimas vēlēšanu platformā.¹⁹ Tādā vai citā tamlīdzīgā formulējumā šīs prasības parādījās arī turpmākajos Demokrātiskā centra programmatiskajos dokumentos.²⁰

Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija pamatā pārstāvēja lauksaimnieku intereses un attiecīgi arī tās programmā pārsvarā bija prasības par lauksaimniecības un ekonomikas jautājumiem. Politiskā ziņā to gan varētu uzskatīt par „labēji centrisku” partiju. „Kulturālos jautājumos” Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas programmā bija iekļautas 3 prasības. Tā kā partijas pamatelektorāts bija zemnieki, tad šī partija vēlējās „lauksaimniecības zinātņu pasniegšanas ieviešanu visās lauku skolās un skolotāju semināros”, kā arī „lauku skolu trūcīgo bērnu pabalstīšanu ne tikai ar mācības līdzekļiem un grāmatām, bet arī ar apģērbu un pārtiku.” Kā redzams, šie punkti attiecās uz izglītības sociālajām sfērām. Kultūras jomā šī partija prasīja „provinces pilsētu un lauku sabiedrisko, kulturālo un izglītības pasākumu pabalstīšanu ar valsts līdzekļiem”²¹, taču sīkāka sadalījuma par to, kādas konkrēti kultūras nozares vai institūcijas būtu pabalstāmas „ar valsts līdzekļiem”, nebija.

Latvijas jaunsaimnieku savienības 1922.g. Saeimas vēlēšanu platforma bija diezgan īsa un viena no nekonkrētākajām. Kultūras „prasības” (jā tā vispār var nosaukt šos pāris teikumus) bija formulēta šādi: „Tautas pašapziņas izkopšana un stiprināšana ir audzināšanas un izglītības pirmais uzdevums. Pilsētu un lauku kultūras prasības apmierināmas vienlīdzīgi.”²²

Kopumā, kā redzams, „centra” politisko grupu prasības kultūras jomā, lai arī nekonkrētas un formulējumos diezgan „izplūdušas”, tomēr bija samērā līdzīgas LZS

¹⁸ Demokrātiskā centra programma, statūti un instrukcija nodaļām. – 1923. – 2.lpp.

¹⁹ Demokrātiskā centra un bezpartejisko sabiedrisko darbinieku vēlēšanu platforma 1925.g. Saeimas vēlēšanās. – 1925. – 7.-8.lpp.

²⁰ Sk. Demokrātiskā centra IV kongresā 26. un 27.martā 1927.g. pieņemtās rezolūcijas. – 1927. – 4.-6.lpp.; Demokrātiskā centra darbības platforma. – [1931] – 15.lpp.

²¹ Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija. Statūti, programma, instrukcija nodaļām. – 1925. – 15.lpp.

²² Latvijas jaunsaimnieku savienības, ārpuspartiju jaunsaimnieku, progresīvo vecsaimnieku, dzelzceļnieku un darba intelīģences apvienības kandidātu saraksta Nr.1 Saeimas vēlēšanu platforma. // Zemes Balss. – 1922.g. 25.augusts. – Nr.9. – 3.lpp.

prasībām, īpaši attiecībā uz „kultūrai nolemto valsts līdzekļu izplatīšanu arī uz laukiem un provinces pilsētām”, ko mazliet citādā formulējumā paredzēja arī LZS programmas.

1.1.4. Latgales politiskās grupas

Latgales politiskie grupējumi Latvijas parlamentārajās institūcijās kopumā veidoja aptuveni 12-13% no visu deputātu kopskaita, tomēr, neskatoties uz šo – procentuāli samērā lielo pārstāvju skaitu, Latgales partiju starpā nebija saskaņas.²³ Latgales kristīgo zemnieku savienības (no 1925.g. – Kristīgo zemnieku un katoļu partija; 20.-30.gados bija ietekmīgākā Latgales politiskā partija) programmā, tāpat kā iepriekš minētajām partijām, bija iekļautas prasības par obligātu skolas apmeklēšanu, mācību maksas atcelšanu un bezmaksas mācību literatūru skolās, nabadzīgo bērnu barošanu skolās par brīvu u.tml. Savukārt latviska kultūra bija veicināma „uz Kristus ticības pamatiem”, kas izpaustos kā nepieciešamība saglabāt skolu programmās ticības mācību, kā arī konstitūcijā jābūt noteiktai valsts un baznīcas kopdarbībai (t.i., baznīca netiek šķirta no valsts).²⁴ 1922.g. rudenī, pirms Saeimas vēlēšanām, izskaidrojot Latgales kristīgo zemnieku savienības programmas principus, F.Trasuns uzsvēra, ka partijas mērķis, cita starpā, ir celt Latgalē kultūru „uz kristīgiem pamatiem” un aizstāvēt latgaliešu izloksnes tiesības.²⁵ Kristīgo zemnieku un katoļu partijai līdzīgu politiku centās ieturēt arī Latgales demokrātisko zemnieku apvienība.²⁶

Latgales zemnieku partijas²⁷ pamatprasības būtiski neatšķīrās citu t.s. „pilsonisko” partiju deklarētā (pilsoniskās brīvības, bezmaksas izglītība u.tml.), taču tās principiālā nostāja kultūras jomā bija vairāk vērsta uz īpaša stāvokļa noteikšanu Latgalei (t.sk. prasība ne mazāk kā 1/3 no KF summām piešķirt Latgales vajadzībām) un atšķirībā no Latgales kristīgo zemnieku savienības tā prasīja baznīcas šķiršanu no valsts.²⁸ LSS un Saeimā tomēr šī partija darbojās diezgan neveiksmīgi un 1926.g. tā galīgi sašķēlās.²⁹

Neskatoties uz atsevišķu personu savstarpējām nesaskaņām un atšķirībām reliģijas jautājumos, Latgales pārstāvju prasības kultūras jomā visumā bija vairāk vai mazāk līdzīgas Latvijas pilsonisko partiju deklarētajām kultūras politikas nostādnēm. To labi apliecina, piemēram, 1921.g. vasarā, valdības veidošanas laikā, panāktā vienošanās, kurā Darba partija,

²³ Mednis I. Politiskās partijas Latvijas Republikā. // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr.3. – 17.-19.lpp.; par Latgales partijām sk. arī Freivalds O. Latviešu politiskās partijas 60 gados. – 90., 108.-110., 115.-116.lpp.

²⁴ Latgolas Kristīgu zemnieku savienības programma. – 1920. – 8.lpp.

²⁵ Trasuns F. Mysu programmas principi. // Latgolas Words. – 1922.g. 4.oktobris. – Nr.40. – 2.lpp.; sk. arī Kristīgu Zemnieku savienības darba porskots 1920-1922.g. – 7.lpp.

²⁶ Mednis I. Politiskās partijas Latvijas Republikā. // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr.3. – 18.lpp.

²⁷ Satversmes Sapulcē Latgales zemnieku partija ieguva trešo lielāko pārstāvju skaitu (14) no visām partijām un LR pirmajos gados bija ietekmīgākā Latgales partija.

²⁸ Kū aizstāvēs Saeimā (parlamentā) mysu kandidāti? // Latgalīts. – 1922.g. 8.septembris. – Nr.34. – 3.lpp.

²⁹ Mednis I. Politiskās partijas Latvijas Republikā. // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr.3. – 18.lpp.

Tautas partija³⁰, Latgales Zemnieku partija un pat samērā „kreisie” Sociāldemokrāti „mazinieki”, izstrādāja kopīgu darbības platformu, kurai pēc tam pievienojās arī LZS un Latgales Kristīgo zemnieku partija. Platformā, cita starpā, bija deklarēts, ka nepieciešams pacelt izglītības līmeni (īpaši Latgalē), nodrošināt Nacionālā un Latgales teātru, kā arī citu mākslas iestāžu eksistenci, pabalstīt kulturālos mērķus, atklāt tautas namu (kur un kāds tautas nams jāatver – nav precizēts, domājams, ka runa ir par Latgali – *G.Z.*) un latgaļu izloksnei Latgalē jānodrošina līdzvērtīgas tiesības kā valsts valodai.³¹ Ja neskaita pēdējos divus, pārējie platformā minētie kultūras atbalstīšanas pasākumi bija tīri deklaratīvi. Šajā gadījumā tomēr svarīgāks ir kas cits – minēto partiju vienošanās ar šādu, lai arī deklaratīvu platformu, ļauj konstatēt, ka latviešu „pilsonisko” partiju vispārējie mērķi, tajā skaitā arī Latgales partiju, un tajā skaitā arī kultūras jomā, bija diezgan līdzīgi.

Tiesa gan no Latgales partiju puses reizēm parādījās arī priekšlikumi būtiski samazināt kultūras jomas finansēšanu. Piemēram, 1922.g. jūnija vidū Latgales ļaužu partijas (tobrīd opozīcijā) pārstāvis F.Kemps LSS sēdē paziņoja, ka visas kultūras iestādes (t.i., LNO, LK, LMA), izņemot LU un LNT, būtu „praktiskāki un pareizāki” slēgt vai vismaz „autonomizēt” un „padarīt par privātiem uzņēmumiem”.³² Ja to vēl varētu interpretēt tikai kā viena opozīcijā esoša deputāta atsevišķu izteikumu, tad 1931.g. augustā (t.i., jau krīzes laikā un pirms 4.Saeimas vēlēšanām) Kristīgo zemnieku partijas pārstāvis oficiālajā partijas avīzē prasīja „pārtraukt pabalsta izsniegšanu teātriem, operām, «tautas» namiem un citām nevajadzīgām lietām”.³³ Tamlīdzīgi priekšlikumi laiku pa laikam parādījās arī no citu Latgales pārstāvju puses. Domājams, ka šāda nostāja, visticamāk, varētu būt saistīta ar to, ka Latgale 20.-30.gados joprojām palika Latvijas „atpalikušākais” reģions un daļa no Latgales pārstāvjiem uzskatīja, ka valsts nevar atļauties tērēt līdzekļus tādām „luksus” lietām kā teātri un operas, kamēr nav pilnībā novērstas kara sekas un Latgale ekonomiskajā ziņā „izlīdzinājusies” ar Kurzemi, Vidzemi un Zemgali.

Kopumā Latgales pārstāvju prasības varētu raksturot kā savstarpēji diezgan kontraversālas, jo, kā redzams, šā reģiona partiju programmās bija cieši savijušās gan reliģiskās atšķirības, gan prasības par Latgales kā kara izpostītākā apgabala „īpašu” atbalstīšanu (dažkārt pat līdz prasībām par Latgales autonomiju), gan kultūras atbalstīšana, vai tieši pretēji – finansējuma samazināšanu tai utt. Tiesa gan praktiskajā politikā savstarpējo ķildu pamatā nereti bija nevis ideoloģiskas atšķirības, bet tas, kura no partijām piedalījās

³⁰ Darba partija un Tautas partija 1922.g. „saplūda” Demokrātiskajā centrā.

³¹ Jaunais Vārds. – 1921.g. 12.jūnijs. – Nr.23. – 1.lpp.

³² LSS stenogrammas. – 1922. – 1956.lpp.

³³ Budže A. Kaidi uzdevumi byus joveic Kristigu Zemniku partijai nakušā Saeimā. // Latgolas Words. – 1931.g. 19.augusts. – Nr.66. – 2.lpp. (citētā teksta oriģināls avīzē bija latgaļu izloksne – *G.Z.*)

tobrīd valdošajā koalīcijā vai vismaz atbalstīja to, un kura no partijām attiecīgajā laikā bija opozīcijā. Turklāt jāņem vērā, ka Latgalē dzīvoja arī ievērojams skaits nelatviešu pārstāvju, īpaši krievi, poļi un baltkrievi, daļa no kuru pārstāvjiem Saeimā arī tika ievēlēti no Latgales.

1.1.5. Nacionālo minoritāšu politiskās grupas

Jau LTP politiskajā platformā bija ietverts nosacījums, ka nacionālo grupu kulturālās un nacionālās tiesības ir „nodrošināmas pamatlikumos”.³⁴ 1919.g. jūlijā LTP iestājās vairākas nacionālo minoritāšu pārstāvju partijas (Vācu Demokrātiskā partija, Vācu Nacionālliberālā partija, Krievu Nacionāldemokrātiskā pilsoņu savienība un Ebreju Nacionālā padome). Sakarā ar to Krievu savienības pārstāvis A.Bočagovs nolasīja deklarāciju, kurā, cita starpā, prasīja lai visām mazākuma tautībām būtu nodrošināta nacionālās un kulturālās pašnoteikšanās iespēja, ko atbalstīja arī pārējo jauno grupu pārstāvji.³⁵ Tiesa gan priekšstati par kultūras autonomijas saturu bija visai dažādi, tomēr šīs autonomijas būtību labi raksturo ebreju „Bunda” pārstāvja S.Sahareviča izklāstītās prasības: „visi kultūras darbi, skolas, bibliotēkas, teātri utt. tiek nodoti pašas nācijas vadīšanā, kura no sava vidus izvēl orgānu, kas par tiem pārzin.”³⁶ Tātad nacionālo minoritāšu prasītā „kultūras autonomija” pamatā tika saprasta kā tiesības pašām pārvaldīt to kultūras institūcijas un valsts neiejaukšanās to iekšējās lietās. Šādu nostāju atbalstīja vismaz daļa latviešu pārstāvju. Piemēram, LSDSP aizstāvēja vienādas tiesības visām valodām skolās un dzīvē, uzskatot, ka nacionālām minoritātēm jādod „nacionāli-personālu” autonomiju,³⁷ savukārt radikāldemokrātu programmā bija teikts, ka kulturālās un mākslas vajadzībām, mazākumtautībām ir jāsaņem „samērīga daļa” no valsts un pašvaldību līdzekļiem.³⁸ Lai arī „nacionāli-personāla autonomija” un „samērīga daļa” bija stipri izplūduši jēdzieni (visticamāk, lai vajadzības gadījumā tos varētu interpretēt atkarībā no konkrētās situācijas), tomēr var konstatēt, ka daļa no latviešu partijām vismaz oficiāli atbalstīja nacionālo minoritāšu „kultūras autonomijas” prasības.

Divdesmito gadu pirmajā pusē ebreju, krievu, poļu un vāciešu deputāti Saeimā pat iesniedza vairākus likumprojektus par nacionālo minoritāšu „nacionāli-kulturālo pašvaldību”.³⁹ Lai arī autora rīcībā nav pietiekami daudz materiālu par visu šo projektu

³⁴ Latvijas Tautas padomes politiskā platforma. // Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums. – 1919.g. 15.jūlijs. – 1.burtnīca. – 2.lpp.

³⁵ LTP. – 97.-98.lpp.

³⁶ Latvijas Tautas padomes sēde 15.jūlijā 1919.g. Frakciju atbilde uz valdības deklarāciju. // VV. – 1919.g. 6.augusts. – Nr.5. – 1.lpp.

³⁷ Sociāldemokrāts. – 1918.g. 21.novembris. – Nr.1. – 1.-2.lpp.; turpat, 26.novembris. – Nr.3. – 1.-3.lpp.

³⁸ Latvijas Radikāl-demokrātiskās partijas programma. // Jaunais Vārds. – 1918.g. 28.novembris. – Nr.4. – 4.lpp.

³⁹ LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 97.sl.; turpat, III sesija. – 491.sl.; turpat, VII sesija. – 129., 217.sl.; sk. arī 1.2.pielikuma 20., 21., 25.aili un 1.3.pielikuma 8., 9., 11., 15.aili.

tālāko likteni, taču, domājams, ka par uzskatāmu piemēru var kalpot 1924. – 1925.g. Saeimas Izglītības komisijā apspriestais projekts par vāciešu „nacionāli-kulturālo pašvaldību”. Pēc ilgākas apspriešanas Saeimas Izglītības komisija pievienojās IzM pārstāvja viedoklim, ka „vācu tautībai jau pilnīgi apmierinoša kulturāla autonomija pastāv un tāpēc jauns likums nebūtu vajadzīgs”, turklāt tas „nekādā ziņā nebūtu pieņemams līdz vispārējā izglītības likuma izstrādāšanai”.⁴⁰ Domājams, ka minētie motīvi bija par iemeslu tam, ka LR likumdevējs plenārsēdē šos projektus par nacionālo minoritāšu „nacionāli-kulturālo pašvaldību” tā arī nekad neapsrieda.

Tāpat kopumā varētu teikt, ka latviešu partiju vairākuma viedoklis kultūras jomā bija šāds – kultūras aktivitātēm un darbiniekiem ir jāsaņem valsts atbalsts un centrālās valsts kultūras iestādes (teātri, muzeji, bibliotēkas utt.) uzturami par valsts un pašvaldību līdzekļiem. Kopumā šim viedoklim piekrita arī Latgales pārstāvji ar piebildi, ka Latgalei kā visvairāk cietušajam Latvijas novadam būtu pievēršama īpaša uzmanība (gan ar iepriekš minētajām atrunām par pabalstu atcelšanu teātriem u.c. „nevajadzīgām lietām”). Būtiskākā LSDSP atšķirība no citām latviešu partijām bija kultūras (kā arī visas pārējās) marksistiska interpretācija. Savukārt nacionālo minoritāšu pārstāvju galvenā prasība bija kultūras autonomija.

1.2. Valdību deklarācijas

Apskatāmajā laika periodā nekāda vienota, rakstīta, augstākajās valsts pārvaldes institūcijās pieņemta vai apstiprināta valsts kultūras programma neeksistēja. Par mēģinājumu radīt kaut ko līdzīgu valsts kultūras attīstības programmai var runāt attiecībā uz 1920.g. vidū IzM sagatavoto projektu „Latvijas Valsts Satversmes pamatlikums par zinātņi un mākslu”, kurā bija teikts, ka „zinātne un māksla bauda valsts aizsardzību”, skolas apmeklēšana līdz 16 gadu vecumam ir obligāta, mazākuma tautībām jānodrošina to „kulturālo vajadzību apmierināšana”, valsts kopj un aizsargā mākslas, vēstures un dabas pieminekļus utt. Projektā nebija iekļautas norādes ne par veicamajiem pasākumiem, ne finanšu avotiem, tādēļ tas tika atzīts par pārāk deklaratīvu un netika pieņemts.⁴¹ Latvijas valsts pastāvēšanas parlamentārajā posmā (t.i., līdz 1934.g. 15.maijam) tas bija vienīgais autoram zināmais mēģinājums radīt valsts līmeņa dokumentu, kurā būtu noteikti valsts attīstības virzieni kultūras jomā un tās prioritātes.

⁴⁰ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2901.l., 32.-34.lp.; sk. arī 35.-39.lp.

⁴¹ LVVA, 1632.f., 2.apr., 6.l., 71.-72.lp.; LVVA, 5486.f., 1.apr., 426.l., 32.lp.

1918. – 1922.g. pirmajām LR valdībām īpašu uzmanību vajadzēja pievērst armijas organizēšanai, iedzīvotāju apgādei ar pārtiku,⁴² Satversmes Sapulces sasaukšanai u.c. aktuālām valsts veidošanas problēmām. Arī pēc tam kara seku likvidācija tādā vai citādā veidā ietekmēja dažādus valsts dzīves aspektus visus divdesmitos gadus. Trīsdesmito gadu pirmā puse savukārt bija ekonomiskās krīzes laiks. Tātad faktiski Latvijas Republikai 1918. – 1934.g. nācās vispirms cīnīties par izdzīvošanu, tad cīnīties ar vienas krīzes (kara) sekām un pēc tam cīnīties ar otru (ekonomisko) krīzi. Neskatoties uz to, lielākā daļa valdību deklarāciju satur arī solījumus tādā vai citādā veidā atbalstīt kultūru.

1919.g. jūlijā, otrās Pagaidu valdības deklarācijā, K.Ulmanis, cita starpā, solīja nacionālo „minoritāšu kulturālo interešu pienācīgu un taisnīgu ievērošanu”, uzsverot, ka „Latvijā visām tautībām tiks dota pilnīga iespēja apmierināt savas kulturālās vajadzības”. Turklāt K.Ulmanis solīja arī, ka māksla no valdības saņems „atbalstu un palīdzību, cik tas būs iespējams”, un „valdība domās par mākslu kā radošo, tā izpildošo, kā arī par pašiem māksliniekiem, lai viņu stāvokli varētu nodrošināt”.⁴³ Kā redzams, tika lietoti ļoti nekonkrēti formulējumi un tikpat izplūduši tie palika arī nākamo valdību deklarācijās. Piemēram, trešās Pagaidu valdības deklarācijā 1919.g. decembrī „mākslu rosību viņu atsevišķās nozarēs” K.Ulmanis solīja „veicināt, cik vien vispārējais budžets to atļaus”.⁴⁴ J.Pauļuks 1923.g. janvāra beigās, cita starpā, uzsvēra, ka valdība rūpēsies par Latvijas materiālās un garīgās kultūras, un izglītības līmeņa pacelšanu, īpašu vērību pievēršot „Latgales kulturālai un saimnieciskai uzplaukšanai” un „ies pretim” nacionālo minoritāšu „nacionāli-kulturālām vajadzībām”.⁴⁵ 1926.g. 17.decembrī M.Skujenieks solīja „pabalstīt tautas namu celšanu” un „nodrošināt visām tautībām vienlīdzīgas tiesības kulturāli-nacionālā pašdarbības laukā”.⁴⁶ 1928.g. 30.novembrī H.Celmiņš solīja, ka „izglītības, kultūras un baznīcas laukā valdība piegriezīs vislielāko vērību kultūras veicināšanai un izkopšanai kā pilsētās, tā sevišķi uz laukiem” un „pienācīgu daļu Kultūras fonda līdzekļu izlietos Latgales kulturālām vajadzībām”.⁴⁷ Tamlīdzīgi vai pat vēl nekonkrētāki formulējumi bija iekļauti arī citu valdību deklarācijās.

Vienīgais gadījums, kad valdības deklarācijas formulējumi attiecībā uz kultūru bija salīdzinoši konkrētāki, bija 1921.g. jūnijā, kad Z.A.Meierovics solīja izdot jau sen

⁴² Pagaidu valdības pirmā gada iekšējā darbība. // VV. – 1919.g. 18.novembris. – Nr.64. – 1.-2.lpp.

⁴³ Ministru prezidenta Ulmaņa runa Tautas padomē. // LS. – 1919.g. 16.jūlijs. – Nr.87. – 1.lpp.; VV. – 1919.g. 3.augusts. – Nr.3. – 1.-3.lpp.; LTP. – 108.lpp.

⁴⁴ Valdības deklarācija. // VV. – 1919.g. 9.decembris. – Nr.81. – 1., 3.lpp.

⁴⁵ Jaunās valdības deklarācija. // VV. – 1923.g. 27.janvāris. – Nr.21. – 1.-2.lpp.; LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 140.-143.sl.

⁴⁶ Valdības deklarācija. // VV. – 1926.g. 20.decembris. – Nr.287. – 1.lpp.; LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 993.-994.sl.

⁴⁷ Valdības deklarācija. // VV. – 1928.g. 1.decembris. – Nr.274. – 1.lpp.; LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 181.-184.sl.

nepieciešamos preses, sapulču un biedrošanās likumus, sekmēt „mūsu materiālo, kā arī garīgo kultūru” un „pēc iespējas [...] pabalstīt un nodrošināt nacionālos un atsevišķi Latgales teātrus, kā arī citas mākslas iestādes un veicināt visus svarīgus kultūras pasākumus, kā tautas namu nodibināšanu dažādos Latvijas novados, izlietojot šim nolūkam galvenā kārtā bijušos lauku krogus dzīvākās satiksmes vietās” utt. „Arvienu acu priekšā turot nacionālās kultūras vienības ideālu”, Z.A.Meierovics solīja, cik vien iespējams, rēķināties „ar visu aprindu garīgām interesēm un vajadzībām” un noteikti ievērot Latgales „kulturālās un saimnieciskās īpatnības”, tajā skaitā meklēt līdzekļus pabalstiem Latgales kulturālajām un saimnieciskajām vajadzībām „samērā ar viņas stāvokli.”⁴⁸ Kā redzams, te vismaz ir solīti konkrēti darbi – preses likuma izdošana, teātru un tautas namu pabalstīšana.

Zīmīgi, ka astoņu valdību deklarācijās ir frāzes par minoritāšu „nacionāli-kulturālām vajadzībām” un „kulturālo pašdarbību”, kas, protams, bija nodeva tam, ka vairums valdību tika veidotas ar to vai citu nacionālo minoritāšu grupu atbalstu.

Tātad kopumā, kā redzams, valdību deklarāciju formulējumi bija pat vēl nekonkrētāki par partiju deklarācijās rakstīto. Turklāt pēc tā laika politiķu atzinumiem valdību deklarācijām nevar piešķirt īpaši lielu nozīmi valsts politikā. Piemēram, A.Bergs 1926.g. paziņoja, ka valdību „deklarācijām piegriežama ļoti maza vērtība. Tiešām viņas arī vairāk nepelna, jo viņas labākajā gadījumā ir cerības, valdības apņemšanās, valdības labie nodomi, [...]. Piegriezt lielu vērtību tām nevaram un lielu nozīmi viņām dot nevaram jau tāpēc vien, ka valdības pastāv ļoti īsu laiku un tāpēc pie vislabākās gribas tām nav iespējams dažos mēnešos savus labos nodomus, kādi izteikti deklarācijā, izvest.”⁴⁹ Līdzīgu viedokli pauda arī J.Trasuns 1928.g. janvārī: „Vispār mūsu dzīvē valdības deklarācija spēlē mazāku lomu, bet galveno lomu spēlē viņas sastāvs un galvenā kārtā tā bāze, tā aizmugure, kas diktē un noteic valdības darbību.”⁵⁰ Savukārt M.Dubina viedoklis bija cik lakonisks, tik kategorisks: „deklarācija nespēlē nekādu lomu”.⁵¹

To, ka valdības deklarācijām tajā laikā nepiešķīra būtisku nozīmi apliecina vēl daži būtiski faktori. Pirmkārt, 1924.g. janvāra beigās V.Zāmuēla valdība tika apstiprināta vispār bez jebkādas deklarācijas (ja par tādu neuzskata Zāmuēla četrus (!) teikumus pirms debatēm par valdības apstiprināšanu⁵²). Lielā mērā tas pats attiecas arī uz H.Celmiņa 1924.g., A.Alberinga 1926.g. un K.Ulmaņa 1931.g. izveidoto valdību deklarācijām, kuras arī bija īsas (lai arī garākas par iepriekš minēto V.Zāmuēla „deklarāciju”), un pamatā

⁴⁸ Valdības deklarācija. // VV. – 1921.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 1.-2.lpp.

⁴⁹ LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un III sesija. – 1926. – 405.sl.

⁵⁰ Turpat, VIII sesija. – 1928. – 53.sl.

⁵¹ Turpat, Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 1040.sl.

⁵² Sk. VV. – 1924.g. 28.janvāris. – Nr.22. – 1.lpp.; LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 120.sl.

sastāvēja no nekonkrētām, diezgan izplūdušām frāzēm.⁵³ Otrkārt, apspriežot deklarācijas partiju pārstāvji neiztika bez savstarpējām ķildām, kuru laikā nereti tika aizmirsta pati deklarācija. Dažādas sociālpolitiskās grupas pārstāvošie deputāti pārsvarā nodarbojās ar savstarpējo attiecību skaidrošanu, pat nonākot līdz personiskiem apvainojumiem, kas nebūt neliecina par to, ka apspriežamais dokuments tiktu uztverts nopietni.

Īpaši var minēt arī 1934.g. 16.martā K.Ulmaņa nolasīto valdības deklarāciju, kuru viņš nosauca par „īso darba programmu”, jo „jaunās valdības gala termiņu nosaka nākošā rudens Saeimas vēlēšanas”.⁵⁴ Šo runu vispār nevar uztvert nopietni, jo 1934.g. martā K.Ulmanis jau bija uzsācis priekšdarbus valsts apvērsuma īstenošanai un ministru prezidenta amata iegūšana bija viens no svarīgākajām šo priekšdarbu mērķiem. Bez K.Ulmaņa, apvērsuma organizēšanā bija iesaistīti arī vismaz 2 šīs valdības ministri (J.Balodis un V.Gulbis). Tātad valdības deklarācija un „nākošā rudens Saeimas vēlēšanu” pieminēšana nebija nekas vairāk kā taktisks aizsegs apvērsuma gatavošanas procesā. Pat ja pieņem, ka šajā deklarācijā K.Ulmanis apzināti vai neapzināti iekļāva arī kaut ko no saviem patiesajiem ilgtermiņa valsts attīstības plāniem, kultūras jautājumi šajā deklarācijā iekļauti nebija.

Kopumā tātad redzams, ka politisko organizāciju un apvienību, kā arī valdību programmās un deklarācijās kultūru vairāk vai mazāk solīja atbalstīt un veicināt gan atsevišķas politiskās un etniskās grupas, gan arī vairums tā laika Latvijas valdību. Tiesa gan visās minētajās programmās un deklarācijās lietotie izteicieni bija tik vispārīgi, pat trafareti, līdz ar to pamatā nākas piekrist tai iepriekš citētajai deputātu daļai, kas uz šīm deklarācijām skatījās skeptiski. Protams, partiju un valdību mērķi, un iespējas kultūras jomā bija visai atšķirīgas, taču jāatzīmē arī tas, ka, neskatoties uz kara postījumu smagajām sekām ekonomiskajā, sociālajā un politiskajā sfērā, tā laika politiķu vadošajās aprindās vismaz vārdos kultūras problēmas nebija aizmirstas. Tiesa gan gandrīz visām citām problēmām – ekonomiskajām, politiskajām un sociālajām – šajās programmās un deklarācijās tika piešķirta primāra nozīme. Kultūras jautājumi visās šajās programmās un deklarācijās tika pieminēti vienā no pēdējām vietām. Tātad kultūras attīstīšanas nepieciešamību atzina praktiski visi tā laika jaunizveidotās valsts politiskie spēki un augstākās valsts varas struktūras, bet tās attīstība tika atzīta par pakārtotu citām svarīgākām problēmām.

⁵³ Sk. VV. – 1924.g. 17.decembris. – Nr.287. – 1.lpp.; LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 783.sl.; VV. – 1926.g. 5.maijs. – Nr.98. – 1.lpp.; LR II Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1926. – 396.sl.; Jaunās valdības deklarācija. // VV. – 1931.g. 25.marts. – Nr.68. – 2.lpp.; LR III Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1931. – 748.-749.sl.

⁵⁴ Ministru prezidenta K.Ulmaņa nolasītā valdības deklarācija. // VV. – 1934.g. 17.marts. – Nr.62. – 1.lpp.; LR IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1934. – 799.-800.sl.

2.nodaļa

Valsts kultūras iestādes, to veidošana un neliels nevalstisko kultūras iestāžu apskats

Par valsts kultūras iestādēm uzskatāmas tās kultūras iestādes, kuras tiek uzturētas no valsts budžeta un kuras pārvalda valsts iecelti vai apstiprināti darbinieki. Šo iestāžu darbība ir ļoti būtisks kultūras politikas indikators, kas parāda gan to, kādas kultūras nozares valsts atbalsta vairāk, gan arī to, cik lielā mērā valsts pārvaldes institūcijas cenšas kontrolēt šo kultūras iestāžu darbību. Nodaļā aplūkota minēto institūciju dibināšana vai to pārņemšana valsts kontrolē, kā arī šā procesa galvenās tendences.

2.1. Bibliotēkas

Pirmā pasaules kara un Latvijas brīvības cīņu laikā vairums Latvijas bibliotēku bija diezgan smagi cietušas vai vispār iznīcinātas. Daudz grāmatu no Latvijas bija aizvests vācu okupācijas laikā (piem., Nikolaja ģimnāzijas bibliotēka, Rundāles un Mežotnes muižu bibliotēkas utt.) un daudz bija gājis bojā t.s. „bermontiādes” laikā (piem., nodedzināta tika Jelgavas ģimnāzijas bibliotēka).¹ Ir pat aplēse, ka „karš iznīcinājis vai nopostījis pāri par 70% sabiedrisku bibliotēku.”² Divdesmitajos gados notika liels to atjaunošanas darbs, kā arī Valsts bibliotēkas veidošana.

Lēmumu par Valsts bibliotēkas dibināšanu valdība pieņēma 1919.g. augusta beigās.³ Par Valsts bibliotēkas grāmatu krājuma pamatu kļuva Garīgā semināra un Landrātu kolēģijas bibliotēkas, tās grāmatas, kas tika pārņemtas no agrākajām lielinieku atstātajām noliktavām, kā arī dažādi citi bez īpašnieka palikuši grāmatu krājumi.⁴ Bibliotēkas krājumus papildināja arī sabiedrisko organizāciju un privātpersonu ziedotās grāmatas.⁵ Tiesa gan tādā veidā Valsts bibliotēkas krājumos nonāca arī daudz grāmatas, „kurām ir tikai makulatūras vērtība”.⁶ Kopumā tomēr tas, protams, nemazina Valsts bibliotēkas veidošanas nozīmi. Lai paplašinātu Valsts bibliotēkas iespējas krājuma

¹ LVVA, 1632.f., 2.apr., 726.l., 4.lp.

² Kultūras fonds 1920—1928. – 42.lpp.

³ VV. – 1919.g. 30.augusts. – Nr.26. – 4.lpp.

⁴ No kvantitatīvā viedokļa, bez īpašnieka palikušo grāmatu savākšana Valsts bibliotēkai deva daudz grāmatu. Piem., 1920.g. tikai 3 mēnešu laikā no jūlija līdz septembrim tika savākts un Valsts bibliotēkai nodots aptuveni 31 tūkstotis grāmatu (sk. LVVA, 1632.f., 2.apr., 726.l., 3., 7., 10.lp.; LVVA, 1307.f., 1.apr., 1318.l., 52.lp.).

⁵ LVVA, 1632.f., 2.apr., 5.l., 17.lp.; turpat, 729.l., 11.-30.lp.; VV. – 1920.g. 29.janvāris. – Nr.23. – 3.lpp.; turpat, 20.aprīlis. – Nr.89. – 2.lpp.; turpat, 15.oktobris. – Nr.236. – 2.lpp.

⁶ LVVA, 1632.f., 2.apr., 726.l., 7.lp. Pat 1933.g., pārskatā par Valsts bibliotēkas darbību iepriekšējos gados joprojām tika atzīts, ka „Valsts bibliotēkas krājumi ir diezgan lielā mērā nejauši” (sk. IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 415.lpp.).

veidošanā, 1920. – 1921.g. mijā valdība atļāva Valsts bibliotēkai paredzētās grāmatas un kolekcijas saņemt no ārzemēm nemaksājot muitas nodokļus.⁷

Valsts bibliotēkas krājumu papildināšanu ar citās valstīs izdoto literatūru veicināja vairāku starptautisko konvenciju noslēgšana un ar tām saistītās aktivitātes. 1924.g. janvāra otrajā pusē Saeima ratificēja 1886.g. Briseles *Konvenciju par oficiālu žurnālu, kā arī anāļu un parlamentārisku dokumentu tiešu apmaiņu*, kā arī *Konvenciju par oficiālu dokumentu, zinātnisku un literārisku izdevumu starptautisku apmaiņu*. Tajās bija paredzēts, ka konvenciju noslēgušās valstis savstarpēji veiks regulāru apmaiņu ar dažādiem oficiāliem valsts dokumentiem un izdevumiem, kā arī ar zinātniskiem literatūras darbiem.⁸ Konvenciju noslēgšanu īpaši bija atbalstījušas IzM un LU, jo Latvijā joprojām bija jūtams liels citu valstu oficiālās literatūras trūkums. Tā kā otro no minētajām konvencijām tolaik bija ratificējušas 20 valstis (t.sk. ASV, Beļģija, Itālija, Spānija u.c.), pievienošanās minētajām konvencijām nozīmēja, ka šis trūkums tika lielā mērā, ja ne novērsts, tad vismaz mazināts.⁹ Rezultātā tikai gada laikā no 1925.g. aprīļa līdz 1926.g. aprīlim Valsts bibliotēka no dažādām valstīm saņēma 188 sējumus oficiālo izdevumu, kā arī 135 sējumus no Tautu savienības oficiālajiem izdevumiem,¹⁰ turklāt „šie apmaiņas sakari ar katru gadu izvēršas jo plašāki.”¹¹ Jāatzīmē, ka Latvija citām konvenciju noslēgušajām valstīm sūtīja tādus izdevumus, kā Saeimas stenogrammas, „Valdības Vēstnesi”, likumu krājumus, dažādus Valsts kontroles, Valsts Statistiskās pārvaldes u.c. resoru izdevumus.¹²

Iepriekš minēto konvenciju radītos sakarus un iespējas literatūras saņemšanai no citām valstīm vēl vairāk paplašināja 1928.g. noslēgtā konvencija ar Igauniju (ratificēta 1929.g. maija sākumā¹³) un 1931.g. konvencija ar Lietuvu (ratificēta 1931.g. marta beigās¹⁴) par valsts līdzekļiem izdoto drukas darbu un izdevumu apmaiņu.¹⁵ Praksē tas nozīmēja, ka visu trīs Baltijas valstu centrālajās bibliotēkās sistemātiski ienāks un būs

⁷ 1919.g.pavasārī Tirdzniecības un rūpniecības ministra S.Paegles apstiprinātie „Muitas nodokļi Latvijā” paredzēja grāmatu ieviešanai piemērot nodokli 2% apmērā no grāmatas vērtības (sk. *Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums. – 1919.g. 9.augusts. – 6.burtnīca. – 81.-82.lpp.*). 1920.g. 28.decembra MK sēdē tika nolemts, ka „Valsts bibliotēkai ir tiesības saņemt no ārzemēm viņai nepieciešamās grāmatas un kolekcijas bez muitas” (sk. *VV. – 1920.g. 31.decembris. – Nr.299. – 2.lpp.; LVVA, 1307.f., 1.apr., 279.l., 293.lp.*) un 1921.g. 19.janvāra Rīkojumā par muitas tarifu pārgrozīšanu, grāmatas no muitas tika atbrīvotas (sk. *Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1921.g. 25.februāris. – 4.burtnīca – 80.lpp.*)

⁸ LMKNK. – 1924. – 13.-19.lpp.

⁹ Sk. LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 70.-75.sl.

¹⁰ LVVA, 1632.f., 2.apr., 175.l., 52.-54.lp.

¹¹ Latvijas Valsts bibliotēka (no 29.VIII 1919.—1.X 1928.). // IMM. – 1928.g. novembris. – Nr.11. – 439.lpp.

¹² Sk. Latvijas oficiālo izdevumu saraksts. – Rīga, 1925.; Latvijas oficiālo izdevumu saraksts 1926.gadam. – Rīga, 1927.

¹³ Sk. LR III Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1929. – 491.-492., 513.sl.

¹⁴ Sk. turpat, VIII sesija. – 1931. – 717.-719.sl.

¹⁵ Konvencija starp Latviju un Igauniju par valsts līdzekļiem izdoto izdevumu un drukas darbu apmaiņu. // LMKNK. – 1929. – 187.-189.lpp.; Konvencija starp Latviju un Lietuvu par iespieduma darbu un izdevumu apmaiņu, kas publicēti uz valsts rēķina. // LMKNK. – 1931. – 423.lpp.; LVVA, 1307.f., 1.apr., 44.l., 177.lp.

pieejami pārējo divu valstu oficiālie izdevumi. Kopumā pēc visu šo konvenciju ratificēšanas Valsts bibliotēkā sāka regulāri saņemt „oficiālos izdevumus” no 9 valstīm.¹⁶

Valsts bibliotēkas krājumā esošo grāmatu kopskaits 20.gados un 30.gadu sākumā (līdz 1934.g.) bija pieaudzis līdz 488 297 sējumiem.¹⁷ 1927. – 1934.g. izdevumu skaits, ar kuriem katru gadu tika papildināts Valsts bibliotēkas krājums, svārstījās 8,0—13,4 tk. sējumu robežās (izņemot 1933.g., kad bibliotēkas krājums ir papildinājies tikai ar 2 397 sējumiem¹⁸). Raksturīgi, ka lielākā daļa no sējumiem, ar kuriem tika papildināts Valsts bibliotēkas krājums, bija iegūti par velti¹⁹ (t.i., bibliotēka saņēma *Preses likumā* noteiktos 6 eksemplārus no katra preses izdevuma, ar tiesas spriedumu konfiscētos izdevumus, likvidēto valsts iestāžu un slēgto sabiedrisko organizāciju bibliotēkas, kā arī dažādus ziedojumus un dāvinājumus).

Valsts bibliotēkas reģistrēto lasītāju skaits 1927. – 1934.g. bija diezgan konstants un svārstījās 4,7—5,4 tk. cilvēku robežās.²⁰ Savukārt kopējā apmeklējumu skaita (t.i., cik reizes visi lasītāji bibliotēku apmeklējuši) dinamika ir visai atšķirīga. Divdesmito gadu pirmajā pusē Valsts bibliotēkas apmeklējumu skaits katru gadu nepārtraukti pieauga (līdz 117,6 tk apmeklējumiem 1925./26.g.), taču tad, 1926./27. – 1930./31.g. apmeklējumu skaits Valsts bibliotēkā samazinājās.²¹ Pēc Valsts bibliotēkas direktora palīga A.Pavāra sniegtās informācijas šis samazinājums skaidrojams ar to, ka tika slēgta Bērnu lasītava, kā arī beletristiku bibliotēka sāka izsniegt tikai studiju nolūkiem,²² kas acīmredzot daļai no lasītājiem mazināja interesi par Valsts bibliotēkas sniegtajiem pakalpojumiem.

Valsts bibliotēkas darbības juridiskais pamats sākotnēji bija visai nenoteikts. Pirmos noteikumus, kas reglamentēja tās darbību, Izglītības ministrija izdeva 1921.g. janvārī,²³

¹⁶ IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 414.lpp.

¹⁷ Sk. 4.1.pielikuma tabulas 5.sleju. Ja dati šajā tabulā par Valsts bibliotēkā esošo sējumu skaitu uz 1922.g. atbilst patiesībai, tad sanāk, ka 12 gadu laikā no 1922. līdz 1934.g. Valsts bibliotēka kopumā saņēma ~88,3 tk. sējumu, t.i. mazāk nekā viena gada laikā no 1921.g. līdz 1922.g. Vienīgais izskaidrojums šādiem visai paradoksāliem datiem (ja pieņem, ka tie ir pareizi) varētu būt tas, ka divdesmito gadu sākumā Valsts bibliotēka vēl bija tikai veidošanās stadijā un turpināja pārņemt lielu daudzumu grāmatu no likvidēto pirmskara laika institūciju bibliotēkām, bet pēc tam jau divdesmito gadu vidū bibliotēkas krājumu papildināja Preses likumā noteiktais obligātais preses izdevumu eksemplāru skaits u.c. salīdzinoši mazskaitlīgi papildinājumi (t.sk. saskaņā ar iepriekš minētajām konvencijām starptautiskās apmaiņas ceļā iegūtie izdevumi).

¹⁸ Diemžēl „Latvijas kultūras statistikā” šāda pieņemto sējumu skaita strauja „krituma” iemesli šim gadam nav paskaidroti (sk. LKS. – 124.-125.lpp.).

¹⁹ Interesanti, ka līdz 1930.g. par velti iegūto eksemplāru skaits svārstījās 5,3—7,7 tk. sējumu robežās, taču 1931. – 1932.g. šis skaitlis „uzleca” attiecīgi līdz 11,4 tk. un 9,6 tk. sējumiem. Šāds straujš kāpums, visticamāk, varētu būt saistīts ar to, ka 1931. – 1932.g. bibliotēka pārņēma bankrotējušo uzņēmumu vai citu likvidēto institūciju bibliotēkas (sk. 4.1.pielikuma tabulas 1.-3.slejas.).

²⁰ Sk. 4.1.pielikuma tabulas 6.sleju.

²¹ Sk. turpat, 7.sleju.

²² Latvijas Valsts bibliotēka (no 29.VIII 1919.—1.X 1928.). // IMM. – 1928.g. novembris. – Nr.11. – 440.lpp.

²³ Tā kā Izglītības ministrija publicēja Noteikumus par Valsts bibliotēku bez valdības akcepta, tad virkne LSS deputātu uzskatīja, ka ministrijai nav bijušas tiesības izdot šādus noteikumus. LSDSP deputāti pat iesniedza

saskaņā ar kuriem, bibliotēka bija IzM tiešā pārziņā esoša iestāde un bibliotēkas krājums pastāvīgi bija jāpapildina ar „likumīgo eksemplāru skaitu” (skaits nebija precizēts²⁴) no visiem Latvijā iespējamiem drukas darbiem. Valsts bibliotēkas krājumā ienākošie izdevumi un korespondence tika atbrīvoti no cenzūras, muitas nodokļiem un pasta maksas; citu bibliotēku grāmatu atsavināšanas gadījumā Valsts bibliotēkai tika dotas pirmpirkuma tiesības. Būtisks bija noteikumu 4.pants, kurš, cita starpā, paredzēja, ka „Valsts bibliotēka pieejama bez maksas”. Tas nozīmēja, ka Valsts bibliotēka tika veidota ne tikai kā krātuve, bet kā atvērta publiskā bibliotēka, jo ar tajā glabāto literatūru un periodiskās preses izdevumiem faktiski varēja iepazīties jebkurš lasītprātējs neatkarīgi no mantiskā stāvokļa. Aizliegtās grāmatas, savukārt, tika atļauts izsniegt „tikai lasīšanai uz vietas zinātniskiem nolūkiem personām, kuras uzrāda ministru vai viņu biedru atļaujas un Latvijas Augstskolas mācības spēkiem”.²⁵

Lai arī 1922.g. maijā pieņemtais *Likums par Valsts bibliotēku* būtiski nemainīja ne bibliotēkas statusu, ne funkcijas, tomēr LSS to bija izstrādājusi gada garumā.²⁶ Likumā noteiktie Valsts bibliotēkas pamatuzdevumi bija formulēti ievērojami konkrētāk nekā iepriekš minētajos noteikumos:

- „a) krāt un uzglabāt to, kas ir un tiek izdots Latvijā;
- b) iegūt ārzemju izdevumus, kuri raksturo Latvijas zinātņi, mākslu un kultūru;
- c) pēc iespējas krāt izdevumus, kuri raksturo ārzemju kultūru.”

Tāpat likums saglabāja 1921.g. noteikumos minētās Valsts bibliotēkas priekšrocības salīdzinājumā ar citām bibliotēkām.²⁷ Tātad jau no paša sākuma normatīvajos aktos tika nostiprināts Valsts bibliotēkas „priviliģētais” statuss (salīdzinājumā ar citām), t.i., tā tika veidota kā valsts „galvenā” bibliotēka.

Satversmes Sapulcei interpelāciju, apvainojot ministru J.Plāķi, ka, izdodams šos noteikumus „izglītības ministrs uzstājies” kā likumdevējs. Vairākums LSS deputātu gan ministra darbību atrada par attaisnotu, jo faktiski minētajiem noteikumiem bija tikai pagaidu statuss, bet „interpelanti visu svaru šinī jautājumā liek uz formālo pusi”. Tā kā 1921.g. aprīlī Valsts bibliotēkas noteikumu projekts jau bija iesniegts Satversmes Sapulcei (*sk. LSS stenogrammas. – 1921. – 543., 768., 780.-781., 796., 805.lpp.*) šai interpelācijai zuda jebkāds praktisks pamats. Neskatoties uz to, tika panākta J.Plāķa demisija no ministra amata.

²⁴ Jau 1919.g. augustā IzM bija sagatavojusi valdības rīkojuma projektu, kas visām tipogrāfijām un grāmatu izdevējiem uzliktu par pienākumu, piesūtīt Valsts bibliotēkai 15 eksemplārus no visiem izdotajiem drukas darbiem. Tāds pat eksemplāru skaits bija paredzēts arī ap to pašu laiku sagatavotajā noteikumu projektā par Valsts bibliotēku (*sk. LVVA, 1307.f., 1.apr., 1318.l., 54., 62.lp.*), taču tobrīd šie projekti tālāku virzību neguva. 1920.g. 14.decembrī publicētais Iekšlietu ministra A.Berga rīkojums noteica, ka „no katra periodiska un neperiodiska izdevuma jāpiesūta tūdaļ pēc iespieduma attiecīgām iestādēm desmit eksemplāri.” (*sk. VV. – 1920.g. 14.decembris. – Nr.86. – 1.lpp.*). Domājams, ka daļa no šiem „desmit eksemplāriem” bija paredzēti Valsts bibliotēkai. 1921.g. marta sākumā publicētajā „uzaicinājumā” Valsts bibliotēka lūdza „visas valsts un sabiedriskas iestādes, biedrības utt. iesūtīt viņai 2 eksemplārus no visiem drukas darbiem”, kurus izdevušas šīs institūcijas (*sk. VV. – 1921.g. 1.marts. – Nr.47. – 3.lpp.*). Visbeidzot 1924.g. pavasarī pieņemtais Preses likums paredzēja, ka Valsts bibliotēkai jāsaņem 6 eksemplāri no katra periodiska un neperiodiska izdevuma (*sk. LMKNK. – 1924. – 72.lpp.*).

²⁵ Noteikumi par Valsts bibliotēku. // VV. – 1921.g. 18.janvāris. – Nr.13. – 1.lpp.

²⁶ Sk. LVVA, 5486.f., 1.apr., 419.l.

²⁷ Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1922.g. 20.jūnijs. – 11.burtņīca. – 231.-232.lpp.

Saistībā ar Valsts bibliotēku jāmin arī kāda neīstenota iecere. Jau no bibliotēkas veidošanas sākuma bija skaidrs, ka daudzās privātajās un biedrību publiskajās bibliotēkās, paliks glabāties daudz vērtīgu, pat unikālu izdevumu, kuru Valsts bibliotēkā nav, kā arī nebūs iespēju tos dabūt. Zinātnieku un interesentu darbam šīs grāmatas varēja būt ļoti noderīgas, taču uzzināt to atrašanās vietu, kā arī to, vai kāda reta grāmata vispār Latvijā ir atrodamā, bez vienotas uzziņu sistēmas bija gandrīz neiespējami.²⁸ Tādēļ jau 1921.g. izdotie IzM noteikumi paredzēja „pie Valsts bibliotēkas” veidot „centrālo katalogu”, kurā „visas bibliotēkas iesūta pa vienam eksemplāram no saviem katalogiem”, un „par pārmaiņām katalogos viņas paziņo Valsts bibliotēkai”²⁹. 1922.g. reizē ar *Likumu par Valsts bibliotēku* tika pieņemts pat speciāls *Likums par centrālo grāmatu katalogu*, kurā Valsts bibliotēkai tika dots uzdevums rūpēties „lai visu valsts, komunālo iestāžu, organizāciju un biedrību, kā arī citu publisko bibliotēku un lasītavu grāmatas tiktu ievestas centrālajā katalogā”, ar mērķi „apvienot visu [...] publisko bibliotēku grāmatu un citu drukas darbu sarakstus.”³⁰ Lai cik laba būtu šāda iecere, tomēr kataloga veidošana jau no sākuma atdūrās pret līdzekļu trūkumu³¹ un, tā arī nesākot īstenoties, ideja par vienotu, visas Latvijas bibliotēkas aptverošu katalogu, pamazām tika aizmirsta.

Pirms Pirmā pasaules kara Latvijā bija attīstīties arī diezgan plašs dažādu biedrību, pagastu valžu u.c. institūciju, kā arī privāto publisko bibliotēku tīkls, kuru grāmatas bija pieejamas vairāk vai mazāk plašam lasītāju lokam. Kara un politisko varu maiņu laikā šīs bibliotēkas tika daļēji vai pat pilnīgi iznīcinātas.³² Uz 1920.g. Vidzemē no 224 pagastiem lielākas vai mazākas bibliotēkas bija 58 pagastos, 166 pagastos bibliotēku vai nu nebija, vai arī par tām trūka konkrētu ziņu.³³ Kurzemē un Zemgalē, no 241 pagasta, 50 pagastos bija bibliotēkas, bet 191 pagastā bibliotēku vai nu nebija vai arī par tām ziņu trūka. Sliktākā situācija bija Latgalē, kuras pagastos (izņemot Līvānu pagastu), saskaņā ar IzM oficiālajiem datiem, bibliotēku nebija vispār. Vienīgā zināmā bibliotēka Latgalē atradās Līvānu pagasta latviešu izglītības biedrības „Stara” aprūpē un arī tās grāmatu klāsts – aptuveni 100 vienības – bija trūcīgs.³⁴ Šīs statistikas sastādītājs E.Runcis uzskatīja, ka ziņu trūkums par daudziem pagastiem, visticamāk, nozīmē to, ka pagastā savu bibliotēku vai nu nav, vai arī tās ir iznīcinātas. Lai arī šāds secinājums šķiet nedaudz pārsteidzīgs, tomēr konkrētajos pēckara

²⁸ LSS stenogrammas. – 1922. – 1467.-1468., 1558.lpp.

²⁹ Noteikumi par Valsts bibliotēku. // VV. – 1921.g. 18.janvāris. – Nr.13. – 1.lpp.

³⁰ Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1922.g. 20.jūnijs. – 11.burtnīca. – 233.lpp.

³¹ Latvijas Valsts bibliotēka (no 29.VIII.1919.—1.X.1928.). // IMM. – 1928. novembris. – Nr.11. – 439.lpp.

³² Par to sīkāk sk. Zelmanis G. Latvijas kultūras politika neatkarīgas valsts pastāvēšanas sākumā (1918-1922). // Latvijas Vēsture. – 2007. – Nr.2. – 31.-32.lpp.

³³ Sk. Runcis. E. Mūsu lauku bibliotēkas Vidzemē. // IMM. – 1922.g. aprīlis. – Nr.4. – 420.-425.lpp.

³⁴ Sk. Runcis. E. Bibliotēku stāvoklis Kurzemē un Latgalē. // IMM. – 1922.g. maijs. – Nr.5. – 530.-532.lpp.

apstākļos tas ir visai ticams. Kā redzams, lielākai daļai Latvijas pagastu savu bibliotēku nebija. Savukārt esošajās bibliotēkās grāmatu krājums vairumā gadījumu bija nepilnīgs, un tikai atsevišķu pagastu bibliotēkās bija vairāk kā 1000 grāmatu (piemēram, Piņķu pagastā un Majoros).³⁵ Turklāt arī tajās grāmatu krājums kara laikā bija krietni paputināts.

Saskaņā ar Valsts Statistiskās pārvaldes datiem 1918.g. Latvijā bija 192 publiskās bibliotēkas. Turpmākajos gados to skaits strauji pieauga, un līdz 1931.g. Latvijā jau darbojās 967 publiskās bibliotēkas (neskaitot Valsts bibliotēku).³⁶ Šāds straujš publisko bibliotēku skaita pieaugums pamatā saistāms ar KF sniegto atbalstu bibliotēku veidošanā un to attīstībā. Sākotnēji KF pēc biedrību pieprasījuma piešķīra tām līdzekļus bibliotēku veidošanai, taču šādas periodiski piešķirtas summas bibliotēku stāvokli maz mainīja. Tādēļ 1922.g. sākumā KF dome nolēma, ka nepieciešams visā Latvijā izveidot vienotu bibliotēku tīklu un nodibināja komisiju ar uzdevumu izstrādāt šādu bibliotēku katalogu. Fonda dome nolēma, ka „vispirms bibliotēkas piešķiramas tām pašvaldībām, kurās pirms kara jau pastāvējušas bibliotēkas, bet pa kara laiku izputējušas; otrā kārtā piešķiramas bibliotēkas tām pašvaldībām, kurās bibliotēku nemaz nav bijis un nav; trešā kārtā papildināmas nepietiekošās bibliotēkas.”³⁷ Izveidotās komisijas sastādītais katalogs ietvēra 672 dažādu nosaukumu grāmatas, no kurām 336 (t.i., puse) bija daiļliteratūra, pārējās – dažādu zinātņu nozaru (humanitāro, sociālo un eksakto zinātņu) populārzinātniskā un zinātniskā literatūra. Kultūras fonds bibliotēku veidošanai deva gan finanšu līdzekļus, gan arī organizēja grāmatu pirkšanu, to iesiešanu, nodibināto bibliotēku tālāku attīstību utt.³⁸ Bez tik plaša atbalsta nevalstisko publisko bibliotēku attīstība Latvijā 20.-30.gados būtu bijusi ļoti problemātiska un, pilnīgi noteikti daudz lēnāka.

Trīsdesmito gadu sākumā bibliotēku skaita pieaugums faktiski apstājās. Daļēji to, protams, var skaidrot ar ekonomiskās krīzes ietekmi, taču drīzāk runa varētu būt par to, ka publisko bibliotēku daudzums Latvijā zināmā mērā bija sasniedzis savu „dabisko robežu”.³⁹ Turpmākajos gados publisko bibliotēku skaits Latvijā svārstījās virs 950 bibliotēkām (tiesa gan par nevalstisko publisko bibliotēku skaitu 1933.g. un 1934.g. Latvijas Statistiskās pārvaldes izdevumos parādās atšķirīgi dati).⁴⁰

³⁵ IMM. – 1922.g. aprīlis. – Nr.4. – 421.lpp.

³⁶ Šeit un turpmāk nevalstisko publisko bibliotēku skaitu, tajās glabāto sējumu kopskaitu un lasītāju skaitu sk. 4.2.pielikumā.

³⁷ Kultūras fonds 1920—1928. – 38.-40.lpp.

³⁸ Sk. Kultūras fonds 1920—1928. – 40.-62.lpp.; Egle R. Kultūras fonda bibliotēkas. // IMM. – 1924.g. jūlijs. – Nr.7. – 46.-52.lpp.

³⁹ Šo tēzi apstiprina arī fakts, ka, neskatoties uz bibliotēku skaita nelielu samazināšanos, tajās glabāto grāmatu kopskaits turpināja pieaugt (sk. 4.2.pielikuma 1.tabulu.), t.i., par primāro kļuva nevis bibliotēku skaita palielināšana, bet tajās pieejamās literatūras apjoma palielināšana.

⁴⁰ Sk. 4.2.pielikuma 1.tabulas 3.sleju un 2.tabulas 4.sleju. No LSG un LKS nav iespējams noskaidrot šīs starpības iemeslus.

20.-30.gados būtiski pieauga arī bibliotēku krājumu apjomi. Ja 1924. – 1925.g. Latvijas publiskajās bibliotēkās glabājās vairāk kā 800 tk. sējumu, tad 1934.g. publiskajās bibliotēkās esošo sējumu kopskaits tuvojās jau 2 miljoniem (kopā ar Valsts bibliotēkas krājumu – vairāk kā 2,4 mlj.) sējumu.⁴¹ Tas nozīmē, ka bibliotēku skaita pieaugums bija ne tikai kvantitatīvs, bet arī kvalitatīvs, t.i., pieauga arī tajās pieejamās literatūras apjoms. Visbeidzot jāpievērš uzmanība faktam, ka divdesmito gadu otrajā pusē jūtami pieauga arī kopējais lasītāju skaits bibliotēkās un kopumā pieaugoša tendence vērojama arī izsniegto sējumu skaita statistikai trīsdesmito gadu pirmajā pusē.⁴² Tātad pēc bibliotēkām un to sniegtajiem pakalpojumiem bija pieprasījums. Skatoties plašākā mērogā, tas nozīmēja, ka valsts, atbalstot bibliotēku attīstību (pārsvārā ar KF starpniecību, par ko runa būs tālāk), veicināja tautas izglītības un kultūras līmeņa celšanu.

Jāmin gan arī tas, ka dati par bibliotēku un to lasītāju skaitu laukos un pilsētās uzrāda diezgan izteiktu disproporciju. Kopumā laukos esošo bibliotēku skaits bija vairāk par divām reizēm lielāks, nekā bibliotēku skaits pilsētās,⁴³ taču lasītāju skaits un izsniegto sējumu skaits pilsētu bibliotēkās bija vairākas reizes lielāks nekā lauku bibliotēkās. Turklāt, uzkrītoši redzama tendence, ka 1930. – 1934.g. lauku bibliotēku lasītāju skaits pakāpeniski samazinājās, kamēr pilsētu bibliotēkās lasītāju skaita statistikā vērojams pieaugums.⁴⁴ Faktors, kas noteikti ietekmēja publisko bibliotēku apmeklētības rādītājus bija pieejamās literatūras apjoms lauku un pilsētu publiskajās bibliotēkās. Uz 1929.g. pilsētu bibliotēkās bija vidēji 2 923 grāmatu katrā, savukārt lauku bibliotēkās – vidēji 735 grāmatas katrā. Līdz 1934.g. pilsētu bibliotēku grāmatu skaits bija pieaudzis jau līdz vidēji 4 355 grāmatām katrā bibliotēkā, savukārt lauku bibliotēkās 1934.g. bija vidēji 839 grāmatas katrā,⁴⁵ t.i., pilsētu bibliotēkās bija 4—5 reizes lielāka grāmatu izvēle. Lai arī šo īpatnību, iespējams, būtu nepieciešams pētīt sīkāk, tomēr, domājams, ka pilsētu bibliotēku apmeklētības rādītājus ietekmēja arī vairāki objektīvi faktori. Pirmkārt, bibliotēkas atrašanās pilsētā automātiski nodrošināja ievērojami lielāku apmeklētāju skaitu, jo vismaz daļā no pilsētām bija vairākas bibliotēkas un attiecīgi pilsētniekam ceļš līdz kādai no tām tīri fiziski bija tuvāks. Mazākās apdzīvotās vietās (ne pilsētās) bija mazāk iedzīvotāju (attiecīgi arī

⁴¹ Sk. 4.2.pielikuma 1.tabulas 9.sleju.

⁴² Sk. turpat, 8. un 12.sleju.

⁴³ Te gan jāņem vērā arī Latvijas pilsētu skaita attīstība 20.-30.gados. Uz 1924.g. Latvijā pilsētas statuss bija piešķirts 37 apdzīvotām vietām, bet 1934.g. apdzīvotu vietu skaits, kurām bija piešķirts pilsētas statuss, Latvijā bija jau 60 (*saskaitīts pēc: Enciklopēdija Latvijas pilsētas. – 22.-23.lpp.*). Tas nozīmē, ka vismaz daļa no tām bibliotēkām, kuras divdesmito gadu sākumā tika uzskatītas par lauku bibliotēkām, trīsdesmitajos „kļuva” par pilsētu bibliotēkām.

⁴⁴ Sk. 4.2.pielikuma 1.tabulas 4., 5.sleju un 2.tabulas 5., 6.sleju. Par 1933.g. un 1934.g. šie dati dažādos Valsts statistiskās pārvaldes izdotajos avotos nesakrīt, taču no LSG un LKS nav iespējams noskaidrot šīs starpības iemeslus.

⁴⁵ Grāmatu skaits caurmērā vienā pašvaldību un privātā publiskā bibliotēkā. // LKS. – 122.lpp.

potenciālo bibliotēku apmeklētāju). Otrkārt, ārpus pilsētas dzīvojošam cilvēkam (t.i., „īstam lauciniekam”) līdz bibliotēkai bija jāiet ievērojami tālāks ceļš (t.i., mazinājās bibliotēkas sasniedzamības iespēja), bet, treškārt, lauku darbos pastāvīgi nodarbinātam cilvēkam lasīšanai atlika arī ievērojami mazāk laika.

Lielākā daļa no Latvijā esošajām bibliotēkām piederēja dažādām sabiedriskajām organizācijām. Lai arī dati par sabiedriskajām organizācijām, pašvaldībām un privātpersonām piederošo bibliotēku skaitu dažādos Valsts Statistiskās pārvaldes izdevumos ir atšķirīgi, taču jebkurā gadījumā redzama tendence, ka sabiedrisko organizāciju bibliotēku kopumā bija aptuveni divas ar pusi reizes vairāk nekā pašvaldību un privāto bibliotēku kopā ņemot. Privāto, savukārt, bija 2 līdz 2,5 reizes mazāk kā pašvaldību bibliotēku.⁴⁶ Diez vai tik iespaidīgs sabiedrisko organizāciju un privāto publisko bibliotēku pārsvars par pašvaldību bibliotēkām būtu iespējams bez KF sniegtā atbalsta.

Tātad kopumā divdesmitajos gados, lielā mērā pateicoties KF atbalstam, strauji pieauga gan bibliotēku skaits, gan tajās esošās literatūras apjoms. Lai arī trīsdesmito gadu pirmajā pusē pastāvīgs bibliotēku skaita pieaugums gan apstājās, tomēr tajās glabātās literatūras apjoms turpināja pieaugt. Tas nozīmē, ka bija radīta iespēja Latvijas iedzīvotājiem daudz plašāk iepazīties ar preses izdevumiem, literatūru un, attiecīgi celt savu kultūras un izglītības līmeni.

2.2. Arhīvi

Līdzīgi kā bibliotēkas, arī Latvijas arhīvi Pirmā Pasaules kara un Latvijas brīvības cīņu laikā bija cietuši, un daudz dokumentu bija gājis zudumā. Īpaši teiktais attiecināms uz dažādu biedrību u.c. sabiedrisko organizāciju arhīviem, kuru pirms kara Latvijā bija diezgan daudz, taču „kara un [vācu – G.Z.] okupācijas laikā tās ar maz izņēmumiem iznīcinātas vai iznīkušas ar visiem arhīviem.”⁴⁷ Lieli postījumi bija nodarīti arī pagastu valžu, tiesu iestāžu un baznīcu draudžu arhīviem. Saskaņā ar J.Kronlīna apkopotajiem datiem, kuri turklāt nebija pilnīgi, 1921.g. no 757 apzinātajiem dažādu pašvaldību iestāžu un sabiedrisko organizāciju arhīviem (pamatā Kurzemes un Vidzemes arhīviem) kara laikā neskarti palikuši tikai 66 arhīvi (t.i., 8,7%). Pārējie – pilnīgi vai daļēji izpostīti. Savukārt baznīcu draudžu arhīvi, par kuriem ziņas bija krietni trūcīgākas, „postīšanas ziņā bijuši tikai mazliet laimīgāki par pagastu arhīviem”. Lai arī izpostīto un kara neskarto arhīvu savstarpējā attiecība dažādos

⁴⁶ Sk. 4.2.pielikuma 1.tabulas 1. un 2.sleju, kā arī 2.tabulas 1., 2., 3.sleju.

⁴⁷ Kronlīns J. Latvijas pagastu un draudžu arhīvi. // IMM. – 1921.g. maijs. – Nr.5. – 459.lpp.

Latvijas apriņķos bija atšķirīga (piemēram, Valmieras apriņķī no 92 apzinātajiem arhīviem nepostīti bija palikuši 20 arhīvi, t.i., 21,7%; savukārt Ilūkstes, Jelgavas un Ventspils apriņķos vairāk vai mazāk izpostīti bija visi apzinātie arhīvi), tomēr „kopskaitā visas dažādās varas no 1915. – 1919.gadam postījušas 731 arhīvu, no kuriem galīgi iznīcināti 390 jeb 53,21%. Bez tam vēl evakuācijā pazuduši vai iznīcināti 79 arhīvi.”⁴⁸

Tā kā daudzu institūciju dokumenti kara laikā bija izkaisīti „pa malu malām” un „veseli arhīvi pašlaik atrodas bez uzraudzības un pārziņas”, valdība nolēma dibināt „visu arhīvu centrāliestādi”, t.i., valsts arhīvu.⁴⁹ Nepieciešamība dibināt Valsts Vēsturisko arhīvu reizē ar jautājumu par Valsts bibliotēku valdībā vairākkārt tika apspriesta jau 1919.g. vasarā un 29.augustā tika pieņemts attiecīgs MK lēmums.⁵⁰ Savukārt noteikumus, kas reglamentēja Valsts Vēsturiskā arhīva darbību, valdība pieņēma mēnesi vēlāk. Saskaņā ar tiem arhīvs bija IzM pārziņā; tajā bija jāievieto „raksti un dokumenti, kuriem vēsturiska nozīme un kuri nav vajadzīgi attiecīgo iestāžu tekošam darbam”; Valsts Vēsturiskajam arhīvam tika „padoti visi valsts resoru, komunālo un kārtu iestāžu arhīvi”, un tos nedrīkstēja „sašaurināt, pārdot vai pārvietot bez Izglītības ministrijas ziņas”.⁵¹

Būtībā minētie 1919.g. noteikumi pamatā bija pieņemti kā pagaidu variants, lai oficiāli pamatotu Vēsturiskā arhīva tiesības pieprasīt dokumentus no dažādām institūcijām un tos glabātu, taču tajos nebija izsmeļoši uzskaitīti arhīva pienākumi un uzdevumi. Tas, savukārt, traucēja gadījumos, kad arhīva tiesības un pienākumi saskārās ar citu resoru „iekšējiem” arhīviem,⁵² tādēļ jau 1920.g. Tautas padomes Izglītības komisijā sākās arhīvu likuma izstrāde.⁵³ Tiesa gan izstrāde ievilkās vairāku gadu garumā un *Likumu par Valsts arhīvu* pieņēma Saeima tikai 1924.g. novembra sākumā, kurš, cita starpā, mainīja arī arhīva nosaukumu – no „Valsts Vēsturiskais arhīvs” uz „Valsts arhīvs”. Pirmkārt, jaunais likums definēja arhīva galveno uzdevumu „vākt, glabāt un apstrādāt dokumentus, kuriem ir nozīme Latvijas vēsturē”, un šīs funkcijas veikšanai „visas valsts iestādes nodod Valsts arhīvam izbeigtās un iestādes tekošai darbībai nevajadzīgās aktis, dokumentus un grāmatvedības grāmatas.” Otrkārt, likums paredzēja būtiski uzlabot situāciju dokumentu saglabāšanas jomā: „valsts arhīvam atdodami [...] visi vietējie agrāko valdību arhīvi, kuri tagad atrodas privātpersonu rokās”; likvidēto valsts iestāžu arhīvi; likvidēto komunālo iestāžu arhīvi, ja šīm iestādēm „nav noteiktu mantinieku”. Turklāt uz vienošanās pamata

⁴⁸ Sk. Kronlīns J. Latvijas pagastu un draudžu arhīvi. // IMM. – 1921.g. maijs. – Nr.5. – 463.-472.lpp.

⁴⁹ LVVA, 1307.f., 1.apr., 1318.l., 53.lp.

⁵⁰ VV. – 1919.g. 12.augusts. – Nr.10. – 2.lpp.; turpat, 30.augusts. – Nr.26. – 4.lpp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 104.l., 99.-101.lp.

⁵¹ Noteikumi par Valsts Vēsturisko arhīvu. // VV. – 1919.g. 30.septembris. – Nr.50. – 2.lpp.; Papildinājums pie Likumu un Valdības Rīkojumu Krājuma. – 32.lpp.

⁵² LVVA, 5485.f., 1.apr., 2873.l., 3.lp.

⁵³ Енш Г.А. Из истории архивного дела в Латвии. – 149.lpp.

arhīvs varēja pieņemt valsts glabāšanā joprojām darbojošos komunālo iestāžu, kā arī privāto organizāciju un personu dokumentus. Tiesa gan likums neparedzēja termiņu, kurā šie dokumenti būtu jānodod, un tas faktiski ļāva iestādēm dokumentus paturēt savā rīcībā neierobežoti ilgu laiku, t.i., nenodot tos arhīvam. Treškārt, dokumentu aprites jomā likums aizliedza bez izglītības ministra atļaujas izvest uz ārzemēm arhīvus un dokumentus, „kuriem ir svarīga nozīme Latvijas vēsturē”, tajā pašā laikā uzliekot par pienākumu atgūt uz ārzemēm izvestos Latvijas vēsturei nozīmīgus dokumentus. Visbeidzot, ceturtkārt, Valsts arhīvam tika piešķirtas tiesības „dot aizrādījumus” attiecībā uz „atsevišķu valsts un komunālo iestāžu” arhīvu „iekārtu”,⁵⁴ kas ļautu arhīvam kontrolēt vērtīgāko un svarīgāko dokumentu saglabāšanas apstākļus un vismaz daļēji to sakārtošanu Valsts arhīvam vēlamā veidā.⁵⁵ Šis likums bija nepieciešams, lai tajā iestrādātu normas, kas neļautu iestādēm vai organizācijām izvairīties no veco dokumentu nodošanas Valsts arhīvam un dotu tiesības Izglītības ministram saziņā ar attiecīgā resora vadītāju noteikt termiņus, kuros dokumenti nododami arhīvam.⁵⁶ Tā kā likumā šie jautājumi tā arī nebija viennozīmīgi formulēti, tad faktiski dokumentu nodošanu valsts arhīvam likums īpaši neuzlaboja.

Plašākas pilnvaras dokumentu pārņemšanā no sabiedriskām organizācijām un privātpersonām Valsts arhīvam mēģināja piešķirt ar 1932.g. maija beigās pieņemtajiem *Pārgrozījumiem un papildinājumiem likumā par Valsts arhīvu*⁵⁷ (šie grozījumi tika gatavoti jau no 1926.g.⁵⁸). Grozījumi deva tiesības izglītības ministram izdot noteikumus par iestāžu un organizāciju dokumentu nodošanas kārtību un termiņiem Valsts arhīvam. Šādas tiesības bija nepieciešamas tādēļ, ka bija gadījumi, kad atsevišķas iestādes nodeva arhīvam to darbībai vēl nepieciešamus dokumentus un pēc tam prasīja tos atpakaļ, savukārt citas iestādes bija atteikušās arhīvam nodot savas lietas. Ar ministra izdotu noteikumu palīdzību cerēja šo problēmu atrisināt.⁵⁹ Bez tam konkretizēts tika aizliegums izvest uz ārzemēm „valsts, pašvaldības vai publiski tiesisku iestāžu arhīvus, bet privātām personām vai organizācijām – tos arhīvus vai dokumentus, kuriem ir nozīme Latvijas vēsturē”. Viens no būtiskākajiem jauninājumiem tomēr bija likuma papildinājumos iekļautā klauzula, ka privātpersonām vai organizācijām, kuru īpašumā bija dokumenti, „kam neapšaubāma nozīme Latvijas vēsturē, un nav panākama vienošanās par to nodošanu Valsts arhīvam”, tad minēto dokumentu īpašniekam bija pienākums, pēc arhīva direktora pieprasījuma, atļaut šo dokumentu norakstu vai fotokopiju izgatavošanu uz valsts rēķina.

⁵⁴ LMKNK. – 1924. – 246.-247.lpp.

⁵⁵ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 10.sl.

⁵⁶ LVVA, 1307.f., 1.apr., 90.l., 78., 80.lp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 16.l., 4.-8.lp.

⁵⁷ LMKNK. – 1932. – 308.-309.lpp.

⁵⁸ Sk. LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 294.sl.; sk. arī LVVA, 5485.f., 1.apr., 904., 2874.l.

⁵⁹ Sk. LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 294.sl.

Neskatoties uz visām iepriekš minētajām prasībām, kas bija iekļautas gan 1919.g. noteikumos, gan 1924.g. pieņemtajā likumā (un tā grozījumos), praksē šie normatīvie akti nereti palika tikai „labu vēlējumu” līmenī, nekā kļuva par realitāti. Lai arī „valsts resoru, komunālo un kārtu iestāžu arhīviem” saskaņā ar 1919.g. noteikumiem vajadzēja būt „padotiem” Vēsturiskajam arhīvam, tomēr faktiski tam bija maz iespēju ietekmēt citu resoru „iekšējo” arhīvu darbu. Turklāt LR neatkarības pirmajos gados Vēsturiskā arhīva darbinieki bija pārāk aizņemti jau ar to dokumentu kārtošanu, kurus Vēsturiskajam arhīvam nodeva dažādas Latvijas pašvaldību, tiesu u.c. institūcijas. Līdz ar to izkontrolēt „visu valsts resoru, komunālo un kārtu iestāžu arhīvus” Vēsturiskā arhīva 15 štata darbiniekiem bija fiziski neiespējami. Tāpat arī prasībai, ka arhīvus nedrīkst „sašaurināt, pārdot vai pārvietot bez Izglītības ministrijas ziņas” bija drīzāk deklaratīvs raksturs. Divdesmito gadu sākumā Latvijā joprojām bija diezgan daudz dažādu pašvaldību un sabiedrisko institūciju arhīvu, kurus neviens ne tikai negrasījās „sašaurināt, pārdot vai pārvietot”, bet par kuriem vispār neviens nelikās ne zinīs un to dokumenti dažkārt gluži vienkārši gāja bojā neatbilstošu glabāšanas apstākļu dēļ. Savukārt par tām privātpersonām, kuras dažādu motīvu dēļ izveda no Latvijas senākus dokumentus, Vēsturiskais arhīvs nereti pat nezināja vai arī uzzināja par vēlu. Šādu stāvokli diemžēl būtiski nemainīja arī 1924.g. likumā iekļautā klauzula, kas prasīja Valsts arhīvam nodot „visus vietējos agrāko valdību arhīvus, kuri tagad atrodas privātpersonu rokās”. Savukārt „pagastu arhīvu nodošana valsts arhīvam necik neuzlabojās” pat pēc 1932.g. pārgrozījumu un papildinājumu pieņemšanas. Tikai trīsdesmito gadu otrajā pusē pēc Valsts arhīva direktora pieprasījuma IeM Pašvaldību departamentam pagasti sāka arhīvam nodot savus dokumentus un arī tad ne pilnībā un ne visi.⁶⁰

Kā redzams, arhīvu nozari apskatāmajā laika periodā reglamentēja tikai uz Valsts arhīvu attiecināmie normatīvie akti. Savukārt dokumentu saglabāšanas vai to nodošanas jautājumi Valsts arhīvam apskatāmajā laikā pilnvērtīgi tā arī netika atrisināti.

2.3. Muzeji

1918.g. Latvijā darbojās 6 publiskie muzeji, no kuriem četri atradās Rīgā (Doma muzejs, Rīgas pilsētas mākslas muzejs, Rīgas Latviešu biedrības Etnogrāfiskais muzejs⁶¹ un Latviešu strēlnieku pulku muzejs⁶²), kā arī pa vienam muzejam Jelgavā (Kurzemes provinces muzejs) un Cēsīs (Cēsu pilsētas vēsturiskais muzejs).⁶³ Tos visus bija dibinājušas

⁶⁰ Sk. Енш Г.А. Из истории архивного дела в Латвии. – 148.-156.lpp.

⁶¹ T.i., vēlākais Valsts Vēsturiskais muzejs.

⁶² T.i., vēlākais Kara muzejs.

⁶³ Šeit un turpmāk Latvijas muzeju skaitu, dibināšanas laiku un to īpašniekus sk. 4.3.pielikumā.

un uzturēja dažādas sabiedriskās organizācijas (izņemot Rīgas pilsētas mākslas muzeju, kuru uzturēja pašvaldība).

Divdesmitajos gados muzeju skaits Latvijā pakāpeniski pieauga, un līdz 1934.g. 15.maija apvērsumam Latvijā bija jau vismaz 28 publiskie muzeji,⁶⁴ kā arī 5 muzeji, kas bija pieejami tikai ierobežotam personu lokam. Turklāt 1931.g. pavasarī vēl vismaz 6 muzeji bija „organizēšanas stāvoklī” (Valmieras Latviešu biedrības vēsturiskais muzejs,⁶⁵ Dzelzceļu muzejs, Latvijas ģeogrāfijas biedrības muzejs, Latvijas kultūras veicināšanas biedrības pretalkohola muzejs, Kaudzītes muzejs un Jūrniecības muzejs⁶⁶) un presē laiku pa laikam parādījās idejas par vēl dažu citu muzeju veidošanu⁶⁷. Diemžēl autora rīcībā nav materiālu, vai un cik no tiem uzsāka darbību līdz 1934.g. Tā kā vispasaules ekonomiskā krīze Latviju vissmagāk skāra 1932.g. (arī KF budžets šajā laikā ļoti samazinājās un attiecīgi samazinājās arī fonda iespējas veidojamos muzejus atbalstīt ar pabalstu piešķiršanu), tad ļoti iespējams, ka vairums no šiem „organizēšanas stāvoklī” esošajiem muzejiem līdz 1934.g. darbību tā arī neuzsāka.⁶⁸

Vairums no publiskajiem muzejiem (t.i., 17) atradās Rīgā. No visiem 28 muzejiem 10 (t.i., 35,7%) uzturēja valsts (Skolu muzeju, Valsts Vēsturisko muzeju, Valsts Mākslas muzeju, Brīvdabas muzeju, Jēkabpils Valsts ģimnāzijas vēstures muzeju, Cesvaines Valsts ģimnāzijas muzeju, Kara muzeju, Mežu departamenta muzeju, Lauksaimniecības muzeju un Talsu vidusskolas kultūrvēsturisko muzeju). Rīgas pilsētas mākslas muzeju uzturēja Rīgas pilsētas valde, bez tam, daļēji Cēsu pilsētas vēsturisko muzeju uzturēja Cēsu pilsēta. Pārējos muzejus uzturēja un pārvaldīja dažādas sabiedriskās institūcijas, bet vienu (Latvijas

⁶⁴ Sk. 4.3.pielikuma 1.tabulu. Informācija par muzeju skaitu, to dibināšanas laiku u.c. svarīgas ziņas par tiem ir „izkaisītas” pa dažādiem avotiem, līdz ar to nevar izslēgt iespēju, ka 4.3.pielikumā varētu nebūt informācijas par kādu no nelielajiem Latvijas nomales muzejiem. Arī atsevišķi dati par tā vai cita muzeja dibināšanas laiku vai uzturētāju var būt neprecīzi.

⁶⁵ Valmieras Latviešu biedrības vēsturiskais muzejs. // Valmieras Avīze. – 1930.g. 10.oktobris. – Nr.90. – 1.-2.lpp.; Ievērojama senlietu krātuve Valmierā. // Vidzemes Vēstnesis. – 1931.g. 18.jūnijs. – Nr.163. – 4.lpp.

⁶⁶ Sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 438.-441.lpp.

⁶⁷ Divdesmitajos gados parādījās idejas par „ceļojošu Purvu muzeju” (sk. *Purvu muzejs. // Ekonomists. – 1920.g. 15.septembris. – Nr.13. – 411.-412.lpp.*) un Bauskas apriņķa Dzimtenes pētīšanas muzeja dibināšanu (sk. *Kalniņš J. Bauskas apr. Dzimtenes pētīšanas muzejs. // Bauskas Vēstnesis. – 1926.g. 19.novembris. – Nr.45. – 1.lpp.; turpat, 26.novembris. – Nr.46. – 1.lpp.; turpat, 3.decembris. – Nr.47. – 1.lpp.*). Trīsdesmito gadu sākumā – idejas par Komunālo muzeju (sk. *Patvaldnieks E. Komunālā muzeja dibināšanas jautājums. // Pašvaldības Balss. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 148.-149.lpp.*) un brīvdabas muzeju Ložmetējkalnā (sk. *Ivans A. Ložmetējkalnā jādibina brīvdabas muzejs. // Jaunākās Ziņas. – 1932.g. 28.jūlijs. – Nr.166. – 7.lpp.*). Šīs idejas, cik zināms, tā arī palika ideju līmenī, pat nesasniedzot „organizēšanās stāvokli”, un autora rīcībā nav ziņu par to, ka kāds no šiem muzejiem reāli būtu veidots.

⁶⁸ Domājams, ka bez 4.3.pielikumā uzskaitītajiem muzejiem bija arī vairāki citi muzeji, kuri šā pielikuma sastādīšanai izmantotajos avotos nebija uzrādīti. Kā redzams no 3.11.pielikuma, bez 4.3.pielikumā uzskaitītajiem muzejiem, KF līdzekļus muzeju vajadzībām piešķīra arī vienai pašvaldības institūcijai (Rēzeknes pilsētas valdei skolu muzejam) un 4 sabiedriskajām organizācijām (Viestura savienībai muzeja komitejai, Dabas pētniecības biedrībai [Naturforscher Verein] muzejam, Ludzas latgaļu kultūras veicināšanas biedrībai mājas pirkšanai muzeja ierīkošanai, Ilūkstes apriņķa [1931./32.g. arī Daugavpils apr.] skolotāju arodnieciskai biedrībai muzejam).

saules muzeju) – pat privātpersona (t.i., E.Paegle).⁶⁹ Te gan jāatceras, ka daļa no nevalstisko organizāciju uzturētajiem muzejiem saņēma KF pabalstus.⁷⁰ Tāpat arī ļoti iespējams, ka attiecīgās pašvaldības, biežāk vai retāk, piešķīra līdzekļus vai citādi atbalstīja „savā teritorijā” esošos muzejus, taču autora rīcībā par to sīkākas informācijas nav.

Bez iepriekš minētajiem Latvijā bija arī pieci muzeji (visi Rīgā), kas bija pieejami tikai ierobežotam personu lokam. Divi LU muzeji bija pieejami tikai universitātes studentiem, Rīgas valsts tehnikuma muzejs bija pieejams tikai šā tehnikuma audzēkņiem, Kriminālās policijas muzejs, kas bija pieejams tikai policijas darbiniekiem, kā arī Zinātniskās tiessekspertīzes muzejs, kurš vispār „nav publikai pieejams”.⁷¹ Lai arī autora rīcībā nav materiālu par iemesliem, kādēļ minētie muzeji nebija plašākai „publikai pieejami”, tomēr, visticamāk, daļēji šie ierobežojumi bija noteikti tādēļ, ka tajos glabātie eksponāti vairāk vai mazāk joprojām tika izmantoti attiecīgo institūciju darbībā. Tāpat minēto muzeju telpas, iespējams, bija pārāk izolētas. Turklāt, ja Zinātniskās tiessekspertīzes muzejs atradās Tieslietu ministrijas, bet Kriminālās policijas muzejs – Policijas pārvaldes telpās, tad „publikas”, precīzāk, nepiederošu personu, atrašanās šo iestāžu darba telpās bija nevēlama šo institūciju darbības specifikas dēļ.

Lai arī atsevišķi jautājumi par muzeju skaitu (īpaši mazo reģionālo muzeju skaitu) Latvijā no 1918. – 1934.g. būtu precizējami un, iespējams, to noskaidrošanai būtu nepieciešams pat sīkaks pētījums, tomēr kopumā var konstatēt galvenās tendences. Valsts uzturēja aptuveni trešdaļu no visiem publiskajiem muzejiem. Pārējos (t.i., aptuveni divas trešdaļas) uzturēja sabiedriskās organizācijas un/vai pašvaldības, nereti ar KF atbalstu. Savukārt, ja pieskaita klāt arī piecus „ierobežotās pieejamības” muzejus, tad sanāk, ka vairāk kā pusi no muzejiem uzturēja valsts.

No lielākajiem Latvijas muzejiem divi tika pārņemti valsts uzturēšanā no sabiedriskajām organizācijām. Valsts Etnogrāfiskā muzeja veidošana tika uzsākta 1919.g. augustā, kad IzM Arhīva un bibliotēku nodaļa „spēra soļus, lai nokārtotu Latviešu biedrības etnogrāfisko kolekciju likteni”, kuras „gulēja kastēs bez kādas uzraudzības un garantijas Latviešu biedrībā un Doma baznīcas mācītāja Erharda dzīvoklī.” Ar Latviešu biedrības vadību tika ievadītas sarunas par minēto kolekciju nodošanu valsts pārziņā, kā arī no Izglītības ministrijas tika „izprasīti attiecīgie budžeti” pārņemamo priekšmetu saglabāšanas

⁶⁹ Sk. 4.3.pielikuma 1.tabulu. Teiktais neattiecas uz Biškopības muzeju, jo autora rīcībā nav ziņu par to vai Vecbebru biškopības – dārzkopības skola bija valsts, pašvaldības vai privātā skola, kā arī Viļa Olava muzeju, jo autora rīcībā nav ziņu par tā piederību (ticamāk gan, ka to uzturēja kāda sabiedriskā organizācija).

⁷⁰ Sk. 3.11.pielikuma tabulu.

⁷¹ IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 438.lpp.

nodrošināšanai.⁷² Muzeja pārņemšana IzM „rīcībā” notika 1920.g. februārī.⁷³ Atšķirībā no arhīviem un bibliotēkām, kas kara laikā bija cietušas smagus materiālos zaudējumus, no Etnogrāfiskā muzeja krājumiem „izņemot dažkārtīgus stiprākus bojājumus pie mantām un inventāra, nekas īsti nebija gājis zudumā”, turklāt daļa bojājumu bija radušies nevis kara laikā, bet jau agrāk, kad „mantības bija cilātas un vadātas pa dažādām noliktavām un pieliekamajām telpām”.⁷⁴

Jau 1922. – 1923.g., strādājot pie muzeja satversmes projekta, tika nolemts Etnogrāfisko muzeju pārdēvēt par Vēsturisko muzeju⁷⁵ un 1924.g. martā-aprīlī Saeima vienbalsīgi pieņēma *Likumu par Valsts Vēsturisko muzeju*. Saskaņā ar šo likumu muzeja uzdevums bija „vākt, glabāt, izstādīt un popularizēt dažādas senatnes, kā arī jaunāko laiku kulturālas vērtības, kurām ir nozīme Latvijas vēsturē” un tas, tāpat kā Mākslas muzejs, bija tiešā IzM padotībā.⁷⁶ 20.-30. gadu mijā Valsts Vēsturiskais muzejs kopā ar Pieminēkļu valdi gan tika iesaistīts mēģinājumā apvienot kultūrvēsturiskā mantojuma institūcijas Pieminēkļu pārvaldes (nejaukt ar Pieminēkļu valdi) vadībā⁷⁷, par ko runa būs nākamajā apakšnodaļā, taču šis eksperiments cieta neveiksmi,⁷⁸ turklāt muzeja praktisko darbību tas būtiski neietekmēja.

Latviešu strēlnieku pulku muzejs K.Strauberga vadībā tika nodibināts 1916.g., t.i., Pirmā Pasaules kara laikā. 1919.g. septembrī, kad priekšā vēl bija smagākās cīņas par nodibinātās Latvijas valsts pastāvēšanu, tas tika nodots Apsardzības ministrijas padotībā un pārdēvēts par Kara muzeju.⁷⁹ *Likums par Kara muzeju* gan tika pieņemts diezgan vēlu – 1930.g. rudenī. Saskaņā ar to Kara muzeja uzdevums bija „vākt, glabāt, izstādīt un popularizēt dažādus senatnes, kā arī jaunāko laiku kaujas un militāri-kulturālas vērtības, kurām ir nozīme kara vēsturē un armijas un tautas audzināšanā”. Būtiskākais jauninājums, ko jaunais likums ieviesa bija tas, ka muzeja finansējumu, bez valsts budžeta summām, varēja sastādīt arī „ziedojumi, novēlējumi un citi ienākumi”, bez tam muzejam tika dotas

⁷² LVVA, 1632.f., 2.apr., 726.l., 2.lp.

⁷³ IMM. – 1920. jūnijs. – Nr.6. – 574.lpp.

⁷⁴ Valsts Vēsturiskais muzejs. // IMM. – 1928.g. novembris. – Nr.11. – 432.lpp.

⁷⁵ LVVA, 1307.f., 1.apr., 87.l., 34.lp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 13.l., 15.-16.lp.; turpat, 77.l., 62.lp.; Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914—1940. – 490.lp.

⁷⁶ LMKNK. – 1924. – 89.lpp.; sk. arī LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 549.-551., 822.-823.sl.

⁷⁷ Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par pieminēkļu aizsardzību. // LMKNK. – 1930. – 257.lpp.

⁷⁸ H.Celmiņa vadītā valdība un izglītības ministrs E.Ziemelis uzskatīja, ka, ja ar vēsturisku priekšmetu vākšanu nodarbojas gan Pieminēkļu valde, gan Vēsturiskais muzejs, tad „darbojoties abām iestādēm patstāvīgi, rodas nevēlams paralēlisms, sevišķi attiecībā uz priekšmetu iepirkšanu un iegūšanu”, tādēļ muzejs pievienojams „kā trešā darbības nozare Pieminēkļu pārvaldei”, turklāt „padodot muzeju idejiskā ziņā Pieminēkļu valdei”. Bez tam valdība cerēja, ka ar šo apvienošanu „iespējami arī ietaupījumi budžetā” (sk. LVVA, 1307.f., 1.apr., 95.l., 4.lp.). Tomēr pozitīvās izmaiņas, uz kurām cerēja valdība, izpalika. Tādēļ 1932.g. Pieminēkļu pārvalde tika likvidēta un Valsts Vēsturiskais muzejs atkal kļuva par patstāvīgu iestādi tiešā izglītības ministra padotībā (sk. LMKNK. – 1932. – 267.-268.lpp.).

⁷⁹ LS. – 1919.g. 12. jūlijs. – Nr.84. – 3.lpp.; VV. – 1919.g. 3.septembris. – Nr.29. – 3.lpp.; Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. – 687.lpp.; Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914—1940. – 491.-492.lpp.

tiesības „izdot un pārdot kā savu, tā arī viņa rīcībā nodoto priekšmetu reprodukcijas” un iegūtās summas paturēt muzeja rīcībā.⁸⁰ Līdz tam muzejs tika uzturēts tikai no valsts budžeta, tātad ar šīm likumā iekļautajām klauzulām tika pavērtas plašākas iespējas tā finansēšanā.⁸¹ Kopumā, tātad, redzams, ka gan Valsts Vēsturiskais muzejs, gan arī Kara muzejs bija sabiedrisko organizāciju izveidotas institūcijas, kas jau pirmajos LR pastāvēšanas gados tika pārņemtas valsts pārvaldē un budžetā.

Nedaudz savādāka bija Latvijas Mākslas muzeja tapšanas vēsture. Tas tika veidots uz 1920.g. martā likvidētās mākslas darbu krātuves bāzes.⁸² No likvidētās krātuves muzejs pārņēma „ap 2000 dažādus mākslas priekšmetus (gleznas, gravīras, skulptūras, porcelānu, bronzu, tepīkus, mēbeles u.c.) un 22 kastes ar grāmatām.” Bez tam, no „Mantu atdabūšanas komisijas” muzejs saņēma vēl ap 590 dažādiem mākslas priekšmetiem.⁸³

1920.g. 16.aprīlī MK pieņēma *Noteikumus par Latvijas Mākslas muzeju*. Tie noteica, ka muzejā ievietojami gan valsts īpašumā esošie „mākslas priekšmeti”, kas „sastāv no atsevišķām mākslas darbu krātuvēm, galerijām, kolekcijām”, gan arī „Mākslas muzejam no privātpersonām un sabiedriskām organizācijām nodotie priekšmeti.” Bez tam šie noteikumi paredzēja arī, ka „visi Latvijas valsts mākslas priekšmeti atrodas Latvijas Mākslas muzeja pārziņā”.⁸⁴ Pēdējā klauzula liecina, ka muzejs sākotnēji vismaz daļēji saglabāja „mākslas darbu krātuves” funkcijas. To apliecina arī tas, ka pirmos divus gadus Mākslas muzejs faktiski nodarbojās tikai ar krājuma veidošanu,⁸⁵ un apmeklētājiem muzejs tika atklāts tikai 1922.g. maija beigās,⁸⁶ t.i., aptuveni 2 gadus pēc tā dibināšanas.

Lai muzeja krājums tiktu papildināts ar mākslinieciski augstvērtīgiem darbiem, IzM izveidoja Mākslas darbu pirkšanas komisiju, kuras uzdevums bija organizēt mākslas darbu vērtēšanu un iegādi muzeja vajadzībām.⁸⁷ Komisijā darbojās gan muzeja pārzinis B.Dzenis un tā palīgs K.Ubāns, kā arī vairāki mākslinieku grupu pārstāvji – V.Tone, T.Zaļkalns, J.Kuga, E.Brastiņš, J.Madernieks u.c. pazīstami mākslas darbinieki.⁸⁸

1924.g. pieņemtais *Likums par Valsts Mākslas muzeju* atrisināja neskaidrības gan muzeja statusā, gan arī noteica vairākas būtiskas izmaiņas tā darbībā. Pirmkārt, jau tika mainīts muzeja nosaukums: Valsts Mākslas muzejs (līdz tam Latvijas Mākslas muzejs). Otrkārt, muzejs tika pārveidots par patstāvīgu iestādi Izglītības ministrijas pārziņā (līdz tam

⁸⁰ LMKNK. – 1930. – 409.lpp.

⁸¹ LR III Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1930. – 97.sl.

⁸² VV. – 1920.g. 4.marts. – Nr.52. – 2.lpp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 71.l., 11.lp.

⁸³ IMM. – 1920.g. jūnijs. – Nr.6. – 574.lpp.

⁸⁴ Papildinājums pie Likumu un Valdības rīkojumu krājuma. – 61.lpp.

⁸⁵ Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. – 684.-685.lpp.

⁸⁶ VV. – 1922.g. 26.maijs. – Nr.116. – 10.lpp.

⁸⁷ Par Mākslas darbu pirkšanas komisijas darbību sk. LVVA, 1632.f., 2.apr., 144., 146.l.

⁸⁸ LVVA, 1632.f., 2.apr., 172.l., 11.-12.lp.; turpat, 173.l., 1.-3.lp.

muzejs bija padots Mākslas akadēmijai⁸⁹). Atšķirībā no 1920.g. noteikumiem, kas uzdeva muzejam pārzināt „visus Latvijas valsts mākslas priekšmetus”, likums noteica, ka muzeja uzdevums ir „krāt, glabāt un izstādīt nacionālās, kā arī citu tautu mākslas vērtības un veicināt labāko mākslas darbu popularizēšanu”. Zīmīgi, ka likums, cita starpā, deva tiesības muzejam „izdot savas telpas māksliniekiem un mākslas grupām izstāžu sarīkošanai”, kā arī „pieņemt izstādīšanai mākslas darbus no iestādēm, biedrībām un privātām personām.”⁹⁰ Tas nozīmē, ka Mākslas muzeja funkcija bija ne tikai „krāt, glabāt un izstādīt” „mākslas vērtības”, bet arī tiešā veidā atbalstīt mākslinieku aktivitātes, ļaujot šiem māksliniekiem izmantot muzeja telpas savu darbu izstādīšanai.

Kopumā, kā redzams no šo trīs muzeju piemēriem, lai nodrošinātu muzejos glabāto kultūrvēsturisko vērtību uzkrāšanu, saglabāšanu un publisko pieejamību, Latvijas valsts uzņēmās uzturēt gan jau esošas muzeju kolekcijas, gan arī veidoja jaunus muzejus (Bez Valsts Mākslas muzeja no jauna tika dibināti arī Skolu muzejs, Mežu departamenta muzejs, Lauksaimniecības muzejs un Brīvdabas muzejs). Ņemot vērā valsts pastāvēšanas pirmo gadu smagos apstākļus, šo muzeju pārņemšana valsts budžeta uzturēšanā, kā arī jaunu valsts muzeju veidošana vēlākajos gados nepārprotami vērtējama kā kultūru veicinošs solis.

2.4. Pieminekļu valde (pārvalde), Folkloras krātuve un to funkcijas

Pieminekļu valde tika nodibināta tikai 1923.g. oktobrī. Līdz tam kultūras vērtību aizsardzību (no 1919.g.) organizēja Izglītības ministrijas pilnvarnieki kultūras vērtību aizsardzības lietās.⁹¹ Šis IzM pilnvarnieku institūts, spriežot pēc A.Švābes teiktā, bija dibināts Bermonta uzbrukuma laikā, lai glābtu Latvijas muižnieku pilīs esošās bibliotēkas, gleznu kolekcijas, arhīvus u.c. kultūras vērtības un sakopotu tās dažos lielākos centros.⁹² Pilnvarnieku darbību koordinēja un galvenos lēmumus sākotnēji pieņēma IzM

⁸⁹ 1920.g. pieņemtie Noteikumi par Latvijas Mākslas muzeju noteica tikai to, ka muzejs „ir valsts iestāde; viņu uztur valsts” (sk. *Papildinājums pie Likumu un Valdības rīkojumu krājuma*. – 61.lpp.). 1921.g., ar Izglītības ministra rīkojumu, Mākslas muzejs tika nodots LMA pakļautībā (sk. *LVVA, 1632.f., 2.apr., 74.l., 1.lp.*). Taču jau 1922.g. muzeja satversmes projektos tika atzīts, ka Mākslas muzeja padotība Mākslas akadēmijai ir „loti neērta” un „apgrūtināši pie budžeta sastādīšanas un gleznu izstādīšanas”, tādēļ projekts paredzēja to pārveidot par IzM tiešā pārziņā esošu iestādi (sk. *LVVA, 1632.f., 2.apr., 13.l., 8.-9., 16.lp.; LVVA, 1307.f., 1.apr., 87.l., 32.lp.*). Bez tam 1924.g. parādījās arī ideja par Mākslas muzeja apvienošanu ar Rīgas pilsētas mākslas muzeju, taču pret šo projektu diezgan asi iebilda gan Tēlojošo mākslu padome, gan arī dažādas nevalstiskas institūcijas (sk. *LVVA, 1632.f., 2.apr., 17.l., 1., 3.-4.lp.*), kā rezultātā abu muzeju apvienošana netika īstenota. Visbeidzot, 1924.g. rudenī pieņemtais Likums par Valsts Mākslas muzeju noteica, ka muzejs ir patstāvīga iestāde Izglītības ministrijas pārziņā (sk. *LMKNK. – 1924. – 247.lpp.*).

⁹⁰ Likums par Mākslas muzeju. // *LMKNK. – 1924. – 247.lpp.*

⁹¹ Āboltiņš A. Vēstures pieminekļu aizsardzība Latvijā (1918-1945). // *Latvijas Arhīvi. – 1997. – Nr.1. – 27.lpp.*

⁹² *LSS stenogrammas. – 1922. – 1446.lpp.*

ģenerālpilnvarnieks kultūras vērtību aizsardzības lietās, bet no 1920.g. pavasara – IzM Arhīvu un bibliotēku nodaļa. „Uz vietām” darbojās attiecīgā apgabala, pilsētas vai apriņķa pilnvarnieki, kuru uzdevums bija rūpēties par kultūras vērtību aizsardzību viņa pārziņā esošajā rajonā, pārņemt „savā pārziņā” īpašnieku pamestās kultūras vērtības, organizēt to apsargāšanu utt. Par aizsargājamām vērtībām tika uzskatītas bibliotēkas, arhīvi, kolekcijas, mūzikas instrumenti, gleznas, skulptūras, dažādi mākslas darbi, mēbeles „ar mākslas vērtību” u.tml. Ja „uz vietas” šo vērtību aizsardzība kādu iemeslu dēļ nebija iespējama, pilnvarniekiem bija jāorganizē arī to pārvietošana uz drošāku vietu. Bez tam IzM pilnvarnieki izskatīja arī privātpersonu iesniegumus par kara un brīvības cīņu laikā pazudušo priekšmetu atdošanu.⁹³ Kopumā Izglītības ministrijas pilnvarniekiem bija dotas diezgan plašas pilnvaras.⁹⁴ Lai arī IzM pilnvarnieku darbībai „bija tikai provizors raksturs”, kas nav spējis aptvert visu to „plašo kultūras darbu, kāds ir pieminekļu aizsardzība”, tomēr ar pilnvarnieku palīdzību tika paglābtas „vairāku miljonu vērtības”.⁹⁵ Pilnvarnieku savāktā un apkopotā informācija daudzos gadījumos nebija pilnīga, tomēr jāatzīst arī fakts, ka lielā mērā, pateicoties tieši viņu darbībai, šobrīd ir iespējams gūt vismaz aptuvenu priekšstatu par to, kādus postījumus Pirmais pasaules karš un tam sekojošās brīvības cīņas bija nodarījušas Latvijas kultūras mantojumam, kā notikusi postījumu apzināšana un ievāktas ziņas par kara laikā no Latvijas aizvestajām kultūras vērtībām. Kopējo iznīcināto, sabojāto un izvazāto vērtību apjomu acīmredzot noteikt ir neiespējami, jo vairumā gadījumu vispār nav zināms to sākotnējais skaits vai arī ziņas ir ļoti aptuvenas un fragmentāras.

Tā kā IzM kultūras vērtību aizsardzības pilnvarnieku darbībai bija tikai pagaidu raksturs⁹⁶, tādēļ bija nepieciešama pastāvīga institūcija, kas nodarbotos ar kultūrvēsturisko vērtību aizsardzību. Divdesmito gadu sākumā izstrādātie pieminekļu aizsardzības likuma projekti paredzēja IzM Mākslas un kultūras departamenta ietvaros dibināt Pieminekļu nodaļu, kura būtu kompetenta institūcija visās, ar kultūras, vēstures un mākslas pieminekļiem saistītās lietās,⁹⁷ tomēr politiķu domstarpību, kā arī naudas trūkuma dēļ šāda nodaļa netika izveidota. Vēl vairāk – 1921.g. pavasarī tika likvidēts arī minētais IzM

⁹³ LVVA, 1632.f., 2.apr., 922.l., 9., 42., 69., 72.lp. (par IzM pilnvarnieku darbību sk. arī pārējās lapas šajā lietā); turpat, 926.l., 14.-15.lp.

⁹⁴ Piem., Dienvidvidzemes un Latgales atbrīvoto apgabalu pilnvarnieks paziņoja, ka „Visas grāmatas, arhīvu dokumenti, gleznas, kā arī visi citi kultūras un izglītības piederumi, kas izvazāti pa kara un lielniecisma laikiem un tagad atrodas privātās rokās, nekavējoši jānodod vietējā komandaturā [...]. Visiem augšā minēto mantu privātiem īpašniekiem, [...] biedrībām, iestādēm, sabiedriskām organizācijām un muižām jāiesūta [...] savu krājumu sīki saraksti, [...] kā arī jāiesūta pamatotas ziņas par šo krājumu stāvokli un vai tie atrodas drošībā, vai tiem kādu apstākļu dēļ nedraud iznīcība.” (sk. VV. – 1919.g. 20.septembris. – Nr.42. – 2.lpp.).

⁹⁵ Stāls A. Pieminekļu aizsardzība. // IMM. – 1922.g. jūnijs. – Nr.6. – 628.lpp.

⁹⁶ Sīkāk par IzM pilnvarnieku darbību sk. Zelmenis G. Latvijas kultūras politika neatkarīgas valsts pastāvēšanas sākumā (1918-1922). // Latvijas Vēsture. – 2007. – Nr.2. – 29.-34.lpp.

⁹⁷ Sk. LVVA, 1632.f., 2.apr., 7.l., 20.-26.lp.; LVVA, 5486.f., 1.apr., 426.l., 42.-45., 47.-59., 61.-66., 72.-74., 79.-80., 99.-105., 116.-129., 156.-160., 166.-175.lp.

Mākslas un kultūras departaments. Savukārt *Likums par pieminekļu aizsardzību* tika pieņemts 1923.g. jūnija vidū.

Institūcija, kuras uzdevums būtu nodarboties ar pieminekļu aizsardzības praktisko uzraudzību – Pieminekļu valde darbību uzsāka 1923.g. 1.oktobrī „diezgan grūtos un nepateicīgos apstākļos”, jo trūka „vajadzīgo priekšdarbu” un „attiecīgi kvalificētu darbinieku.” Turklāt, lai cik tas neizklausītos paradoksāli, „pieminekļu aizsardzības doma bija galīgi nepopulāra pat mūsu inteligentās aprindās”. Tomēr lielākā problēma bija tā, ka „budžetā atvēlētie līdzekļi nedeķa iespējas pilnīgam darba risinājumam, kāpēc Pieminekļu valde varēja piegriezt vērību tikai visneatliekamāko darbu veikšanai”. Šie „visneatliekamākie darbi” bija vērsti 2 virzienos: 1) pieminekļu apzināšanā, reģistrēšanā un aprakstīšanā, 2) šo pieminekļu aizsardzībā un kopšanā, pārsvarā pievēršot uzmanību aizvēstures, arhitektūras, vēstures un etnogrāfijas pieminekļiem.⁹⁸

Saskaņā ar *Likumu par pieminekļu aizsardzību*, Pieminekļu valde sastāvēja no Izglītības ministra iecelta priekšsēdētāja un četriem uz 3 gadiem ievēlētiem „lietpratējiem” arhitektūrā, arheoloģijā, vēsturē vai mākslas vēsturē, kuru ievēlēšana, savukārt, tika deleģēta Latvijas Universitātei, Mākslas akadēmijai un Etnogrāfiskajam muzejam.⁹⁹ Pieminekļu valdes vadošajā „kolēģijā” apskatāmajā laikā darbojās tādi pazīstami mākslas un vēstures speciālisti kā profesori E.Felsbergs, A.Tentelis, B.Vipers, F.Balodis u.c.¹⁰⁰ Viņu vadītās institūcijas kompetencē bija „pieminekļu, kuriem ir arheoloģiska, etnoloģiska, vēsturiska vai mākslas vērtība” inventarizēšana u.c. ar kultūrvēsturisko „pieminekļu aizsardzību un uzturēšanu” saistīti uzdevumi. Pieminekļu valdei bija arī ekskluzīvas tiesības veikt arheoloģiskos izrakumus un tikai Pieminekļu valde varēja izdot atļaujas to veikšanai citām personām. Cita starpā, likums Pieminekļu valdei deva tiesības organizēt „krievu režīma un vācu okupācijas varas laikā celto pieminekļu nojaukšanu vai piemērotu pārbūvi”,¹⁰¹ tomēr nav ziņu, ka valde šādus uzdevumus būtu veikusi.¹⁰²

Kopumā Pieminekļu valde „galveno vērību pievērsa arheoloģijas, arhitektūras un mākslas pieminekļu apzināšanai un aizsardzībai”.¹⁰³ Līdz 1933.g. Pieminekļu valde bija visā Latvijas teritorijā bija organizējusi desmitiem arheoloģisko izrakumu ekspedīciju, arheoloģiskajos izrakumos ieguvusi vairākus desmitus tūkstošus dažādu vēstures laikmetu

⁹⁸ Īss Pieminekļu valdes darbības pārskats (1923.g.—1928.g.). // IMM. – 1928.g. novembris. – Nr.11. – 419.lpp.; IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 403.lpp.

⁹⁹ LMKNK. – 1923. – 186.-187.lpp.

¹⁰⁰ Sk. Īss Pieminekļu valdes darbības pārskats (1923.g.—1928.g.). // IMM. – 1928.g. novembris. – Nr.11. – 419.-421.lpp.; IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 403.-408.lpp.; Pētersons R. Politiskie konteksti Pieminekļu valdes darbībā (1923—1940). // Māksla un politiskie konteksti. – 94.-96.lpp.

¹⁰¹ LMKNK. – 1923. – 186.-187.lpp.

¹⁰² Āboltiņš A. Vēstures pieminekļu aizsardzība Latvijā (1918-1945). // Latvijas Arhīvi. – 1997. – Nr.1. – 28.lpp.

¹⁰³ Turpat.

senlietu – senus ieročus, rotas lietas, monētas utt. (dažādus atradumus valdei bija sūtījuši arī citi atradēji), reģistrējusi aizsargājamo objektu sarakstā gan vairākus simtus arhitektūras pieminekļu, gan arī pilskalnus, kapenes u.c. objektus. Visbeidzot, 1932.g. maijā tika atklāts ar Pieminekļu valdes palīdzību veidotais Brīvdabas muzejs.¹⁰⁴

1924.g. decembra sākumā Izglītības ministrija, „lai veicinātu latviešu senās dzīves pieminekļu – latviešu tautas dzejas un tradīciju vākšanu un lai atvieglotu to pētīšanu” Pieminekļu valdes padotībā, nolēma izveidot Latviešu Folkloras krātuvi ar mērķi panākt „folkloras materiālu stingru koncentrāciju vienā vietā”. Krātuves uzdevums bija „vākt, kārtot, uzglabāt un publicēt latviešu folkloras materiālus – tautas dziesmas, pasakas, teikas, mīklas, sakāmvārdus, ticējumus, ierašu aprakstus” utt. Lai veiktu šos uzdevumus, krātuvei vajadzēja organizēt „sistemātisku, plānveidīgu” minēto materiālu vākšanu un vākt „visu uzrakstīto, kam vien kāds sakars ar latviešu folkloru: manuskriptus, grāmatas, to kopijas, kā arī attiecīgus zīmējumus, fotogrāfijas, fotogrāfiskas plates”, ar mērķi darīt to visu pieejamu pētniekiem un publicēt. Folkloras krātuves pārzināšanu vajadzēja īstenot „speciālistu kolēģijai” trīs personu sastāvā, kurus varēja ieteikt Pieminekļu valde saziņā ar LU Filoloģijas un filozofijas fakultāti, un apstiprināt tos vajadzēja izglītības ministram. Krātuves „tehniskos darbus”, savukārt, bija jādara algotam pārzinim „ar izglītību folklorā”.¹⁰⁵ Folkloras krātuves praktiskā veidošana sākās 1925.g. un tās dibināšanai bija „ņemti paraugam ārzemju folkloras arhīvi (īpaši dāņu, norvēģu, somu)”.¹⁰⁶ Krātuves vadošo „speciālistu kolēģijā” sākotnēji bija profesori J.Endzelīns un P.Šmits, docenti J.Kauliņš un L.Bērziņš, kā arī skolotāja A.Bērzkalne (viņa bija pirmā Folkloras krātuves faktiskā vadītāja).¹⁰⁷ Līdz 1933.g. novembrim Folkloras krātuvē bija savākts 46 531 dažādu pasaku un teiku variantu, 103 788 mīklas, 72 086 sakāmvārdi un parunas, 162 775 ticējumi un burvestības, kā arī daudz dažādu citu materiālu – kopumā 991 981 dažādu folkloras variantu.¹⁰⁸

Tā kā Pieminekļu valdes, Folkloras krātuves un Valsts Vēsturiskā muzeja kompetences daļēji „pārklājās”, divdesmito gadu beigās – trīsdesmito sākumā tika īstenots mēģinājums visas šīs trīs Latvijas kultūras mantojuma glabāšanas institūcijas strukturāli

¹⁰⁴ Sk. Īss Pieminekļu valdes darbības pārskats (1923.g.—1928.g.). // IMM. – 1928.g. novembris. – Nr.11. – 419.-421.lpp.; IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 403.-408.lpp.

¹⁰⁵ *Noteikumi par Latviešu Folkloras krātuvi.* // VV. – 1924.g. 2.decembris. – Nr.274. – 1.lpp. 1927.g. IzM izdotie noteikumi tika aizstāti ar MK pieņemtajiem Noteikumiem par Latviešu folkloras krātuvi (sk. LMKNK. – 1927. – 321.-322.lpp.). Šie jaunie MK noteikumi faktiski bija tikai redakcionāli nedaudz pārstrādāts 1924.gadā IzM izdoto noteikumu atkārtots izdevums.

¹⁰⁶ Latviešu Folkloras krātuve. // IMM. – 1928.g. novembris. – Nr.11. – 422.lpp.; sk. arī http://www.lfk.lv/lfk_vest.html ; <http://www.lfk.lv/dokumenti.html> (aplūkots 10.12.2007.).

¹⁰⁷ LVVA, 1632.f., 2.apr., 943.l., 25.-29.lp.; sk. arī http://www.lfk.lv/ab_bio.html (aplūkots 10.12.2007.).

¹⁰⁸ Latviešu Folkloras krātuve. // IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 410.-411.lpp.

apvienot „zem vienas vadības”. Vispirms 1929.g. augustā tika izveidota Pieminekļu pārvalde, kurai tika padota gan Pieminekļu valde, gan Folkloras krātuve. Abu šo institūciju konkrētie pienākumi, kā arī to iekšējā struktūra gan mainīti netika (neskaitot atsevišķas formālas korekcijas, lai saskaņotu to darbību ar jaunizveidoto pārvaldi).¹⁰⁹ 1930.g. Pieminekļu pārvaldes padotībā tika nodots arī Valsts Vēsturiskais muzejs (par ko runāts jau iepriekšējā apakšnodaļā), jo muzejs bija cieši saistīts ar Pieminekļu valdi, kura daļu no savāktajiem materiāliem nodeva muzejam glabāšanai un izstādīšanai.¹¹⁰

Praksē šis modelis sevi acīmredzot neattaisnoja, turklāt viens no ekonomiskās depresijas rezultātiem trīsdesmito gadu sākumā bija straujš valsts budžeta apjoma samazinājums, kas prasīja ievērot stingru taupības režīmu un, cita starpā, arī samazināt valsts ierēdņu u.c. darbinieku skaitu. Viena no šā taupības režīma izpausmēm bija Pieminekļu pārvaldes likvidācija 1932.g. un tās direktora F.Ozoliņa atlaišana.¹¹¹ Valsts Vēsturiskais muzejs, Pieminekļu valde, kā arī Folkloras krātuve attiecīgi tika pārveidotas par atsevišķām iestādēm tiešā izglītības ministra padotībā.¹¹² Tātad faktiski tika atzīts, ka apvienošana un Pieminekļu pārvaldes izveide bija kļūda. Pēc šīs reorganizācijas visu trīs iestāžu statuss vairs netika mainīts līdz pat 1940.gadam.

Kopumā redzams, ka Pieminekļu valde un Folkloras krātuve tika izveidotas salīdzinoši vēlu – vairākus gadus pēc tam, kad citas valsts kultūras institūcijas jau bija nostrādājušas vairākus gadus. Turklāt gan Pieminekļu valdes, gan Folkloras krātuves personālais sastāvs (arī budžets, par ko runa būs 4.nodaļā) bija ievērojami mazāks kā citām kultūras institūcijām. Minētie fakti diezgan uzskatāmi liecina, ka tā kultūrvēsturiskā mantojuma daļa, ko pārstāvēja šajā apakšnodaļā aplūkotās institūcijas, valsts līmenī tika atbalstīta vismazāk.

2.5. Teātri un muzikālie kolektīvi

Aplūkojamā laika periodā Latvijā nebija „gandrīz neviena pagasta, nerunājot par pilsētām un miestiem, kur nesarīkotu izrādes, un kur nebūtu izrādēm piemērotu telpu”.¹¹³ Liela daļa no tām bija vietējas nozīmes amatieru trupas (dažreiz arī profesionālas vai daļēji

¹⁰⁹ Sk. Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par pieminekļu aizsardzību. // LMKMK. – 1929. – 304.-306.lpp.

¹¹⁰ Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par pieminekļu aizsardzību. // LMKNK. – 1930. – 256.-257.lpp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 32.l., 24.lp.

¹¹¹ VV. – 1932.g. 15.februāris. – Nr.36. – 1.lpp.

¹¹² LMKNK. – 1932. – 267.-272.lpp.; sk. arī LVVA, 1307.f., 1.apr., 97.l., 23., 26., 30.lp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 33.l., 46.-51.lp.

¹¹³ Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gadus. – 614.lpp.; sk. arī Teātra stāvoklis uz laukiem. // Bals. – 1925.g. 1.janvāris. – Nr.1. – 6.lpp.

profesionālas trupas), kuras pastāvīgi te radās, te pārtrauca darbību, vai vispār izveidojās tikai atsevišķu izrāžu iestudēšanai.¹¹⁴ Šādu vietējas nozīmes kolektīvu aplūkošana drīzāk būtu novadpētniecisku pētījumu vērts objekts.¹¹⁵ Šeit uzmanība pievērsta tiem teātriem un operām, kuru darbība bija vairāk vai mazāk pastāvīga un kuri pilnībā vai daļēji tika finansēti no valsts vai KF budžeta.

Pēc Latvijas neatkarības proklamēšanas – vēl Brīvības cīņu laikā – darbību atjaunoja vai no jauna izveidojās virkne teātru gan Rīgā, gan citās Latvijas pilsētās. Līdz 1920.g., kad Latvijā beidzās karadarbība, darbību bija uzsākuši jau 6 teātri (LNT, Dailes teātris, Liepājas jaunais teātris, Jelgavas latviešu biedrības teātris, Ventspils teātris, Ebreju teātris¹¹⁶) un Nacionālā opera. Puse no pirmajiem teātriem (neskaitot operu) atradās Rīgā.

Līdz 1934.g. Latvijā kopumā vairāk vai mazāk pastāvīgi bija darbojušies 33 teātri (līdz 1934.g. 5 no tiem darbību bija beiguši pamatā naudas trūkuma dēļ), kā arī 6 operas un muzikālie teātri. Aptuveni puse no tiem bija Rīgā (t.sk. 7 nacionālo minoritāšu teātri un 2 nacionālo minoritāšu operetes). Pastāvīgi teātri līdz 1934.g. izveidojās un darbojās arī lielākajās (un ne tikai lielākajās) Latvijas pilsētās – Liepājā, Jelgavā, Valmierā, Ventspilī u.c. Divdesmitajos gados izveidojās un darbojās vairāki ceļojošie teātri, no kuriem pazīstamākie bija Latviešu teātra biedrības 1922.g. izveidotais Ceļojošais teātris un 1930.g. LZS pārstāvju dibinātais Zemnieku drāmas teātris.¹¹⁷

Lielāko daļu no šiem teātriem bija dibinājušas un uzturēja dažādas sabiedriskās organizācijas, vai pat sabiedrisko organizāciju apvienības (t.sk. visticamāk arī tos, par kuru dibinātājiem un uzturētājiem sīkāku ziņu nav). Tiesa gan, kā būs redzams tālāk, daudzu sabiedrisko organizāciju teātri bieži saņēma finansiālus pabalstus gan valsts budžeta ietvaros, gan arī no KF. Tātad kopumā līdz 1934.g. Latvijā bija izveidojušies samērā daudz teātra kolektīvu, kuru darbību var atzīt par pastāvīgu. Ja vēl atceras, ka 20.-30.gados, neskatoties uz finanšu trūkumu, periodiski organizējās dažādas trupas atsevišķu izrāžu sarīkošanai daudzos Latvijas pagastos un mazpilsētās, kļūst skaidrs, ka teātra māksla šajā laikā piedzīvoja diezgan strauju popularitātes pieaugumu.

Bez pabalstiem no valsts budžeta valsts atbalstīja teātru darbību arī netiešā veidā. Piemēram, Latvijas Dzelzceļu virsvalde „ar Ministru kabineta piekrišanu” jau 1923.g. sāka

¹¹⁴ Piem., vienā pašā Valmieras aprīņķī 1922.g. sarīkotas kopumā 344 teātra izrādes, t.sk. 51 skolnieku izrāde, 320 izrādes „sagatavotas pašu spēkiem”, bet 24 bijušas viesu (rīdzinieku) izrādes (sk. *Politiskā un kulturāli-sabiedriskā dzīve Valmieras aprīņķī 1922.g. // IMM. – 1923.g. februāris. – Nr.2. – 207.lpp.*).

¹¹⁵ Sk. piem., Teātris Siguldā. – 31.-43.lpp.; Znotiņa I. Tukuma teātra vēstures notikumi. / Hronika. // Tukuma novada kultūrvēsture. VI. – 108.-110.lpp.

¹¹⁶ Bez nosauktajiem, 1919.g. tika dibināts arī Valmieras dramatiskais teātris, taču tad tā darbība uz laiku pārtrūka un faktiski Valmieras dramatiskais teātris pastāvīgu darbību uzsāka tikai 1923.g. (sk. *4.7.pielikuma 1.tabulas 11./3.aili un attiecīgās atsauces*).

¹¹⁷ Sk. 4.7.pielikuma tabulas.

piešķirt atlaides no noteiktajiem tarifiem Ceļojošā teātra dekorāciju un personāla pārvadāšanai pa Latvijas dzelzceļiem. Turklāt, ja sākotnēji šim teātrim tika dotas tiesības pārvadāt dekorācijas un personālu par 25% lētāk nekā tarifos noteikts, tad no 1928.g. šis teātris saņēma jau 50% atlaidi.¹¹⁸ Ņemot vērā šā teātra darbības specifiku, tas bija ļoti nozīmīgs atbalsts. Līdzīgas atlaides saņēma arī daži citi teātri, kuri darbojās ne tikai savā „bāzes” pilsētā, bet regulāri devās viesizrādēs uz citām pilsētām.¹¹⁹ Savukārt trīsdesmito gadu pirmajā pusē (t.i., krīzes laikā), Dzelzceļu virsvalde šo atlaižu sistēmu teātriem būtiski paplašināja. No 1932.g. tiesības braukt pa valsts dzelzceļiem par 50% pazeminātiem tarifiem varēja jau visu „valsts un Kultūras fonda pabalstīto teātru” (LNO, LNT, Dailes teātra, Ceļojošā teātra, nacionālo minoritāšu teātru, kā arī vairāku citu pilsētu teātru) aktieru grupas.¹²⁰ Lieki stāstīt, cik ļoti šādas atlaides atviegloja teātra izrāžu sarīkošanu dažādās Latvijas nomalēs, kur sava teātra nebija, vai arī bija tikai kādas „diletantu” trupas.

Īpaši būtu minami Latvijas Nacionālā opera un Latvijas Nacionālais teātris, kas bija vienīgie tā laika valsts teātri (to juridiskais statuss gan vairākkārt mainījās, par ko runa būs tālāk). Jau 1918.g. rudenī, pirms Latvijas neatkarības proklamēšanas, Latvijā atgriezās daļa agrākās Latviešu operas dalībnieku un atsāka savu darbību ar nosaukumu „Latvju opera”. 1919.g. sākumā, lielinieku varas laikā, uz tās bāzes tika izveidota Padomju Latvijas opera,¹²¹ taču pēc Rīgas atbrīvošanas no lieliniekiem izveidotā operas trupa faktiski atgriezās agrākajā – sabiedriskās organizācijas statusā. 1919.g. vasarā virkne tā laika ievērojamu Latvijas kultūras darbinieku iesniedza MK priekšlikumus par LNO un LNT dibināšanas nepieciešamību un vajadzību šīs institūcijas uzturēt par valsts līdzekļiem.¹²² Augusta pirmajā pusē notika vairākas IzM atbildīgo darbinieku apspriedes ar kultūras un mākslas biedrību pārstāvjiem, kurās principā jau tika izšķirts jautājums par operas

¹¹⁸ 1923. – 1926.g. Ceļojošajam teātrim tika dotas tiesības pārvadāt dekorācijas un personālu ar 25% atlaidi (sk. *Dzelzceļu Virsvaldes Rīkojumu Krājums. – 1923.g. 1.septembris. – Nr.34. – 284.lpp.; turpat, 1924.g. 4.oktobris. – Nr.41. – 402.lpp.; turpat, 1925.g. 15.augusts. – Nr.32. – 280.lpp.; Dzelzceļu Vēstnesis. – 1926.g. 28.augusts. – Nr.33. – 293.-294.lpp.*); 1927./28.g. sezonā – ar 40% atlaidi (sk. *Dzelzceļu Vēstnesis. – 1927.g. 6.augusts. – Nr.29. – 329.lpp.*); no 1928./29.g. sezonas – ar 50% atlaidi (sk. *Dzelzceļu Vēstnesis. – 1928.g. 25.augusts. – Nr.34. – 329.lpp.; turpat, 1929.g. 17.augusts. – Nr.32. – 289.-290.lpp.; turpat, 1930.g. 13.septembris. – Nr.35. – 348.lpp.; turpat, 1931.g. 25.jūlijs. – Nr.27. – 349.lpp.*).

¹¹⁹ Piem., Daugavpils latviešu dramatiskais teātris (sk. *Dzelzceļu Virsvaldes Rīkojumu Krājums. – 1925.g. 5.septembris. – Nr.35. – 302.lpp.; Dzelzceļu Vēstnesis. – 1926.g. 21.augusts. – Nr.32. – 289.lpp.; turpat, 1927.g. 8.oktobris. – Nr.38. – 431.lpp.*).

¹²⁰ Sk. *Dzelzceļu Vēstnesis. – 1932.g. 9.janvāris. – Nr.1. – 5.lpp.; turpat, 16.janvāris. – Nr.2. – 14.lpp.; turpat, 30.janvāris. – Nr.4. – 61.lpp.; turpat, 3.septembris. – Nr.33. – 417.-418.lpp.; turpat, 1933.g. 2.septembris. – Nr.33. – 429.-430.lpp.; turpat, 16.decembris. – Nr.48. – 570.lpp.; VV. – 1932.g. 31.augusts. – Nr.195. – 1.lpp.; VV. – 1933.g. 30.augusts. – Nr.193. – 1.lpp.*

¹²¹ Briede-Bulāvinova V. *Latviešu opera (līdz 1940.g.)*. – 37.-38.lpp.; Briede V. *Latviešu opereteātris*. – 12.-15.lpp.; Vītolīņš. J. *Latviešu mūzikas kultūra Lielās oktobra sociālistiskās revolūcijas un Padomju Latvijas nodibināšanas periodā (1917-1919)*. // *Latviešu mūzika VI. Raksti par mūziku*. – 29.-36.lpp.

¹²² LS. – 1919.g. 25.jūlijs. – Nr.95. – 3.lpp.; turpat, 29.jūlijs. – Nr.98. – 4.lpp.; VV. – 1919.g. 5.augusts. – Nr.4. – 3.lpp.

pārņemšanu valsts pārziņā. 1919.g. 23.septembrī valdība pieņēma noteikumus par Nacionālo operu un par Nacionālo teātri, kuros abām iestādēm bija piešķirts valsts iestādes statuss un noteikta to pakļautība Izglītības ministrijai¹²³ (šāds abu iestāžu statuss tika saglabāts arī 1920.g. martā pieņemtajā *Likumā par Latvijas operu un Latvijas teātri*¹²⁴). Tātad līdzīgi kā gadījumā ar Vēsturisko muzeju un Kara muzeju, arī LNO un LNT bija dibinājušas sabiedriskās organizācijas, un pēc tam šīs institūcijas tika nodotas valsts pārvaldē.¹²⁵ 1919.g. 30.novembrī darbību atklāja Nacionālais teātris un 2.decembrī Nacionālā opera.¹²⁶ Šajā ziņā Latvija bija apsteigusi Lietuvu, kuras Nacionālā opera tika atklāta 1920.g. 31.decembrī Kauņā (t.i., vairāk nekā gadu pēc LNO dibināšanas) un pirmās sezonas laikā iestudēja tikai 3 operas¹²⁷ (LNO savā pirmajā sezonā izrādīja 9 iestudējumus¹²⁸). Igaunijā, savukārt, 20.-30.gados operateātra kā atsevišķas iestādes vispār nebija, un operas tika uzvestas teātros „Estonia” un „Vanemuine”.¹²⁹

Likumu par Latvijas operu un Latvijas teātri LTP pieņēma 1920.g. marta vidū. Nacionālā opera un Nacionālais teātris kļuva par pirmajām kultūras institūcijām, kuru darbības juridiskai pamatošanai Tautas padome pieņēma speciālu likumu. Citas iestādes darbojās vai nu pamatojoties uz MK noteikumiem, vai arī to darbības juridiskais pamatojums vispār bija tikai izstrādes stadijā. Jau šāds fakts vien liecina, ka Nacionālās operas un Nacionālā teātra darbību valsts augstāko pārvaldes institūciju pārstāvji uzskatīja par īpaši nozīmīgu salīdzinājumā ar citām kultūras iestādēm.¹³⁰

1922.g. februāra beigās valdība nolēma Nacionālo operu un teātri pārveidot par valsts uzņēmumiem. Saskaņā ar *Noteikumiem par autonomiem valsts uzņēmumiem* šāds

¹²³ VV. – 1919.g. 9.augusts. – Nr.8. – 4.lpp.; turpat, 12.augusts. – Nr.10. – 3.lpp.; turpat, 24.septembris. – Nr.45. – 4.lpp.; turpat, 30.septembris. – Nr.50. – 1.-2.lpp.; IMM. – 1920. februāris. – Nr.2. – 168.-169.lpp.

¹²⁴ Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1920.g. 30.aprīlis. – Nr.2. – 4.lpp.

¹²⁵ Valsts un nevalstisko institūciju sadarbība turpinājās arī pēc LNO un LNT pārņemšanas valsts budžetā. Piem., 1920.g. novembrī IzM noslēdza līgumu ar Rīgas Latviešu biedrību, ar kuru biedrība pārdeva ministrijai, LNO un LNT vajadzībām, dažādas dekorācijas, rekvizītus, teātra bibliotēku u.c. skatuves piederumus. Minētais inventārs ministrijai tika pārdots par 75 tk. rubļu, lai gan tā patiesā vērtība bija „daudzkārt lielāka” (sk. LVVA, 1632.f., 2.apr., 5.l., 45.lp.).

¹²⁶ VV. – 1919.g. 2.decembris. – Nr.75. – 2.lpp. Pirmo koncertu LNO sniedza jau 1919.g. 27.novembrī, taču par Nacionālās operas atklāšanas izrādi pieņemts uzskatīt R. Vāgnera operas „Tanheizers” izrādi 2.decembrī.

¹²⁷ Leišu operas atklāšana. // VV. – 1921.g. 8.janvāris. – Nr.5. – 3.lpp.; Lietuvas māksla. // VV. – 1921.g. 27.jūnijs. – Nr.139. – 3.lpp.; <http://www.opera.lt/DesktopDefault.aspx?tabID=405> (aplūkots 29.09.2008.).

¹²⁸ LVVA, 2661.f., 1.apr., 43.l., 9.-26.lp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 172.l., 129.-130.lp.

¹²⁹ Vītoliņš J. Mūzikas vēsture. – 498.lpp.; http://www.emc.ee/upl/dokumentid/estonian_national_opera_-_one_hundred_years_of_dignity.pdf; sk. arī <http://www.opera.ee/1370> (aplūkoti 29.09.2008.).

¹³⁰ Šādu viedokli apliecina arī tas, ka Nacionālās operas un teātra algu jautājumi, kā arī citi to finansējuma un budžeta jautājumi (piemēram, kredītu izsniegšana telpu remontam) biežāk kā citu kultūras institūciju atalgojuma un finanšu lietas tika skatītas valdības līmenī (sk. LVVA, 1307.f., 1.apr., 278.l., 13.lp.; turpat, 279.l., 223., 238.lp.; turpat, 281.l., 100., 145., 155., 182., 194., 200., 336., 338.lp.; turpat, 1335.l., 49.-50., 83., 112.lp.; turpat, 1444.l., 59.lp.). Tikai Valsts prezidenta ložas ierīkošanai vien operai tika piešķirts 100 tūkstošu rubļu liels kredīts, savukārt 1922.g. augustā piešķirto 1,2 mlj. rubļu lielo kredītu tā paša gada novembrī valdība nolēma pārvērst par pabalstu (sk. LVVA, 1307.f., 1.apr., 1335.l., 158.lp.), t.i., šis aizdevums operai nebija jāatdod.

uzņēmums no valsts iestādes atšķirās ar „privātiem uzņēmumiem līdzīgu iekārtu un stāvokli”, t.i., juridisko statusu.¹³¹ Šāda šķietami formāla juridiskā statusa maiņa no praktiskā viedokļa nozīmēja to, ka visi LNO un LNT ieņēmumi paliks pašu šo teātru rīcībā (valsts iestāžu ieņēmumi tiek ieskaitīti valsts budžetā). 1922.g. 18.maijā MK pieņēma Nacionālās operas un Nacionālā teātra statūtus, kuros bija nostiprināts to „autonomā uzņēmuma” statuss.¹³²

Attiecībā uz Latvijas Nacionālo operu šāds juridiskais statuss nebija sevišķi veiksmīgs. Opera pat tās darbības veiksmīgākajās sezonās darbojās ar finansiāliem zaudējumiem, kas tika segti no valsts budžeta. Attiecīgi „autonoma uzņēmuma” statuss no finansiālā viedokļa nekādu praktisku labumu operai nedevis. Lai situāciju mainītu, 1928.g. janvārī valdība Nacionālo operu pārveidoja par valsts uzņēmumu,¹³³ jo „opera, kā autonoma iestāde ir daudz brīvāki rīkojusies ar savu saimniecību, kas prasījusi no valsts prāvas piemaksas parasti vēl virspus budžeta paredzētās summas” un, pēc Izglītības ministrijas atbildīgo amatpersonu domām, „šīs parādības būs iespējams novērst, pārvēršot operu par valsts uzņēmumu ar neto budžetu”¹³⁴ (praksē nekas „novērsts” netika, jo arī pēc tam LNO no valsts budžeta saņēma „piemaksu” vairāku simtu tūkstošu latu apmērā, par ko runa būs 4.nodaļā). Latvijas Nacionālais teātris savu „autonomiju” saglabāja ilgāk – līdz 1937.gadam. Šāda atšķirība LNO un LNT statusā no 1928.g., visticamāk, saistīta ar to, ka dotācija no valsts budžeta Nacionālajam teātrim bija ievērojami mazāka nekā operai, par ko runāts 4.nodaļā, attiecīgi tā autonomais statuss valsts budžetam neizmaksāja tik dārgi.

Attiecībā uz koru, orķestru u.c. mūzikas kolektīvu skaitu 20.-30.gados precīzu ziņu nav. Protams, ka vairāk vai mazāk vispārzināma ir tādu kolektīvu kā Reitera koris, studentu dziedāšanas biedrības koris „Dziesmuvara”, Radiofona orķestris, Liepājas filharmonijas orķestris u.c. pastāvēšana, taču par mazāk pazīstamiem kolektīviem ziņu ir ļoti maz, bet statistikas datu gandrīz nav vispār. Zināmu priekšstatu, piemēram, par koru skaitu var gūt no tā laika ziņām par dziesmu svētku dalībniekiem. Pirmie Dziesmu svētki Latvijā, pēc neatkarības iegūšanas, notika 1926.g., taču jau 1922.g. bija notikuši Latvju jaunatnes svētki, bet 1923.g. jūnijā – t.s. „Dziesmu dienas”, kas „uzskatāmi par tiešākiem ceļvežiem vispārējo dziesmu svētku kustības atjaunošanā”.¹³⁵ Abos šajos pasākumos piedalījās virkne

¹³¹ LVVA, 1307.f., 1.apr., 1335.l., 27., 49.lp.; Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1922.g. 10.februāris. – 1.burtnīca. – 9.-10.lpp.

¹³² Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1922.g. 20.jūnijs. – 11.burtnīca. – 236.-240.lpp.; VV. – 1922.g. 19.maijs. – Nr.111. – 3.lpp.

¹³³ Noteikumi par Nacionālo operu. // LMKNK. – 1928. – 9.-11.lpp.

¹³⁴ LVVA, 5485.f., 1.apr., 1766.l., 3.lp.; turpat, 2880.l., 3., 5., 7.lp.

¹³⁵ Bērzkalns V. Latviešu dziesmu svētku vēsture. – 273.-274.lpp.

koru no dažādām Latvijas daļām. Pēc V.Bērzkalna datiem Latvju jaunatnes svētkos 1922.g. piedalījās 126 kori ar aptuveni 3 tk. dziedātājiem, turklāt ap 70 koru bija jauni, dibināti pēc kara, t.i., pēc LR neatkarības iegūšanas.¹³⁶ 1923.g. „Dziesmu dienās” piedalījās 36 kori ar aptuveni 1,5 tk. dziedātājiem. Mazāks koru skaits „Dziesmu dienās” izskaidrojams ar to, ka „jaunie [J.]Vītola, [A.]Kalniņa un [J.]Zālīša darbi itin dabīgi nevarēja būt pa spēkam visiem koriem, tādēļ rīkotāji [...] aicināja pieteikties tikai tos korus, kas programmu var sagatavot”.¹³⁷

VI Latvju vispārējos dziesmu un mūzikas svētkos 1926.g. bija pieteikti 158 kori ar 6 526 dziedātājiem; VII Latvju vispārējos dziesmu un mūzikas svētkos 1931.g. bija 282 kori (iespējams vairāk) ar 11 853 dziedātājiem; VIII Dziesmu svētkiem 1933.g. bija pieteikušies 263 kori ar aptuveni 12 tk. dziedātājiem, taču, līdzīgi kā iepriekšējos dziesmu svētkos, arī šajos bija „zināms nobirums” un, pēc V.Bērzkalna aplēses, koru skaits varēja būt aptuveni 210.¹³⁸

Jāņem vērā arī fakts, ka Dziesmu svētkos nepiedalījās visi Latvijas kori, bet gan tikai tie, kuru līmenis bija pietiekami augsts lai spētu izpildīt obligāto repertuāru (par kuru allaž bija lieli strīdi). Protams, gatavojoties dziesmu svētkiem veidojās arī jauni dziedāšanas kolektīvi, taču, no otras puses, neprofesionāli kori, bez pastāvīgas darbības pieredzes, nevarēja pietiekami kvalitatīvi sagatavot obligāto dziesmu svētku programmu. Jebkurā gadījumā no iepriekš minētajiem skaitļiem redzams, ka 20.-30.gados Latvijā bija vairāki simti koru un var lēst, ka vismaz vairāki desmiti no tiem darbojās pastāvīgi.

Jāatzīmē, ka arī Dziesmu svētku laikā Dzelzceļu virsvalde pēc valdības uzdevuma veidoja īpašas atlaižu sistēmas tiem kolektīviem, kas piedalās svētkos. Jau 1923.g., Dzelzceļu virsvalde pieņēma lēmumu – koru dalībniekus, kas piedalās „Dziesmu dienās”, pārvadāt pa dzelzceļiem uz svētku norises vietu un atpakaļ par 25% mazāku maksu, nekā noteikts parastajos tarifos.¹³⁹ Savukārt VI Vispārējo dziesmu svētku laikā 1926.g. ar MK lēmumu pat tika atļauts svētku dalībniekus pārvadāt pa dzelzceļiem vispār bez maksas¹⁴⁰ (jau pirms tam – 1925.g. rudenī, pēc satiksmes ministra norādījuma, koru dalībniekiem bija piešķirta 50% atlaide braukšanai pa dzelzceļiem uz koru kopmēģinājumiem¹⁴¹). 1931.g. VII vispārējo dziesmu svētku laikā valdība atļāva to dalībniekus pārvadāt pa dzelzceļiem par 50% zemāku maksu, (skolniekiem, kas bija svētku dalībnieki, tika atļauts braukt bez

¹³⁶ Bērzkalns V. Latviešu dziesmu svētku vēsture. – 262.lpp.

¹³⁷ Turpat, 268.lpp.

¹³⁸ Turpat, 295., 366., 420.-421.lpp.

¹³⁹ Dzelzceļu Virsvaldes Rīkojumu Krājums. – 1923.g. 9.jūnijs. – Nr.22. – 181.-182.lpp.

¹⁴⁰ Sākotnējā rīkojuma tekstā dziesmu svētku dalībniekiem braukšanas maksai pa dzelzceļu bija paredzēta 50% atlaide, taču 10.jūnijā iepriekšējais rīkojums tika grozīts un braukšanas maksa atcelta vispār (*sk. Dzelzceļu Vēstnesis. – 1926.g. 12.jūnijs. – Nr.22. – 211.-214., 216.lpp.*).

¹⁴¹ Dzelzceļu Virsvaldes Rīkojumu Krājums. – 1925.g. 21.novembris. – Nr.46. – 380.lpp.

maksas).¹⁴² Savukārt VIII vispārējo dziesmu svētku laikā 1933.g. MK atļāva svētku dalībniekiem pārvietoties pa dzelzceļu par 75% zemāku maksu, turklāt šoreiz 50% atlaide braukšanai pa dzelzceļu tika piešķirta arī Dziesmu svētku apmeklētājiem.¹⁴³ Bez tam, lai nodrošinātu iespējami vieglāku šo Dziesmu svētku apmeklēšanu, Dzelzceļu virsvalde deva rīkojumu svētku laikā gan palielināt vilcienu kustības intensitāti, gan arī palielināt attiecīgo vilcienu sastāvu.¹⁴⁴

Krīzes laikā atbalstu no Latvijas dzelzceļiem saņēma arī mazāk vērienīgi pasākumi par Dziesmu svētkiem. 1932.g. un 1933.g. vasarā Dzelzceļu virsvalde nodrošināja vienkāršotu iespēju interesentiem apmeklēt Dzintaros un Bulduros organizētos vasaras simfoniskos koncertus. Pietika nopirkt tikai attiecīgu biļeti braukšanai pa dzelzceļu, un ar to varēja apmeklēt arī koncertu.¹⁴⁵ Šāda sistēma, protams, atvieglāja koncertu apmeklēšanu jo nevajadzēja vairs pirkt divas atsevišķas biļetes (koncertam un vilcienam), bet pietika ar vienu. Atlaides bija paredzētas arī braucieniem uz dažādiem citiem mūzikas pasākumiem.¹⁴⁶ Lai arī šis dzelzceļu sniegtais atbalsts Latvijas kultūrai prasa dziļāku izpēti, tomēr jau no minētajiem piemēriem redzams, ka šo atlaižu nozīmi, it īpaši krīzes gados, nevar pārvērtēt. Katrā ziņā skaidrs, ka bez tamlīdzīga dzelzceļu atbalsta Ceļojošā teātra darbība, Dziesmu svētku, kā arī vairāku citu kultūras pasākumu organizēšana būtu daudz problemātiska (ja ne neiespējama) un pilnīgi noteikti to izmaksas būtu ievērojami dārgākas.

2.6. Kultūras izglītības iestādes

Kā jau minēts ievadā, apskatāmajā laika posmā bija vairākas institūcijas, kuru darbībā vispār nav iespējams novilkt noteiktu robežu starp kultūru un izglītību. Pirmkārt, jau tās bija divas no Latvijas augstskolām – Latvijas Konservatorija un Latvijas Mākslas akadēmija. To darbības juridisko pamatu noteica speciālie likumi, un tās tika uzturētas no valsts līdzekļiem, tātad abas šīs iestādes vislabāk raksturo kultūras izglītības politiku. Bez tām dažādās Latvijas apdzīvotajās vietās darbojās gan mūzikas skolas, gan arī dažādu sabiedrisko organizāciju dibinātas un uzturētas t.s. tautas konservatorijas un mūzikas skolas, daļa, no kurām periodiski saņēma pabalstus no KF vai valsts budžeta kārtībā.

¹⁴² Dzelzceļu Vēstnesis. – 1931.g. 6.jūnijs. – Nr.21. – 266.-268.lpp.

¹⁴³ Turpat, 1933.g. 10.jūnijs. – Nr.22. – 285.-287.lpp.

¹⁴⁴ Turpat, 1931.g. 13.jūnijs. – Nr.22. – 276.-284.lpp.; turpat, 1933.g. 10.jūnijs. – Nr.22. – 273.-282.lpp.

¹⁴⁵ Turpat, 1932.g. 2.jūlijs. – Nr.24. – 333.lpp.; turpat, 1933.g. 1.jūlijs. – Nr.24. – 326.-327.lpp.

¹⁴⁶ Piem., uz igauņu dziesmu svētkiem (sk. *Dzelzceļu Vēstnesis. – 1933.g. 10.jūnijs. – Nr.22. – 287.-288.lpp.*), uz Siguldā organizēto Dziesmu dienu (sk. *Dzelzceļu Vēstnesis. – 1933.g. 15.jūlijs. – Nr.26. – 343.lpp.*), uz dziesmu svētku „atskaņu” dienām vai lokālajiem dziesmu svētkiem (sk. *Dzelzceļu Vēstnesis. – 1930.g. 7.jūnijs. – Nr.21. – 246.-247.lpp.*; turpat, 1933.g. 29.jūlijs. – Nr.28. – 370.-371.lpp.; turpat, 5.augusts. – Nr.29. – 378.lpp.; turpat, 2.septembris. – Nr.33. – 438.lpp.; turpat, 1934.g. 28.aprīlis. – Nr.16. – 171.-172.lpp.).

Līdz Pirmajam pasaules karam Latvijas teritorijā nepastāvēja neviena augstākā kultūras izglītības iestāde, savukārt, tās mūzikas un mākslas skolas, kas XX gs. sākumā darbojās Rīgā un Jelgavā, kara laikā savu darbību pārtrauca, un vairums no to pedagogiem evakuējās projām no Latvijas. Līdz ar to Latvijas Konservatorijas un Mākslas akadēmijas veidošana praktiski bija jāsāk no nulles. 1919.g. augustā, profesora J.Vītola vadībā, tika uzsākta Latvijas Konservatorijas veidošana, kuras organizēšanā iesaistījās P.Šūberts, A.Benefelde, P.Jurjāns u.c. pazīstami sava laika mūzikas darbinieki,¹⁴⁷ bet inventāru tās vajadzībām palīdzēja sagādāt arī atsevišķas privātpersonas un uzņēmēji.¹⁴⁸ Mākslas akadēmijas dibināšanā, gleznotāja V.Purvīša vadībā, arī piedalījās atzīti sava laika mākslinieki – R.Zariņš, J.Tilbergs, T.Zaļkalns u.c., taču praktiskie akadēmijas organizēšanas darbi atbilstošu telpu trūkuma dēļ aizkavējās līdz pat 1921.gadam.¹⁴⁹

Te gan jāatzīmē, ka LMA dibināšanai un tās nepieciešamībai vispār bija diezgan plaša opozīcija, turklāt, lai cik tas paradoksāli neizklausītos – pašu mākslinieku vidū, pēc kuru domām „Latvijā [Mākslas – G.Z.] akadēmija nekādi nav attaisnojama”. Virkne ievērojamu Latvijas mākslinieku un kultūras darbinieku (B.Dzenis, J.Jaunsudrabiņš, K.Miesnieks, J.Madernieks, O.Skulme, N.Strunke, R.Suta, V.Tone, K.Zāle, T.Zaļkalns¹⁵⁰ u.c.) uzskatīja, ka šāda akadēmija „ir tikai zināmu mākslas tradīciju glabātāja un viņas uzdevums labākā gadījumā ir mākslas vidējā līmeņa uzturēšana attiecīgā augstumā”, kamēr īsti radošā māksla „tiecas pāri tradīciju nospraustām robežām” un ir pretēja „akadēmiskām tieksmēm”.¹⁵¹ Lai arī šai opozīcijai (daļa, no kuriem paši vēlāk kļuva par LMA mācītbspēkiem¹⁵²) Mākslas akadēmijas dibināšanu apturēt neizdevās, tomēr divdesmito gadu beigās diskusija uzplaiksnīja ar jaunu sparū. „Mums ir absolūta mākslinieku pārprodukcija. Gatavot vēl inteligentus bezdarbniekus [...] nav nozīmes”, rakstīja R.Suta,¹⁵³ savukārt E.Melngailis, atsaucoties uz augstskolu izmaksām, secināja, ka „Tāda [Mākslas – G.Z.] Akadēmija, kā mūsējā, nav tautas vajadzībām domāta”.¹⁵⁴ Parādījās pat idejas, ka LMA būtu lietderīgāk pārveidot par „Augstāko mākslas amatniecības skolu”¹⁵⁵ vai

¹⁴⁷ Latvijas konservatorija. // IMM. – 1920. janvāris. – Nr.1. – 72.-74.lpp.; Latvijas Konservatorija 1919—1929. – 14.-16.lpp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 171.l., 62.lp.; turpat, 960.l., 19.lp.

¹⁴⁸ Sk. attiecīgās pateicības: VV. – 1919.g. 2.decembris. – Nr.75. – 4.lpp.; VV. – 1920.g. 18.janvāris. – Nr.14. – 4.lpp.

¹⁴⁹ Īss pārskats par Latvijas Mākslas akadēmijas darbību. // IMM. – 1928. novembris. – Nr.11. – 397.-399.lpp.

¹⁵⁰ Interesanti, ka T.Zaļkalns, neskatoties uz savu opozīciju Mākslas akadēmijai, kļuva par vienu no tās pirmajiem mācītbspēkiem.

¹⁵¹ Mākslinieku iesniegums Ministru prezidenta, Izglītības un Rūpniecības ministru kungiem. // Jaunākās ziņas. – 1921.g. 21.jūnijs. – Nr.137. – 4.lpp.; sk. arī Suta R. Ap akadēmiju. // LS. – 1921.g. 15.marts. – Nr.60. – 2.lpp.

¹⁵² Sk. Akadēmijas jautājums. // Zaļā Vārņa. – 1929. – Nr.2. – 96.lpp.

¹⁵³ Suta R. Vai mākslas akadēmija likvidējama? // Pēdējā Brīdī. – 1929.g. 13.februāris. – Nr.36. – 1.lpp.

¹⁵⁴ Melngailis E. Pie budžeta burtaskoka. Būt vai nebūt konservatorijai, akadēmijai? // Pēdējā Brīdī. – 1929.g. 8.maijs. – Nr.102. – 2.lpp.

¹⁵⁵ Dombrovskis J. Mākslas akadēmija pārorganizējama. // Pēdējā Brīdī. – 1929.g. 23.februāris. – Nr.44. – 2.lpp.

„lietišķās mākslas skolu”¹⁵⁶, savukārt LK „jākļūst par mūzikas skolu – mūzikas un dziedāšanas skolotāju sagatavošanai”¹⁵⁷ no kā tad būtu vismaz kāds praktisks labums. Protams, bija arī tieši pretēji viedokļi. Piemēram, gleznotājs U.Skulme pat uzskatīja, ka „mākslinieku mums ir par maz” un LMA likvidēšanas projektos viņš saskatīja politiskus motīvus, kas saistīti ar „pilsoņu drudzaino tieksmi apcirpt mākslu kur vien tas iespējams.”¹⁵⁸ Kā redzams, diskusijas par LMA (brīžiem arī LK) darbības lietderību un nepieciešamību tās likvidēt vai „sašaurināt” laiku pa laikam izvērsās jau no abu šo iestāžu dibināšanas sākuma.

Visbeidzot, diskusijas par to, cik lietderīga ir/nav LMA un LK darbība 20.-30.gados, un vai tās vajag/nevajag slēgt, vismaz daļēji bija saistītas ar diezgan banālu cīņu par valsts budžeta līdzekļu piešķiršanu tai vai citai mākslinieku grupai. Jau 1921.g., kad parādījās minētais mākslinieku iesniegums valdības pārstāvjiem, tajā, cita starpā, bija pausts uzskats, ka „valstij vispirmā kārtā ir jāpabalsta mūsu radošā māksla”, un šai „radošai mākslai” „jādod tiesība līdzī spriest mākslas kultūrai nolemto valsts līdzekļu izlietošanā”, protams, piebilstot, ka LMA nav nekāda sakara ar šo „radošo mākslu”.¹⁵⁹ Citiem vārdiem – pie valsts budžeta naudas dalīšanas jēlaiž nevis LMA, bet mākslinieki (vai mākslinieku organizācijas), kas pārstāv „radošo mākslu” (un attiecīgi nestrādā LMA). Raksturīgi, ka divdesmito gadu beigās, kad no jauna uzplaiksnīja diskusijas par LMA un LK slēgšanu vai darbības turpināšanu, vairums publikāciju presē par šo tēmu parādījās pavasarī (no februāra līdz maijam), t.i., laikā kad Saeimā notika darbs pie valsts budžeta. Tātad zināmā mērā tos var vērtēt kā publisku izpausmi politisko „aizkulišu” cīņām par finansējuma piešķiršanu no valsts budžeta.

Neskatoties uz visu iepriekš minēto, no studēt gribētāju puses par intereses trūkumu LK un LMA sūdzēties nevarēja. Aplūkojamā laika periodā abās šajās augstskolās mācījās vairāki simti studentu katrā. Ņemot vērā Latvijas bēdīgo saimniecisko situāciju 20.gadu sākumā un pēckara apstākļus, vairāki simti jauniešu, kas vēlējās darboties *a priori* tik nepraktiskās profesijās kā mūzika un māksla, jāuzskata par diezgan lielu skaitu. Konkrēti LK audzēkņu skaits 1919./20. – 1933./34. akadēmiskajos gados svārstījās robežās starp 295—476 audzēkņiem, savukārt LMA studentu skaits tajā pašā laikā svārstījās 190—301 robežās

¹⁵⁶ Baltgailis K. Mākslas akadēmija. // Zaļā Vārta. – 1929. – Nr.2. – 77.-79.lpp.

¹⁵⁷ Bankavs J. Konservatorija vai mūzikas skola. // LS. – 1929.g. 13.maijs. – Nr.19. – 4.lpp.

¹⁵⁸ Skulme U. Mākslas akadēmijas apkarošanas sezona. // Sociāldemokrāts. – 1929.g. 6.marts. – Nr.53. – 4.lpp.; turpat, 7.marts. – Nr.54. – 4.lpp. Te gan jāatceras, ka U.Skulme arī bija to mākslinieku vidū, kas vēl 1921.g. parakstīja iesniegumu valdības pārstāvjiem pret LMA dibināšanu (*sk. Mākslinieku iesniegums Ministru prezidenta, Izglītības un Rūpniecības ministru kungiem. // Jaunākās Ziņas. – 1921.g. 21.jūnijs. – Nr.137. – 4.lpp.*).

¹⁵⁹ Mākslinieku iesniegums Ministru prezidenta, Izglītības un Rūpniecības ministru kungiem. // Jaunākās Ziņas. – 1921.g. 21.jūnijs. – Nr.137. – 4.lpp.

(vienīgais izņēmums – LMA pirmajā darbības gadā – 1921./22.g. – mācījās 79 studenti).¹⁶⁰ Kā redzams, pieprasījums pēc LK piedāvātās izglītības bija salīdzinoši lielāks. Attiecīgi arī absolventu Konservatorijai bija vairāk nekā Mākslas akadēmijai. Jāatzīmē, ka līdz 20.gadu otrajai pusei – 30.gadu sākumam šo augstskolu beidzēju skaits bija ievērojami mazāks nekā 30.gados. Piemēram, līdz 1926./27.g. LK bija pabeiguši kopumā 110 absolventu, bet LMA pat līdz 1929./30.g. – tikai 25 absolventu. Savukārt 1927./28. – 1933./34.g. LK ik gadu beidza 40—52 absolventu, bet LMA beidzēju skaits 1930./31. – 1933./34.g. svārstījās 18—39 absolventu robežās ik gadu.¹⁶¹ Pamatā šī īpatnība saistāma ar to, ka pēc augstskolas darbības uzsākšanas jebkurā gadījumā vajadzēja paiet zināmam laikam līdz vispār kāds students pabeidza attiecīgās programmas pilnu kursu. Līdz ar to loģiski, ka pirmajos to darbības gados beidzēju vai nu nebija vispār, vai arī to skaits bija ļoti minimāls (īpaši tas attiecināms uz LMA). Jāatzīmē, ka tieši mazais LMA absolventu skaits bija viens no argumentiem, kuru izmantoja akadēmijas pretinieki, uzsverot, ka nav jēgas tērēt tik lielus valsts budžeta līdzekļus mācību iestādei ar tik nelielu atdevi.¹⁶²

Lai arī LK un LMA absolventu skaits 20.gadu beigās un īpaši 30.gados pieauga, taču netrūka arī tādu, kuri attiecīgās augstskolas pilnu kursu tā arī nepabeidza. Tas nozīmēja, ka Latvijas darba tirgu katru gadu arvien vairāk papildināja atšķirīgas kvalifikācijas mūzikas un mākslas speciālistu. Šāda situācija radīja grūtības gan nosakot attiecīgās augstskolas absolventa vai beidzēja „dienesta tiesības”, gan nosakot to „algas normu”, gan arī aprēķinot „pensijas izdienu”.¹⁶³ Lai ieviestu skaidrību šajos jautājumos, 1928.g. janvāra sākumā MK pieņēma Noteikumus par Latvijas Konservatorijas un Latvijas Mākslas akadēmijas absolventu tiesībām (to sākotnējais projekts bija parādījis LMA jau vismaz 1925.g. jūnijā¹⁶⁴). Saskaņā ar šiem noteikumiem abu augstskolu absolventi tika iedalīti divās kategorijās: 1) ar diplomu beigušie, kuriem bija plašākas darba iespējas (tiesības ieņemt „atbildīgu vadītāju vietas savā specialitātē visās iestādēs un uzņēmumos”, kā arī būt par mācītbspēkiem „visāda tipa mācības iestādēs”); 2) bez diploma beigušie (t.i. ar nepabeigtu augstāko izglītību), kuriem salīdzinājumā ar pirmajiem bija noteikti lielāki ierobežojumi iespējamo amatu izvēlē (tiesības strādāt „visās vidējās un zemākās mācības

¹⁶⁰ LKS. – 78., 82.lpp.; sk. arī Latvijas Konservatorija 1919—1929. – 93.-103.lpp.

¹⁶¹ LKS. – 81., 85.lpp.; Diemžēl autora rīcībā ir tikai apkopoti dati par LK beidzēju skaitu visā laika posmā no 1920./21. līdz 1926./27.g. un par LMA beidzēju skaitu 1924./25. – 1927./28.g., bet nav atsevišķu datu par katru no šiem gadiem. Tomēr arī no minētajiem skaitļiem ir redzams, ka turpmākajos gados LK un LMA ik gadu beidza vairāk cilvēku nekā pirms tam.

¹⁶² Sk., piem., Melngailis E. Pie budžeta burtaskoka. Būt vai nebūt konservatorijai, akadēmijai? // Pēdējā Brīdī. – 1929.g. 8.maijs. – Nr.102. – 2.lpp.; Purvs Mākslas akadēmijā. // Jaunā Diena. – 1932.g. 8.decembris. – Nr.49. – 2.lpp.

¹⁶³ LVVA, 1307.f., 1.apr., 93.l., 2., 6.lp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 24.l., 5.-6., 9., 12.-13., 19.-27.lp.; LVVA, 5485.f., 1.apr., 2905.l., 2907.l.

¹⁶⁴ Sk. LVVA, 1632.f., 2.apr., 20.l., 3.lp.

iestādēs” un būt par „pilntiesīgiem” pedagogiem).¹⁶⁵ Tā kā vēlākajos gados „zīmēšanas skolotāju trūkums” bija mazinājies, bet nepieciešamība pacelt izglītības līmeni nākamajiem skolotājiem bija pieaugusi, 1933.g. janvāra beigās *Noteikumos par Latvijas Mākslas akadēmijas absolventu tiesībām* tika ieviests grozījums, kas samazināja darba iespējas tiem LMA audzēkņiem, kas nebija pabeiguši pilnu akadēmijas kursu¹⁶⁶ (*Noteikumi par Konservatorijas absolventu tiesībām* grozīti netika).

Abu augstskolu juridiskais pamats tika noteikts 1922.g., kad 23.augustā MK pieņēma abu šo augstskolu Satversmes, saskaņā ar kurām tās tika izveidotas kā „autonomas” iestādes. LK uzdevums bija „dot pilnīgu izglītību visās mūzikas mākslas nozarēs”, savukārt LMA uzdevums bija „veicināt tēlojošās un lietišķās mākslas attīstīšanos un sniegt saviem audzēkņiem augstāko izglītību tēlojošās un lietišķās mākslas nozarēs”.¹⁶⁷ LK un LMA struktūras, Audzēkņu uzņemšanas un izslēgšanas, mācībspēku kvalifikācijas, kā arī citi darbības jautājumi abām augstskolām bija diezgan līdzīgi. Tiesa gan spēkā šīs satversmes bija diezgan īsu laiku. 1923.g. novembra pirmajā pusē Saeima pieņēma jaunu LK satversmi un 1924.g. janvāra beigās arī jaunu LMA satversmi. Lai arī pieņemtie dokumenti bija „lielā mērā pārstrādāti”, tomēr pārsvarā tās bija formāla vai administratīva rakstura pārmaiņas. Jaunajās satversmēs pēc LU parauga nedaudz tika reorganizēta un papildināta abu augstskolu struktūra (tika izveidota revīzijas komisija, studentu padome u.c.), precizēts mācībspēku statuss, darba laiks u.tml.¹⁶⁸ Šīs jaunās nu jau Saeimas pieņemtās abu augstskolu Satversmes palika spēkā līdz pat 1940.g., turklāt LMA Satversme apskatāmajā laika periodā tika grozīta tikai vienu reizi (1932.g.), par ko runa būs tālāk.

LK Satversme 20.-30.gados tika grozīta un papildināta vairākas reizes. Tiesa gan, pārsvarā šiem „pārgrozījumiem un papildinājumiem” bija formāls raksturs (dažādu Konservatorijas struktūrvienību un amatu pārdēvēšana, kā arī dažādu procedūru veikšanas un akadēmiskā personāla vēlēšanu kārtība).¹⁶⁹ Bija arī projekti, kas varēja būtiski mainīt LK juridisko statusu, taču nestājās spēkā. Piemēram, J.Vītols savās atmiņās min, ka bijušas idejas Konservatoriju „degradēt uz vidusskolas līmeni”.¹⁷⁰ Praksē tomēr tamlīdzīgas idejas netika īstenotas.

Pie būtiskākajiem grozījumiem, kas ietekmēja LK mācībspēkus, jāmin MK mēģinājums 1933.g. aprīļa beigās Konservatorijas mācībspēku maksimālo vecuma cenzu

¹⁶⁵ LMKNK. – 1928. – 8.-9.lpp.

¹⁶⁶ LMKNK. – 1933. – 40.-41.lpp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 39.l., 53.lp.; LVVA, 5485.f., 1.apr., 2908.l.

¹⁶⁷ Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1922. – 379.-389.lpp.

¹⁶⁸ LMKNK. – 1923. – 343.-151.lpp.; turpat, 1924. – 22.-26.lpp.; LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 32.-33.lp.

¹⁶⁹ Sk. LMKNK. – 1927. – 585.-587.lpp.; VV. – 1927.g. 29.septembris. – Nr.218. – 1.lpp.; sk. arī LMKNK. – 1928. – 659.-660.lpp.

¹⁷⁰ Vītols J. Manas dzīves atmiņas. – 273.lpp.

samazināt no 70 uz 65 gadiem,¹⁷¹ ar to cerot pavērt plašākas iespējas jauniešiem mācībspēkiem.¹⁷² Tomēr šis grozījums skāra arī „vairākus nepieciešamus konservatorijas mācības spēkus, kuru aiziešana var slikti atsaukties uz konservatorijas darbību”, tajā skaitā arī LK rektoru J.Vītolu,¹⁷³ tādēļ MK ieviestais grozījums Konservatorijas Satversmē tika noraidīts gan Saeimas Izglītības komisijā, gan jūnija vidū atcelts arī pašā Saeimā¹⁷⁴ (LMA Satversmē tik konkrētu noteikumu par mācībspēku „izdienas laiku” nebija.).

Normatīvie akti, kas visvairāk ietekmēja abu augstskolu studentus tika pieņemti trīsdesmitajos gados. 1930.g. septembrī pieņemtais grozījums LK Satversmes 55.pantā, noteica, ka Konservatoriju var absolvēt tikai personas, kurām jau ir pilna vidusskolas izglītība.¹⁷⁵ 1932.g. tāds pat grozījums tika izdarīts Mākslas akadēmijas Satversmē, taču ar atrunu, ka „pilntiesīgiem audzēkņiem bez pilnas vidusskolas izglītības pēc akadēmijas pilna kursa sevišķi sekmīgas beigšanas var izsniegt mākslinieka diplomus vai atestātus tikai uz atsevišķa akadēmijas padomes lēmuma pamata ar izglītības ministra piekrišanu”¹⁷⁶ (līdz tam LK un LMA varēja absolvēt arī personas, kas pirms tam nebija ieguvušas vidējo izglītību). Tā kā abām augstskolām, līdzekļu trūkuma dēļ, bija maz iespēju mācīt vispārīzglītojošos priekšmetus (turklāt tas arī nav speciālās augstskolas uzdevums), ar šiem grozījumiem vēlējas panākt, lai studentiem pirms iestāšanās augstskolā būtu atbilstošs „vispārējās izglītības cenzs”.¹⁷⁷ Tiesa gan brīvklaušītājiem, kas „savā mācību gaitā [Mākslas – G.Z.] akadēmijā uzrāda sevišķas sekmes, uz akadēmijas padomes atsevišķa lēmuma pamata” tika atstāta iespēja kļūt par „pilntiesīgiem audzēkņiem.” Latvijas Konservatorijā, savukārt, „sevišķi apdāvinātiem audzēkņiem” tika atstāta iespēja iestāties LK mācību gada vidū.¹⁷⁸ Kā redzams, neskatoties uz centieniem paaugstināt LK un LMA studentu „vispārējās izglītības cenzu”, tika atstātas arī zināmas iespējas šo cenzu apiet „sevišķi apdāvinātiem” studentiem.

Attiecībā uz iespējām studēt Mākslas akadēmijā un Konservatorijā talantīgiem, bet mazāk turīgu ģimeņu pārstāvjiem, 1925. – 1926.g. abas augstskolas kopā ar IzM pat izstrādāja noteikumu projektu par stipendiju un pabalstu izsniegšanu šo augstskolu studentiem. Projekts, piemēram, paredzēja, ka stipendijas atmaksājamas 10 gadu laikā, un to atmaksāšana jāsāk 3 gadus pēc augstskolas pabeigšanas vai izstāšanās no tās. Tāpat

¹⁷¹ LMKNK. – 1933. – 151.lp.

¹⁷² LVVA, 1307.f., 1.apr., 98.l., 43.lp.

¹⁷³ Pats J.Vītols vispār uzskatīja, ka tā laika izglītības ministrs A.Ķeniņš viņu gribēja „dabūt no ceļa nost” (*sk. Vītols J. Manas dzīves atmiņas. – 280.lpp.*).

¹⁷⁴ LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 674.-675.sl.; LMKNK. – 1933. – 285.lp.

¹⁷⁵ LMKNK. – 1930. – 256.lpp.

¹⁷⁶ Turpat, 1932. – 274.-275.lpp.

¹⁷⁷ Sk. LVVA, 1632.f., 2.apr., 30.l., 16.-23.lp.; turpat, 36.l., 71.-72.lp.

¹⁷⁸ LMKNK. – 1933. – 41.lpp.

projektā bija paredzēts, ka piešķirtie līdzekļi nav jāatmaksā absolventiem, kas beiguši augstskolu „ar sevišķi labām sekmēm”, kā arī dažos citos gadījumos.¹⁷⁹ Tiesa gan projekta pieņemšana likumdošanas kārtībā ievilkās līdz pat trīsdesmito gadu vidum, tādēļ līdz tam augstskolas stipendiju un pabalstu jautājumus organizēja „iekšējā kārtībā”¹⁸⁰ vai ar dažādu organizāciju atbalstu.¹⁸¹ *Likumu par pabalstiem un aizdevumiem augstskolu studentiem un audzēkņiem* Saeima pieņēma tikai 1934.g. 15.maija sēdē, t.i., šis likums vispār izradījās viens no pēdējiem Saeimas pieņemtajiem normatīvajiem aktiem, kā arī bija viens no retajiem, kuru 4.Saeima spēja pieņemt vienbalsīgi.¹⁸² Apskatāmajā laika periodā pieņemtais likums nepaspēja stāties spēkā, tomēr tā izstrāde, kā jau minēts, bija sākusies ilgi pirms K.Ulmaņa organizētā apvērsuma, tādēļ ir vērts aplūkot šajā laikā izstrādāto studentu pabalstīšanas mehānismu. Pieņemtais likums paredzēja, ka „pabalstu un aizdevumu izsniegšanai valsts augstskolu (Universitātes, Mākslas akadēmijas un Konservatorijas) studentiem un audzēkņiem nodibināms pie katras augstskolas pabalstu un aizdevumu fonds, kam līdzekļus dod valsts budžeta kārtībā un attiecīgā augstskola papildina ar atmaksātām aizdevumu summām.” Lemt par pabalstu piešķiršanu vajadzēja attiecīgās augstskolas padomei; „pabalsti un aizdevumi izsniedzami galvenā kārtā mācības naudas nomaksai un tikai tādiem studentiem un audzēkņiem, kam ir labas sekmes studijās un kam materiālie apstākļi trūcīgi”; tika noteikts, ka sākot ar otro gadu pēc augstskolas pabeigšanas vai izstāšanās no tās „par aizdevumu rēķina augļus 4% gadā”; „izsniegtie aizdevumi līdz ar augļiem jāatmaksā no ceturtā gada pēc tam, kad aizņēmējs augstskolu atstājis”. Likumā bija iekļautas arī atrunas, ka atmaksas termiņu var pagarināt, ja „aizņēmējs pēc augstskolas atstāšanas iestājas kara dienestā”, kā arī „citos gadījumos, kad apstākļi, pēc augstskolas padomes ieskata, to prasa.”¹⁸³ Kā redzams, likuma nosacījumi bija visnotaļ labvēlīgi iespējamiem pabalstu un aizņēmumu ņēmējiem, un attiecīgi pavēra iespēju iegūt augstāko izglītību cilvēkiem, kas bez šādiem pabalstiem būtu spiesti atteikties no izglītības.

Tātad kopumā, lai arī mūzikas un vizuālās mākslas speciālistu, kā arī politiķu aprindās netrūka dažādu viedokļu un pat intrigu saistībā ar abu šo augstskolu darbību, tomēr abas augstskolas savu darbību turpināja. Turklāt, neskatoties uz to, ka 1932./33.g. LK un LMA budžeti tika būtiski samazināti, par ko būs runa 4.nodaļā, tajā pašā laikā studiju iespējas, it īpaši „apdāvinātiem un mazāk turīgiem” audzēkņiem, tika padarītas

¹⁷⁹ LVVA, 1632.f., 2.apr., 20.l., 2., 16.-17.lp.

¹⁸⁰ Piem., 1926./27. mācību gada laikā tika nodibināts J.Vītola fonds, kura līdzekļi tika piešķirti „apdāvinātu audzēkņu-speciālteorētiķu stipendijām” (*sk. Latvijas Konservatorija 1919—1929. – 33.lpp.*).

¹⁸¹ Sk. LR IV Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1934. – 17.sl.; Latvijas Konservatorija. // IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 393.-394.lpp.

¹⁸² Sk. LR IV Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1934. – 17.-19., 232.sl.

¹⁸³ LMKNK. – 1934. – 142.lpp.

krietni labvēlīgākas. Tas nozīmē, ka pat krīzes un finansējuma samazināšanas apstākļos valsts centās paplašināt cilvēku iespējas iegūt izglītību kultūras jomā.

Divdesmito gadu sākumā kultūras darbinieku un arī politiķu aprindās diezgan populāra bija ideja par nepieciešamību dibināt Skatuves mākslas skolu. 1920.g. septembra vidū LSS pat pieņēma speciālu likumu par šādas skolas dibināšanu, kuras mērķis būtu „pacelt skatuves mākslas līmeni un sagatavot izglītotus darbiniekus.”¹⁸⁴ LSS Izglītības komisijas pārstāvis A.Švābe šādas skolas veidošanas nepieciešamību pamatoja ar to, ka, ja valsts dod līdzekļus Konservatorijas un Mākslas akadēmijas uzturēšanai, „tad loģiski jāiet tālāk” un valstij jāatrod līdzekļi arī skatuves mākslas skolas uzturēšanai. Tā bija iecerēta kā vidusskolas līmeņa mācību iestāde, bet jau tobrīd Satversmes Sapulcē izskanēja viedoklis, ka ar laiku skolu varētu pārveidot par „Skatuves mākslas akadēmiju.”¹⁸⁵ 1921.g. pavasarī Izglītības ministrs J.Plāķis pat iecēla Aspaziju par šīs skolas direktori,¹⁸⁶ taču jau tā paša gada augustā MK nolēma „izdevumus Skatuves mākslas skolas atvēršanai tekošā gadā budžetā neuzņemt”,¹⁸⁷ un, kā izrādījās vēlāk, valsts līmenī šīs skolas veidošana ar to arī beidzās. Tomēr kultūras darbinieku aprindās ideja par „teātra skolu” nebūt nebija izzudusi. Bija pat aprēķināts, ka tādas skolas budžets būtu tikai nedaudz vairāk nekā 21 tk. latu gadā,¹⁸⁸ kas salīdzinājumā ar LK un LMA vairāku simtu tūkstošu budžetiem bija neliela summa, tomēr līdz pat 1934.g. valsts budžetā līdzekļu šai skolai neatradās. Tā arī nesagaidot finansiālu atbalstu no valsts puses, 1932.g. septembrī savu Teātra skolu nodibināja Latviešu aktieru arodbiedrība,¹⁸⁹ un līdz 1934.g. (t.i., nepilnu divu gadu laikā) šīs skolas audzēkņi bija sasnieguši jau tādu gatavības pakāpi, ka šā gada aprīlī Nacionālajā teātrī tās audzēkņi demonstrēja pirmos mācību iestudējumus.¹⁹⁰

Saskaņā ar 1919.g. decembrī LTP pieņemto *Likumu par Latvijas izglītības iestādēm*, „izglītības audzināšanas iestādes” ar IzM atļauju varēja dibināt un uzturēt ne tikai valsts, bet arī fiziskas personas.¹⁹¹ 1925.g. augustā pieņemtie MK *Noteikumi par privātām mācības iestādēm*, savukārt, noteica, ka šādas mācību iestādes ir „jāiekārto tā, lai šo iestāžu absolventiem izglītības un attīstības līmenis nebūtu zemāks par to, kāds ir attiecīgās

¹⁸⁴ Likums par Latvijas skatuves mākslas skolu. // Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1920.g. 30.septembris. – 8.burtnīca. – 5.lpp.

¹⁸⁵ LSS stenogrammas. – 1920. – 1014.-1015.lpp.

¹⁸⁶ VV. – 1921.g. 26.marts. – Nr.67. – 2.lpp.

¹⁸⁷ LVVA, 1307.f., 1.apr., 281.l., 200.lp.

¹⁸⁸ Vajadzīga latvju teātra skola. // Jaunākās Ziņas. – 1925.g. 16.jūlijs. – Nr.154. – 1.-2.lpp.

¹⁸⁹ IMM. – 1932.g. septembris / oktobris. – Nr.9/10. – 187.lpp.

¹⁹⁰ IMM. – 1934.g. aprīlis. – Nr.4. – 379.-380.lpp.

¹⁹¹ Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1919. – 170.lpp.

obligatoriskās skolas absolventiem”, kā arī reglamentēja privāto mācību iestāžu reģistrācijas kārtību Izglītības ministrijā.¹⁹² Visbeidzot, 1928.g. janvārī valdība pieņēma *Noteikumus par privātām skaņu mākslas iestādēm*, kuri noteica „tautas konservatoriju”, skaņu mākslas institūtu, skolu, kursu un studiju reģistrācijas un darbības kārtību. Noteikumos bija prasība, ka par privātās skaņu mākslas iestādes vadītāju jābūt „personām ar pabeigtu [Latvijas – G.Z.] konservatorijas izglītību” (bez pabeigtas Konservatorijas izglītības par šādas iestādes vadītāju varēja būt tikai ar IzM skaņu mākslas padomes atzinumu). Arī mācībspēkiem bija nepieciešama konservatorijas izglītība vai „pilnas vidusskolas skolotāju tiesības attiecīgā skaņu mākslas nozarē.”¹⁹³ Minētie normatīvie akti tad arī bija tie, kas noteica kultūras izglītības iestāžu darbību Latvijā.

Statistikas dati par kultūras izglītības skolu un kursu¹⁹⁴ skaitu Latvijā autora rīcībā ir tikai par laiku no 1926.gada. Kā redzams no V.Salnīša apkopotajiem datiem, kultūras izglītības jomā 1926. – 1934.g. Latvijā darbojušies virkne „pastāvīgo kursu” un skolu: dejas un vingrošanas kursi, mūzikas skolas un studijas, skatuves darbinieku kursi, gleznošanas un zīmēšanas kursi, fotogrāfu kursi, koktēlniecības kursi, kā arī lietišķās mākslas kursi. Visvairāk no nosauktajiem, kas turklāt piesaistīja vislielāko interesentu skaitu, bija mūzikas skolas un studijas, kas acīmredzot saistāms ar veiksmīgu un „atbilstošu” LK darbību.¹⁹⁵ Mūzikas skolu skaits 1926. – 1934.g. svārstījās 16—23 robežās, turklāt vislielākais mūzikas skolu skaits fiksēts tieši 1932. – 1933.g., kas, visticamāk, saistīts ar to, ka šajā laikā gan LK, gan arī citu mūzikas institūciju štatu samazināšanas rezultātā daudz mūziķu palika bez darba un tiem, attiecīgi, vajadzēja meklēt jaunas darba iespējas – t.sk., organizējot šādus kursus. Mūzikas skolu apmeklētāju skaits, savukārt, ik gadus svārstījās 1,2—1,7 tk. apmeklētāju robežās, turklāt, neskatoties uz mūzikas skolu skaita pieaugumu trīsdesmito gadu pirmajā pusē, to apmeklētāju skaits šajā laikā (aptuveni 1,4 tk.) bija nedaudz mazāks kā 1927. – 1930.g. (aptuveni 1,5—1,7 tk.).¹⁹⁶

Tikai nedaudz mazāk bija izplatīti pastāvīgie deju un vingrošanas kursi, kuru skaits no 12 kursiem 1926.g. pieauga līdz 26 kursiem 1931.g., taču nākamo trīs gadu laikā to skaits svārstījās 20—22 robežās. Deju un vingrošanas kursu apmeklētāju skaits, savukārt, 1926. – 1927.g. attiecīgi bija 870 un 831, bet nākamajos gados svārstījās 0,9—1,2 tk. robežās. Citu

¹⁹² VV. – 1925.g. 11.augusts. – Nr.176. – 1.lpp.

¹⁹³ VV. – 1928.g. 18.janvāris. – Nr.14. – 1.lpp.

¹⁹⁴ Autora izmantotajā avotā – LKS, ar nosaukumu „pastāvīgie kursi” ir apzīmēta arī daļa no speciālās izglītības skolām, piem., mūzikas skolas u.c. (sk. LKS. – 94.-95.lpp.).

¹⁹⁵ J.Vītols uzskatīja, ka „[Latvijas – G.Z.] Konservatorijas iespaids uz mūsu muzikālo attīstību izpaužas vispirms lielā skaitā visur nodibinājušos tautas konservatoriju – to mācības spēki, ar maz izņēmumiem, meklējami starp mūsu Konservatorijas absolventiem” (sk. *Latvijas Konservatorija 1919—1929.* – 37.lpp.).

¹⁹⁶ Šeit un tālāk statistikas dati par pastāvīgo kultūras izglītības kursu (skolu) un to apmeklētāju skaitu ņemti no tabulas: „Pastāvīgie kursi un to apmeklētāju skaits” (sk. LKS. – 95.lpp.).

kursu un to apmeklētāju skaits šajā laikā bija mazāks. Piemēram, skatuves darbinieku kursu skaits 1926. – 1934.g. svārstījās 2—5 kursu robežās un to apmeklētāju skaits šajos gados svārstījās 122—190 interesentu robežās. Interese par gleznošanas un zīmēšanas kursiem, spriežot pēc LKS datiem, divdesmitajos gados bija ļoti minimāla (1928.g. vienus pastāvīgos kursus apmeklējuši tikai 6 interesenti), savukārt trīsdesmitajos gados piedāvājums un pieprasījums pēc tiem pieauga (piem., 1933. – 1934.g. Latvijā bija noorganizēti 4 pastāvīgie gleznošanas un zīmēšanas kursi, kurus apmeklēja 33—35 apmeklētāji). Šāds pieaugums arī, visticamāk, saistāms ar iepriekš minēto LMA darbības „sašaurināšanos” trīsdesmito gadu pirmajā pusē un atsevišķu mākslinieku aktivitātēm.¹⁹⁷ Visbeidzot, gan koktēlniecības kursu apmeklētāju skaits 1929. – 1933.g. svārstījās 5—11 interesentu robežās (1934.g. statistikā koktēlniecības kursi vairs nav fiksēti), savukārt lietišķās mākslas kursi, kas 1926.g. saistīja pat 34 interesentu uzmanību, no 1928.g. vairs nenotika.¹⁹⁸

Nobeigumā jāatzīmē to, ka jau no divdesmito gadu sākuma kultūras izglītība saņēma netiešu valsts atbalstu arī no dzelzceļiem. Līdzīgi kā teātriem, Dziesmu svētkiem u.c. kultūras pasākumiem, tiesības braukt pa Latvijas dzelzceļiem „par pazeminātu maksu” tika dotas vairāk kā 100 Latvijas mācību iestāžu audzēkņiem (t.sk. arī LK un LMA studentiem, Latvijas kultūras veicināšanas biedrības mākslas skolai Rīgā, E.Vīgnera fonoloģijas un muzikālās pedagoģijas institūtam u.c.).¹⁹⁹ Lai arī šis atbalsts tika sniegts dažādām Latvijas skolām (nevis tikai specifiski kultūras izglītības iestādēm), tomēr, cita starpā, tas bija arī atbalsts kultūras izglītībai.

Kopumā redzams, ka attiecībā uz kultūras institūciju veidošanu, valsts politika divdesmitajos gados bija vērsta uz to, lai „galvenajās” kultūras nozarēs izveidotu vismaz vienu, attiecīgās nozares „centrālo” valsts kultūras iestādi: teātru nozarē – LNO un LNT, mūzikas nozarē – tā pati LNO un LK, kultūrvēsturiskā mantojuma nozarē – Pieminēkļu valde, Valsts bibliotēka, Valsts arhīvs, kā arī Valsts Vēsturiskais un Valsts Mākslas muzeji, kultūras izglītības nozarē – LK un LMA, vizuālās un tēlotājas mākslas nozarē – arī jau minētie LMA un Valsts Mākslas muzejs. Vēlme daļu no kultūras institūcijām valstiskot un veidot šādas „centrālās” kultūras institūcijas acīmredzot saistāma ar tā laika politiķu „vēsturisko pieredzi”. Viņi visi bija dzimuši t.s. „cara laikā”, kad latviešu kultūras

¹⁹⁷ Piem., 1931.g. oktobrī gleznotāji R.Suta, N.Strunke un S.Vidbergs rakstīja izglītības ministram, ka daudzi mākslinieki līdz šim ir dzīvojuši ar gadījuma darbiem, savukārt citi ieņem vairākus amatus – LMA, LU, IzM Tēlojošās mākslas padomē u.c. (sk. LVVA, 1632.f., 2.apr., 84.l., 16.-17.lpp.). Ļoti iespējams, ka vismaz daži no tiem, kas dzīvoja no „gadījuma darbiem” trīsdesmito gadu pirmajā pusē, krīzes laikā bija šo kursu organizētāju vidū.

¹⁹⁸ Pastāvīgie kursi un to apmeklētāju skaits. // LKS. – 95.lpp.

¹⁹⁹ Dzelzsceļu Virsvaldes Rīkojumu Krājums. – 1922.g. 24.marts. – Nr.12. – 133.-135.lpp.; turpat, 1923.g. 19.maijs. – Nr.19. – 152.-154.lpp.

institūcijas veidojās un darbojās tikai ar dažādu sabiedrisko organizāciju atbalstu, kurām „cara laika” valsts institūcijas un atbildīgie ierēdņi (kuri turklāt pārsvarā bija vācieši vai krievi) nereti „uzlika” dažādus ierobežojumus. Turklāt ievērojamākās „kroņa” kultūras iestādes atradās Pēterburgā, Maskavā un vienkāršam Latvijas iedzīvotājam bija praktiski nesasniedzamas. Līdz ar to likumsakarīgi, ka beidzot „tiekot pie savas valsts” tā laika politiķi steidzās novērst šo „vēsturisko netaisnību” un atbalstīja kultūras darbinieku priekšlikumus par dažādu kultūras iestāžu ņemšanu valsts pārraudzībā un uzturēšanu no valsts budžeta, par ko runa būs tālāk.

3.nodaļa

Dažādu kultūras jomu normatīvais regulējums un cenzūra

Valsts augstāko pārvaldes institūciju izdotie normatīvie akti (likumi, MK noteikumi, kā arī atsevišķu resoru rīkojumi vai instrukcijas) ir līdzeklis, ar kura palīdzību valsts veido t.s. „kultūras vidi”, t.i., nosaka tās tiesiskās „robežas”, kuru ietvaros darbojas kultūras iestādes. Nodaļā aplūkoti un analizēti tikai vispārīga rakstura normatīvie akti, kas reglamentēja kādu kultūras nozari vai vismaz bija attiecināmi uz vairākām kultūras institūcijām. Atsevišķu iestāžu darbību reglamentējošie normatīvie akti jau aplūkoti iepriekšējā nodaļā.

3.1. Likums par pieminekļu aizsardzību

Pirmā Pasaules kara laikā Latvijā bija iznīcināts daudz kultūras vērtību. Turklāt kara laikā, cita starpā, bija sākusies dažādu kultūras vērtību izvešana no Latvijas, kas turpinājās arī pēc Latvijas brīvības cīņu beigām. Lai mazinātu dažādu mākslas darbu u.tml. vērtību nelegālu izvešanu no Latvijas, bija nepieciešams īstenot kontroli uz valsts robežas. 1919.g. rudenī IzM bija jau sagatavojusi attiecīgu likumprojektu, un 29.decembra sēdē MK principā atzina par vēlamu mākslas darbu izvešanu no Latvijas „nolikt zem valdības kontroles”. Tā kā Latvijas ārējās tirdzniecības organizēšana un kontrole bija Tirdzniecības un rūpniecības ministrijas kompetencē, attiecīgu pasākumu organizēšana tika uzdots tai.¹ 1920.g. janvārī tika izdots rīkojums, kas, cita starpā, aizliedza izvest no Latvijas „priekšmetus ar mākslas vērtību kā gleznas, skulptūras darbus, porcelāna lietas, mākslas mēbeles, mākslas audumus u.c. mākslas priekšmetus bez īpašām atļaujām.” Savukārt kuģu pasažieriem, kuri vēlējās izbraukt no Latvijas, minētais rīkojums prasīja ar visu bagāžu ierasties ostas muitas valdē vismaz 3 stundas pirms kuģa atiešanas „dēļ mantu caurskatīšanas”.² Robežsargiem, savukārt, tika izsūtīts cirkulārs saskaņā ar kuru priekšmetus ar kultūrvēsturisku vērtību drīkstēja izvest no Latvijas tikai ar IzM izdotu atļauju. Personas bez šādas atļaujas vajadzēja aizturēt, par izvešanas mēģinājuma faktu sastādīt protokolu un aizturētos priekšmetus nosūtīt IzM.³

Tirdzniecība ar dažādām kultūras vērtībām un to izvešana uz ārzemēm bija kļuvusi par tik nopietnu problēmu, ka 1920.g. martā Tautas padomē steidzamības kārtā pat tika

¹ VV. – 1919.g. 30.decembris. – Nr.97. – 4.lpp.; LVVA, 1307.f., 1.apr., 276.l., 366.-367.lp.; turpat, 1318.l., 174.lp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 5.l., 34.lp.; turpat, 104.l., 173.-174.lp.

² VV. – 1920.g. 24.janvāris. – Nr.19. – 2.lpp.

³ LVVA, 1632.f., 2.apr., 7.l., 33.-35.lp.

izskatīta LTP deputātu grupas (K.Skalbe, J.Akuraters, S.Paegle, u.c.) iesniegtā interpelācija par spekulāciju ar mākslas priekšmetiem un to izvešanu uz ārzemēm.⁴ Atbildot uz to, izglītības ministrs K.Kasparsons LTP 18.marta sēdē bija spiests atzīt, ka attiecībā uz mākslas vērtību pirkšanu „Latvijas robežās nekādi soļi līdz šim nav sperti”.⁵ Lai „noliegtu un aizkavētu” kulturāli vēsturisku priekšmetu izvešanu uz ārzemēm, LTP deputātu grupa (V.Seile, S.Paegle, Ā.Klīve u.c.) pat ierosināja nekavējoties izdarīt visā Latvijā šo priekšmetu reģistrāciju, bet tirgošanos ar šiem priekšmetiem atļaut tikai veikalos, kas reģistrēti Izglītības ministrijā.⁶ Lai arī Tautas padomē šāds lēmums tā arī netika pieņemts, daļēji šīs prasības attiecībā uz aizliegumu izvest mākslas priekšmetus bija iekļautas jau minētajā Tirdzniecības un rūpniecības 1920.g. janvāra rīkojumā. Pēdējās divas prasības – vēsturisku priekšmetu reģistrācija un to tirdzniecības kontrole – tā arī palika nepieņemtas, kas arī saprotams – tāda reģistrācija un kontrole prasītu ievērojamus finansiālus līdzekļus un to valsts kasē gluži vienkārši nebija.

Normas, kas aizsargā kultūrvēsturiskās vērtības 20.gados saturēja arī muitas likumdošana. 1922.g. maijā Valsts bibliotēka darīja zināmu Izglītības ministrijai, ka Muitas departaments ļauj izvest grāmatas, neskatoties uz to vērtību, retumu un neinteresējoties par Valsts bibliotēkas atsauksmi, tādēļ daudz vērtīgu un unikālu darbu tiek iztirgoti ārpus Latvijas.⁷ Lai to novērstu, oktobrī pieņemtajos izvedmuitas tarifa grozījumos, pēc bibliotēkas iniciatīvas, cita starpā, tika noteikts, ka „grāmatas u.c. drukas darbus, kas izdoti svešvalodās līdz 1820.g. un latviešu valodā līdz 1870.g., var izvest vienīgi ar Izglītības ministrijas atļauju”.⁸ Šī klauzula tika saglabāta arī 1923.g. martā pieņemtajā *Likumā par izvedmuitas tarifū*⁹ un palika spēkā līdz pat jauno *Muitas tarifū* ieviešanai 1928.gadā.¹⁰

Atsevišķi rīkojumi vai pat atsevišķi panti dažādos normatīvajos aktos nevarēja būt pietiekami efektīvs līdzeklis kultūrvēsturisku pieminekļu un citu kultūras vērtību aizsardzības jomā. LR pastāvēšanas pirmajos gados dažādas valsts institūcijas izdeva daudz rīkojumus, instrukcijas u.c. normatīvos aktus, par visdažādākajām tēmām. Turklāt ne visi no tiem tika publicēti oficiālajos izdevumos. Līdz ar to nomaļākā robežpunktā vai līdz 1920.g. janvārim arī karadarbības zonā šie rīkojumi varēja palikt nezināmi. Tā varēja mēģināt aizsargāt

⁴ VV. – 1920.g. 13.marts. – Nr.60. – 1.lpp.; LVVA, 1307.f., 1.apr., 1b.l., 95.lp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 6.l., 29.lp.

⁵ Mūsu zemes kultūras mantu pasargāšana. // VV. – 1920.g. 20.marts. – Nr.66. – 2.-3.lpp.

⁶ LVVA, 1307.f., 1.apr., 1b.l., 111.lp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 5.l., 38.lp.

⁷ LVVA, 1632.f., 2.apr., 75.l., 18.-25.lp.

⁸ VV. – 1922.g. 28.oktobris. – Nr.244. – 4.lpp.;

⁹ LMKNK. – 1923. – 14.lpp.

¹⁰ Muitas likumdošanā bija iekļauta arī cita kultūru veicinoša funkcija. 1921.g. jūlija vidū valdības izdots *Muitas tarifs*, cita starpā, no ievadmuitas maksām atbrīvoja priekšmetus, kas „nolemti muzejiem, kolekcijām [..], arheoloģiskiem, numismātiskiem un dabas vēstures mērķiem: [..] ja tie ievesti atsevišķos eksemplāros, kolekcijās, ne kā preces” (*sk. Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1921.g. 17.augusts. – 14.burtnīca. – 244.lpp.; VV. – 1921.g. 18.jūlijs. – Nr.157. – 2.lpp.*).

konkrētu lietu, konkrētā gadījumā, taču ar to maz bija līdzēts kultūras vērtību aizsardzībai kopumā. LSS Izglītības komisija jau savas darbības sākumā attiecībā uz „mākslas darbiem un vispār priekšmetiem, kam kultūras vērtība” konstatēja, ka „būtu sperami drīzi un nopietni soļi, lai vēl spētu glābt, kas glābjams. Citādi gandrīz visi kultūras vērtības priekšmeti aizplūdīs pār robežu.”¹¹ Tāpēc bija nepieciešams viens likums, kurš definētu kultūras pieminekļa statusu, reglamentētu tā aizsardzības pasākumus, noteiktu īpašnieka tiesības un pienākumus attiecībā uz viņam piederošajām kultūras vērtībām, kā arī iestāde, kuras kompetencē būtu „pieminekļu” (t.i., kultūras mantojuma¹²) aizsardzības jautājumi.

Pirmo projektu likumam par pieminekļu aizsardzību LSS Izglītības komisija bija izstrādājusi līdz 1921.g. martam, taču tajā daudz trūkumu un neskaidrību atrada Juridiskā komisija¹³, tādēļ šā projekta pārstrādāšana un saskaņošana LSS Izglītības un Juridiskajā komisijās turpinājās vēl vesela gada garumā¹⁴. Likumprojekta apspriešana Satversmes Sapulces plenārsēdē notika 1922.g. maijā. Izstrādātais projekts definēja pieminekļa jēdzienu („Pieminekļi ir visi tie vēsturiski noslēgtu kultūras laikmetu darinājumi, kuriem ir kāda vēsturiska, zinātniska, mākslas vai kultūras vērtība”), noteica pieminekļu klasifikāciju (kustami un nekustami pieminekļi) un to aizsardzības organizēšanas kārtību. Bijušais izglītības ministrs K.Kasparsons pret šo projektu bija noskaņots visai skeptiski, jo pieminekļa definīcija neprecizēja, kas ir „vēsturiski noslēgti kultūras laikmeti”. Tā kā viedokļi par to varēja būt ļoti atšķirīgi, šī definīcija dotu iespēju likumu tulkot diezgan patvaļīgi. Turklāt K.Kasparsons norādīja, ka Polijā jau ir bijis pieņemts līdzīgs likums, bet pēc tam to nācies atcelt. Vairākus projekta pantus bija kritizējuši arī Mākslas akadēmijas¹⁵ u.c. institūciju pārstāvji. Bija gan arī tādas mākslinieku apvienības (piem., Rīgas mākslinieku grupa, Neatkarīgo mākslinieku savienība), kas LSS izskatāmo likumprojektu atzina par „pietiekoši izsmelošu”, kurš „pilnīgi nodrošina Latvijas kultūras patiesās intereses”.¹⁶ Lai arī A.Švābe un īpaši Aspazija uzsvēra projekta pieņemšanas nepieciešamību, tomēr viņu argumenti neatspēkoja iepriekš minētos projekta trūkumus. Rezultātā Satversmes Sapulces vairākums nobalsoja par šā projekta pārstrādāšanu,¹⁷ bet pieminekļu aizsardzības likuma pieņemšana Latvijā aizkavējās vēl uz gadu. Var tikai minēt, kāda būtu šā likuma efektivitāte un kas reāli

¹¹ LVVA, 5486.f., 1.apr., 426.l., 2.lp.

¹² Apskatāmajā laikā terminu „pieminekļis” lietoja plašākā nozīmē (*sīkāk par to sk. Stāls A. Pieminekļu aizsardzība. // IMM. – 1922.g. jūnijs. – Nr.6. – 619.-620.lpp.*). Tagad tam aptuveni atbilst jēdziens „kultūrvēsturisks objekts” vai „kultūrvēsturisks pieminekļis”.

¹³ Sk. LVVA, 5486.f., 1.apr., 426.l., 155.-162.lp.

¹⁴ Sk. turpat, 188.-212., 217., 276.-283.lp.; turpat, 256.l., 21.-22., 24.lp.

¹⁵ Piem., projekts ļāva par kultūras pieminekļiem atzīt tikko mirušu mākslinieku darbus, savukārt, pēc LMA speciālistu domām, to varētu darīt ne agrāk kā 50 gadus pēc mākslinieka nāves; likumprojektā nebija precizēts – ko uzskatīt par mākslas darbu kolekciju., ko par tādu neuzskatīt u.c. (*sk. LVVA, 5486.f., 1.apr., 427.l., 71.-73.lp.*).

¹⁶ LVVA, 5486.f., 1.apr., 427.l., 132.-133.lp.

¹⁷ LSS stenogrammas. – 1922. – 1445.-1452.lpp.

mainītos Latvijas pieminekļu aizsardzības politikā, ja minētais projekts tiktu pieņemts un stātos spēkā 1922.gadā. Šajā sakarā zīmīgi bija A.Švābes teiktie vārdi likumprojekta aizstāvēšanas runas nobeigumā: „pilsoņu kungi var būt mierīgi par saviem namiem, gleznu kolekcijām u.c. kustamiem pieminekļiem: Latvijas valsts ir pārāk nabaga, lai tos inventarizētu.”¹⁸ No tā var secināt, ka neatkarīgi no tā, vai projekts tiktu pieņemts vai ne, valsts rīcībā nebija atbilstošu līdzekļu, lai varētu veikt efektīvu mākslas un kultūrvēsturisku vērtību reģistrāciju un nodrošināt to pilnvērtīgu aizsardzību.

Saeima likumprojektu par pieminekļu aizsardzību sāka izskatīt 1923.g. maija beigās. Likumprojekta izstrādes gaitā Izglītības komisija bija pievērsusi „sevišķu vērību” tam, lai veidojamais „pieminekļu aizsardzības aparāts būtu vienkāršs un viegls un neapgrūtinātu velti valsts finanses, kā arī lai likums par pieminekļu aizsardzību neierobežotu nevajadzīgi pieminekļu īpašnieku tiesības.” Sociāldemokrātu pārstāvis K.Eliass gan iebilda, ka nav iespējams pieminekļu aizsardzību pilnvērtīgi īstenot, neierobežojot privātīpašuma tiesības, tādēļ apšaubīja šā likuma iespējas nopietni panākt pieminekļu aizsardzību. Neskatoties uz to, viņš atbalstīja likuma pieņemšanu principā, jo „pieminekļu aizsardzība tiešām vairs necieš atlikšanu.”¹⁹ Diskusijas izraisījās jau par tiem likumprojekta punktiem, kuros bija uzskaitītas lietas, kuras varētu atzīt par aizsargājamiem pieminekļiem. Sociāldemokrātu pārstāvis R.Bīlmanis ierosināja samazināt termiņu, kurā skulptūras, gleznas, zīmējumus un grafiskās mākslas darbus varēs atzīt par aizsargājamiem pieminekļiem no 50 uz 30 gadiem, jo garākā laika posmā būs lielāka iespēja, ka mākslas darbs tiks sabojāts vai gājis zudumā, tādēļ viņš piedāvāja īsāku termiņu. Bez tam R.Bīlmanis piedāvāja pieminekļa statusu noteikt arī visām etnogrāfijas, numismātikas un heraldikas priekšmetu kolekcijām (projekts paredzēja šo statusu attiecināt tikai uz tām kolekcijām, kuras pieder juridiskām personām), kā arī atsavināt no īpašniekiem tos pieminekļus, kuri „nepiemēroti aizsargā” savā īpašumā esošos pieminekļus. Tieši pretēju priekšlikumu iesniedza Kristīgi nacionālās savienības pārstāvis G.Reinhards, kurš ierosināja no projekta vispār svītrot punktus par skulptūru, gleznu un zīmējumu, grafikas darbu, arhīvu u.c. vēsturisku dokumentu, kā arī bibliogrāfisku retumu atzīšanu par aizsargājamiem pieminekļiem. Savu priekšlikumu G.Reinhards motivēja ar to, ka pārāk stingra kontrole tikai veicinās minēto lietu pazušānu, neskatoties uz visu reģistrāciju un kontroli, par piemēru minot Padomju Krieviju, kur visas nacionalizētās kultūras vērtības

¹⁸ LSS stenogrammas. – 1922. – 1447.lpp.

¹⁹ LR Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1923. – 359.-360.sl.

izpārdod un izved uz ārzemēm paši komisāri, kam uzdots tās apsargāt. Beigās tomēr Saeima noraidīja gan R.Bīlmaņa, gan G.Reinharda priekšlikumus.²⁰

1923.g. jūnija vidū pēc plašām debatēm Saeima *Likumu par pieminekļu aizsardzību* pieņēma vienbalsīgi. Saskaņā ar to, par pieminekļiem varēja atzīt šādus objektus:

- „a) būvju pieminekļus un viņu daļas kopā ar piederīgo apkārtni, kā arī arhitektūras un skulptūras pieminekļus;
- b) kauju un kapu vietas, kā arī citas vietas, ar kurām saistīti vēsturiski notikumi, tautas teikas un senējā reliģiskā kulta atmiņas;
- c) arheoloģiskus priekšmetus un viņu kolekcijas, kā arī vietas, kur virs vai apakš zemes atrodas arheoloģiski priekšmeti;
- d) skulptūras, gleznas, zīmējumus un grafiskās mākslas darbus ne agrāk kā 50 gadus pēc viņu autoru nāves, kā arī juridiskām personām piederošus vēsturiski noslēgtu stilu mākslas amatniecības darinājumus;
- e) arhīvus un atsevišķus vēsturiskus dokumentus;
- f) bibliogrāfiskus retumus un juridiskām personām piederošas etnogrāfisku, numismātisku un heraldisku priekšmetu kolekcijas.”²¹

Kā redzams, uzskaitījums, lai arī nebija īpaši garš, tomēr saturēja tādus diezgan vispārīgus un nenoteiktus formulējumus kā pieminekļiem un to daļām „piederīgā apkārtnē”, „vietas, ar kurām saistīti vēsturiski notikumi” u.tml. No LSS izskatītā projekta bija palicis arī formulējums par „vēsturiski noslēgtu stilu” darinājumiem. Šie nekonkrētie formulējumi faktiski atstāja jaunveidojamās Pieminekļu valdes kompetencē diezgan plašas iespējas samērā brīvi atzīt par pieminekli to vai citu objektu.

Lai nodrošinātu iepriekš minēto kultūrvēsturisko pieminekļu aizsardzību, likums paredzēja Pieminekļu valdes veidošanu, par kuru runāts iepriekšējā nodaļā. Savukārt, lai dotu tiesības Pieminekļu valdei kontrolēt un koordinēt atsevišķu kultūras vēstures entuziastu aktivitātes, 1924.g. februārī IzM izdeva noteikumus par Pieminekļu valdes „līdzdarbinieku” institūcijas izveidi. Šo „līdzdarbinieku” uzdevums bija sniegt Pieminekļu valdei informāciju par „pieminekļu postīšanas gadījumiem un par pieminekļu uzglabāšanās stāvokli”, veicināt to aizsardzību un pētīšanu, organizēt nejaušu arheoloģisko atradumu vākšanu, sastādīt pieminekļu sarakstus utt. „Līdzdarbinieku” statusu piešķīra Pieminekļu valde²² un līdz 1926.g. sākumam par Pieminekļu valdes „līdzdarbiniekiem” bija reģistrējušies vairāk kā 300 cilvēki.²³

²⁰ LR Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1923. – 361.-364., 366.-369.sl.

²¹ LMKNK. – 1923. – 186.lpp.

²² VV. – 1924.g. 21.februāris. – Nr.43. – 1.lpp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 77.l., 14.lp.

²³ LVVA, 1632.f., 2.apr., 174.l., 75.-77.lp.

1928.g. Pieminekļu valdes tiesības tika paplašinātas. Tajā gadā pieņemtie *Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par pieminekļu aizsardzību* noteica, ka „aizsardzības nolūkos izpētāmie pieminekļi viņu īpašniekiem, valdītājiem vai turētājiem jādara pieejami Pieminekļu valdes pārstāvjiem un jāiesniedz par tiem ziņas saskaņā ar Pieminekļu valdes prasījumiem un noteikumiem”. Turklāt valdei tika arī dotas tiesības izdot saistošus noteikumus „par pieminekļu aizsardzību, kopšanu un uzglabāšanu un par pilsētu un lauku pašvaldību līdzdarbību pieminekļu aizsardzības un kopšanas pārraudzībā”.²⁴ Šie grozījumi tika izdoti tādēļ, ka „pieminekļu aizsardzības likums ir uzrādījis nepilnības un neskaidrības, kas traucē darbu”.²⁵ Tātad pirms šiem likuma grozījumiem un papildinājumiem īpašnieks faktiski varēja Pieminekļu valdes pārstāvjus sev piederošajam piemineklim nelaist pat klāt. Lai arī autora rīcībā nav materiālu par tamlīdzīgiem precedentiem, taču tas, ka šādi grozījumi un papildinājumi likumā izrādījās nepieciešami, netieši par to liecina.

1929.g. un 1930.g. *Likumā par pieminekļu aizsardzību* tika veikti jauni „pārgrozījumi un papildinājumi”, taču ar tiem, praktiski neskarot pašu pieminekļu aizsardzības procesu, tika dots juridiskais pamats iepriekšējā nodaļā minētās Pieminekļu pārvaldes (nejaukt ar Pieminekļu valdi) izveidei. 1932.g. Pieminekļu pārvalde tika likvidēta un septembra beigās valdība Satversmes 81.panta kārtībā pieņēma *Noteikumus par pieminekļu aizsardzību*, ar kuriem tika atcelts 1923.g. likums. Satura ziņā jaunie noteikumi bija diezgan līdzīgi 1923.g. pieņemtajam likumam, kāds tas bija līdz 1929. – 1930.g. grozījumiem, un acīmredzot bija nepieciešami tādēļ, lai atceltu šos 1929. – 1930.g. grozījumus. Būtiskākais šo noteikumu jaunievedums bija tas, ka par aizsargājamiem pieminekļiem līdz ar iepriekš minētajiem varēja atzīt „līdz 19.gadsimteņa vidum izgatavotās kartes un plānus”, kā arī atsevišķos gadījumos Pieminekļu valdei tika dotas tiesības „ar Ministru kabineta piekrišanu” par aizsargājamu atzīt pieminekli, kas nebija minēts noteikumu 2.punktā.²⁶ Tā kā šajā punktā esošie formulējumi, līdzīgi kā 1923.g. likums, pieļāva diezgan plašu interpretāciju, tad faktiski Pieminekļu valdes tiesības atzīt kādu objektu par aizsargājamu tika būtiski paplašinātas. Citas atšķirības starp 1923.g.

²⁴ LMKNK. – 1928. – 617.-618.lp.

²⁵ LVVA, 1307.f., 1.apr., 93.l., 23.lp.

²⁶ Noteikumu 2.punktā bija uzskaitīts, kādus objektus var atzīt par pieminekļiem: „a) arheoloģiskus priekšmetus un to kolekcijas, kā arī zemes gabalus un ūdeņus, kur atrastos pieminekļi ar arheoloģisku vērtību; b) būvju pieminekļu grupas, kā arī atsevišķus būvju pieminekļus un to daļas kopā ar piederīgo apkārtni; c) arhitektūras un skulptūras formās celtas piemiņas zīmes; d) kauju un kapu vietas, kā arī citas vietas, ar kurām saistīti vēsturiski notikumi, tautas teikas un senā reliģiskā kulta atmiņas, tāpat arī kustamus un nekustamus pieminekļus šā nodalījuma nozīmē; e) skulptūras, gleznas, zīmējumus un grafiskās mākslas darbus, bet ne agrāk kā 50 gadu pēc šo darbu autoru nāves; f) juridiskām personām piederošus vēsturiski noslēgtu stilu mākslas amatniecības darinājumus; g) arhīvus, atsevišķus vēsturiskus priekšmetus un dokumentus, bibliogrāfiskus retumus un līdz 19.gadsimteņa vidum izgatavotās kartes un plānus; h) juridiskām personām piederošas etnogrāfijas, folkloras, numismātikas un heraldikas pieminekļus un to kolekcijas.” (*Noteikumi par pieminekļu aizsardzību. // VV. – 1932.g. 3.oktobris. – Nr.223. – 2.-3.lpp.*).

likumu un 1932.g. noteikumiem bija diezgan formālas, līdz ar to pieminekļu aizsardzības kārtību un principus tie nemainīja.

3.2. Likumdošana preses un bibliotēku jomā

Jau minēts, ka publisko bibliotēku skaits divdesmitajos gados pastāvīgi pieauga, un 30.gadu pirmajā pusē Latvijā bija jau 942—988 bibliotēkas.²⁷ Izdoto grāmatu apjomi divdesmito gadu pirmajā pusē diezgan strauji pieauga²⁸, kā rezultātā Latvija divdesmito gadu vidū pat izvirzījās otrajā vietā Eiropā pēc izdoto grāmatu skaita uz 100 000 iedzīvotājiem.²⁹ Arī periodiskās preses izdevumu skaits Latvijas mērogiem bija diezgan liels³⁰ un pēc izdoto laikrakstu un žurnālu skaita uz 100 000 iedzīvotājiem divdesmito gadu vidū starp Eiropas valstīm Latvija bija līderos.³¹ Kā redzams, kvantitatīvā ziņā Latvijas iedzīvotāji bija labi „apgādāti” ar preses izdevumiem un bibliotēkām. Tomēr aiz šīs kvantitātes slēpās visnotaļ karstas politiskas cīņas pārsvarā ap preses likumdošanu.

Viens no galvenajiem instrumentiem, ar ko valsts ietekmēja presi Latvijā, bija likumos u.c. normatīvajos aktos noteiktie preses izdošanas nosacījumi un ierobežojumi. 1919.g. 5.decembrī, kad LTP pieņēma lēmumu Latvijā pagaidām atstāt spēkā agrākos, līdz 1917.g. 24.oktobrim (t.i., līdz boļševiku apvērsumam) pieņemtos, Krievijas likumus,³² juridisko spēku, citu starpā, saglabāja arī Krievijas likums par presi, kura pēdējo redakciju bija pieņēmusi Krievijas Pagaidu valdība 1917.g. aprīlī. Tajā bija pasludināta preses brīvība, paredzēts, ka visi izdevumi jāpiesūta valdības pārstāvim, kā arī visiem

²⁷ Sk. 2.1.apakšnodaļā, kā arī 4.2. pielikuma 1.tabulas 3.sleju un 2.tabulas 4.sleju.

²⁸ 1919. – 1920.g. Latvijā tika izdotas 820 dažādu nosaukumu grāmatas, savukārt 1925.g. jau 1 818 grāmatas (sk. tabulu: *Izdoto grāmatu skaits pēc valodām. // LKS. – 127.lpp.; sk. arī tabulu: Izdoto grāmatu (1 eks.) lappušu skaits pēc valodām. // LKS. – 127.lpp.*)

²⁹ Latvija citu valstu saimē. – 1935. – 27.lpp.; Latvija citu valstu saimē. – 1937. – 36.lpp. Turpmākajos gados Latvijā izdoto grāmatu skaits vairs nepieauga, bet 30.gadu sākumā – krīzes laikā – pat samazinājās, tomēr arī 30.gadu vidū Latvija joprojām saglabāja otro vietā Eiropā, pēc izdoto grāmatu skaita uz 100 000 iedzīvotājiem (sk. *Latvija citu valstu saimē. – 1938. – 44.lpp.; Latvija citu valstu saimē. 1939. – 1990. – 40.lpp.*)

³⁰ Līdz 20.gadu vidum Latvijā izdoto laikrakstu un žurnālu skaits pieauga. 1920.g. Latvijā tika izdoti 45 dažādu nosaukumu žurnāli un 22 laikraksti, savukārt 1925.g. 181 žurnāls un 109 laikraksti. Turpmākajos gados to daudzums te samazinājās, te atkal pieauga (sk. 4.4.pielikuma 1. un 2.tabulu). Šāda periodiskās preses izdevumu skaita „viļņveida” tendence LKS skaidrota ar to, ka „laikrakstu un žurnālu skaits atradās ciešā atkarībā no politiskiem notikumiem. Gados, kad notika Saeimas vēlēšanas, strauji pieauga laikrakstu un žurnālu skaits, lai pēc vēlēšanām atkal izbeigtu savu iznākšanu. Šiem laikrakstiem bija pārejošs politisks raksturs.” (sk. LKS. – 133.lpp.). Lai arī daļēji šādu skaidrojumu apstiprina 4.4.pielikuma tabulās iekļautā informācija, tomēr absolutizēt to nevar, jo dati par 1928.g. ir tieši pretrunā ar minēto tēzi.

³¹ Izdevumos „Latvija citu valstu saimē” minēts, ka pēc izdoto laikrakstu un žurnālu skaita uz 100 000 iedzīvotājiem Latvija bijusi 4.vietā Eiropā (sk. *Latvija citu valstu saimē. – 1935. – 28.lpp.; Latvija citu valstu saimē. – 1937. – 37.lpp.*), tomēr avotu apskatā minēto iemeslu dēļ šī informācija ir apšaubāma. Trīsdesmitajos gados, pēc K.Ulmaņa organizētā apvērsuma, daudz periodisko izdevumu tika slēgti, kā rezultātā Latvija noslīdēja uz 11 vietu Eiropā, pēc izdoto periodisko izdevumu skaita uz 100 000 iedzīvotājiem (sk. *Latvija citu valstu saimē. – 1938. – 45.lpp.; Latvija citu valstu saimē. 1939. – 1990. – 41.lpp.*)

³² LTP. – 603.-605.lpp.

izdevumiem, tipogrāfijām un iespieddarbu izgatavošanas iestādēm jābūt reģistrētām pie valdības pārstāvja, norādot to vadītājus un atbildīgos redaktorus.³³ Likuma galvenais trūkums bija tas, ka likumā minētās amatpersonas un institūcijas (Pagaidu valdības vietējie komisāri, Grāmatu palāta, Zinātņu akadēmija u.c.) Latvijā neeksistēja – attiecīgi šim likumam bija drīzāk teorētiska nekā praktiska nozīme. Faktiski līdz Preses likuma pieņemšanai, preses jomu Latvijā reglamentēja dažādi iekšlietu ministra rīkojumi.

1919.g. decembrī tika izdots rīkojums par visu periodisko un neperiodisko izdevumu piesūtīšanu „attiecīgām iestādēm”, t.i., Iekšlietu ministrijas Preses un biedrību nodaļai vai apgabalu priekšniekiem³⁴ (Rīgā prasība „visām avīžu redakcijām iesūtīt pa 5 eksemplāriem no katra laikraksta numura” bija ietverta jau 1919.g. 8.jūlija Rīgas pilsētas komandanta rīkojumā un pēc tam – 19.jūlijā publicētajā Armijas virspavēlnieka rīkojumā³⁵). Jāatzīmē gan, ka šis IeM rīkojums nereti tika ignorēts un 1920.g. maijā ministrija bija spiesta izdot to atkārtoti, īpaši norādot, ka rīkojuma nepildītāji tiks sūdzēti tiesā.³⁶ Tā kā šādi atsevišķi rīkojumi bija tikai pagaidu risinājums, jau 1920.g. janvārī LTP uzdeva valdībai tuvākajā laikā izstrādāt un iesniegt Tautas Padomei jaunu likumprojektu par presi.³⁷ Tiesa gan šis „tuvākais laiks” pienāca krietni vēlāk – *Preses likums* (un ar to saistītie likumi) tika pieņemts tikai 1924.g. Līdz tam spēkā bija iepriekš minētie rīkojumi.

Pirmo likumprojektu par presi valdība iesniedza Satversmes Sapulcei 1922.g. februārī. Tajā bija iekļauta periodiska izdevuma definīcija: „Periodisks izdevums ir atsevišķs preses orgāns, kurš iznāk vismaz 2 reizes gadā”. Īpaša klauzula paredzēja, ka „Saeimas loceklis nevar būt par periodiska izdevuma atbildīgo redaktoru”. Šāds ierobežojums bija nepieciešams, lai nepieļautu situāciju, ka preses izdevumu nav iespējams sodīt par pārkāpumiem tikai dēļ tā, ka atbildīgajam redaktoram ir deputāta imunitāte. Atbildīgajam redaktoram vajadzēja būt vismaz 25 gadus vecam; vienlaikus nevarēja izdot „preses orgānus ar pilnīgi vienādiem nosaukumiem”; Iekšlietu ministrijai tika deleģētas tiesības izsniegt periodisko izdevumu izdošanas atļaujas (tā šo funkciju faktiski veica jau kopš 1919.g.), visbeidzot, ministrijai tiktu dotas pilnvaras īstenot diezgan plašu preses kontroli (jebkura izdevuma 10 eksemplāri bija jāpiesūta ministrijas institūcijām un Iekšlietu ministrija varētu izdot šo likumu precizējošas instrukcijas). Tiesa gan preses izdevumu konfiscēt, apturēt un vainīgos saukt pie atbildības varētu, tikai pamatojoties uz kriminālprocesa likumu. Likumprojektā bija paredzētas arī ierobežotas cenzūras iespējas attiecībā uz ārzemju

³³ Krievijas bij. Pagaidu valdības noteikumi, kuri Latvijā spēkā. – 25.-27.lpp.

³⁴ VV. – 1919.g. 14.decembris. – Nr.86. – 1.lpp.

³⁵ LS. – 1919.g. 9.jūlijs. – Nr.81. – 3.lpp.; turpat 19.jūlijs. – Nr.90. – 2.lpp.

³⁶ VV. – 1920.g. 27.maijs. – Nr.117. – 1.lpp.

³⁷ Turpat, 27.janvāris. – Nr.21. – 1.lpp.

izdevumiem, „lai varētu novērst pretvalstiskas aģitācijas literatūras un pornogrāfisku ražojumu ieplūšanu valstī.”³⁸ Lai arī virkne LSS deputātu uzskatīja, ka esošajos apstākļos vienots likums par presi, sapulču un biedrošanās brīvībām utt. „ir augstākā mērā nepieciešams”,³⁹ tomēr parlamenta izskatīšanā *Preses likums* nonāca tikai 2 gadus vēlāk – 1924.g. pavasarī. Šīs aizkavēšanās galvenie iemesli bija divi. Pirmkārt, vairākos principiālos *Preses likuma* jautājumos starp sociāldemokrātiem un t.s. „pilsoniskajām” partijām bija būtiskas domstarpības, par ko runa būs tālāk. Otrkārt, *Preses likumu* bija nepieciešams saskaņot ar citiem likumprojektiem, kuru izstrāde LSS notika tajā pašā laikā.

1924.g., pēc vairākkārtīgas atlikšanas LSS un Saeimā, beidzot tika pieņemti vairāki likumi, kas bija attiecināmi uz preses lietām. Februāra sākumā pieņemtais *Preses likums* reglamentēja periodiskās preses izdevumu reģistrācijas kārtību, kā arī noteica Iekšlietu ministrijas iespējas kontrolēt vai ierobežot periodikas izdošanu. Jau no šā likumprojekta apspriešanas sākuma, Saeimā izveidojās divi diametrāli pretēji viedokļi. No vienas puses, sociāldemokrāti aizstāvēja Publisko tiesību un valsts pārvaldes komisijas izstrādāto projektu, kas likumprojektā bija iestrādājusi visas iespējamās brīvības un paredzēja ļoti minimālu „administrācijas” iejaukšanos preses lietās. Pretēju viedokli pauda t.s. „labējā spārna” pārstāji, uzskatot, ka projektā paredzētās preses brīvības ir tik plašas, ka valsts faktiski var zaudēt jebkādu kontroli pār presi, līdz ar to presi ļoti viegli varēs izmantot Latvijas valstij naidīgi spēki un grupējumi neierobežotas aģitācijas izplatīšanai.⁴⁰ A.Bergs, cita starpā, pat brīdināja: „šīnī likumā nav nekādas robežas nospraustas uz valsts sabiedrības interešu puses. Te ir pilnīga preses patvaļība, neaprobežota preses brīvība, kas var palikt stipri bīstama valstij. Vai šis likums ir vai nav, tas ir gluži vienalga, jo viņš nekādus līdzekļus pret preses brīvības nelietderīgu izmantošanu nedod.”⁴¹ Likumprojekta apspriešanas gaitā garas debates izraisīja klauzulas par to vai aizliegt Saeimas deputātam būt par periodiska izdevuma redaktoru,⁴² vai aizliegta izdevuma vietā redaktors un/vai izdevējs drīkstēs izdot citu izdevumu,⁴³ kādos gadījumos valdībai vai iekšlietu un kara ministriem būtu tiesības ierobežot preses brīvību, un kādos apmēros,⁴⁴ kā arī par dažiem citiem jautājumiem. Likuma pieņemtajā redakcijā bija definēts, ka par periodiskiem uzskatāmi izdevumi, kas ar vienu nosaukumu iznāk ne retāk kā reizi trīs mēnešos. Gan periodisko, gan neperiodisko izdevumu eksemplāri bija jāpiesūta Iekšlietu ministrijai vai

³⁸ LVVA, 1307.f., 1.apr., 109.l., 20.-22.lp.

³⁹ LSS stenogrammas. – 1922. – 1256.-1257.lpp.

⁴⁰ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 435.-442.sl.

⁴¹ Turpat, 442.sl.

⁴² LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 455.-473.sl.

⁴³ Turpat, 475.-485.sl.; LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 171.-173.sl.

⁴⁴ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 492.-497.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 174.-175.sl.

vietējam policijas priekšniekam, Latvijas Universitātei, Rīgas pilsētas bibliotēkai un Valsts bibliotēkai.⁴⁵ Likumā tā arī netika iekļauta klauzula par to, ka Saeimas deputāts nevar būt par periodiska izdevuma atbildīgo redaktoru, ko prasīja t.s. „labējā spārna” frakcijas. Tā vietā atbildīgā redaktora amatu likums aizliedza ieņemt MK loceklim. Iekšlietu ministrijas pilnvaras attiecībā uz presi bija noteiktas krietni mazākas nekā tas bija paredzēts 1922.g. valdības sagatavotajā projektā, tātad sociāldemokrātiem un viņu atbalstošajām politiskajām grupām tiešām izdevās mazināt „administrācijas” tiesības preses lietās.⁴⁶

1924.g. februāra beigās tika pieņemts nākamais ar preses lietām saistītais, *Likums par poligrāfiskām iestādēm*. Iestādes, kas izgatavo drukas darbus (t.i., „poligrāfiskas iestādes”), tāpat kā periodiskos preses izdevumus, likums prasīja pieteikt „attiecīgam prefektam vai apriņķa priekšniekam” (t.i., Iekšlietu ministrijas amatpersonai). Prefektam bija dotas tiesības neļaut šādas iestādes atvēršanu, ja pieteicēja iesniegtās ziņas izrādītos nepatiesas. Bez tam kontroles nolūkos likumā bija paredzēts, ka uz visiem drukas darbiem (izņemot cenrāžus, vizītkartes un tamlīdzīgus sīkumus) jāatzīmē drukātavas „firma un adrese”.⁴⁷ Šā likumprojekta apspriešanas gaitā t.s. „labējā spārna” frakciju pārstāvji izvirzīja priekšlikumus, lai likums uzdotu IeM kontrolēt poligrāfisko priekšmetu tirgotavas un sīki fiksēt, kas, kam tiek pārdots, pieteikt tekstu pavairošanas aparātus vietējām policijas iestādēm, taču tie tika noraidīti.⁴⁸ Savukārt tiesības saukt pie atbildības šīs poligrāfiskās iestādes par likuma pārkāpumiem tika piešķirtas nevis „administratīvajām” (t.i., Iekšlietu ministrijas) amatpersonām, kā ierosināja „labējā spārna” pārstāvji, bet tiesām.⁴⁹ Kopumā šis likums bija visai liberāls, un, līdzīgi kā *Preses likumā*, „administrācijas” tiesības ierobežot poligrāfisko institūciju darbību bija diezgan minimālas.

Trešais ar presi saistītais bija 1924.g. oktobra beigās pieņemtais *Likums par tirdzniecību ar poligrāfisko iestāžu ražojumiem, par bibliotēkām un lasītavām*, kurš aizstāja 1921.g. janvāra vidū izdotos *Pagaidu noteikumus par tirdzniecību ar drukas darbiem, par bibliotēkām un lasītavām*. Jau 1921.g. pagaidu noteikumos bija noteikti grāmatnīcu, bibliotēku, lasītavu, kā arī kolportieru darbības uzsākšanas formālie aspekti. Lai uzsāktu minēto institūciju darbu, tās arī bija jāpiesaka attiecīgās pilsētas prefektam vai apriņķa priekšniekam. Turklāt bibliotēkām tika uzdots katru gadu apriņķa priekšniekam vai pilsētas prefektam iesniegt statistisku pārskatu par bibliotēkā glabāto grāmatu un apmeklētāju

⁴⁵ LMKNK. – 1924. – 71.-73.lpp.; turpat, 1927. – 612.lpp.

⁴⁶ 1924.g. pieņemtā Preses likuma apskatu sk. arī Paeglis J. Kas bija liegts Pirmās Republikas lasītājiem? – 10.-12.lpp.

⁴⁷ LMKNK. – 1924. – 54.-55.lpp.

⁴⁸ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 425.sl.

⁴⁹ Sk. Likuma par poligrāfiskām iestādēm 9.pantu (*LMKNK. – 1924. – 55.lpp.*); sk. arī LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 231.sl.

skaitu, kā arī ziņot par izmaiņām to iekšējās kārtības noteikumos, t.i., administratīvā ziņā šo iestāžu darbību faktiski uzdeva kontrolēt policijas amatpersonām. Tiesa gan šo amatpersonu tiesības aizliegt pieteikto grāmatnīcu, bibliotēku un lasītavu darbības uzsākšanu bija ierobežotas.⁵⁰ Cita starpā, noteikumos bija paredzēts, ka „drukas darbu veikalos, noliktavās un krātuvēs, kā arī bibliotēkās un lasītavās nedrīkst glabāt Latvijā aizliegtas grāmatas un citus drukas darbus”,⁵¹ jo, kā paskaidroja IeM pārstāvis, Krievijas un Vācijas presē sākuši parādījušies raksti, kas vērsti pret Latvijas neatkarību un kurus izplata „dažādas šaubīgas personas”, tādēļ „noteikumus izsaukusi pati dzīve”.⁵² Jāatzīmē vēl, ka šo noteikumu projektā bija paredzēts ierobežojums – bibliotēkās neizsniegt grāmatas „personām, kuras nav sasniegušas pilnus 15 gadus”, un šādas personas „nav pielaižamas lasītavās”,⁵³ taču šāds punkts principā izslēgtu iespēju veidot publiskās bērnu bibliotēkas,⁵⁴ tādēļ noteikumu galīgajā variantā tas netika iekļauts. Tā kā šie bija tikai pagaidu noteikumi, Satversmes Sapulcei tika iesniegts arī attiecīgs likumprojekts, kura izstrāde, tāpat kā *Preses likuma* izstrāde, ievilkās.⁵⁵

Kā jau minēts *Likumu par tirdzniecību ar poligrāfisko iestāžu ražojumiem, bibliotēkām un lasītavām* Saeima pieņēma tikai 1924.g. oktobra beigās. Pamatā tas bija līdzīgs 1921.g. noteikumiem, taču ar vairākiem izņēmumiem. Tajā vairs nebija iekļauts ierobežojums, ka bibliotēkai var neizdot darbības atļauju, ja tās atbildīgais vadītājs „nevar uzrādīt noteiktu līdzšinējo nodarbošanos”, kā arī atcelta prasība, ka bibliotēkas vadītājam jāprot lasīt un rakstīt. Te gan jāatzīst, ka t.s. „kreisā spārna” frakciju priekšstati par „preses brīvību” šajā gadījumā tiešām jau bija nevajadzīgi pārspīlēti, jo prasības, ka „poligrāfiska uzņēmuma īpašniekam jāprot lasīt” un to „telpām jāatbilst drošības noteikumiem” normālā valstī preses brīvību nekādi ierobežot nevar. Tāpat likumā vairs nebija iekļauta prasība, ka „katrā bibliotēkā un lasītavā jābūt sarakstam par viņas apmeklētājiem un ziņas par to, kas kādu grāmatu izņēmis lasīšanai”, kā arī prasība piesūtīt pilsētas prefektam vai apriņķa priekšniekam attiecīgās bibliotēkas iekšējās kārtības noteikumus. Visbeidzot, likums paredzēja, ka likumā paredzētie uzņēmumi, t.sk. bibliotēkas „nav padoti administratīviem

⁵⁰ Prefektam vai apriņķa priekšniekam bija tiesības neizdot reģistrācijas apliecību (t.i., aizliegt) grāmatnīcas, bibliotēkas, lasītavas atvēršanu vai kolportiera darbības uzsākšanu, ja „uzņēmuma atbildīgā persona [...] nevar uzrādīt pastāvīgu dzīves vietu Latvijā, [...] nav sasniedzis 21 gadu, [...] ar tiesas spriedumu ir aprobežots savās tiesībās, [...] nevar uzrādīt noteiktu līdzšinējo nodarbošanos, [...] neprot lasīt un rakstīt, [...] ja uzņēmuma telpas nav pietiekošas būvnieciskā vai ugunsdrošības ziņā” (sk. *Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums*. – 1921.g. 25.februāris. – 4.burtnīca. – 65.lpp.).

⁵¹ *Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums*. – 1921.g. 25.februāris. – 4.burtnīca. – 65.-66.lpp.

⁵² LVVA, 5486.f., 1.apr., 418.l., 9.lp.

⁵³ LVVA, 1307.f., 1.apr., 1472.l., 36.lp.

⁵⁴ LVVA, 5486.f., 1.apr., 418.l., 9.lp.

⁵⁵ Sk. turpat, 418.l.; turpat, 393.l., 71.-72.lp.

sodiem un slēdzami tikai ar tiesas spriedumu”.⁵⁶ Cita starpā, likums arī paredzēja, ka bez iepriekšējas pieteikšanas tirgot grāmatas, kuras nav aizliegtas, savos pasākumos drīkst sabiedriskas, politiskas, reliģiskas organizācijas un izglītības iestādes. Tajā pašā laikā likumā bija saglabāts nosacījums, ka aizliegts „glabāt un izplatīt Latvijā aizliegtās grāmatas un citus poligrāfisko iestāžu ražojumus, kuru saraksti publicējami «Valdības Vēstnesī»”⁵⁷ (par tiem runa būs tālāk). Interesanti, ka daļa no Saeimas Izglītības komisijas deputātiem (sociāldemokrāti R.Bīlmanis, E.Jaunzems) izteicās par to, ka „grāmatu tirdzniecībai jābūt pilnīgi brīvai, tāpat kā pārējai tirdzniecībai un tāpēc pieteikšana nebūtu paredzama”, tomēr vairums komisijas deputātu, kā arī Grāmatu un muzikāliju tirgotāju savienības pārstāvis, atbalstīja viedokli, ka vismaz formāla grāmatu tirgotāju reģistrācija ir nepieciešama.⁵⁸ Kopumā jāatzīst, ka likuma prasības bija salīdzinoši liberālākas nekā iepriekš minētajiem 1921.g. pagaidu noteikumiem.

1929.g. janvārī minētais likums tika papildināts ar klauzulu, ka „vainīgiem par šā likuma pārkāpšanu draud kriminālatbildība”,⁵⁹ jo bez tādas sankcijas sodīt likuma pārkāpējus no juridiskā viedokļa nebija iespējams. Savukārt 1930.g. oktobrī pieņemtais pārgrozījums šajā likumā paplašināja to personu loku, kurām aprinča priekšnieks vai pilsētas prefekts varēja izdot veikala, bibliotēkas vai poligrāfisko ražojumu izplatīšanas atļauju tikai ar iekšlietu ministra piekrišanu.⁶⁰ Vienkāršāk izsakoties, tika „paaugstināta” atļauju izdošanas „latiņa”. Tā kā pēdējo grozījumu bija pieņēmis Ministru kabinets Satversmes 81.panta kārtībā, tad Saeimas Izglītības komisijā par šādu grozījumu nepieciešamību izcēlās diskusija,⁶¹ tomēr līdz izskatīšanai Saeimas plenārsēdē šis grozījums nenonāca un attiecīgi palika spēkā līdz pat 1938.gadam. Kā redzams, šā likuma „stingrība” un „administrācijas” tiesības, lai arī ļoti nedaudz, tika palielinātas jau vairākus gadus pirms 1934.g. apvērsuma.

1924.g. oktobrī – novembrī Saeimā tika izskatīti un pieņemti divi likumi, kas paredzēja sankcijas par iepriekš minēto Preses, poligrāfisko iestāžu u.c. likumu pārkāpšanu, kā arī noteica kārtību kādā šīs lietas ierosināmas un izskatāmas. *Sodu likums par spiestuvju vai citu poligrāfisku iestāžu, preses, bibliotēku, lasītavu un izrāžu uzraudzības noteikumu pārkāpšanu* paredzēja šajā likumā noteiktajos gadījumos atkarībā no pārkāpuma veida piemērot naudassodus 25—500 latu robežās, kā arī arestu un cietumsodu 1—6 mēnešu

⁵⁶ LMKNK. – 1924. – 250.lpp.; sk. arī LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 40.-41.sl.

⁵⁷ LMKNK. – 1924. – 250.lpp.; sk. arī LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 40.-41.sl.

⁵⁸ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2867.l., 7.-9.lp.

⁵⁹ Papildinājums likumā par tirdzniecību ar poligrāfisko iestāžu ražojumiem, par bibliotēkām un lasītavām. // LMKNK. – 1929. – 30.lpp.

⁶⁰ Pārgrozījums likumā par tirdzniecību ar poligrāfisko iestāžu ražojumiem, par bibliotēkām un lasītavām. // LMKNK. – 1930. – 381.lpp.

⁶¹ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2875.l., 9.-10.lp.

robežās. Piemēram, par spiestuves, grāmatu tirgotavas u.tml. iestādes atvēršanu bez iepriekš minētajos likumos paredzētās atļaujas vai saskaņošanas, bija paredzēts arests līdz 3 mēnešiem vai naudassods līdz 300 latiem, savukārt ja spiestuve „turēta, slēpjot to no noteiktās uzraudzības”, tad vainīgo šis likums ļāva sodīt pat ar ieslodzījumu cietumā. Par publiskās bibliotēkas atvēršanu bez atļaujas likums paredzēja tikai naudas sodu līdz 100 latiem. Savukārt periodiska izdevuma aizliegšanu (izbeigšanu) šis likums ļāva piemērot tikai ar tiesas spriedumu divos gadījumos: 1) ja izdevumā nebija publicēts likumā paredzētais vai tiesas spriedumā nolemtais kāda raksta atspēkojums vai labojums, turklāt – ja tas nebija iespiests arī pēc soda naudas nomaksas; 2) lietās par „noziedzīga satura iespaiduma darbu izgatavošanu vai izlaišanu apgrozībā”. Otrajā gadījumā tiesai tika dota iespēja piemērot arī aizliegumu būt par periodiska izdevuma atbildīgo redaktoru uz laiku līdz 5 gadiem. Par aizliegta izdevuma izplatīšanu sods bija salīdzinoši neliels – līdz 300 latu liels naudassods.⁶² Salīdzinājumā: pēc K.Ulmaņa apvērsuma bez jebkāda tiesas sprieduma tika slēgti vismaz 54 izdevumi⁶³ (spriežot pēc statistikas datiem – pat vairāk). Savukārt pēc Latvijas okupācijas un inkorporācijas PSRS sastāvā, neviens preses izdevums bez cenzūras un partijas institūciju atļaujas vispār nevarēja parādīties, līdz ar to jautājums par preses sodīšanu šķietami nemaz nebija aktuāls. Tātad redzams, ka aplūkotais likums paredzēja salīdzinoši nelielus un „maigus” sodus par minētajiem pārkāpumiem, turklāt arī pats iespējamo pārkāpumu skaits bija ievērojami mazāks nekā pārējos divos minētajos laika posmos.

Likums par preses lietu tiesāšanas kārtību saturēja tīri procesuāla rakstura normas – kas un kādos gadījumos var ierosināt lietu pret preses izdevumu, kas jānorāda iesniegumā par lietas ierosināšanu u.tml.⁶⁴ Faktiski šā likuma darbības lauks bija plašāks, jo tas reglamentēja arī izrāžu un izrīkojumu organizēšanas, poligrāfisko iestāžu darbības, grāmatu tirdzniecības, bibliotēku un lasītavu darbības noteikumu pārkāpumu izskatīšanas kārtību. Kopumā likums tiesības ierosināt tiesas procesus par tajā minētajiem pārkāpumiem pārsvarā deleģēja prokuratūrai, bet lietu galīgo izspriešanu – tikai tiesai. Iekšlietu ministrijai, kuras kompetencē saskaņā ar Krievijas impērijas laika likumiem līdz tam bija preses kontrole un sodīšana, tika atstātas tikai ierobežotas tiesības „apķīlāt periodiska izdevuma atsevišķus numurus”, ja Iekšlietu ministrijai iesniegtās ziņas par periodiskā izdevuma atbildīgo redaktoru, drukātavu, iznākšanas kārtību un valodu izrādītos nepatiesas.⁶⁵ Kā redzams, līdz ar to Iekšlietu ministrijas institūcijas faktiski zaudēja tiesības piemērot sodus preses izdevumiem un izdevējiem, t.i., preses izdevums vairs nebija tik atkarīgs no atsevišķa policista

⁶² LMKNK. – 1924. – 241.-244.lpp.

⁶³ 20.gadsimta Latvijas vēsture. II: Neatkarīgā valsts. 1918-1940. – 781.lpp.

⁶⁴ LMKNK. – 1924. – 248.-249.lpp.

⁶⁵ Turpat.

personiskajiem uzskatiem, kas varēja būt par iemeslu, piemēram, atsevišķa laikraksta numura sodīšanai vai konfiscēšanai. Jāpiemin gan arī, ka t.s. „pilsonisko” partiju pārstāvji (J.Goldmanis, F.Trasuns, Arveds Kalniņš un A.Dzenis) ierosināja Iekšlietu ministrijas pārstāvju tiesības šajā likumā paplašināt, tomēr balsojumos viņu priekšlikumi ar 2 – 10 balsu pārsvaru (t.i., samērā nelielu) tika noraidīti.⁶⁶ Te atkal jāatgādina, ka K.Ulmaņa režīma laikā, no 1934.g. maija, ievērojami palielinājās Iekšlietu un vēlāk – Sabiedrisko lietu ministrijas tiesības piemērot ierobežojumus preseī tīri administratīvā kārtā, bez tiesas sprieduma, savukārt pēc Latvijas okupācijas 1940.g. prese pilnībā tika valstiskota un padarīta atkarīga no administratīvajām un cenzūras institūcijām.⁶⁷

Jau 20.gadu otrajā pusē, t.i., tikai pāris gadus pēc *Preses likuma* pieņemšanas, sākās regulāri mēģinājumi to grozīt. Pirmo grozījumu un papildinājumu projektu *Preses likumam* MK iesniedza Saeimai 1926.g. oktobra vidū. Šā projekta būtiskākie jauninājumi paredzēja aizliegt Saeimas deputātam būt par periodiska izdevuma atbildīgo redaktoru; aizliegt izdot periodiskus izdevumus, kuri uzskatāmi par tiesas apturēta vai aizliegta izdevuma turpinājumu; vairāk ierobežot laikrakstu tiesības publicēt informāciju par tiesas procesu gaitu; kā arī uzlikt par pienākumu katra periodiska un neperiodiska izdevuma noteiktu eksemplāru skaitu tūlīt pēc tā iznākšanas no spiestuves piesūtīt piekritīgajām prokuratūras un Iekšlietu ministrijas vai policijas amatpersonām. Bez tam IeM tiktu dotas tiesības slēgt periodisku izdevumu, ja tas publicējis personu aizskarošu rakstu un atteicies publicēt pretraktu. Projekts valdībai paredzēja dot arī plašākas iespējas ierobežot publiski pieejamo informāciju, kas attiecināma uz „valsts ārējo drošību un labklājību” un nedaudz paplašināja to institūciju loku, uz kurām būtu attiecināma no ārzemēm sūtīto iespieddarbu konfiscēšana.⁶⁸ Pret minēto grozījumu izskatīšanu Saeimā un pat pret tā nodošanu komisiju apspriešanai nostājās LSDSP frakcija, uzskatot „šo likumprojektu par tādu, kas var aprakt un galīgi sakropļot preses brīvību Latvijā”.⁶⁹ Savukārt LZS deputāts Ā.Klīve, oponējot sociāldemokrātiem, norādīja, ka minētie grozījumi ir īpaši nepieciešami, jo esošais *Preses likums* visu presi faktiski sadala divos „lēģeros” – privilīģētajā un neprivilīģētajā. Pie privilīģētās preses pieskaitāmi tie izdevumi, kuros par atbildīgo redaktoru ir Saeimas deputāts, līdz ar to šie izdevumi „var rakstīt visu, ko grib”, jo deputāta imunitāte neļauj viņu sodīt. Otra preses daļa, savukārt, ir tā, „kur vienkārši mirstīgie ir par redaktoriem” – attiecīgi tos daudz ātrāk un vienkāršāk var sodīt par nevēlamu vai personu aizskarošu

⁶⁶ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 119.-123., 246.-247.sl.

⁶⁷ Par to sk. Zelmenis G. Kultūras pārraudzība un cenzūra Latvijā padomju okupācijas apstākļos 1940.-1941.g. // Latvijas vēsture 20.gadsimta 40.-90. gados. / Latvijas vēsturnieku komisijas raksti, 21.sēj. – 15.-43.lpp.

⁶⁸ LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 178.-179.sl.

⁶⁹ Turpat, 182.sl.

rakstu publicēšanu. Savukārt tiesības slēgt izdevumu, kurš atsakās publicēt personu aizskaroša raksta pretraktu, Iekšlietu ministrijai nepieciešams dot tādēļ, lai būtu likumīgs pamats piespiest preses izdevumu publicēt šo pretraktu, jo preses izdevumā nepatiesi apvainotai personai jādod iespēja aizstāvēties tajā pašā laikā, kad apvainojumi pret viņu celti, nevis mēnešiem vai pat gadiem gaidīt tiesas lēmumu, kas nepatieso rakstu gan liks atsaukt, taču pašam atsaukumam vairs nebūs nekādas praktiskas nozīmes.⁷⁰ Cita starpā, jāatzīmē, ka tieši sociāldemokrātu pārstāvji visvairāk iebilda pret projektā iestrādāto klauzulu, kas Saeimas deputātam aizliegtu ieņemt preses izdevuma atbildīgā redaktora amatu, t.i., faktiski viņi iestājās par to, lai turpinātu saglabāties preses dalījums „privilīģētajā” un „neprivilīģētajā”. Minētajā grozījumu likumprojektā viņi saskatīja tikai vēršanos pret Saeimas „kreiso spārnu”,⁷¹ t.i., sociāldemokrātiem. Saeimas Juridiskā komisija, kurai projekts bija nodots izskatīšanai, iesniegto projektu noraidīja, savukārt Publisko tiesību un valsts pārvaldes komisija (otra komisija, kuras apspriešanai šis grozījumu projekts bija nodots) izņēma no tā būtiskāko labojumu – klauzulu, kas aizliedza Saeimas deputātam ieņemt periodiskā izdevuma atbildīgā redaktora amatu⁷², visbeidzot, Saeima 1927.g. 28.janvāra sēdē šo grozījumu projektu (attiecīgi arī iepriekšējās A.Alberinga vadītās valdības⁷³ izstrādāto noteikumu projektu) noraidīja pilnībā.⁷⁴

Jautājums par to, vai atļaut Saeimas deputātam ieņemt periodiska izdevuma atbildīgā redaktora amatu atkal tika aktualizēts 2 gadus vēlāk – jau 3.Saeimas laikā. Šoreiz to ierosināja Saeimas deputātu lietu izmeklēšanas komisija. Diskusija joprojām bija tā pati – preses izdevumus, kam par atbildīgajiem redaktoriem bija deputāti, faktiski nebija iespējams sodīt par citas personas aizskaršanu. Līdz ar to, runājot Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas deputāta G.Mīlberga vārdiem, „šis likum[projekt]s neierobežo preses brīvību, bet ierobežo tikai preses patvaļu.”⁷⁵ Pretēju viedokli, protams, atkal aizstāvēja t.s. „kreisā spārna” deputāti. Sociāldemokrāti, piemēram, uzsvēra, ka deputātam ir nepieciešamas zināmas privilēģijas (tajā skaitā šādas), lai labāk veiktu savus pienākumus, brīdināja, ka šādas normas ieviešana var apdraudēt Satversmi un vispār pasludināja minēto grozījumu par uzbrukumu „strādnieku preseī” ar vēlmi tai „aizbāzt muti” utt.⁷⁶ Strādnieku – zemnieku (faktiski – komunistu) frakcijas pārstāvji pat sarīkoja obstrukciju vairāku Saeimas sēžu garumā, noturot nebeidzamas runas par to, ka šis ierosinājums esot

⁷⁰ LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 183.-184.sl.

⁷¹ Sk. LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 186.-190.sl.

⁷² Sk. LVVA, 5485.f., 1.apr., 878.l., 7.-10.lp.

⁷³ Šajā laikā jau darbojās M.Skujenieka vadītais MK, kurā visvairāk ministru bija sociāldemokrātiem.

⁷⁴ Sk. LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 130.-134.sl.

⁷⁵ LR III Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1929. – 58.sl.

⁷⁶ LR III Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1929. – 366.-371.sl.; turpat, III sesija. – 1929. – 50.-57., 338.-345.sl.

„buržuāzijas” „spaidi un represijas” pret „strādniecību”, kā arī gari un plaši runāja par lietām, kurām ar iesniegto projektu vispār nebija nekāda sakara.⁷⁷ Visbeidzot, 1929.g. maija sākumā *Pārgrozījums preses likumā*, kas aizliedza Saeimas deputātiem ieņemt periodiskā izdevuma atbildīgā redaktora amatu,⁷⁸ tomēr tika pieņemts. Redzot, ka šā grozījuma pieņemšanu novērst neizdosies, LSDSP deputāts F.Cielēns solīja pie pirmās iespējas, kad sociāldemokrātiem Saeimā būs lielāka ietekme, šo pārgrozījumu no *Preses likuma* „izsviest ārā”,⁷⁹ taču šāda iespēja, kā izrādījās vēlāk, viņiem vairs neradās.

Tikai 4 dienas pēc šā grozījuma pieņemšanas, Demokrātiskā centra pārstāvji, kā arī deputāti S.Ivbulis un E.Rimbenieks iesniedza Saeimai jaunu *Preses likuma* grozījumu projektu. Tas paredzēja, ka Iekšlietu ministrijas atļauja nepieciešama arī tāda „vienreizēja” izdevuma izdošanai, ja tam „ir laikraksta vai žurnāla raksturs”. Saskaņā ar šo projektu ministrijai tika dotas tiesības neatļaut periodiska izdevuma izdošanu, ja „izdevums ar tādu pašu vai līdzīgu nosaukumu” jau iznāk, ir apturēts vai ar tiesas spriedumu ticis aizliegts. P.Juraševskis pamatoja, ka šādi grozījumi nepieciešami, jo ir konstatēti vairāki gadījumi, kad formāli vienreizējs izdevums ar līdzīgiem nosaukumiem faktiski tiek izdots kā periodisks izdevums. Pret to, protams, iebilda sociāldemokrāti, norādot, ka tas atkal ierobežos preses brīvību.⁸⁰ Saeimas izskatīšanā šis grozījuma projekts nonāca 1930.g. janvāra beigās, kur atkārtojās jau iepriekš minētie argumenti. Pēc salīdzinoši īsām debatēm, *Pārgrozījumi preses likumā* tika pieņemti un izsludināti 1930.g. martā. Tie saturēja divus labojumus: 1) par periodiskiem izdevumiem tika atzīti tie „izdevumi, kas atsevišķi iznākdami, tomēr pēc ārējā izskata, līdzīga nosaukuma vai citādi ir agrākā izdevuma turpinājums”; 2) aizliedza izdot periodisku izdevumu „ja izdevums ar tādu pašu vai līdzīgu nosaukumu ir apturēts vai ar tiesas spriedumu aizliegts.”⁸¹ Kā redzams, sociāldemokrātu kritika par to, ka grozījumos izmantoti „pārāk stiepjami jēdzieni”, bija pamatota, taču jāatceras tajā laikā Latvijas valstij naidīgā komunistu propaganda izmantoja katru iespēju savas demagoģijas popularizēšanai un šādi „pārāk stiepjami” ierobežojumi bija vienīgais veids, kā likuma ietvaros ierobežot šo propagandu. Tieši tādēļ Saeimas Juridiskās komisijas referents A.Bergs paskaidroja, ka šādi grozījumi ir nepieciešami, „lai nepadarītu mūsu preses likumu smieklīgu ar to, ka viņu gluži viegli var apiet”, bet Demokrātiskā centra deputāts J.Breikšs nepārprotami pateica, ka šie grozījumi ir vērsti „pret komunistiem” un

⁷⁷ Sk. LR III Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1929. – 371.-390., 397.-432.sl.; turpat, III sesija. – 1929. – 62.-73., 177.-189., 332.-338.sl.

⁷⁸ Sk. LMKNK. – 1929. – 196.lpp.

⁷⁹ LR III Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1929. – 470.sl.

⁸⁰ Turpat, 542.-543.sl.

⁸¹ LMKNK. – 1930. – 45.lpp.

domāti viņu Latvijas valstij naidīgo „domu un politisko centienu apkarošanai”.⁸² Tātad redzams, ka šie grozījumi bija tikai politiski motivēti, savukārt ar mākslinieciskās izpausmes vai citādu kultūras ierobežošanu tie nebija saistīti nekādā veidā.

Pēdējā būtiskā kampaņa apskatāmajā laika posmā par jaunu ierobežojumu iekļaušanu *Preses likumā* notika jau pēdējā gada laikā pirms K.Ulmaņa apvērsuma. Vispirms 1933.g. 26.aprīlī Satversmes 81.panta kārtībā MK pieņēma *Pārgrozījumu preses likumā*, saskaņā ar kuru spiestuves īpašnieks vai atbildīgais vadītājs drīkstēja izsniegt pasūtītājam neperiodisku izdevumu tirāžu vai tās daļu tikai pēc atļaujas saņemšanas no Iekšlietu ministrijas vai vietējā policijas priekšnieka.⁸³ Saeimas Publisko tiesību komisijas vairākums, apspriežot minēto grozījumu konstatēja, ka „šis pārgrozījums ir ļoti lielā pretrunā ar visu līdzšinējā preses likuma garu” un „radīs faktiski tādu stāvokli, kas līdzināsies iepriekšējai cenzūrai”, tādēļ „šāds pārgrozījums preses likumā nav vajadzīgs”.⁸⁴ Lai arī iekšlietu ministrs G.Mīlbergs izsacījās par šā grozījuma nepieciešamību, tomēr 16.jūnijā ar pārliecinošu balsu vairākumu (48 par un 25 pret) minētais *Pārgrozījums preses likumā* tika atcelts.⁸⁵

Neskatoties uz to, jau tā paša gada oktobra vidū Satversmes 81.panta kārtībā MK pieņēma šos pašus noteikumus vēlreiz, tikai ar dažām formāla rakstura atrunām.⁸⁶ Tā kā tobrīd spēkā esošās Satversmes 81.pants, cita starpā, noteica, ka šā panta kārtībā pieņemtie noteikumi „nevar grozīt [...] pastāvošās Saeimas laikā pieņemtos likumus”,⁸⁷ tad minētie noteikumi juridiski bija uzskatāmi par Satversmei neatbilstošiem un tātad arī spēkā neesošiem no to pieņemšanas brīža. Protams, ka šāda MK rīcība izsauca karstas debates Saeimā. Uz šo MK noteikumu pretrunu ar Satversmi norādīja LSDSP deputāts F.Menders,⁸⁸ turklāt, no tā vai cita viedokļa, pret šo *Pārgrozījumu preses likumā* izteicās arī pārējie deputāti, kas piedalījās debatēs, taču šoreiz minētie grozījumi tika noraidīti tikai ar 3 balsu pārsvaru.⁸⁹

Nepilnu mēnesi pēc 4.Saeimas pēdējās likumīgi apstiprinātās K.Ulmaņa vadītās valdības izveidošanas – 1934.g. aprīļa vidū (t.i., mēnesi pirms apvērsuma) jaunā valdība atkal Satversmes 81.panta kārtībā izdeva jaunus *Pārgrozījumus preses likumā*. Šie grozījumi bija plašāki par abiem iepriekš minētajiem, kurus Saeima bija noraidījusi, un ieviesa likumā jau 3 jaunas prasības: 1) uz saīsinātiem grāmatu izdevumiem jābūt atzīmei:

⁸² LR III Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1930. – 67.sl.

⁸³ LMKNK. – 1933. – 134.lpp.

⁸⁴ LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 691.-692.sl.

⁸⁵ Turpat, 692.-693., 696.-697.sl.; LMKNK. – 1933. – 285.lpp.

⁸⁶ Pārgrozījums preses likumā. // VV. – 1933.g. 16.oktobris. – Nr.233. – 1.lpp.

⁸⁷ Sk. LMKNK. – 1922. – 251.lpp.

⁸⁸ LR IV Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un VII sesija. – 1933. – 171.sl.

⁸⁹ Sk. Turpat, 171.-187.sl.

„saīsināts izdevums”, 2) iekšlietu ministram tika dotas tiesības konfiscēt „no ārzemēm pienākošos poligrāfisko iestāžu ražojumus” vai aizliegt to ieviešanu Latvijā ne tikai tajos gadījumos, „ja to saturs pēc Latvijas likumiem ir noziedzīgs” (kā līdz tam), bet arī tad, ja to saturs bija „ar valsts interesēm kaitīgu tendenci” (kas pats par sevi jau ir ļoti plaši interpretējams formulējums). Visbūtiskākais tomēr bija trešais grozījums (precīzāk, papildinājums) *Preses likumā* – prasība, ka „spiestuves īpašnieks vai atbildīgais vadītājs var izsniegt pasūtītājam neperiodiska izdevuma tirāžu vai daļu no tā” tikai pēc IeM vai vietējā policijas priekšnieka atļaujas saņemšanas.⁹⁰ Kā redzams, tā bija tā pati klauzula, ko Saeima jau divas reizes bija noraidījusi. Protams, ka pret šiem grozījumiem atkal iebilda LSDSP un Strādnieku un zemnieku frakcijas pārstāvji, kas ierosināja šos grozījumus noraidīt, taču iebildumus no citu frakciju puses Saeimas stenogrammas vairs nefiksē un šoreiz Saeima ar 10 balsu pārsvaru minētos grozījumus piekrita nodot Publisko tiesību komisijai (t.i., atstāja spēkā).⁹¹ Tā kā šie grozījumi tika pieņemti tikai mēnesi pirms K.Ulmaņa organizētā apvērsuma, var diezgan droši uzskatīt, ka šoreiz to izdošanas galvenais mērķis bija K.Ulmaņa vēlme pirms apvērsuma gūt iespēju likumīgi aizkavēt vai aizliegt to preses izdevumu iznākšanu, kuros parādītos informācija, kas kaut kādā veidā varētu traucēt vai aizkavēt apvērsuma īstenošanu. Saeimā šis grozījumu projekts tā arī palika neizskatīts.

Kopumā no izklāstītā var konstatēt, ka, pirmkārt, divdesmitajos gados pieņemtie un uz presi attiecināmie normatīvie akti bija ļoti liberāli. Lielākie ierobežojumi bija no 1919.g. līdz divdesmito gadu sākumam, kad LR vēl tikai veidojās kā neatkarīga valsts. Brīvības cīņu laikā (arī kādu laiku pēc tam) nācās ierobežot preses brīvību, lai nepieļautu militāro noslēpumu parādīšanos presē un arī lai ierobežotu pretvalstisko aģitāciju. Otrkārt, preses brīvību sāka sašaurināt apskatītie preses likumu grozījumi jau divdesmito gadu beigās un trīsdesmito gadu sākumā, t.i., jau vairākus gadus pirms K.Ulmaņa organizētā valsts apvērsuma. Protams, minētie ierobežojumi bija salīdzinoši mazāki nekā K.Ulmaņa autoritārā režīma laikā (par PSRS un Vācijas okupācijas laiku pat nerunājot), tomēr fakts, ka šādu ierobežojumu ieviešana preses likumdošanā sākās jau 20.gadu beigās, uzskatāmi parāda tendenci – K.Ulmaņa režīms nevis sāka preses brīvības ierobežošanu, bet tikai turpināja. Preses brīvības ierobežošana sākās vēl demokrātiska režīma apstākļos.

⁹⁰ LMKNK. – 1934. – 110.-111.lpp.

⁹¹ LR IV Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1934. – 8.-11.sl.

3.3. Preses cenzūra

Pirmais LR normatīvais akts, kas „sabiedriskā miera un kārtības nodrošināšanas labā” paredzēja ieviest preses cenzūru, bija 1919.g. aprīļa sākumā izdots Iekšlietu ministra rīkojums, ar kuru presē un drukas darbos tika aizliegts izplatīt „dažādas melu ziņas un baumas par Pagaidu valdības darbiem un nolūkiem”, izplatīt vai veicināt lielniecisku un citu aģitāciju, kas „vērsta tieši vai netieši pret Latvijas valsti un tās iekārtu.”⁹² Lai arī pašā rīkojumā termins „cenzūra” lietots netika, tomēr par to nepārprotami liecina aizliegums izplatīt noteikta satura informāciju. Šim rīkojumam gan bija diezgan formāls raksturs, jo pagaidu valdība tobrīd atradās Liepājā un tās rīcībā nebija praktisku līdzekļu, lai kontrolētu rīkojuma ievērošanu.

1919.gada vasarā, pēc karstāvokļa oficiālas izsludināšanas Latvijā, ar armijas virspavēlnieka 29.jūlija pavēli, tika ieviesta kara cenzūra, kas aizliedza izplatīt ziņas par karaspēka daļu dislokāciju, to pārvietošanos, kritizēt armijas vadību utt.⁹³ Tā kā turpmākie cenzūras pasākumi pārsvarā tika pamatoti tieši ar šo pavēli, to var uzskatīt par faktisko cenzūras sākumu Latvijas Republikā. 1919.g. jūlija beigās MK nolēma turpmāk „spert stingrus soļus” pret tiem preses izdevumiem, kuri „sistemātiski ievieto nepareizas ziņas vai ietur Latvijas valstij naidīgu virzienu”.⁹⁴ Lai kontroles mehānisms būtu efektīvāks, 1920.g. janvārī rīkojumā par „grafisko” un drukas darbu veikšanas iestāžu reģistrāciju bija iekļauta prasība visus drukas darbus fiksēt īpašā cenzoru grāmatā. No katra nodrukātā darba iestādei vajadzēja uzglabāt vismaz 1 eksemplāru, ko kontroles gadījumā izsniegt attiecīgam IeM ierēdnim.⁹⁵

Pamatojoties uz minētajiem rīkojumiem, vēlāk Latvijā tika aizliegtas vairākas vācu avīzes (piemēram, „Die Trommel”, „Mitausche Zeitung”, „Baltische Blatter”, krievu laikraksts „Рижское Слово”⁹⁶), kā arī sodīti citi periodiski izdevumi (piemēram, krievu laikraksts „Воля”⁹⁷). Lai arī 1920.g. beigās – 1921.g. sākumā Latvijas lielākajā daļā (izņemot Rīgu, Liepāju un Daugavpili) kara stāvoklis tika atcelts un tā vietā tika atstāts „pastiprinātas apsardzības stāvoklis”, tomēr līdz „Latvijas apstākļiem piemērotu” likumu par presi, drukātavām (u.c. ar to saistītu likumu) izstrādāšanai, spēkā tika atstāti dažādi

⁹² LS. – 1919.g. 6.aprīlis. – Nr.65. – 1.lpp.

⁹³ Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums. – 1919.g. 10.augusts. – 7.burtnīca. – 92.-93.lpp.

⁹⁴ LVVA, 1307.f., 1.apr., 276.l., 137.lp.

⁹⁵ VV. – 1920.g. 15.janvāris. – Nr.11. – 1.lpp.

⁹⁶ VV. – 1919.g. 6.augusts. – Nr.5. – 2.lpp.

⁹⁷ VV. – 1920.g. 1.decembris. – Nr.275. – 1.lpp.

preses ierobežojumi un laikrakstu izdošana joprojām bija jāsaskaņo ar Iekšlietu ministrijas institūcijām vai ierēdņiem.⁹⁸

Kopumā gan, spriežot pēc oficiālajām ziņām, Iekšlietu ministrijas sankcijas attiecībā uz presi nav bijušas īpaši biežas. Piemēram, no 1920.g. 18.novembra līdz 1921.g. 18. novembrim ministrija attiecībā uz presi bija izdevusi 21 rīkojumu un sodīti, uz laiku apturēti, aizliegti vai konfiscēti bija 13 dažādi periodiski un neperiodiski izdevumi, bet pilnīgs aizliegums bija attiecināms tikai uz Latvijai naidīgo komunistu presi.⁹⁹ Piemēram, 1920.g. augusta vidū Iekšlietu ministrija aizliedza ievest un izplatīt Latvijā komunistu laikrakstus „Rīts” un „Drauga Balss”, kuri tika izdoti ASV, savukārt septembrī Iekšlietu ministrs izdeva rīkojumu, ar kuru aizliedza ievest un izplatīt Latvijā visus Padomju Krievijā iznākušos izdevumus un vispār jebkādu komunistisku literatūru.¹⁰⁰ Šādu aizliegumu ieviešana pamatā saistāma ar boļševiku naidīgo attieksmi pret Latvijas neatkarību, kas nepārprotami izpaudās to sludinātajos uzskatos. Tiesa gan, cik var spriest no atsevišķiem dokumentiem, minētais iekšlietu ministra rīkojums praksē īpaši stingri ievērots netika. Piemēram, no Bibliotekāru apspriedes iesnieguma redzams, ka „Padomju Krievijas izdevumus var dabūt Rīgas veikalos pirkt cik uzietas, neizslēdzot arī valdības resp. Telegrāfa aģentūras «Letas» grāmatu veikalus.”¹⁰¹

Bez politiska un militāra rakstura motīviem ar 1921.g. cenzūra sāka iespieties arī t.s. „morāles sfērā”. Šā gada jūlijā Iekšlietu ministrija izdeva rīkojumu, ar kuru tika aizliegts „drukāt, ievest vai izplatīt Latvijā pornogrāfiska satura rakstus, zīmējumus, gleznas vai priekšmetus”,¹⁰² gan neprecizējot sīkāk, kas tiek saprasts ar terminu „pornogrāfisks saturs”, kā arī nenosakot, „kas būs tas pornogrāfijas izteicējs un novērtētājs”.¹⁰³ Neskatoties uz šīm neskaidrībām, jaunais rīkojums tūlīt arī tika likts lietā – pāris dienu vēlāk Iekšlietu ministrs nolēma „konfiscēt Lapsas Jura romānu «Tango romāns» pornogrāfiska satura dēļ”,¹⁰⁴ kas rada aizdomas, ka rīkojums tika izdots speciāli tādēļ, lai radītu juridisku pamatu minētā romāna aizliegšanai. Lai nu kā, var atzīmēt, ka vēlāk – 20.gados un 30.gadu sākumā – dažādi literatūras un periodiskie izdevumi tika cenzēti gan morāles un ētikas apsvērumu dēļ (t.s. „sēnalu” un „pornogrāfiskā” literatūra),

⁹⁸ VV. – 1920.g. 9.novembris. – Nr.257. – 1.lpp.; VV. – 1921.g. 9.februāris. – Nr.32. – 1.lpp.; turpat, 10.februāris. – Nr.33. – 1.lpp.

⁹⁹ Valdības iestāžu darbība 1920./21.gadā. / Preses un biedrību nodaļa. // VV. – 1921.g. 17.novembris. – Nr.261. – 2.lpp.

¹⁰⁰ VV. – 1920.g. 16.augusts. – Nr.184. – 1.lpp.; turpat, 24.septembris. – Nr.218. – 2.lpp.

¹⁰¹ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2867.l., 3.-4.lp.

¹⁰² VV. – 1921.g. 5.jūlijs. – Nr.146. – 1.lpp.

¹⁰³ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2867.l., 4.lp.

¹⁰⁴ VV. – 1921.g. 7.jūlijs. – Nr.148. – 1.lpp. Diemžēl autoram nav izdevies atrast šā romāna eksemplāru, lai ar to iepazītos un, attiecīgi, izdarīt kādus secinājumus par to, ko šajā romānā varētu kvalificēt kā „pornogrāfisku saturu”.

gan arī sociālpolitiski „nevēlamu” uzskatu dēļ („komunistu”, „fašistu” u.c. radikāla literatūra).¹⁰⁵

Zināmus ierobežojumus grāmatniecībā ieviesa 1924.g. rudenī pieņemtais *Likums par tirdzniecību ar poligrāfisko iestāžu ražojumiem, par bibliotēkām un lasītavām*, kura 10.pants paredzēja, ka „Poligrāfisko iestāžu ražojumu veikali (t.i., pamatā – grāmatnīcas G.Z.), noliktavas un krātuves, bibliotēkas un lasītavas, kā arī kolportieri (t.i., tie, kas grāmatas tirgoja „no rokas”, iznēsādami pa mājām – G.Z.) nedrīkst glabāt un izplatīt Latvijā aizliegtās grāmatas un citus poligrāfisko iestāžu ražojumus, kuru saraksti publicējami «Valdības Vēstnesī».”¹⁰⁶ Citētā panta saturs un formulējumi 1924.g. oktobrī izsauca plašas debates Saeimā. Sociāldemokrāti pārstāvēja viedokli, ka vienīgais kādas grāmatas izplatīšanas aizlieguma pamats, kas izdevējiem un tirgotājiem jāņem vērā ir „Valdības Vēstnesī” publicēts aizliegto grāmatu saraksts. Pilsonisko partiju pārstāvji (īpaši LZS) uzskatīja, ka nav iespējams uzskaitīt visu literatūru, kas kaut kādā veidā varētu būt kaitīga valstij, tādēļ piezīmi par saraksta publicēšanu „Valdības Vēstnesī” piedāvāja svītrot, kas faktiski dotu tiesības jebkuram policijas darbiniekam konfiscēt tirgotājam grāmatas pēc saviem ieskatiem. Pēc garām debatēm LZS priekšlikums tika noraidīts.¹⁰⁷ Bez tā bija arī F.Trasuna priekšlikums, kas ieviesa citu niansi. Panta sākotnējā redakcijā termina „publicējami” vietā bija iekļauts vārds „publicēti”. Šī šķietami nenozīmīgā vārda izskaņa, faktiski nozīmēja to – vai izplatīšanas aizliegums stāsies spēkā tikai pēc aizliegto grāmatu saraksta publicēšanas „Valdības Vēstnesī” (t.i., „publicēti” pagātnes formā), vai arī tas attieksies uz visām grāmatām, kas iekļautas „Valdības Vēstnesī” publicētajā sarakstā neatkarīgi no publicēšanas laika (t.i., „publicējami” ciešamās kārtas tagadnes divdabja formā). Tātad būtībā izskaņa „publicējami” paplašināja, lai arī nedaudz, tiesības aizliegumu attiecināt uz plašāku grāmatu klāstu. Rezultātā, šis F.Trasuna priekšlikums tika pieņemts ar 3 balsu pārsvaru (par – 43, pret – 40).¹⁰⁸ Tā kā šajā pašā laikā tika pieņemts un izsludināts *Likums par preses lietu tiesāšanas kārtību*, kurā bija paredzēts, ka „attiecīgie uzraudzības orgāni” (t.i., policija un prokuratūra) var tikai ierosināt lietu par pārkāpumiem grāmatu tirdzniecībā, bibliotēkās, lasītavās, bet tālāk par to lemj tiesa,¹⁰⁹ var secināt, ka administratīvi represīvā kārtā Iekšlietu institūcijas cenzūru īstenot vairs nevarēja.

1925.g. maijā Saeima ratificēja Ženēvā pieņemto *Konvenciju par netiklu publikāciju izplatīšanas un tirdzniecības apkaršanu*. Tā kā konvencija paredzēja ierobežot

¹⁰⁵ Sk. Paeglis J. Kas bija liegts Pirmās Republikas lasītājiem? – 15.-30.lpp.; sk. arī Zelmenis G. Kultūras dzīves pārraudzība Latvijā 1918.-1934.gadā. // Latvijas Vēsture. – 2005. – Nr.3. – 19.-21.lpp.

¹⁰⁶ LMKNK. – 1924. – 250.lpp.

¹⁰⁷ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 45.-53.sl.

¹⁰⁸ Turpat, 45., 53.sl.

¹⁰⁹ LMKNK. – 1924. – 248.lpp.

zināma veida publikāciju izplatīšanu, tātad tā paredzēja noteikta veida cenzūras ieviešanu Tautu Savienības dalībvalstīs. Konvencijas pirmais pants par „sodāmiem nodarījumiem” atzina „netiklu rakstu, zīmējumu, gravējumu, portreju, iespieduma darbu, gleznu, afišu, emblēmu, fotogrāfiju, kinematogrāfa filmu vai citu netiklu priekšmetu” ražošanu, tirdzniecību, izplatīšanu, izstādīšanu, pārvadāšanu un visāda veida popularizēšanu.¹¹⁰ Tā kā jēdziena „netikls” (angļu valodā: „obscene objects”, franču valodā: „objets obscènes”¹¹¹) saturs un izpratne katrā valodā varēja atšķirties un, spriežot pēc Saeimas Ārlietu komisijas referenta A.Berga teiktā, par vienotu šo jēdzienu izpratni Tautu savienības konferences dalībnieki tā arī nebija vienojušies, tika nolemts „ka tas jāiztulko tā, kā katras atsevišķas valsts likumdošanas šo jēdzienu saprot”.¹¹² Konvencija paredzēja arī, ka „tās līgumslēdzējas puses, kuru likumi, [..], neapmierina pietiekoši šīs konvencijas prasības, apsolās spert šinī ziņā nepieciešamos soļus vai likt tos priekšā savām attiecīgām likumdevējām iestādēm”.¹¹³ Sākotnēji Saeimas Ārlietu komisijas pārstāvji uzskatīja, ka „mūsu sodu likumu 281.pants sedz visus pārkāpumus, kuri paredzēti šīs konvencijas 1.pantā”,¹¹⁴ tādēļ nekādas izmaiņas Latvijas likumdošanā saskaņā ar šo konvenciju nav nepieciešamas. Kā izrādījās jau pāris gadus vēlāk, šī prognoze bija pārāk optimistiska, jo 1927.g. aprīlī MK pieņēma *Noteikumus par jaunatnes pasargāšanu no sēnalu un neķītrību literatūras*, par kuriem runa būs tālāk.

Saistībā ar iepriekš minēto konvenciju jāatzīmē būtisks moments: tā kā šo konvenciju bija parakstījuši 31 valsts pārstāvji (tostarp Čehoslovākijas, Dānijas, Francijas, Lielbritānijas, Šveices u.c. demokrātisku valstu pārstāvji), jāsecina, ka cīņa pret „netiklām publikācijām” bija starptautiska parādība, līdz ar to Latvijas politiķu vēlmi ierobežot tamlīdzīgus izdevumus drīzāk var uzskatīt par „sekošanu sava laika garam”, bet ne par pārspīlētiem priekšstatiem par „tikumību” vai cenšanos ieviest pastiprinātu cenzūru.

1927.g. aprīļa beigās Satversmes 81.panta kārtībā MK pieņēma *Noteikums par jaunatnes pasargāšanu no sēnalu un neķītrību literatūras*. Noteikumi paredzēja izveidot īpašu komisiju „sēnalu un neķītrību literatūras” saraksta sastādīšanai, kurš, pēc izglītības ministra apstiprinājuma bija jāpublicē oficiālajā laikrakstā „Valdības Vēstnesis”. Komisijas priekšsēdētāja iecelšana bija izglītības ministra kompetencē, priekšsēdētāja biedra deleģēšana – iekšlietu ministra kompetencē, savukārt pārējais komisijas sastāvs – 6 locekļi – pēc izglītības ministra uzaicinājuma bija jāievēl „pa vienam no mākslinieku,

¹¹⁰ LMKNK. – 1925. – 351.-364.lpp.

¹¹¹ Konvencija paredzēja, ka par autentiskiem atzīstami tās teksti franču un angļu valodās (sk. LMKNK. – 1925. – 352., 362.lpp.).

¹¹² LR Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1925. – 954.sl.

¹¹³ LMKNK. – 1925. – 361.lpp.

¹¹⁴ LR Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1925. – 955.sl.

rakstnieku, grāmattirgotāju, bērnu un jaunatnes aizsardzības, skolotāju un ārpusskolas izglītības organizācijām”. Kā redzams, cenzūras funkcijas tika sadalītas starp valsts un nevalstisko sabiedrisko organizāciju pārstāvjiem, turklāt – pēdējo skaits komisijā bija paredzēts lielāks. Komisijas sastādītajā „sēnalu un neķītrību literatūras” sarakstā iekļauto literatūru nedrīkstēja izplatīt ar kolportieru (t.i., grāmatu iznēsātāju) palīdzību; „atklāti izlikt vai piedāvāt grāmatu veikalos, kioskos, publiskās vietās vai atklāti izlikt tirgotavu telpās, skatu logos vai citās no ielas redzamās vietās”; izplatīt ar sludinājumu palīdzību; „piedāvāt pirkšanai”; jebkādā veidā nodot vai pārdot personām, jaunākām par 18 gadiem, kā arī „turēt skolu un jaunatnes bibliotēkās”. Noteikumi gan nebija attiecināmi uz politiska rakstura periodiskajiem izdevumiem, taču, ja gada laikā viena periodiskā izdevuma divus numurus komisija atzītu par nepieciešamu iekļaut šajā sarakstā, tad iepriekš minētos ierobežojumus varēja attiecināt uz šāda izdevuma visiem turpmākajiem numuriem 3—12 mēnešu garumā, t.i., būtiski ierobežot attiecīgā periodiskā izdevuma izplatīšanas iespējas. Galvenais šo noteikumu trūkums bija tas, ka tajos nekur nebija definēts, pēc kādām pazīmēm kaitīga literatūra ir atšķirama no nekaitīgas, bet „kuri poligrāfisko iestāžu ražojumi uzskatāmi par sēnalu un neķītrību literatūru no jaunatnes aizsardzības viedokļa, to katrā atsevišķā gadījumā noteic [...] komisija pēc sava ieskata.” Līdz ar to jebkura literāra darba vai jebkāda cita izdevuma iekļūšana „sēnalu un neķītrību” literatūras kategorijā bija pilnībā atkarīga no komisijas 2/3 vairākuma viedokļa. Tā kā „komisijas sēdes ir pilntiesīgas, ja tajās piedalās ne mazāk par 5 locekļiem”, tad faktiski kāda izdevuma iekļaušanu „sēnalu un neķītrību literatūras” sarakstā varēja izšķirt 4 cilvēku (t.i., komisijas locekļu) uzskati.¹¹⁵

Lai arī „sēnalu un neķītrību” apkarošanu tolaik atbalstīja liela daļa 20.-30.gadu intelīģences pārstāvju, tomēr netrūka arī tādu, kas uzskatīja „sēnalu un neķītrību” apkarošanu par pārlieku pārspīlētu. Tā kā izpratnē par „sēnalām un neķītrību” vai „pornogrāfiju” tolaik vispār nebija vienotības, tad „cilvēki to skaidroja katrs pēc savas saprašanas”.¹¹⁶ Pret tik nenoteiktiem formulējumiem, kā iepriekš minētajos noteikumos, iebilda arī tā laika juristi. Piemēram, H.Apsītis brīdināja, ka „komisijas lēmumi, atkarībā no personālā sastāva, var iznākt raibi un pārsteidzoši kā sabiedrībai, tā autoriem un izdevējiem”, un „tur kur valda vienīgi [komisijas – G.Z.] ieskats, tur agri vai vēlu jāsastopas ar patvaļu.”¹¹⁷ Vēl jo vairāk šāds komisijas lēmumu „raibums”, kā arī noteiktu kritēriju trūkums „sēnalām un neķītrībai” bija potenciāli bīstams, jo iepriekš aplūkotajos noteikumos bija ietverta sankcija, kas paredzēja kriminālatbildību par „sēnalu un neķītrību literatūras”

¹¹⁵ LMKNK. – 1927. – 317.-318.lpp.

¹¹⁶ Lipša I. Sabiedriskā tikumība Latvijā, 1918. – 1940. – 180.lpp.; plašāk sk. turpat 180.-197.lpp.

¹¹⁷ Par sēnalu un neķītrību literatūras apkarošanu. // Jurists. – 1929.g. oktobris. – Nr.7(14). – 207.-210.sl.

sarakstā iekļauto izdevumu tirgošanu vai citādu nodošanu jaunatnei.¹¹⁸ Turklāt tiesa drīkstēja „konfiscēt preses ražojumus, ar kuriem pārkāpums izdarīts [...] arī tādos gadījumos, kad attiecīgie preses ražojumi nepieder ne vainīgajam, ne kādam pārkāpuma līdzdalībniekam.”¹¹⁹

Komisijas izveidošanas, kā arī „sēnalu un neķītrību literatūras” saraksta sastādīšanas iemesls bija tas, ka „daudzi preses ražojumi, neskatoties uz to, ka no sodu likumu viedokļa tos vajāt nevar, atstāj it īpaši uz jaunatni visai samaitājošu iespaidu.” Saskaņā ar projekta izstrādātāju viedokli pie tamlīdzīgiem „preses ražojumiem” bija pieskaitāmi „kriminālromāni”, „seksuāli kairinoši izdevumi” u.tml. literatūra „bez jebkādas literāriskas vērtības”, turklāt „visās kulturālās valstīs sperti dažādi soļi kaitīgās literatūras apkarošanā”. Šiem noteikumiem par pamatu, savukārt, ticis ņemts tāds pats Vācijā izstrādāts likums, „piemērojot pēdējo mūsu apstākļiem”.¹²⁰ Zīmīgi, ka noteikumus bija pieņēmusi LSDSP atbalstītā M.Skujenieka vadītā valdība, lai gan parasti sociāldemokrātu pārstāvji visur protestēja pret jebkādu preses un vārda brīvības ierobežošanu.

1927.g. vasarā par Sēnalu un neķītrību literatūras komisijas¹²¹ priekšsēdētāju tika iecelts J.Roze, bet par priekšsēdētāja biedru – šo noteikumu projekta izstrādātājs un IeM Preses un biedrību nodaļas vadītājs K.Vilde. Par komisijas locekļiem tika apstiprināti tādi pazīstami literāti un grāmatnieki kā A.Austriņš, J.Rapa, E.Birznieks-Upītis u.c.¹²² Jau 1927.g. 19.jūlijā izglītības ministrs Rainis apstiprināja pirmo komisijas sastādīto „sēnalu un neķītrību literatūras” sarakstu, bet līdz 1927.g. beigām tika sastādīti 4 šādi saraksti, kuros kopumā bija iekļauti 35 dažādu nosaukumu gan literāri darbi, gan arī vairāki ilustrētie žurnāli (piemēram, „Sensācija”, „Elegance”, „Vecpūsis” u.c.). Sarakstos iekļautās literatūras un periodisko izdevumu saturiskā un kvantitatīvā analīze varētu būt atsevišķa pētījuma vērts objekts, taču, aptuveni pārlūkojot „sēnalu un neķītrības literatūras” sarakstos iekļauto izdevumu nosaukumus, kā arī izlases veidā pārlūkojot tajos iekļautos literāros

¹¹⁸ Tiesa gan Sodu likumos paredzētā sankcija par šo noteikumu pārkāpumu bija salīdzinoši „maiga” – arests ne ilgāks par trim mēnešiem vai naudas sods līdz 300 latiem. Ja noteikumu pārkāpums bija izdarīts „ar nolūku”, tad vainīgo varēja sodīt „ar cietumu” (1903.gada 22.marta Sodu likumi. – 43.lpp.)

¹¹⁹ LMKNK. – 1927. – 318.lpp.

¹²⁰ LVVA, 1307.f., 1.apr., 92.l., 8.lp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 1626.l., 28.lp.; LVVA, 5485.f., 1.apr., 910.l., 3., 6.lp.

¹²¹ Komisijas nosaukuma rakstībā nebija konsekvences. Dažādos avotos tā tika dēvēta gan par „Sēnalu un neķītrību literatūras komisiju” (sk. VV. – 1927.g. 5.jūlijs. – Nr.144. – 1.lpp.), gan par „Jaunatnei kaitīgās literatūras apkarošanas komisiju”, gan arī par „Kaitīgo kultūras parādību apkarošanas komisiju” (sk. *Pārskats par jaunatnei kaitīgās literatūras apkarošanas komisijas darbību līdz 1928.g. 1.jūnijam. // IMM. – 1928.g. jūlijs/avgusts. – Nr.7/8. – 103.lpp.; Jaunatnes pasargāšana no sēnalu literatūras. // IMM. – 1930.g. jūlijs/avgusts. – Nr.7/8. – 137.-138.lpp.*)

¹²² 1927.g. 27.maijā izglītības ministrs Rainis par komisijas priekšsēdētāju iecēla J.Rozi (sk. VV. – 1927.g. 28.maijs. – Nr.117. – 1.lpp.); 2.jūnijā darbam komisijā tika apstiprināti biedrību izvēlētie pārstāvji (sk. VV. – 1927.g. 5.jūlijs. – Nr.144. – 1.lpp.); savukārt K.Vilde par komisijas priekšsēdētāja biedru tika iecelts tikai 6.jūlijā (sk. VV. – 1927.g. 11.jūlijs. – Nr.149. – 2.lpp.); VV. – 1927.g. 1.septembris. – Nr.194. – 3.lpp.; turpat, 24.oktobris. – Nr.239. – 1.lpp.; sk. arī IMM. – 1928.g. jūlijs/avgusts. – Nr.7/8. – 103.-104.lpp.; IMM. – 1930.g. jūlijs/avgusts. – Nr.7/8. – 139.lpp.

darbus, pamatā šos sacerējumus var sadalīt 2 kategorijās: 1) pārsvarā kriminālromāni par dažādu noziedznieku piedzīvojumiem (piemēram, „Bandīta Kaupēna noziegumi”, „Bandītu karalis Adamaitis, bīstams laupītāju vadonis”, „Jūras laupītāju virsnieks Marino Marinelli” utt.); 2) salīdzinoši nedaudz mazāk sarakstos bija iekļauta t.s. „seksuāla satura” literatūra (piemēram, „Ar kaislību sistie”, „Любовные утехы Екатерины Великой”, „Erosa nedarbi” utt.).¹²³ Vēlāk komisijas vadība konstatēja, ka „patlaban īsto sēnalu literatūru izdod daudz retāk nekā agrāk, kad vēl nepastāvēja noteikumi par jaunatnes pasargāšanu no sēnalu un neķītrību literatūras”, kas tad arī uzskatāms par „galveno komisijas panākumu”.¹²⁴ K.Vilde kā īpašu komisijas darbības nopelnu pat uzsvēra to, ka dažas sēnalu literatūras izdevniecības jau novestas pie darbības izbeigšanas, bet citu pastāvēšana esot apdraudēta. Turklāt „jau tas apstākļi vien, ka ir iespējams uzņemt sarakstā jaunatnei kaitīgos izdevumus, daudzkārt atbaida no sēnalu literatūras izdošanas”, līdz ar to „šo noteikumu netiešais iespaids ir vēl lielāks nekā tiešais.”¹²⁵ Kopumā līdz 1934.g. 12.maijam, kad komisija pēdējo reizi pirms apvērsuma šo sarakstu papildināja, jaunatnei kaitīgās literatūras sarakstā bija iekļauts jau 221 sacerējums¹²⁶ (daži gan vēlāk no šā saraksta tika izslēgti).

1930.g. janvāra vidū valdības pieņemtie *Pārgrozījumi noteikumos par jaunatnes pasargāšanu no sēnalu un neķītrību literatūras* tikai formāli pamainīja šīs komisijas lēmumu un pārsūdzības komitejas pieņemto lēmumu apstiprināšanas kārtību.¹²⁷ Savukārt 1932.g. maija beigās Saeimas pieņemtais *Likums par jaunatnes pasargāšanu no sēnalu un neķītrību literatūras* faktiski bija par likumu pārveidoti jau minētie 1927.g. MK noteikumi. Jauninājumi likumā bija paredzēti tikai divi: 1) palielināt komisijas locekļu skaitu līdz 7 dalībniekiem, iesaistot komisijā arī pārstāvi no kādas vecāku biedrības; 2) „sēnalu un neķītrību” literatūras „sarakstā uzņemtos poligrāfisko iestāžu ražojumus aizliegts pārdrūkat periodiskos vai neperiodiskos izdevumos”¹²⁸, jo bijuši gadījumi, ka „daži laikraksti, gribēdami izpatikt pūļa tumšajiem instinktiem”, ir drukājuši kādu no aizliegtajām grāmatām.¹²⁹ Lielākās debātes Saeimā gan izraisīja 2.panta 6.punkta 1.piezīme, kas noteica, ka „periodiskie politiskie izdevumi” nav iekļaujami „sēnalu un neķītrību literatūras”

¹²³ Sk. VV. – 1927.g. 20.jūlijs. – Nr.157. – 1.lpp.; turpat, 8.septembris. – Nr.200. – 1.lpp.; turpat, 14.oktobris. – Nr.231. – 1.lpp.; turpat, 23.novembris. – Nr.263. – 3.lpp.

¹²⁴ IMM. – 1928.g. jūlijs/avgusts. – Nr.7/8. – 104.lpp.

¹²⁵ IMM. – 1930.g. jūlijs/avgusts. – Nr.7/8. – 137.-139.lpp.

¹²⁶ VV. – 1934.g. 17.maijs. – Nr.108. – 1.lpp.; „sēnalu un neķītrību literatūras” sarakstu uzskaitījumu (kuri 1927. – 37.g. publicēti „Valdības Vēstnesī”) sk. Alfabētiskais rādītājs „Pagaidu Valdības Vēstnesī”, „Latvijas Sargā” un „Valdības Vēstnesī” izsludinātiem likumiem, noteikumiem, instrukcijām, rīkojumiem un pavēlēm ... – 153.lpp.

¹²⁷ Sk. LMKNK. – 1930. – 15.lpp.; LVVA, 1307.f., 1.apr., 95.l., 2.lp.; LVVA, 5485.f., 1.apr., 963.l., 1.-5.lp.

¹²⁸ LMKNK. – 1932. – 107.-108.lp.

¹²⁹ LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 272.sl.

sarakstā. LZS, Kristīgā darba bloka u.c. pārstāvji šajā piezīmē saskatīja „robu”, kas pieļauj periodikā publicēt jaunatnei kaitīgas lietas, tādēļ ierosināja piezīmi svītrot, t.i., dot tiesības komisijai iekļaut „sēnalu un neķītrību literatūras” sarakstā arī periodiskās preses izdevumus. Pret to iebilda Demokrātiskā centra, LSDSP u.c. pārstāvji, kuri īpaši uzsvēra, ka nevar uz presi raudzīties tikai „no bērnu audzināšanas viedokļa”, bet preses pakļaušana „šādas komitejas uzraudzībai” ir „pirmais solis uz cenzūru”. Strādnieku un zemnieku (Komunistu) frakcijas pārstāvis vispār ierosināja likumprojektu noraidīt.¹³⁰ Nonāca arī līdz kurioziem, piemēram, LSDSP pārstāvis H.Kaupiņš pateica, ka „mēs [LSDSP – G.Z.] gribam literatūru un dzīvi iztīrīt no neķītrībām, bet jūs [t.i., „pozīcijā” esošās partijas – G.Z.] gribat brīvam vārdam uzlikt iemauktus”.¹³¹ Tiesa gan H.Kaupiņš tā arī nepateica, ar ko „dzīves iztīrīšana no neķītrībām” pēc būtības atšķiras no „iemauktu uzlikšanas” brīvam vārdam. Lai nu kā, bet balsošanā LZS un Kristīgā bloka priekšlikumi par periodiskās preses pakļaušanu šai komisijai tika noraidīti.¹³²

1934.g. februāra vidū MK iesniedza Saeimai jaunu grozījumu projektu *Likumā par jaunatnes pasargāšanu no sēnalu un neķītrības literatūras*, saskaņā ar kuru bija paredzēts „radīt sevišķu komisiju, kurai būtu tiesības ne tikai spriest par periodiskās preses ražojumiem, [...] bet būtu arī tiesība zināmos gadījumos šādus preses izdevumus uz kādu laiku, pat uz pāris mēnešiem apstādināt.”¹³³ Saskaņā ar iekšlietu ministrijas viedokli, „beidzamos gados daļā no mūsu periodiskās un neperiodiskās preses [...] iejaukšanās personiskā dzīvē, atsevišķu personu noķengāšana un nomelnošana [...] ir pārsniegusi visas iespējamās robežas”, tādēļ „ir nepieciešami izskaust šo purva tvanu un iztīrīt viņa piesātināto gaisu”, bet „līdzšinējais likums ir stipri šaurs un nedod iespēju spert noteiktus soļus šinī virzienā”.¹³⁴ Sociāldemokrāti, protams, šajā projektā atkal saskatīja „vispārīgu preses nožņaugšanu”,¹³⁵ savukārt iekšlietu ministrs G.Mīlbergs nocitēja dažādu Latvijas teātru u.c. kultūras darbinieku vēstuli ar lūgumu, „lai valsts vadība palīdzētu radīt normas, kas nedotu iespēju iznākt neķītrību un ķengu izdevumiem.”¹³⁶ Lai arī Saeimas vairākums sākotnēji nobalsoja par likumprojekta nodošanu Izglītības un Juridisko komisiju izskatīšanai, turklāt Izglītības komisijā jau bija izvērtušās plašas debātes par šo likuma grozījumu projektu,¹³⁷ tomēr marta otrajā pusē jaunizveidotais K.Ulmaņa vadītais MK to paņēma atpakaļ.¹³⁸

¹³⁰ LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 272-284., 287.-288.sl.

¹³¹ Turpat, 275.sl.

¹³² Turpat, 288.sl.

¹³³ LR IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1934. – 234.sl.

¹³⁴ LVVA, 5485.f., 1.apr., 1244.l., 4.lp.; turpat, 2914.l., 2.-3.lp.

¹³⁵ LR IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1934. – 236.sl.

¹³⁶ Turpat, 238.sl.

¹³⁷ Sk. LVVA, 5485.f., 1.apr., 2914.l., 5.-16.lp.

¹³⁸ LR IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1934. – 240.-241., 954.sl.

Lai gan minētie grozījumi Saeimas darbības laikā tā arī netika pieņemti (nepaspēja?), tomēr Latvijā bez K.Ulmaņa bija arī citi politiķi, kas vēlējās ieviest ierobežojumus preseī jau pirms 1934.g. 15.maija apvērsuma. Turklāt, šādu ideju iniciators, kā redzams, nebija K.Ulmanis (projekta galvenais virzītājs G.Mīlbergs pat nebija LZS biedrs).

Tāpat kopumā var konstatēt, ka, pirmkārt, preses cenzūra Latvijā pastāvēja faktiski jau no valsts dibināšanas sākuma; otrkārt, nepārprotama tendence – pastiprināt ierobežojumus preseī t.s. „labā spārna” politiskajās aprindās bija manāma jau pirms K.Ulmaņa organizētā 1934.g. 15.maija apvērsuma. Turklāt šādas tendences nebija svešas arī sociāldemokrātiem un t.s. „kreisajam spārnam”, kuri vēlējās „literāturu un dzīvi iztīrīt no neķītrībām”, kā arī jaunatni pasargāt no „sēnalu un neķītrību literatūras”. Jāatzīst, ka preses cenzūrai šajā laikā bija arī objektīvi iemesli. Totalitāra režīma eksistence kaimiņvalstī PSRS, kā arī tādu pat tendenču strauja attīstība Vācijā un Latvijā dzīvojošās baltvācu minoritātes starpā, spieda Latvijas politiķus ierobežot līdzīgu tendenču attīstību Latvijā.

3.4. Normatīvie akti par kino nozari¹³⁹ un kino cenzūra

Kino industrija Latvijā 20.-30. gados attīstījās diezgan strauji – auga kinoteātru skaits, veidojās gan vietējie filmu izplatīšanas kantori, gan arī darbību Latvijā uzsāka virkne ārvalstu kino industrijas pārstāvju, tika ieviests daudz ārzemju filmu, gan arī sākās filmu uzņemšana pašā Latvijā un, protams, tas viss nevarētu notikt, ja nebūtu pietiekami liela publikas interese par kino.¹⁴⁰ Jāatzīmē arī, ka starpkaru periodā Latvijas kinoteātros pārsvarā tika izrādītas ārzemēs ražotās filmas, bet Latvijas filmas sastādīja diezgan niecīgu daļu no kopumā izrādīto filmu apjoma.¹⁴¹

Pirmais normatīvais akts, kas pēc neatkarības proklamēšanas reglamentēja kino jomu, bija 1919.g. jūlija pirmajā pusē (t.i., pēc Rīgas pārņemšanas latviešu karaspēka kontrolē) Rīgas pilsētas komandanta izdots rīkojums. Cita starpā, tas noteica, ka „kinematogrāfu atvēršana [...] drīkst notikt tikai ar attiecīgu atļauju.”¹⁴²

¹³⁹ 20.-30.gados, lai definētu kinoteātrus u.c. kino jomas institūcijas parasti tika lietots termins „kinematogrāfs”. To vai attiecīgā iestāde bija kinoteātris vai, piemēram, kinostudija, nereti var konstatēt tikai no apskatāmā teksta konteksta. Tādēļ nodaļas lielākajā daļā, īpaši normatīvo aktu apskatā, tiks saglabāts oriģināltermins: „kinematogrāfs”. Savukārt termins „Kinocenzūra” tiks lietots, lai definētu institūciju, kas nodarbojās ar kino cenzēšanu, bet „kino cenzūra” – lai apzīmētu pašu cenzēšanas procesu.

¹⁴⁰ Sk. Pērkone I. Kino Latvijā 1920—1940. – 72.-136.lpp. Statistikas datus par kino jomu Latvijā sk. arī LKS. – 145.-149.lpp; Kino uzņēmumu darbība. // Ekonomists. – 1932.g. 31.marts. – Nr.6. – 215.lpp.

¹⁴¹ Sk. Izrādīt atļauto filmu kopgarums metros pēc ražotāju valstīm. // LKS. – 147.lpp.

¹⁴² LS. – 1919.g. 9.jūlijs. – Nr.81. – 3.lpp.

Savukārt mēnesi vēlāk, t.i., augusta sākumā, ar Militārās policijas priekšnieka rīkojumu, Rīgā tika ieviesta kino filmu iepriekšējā cenzūra. Rīkojums noteica, ka visiem Rīgas kinoteātru īpašniekiem vai pārvaldniekiem jāsaņem atļauja filmas izrādīšanai un 3 dienas pirms izrādīšanas filmas jāiesniedz Policijas pārvaldē cenzēšanai.¹⁴³ 1920.g. februārī Iekšlietu ministrijas *Cirkulārā apriņķu priekšniekiem un pilsētu prefektiem* bija noteikti arī pirmie cenzūras kritēriji. Tā kā vairums kinoteātros izrādīto filmu bija ievestas no ārzemēm un ļoti reti tika tulkotas latviski, tad Iekšlietu ministrija visiem kino īpašniekiem un pārvaldniekiem pieprasīja 2 nedēļu laikā kinofilmas iztulkot valsts valodā.¹⁴⁴ Filmas, kuras nebūs tulkotas, aizliedza izrādīt. Tika pieprasīts arī, lai uzraksti uz afišām un izrāžu programmām būtu valsts valodā un lai tie atrastos virs vai pirms uzrakstiem citās valodās. Cenzējamas bija „zema morāliska un pornogrāfiska satura” filmas, bet attiecīgajiem darbiniekiem tika uzdots „pie skatu cenzēšanas griezt uz to pienācīgu vērību un pievestā satura kinematogrāfa lentes izņemt no apgrozības”, kā arī nepielaist laikrakstos un afišu sludinājumos reklāmas par izrādēm „tikai priekš pieaugušiem”.¹⁴⁵

Te gan jāatzīmē, ka kino cenzēšana nebija tikai atsevišķu „administratīvu” iestāžu vai ierēdņu iegriba, to prasīja arī daļa inteligences. Presē jau divdesmito gadu sākumā parādījās aicinājumi „paplašināt” kara cenzoru darbību attiecībā uz kino jomu, „aizliegt bērniem līdz apm. 16 gadiem, ja ne arī apmeklēt kinematogrāfu vispāri, [...] tad vismaz šīs «pikantās» izrādes”.¹⁴⁶

1920.g. beigās LSS uzdeva valdībai „izstrādāt likumu”, kura uzdevums būtu novērst „nebūšanas” kinematogrāfu programmās¹⁴⁷ un jau 1921.g. janvārī valdība pieņēma *Pagaidu noteikumus par izrādēm un izrīkojumiem*. Par kino izrāžu rīkošanu saskaņā ar minētajiem noteikumiem bija jāziņo vietējam apriņķa priekšniekam vai pilsētas prefektam, turklāt, „pie paziņojuma jāpieliek klāt [...] visu izrādāmo kino lentu un fonogrāfa plates teksts”. „Aizliegt izrādāmās ainas vai kino lentes” varēja gadījumos, ja to tekstā bija „nozieguma iezīmes”, ja to „teksts nepieklājīgs vai piedauzīgs”, kā arī ja nebija iesniegtas prasītās ziņas vai izrādes vieta nebija pietiekami droša „būvtehniskā vai drošības ziņā”, bet kinoteātros atļāva izrādīt tikai Iekšlietu ministrijas iepriekš cenzētas filmas.¹⁴⁸

Dažas dienas vēlāk IeM izdotā instrukcija pie šiem pagaidu noteikumiem diezgan detalizēti reglamentēja kino izrāžu, kā arī publisku sarīkojumu cenzūras principus.

¹⁴³ VV. – 1919.g. 8.augusts. – Nr.7. – 3.lpp.

¹⁴⁴ Tolaik skaņu filmas vēl neeksistēja un sižeta nianšes vai dialogi tika attēloti rakstītajos tekstos starp filmas ainām. Runa ir par šo rakstīto tekstu tulkošanu.

¹⁴⁵ VV. – 1920.g. 24.februāris. – Nr.45. – 1.-2.lpp.

¹⁴⁶ Sk. piem., Kinematogrāfa jautājums. // Latvijas Kareivis. – 1920.g. 29.maijs. – Nr.80. – 3.lpp.; Kino teātru izvirtība. // LS. – 1921.g. 28.aprīlis. – Nr.94. – 3.lpp.

¹⁴⁷ LSS stenogrammas. – 1920. – 1826.lpp.

¹⁴⁸ Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1921.g. 25.februāris. – 4.burtnīca. – 66.-67.lpp.

Instrukcija aizliedza kinoteātros izrādīt t.s. divertismentus vai citas „piedevas”, bet izglītošanas nolūkā „katra kinematogrāfa programmā jāietilpst vienam pamācošam vai zinātniskam gabalam.” Filmu cenzēšanai šī instrukcija paredzēja Iekšlietu ministrijā izveidot komisiju, sastāvošu no kancelejas pārvaldnieka, Preses un biedrību nodaļas vadītāja, viena „sevišķu uzdevumu ierēdņa”, bet „svarīgos gadījumos” bija paredzēts pieaicināt IzM pārstāvi. Zīmīgi, ka „filmu iepriekšēja caurskatīšana no komisijas locekļu puses nav obligatoriska, bet vēlama” un Iekšlietu ministrijas komisijas locekļiem, uzraudzības nolūkā, tika dotas tiesības apmeklēt kino izrādes bez maksas. Tas nozīmē, ka filmas vai to fragmentus varēja cenzēt arī tos neredzot, kas apvienojumā ar tiesībām kontrolēt kinoteātrus deva cenzoriem lielu varu. Pēc aprīņu priekšnieku vai pilsētu prefektu ierosinājuma komisijai tika dotas tiesības cenzēt no jauna pat atļautās filmas.¹⁴⁹

1922.g. februārī pieņemtie 1921.g. janvāra instrukcijas grozījumi atkal atļāva kinematogrāfos izrādīt arī t.s. divertismentus, taču ar noteikumu, ka visi divertismenta priekšnesumi un teksti ir cenzējami Iekšlietu ministrijā tādā pašā kārtībā kā filmas, bet policijas pārstāvjiem tika uzdots stingri skatīties uz to, lai divertismenta uzvedumi nepārkāptu „pieklājības robežas”.¹⁵⁰ 1922.g. oktobrī Iekšlietu ministrija izdeva jaunu rīkojumu, saskaņā ar kuru atļautas bija tikai tās kinoteātru izrādes, kuru programmās „uzņemta arī Latvijas valsts notikumu hronika, nostādot to programmas pirmā vietā.”¹⁵¹ Kā redzams, valsts institūcijas mēģināja noteikt ne tikai to, ko izrādīt nav vēlams, bet arī to – kas un kādā daudzumā būtu jāizrāda. Arī te jāsaka, ka prasības reglamentēt – ko un cik rādīt, nebija tikai politiķu vai tikai IeM ierēdņu pārcentības rezultāts, bet gan viedoklis, ko pārstāvēja daļa tā laika Latvijas inteliģences. Piemēram, tā laika presē parādījās pat ievērojami radikālāka prasība: izdot likumu, ka „pusei no izrādāmām filmām jābūt ņemtām no latviešu literatūras un dzīves”, kā arī „filmu lentēm jāuzliek sevišķi liela muiža, vislielākā, kāda vien var būt.”¹⁵²

1923.g. februāra beigās, pamatojoties uz 1921.g. *Pagaidu noteikumiem par izrādēm un izrīkojumiem*, iekšlietu ministrs izdeva rīkojumu, kas vispār aizliedza „personām līdz 16 gadu vecumam apmeklēt kinematogrāfus”. Izņēmumi šim aizliegumam bija pieļaujami tikai attiecībā uz tādām filmām, „kuru programma iepriekš cenzēta Izglītības ministrijā” (šim nolūkam IzM Skolu departamenta ietvaros tika nodibināta Filmu cenzēšanas kolēģija, kura plānoja cenzēt „visas bērnu un skolu jaunatnes izrādēm domātās kino filmas”¹⁵³).

¹⁴⁹ VV. – 1921.g. 26.janvāris. – Nr.20. – 1.lpp.; turpat, 24.septembris. – Nr.216. – 1.lpp.; sk. arī VV. – 1921.g. 25.jūlijs. – Nr.163. – 1.lpp.

¹⁵⁰ VV. – 1922.g. 10.februāris. – Nr.33. – 1.lpp.

¹⁵¹ Turpat, 16.oktobris. – Nr.233. – 1.lpp.

¹⁵² Kinoteātri jāpārveido. // Latvijas Vēstnesis. – 1923.g. 18.augusts. – Nr.181. – 3.lpp.

¹⁵³ IMM. – 1923.g. aprīlis. – Nr.4. – 471.lpp.

Kinematogrāfiem „kuru īpašnieki vairākkārt pārkāps šo rīkojumu” draudēja slēgšana.¹⁵⁴ Tātad, lai arī kino cenzūras procesā, jau divdesmito gadu pirmajā pusē daļēji tika iesaistīta IZM, tomēr noteicošais stāvoklis kino jomas cenzēšanā bija IeM, t.i., policijas institūcijām.

1924.g. janvārī valdība pieņēma *Noteikumus par kinematogrāfiem*. Tie faktiski sastāvēja no 2 daļām (1.-5.pants un 6.-16.pants). Noteikumu pirmie 5 panti noteica kinematogrāfu reģistrācijas, darbības uzsākšanas un pārtraukšanas juridiskos aspektus (kinematogrāfa darbības uzsākšana līdzīgi kā preses institūcijām iepriekš bija jāpiesaka Iekšlietu ministrijai). Noteikumu 6. pants noteica to pašu, kas jau bija 1921.g. noteikumos: „kinematogrāfos izrādīt atļauts vienīgi Iekšlietu ministrijā iepriekš cenzētas filmas” un tālākajos pantos diezgan sīki bija reglamentēti kino jomas cenzūras pasākumi. Aizliegt filmas varēja 3 iemeslu dēļ, ja to uzvešana: „1) varētu apdraudēt sabiedrības mieru un drošību, 2) aizskar reliģiskas jūtas, 3) veicina brutalitāti vai arī atstāj ļaunu iespaidu uz skatītāju tikumību un kaitē valsts cieņai, vai arī labām attiecībām ar ārvalstīm.” Noteikumos bija iekļauts arī 1923.g. rīkojumā esošais ierobežojums – skatītāji līdz 16 gadu vecumam drīkstēja apmeklēt tikai tādas kino izrādes, „kuru filmas iepriekš cenzētas Izglītības ministrijā”. Turklāt jebkurām nepilngadīgo izrādēm bija „aizliedzamas arī tādas filmas, kuras varētu atstāt ļaunu iespaidu uz jaunatnes morāliskos attīstību, vai arī varētu pārmērīgi kairināt jaunatnes fantāziju”. Savukārt bērni līdz 6 gadu vecumam vispār nebija „pielaižami kinematogrāfu izrādēs”. Cita starpā, minētajos noteikumos, bez prasībām, ka filmu uzrakstiem jābūt valsts valodā un „valsts valodai jāstāv pirmā vietā” (tas pats bija prasīts jau 1919.g. Rīgas komandanta izdotajā rīkojumā), bija noteikts arī, ka „uzraksti valsts valodā nevar būt mazākiem burtiem kā uzraksti citās valodās”, kā arī „Filma ar uzrakstu valsts valodā nevar būt īsāka nekā filma ar uzrakstu citās valodās”. Izņēmumi šīm normām par valodu bija pieļaujami tikai ar IeM piekrišanu „vienreizējās izrādēs”. Visbeidzot, noteikumos bija iekļauts arī nacionālās minoritātes skarošs ierobežojums, ka vismaz pusei kinoteātros notiekošo divertismentu „priekšnesumu tekstiem jābūt valsts valodā”. Apskatāmo noteikumu darbība nebija attiecināma tikai uz „mācības un zinātnisku iestāžu un organizāciju kinematogrāfiem”.¹⁵⁵ Kopumā jāsaprot, ka salīdzinājumā ar preses un poligrāfisko iestāžu likumiem kino jomu reglamentējošie normatīvie akti ne tikai ieviesa iepriekšējo cenzūru, bet vispār noteica šai jomai salīdzinoši lielus ierobežojumus.

1926.g. februāra pirmajā pusē pieņemtais *Likums par kinematogrāfiem*¹⁵⁶ pamatā bija līdzīgs iepriekš aplūkotajiem 1924.g. MK noteikumiem un tajā paredzētā kino iestādes reģistrācijas un darbības uzsākšanas kārtība netika mainīta. Būtiskākās izmaiņas bija

¹⁵⁴ VV. – 1923.g. 26.februāris. – Nr.45. – 1.lpp.

¹⁵⁵ LMKNK. – 1924. – 6.-8.lpp.

¹⁵⁶ Turpat, 1926. – 32.-33.lpp.

attiecināmas uz kino cenzūru. Pirmkārt, likums paredzēja, ka filmas „cenzējamās Izglītības ministrijā saziņā ar Iekšlietu ministriju”, turklāt „filmās iesniedz cenzēšanai Izglītības ministrijai”. Tas nozīmēja, ka kino cenzūra pamatā tika nodota IzM kompetencē (līdz tam – Iekšlietu ministrijas kompetencē) un IeM saglabāja tikai kinematogrāfu darbības likumības uzraudzīšanas funkcijas. Motivācija šādai kino cenzūras pakļautības institucionālai maiņai bija balstīta uz tā, ka cenzūras ieviešanas pamatmotīvs ir nepieļaut, „lai ar filmām nepieņemtu pornogrāfiju vai citādi tamlīdzīgi kaitīgi neiespaidotu mūsu jaunatni”, un tā kā šis cenzūras „smaguma punkts ir morālais viedoklis”, tādēļ „ja vispār kāda valsts iestāde var dot zināmu morālistisku mērauklu, tad tā var būt nevis policijas iestāde, [...] bet tā iestāde, kas audzina mūsu jaunatni” t.i., Izglītības ministrija. Tiesa gan Saeimas balsojumā šis viedoklis guva tikai 1 balss pārsvaru pār otru uzskatu, kas kino cenzūru gribēja atstāt IeM kompetencē.¹⁵⁷

Pazīmes, kuru dēļ kādu filmu varēja aizliegt, palika tādas pašas kā iepriekš minētajos 1924.g. MK noteikumos (t.i., aizskar reliģiskas jūtas, veicina brutalitāti, atstāj jaunu iespaidu uz skatītāju tikumību, apdraud sabiedrības mieru un drošību, kaitē valsts cieņai vai labām attiecībām ar ārvalstīm). Jāatzīmē, ka Publisko tiesību komisijas sagatavotajā likumprojektā nebija klauzulas par reliģisko jūtu aizskaršanu un priekšlikumu par tās iekļaušanu likumā iesniedza Kristīgās nacionālās savienības pārstāvis A.Krastkalns. Kā redzams, no debatētāju runām, jautājums par to, vai filmu var aizliegt, ja tā „aizskar reliģiskas jūtas”, bija izskatīts jau Publisko tiesību komisijā, kur tas, spriežot pēc B.Kalniņa teiktā, ticis noraidīts, tomēr Saeimas plenārsēdē A.Krastkalna priekšlikums ieguva pārliecinošu vairākumu: 53 balsis par un 36 pret. Lai arī likumprojekta trešajā lasījumā pēc sociāldemokrātu priekšlikuma tika mēģināts šo punktu svītrot, tomēr balsu vairākumu viņu priekšlikums neguva.¹⁵⁸ Otrkārt, likuma projektā bija iekļauts arī iepriekš minētais ierobežojums, ka vismaz pusei no kinoteātros notiekošo divertismentu priekšnesumiem jābūt valsts valodā, taču pēc P.Šīmaņa priekšlikuma šī klauzula no projekta tika svītrotā.¹⁵⁹ Treškārt, atšķirībā no 1924.g. MK noteikumiem likumā bija iekļauts nosacījums, ka „kinematogrāfu izrādēs, kuras atļautas jaunatnei, divertisments nav pielaizams, izņemot muzikālu pavadījumu.” Īpaši bija atrunāts arī, ka „nopietna kulturāla rakstura izrādēs ar Izglītības ministrijas piekrišanu var pielaist izņēmumus” attiecībā uz „filmu uzrakstu valodu”. Pārējie šā likuma nosacījumi (ar precizējošām vai tīri redakcionālas dabas atšķirībām) bija saglabāti tādi paši kā iepriekš aplūkotojos 1924.g. MK noteikumos. Kopumā jāatzīmē, ka šis likums kļuva par pirmo LR augstākajā likumdošanas līmenī (t.i.,

¹⁵⁷ LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 145.-146.sl.

¹⁵⁸ Turpat, 146.-151.sl.; turpat, II sesija. – 1926. – 38.sl.

¹⁵⁹ LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 154.-155.sl.

Saeimā) pieņemto normatīvo aktu, kurš ne tikai paredzēja cenzūras ieviešanu noteiktā kultūras (t.i., kino) jomā, bet pat noteica, kāda veida informācija ir cenzējama. Redzams arī, ka iepriekš minētie formulējumi par to, kādas filmas ir cenzējamas, bija diezgan vispārīgi un nekonkrēti, tātad faktiski kino cenzūrai tika atstātas diezgan plašas iespējas pieņemt lēmumus pēc saviem ieskatiem.

Kinocenzūras kolēģijas sastāvā bija 3 (no 1928.g. – 9) Izglītības un Iekšlietu ministru iecelti pārstāvji (šāda sistēma kino cenzūrā turpināja pastāvēt līdz Sabiedrisko lietu ministrijas izveidei un darbības uzsākšanai 1937.g.). Lai arī 1926.g. pieņemtais likums mainīja Kinocenzūras padotību, tomēr filmu cenzēšanas principi kopumā palika tādi paši kā bija noteikts jau divdesmito gadu pirmajā pusē, t.i., kinoteātros bija atļauts izrādīt tikai iepriekš cenzētas filmas, Kinocenzūras kolēģija varēja cenzēt filmas arī tās nenoskatoties, kino izrādēs „jāuzņem arī vietējā hronika”, kurā būtu attēlota „Latvijas daba, politiskā, saimniecības un kultūras dzīve” un Kinocenzūras kolēģijas locekļiem tika dota brīva ieeja visos Latvijas kinoteātros.¹⁶⁰ Jāatzīmē, ka, neskatoties uz iepriekš aplūkoto normatīvajos aktos noteiktajām „kvotām”, Latvijā ražoto filmu īpatsvars Latvijas kinoteātros bija ļoti mazs – aptuveni 1,97% – 2,33% no visa „izrādīt atļauto filmu” kopgaruma.¹⁶¹

1929.g. janvāra vidū Satversmes 81.panta kārtībā MK pieņēma *Pārgrozījums likumā par kinematogrāfiem*, kas cenzūras loku paplašināja. 10.panta grozījums paredzēja, ka „Izglītības ministrija var pieprasīt iepriekšējai cenzēšanai arī kinematogrāfu reklāmas” (pirms tam šādas klauzulas likumā nebija, lai gan faktiski Kinocenzūra reklāmas cenzēja jau agrāk). Savukārt 16.panta grozījums sašaurināja ārpus cenzūras esošo kino loku – no panta teksta „šis likums neattiecas uz mācības un zinātnisku iestāžu un organizāciju kinematogrāfiem” tika svītrots vārds „organizāciju”¹⁶². Šie grozījumi bija nepieciešami, jo tieši reklāmas nolūkos izplatītājās skrejlapīņās „kinoteātru īpašnieki [...] lieto teikumus, kuri [...] pašā filmā nav atļaujami”, vai arī „izreklamē filmu ar citu nosaukumu”.¹⁶³ Minēto grozījumu mērķis attiecīgi bija novērst šīs parādības.

Tā paša gada 1.oktobrī valdība vēlreiz grozīja *Likumu par kinematogrāfiem*. Šoreiz grozījumi paredzēja, ka skaņu filmās cenzējamas arī „runa, dziedāšana un mūzika” (kamēr pastāvēja tikai mēmais kino, tikmēr šāda klauzula nebija nepieciešama¹⁶⁴), bet kino izrādēs iekļaujamo hroniku izsniegšanas tiesības tika monopolizētas tikai IzM rokās, jo bija

¹⁶⁰ Instrukcija par kinofilmu cenzēšanu. // VV. – 1926.g. 3.marts. – Nr.49. – 1.lpp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 21.1., 5.-7.lp.; Instrukcija pie likuma par kinematogrāfiem. // VV. – 1928.g. 19.jūlijs. – Nr.159. – 1.lpp.; LVVA, 1632.f., 2.apr., 919.l., 3.-5.lp.

¹⁶¹ Aprēķināts pēc: *Izrādīt atļauto filmu kopgarums metros pēc ražotāju valstīm*. // LKS. – 147.lpp.

¹⁶² LMKNK. – 1929. – 31.lpp.

¹⁶³ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2881.l., 2.lp.

¹⁶⁴ Kinocenzūra. // IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 376.lpp.

„atkārtoti ienākušas sūdzības” par hroniku „vājo saturu”, tādēļ esot nepieciešams kontrolēt arī hroniku demonstrēšanu. Bez tam, „ja kinematogrāfos izrāda neatļautu divertismentu vai uzved to piedauzīgi, Izglītības ministrija var aizliegt attiecīgos kinematogrāfos uzvest divertismentu uz laiku līdz 1 gadam”. Pēdējais grozījums bija nepieciešams, jo divertismentos esot bijuši „daudz necenzētu tekstu” un „piedauzīga izteiksme”.¹⁶⁵ Tātad kopumā 1929.gada laikā kino izrādēs un ar tām saistītajos pasākumos jūtami pieauga cenzūras tiesības un iespējas.

Neskatoties uz to, ka iepriekš minētie normatīvie akti deva tiesības Iekšlietu ministrijai un no 1926.g. arī Izglītības ministrijai ne tikai kontrolēt, bet arī cenzēt kino jomu, vismaz daļa Latvijas tā laika politiķu tomēr uzskatīja, ka Latvijā nepieciešams nodrošināt vēl lielāku valsts kontroli pār kino nozari, īpaši – pār kinofilmu apriti. Jau 1926.g. jūnija sākumā daļa deputātu bija iesnieguši Saeimā priekšlikumu „uzdot valdībai izstrādāt likumu par monopolu uz kino filmām”. Lai arī tolaik, ar 8 balsu pārsvaru, Saeimā šāds priekšlikums tika noraidīts,¹⁶⁶ tomēr tamlīdzīgi projekti Latvijas politiskajās aprindās turpināja cirkulēt. Dažus gadus vēlāk – 1933.g. 30.janvārī (t.i., jau ekonomiskās krīzes laikā), neskatoties uz brīdinājumiem, ka filmu monopols ievedamo filmu kvalitāti neuzlabos, peļņu nedos un vispār „ievadmonopola projekts [...] neiztur nopietnu kritiku”,¹⁶⁷ MK pieņēma *Noteikumus par kino filmu ieviešanas un iznomāšanas kārtību*. Tie paredzēja „ārzemēs ražoto filmu ieviešanas tiesības Latvijā un šo filmu, kā arī vietējo filmu iznomāšanas tiesības kinematogrāfiem Latvijas teritorijā” piešķirt tikai vienam uzņēmumam, tajā pašā laikā saglabājot valdībai tiesības arī pašai veidot savu atsevišķu filmu ieviešanas un iznomāšanas uzņēmumu. Turklāt juridiskām un fiziskām personām, kuras līdz tam bija nodarbojušās ar filmu importu un tirdzniecību, šie noteikumi prasīja izbeigt savu darbību līdz 1933.g. 1.jūnijam¹⁶⁸ (t.i., 4 mēnešu laikā). Šie noteikumi spēkā gan bija tikai vienu dienu. Jau 31.janvārī pēc t.s. „kreisā spārna” deputātu grupas (S.Trofimova, V.Vestermaņa, H.Kaupiņa, F.Cielēna, L.Jeršova) priekšlikuma Saeima ar 43 balsīm par un 28 pret šos noteikumus noraidīja.¹⁶⁹ Jāatzīmē, ka tieši šāds pasākums (t.i., centralizēta kino filmu iznomāšana) Latvijā tika īstenots 1940. – 1941.g. jau padomju okupācijas, t.i., totalitāra režīma apstākļos.¹⁷⁰

¹⁶⁵ LMKNK. – 1929. – 318.lpp.; LVVA, 1307.f., 1.apr., 94.l., 8., 52.lp.

¹⁶⁶ LR II Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1926. – 990.-991.sl.

¹⁶⁷ Jansons J.A. Vai valsts pārņems filmu tirdzniecību? // Filma un Skatuve. – 1932.g. 4.marts. – Nr.79. – 935.-936.lpp.

¹⁶⁸ VV. – 1933.g. 31.janvāris. – Nr.24. – 3.lpp.

¹⁶⁹ LR IV Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1933. – 14.sl.; VV. – 1933.g. 1.februāris. – Nr.25. – 1.lpp.

¹⁷⁰ Sk. Zelmenis G. Kultūras pārraudzība un cenzūra Latvijā padomju okupācijas apstākļos 1940.-1941.g. // Latvijas vēsture 20.gadsimta 40.-90. gados. / Latvijas vēsturnieku komisijas raksti, 21.sēj. – 24.-26., 30.-31.lpp.

1934.g. sākumā IzM bija izstrādājusi vēl vienu grozījumu projektu *Likumam par kinematogrāfijām*, kurš paredzēja aizliegt kinoteātriem izrādīt filmas „Lieldienu svētku priekšvakarā un Lielā piektdienā”, bet valsts svētkos un „Klusajā nedēļā” ļāva kino izrāžu programmā iekļaut tikai „piemērotas filmas”. Projekts tika pamatots ar to, ka „valsts un sabiedrības intereses prasa”, lai svētkos neizrādītu kaut kādas „sekla rakstura” filmas, bet „svētku gadījumiem piemērotas”, taču pastāvošais likums nedod iespēju minēto svētku dienu laikā „mazvērtīga un sēnalu rakstura” filmas aizliegt.¹⁷¹ Šis projekts tomēr netika pieņemts.

Visbeidzot, īsi pirms K.Ulmaņa organizētā apvērsuma, 1934.g. 20.martā, Saeima pieņēma Budžeta komisijas ierosinātu priekšlikumu „uzdot valdībai izstrādāt likumprojektu, ka kinematogrāfos filmu uzraksti pielaižami vienīgi valsts valodā”, kas tika pieņemta ar samērā nelielu 8 balsu pārsvaru,¹⁷² taču līdz apvērsumam šāds likumprojekts tā arī izstrādāts netika.

Attieksme pret kino cenzūru politiku aprindās un sabiedrībā, protams, bija neviennozīmīga. Divdesmito gadu beigās – trīsdesmito gadu sākumā, apspriežot iepriekš minētos likuma grozījumus, kā arī strādājot pie jauna likuma par kinematogrāfiju, Saeimas izglītības komisijā tika gari un plaši diskutēts gan par to, cik plašas tiesības būtu dodamas Kinocenzūrai, gan kādam vajadzētu būt Kinocenzūras kolēģijas sastāvam, gan par to vai Latvijas kino hronikai jābūt obligātai vai nē, gan par divertimentu atļaušanu / aizliegšanu / cenzēšanu utt. Šajās diskusijās parādījās ārkārtīgi daudz un dažādu viedokļu, frakciju pārstāvji nereti mainīja savus viedokļus, te atbalstīja, te oponentēja savu koalīcijas vai politisko bloku partneru viedoklim.¹⁷³ Līdz ar to var gandrīz droši apgalvot – vairumam no Saeimas politiskajiem grupējumiem ne tikai nebija vienota viedokļa par kino cenzūru, bet vairumā gadījumu viņiem pašiem pat vispār nebija noteikta viedokļa par kino cenzūras nepieciešamību, tās apmēriem un īstenošanas mehānismiem.

Salīdzinoši konsekventākie, taču arī politizētākie bija sociāldemokrāti, kuri uzskatīja, ka cenzūra ir vienpusīga, darbojas tikai pret „kreiso spārnu”. LSDSP pārstāvis B.Kalniņš vispār uzskatīja, ka „filmas cenzē tā, kā patīk tiem kungiem, kas sēd komisijā, bieži bez kādas objektivitātes, uzskatot par nepielaižamām pilnīgi nevainīgas nepolitiskas lietas, tāpēc, ka vienam otram no tiem kungiem liekas, ka tur ir kaut kas tāds, kas var

¹⁷¹ LVVA, 1632.f., 2.apr., 45.l., 11.-12.lp.

¹⁷² LR IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1934. – 902.-903.sl.

¹⁷³ Sk. LVVA, 5485.f., 1.apr., 2881.l., 5.-16., 27.-31., 38.-48., 53.-55., 60., 70.-71., 75.-76.lp.; sk. arī turpat, 2882.l.

uztraukt ļaužu prātus”.¹⁷⁴ Zināmā mērā viņa vārdus apstiprina tā lika presē atrodamā informācija par kino cenzūras nekonsekvencēm un pat kurioziem.¹⁷⁵

Neapmierināti ar Kinocenzūras kolēģijas darbību, protams, bija arī kinoteātru īpašnieki, kas uzskatīja, ka „cenzūras pastāvēšana vienīgi attiecībā uz kino ir uzskatāma par nenormālu parādību, jo [...] citu izpriecas vietu cenzūra pie mums nepastāv.”¹⁷⁶ Citu kultūras institūciju pārstāvju viedoklis gan bija krietni savādāks. Piemēram, lielāko Latvijas teātru vadība prasīja pat kino cenzūras darbības paplašināšanu, jo „kino sāk apdraudēt mākslas iestāžu eksistenci”. LNO, LNT, Dailes teātra un Vācu drāmas teātru direktoru galvenās pretenzijas pret kino jomu bija saistītas ar to, ka filmas ar „kriminālistiku” un „pikantēriju” demoralizē un banalizē „estētiskas jūtas” – īpaši attiecībā uz jaunatni, bet kino divertismenti ir „mākslas profanācija, bieži ar pornogrāfisku piegaršu”, turklāt kino apmeklē daudz biežāk nekā teātrus.¹⁷⁷ Pēdējais arguments, visticamāk, arī bija galvenais teātru neapmierinātības cēlonis. Līdzīgs viedoklis gan bija arī citu izglītības un kultūras nozaru pārstāvjiem. Piemēram, 1923.g. janvāra vidū Saeimas Izglītības komisija saņēma Otrā latviešu vidusskolu skolotāju kongresa rezolūcijas, kurās valdības iestādes tika lūgtas „aizliegt seksuāli kairinošas un šausmu filmas kinoteātros kā bērniem tā pieaugušiem.”¹⁷⁸ 1926.g. Izglītības ministrs E.Ziemeļis Saeimā ziņoja, ka tikšanās laikā ar pedagogiem un dažādiem sabiedriskiem darbiniekiem viņš esot saņēmis „mutiskas” sūdzības par to, ka filmas tiek cenzētas pat pārāk viegli.¹⁷⁹

Lai nu kā, bet praksē Kinocenzūras noteiktie ierobežojumi nereti tāpat tika apietī vai vienkārši ignorēti. Piemēram, 1926.g. novembrī IzM Skolu virsvalde ziņoja Iekšlietu ministram, ka atsevišķos kinoteātros („Forums”, „Astoria”) tiek izrādītas necenzētas vai pat tieši aizliegtas reklāmas un divertismenti, kā arī necenzētas vai aizliegtas filmas. Tāpat kinoteātri neizpildot arī nosacījumus par vietējās hronikas izrādīšanu, savukārt izrādēs, kas atļautas tikai personām no 16 gadu vecuma, bijušas arī jaunākas personas. Tādēļ Skolu virsvaldes pārstāvji pat ierosināja „sarīkot periodiskas, pēkšņas” kinoteātru revīzijas un kontroles.¹⁸⁰

Par pēkšņām kinoteātru revīzijām autora rīcībā ziņu nav, taču problēma acīmredzot kļuva arvien nopietnāka, jo 1930.g. oktobra pirmajā pusē valdība Satversmes 81.panta kārtībā vēlreiz papildināja *Likumu par kinematogrāfiem* ar jaunu pantu, kas paredzēja, ka

¹⁷⁴ LR III Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1930. – 910.-912.sl.; sk. arī sociāldemokrāta H.Kaupiņa runu 1926.g. (*LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 236.-238.sl.*).

¹⁷⁵ Рижские кино и ихъ цензура. // Сегодня Вечеромъ. – 4.декабря 1928.года. – Но 276. – 5.lpp.

¹⁷⁶ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2881.l., 17.lp.

¹⁷⁷ LVVA, 1632.f., 2.apr., 919.l., 10.-11.lp.

¹⁷⁸ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2878.l., 3.-4.lp.

¹⁷⁹ LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 275.sl.

¹⁸⁰ LVVA, 1632.f., 2.apr., 21.l., 1.-3.lp.

„vainīgiem par šā likuma pārkāpšanu draud kriminālatbildība”.¹⁸¹ Līdz tam „nekāda sankcija, uz ko varētu pamatot vainīgo sodīšanu” likumā nebija paredzēta un tiesu iestādēm lietas par kinematogrāfu pārkāpumiem nācās izbeigt,¹⁸² t.i., vainīgie palika nesodīti, bet likums faktiski nedarbojās.

Jāatzīmē, ka iepriekš aplūkotās Latvijas politiķu aktivitātes kino cenzūras ieviešanā nebija nekas unikāls. Jau minētā Ženēvas *Konvencija par netiklu publikāciju izplatīšanas un tirdzniecības apkaršanu*, kuru Saeima ratificēja 1925.g. par nosodāmām, cita starpā, atzina arī „netiklas” kinematogrāfa filmas.¹⁸³ Tā kā kino cenzūra Latvijā darbojās jau vairākus gadus pirms šīs konvencijas ratificēšanas, tad attiecībā uz kino jomu pievienošanās šim starptautiskajam dokumentam pēc būtības neko nemainīja (ja nu vienīgi radīja papildus juridisko pamatu Kinocenzūras darbībai). Tomēr, galvenais, šo konvenciju bija parakstījis 31 valsts pārstāvis, tātad „netiklas” kinematogrāfa filmas par nosodāmām atzina arī citu, t.sk. demokrātisku valstu pārstāvji.

Ziņas par Latvijā cenzēto filmu skaitu autora rīcībā ir samērā nelielas un tikai par divdesmito gadu beigām – trīsdesmitajiem gadiem. 1928. – 1931.g. un 1934.g. cenzēto filmu skaits svārstījās 775—920 filmu robežās, taču krīzes laikā 1932. – 1933.gados to skaits bija samazinājies attiecīgi līdz 645 un 612 filmām. Līdzīga dinamika vērojama arī datos par cenzēto filmu kopējo garumu – līdz 1931.g. cenzēto filmu kopgarums pārsniedza 1 mlj. metru, 1932. – 1933.g. „nokritās” attiecīgi līdz 795,1 tk. un 734,9 tk. metriem, bet 1934.g. cenzēto filmu kopējais garums, lai arī „pieauga” līdz 960,1 tk. metriem, tomēr vienalga atpalika no 1928. – 1931.g. apjoma.¹⁸⁴ „Izrādīt atļauto filmu” skaits 1931. – 1934.g., savukārt, svārstījās 573—821 filmu robežās, bet to kopējais garums: 654 689—1 036 004 metru robežās. Turklāt, mazākie skaitļi (t.i., vismazāk „izrādīt atļauto” filmu) bija 1932. – 1933.gados,¹⁸⁵ kas saistāms ne tik daudz ar cenzūras aizliegumiem, cik ar filmu kopējā skaita samazināšanos šajos gados.

Pilnīgi cita aina redzama, ja aplūko aizliegto filmu apjoma tendenci 1931. – 1934.g. Ja 1931.g. no 844 filmām tika aizliegtas 23 filmas (t.i., 2,72% no visa cenzēto filmu skaita), tad turpmākajos gados cenzūras aizliegto filmu skaits arvien vairāk pieauga un 1934.g. no 813 filmām pilnībā aizliegtas tika jau 112 filmas (t.i., 13,78% no visu filmu skaita). Turklāt, ja aplūko aizliegto filmu garumu metros, redzams, ka 1931.g. tika aizliegti 4,04%

¹⁸¹ LMKNK. – 1930. – 381.lpp.

¹⁸² LVVA, 1632.f., 2.apr., 32.l., 37.lp.

¹⁸³ LMKNK. – 1925. – 360.lpp.

¹⁸⁴ Sk. 4.6.pielikuma tabulas 2. un 3.sleju.

¹⁸⁵ Sk. turpat, 4. un 5.sleju.

no visu filmu kopējā garuma, bet 1934.g. jau 17,42% no visu filmu kopējā garuma.¹⁸⁶ Kā jau minēts, 20.-30.gados vairāki kinoteātri izrādīja filmas, apejot kino cenzūru, tomēr iegūt datus par šādu cenzūras neakceptētu filmu izrādīšanas apjomiem Latvijas kino teātros ir praktiski neiespējami.

Ja aizliegto filmu apjoma straujo pieaugumu 1934.g. var skaidrot ar K.Ulmaņa organizētā apvērsuma izsaukto cenzūras pastiprināšanos, tad aizliegto filmu skaita un garuma pieaugums 1932.g. un 1933.g. vēlreiz apliecina to pašu tendenci, par ko bija runa jau iepriekš – „administrācijas” tiesības ierobežot dažādas valsts varai nevēlamas tendences kultūrā un šajā gadījumā – kinomākslā bija vērojama jau vairākus gadus pirms K.Ulmaņa apvērsuma.

Kopumā var secināt, ka kino jomu valsts centās ierobežot visvairāk nekā jebkuru citu no aplūkotajām kultūras nozarēm. Kino cenzūra tika ieviesta jau 1919.g., t.i., vēl neatkarīgas Latvijas valsts veidošanas posmā. Jau divdesmito gadu otrajā pusē un trīsdesmito gadu sākumā, t.i., vairākus gadus pirms K.Ulmaņa organizētā valsts apvērsuma, Kinocenzūras pilnvaras tika vairākkārt palielinātas, kā arī palielinājās tās aizliegto filmu skaits. Turklāt Kinocenzūras kompetences paplašināšanu un tās tiesības vairāk ietekmēt kinoteātros izrādāmo filmu repertuāru atbalstīja daļa no Latvijas tā laika kultūras darbiniekiem. Te gan jāatzīmē, ka Latvija šajā ziņā nebija unikāla valsts. Arī t.s. rietumvalstīs „vārda brīvība, kas tika piemērota plašsaziņas līdzekļos un dažādos mākslas priekšnesumos, kinomākslā netika pieļauta”,¹⁸⁷ savukārt PSRS tajā pašā laikā kino vispār jau bija pārvērstas par vienu no komunistu propagandas līdzekļiem.

3.5. Normatīvie akti par nevalstiskajiem teātriem un citiem kultūras pasākumiem

1919.g. jūlija sākumā pēc Rīgas pārņemšanas latviešu karaspēka daļu kontrolē tika izdoti divi jau iepriekš minēti pilsētas komandanta rīkojumi, saskaņā ar kuriem dažādi sarīkojumi, t.sk. teātru „atvēršana” un izrāžu sarīkošana drīkstēja „notikt tikai ar attiecīgu atļauju”. Par teātru izrādēm u.c. sarīkojumiem „dienu iepriekš” bija jāpaziņo pilsētas komandanta pārvaldei un visās teātru izrādēs bija jāatstāj 2 vietas brīvas komandanta pārvaldes „dežūrējošo adjutantu rīcībā”.¹⁸⁸ Šie rīkojumi gan attiecās tikai uz Rīgas pilsētu.

¹⁸⁶ Sk. 4.6.pielikuma tabulas 6.-9.sleju.

¹⁸⁷ Pērhone I. Kino Latvijā 1920—1940. – 137.lpp.

¹⁸⁸ LS. – 1919.g. 9.jūlijs. – Nr.81. – 3.lpp.

Nevalstisko teātru izrāžu, koncertu, kā arī citu sarīkojumu organizēšanas kārtību visā Latvijā noteica jau minētie 1921.g. *Pagaidu noteikumi par izrādēm un izrīkojumiem*.¹⁸⁹ Šie noteikumi gan vairāk attiecās uz izklaides institūcijām, jo „kabarē, varietē [...] bieži vien pārsniedz katras pieklājības, estētikas un ētikas robežas, kas atstāj samaitājošu iespaidu uz jaunatni un nepieaugušiem bērniem”.¹⁹⁰ Tādēļ saskaņā ar minētajiem noteikumiem „par katru izrādi vai izrīkojumu jāpaziņo ar rakstu vietējam apriņķa priekšniekam vai pilsētas prefektam”, norādot izrādes vietu, laiku, pilnu programmu, atbildīgo rīkotāju, tā adresi un ieejas cenas. Aizliegt „priekšnesuma izpildīšanu” varēja gadījumos, ja priekšnesuma tekstā bija „nozieguma iezīmes”, vai arī teksts bija „nepieklājīgs vai piedauzīgs”. Turklāt apriņķa priekšniekam vai pilsētas prefektam tika dotas tiesības pārtraukt atļautu sarīkojumu, ja „izpildītāji atkāpjas no izrādes [...] atļautā teksta” (sākotnēji projektā bija ierakstīts: „ar nodomu atkāpjas”, taču pieņemtajā redakcijā „nodoms” tika svītrots¹⁹¹), ja atļautu tekstu izrādīja „tādā veidā vai ar tādām zīmēm, ka tas paliek noziedzīgs vai piedauzīgs”, ja izrādē izcēlās nekārtības, kā arī, ja „izrādāmie gabali ir savienoti ar briesmām skatītājiem vai izpildītājiem”. Šie noteikumi nebija attiecināmi uz valsts teātriem un „privātiem mājas izrīkojumiem”.

1921.g. janvāra beigās Iekšlietu ministrija izdeva arī jau minēto instrukciju pie pagaidu noteikumiem par izrādēm un izrīkojumiem. Lai arī instrukcijas lielākā daļa reglamentēja kino cenzūras kārtību, tomēr uz teātriem bija attiecināma prasība, ka „apriņķa priekšniekam vai pilsētas prefektam jāskata cauri visi runājamo vai dziedamo gabalu teksti” un „jānoteic, kurus gabalus var uzvest, neskatoties uz to, vai šie gabali jau agrāk pielaisti izrādēm vai nē.”¹⁹²

Apstākļu sakritības dēļ īsi pēc šīs instrukcijas pieņemšanas Satversmes Sapulcē izraisījās plašas diskusijas par teātru cenzūru. Strīda iemesls bija lugas „Pans” izrāde Nacionālajā teātrī. Latgales frakciju deputāti uzskatīja, ka šī luga kūdot pret ticību¹⁹³ un „nedz ētiskais, nedz estētiskais lugas līmenis nav tāds, lai viņai būtu vērts parādīties uz Latvijas Nacionālās drāmas skatuves”.¹⁹⁴ Latgales Kristīgo zemnieku savienības pārstāvis F.Trasuns pat ieteica izdot likumu, lai „tādas lietas netiktu pielaistas un caur zināmu likumu tās tiktu aprobežotas.” Izglītības ministrs J.Plāķis paskaidroja, ka arī viņš bijis pret minētās lugas izrādīšanu un „devis arī savu aizrādījumu, bet tam nav bijušas nekādas sekmes.” Savukārt Sociāldemokrātu pārstāvji tieši pretēji šo Latgales pārstāvju sašutumu interpretēja

¹⁸⁹ Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1921.g. 25.februāris. – 4.burtiņa. – 66.-67.lpp.

¹⁹⁰ LVVA, 5486.f., 1.apr., 415.l., 5.lp.; sk. arī pārējo lietu.

¹⁹¹ LVVA, 1307.f., 1.apr., 1472.l., 35.lp.

¹⁹² VV. – 1921.g. 26.janvāris. – Nr.20. – 1.lpp.; turpat, 24.septembris. – Nr.216. – 1.lpp.

¹⁹³ Turpat, 26.janvāris. – Nr.20. – 1.lpp.

¹⁹⁴ LSS stenogrammas. – 1921. – 65.lpp.

kā vērstu „pret mūsu vēl nenodibināto kā mākslas, tā zinātnes brīvību”, bet Izglītības ministra nostāju kā atkārtotu „vecu carisko kārtību”, kurā policijas ierēdņiem tiek dota iespēja aizliegt jebkuru pasākumu, kas tam nepatīk.¹⁹⁵ Tā kā šajās debatēs LSS viennozīmīgu lēmumu par izrādes atļaušanu vai aizliegšanu nepieņēma, Nacionālā teātra mākslas kolēģija nolēma, ka komēdiju „Pans” var atkal iekļaut repertuārā.¹⁹⁶ Tomēr fakts, ka viena teātra izrāde spēj izsaukt tādu satraukumu valsts augstākajā varas institūcijā acīmredzot bija par iemeslu, kādēļ jau pāris dienas vēlāk teātra direkcija paziņoja, ka „Pana” izrādes pagaidām nenotiks.¹⁹⁷ Te varētu atzīmēt būtisku niansi – lai arī daļa LSS deputātu bija noskaņoti ieviest kādus ierobežojumus kultūras jomā, tomēr kopumā Satversmes Sapulce nenolaidās līdz cenzora līmenim un nesāka nodarboties ar to vai citu pasākumu cenzēšanu.

1924.g. iepriekš minētos pagaidu noteikumus nomainīja *Likums par izrādēm un izrīkojumiem*.¹⁹⁸ Izrāžu un sarīkojumu pieteikšanas kārtība bija atstāta līdzīga tai, kā bija noteikts jau 1921.g. pieņemtajos MK noteikumos. Pēc sociāldemokrāta V.Bastjāņa priekšlikuma, likumā tika iekļauts formulējums, kas faktiski atļāva jebkuru publisku sarīkojumu, ja prefekts vai policijas priekšnieks to neaizliedza, taču tiesības to aizliegt bija visai ierobežotas.¹⁹⁹ Plašākās diskusijas Saeimas debatēs izcēlās par klauzulu, kas ļāva policijas amatpersonai pārtraukt atļautu pasākumu, ja minētais pasākums „pieņem noziedzīgu vai piedauzīgu raksturu”. Sevišķi pret to iebilda sociāldemokrāti, uzsverot, ka kāda zemāka ranga policijas uzrauga priekšstats par „noziedzīgu vai piedauzīgu raksturu” var būt visai primitīvi, tomēr viņu priekšlikums šo klauzulu svītrot tika noraidīts (gan tikai ar 4 balsu pārsvaru).²⁰⁰ Kopumā tomēr likuma punkti par policista tiesībām pārtraukt sarīkojumu bija salīdzinoši „maigāki” kā 1921.g. noteikumos paredzētie, jo policijas darbiniekam nevajadzēja vairs uzraudzīt to vai pasākumā nenotiek „atkāpšanās” no apstiprinātā teksta un vai izrādāmais netiek izrādīts „tādā veidā vai ar tādām zīmēm, ka tas paliek noziedzīgs un piedauzīgs”. Tā kā likums vairs nesaturēja prasību par īpašas atļaujas nepieciešamību sarīkojumam, bet pietika tikai ar pareizi noformētu iesniegumu, jāsecina, ka jaunais likums vienkāršoja izrāžu un koncertu sarīkošanas formālo procedūru.

1929.g. janvārī Satversmes 81.panta kārtībā MK pieņēma *Pārgrozījumus un papildinājumus likumā par izrādēm un izrīkojumiem*. Būtiskie papildinājumi bija šādi: līdz 16 g. vecu bērnu piedalīšanās izrādē bija pieļaujama tikai ar IeM izdotu atļauju (kas

¹⁹⁵ Sk. LSS stenogrammas. – 1921. – 11.-14., 65.-77.lpp.; VV. – 1921.g. 2.februāris. – Nr.26. – 1.lpp.

¹⁹⁶ VV. – 1921.g. 17.februāris. – Nr.37. – 3.lpp.

¹⁹⁷ Turpat, 23.februāris. – Nr.42. – 3.lpp.

¹⁹⁸ LMKNK. – 1924. – 251.lpp.

¹⁹⁹ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 32.-34.sl.

²⁰⁰ Turpat, 36.-39.sl.

saskaņota ar IzM); piesakot „izrīkojumus ar deju” bija jāmaksā 10 latu liela nodeva policijai (1932.g. decembrī šī 10 latu nodeva policijai tika atcelta, jo kavēja „kulturālo attīstību uz laukiem”²⁰¹) un, visbeidzot, par šā likuma pārkāpšanu tika noteikta kriminālatbildība. Minētie grozījumi nedaudz paplašināja arī iespējas vietējās policijas darbiniekiem aizliegt izrādes vai pasākuma sarīkošanu, ja pasākuma vieta bija „atzīstama par nepiemērotu izrīkojuma apmeklētāju drošības ziņā” un nedaudz sašaurināja to izrāžu vai sarīkojumu loku, uz kurām likums nebija attiecināms (t.i., no 7.pantā uzskaitīto personu saraksta tika svītroti „tuvinieki”).²⁰²

1931.g. oktobrī *Likums par izrādēm un izrīkojumiem* tika papildināts ar pāris formālām prasībām,²⁰³ taču pusotru gadu vēlāk Satversmes 81.panta kārtībā MK pieņemtie *Pārgrozījumi likumā par izrādēm un izrīkojumiem* jau atkal paredzēja palielināt policijas kontroles tiesības publisku pasākumu rīkošanai. Pirmkārt, pieteikumam, kas jāiesniedz policijai par pasākuma rīkošanu, šie grozījumi prasīja pievienot arī sarīkojumā uzvešanai vai izpildīšanai paredzētos „inscenējumus vai citus vārdiem izpildāmus priekšnesumus, kas izpildāmi vai sagatavojami no sacerējumiem, kuri nav iespiesti parastā kārtībā poligrāfiskā iestādē vai nav kā kinematogrāfa divertismenti priekšnesumi cenzēti likumā paredzētā kārtībā” (līdz tam šāda prasība likumā nebija iekļauta). Otrkārt, „pilsētās un bieži apdzīvotās vietās” šie sarīkojumu pieteikumi bija jāiesniedz ne vēlāk kā 3 dienas pirms pasākuma sākuma (līdz tam – ne vēlāk kā 2 dienas pirms pasākuma). Treškārt, „izrādes un izrīkojumus, kuru mērķis ir noziedzīgs vai kura sarīkošana apdraud atklātu mieru un drošību, iekšlietu ministrs ar savu rīkojumu var aizliegt”.²⁰⁴ Pēc šo grozījumu iesniegšanas Saeimā LSDSP un Strādnieku un zemnieku frakciju pārstāvji piedāvāja šos grozījumus Publisko tiesību komisijas izskatīšanai nemaz nenodot un uzreiz noraidīt, cita starpā, minot arī argumentu, ka „mums iekšlietu ministrs vienmēr būs tādas vai citas partijas piederīgais, tad viņš citu partiju izrīkojumus vienmēr apsvērs no savas partijas politikas viedokļa”. Neskatoties uz to, ar 9 balsu pārsvaru šie grozījumi minētās komisijas izskatīšanai tomēr tika nodoti.²⁰⁵

1934.g. aprīļa beigās Saeimas Publisko tiesību komisija abus pēdējos grozījumus bija izskatījusi, taču tad tie, pēc LZS deputāta A.J.Bērziņa priekšlikuma, tika nodoti arī Juridiskajai komisijai „saskaņošanai”.²⁰⁶ Tā kā šī nodošana „saskaņošanai” faktiski

²⁰¹ LMKNK. – 1932. – 298.lpp. Sk. arī LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 243., 724.sl.

²⁰² LMKNK. – 1929. – 28.lpp. 1929.g. maijā šie papildinājumi un pārgrozījumi nāca Saeimas apspriešanā, kas tos nedaudz „mīkstināja”, taču 3. lasījumā, šī „mīkstinātā” likumprojekta redakcija tika noraidīta (sk. LR III Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1929. – 483.-489., 778.-782.sl.) un spēkā atstāti iepriekš minētie, janvārī pieņemtie, MK izdotie likuma pārgrozījumi un papildinājumi.

²⁰³ Papildinājums likumā par izrādēm un izrīkojumiem. // LMKNK. – 1931. – 1154.lpp.

²⁰⁴ LMKNK. – 1933. – 131.lpp.

²⁰⁵ LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 59.-62.sl.

²⁰⁶ Turpat, 1934. – 34.sl.

nozīmēja, ka minēto grozījumu izskatīšana Saeimā tiek atlikta uz vēlāku laiku, bet jau divas ar pusi nedēļas vēlāk notika K.Ulmaņa vadītais apvērsums, kura organizēšanā piedalījās arī A.J.Bērziņš, diezgan droši var pieņemt, ka šī „saskaņošana” bija nepieciešama tādēļ, lai nedotu iespēju Saeimai pirms apvērsuma šos grozījumus atcelt vai „mīkstināt” un attiecīgi līdz Saeimas izskatīšanai šie grozījumi tā arī nenonāca.

Nobeigumā jāmin 1931.g. janvāra vidū MK pieņemtie *Noteikumi par privātām skatuves mākslas iestādēm*, saskaņā ar kuriem „privātas pastāvīgas skatuves mākslas iestādes, kā teātrus, operas, operetes un dramatiskās trupas atvērt ir tiesība fiziskām un juridiskām personām, reģistrējot tās Izglītības ministrijā.” Ja mēneša laikā ministrija uz pieteikumu nebija devusi noraidošu atbildi, tad pieteiktā iestāde varēja uzsākt darbu. Savukārt „pastāvošās privātās skatuves mākslas iestādes” noteikumi prasīja pārreģistrēt līdz 1931.g. 1.augustam.²⁰⁷ Šo noteikumu izdošana tika skaidrota ar to, ka divdesmitajos gados bija nodibināts „prāvs skaits” nevalstisko teātru u.c. „dažāda tipa privātās skatuves mākslas iestādes, [...] par kurām Izglītības ministrijai trūkst pat visnepieciešamākās ziņas un nav nekādu saistošu noteikumu, kas šīm iestādēm uzliktu par pienākumu tādās sniegt”.²⁰⁸ Ziņu sniegšanu Izglītības ministrijai par teātra darbības faktu, protams, nevar nosaukt par nopietnu valsts kontroles funkciju palielināšanu, taču tā paša gada maijā uz šo noteikumu pamata tika izdota IzM instrukcija, kas „privāto skatuves mākslas iestāžu” uzturētājam jau prasīja regulāri iesniegt attiecīgās „skatuves mākslas iestādes” sezonu plānus un atskaites.²⁰⁹ Lai arī nekādas sankcijas teātriem par „mākslinieciski mazvērtīgu” u.tml. repertuāru tobrīd paredzētas netika (30.gadu otrajā pusē teātri par to varēja slēgt), tomēr redzams, ka nevalstisko teātru repertuāra kontroli valsts oficiāli sāka īstenot jau trīs gadus pirms K.Ulmaņa apvērsuma.

Kopumā no izklāstītā redzams, ka *Likuma par izrādēm un izrīkojumiem* grozījumi divdesmito gadu beigās un trīsdesmito gadu sākumā uzrāda to pašu tendenci, kas jau vairākkārt minēta, t.i., lielāki ierobežojumi un stingrāka „administrācijas” kontrole izrāžu rīkošanai tika ieviesta jau vairākus gadus pirms K.Ulmaņa organizētā valsts apvērsuma (divdesmito gadu otrajā pusē var konstatēt gadījumus, kad „administrācija” noteica zināmus aizliegumus pat attiecībā uz aktieru tērpiem teātru izrādēs²¹⁰). Tajā pašā laikā jāatzīst, ka šie ierobežojumi un kontrole tomēr bija mazāki nekā kino jomai.

²⁰⁷ LMKNK. – 1931. – 32.lpp.

²⁰⁸ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2836.l., 2.-10.lp.

²⁰⁹ LVVA, 1632.f., 2.apr., 33.l., 31.lp.

²¹⁰ Piem., 1927.g. janvārī iekšlietu ministrs M.Skujenieks (viņš tobrīd bija arī Ministru prezidents), „ievērojot Kara ministrijas ierosinājumu” izdeva rīkojumu, ar kuru aizliedza „uzstāties publiskās izrādēs aktieriem, kas ģērbusies mūsu armijas karavīru formas tērpā” un izņēmumi bija pieļaujami tikai ar „iekšlietu ministra atļauju katrā atsevišķā gadījumā” (*sk. VV. – 1927.g. 21.janvāris. – Nr.16. – 2.lpp.; sk. arī VV. – 1930.g.*

3.6. Kultūras darbinieku sociālais nodrošinājums

Viens no valsts kultūras politiku raksturojošiem rādītājiem ir kultūras darbinieku sociālais nodrošinājums, t.i., pabalsti un pensijas, kas tiek piešķirtas kultūras darbiniekiem vecuma vai darba nespējas gadījumā.

Pirmais normatīvais akts, kas noteica kultūras darbinieku sociālā nodrošinājuma juridisko pamatu, bija 1920.g. septembra otrajā pusē MK pieņemtie (pēc vairākkārtējas pārstrādāšanas un saskaņošanas dažādu ministriju, kā arī LSS komisiju starpā) *Pagaidu noteikumi par darba nespējīgu mākslinieku, zinātnieku, rakstnieku un skolotāju pabalstiem*. Šādi noteikumi bija nepieciešami, jo „daudz mākslinieki, zinātnieki rakstnieki un skolotāji, kuri visas savas dzīves spēkus ir ziedojuši, lai veicinātu tautas kultūras un labklājības pacelšanu, ir nonākuši vecuma un nespēka dēļ neapskaužamā stāvoklī”, tādēļ „Latvijas valstij pienāktos gādāt par šiem kultūras darbiniekiem viņu trūcības dienās.”²¹¹ Noteikumi paredzēja, ka „līdz vispārīgā pensiju likuma ieviešanai, valsts izmaksā pabalstus [arī pensijas – G.Z.] darba nespējīgiem māksliniekiem, zinātniekiem, rakstniekiem un skolotājiem uz šo noteikumu pamata”. Tiesības uz pabalstu / pensiju²¹² bija piešķirtas tikai Latvijas pilsonību ieguvušajiem iepriekš minēto profesiju pārstāvjiem, kas bija „nodarbojušies mākslas un garīgās kultūras laukā un ar saviem darbiem ieguvuši vispārīgu atzinību, vai ar savu māksliniecisko, rakstniecisko vai zinātnisko darbību veicinājuši latviešu kultūras attīstību” un kuri „nodarbojušies mākslas un garīgās kultūras laukā vismaz 35 gadus, [...] vai [...] vismaz 20 gadus un nespēka vai slimības dēļ pārtraukuši savu darbību”. Bez tam „ārkārtējos gadījumos, uz sevišķa lēmuma pamata” pabalstus / pensijas varēja piešķirt arī tiem kultūras darbiniekiem, kas neatbilda šīm prasībām.²¹³

1921.g. augusta beigās, valdības pieņemtie pārgrozījumi un papildinājumi minētajos noteikumos, „ārkārtas gadījumos” ļāva uz pabalstiem / pensijām pretendēt arī ārzemniekiem, jo valdība atzina, ka šādu pabalstu / pensiju pelnījis bijušā Rīgas Politehniskā institūta profesors Hennigs, kā arī šā institūta mirušā profesora B.Boses ģimene.²¹⁴ Bez tam grozījumos bija noteikts, ka pabalsta / pensijas apjoms no 1.aprīļa (t.i., ar atpakaļejošu spēku) nedrīkst pārsniegt 40% no skolotāju un ierēdņu algām, kā arī

18.septembris. – Nr.211. – 1.lpp.). Interesanti, ka šis rīkojums tika izdots t.s. centriski kreisās valdības laikā, kuru atbalstīja arī LSDSP.

²¹¹ LVVA, 5485.f., 1.apr., 1453.l., 2., 13., 16.lp.; turpat, 3742.l., 2.lp.

²¹² MK izdotajos „pagaidu noteikumos” bija minēta pabalstu piešķiršana, taču faktiski runa ir gan pabalstiem, gan par pensijām, tādēļ tālāk tekstā, saistībā ar šiem noteikumiem, tiks lietots apzīmējums „pabalsti / pensijas”.

²¹³ Papildinājums pie likumu un valdības rīkojumu krājuma. – 97.lpp.; VV. – 1920.g. – 23.septembris. – Nr.217. – 2.lpp.

²¹⁴ LVVA, 5485.f., 1.apr., 1453.l., 6.lp.

noteikti pabalsta izmaksas apjomi un termiņi mirušo mākslinieku, zinātnieku, rakstnieku un skolotāju ģimenēm,²¹⁵ jo „mirušo kultūras darbinieku ģimenes nesaņem līdz šim no valsts nekādu pabalstu, lai gan viņas nonākušas vēl grūtākā materiālā stāvoklī”.²¹⁶

Pamatojoties uz šiem noteikumiem, jau 1920.g. septembra beigās pie Darba ministrijas (no 1925.g. – Tautas labklājības ministrija) darbu uzsāka starpresoru komisija (no Darba, Izglītības un Finanšu ministriju pārstāvjiem), kas izskatīja lūgumus par šo pabalstu / pensiju piešķiršanu. Līdz 1922.g. beigām starpresoru komisija bija saņēmusi jau vairāk kā 800 šādus lūgumus. Lielākā daļa no pabalsta / pensijas saņēmējiem bija skolotāji un to ģimenes locekļi: uz 1923.g. 1.janvāri šo pabalstu / pensiju saņēma kopumā 191 skolotājs un 177 mirušo skolotāju ģimenes locekļi, savukārt mākslinieku, zinātnieku un rakstnieku, kas saņēma šo pabalstu / pensiju bija tikai 18 (arī 24 mirušo mākslinieku ģimenes locekļi).²¹⁷ Kā redzams, skolotāju un to ģimenes locekļu, kas, pamatojoties uz šiem noteikumiem saņēma pabalstus / pensijas, bija gandrīz 9 reizes vairāk nekā mākslinieku, zinātnieku un rakstnieku kopā ņemot. Acīmredzot tādēļ 1925.g. pavasarī tika pieņemts atsevišķs *Skolotāju pensiju likums*, pamatojoties uz kuru pensijas sāka saņemt ne tikai pamata un vidējo mācību iestāžu pedagogi, bet arī augstskolu mācītspēki²¹⁸ (t.i., daļa zinātnieku). Līdz ar to no 1925./26. budžeta gada uz minēto „pagaidu noteikumu” pamata pabalstus / pensijas sāka saņemt tikai mākslinieki, rakstnieki un daļa zinātnieku, kas nestrādāja par pedagogiem, t.i., ievērojami mazāks cilvēku skaits kā iepriekš.

20.gadu otrajā pusē un 30.gadu sākumā „mākslinieku, zinātnieku un rakstnieku” skaits, kuri saņēma „pagaidu noteikumus” paredzēto pabalstu / pensiju, svārstījās aptuveni 52—57 cilvēku robežās.²¹⁹ Turklāt mirušo kultūras darbinieku ģimenes locekļu (29 ģimenes locekļi 1928.g. un 32 ģimenes locekļi 1930.g.), kas saņēma šo pabalstu / pensiju, bija pat vairāk nekā pašu kultūras darbinieku (25 skatuves un mūzikas mākslinieku, zinātnieku, un rakstnieku 1928.g. un 1930.g.), kas to saņēma.²²⁰ Tātad divdesmito gadu beigās, trīsdesmito sākumā, šo pabalstu / pensiju saņemošo personu skaits

²¹⁵ Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1921.g. 10.oktobris. – 18.burtnīca. – 298.-299.lpp.; VV. – 1921.g. 31.augusts. – Nr.195. – 1.lpp.; LVVA, 1307.f., 1.apr., 281.l., 190.lp.

²¹⁶ LVVA, 5485.f., 1.apr., 1453.l., 6.lp.

²¹⁷ Mākslinieku, zinātnieku, rakstnieku un skolotāju pabalsti. // IMM. – 1923.g. marts. – Nr.3. – 320.-322.lpp.

²¹⁸ LMKNK. – 1925. – 155.-158.lpp.

²¹⁹ Sk. Latvija desmit gadus. – 357.lpp.; Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 42.lpp.; turpat, 1931./32. saimniecības gadam. – 40.lpp.

²²⁰ 1928.g. pabalstu saņēma kopumā 54 cilvēki, t.sk. „10 skatuves un 4 mūzikas mākslinieki, 10 rakstnieki un 1 gleznotājs, kā arī šādu personu 22 ģimenes ar 29 locekļiem” (sk. *Latvija desmit gadus. – 357.lpp.*). Savukārt no Saeimas Budžeta komisijas materiāliem redzams, ka uz 1930.g. 1.aprīli, pamatojoties uz šiem „pagaidu noteikumiem”, pabalstu saņēma 11 „skatuves mākslinieki” (t.sk. D.Akmentiņa, M.Vīgnere-Grīnberga, T.Valdšmits u.c.), 2 „mūzikas mākslinieki” (E.Vīgners un Jāzeps Mediņš), 1 zinātnieks (A.Zandbergs), 1 gleznotājs (P.Krašņiņš), 10 rakstnieki (E.Treimanis, A.Austriņš u.c.), t.i. kopumā 25 kultūras darbinieki, kā arī 32 šo profesiju pārstāvju ģimenes locekļi (laulātie, vecāki, bērni; piem., E.Dārziņa māte M.Dārziņa, J.Rozentāla atraitne E.Rozentāle u.c. sk. LVVA, 5485.f., 1.apr., 1497.l., 13.-14.lp.).

bija samērā konstants. Lai arī autora rīcībā esošie materiāli par šā pabalsta / pensijas saņēmēju skaitu ir visai fragmentāri,²²¹ tomēr, tā kā avotos atrodamais pabalsta / pensijas saņēmēju skaits tajos ir līdzīgs, tad domājams, ka arī citos gados ģimenes locekļu, kas saņēma „mākslinieku, zinātnieku un rakstnieku” pabalstus / pensijas, bija vairāk nekā pašu minēto kultūras darbinieku.

Neskatoties uz to, ka minētie 1920. – 1921.g. noteikumi bija pieņemti kā „pagaidu noteikumi”, tomēr praksē tie palika spēkā vairāk kā 10 gadus. Daļēji šo „pagaidu noteikumu” „ilgmūžību” var skaidrot ar to, ka divdesmitajos gados tika izstrādāti un pieņemti atsevišķi normatīvie akti par pensijām dažādām iedzīvotāju vai darbinieku kategorijām (t.sk. minētais *Skolotāju pensiju likums*). Tātad valsts politika pamatā bija vērsta uz to, lai pakāpeniski pensijas nodrošinātu iespējami plašākām darbinieku kategorijām un, tā kā kultūras darbiniekiem pensijas nodrošināja minētie „pagaidu noteikumi”, tad nebija nepieciešamības pēc attiecīga likuma izstrādes ļoti īsā laikā.²²² Līdz vispārējā *Likuma par pensijām* pieņemšanai 1931.g. gan tika izstrādāti vairāki likumprojekti par kultūras darbinieku pensijām, tomēr praksē tie palika tikai „uz papīra”.²²³

Visbeidzot 1931.g. vasarā jaunais *Likums par pensijām* nāca Saeimas apspriešanā. Tas bija izstrādāts 3 daļās. I daļa saturēja pensiju noteikumus valsts un pašvaldību pārvaldes institūciju darbiniekiem (t.sk. skolotājiem, medicīnas darbiniekiem u.c.); II daļa „Valsts un valsts autonomo uzņēmumu pastāvīgo amatnieku un strādnieku pabalsti un pensijas”; III daļa „Zinātnieku, literātu, mākslinieku un saimniecisko sabiedrisko organizāciju algoto darbinieku pensijas”. Kā atzina Saeimas Sociālās likumdošanas komisijas referents G.Reinhardt, šis likumprojekts Sociālās likumdošanas un Budžeta komisijās tika apspriests ilgu laiku un bija „ārkārtīgi komplicēts un grūts”, turklāt dažreiz „bija jāizšķir jautājumi, kam nebija parauga citās valstīs”, tādēļ komisijām nācās „iet savu ceļu”.²²⁴ Likumprojekta apspriešana Saeimā sākās 1931.g. 30.jūnijā, kad projekta III daļas (t.i., tās daļas, kurā vajadzēja būt noteiktām kultūras darbinieku pensionēšanās tiesībām) izskatīšana Budžeta komisijā vēl nebija pabeigta. Likuma izstrādes pamatā bija divas galvenās idejas – pirmkārt, apvienot vienā likumā visus tos dažādos pensiju likumus, kas

²²¹ Materiālus sk. divās iepriekšējās atsaucēs.

²²² 1921.g. oktobrī Darba ministrija konstatēja, ka ar esošajiem pagaidu noteikumiem „varot pagaidām iztikt”, jo šā „pabalsta saņēmēji esot ar šo likumu (tā tekstā, pareizi – noteikumiem – G.Z.) apmierināti” (sk. LVVA, 5486.f., 1.apr., 410.l., 49.lp.; sk. arī 51.lp.; turpat, 482.l., 12.lp.).

²²³ Divdesmitajos gados likumprojekts par literātu un mākslinieku pensijām bija izstrādāts IzM struktūrās (sk. LVVA, 1632.f., 2.apr., 23.l., 34.-37.lp.); 1930.g. februāra sākumā Saeimas Sociālās likumdošanas un Budžeta komisijām diezgan sīki izstrādātu likumprojektu par literātu un mākslinieku pensijām iesniedza R.Bīlmanis, J.Breikšs, L.Laicens, M.Skujenieks, J.Trasuns u.c. deputāti (sk. LVVA, 5485.f., 1.apr., 1487.l.; turpat, 3787.l.; sk. arī LR III Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1930. – 129.-130.sl.). Pēdējais projekts ļoti iespējams kļuva par pamatu pusotru gadu vēlāk pieņemtajai *Likuma par pensijām III daļai*, jo vairāki tā panti tika iekļauti šajā likumā, turklāt daži no tiem gandrīz negrozītā veidā.

²²⁴ LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 1245.sl.

divdesmitajos gados bija izstrādāti dažādām darbinieku kategorijām; otrkārt, iespēju robežās saglabāt esošajos pensiju likumos garantētās tiesības.²²⁵ Savukārt, lai iegūtu pensijām nepieciešamos līdzekļus, likums paredzēja pie Tautas labklājības ministrijas izveidot Pensiju fondu, kura līdzekļiem vajadzēja uzkrāties no 3% lieliem atvilkumiem (ministrijai tika dotas tiesības vajadzības gadījumā šo procentu likmi mainīt 2—6% robežās) no attiecīgo darbinieku algas. Šis pensiju fonds tad arī bija iecerēts kā likuma finansiālais pamats.

Saskaņā ar *Likuma par pensijām* III daļu tiesības uz pensiju baudīja „zinātnieki, literāti (rakstnieki un žurnālisti) un mākslinieki (skatuves, tēlojošo mākslu un skaņu mākslinieki), kuri arodnieciski nodarbojušies Latvijas zinātnes, literatūras, žurnālistikas vai mākslas laukā un kā tādi ar savu darbību veicinājuši Latvijas kultūras attīstību”, kā arī dažu saimniecisko sabiedrisko organizāciju „algotie darbinieki”. Likums paredzēja, ka pensijas nodrošināmas visiem minētajiem darbiniekiem, ja tie darbojušies savā arodā vismaz 25 gadus un sasnieguši 55 gadu vecumu (dziedātājiem un baletdejojājiem pensionēšanās vecums bija noteikts nedaudz mazāks – 50 gadu). Šajā „izdienas” laikā bija ieskaitāms arī karadienestā pavadītais laiks. Nelielas atšķirības bija paredzētas arī „izdienas” vecuma sākumā: visiem likuma III daļā paredzētajiem darbiniekiem par „izdienas” sākumu bija uzskatāms 18 gadu vecums, izņemot baletdejojājus, kuriem par „izdienas” sākumu bija noteikts 17 gadu vecums. Pēc 25 gadu nostrādāšanas un attiecīgā vecuma sasniegšanas, kultūras darbiniekam bija tiesības uz pensiju 50% apmērā (Sociālās likumdošanas komisijas variantā bija paredzēts 60%, taču Saeimas vairākums bija par Budžeta komisijas piedāvāto 50% variantu²²⁶) no „visaugstākās caurmēra algas, kādu [Pensiju – G.Z.] fonda dalībnieks saņēmis divus gadus no vietas strādājot Latvijas pastāvēšanas laikā” savā amatā. Turklāt, turpinot strādāt arī pēc pensijas saņemšanas, „par katru nākošo nostrādāto gadu pensijas norma pieaug par 3% līdz 80% no algas.”²²⁷ Līdz ar to tika izveidota sistēma, kas ļāva darba spējīgajiem pensionāriem, turpinot strādāt, nodrošināt sev lielāku pensiju. Līdzīga sistēma bija izstrādāta arī darba spējas priekšlaicīgi zaudējušajiem kultūras darbiniekiem. Ja darbinieks bija nostrādājis vismaz 10 gadus un zaudējis līdz 40% no darba spējām (Sociālās likumdošanas komisijas variantā bija paredzēts 30% darbaspēju zudums, taču Saeimas vairākums bija par Budžeta komisijas piedāvāto 40% variantu²²⁸) pirms 55 (baletdejojājiem – 50) gadu vecuma sasniegšanas, tad viņam bija tiesības saņemt pensiju

²²⁵ Sk. LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 1245.-1247.sl.

²²⁶ Sk. LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 1775.-1776.sl.; šeit un tālāk atšķirības Budžeta un Sociālās likumdošanas komisiju variantos Likuma par pensijām III daļai sk. LVVA, 5485.f., 1.apr., 1023.l., 2.-9., 19.-34.lp.

²²⁷ Šeit un turpmāk pensiju likuma III daļā iekļautos noteikumus sk. LMKNK. – 1931. – 791.-796.lpp.

²²⁸ Sk. LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 1766.-1768.sl.

arī agrākā vecumā – no tās dienas, kad ārstu komisija konstatē šo darba spēju zudumu. Šādā gadījumā pensija viņam bija aprēķināma 30% apmērā no vidējās algas un, ja darbinieks turpinātu strādāt, tad par katru nākamo nostrādāto gadu viņa „pensijas norma pieaug par 2% līdz 80% no algas” (Sociālās likumdošanas komisijas variantā bija paredzēts 3% pieaugums gadā, taču Saeimas vairākums bija par Budžeta komisijas piedāvāto 2% variantu²²⁹). Darbiniekiem ar stāžu zem 10 gadiem, kas zaudējuši darbaspējas 40% apmērā un vairāk, bija paredzēts izmaksāt vienreizējus pabalstus, atkarībā no apstākļiem, 3—6 pēdējo mēnešalgu apmērā. Arī darbinieka nāves gadījumā tā ģimenes locekļiem (vecākiem, laulātajiem vai bērniem līdz 16 gadu vecumam) bija tiesības saņemt nelielu pensiju „neatkarīgi no mirušā vecuma” un pat sodīto darbinieku ģimenes locekļiem, uz sodītā darbinieka soda izciešanas laiku, bija paredzētas tiesības uz pensiju.²³⁰ Tā kā daļa no likuma III daļā paredzētajiem māksliniekiem, literātiem u.c. darbiniekiem darbojās kā brīvmākslinieki, bez pastāvīgas piesaistes kādam darba devējam, šī likuma daļa paredzēja arī iespējas izdarīt iemaksas pensiju fondā privātā kārtībā. Viņu pensijas apmērs bija paredzēts 15—30% apmērā (Sociālās likumdošanas komisija pieprasīja 25—40%, taču Saeimas vairākums nobalsoja par Budžeta komisijas variantu, kas paredzēja zemākas procentu likmes²³¹) no valsts ierēdņu VI kategorijas atalgojuma atkarībā no katra brīvmākslinieka nostrādātā gadu skaita un iemaksu apmēra pensiju fondā. Visbeidzot, likumā bija iekļauta arī klauzula, ka „no bērnu pensijas daļas nevar piedzīt vecāku parādus, tāpat arī no atraitņa vai atraitnes pensijas – mirušā vīra vai mirušās sievas parādus.” Citi likuma panti reglamentēja pieteikšanās kārtību pensijām, to piešķiršanas kārtību u.c. „tehniska” rakstura jautājumus.

1932.g. septembra beigās, kad ekonomiskā krīze Latvijā bija sasniegusi apogeju, Satversmes 81.panta kārtībā MK pieņēma *Pārgrozījumu un papildinājumu likumā par pensijām* III daļā, saskaņā ar kuru zinātniekiem, literātiem, māksliniekiem u.c. likuma III daļā paredzētajām personām pensiju aprēķināšanas kārtībā tika ieviesti „griesti”, t.i., aprēķinot pensiju „no visaugstākās caurmēra algas”, aprēķinos nedrīkstēja ņemt vērā ienākumus, kas pārsniedz „valsts dienesta I kategorijas amata 1.pakāpi”, turklāt „šis pārgrozījums piemērojams no 1932.g. 1.aprīļa”²³² (t.i., grozījumam tika dots „atpakaļejošs” spēks). Šis grozījums bija nepieciešams arī tādēļ, „lai saskaņotu likuma I un III daļu”, jo likuma I daļā šāds ierobežojums bija iekļauts jau no paša sākuma.²³³ 1933.g. marta beigās

²²⁹ Sk. LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 1776.-1777.sl.

²³⁰ Sk. arī LMKNK. – 1931. – 784.-785.lpp.

²³¹ Sk. LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 1774.-1775.sl.

²³² LMKNK. – 1932. – 266.lpp.

²³³ LVVA, 5485.f., 1.apr., 1502.l., 2.lp.

grupa LSDSP deputātu taupības nolūkos ierosināja šajos papildinājumos iekļauto valsts dienesta I kategoriju pat samazināt uz V kategoriju,²³⁴ tomēr šāds grozījums pensiju likumā tā arī pieņemts netika.

1933.g. aprīļa beigās valdība pieņēma vēl vienus grozījumus šā likuma III daļā. Šoreiz no likuma tika svītrotas tiesības saņemt vienu no diviem pabalstiem, kas bija paredzēts kultūras darbinieka radniekiem, ja pats kultūras darbinieks bija miris, „neiegūstot pensijas tiesības”.²³⁵ Šis bija tipisks krīzes laika likuma grozījums ar mērķi ietaupīt valsts budžeta līdzekļus.

Kopumā no izklāstītā redzams, ka kultūras darbinieki, kā arī pedagogi un zinātnieki, bija vienas no pirmajām darbinieku kategorijām, par kuru sociālo nodrošinājumu valdība parūpējās jau 1920.gada rudenī (agrāk tika nodrošināti ar pabalstiem un pensijām tikai karā cietušie karavīri un to ģimenes). Normatīvie akti par citu darbinieku kategoriju vai arī nelaiemes gadījumos darbaspējas zaudējušo darbinieku pabalstiem un pensijām tika pieņemti vēlāk – divdesmito gadu vidū un otrajā pusē. Šādi fakti apliecina valsts atbalstu kultūrai un to, cik augstu tika vērtēta nepieciešamība garantēt sociālo nodrošinājumu kultūras darbiniekiem.

²³⁴ LR IV Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1933. – 591.sl.

²³⁵ LMKNK. – 1933. – 148.lpp.

4.nodaļa

Kultūras institūciju finansēšana no valsts budžeta un kultūru skarošie nodokļi

Viens no galvenajiem rādītājiem, kas ļauj noteikt valsts (precīzāk – pie varas esošo politiķu) faktisko (nevis tīri deklaratīvo) politiku kādā nozarē, ir piešķirto līdzekļu apjoms attiecīgajai nozarei. Tātad, pētot līdzekļu sadalījumu valsts budžetā, to piešķiršanas principus, pamatojumu, utt. iespējams noteikt gan valsts finansiālā atbalsta apjomu konkrētajai dzīves jomai, gan arī secināt tās nozīmi salīdzinājumā ar citām dzīves sfērām. Tādēļ šajā nodaļā pētīti valsts budžeta kārtībā piešķirtie finanšu līdzekļi un to apjoms kultūras vajadzībām Latvijā 1918. – 1934.gados.

4.1. Kultūras institūciju finansēšanas mehānisms valsts budžetos

Pirms stāties pie kultūrai piešķirto valsts budžeta līdzekļu izpētes, vispirms nepieciešams minēt vismaz galvenos budžeta sastādīšanas principus un īpatnības, kas nepieciešams, lai saprastu tālāk minēto budžeta datu nozīmi. Kā konstatējis A.Aizsilnieks: „līdz 1920.gadam, pagaidu valdība darbojās bez noteikta valsts budžeta. Vajadzīgos līdzekļus Ministru kabinets atvēlēja katrā atsevišķā gadījumā, apsverot vajadzības asumu un rīcībā esošos līdzekļus.”¹ 1921.g. aprīļa beigās pieņemtajā *Likumā par valsts budžetu* bija noteikts, ka „budžeta periods sākas 1.aprīlī un beidzas nākamā kalendāra gada 31.martā”, un šāds periods tika saglabāts visā LR pastāvēšanas laikā līdz pat neatkarības zaudēšanai 1940.gadā (jāatzīmē tomēr, ka praksē 20.-30.gados gan MK iesniedzot, gan Saeima, izskatot valsts budžeta projektus, likumdošanā noteiktos budžeta pieņemšanas termiņus vairumā gadījumu pārkāpa²). Bez tam likums noteica, ka „budžetā uzrādāmi visu valsts iestāžu ieņēmumi un izdevumi”,³ t.i., „budžets sastādāms pēc bruto principa”. Drīz vien izrādījās, ka valsts budžeta sastādīšanas „bruto” princips, „nedodot skaidra pārskata par valsts saimniecību”, tādēļ 1924.g. jūnijā pieņemtā *Valsts budžeta likuma* galvenais jaunievedums bija budžeta sastādīšana pēc t.s. „neto” principa, ar kuru „ieguva to, ka budžets netika uzpūsts ar pārāk lielām summām, kas patiesībā ir tikai uzņēmumu

¹ Aizsilnieks A. Latvijas saimniecības vēsture 1914—1945. – 110.lpp.

² Valsts budžetu izskatīšanas un pieņemšanas datumus sk. 1.2.pielikuma tabulas 15. un 19.ailēs; 1.3.pielikuma tabulas 16., 28., 36.ailēs; 1.4.pielikuma tabulas 4., 11., 20.ailēs; 1.5.pielikuma tabulas 10., 17., 26.ailēs; 1.6.pielikuma tabulas 7., 20., 26.ailēs.

³ Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1921. – 143.lpp.

apgrozījumu summas”.⁴ Neiedziļinoties ekonomikas teoriju niansēs, „neto” princips nozīmēja, ka valsts budžeta kopsumma tīri „skaitliskā” apjomā samazinājās par vairāk kā 50 miljoniem latu. Tas izskaidro, kādēļ valsts budžeta kopsumma, kas 1924./25. budžeta gadā bija pārsniegusi jau 213 mlj. latu, nākamajā – 1925./26. budžeta gadā „nokritās” līdz 160,9 mlj. latiem.⁵

Resoru un valsts iestāžu vajadzības nereti pārsniedza reāli pieejamos valsts līdzekļus, tādēļ apskatāmajā laikā gandrīz katru gadu (izņemot 1925./26., 1930./31. un 1933./34. budžeta gadus) tika pieņemti arī valsts papildu budžeti. Vienkārši izsakoties, šajos papildu budžetos sākotnēji pieņemtā valsts budžeta summa tika palielināta ar papildu summām.⁶ Papildu budžetu sastādīšanas principi bija tādi paši kā valsts pamatbudžetiem. 1926./27.g. un 1931./32.g. tika pieņemti arī valsts budžetu grozījumi, kuri, savukārt, vai nu pārdaļīja sākotnēji pieņemtā valsts budžeta summas (nepalielinot budžeta kopsummu), vai arī tās samazināja. Saskaņā ar valsts budžetos, papildu budžetos un budžetu grozījumos atvēlētajiem līdzekļiem tad arī notika valdības u.c. valsts institūciju (tajā skaitā arī kultūras institūciju) darbs, un no tiem attiecīgi arī var vērtēt valsts kultūras politiku.

Pirmo kārtējo valsts budžetu „pagaidu valdība mēģināja izstrādāt tikai 1920.gada pirmajam ceturksnim (t.i., vēl pirms *Likuma par valsts budžetu* pieņemšanas – G.Z.), bet tas nāca gatavs tikai marta beigās, kādēļ tā praktiskā nozīme bija niecīga.”⁷ Pirmais pilnam gadam izstrādātais bija 1920./21.gada budžets, taču pēc vairāku mēnešu garas izstrādes un izskatīšanas MK, kā arī LSS Finanšu un budžeta komisijā, šā budžeta izstrāde bija pabeigta tikai 1921.g. maija beigās, kad 1920./21. budžeta gads jau bija beidzies. Tajā pašā laikā augošā inflācija un cenu svārstības faktiski izjauca visus aprēķinus šā budžeta sastādīšanā. Bez tam arī pašiem sastādītājiem vēl nebija ne pieredzes budžeta sastādīšanā, ne arī pilnvērtīgu statistikas datu, uz kuriem balstīties, veicot aprēķinus. Tādas pašas problēmas bija arī ar 1921./22.gada budžetu. Visbeidzot, neviens no iepriekš minētajiem budžetiem Satversmes sapulcē pieņemts netika un līdz ar to no juridiskā viedokļa to izstrāde tā arī nebija pabeigta.⁸ Lai vismaz formāli leģitimizētu visus šā laika izdevumus Saeimas Budžeta komisija nāca pie slēdziena, ka „vienīgā iespēja ir apstiprināt tos faktiskos izdevumus, kuri minētos budžeta gados bijuši, un šos faktiskos izdevumus uzskatīt par budžetu minētajiem gadiem [...], lai šī pagātne nekavētu mūs ķerties pie kārtīgas budžeta

⁴ Ekonomists. – 1938.g. 15.novembris. – Nr.22. – 995.-996.lpp.; sk. arī LMKNK. – 1924. – 171.-175.lpp.

⁵ Valsts budžetu summas, to izmaiņas un sadalījumu pa resoriem sk. 2.1. un 2.2.pielikumos.

⁶ Sk. 2.1.pielikuma 2.tabulu.

⁷ Aizsilnieks A. Latvijas saimniecības vēsture. – 110.lpp.

⁸ Sk. LSS stenogrammas. – 1922. – 1459., 1721.-1728., 1732.-1736., 2873.-2874.lpp.; Aizsilnieks A. Latvijas saimniecības vēsture. – 191.-192.lpp; Ekonomists. – 1938.g. 15.novembris. – Nr.22. – 994.-995.lpp.

saimniecības tagadnē un nākotnē.”⁹ Tādēļ 1923.g. marta beigās Saeima pieņēma likumu, ka „kredītu lielums valsts izdevumiem 1918./20., 1920./21. un 1921./22. saimniecības gados pieņemams līdzīgs Ministru kabineta atzītiem minēto gadu faktiskiem izdevumiem.”¹⁰ Vienkāršāk izsakoties, cik faktiski izdots, tik arī atzīstams par likumīgu. Tā kā likumā nav minēta šo faktisko izdevumu kopsumma, bet „pirmos gados gandrīz nevienā iestādē nebija kārtīgu norēķinu, pat pietiekošu dokumentu par valsts summu izlietošanu”,¹¹ jāsecina, ka šo faktisko valsts izdevumu kopsummu līdz 1921./22. budžeta gadam neviens tā īsti precīzi nezināja. Tas nozīmē, ka noteikt kultūrai atvēlēto līdzekļu apjomu līdz 1922.g. ir praktiski neiespējami (vismaz ne bez speciāla pētījuma). Minēto iemeslu dēļ šajā darbā nav veikta valsts pirmo pastāvēšanas gadu budžetu projektu analīze. Pirmais Satversmes Sapulcē apstiprinātais bija 1922./23.g. budžets. Galīgajā lasījumā LSS to pieņēma 1922.g. 18.jūlijā (t.i., kad 1922./23. budžeta gads jau bija sācies un budžeta likumā noteiktais projekta izskatīšanas termiņš arī bija pagājis). Tā kā šis bija pirmais likuma kārtībā pieņemtais valsts budžets, tātad tas jau diezgan objektīvi ļauj spriest par valsts kultūras politiku.

Kā jau minēts, līdz 1924./25.g. valsts budžeti tika sastādīti pēc t.s. „bruto” principa, bet ar 1925./26.g. – pēc t.s. „neto” principa, tādēļ summas par laiku pirms un pēc minētajiem gadiem var salīdzināt tikai diezgan nosacīti, turklāt, visu laiku paturot prātā šo apstākli. Kā redzams no 2.1.pielikuma 2.tabulas, valsts kopbudžeta (t.i., pamatbudžeti un papildu budžeti kopā) summas 1922. – 1925.g. svārstījās 188,5—222,6 mlj. latu robežās.¹² Savukārt 1925. – 1934.g. „neto” kopbudžetu summas bija salīdzinoši mazākas 140,7—207,7 mlj. latu robežās. Kā redzams – amplitūdas ir diezgan plašas. Pirms sākt IzM un kultūras institūciju vai atsevišķu budžeta pozīciju summu analīzi, jāmin dažas vērā ņemamas īpatnības.

1928./29.g. budžets sākotnēji bija pieņemts aptuveni 164,1 mlj. latu apmērā, taču 1928.g. vasara izrādījās lietaina, daudzus sējumus bija izpostījuši plūdi, attiecīgi tas bija neražas gads un bija nepieciešami līdzekļi šo sekū likvidēšanai. Tādēļ 1928.g. beigās pieņemtais papildu budžets pārsniedza 43,6 mlj. latu summu (lielāko daļu ieņēmumu šim papildu budžetam veidoja valsts ārējais aizņēmums 25 mlj. latu apmērā¹³), kā rezultātā 1928./29.g. valsts budžetu kopsumma „uzleca” līdz 207,7 mlj. latiem un gandrīz sasniedza divdesmito gadu pirmās puses „bruto” budžetu apmērus. Daļēji 1928.g. neražas sekū

⁹ LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 546.sl.

¹⁰ LMKNK. – 1923. – 41.lpp.

¹¹ Aizsilnieks A. Latvijas saimniecības vēsture. – 193.lpp.

¹² Šeit un turpmāk valsts budžetu kopsummas un to sadalījumu pa resorciem sk. 2.1.pielikumā.

¹³ LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 423.-428.sl.; Aizsilnieks A. Latvijas saimniecības vēsture. – 275.-276.lpp.

novēršanai bija paredzēts arī valsts papildu budžets 1929./30. gadam,¹⁴ kura summa pārsniedza 21,5 mlj. latus. Šā iemesla dēļ arī 1929./30.g. budžetu kopsumma sasniedza 186,5 mlj. latu. Sprotams, ka šādos apstākļos kultūras izdevumu īpatsvars šo gadu kopbudžetos (t.i., pamatbudžetos un papildu budžetos) nedaudz mazinājās.

1931./32.g. budžetu gandrīz pilnībā sagrava ekonomiskā krīze. Sākotnēji šis budžets bija ieplānots 177,8 mlj. latu apmērā, tomēr jau 1931.g. beigās valsts resoru ienākumi par vairākiem desmitiem miljonu atpalika no budžetā plānotajiem (kopējā iztrūkuma kopsumma pārsniedza 51,29 miljonus latu, t.i., 28,8% no sākotnējās budžeta summas). Līdz ar to nācās „sašaurināt budžetu”, kur vien tas bija iespējams. Tādēļ pieņemtie pārgrozījumi valsts budžetā un papildu budžets samazināja 1931./32.g. kopbudžeta summu līdz 161,4 mlj. latiem.¹⁵

Ekonomiskās krīzes apogejs bija 1932.g., līdz ar to šajā laikā būtiski samazinājās valsts finanšu ieņēmumi un, lai budžetu būtu vispār iespējams sabalansēt, 1932./33. – 1933./34.g. valsts budžetu kopsumma šajā laikā „nokritās” 140,7 – 148,6 mlj. latu robežās, kas, protams, pamatā ir saistīts ar t.s. „Lielās depresijas” ietekmi uz Latvijas ekonomiku. Bez tam šiem 1932./33.g. un 1933./34.g. budžetiem bija īpatnība, kas nebija citos budžetos – abos tika plānoti „ietaupījumi”. 1932./33.g. budžetam „ietaupījums” bija noformēts šādi: visu šā gada pamatbudžetā paredzēto līdzekļu kopsumma bija 134,6 mlj. latu, taču budžeta beigās bija iekļauta atruna, ka, pagarinot valsts darbinieku izdienas laiku no 4 uz 5 gadiem un, neizpildot vakantās vietas budžetā, paredzēts ietaupījums 1,1 mlj. latu apmērā,¹⁶ kā rezultātā budžeta kopsumma (pēc būtības – mākslīgi) tika samazināta līdz 133,5 mlj. latiem. Nekādu sīkāku paskaidrojumu pie šā „ietaupījuma” nav. Faktiski valdībai ne tikai neizdevās kaut ko „ietaupīt”, bet nācās pat palielināt izdevumus – 1932.g. beigās tika pieņemts valsts papildu budžets 1932./33.g. vairāk kā 15 mlj. latu apmērā, kā rezultātā šā gada kopējais budžeta apjoms sasniedza gandrīz 148,6 mlj. latus.

1933./34.g. budžetā plānotie „ietaupījumi” tika noformēti nedaudz konkrētāk: daudzu iestāžu budžetos pēc visu attiecīgās iestādes izdevumu kopsavilkuma seko līdz tam nebijusi aile „paredzēts ietaupīt”. Šajā ailē bez kādiem sīkākiem paskaidrojumiem bija ierakstīta summa, kas varēja svārstīties no dažiem simtiem latu līdz pat vairākiem desmitiem tūkstošiem latu. Procentuāli vairumā gadījumu šis ietaupījums veidoja aptuveni 1% no attiecīgās iestādes vai struktūrvienības budžeta, kas liek domāt, ka paredzamā ietaupījuma summa tika noteikta tīri matemātiski bez kāda konkrētāka pamatojuma. Tiesa

¹⁴ LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1929. – 674.sl.

¹⁵ LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 653.-655.sl.; attiecīgos skaitļus sk. turpat, 697.-704., 743.-745.sl.; sk. arī 2.1 un 2.2.pielikumos ailes par 1931./32.g.

¹⁶ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 50., 51.lpp.

gan, atsevišķos gadījumos šie procenti varēja būt gan lielāki, gan mazāki.¹⁷ Te rodas jautājums, ja tiešām pastāvēja iespēja budžetā kaut ko ietaupīt, tad nav skaidrs, kādēļ šo ietaupījumu nevarēja ņemt vērā jau aprēķinot attiecīgās budžeta pozīcijas. Līdz ar to rodas iespaids, ka šis triks izgudrots, lai vismaz „vizuāli” radītu iespaidu par sabalansētu budžetu. Kopumā 1933./34.g. „ietaupījums” nebija īpaši liels – 722 372 latu, jeb 0,51% no visas valsts budžeta kopsummas (neskaitot Kara ministrijas budžetu).

Tātad, aplūkojot 1932./33.g. un 1933./34.g. budžetus, faktiski jāņem vērā divas summas – ar un bez ietaupījuma. 1934./35.g. budžetā šādi „ietaupījumi” vairs plānoti netika, taču šā gada budžetu arī vairs nevar pilnībā attiecināt uz apskatāmo periodu, jo Saeima to pieņēma 1934.g. 20.martā, spēkā tas stājās 1.aprīlī, bet jau pusotru mēnesi vēlāk – 15.maijā notika K.Ulmaņa organizētais valsts apvērsums. Līdz ar to šis budžets vairāk attiecas jau uz autoritāro periodu, taču tā kā minētā gada budžetu apsprieda un pieņēma Saeima, darbā ir iekļauti dati arī no šā gada budžeta. Jāatzīmē arī, ka jau pēc budžeta pieņemšanas Saeima, cita starpā, nolēma „uzdot valdībai pie 1934./35. saimniecības gada izdevumu budžeta izpildīšanas turēties valsts faktisko ieņēmumu robežās.”¹⁸ Tas nozīmē, ka valdībai faktiski tika dotas tiesības ierobežot resoru budžetus, ja ienākumi valsts kasē izrādītos mazāki par plānotajiem.

Aplūkojamā laika periodā kultūras nozares pārraudzība bija Izglītības ministrijas kompetence,¹⁹ tādēļ kultūras institūcijām piešķirto līdzekļu izpēte jāsāk ar IzM budžetu aplūkošanu. Bez tam, kā būs redzams tālāk, kultūras iestādēm vai atsevišķiem kultūras pasākumiem finanšu līdzekļi tika piešķirti arī Finanšu, Tautas labklājības un Zemkopības ministriju budžetu ietvaros, tādēļ uzmanība tiks pievērsta arī šo institūciju attiecīgajiem budžetu posteņiem.

1922. – 1934.g. IzM budžeta ieņēmumi bija samērā nelieli, taču ministrijas un tās padotībā esošo institūciju kopējie ienākumi 1922. – 1934.g. laikā pakāpeniski palielinājās. Ja 1922./23.g. IzM ieņēmumu kopsumma visos trijos budžetos (pamatbudžetā un abos papildu budžetos) bija 866,3 tūkstoši latu (43,3 mlj. Latvijas rbļ.), t.i., 0,39% no visiem plānotajiem valsts ienākumiem,²⁰ tad 1932./33.g. IzM ieņēmumi tika plānoti jau vairāk kā 2,9 mlj. latu apmērā, t.i., 2,20% no visa tā gada valsts pamatbudžeta (pēc 1932./33.g. papildu budžeta pieņemšanas – 1,98% no visiem valsts ieņēmumiem).²¹ Tātad, lai arī IzM

¹⁷ Šeit un turpmāk 1933./34.g. valsts budžetā paredzēto ietaupījumu apjomu sk. 2.7.pielikumā.

¹⁸ LR IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1934. – 912.sl.

¹⁹ Sīkāk par to sk. Zelmanis G. Kultūras dzīves pārraudzība Latvijā 1918.-1934.gadā. // Latvijas Vēsture. – 2005. – Nr.3. – 13.-24.lpp.

²⁰ Sk. 2.2.pielikuma 1.tabulas 1. un 2.sleju.

²¹ Sk. turpat, 2.tabulas 1. un 2.sleju.

plānotie ieņēmumi 20.gados un 30.gadu sākumā pamazām pieauga, tomēr var konstatēt, ka IzM nozīme valsts finanšu ienākumos 1922. – 1934.g. bija ļoti maza.

Ieņēmumi no kultūras institūcijām, savukārt, sastādīja samērā nelielu daļu (t.i., 4,80% — 6,82%) no visas IzM ieņēmumu budžeta summas (izņemot 1931./32.g. papildu budžetu, kurā paredzētie ieņēmumi no LK, LMA un Valsts Mākslas muzeja darbības sastādīja 24,14% no šajā papildu budžetā paredzētajiem IzM ieņēmumiem).²² Lielāko daļu no visiem valsts kultūras institūciju ieņēmumiem parasti sastādīja Latvijas Konservatorijas ieņēmumi (34,8—85,2 tk. latu). Vēl būtisku daļu no kultūras institūciju ieņēmumiem deva arī Latvijas Mākslas akadēmija (6,4—45,5 tk. latu) un vismaz no 1930./31.g. budžeta arī filmu cenzēšanas nodevas (21,1—28,7 tk. latu²³). Pārējo kultūras institūciju ienākumi bija tik minimāli, ka būtiski kopējo kultūras institūciju ieņēmumu summu neietekmēja. Te nepieciešama atruna – valsts budžetā netika iekļauti ieņēmumi ne no Nacionālās operas un Nacionālā teātra, ne muzeju apmeklētājiem pārdotajām biļetēm, jo LNO un LNT 1922.g. bija piešķirts „autonomu uzņēmumu” statuss, t.i., to finansiālie ieņēmumi palika pašu šo institūciju rīcībā. Turklāt no 1925.g., kā jau minēts, budžets tika sastādīts pēc t.s. „neto” principa. Kā redzams, IzM padotībā esošo kultūras institūciju ieņēmumu budžeta lielāko daļu faktiski sastādīja 2 izglītības iestādes – LK un LMA. Pašu kultūras institūciju finansiālie ieņēmumi bija ļoti niecīgi. Tātad jebkāds valsts finansējums kultūras institūcijām faktiski nozīmēja atbalstu kultūrai.

Runājot par IzM izdevumu dinamiku, 20.gadu pirmajā pusē Izglītības ministrijai atvēlētie līdzekļi valsts budžetā katru gadu pieauga no 399,7 mlj. Latvijas rubļiem (7,99 mlj. latiem) 1922./23.g. budžetā (t.i., 3,59% no visa valsts budžeta) līdz 17,6 mlj. latiem (10,37% no valsts budžeta) 1926./27.gadā. Turpmākajos gados IzM vajadzībām ieplānotie izdevumi stabilizējās 18,5—21,6 mlj. latu robežās (izņemot 1932./33.g. budžeta gadu, kad IzM budžets „nokritās” līdz 13,8 mlj. latiem²⁴) un 9,30% — 13,53% robežās no

²² Šeit un turpmāk IzM padotībā esošo kultūras institūciju ieņēmumu budžetu summas un to % no IzM budžeta sk. 2.3.pielikumā.

²³ Filmu cenzēšanas nodevas tika ievāktas arī pirms tam, taču līdz 1930./31.g. valsts budžetos nebija dots dažādu pozīciju sīkāks atšifrējums, līdz ar to no autora rīcībā esošajiem materiāliem nav iespējams konstatēt, cik lieli ieņēmumi tika plānoti no filmu cenzēšanas līdz 1930.g.

²⁴ Straujais līdzekļu samazinājums 1932./33.g. IzM budžetā skaidrojams ne tikai ar krīzes izsaukto taupības ieviešanu, bet arī ar to, ka pašvaldību skolu skolotāju algas tika pārvietotas no IzM budžeta uz IeM budžetu (sk. *LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 387.sl.*), jo pašvaldību pārraudzība bija Iekšlietu ministrijas kompetencē. Jau pēc šā budžeta pieņemšanas Saeima pieņēma lēmumu pašvaldību skolu skolotāju algām paredzētos līdzekļus pārcelt no IeM budžeta uz IzM budžetu (sk. *LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 1425.sl.*), tādēļ jau nākamajā gadā IzM budžets atkal strauji palielinājās. Kā redzams, šajā gadījumā tik lielas IzM budžeta svārstības bija saistītas ne tik daudz ar izmaiņām pēc būtības, kā ar budžeta sastādīšanas „tehniska” rakstura īpatnībām.

valsts budžeta kopsummas.²⁵ Salīdzinājumam: Lietuvas IzM budžets 1928.g. bija aptuveni 34 mlj. litu, t.i., aptuveni 17,3—17,6 mlj. latu²⁶ apmērā. Kā redzams, summa ir diezgan līdzīga tā laika Latvijas IzM budžetam, taču Lietuvas IzM budžeta īpatsvars uz 1930.g. sastādījis 1/6 daļu (t.i., 16,66%) no visa valsts budžeta,²⁷ tātad procentuāli Lietuvas IzM bija atvēlēta pat lielāka valsts budžeta daļa nekā Latvijā.

Minētā finansējuma sadalījuma proporcija starp izglītību un kultūru Latvijā gan bija par labu izglītības vajadzībām. No visām IzM budžetā esošajām summām, kultūras institūcijām un pasākumiem atvēlēto līdzekļu kopsumma IzM budžetos sākotnēji pieauga. Ja 1922./23.g. kultūrai IzM budžetā bija paredzēts izdot 701,1 tk. latu (35,1 mlj. Latvijas rbļ.), tad 1927./28.g. budžetā jau 1,55 mlj. latus. Nākamo 4 gadu budžetos kultūras vajadzībām paredzētie līdzekļi IzM budžetā bija nedaudz mazāki (1,31—1,48 mlj. latu robežās), bet no 1932./33.g. „nokritās” līdz 950,9—990,1 tk. latiem,²⁸ t.i., faktiski atgriezās divdesmito gadu pirmās puses līmenī.²⁹

Kā jau minēts, bez IzM budžeta izdevumi kultūras vajadzībām bija iekļauti arī citu resoru budžetos. Lielākā daļa no tiem bija Finanšu ministrijas budžetos, kur bija paredzēti dažādi pabalsti nevalstiskajiem teātriem, Kultūras fondam, „pamatkapitāli” Nacionālajai operai un Nacionālajam teātrim (t.i., papildus tiem pabalstiem, kas abām šīm iestādēm bija paredzēti IzM budžetā), kā arī vēl dažiem atsevišķiem kultūras pasākumiem. Bez tam Apsardzības (no 1923.g. Kara) ministrijas budžetā līdz 1926.g. bija paredzēti pabalsti Brāļu kapu komitejai, Darba (no 1925.g. Tautas labklājības) ministrijas budžetā bija paredzēti mākslinieku, zinātnieku, rakstnieku un skolotāju pabalsti (faktiski – pensijas), kā arī Zemkopības ministrijas budžetā – Lauksaimniecības muzejam paredzētie līdzekļi.

Kopumā minēto resoru budžetos kultūras vajadzībām atvēlēto līdzekļu kopsummas amplitūda dažādos gados bija diezgan liela – no 225 tk. latiem (9,75 mlj. Latvijas rbļ.)³⁰ 1922./23.g. budžetā, tā izauga līdz vairāk kā 1 mlj. latu 1927./28.g. budžetā, savukārt pēc tam – līdz 1934.g. – kultūras finansēšana ārpus IzM budžeta „nokritās” pat zem 200 tk. latu

²⁵ Sk. 2.2.pielikuma 1.tabulas 10. un 11.slejas, kā arī 2.tabulas 10. un 11.slejas.

²⁶ 1928.g. Rīgas biržā Lietuvas lita kurss svārstījās šādās robežās: 100 litu = 50,85—51,70 latu (sk. VV *publicētos valūtu kursus*). Pēc šī kursa arī veikts pārrēķins no litiem uz latiem.

²⁷ Mačiulis D. Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927—1940 metais. – 55.lpp.

²⁸ Šeit un turpmāk kultūras institūciju u.c. kultūras vajadzībām paredzētās summas IzM izdevumu budžetā un to % no IzM budžeta sk. 2.4.pielikumā.

²⁹ Procentuāli IzM budžetā paredzētie līdzekļi kultūras vajadzībām pakāpeniski mazinājās gandrīz visus 20.-30.gadus. Ja sākotnēji 1922./23.g. budžetā kultūras vajadzībām tika atvēlēti 8,77% no visiem IzM izdevumiem, tad 1933./34. — 1934./35.g. kultūras institūcijām bija atvēlēts mazāk par 5% no IzM budžeta (sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 14.sleju).

³⁰ Faktiski citu resoru budžetos 1922./23.g. kultūras vajadzībām bija atvēlēts vairāk kā 225 tk. latu, taču Brāļu kapu komitejai paredzētā pabalsta summu nav iespējams noteikt tādēļ, ka Apsardzības ministrijas budžets bija slepens un autora rīcībā nav materiālu, no kuriem šo summu varētu uzzināt.

robežas.³¹ Šāds spējš „kritums” divdesmito gadu beigās, pirmkārt, jau saistāms ar Saeimas lēmumu teātru uzturēšanu nodot KF finansēšanā (tas gan netika pilnībā un konsekventi ievērots). Savukārt trīsdesmito gadu sākumā tā bija gan krīzes ietekme, gan arī vispārējā tendence izdevumus kultūras vajadzībām iespēju robežās pārcelt no valsts uz KF budžetu, par ko runa būs tālāk.

Apkopojot iepriekš izklāstīto, iespējams vismaz aptuveni noteikt kopējo summu, kas aplūkojamo gadu valsts budžetos tika atvēlēta kultūras vajadzībām (t.i., gan Izglītības ministrijas, gan arī citu valsts resoru budžetos). Kā redzams no 2.6.pielikuma, sākotnēji kultūras finansēšana valsts budžeta ietvaros pieauga. Ja 1922./23.g. kultūras vajadzībām valsts budžetā bija atvēlēti tikai 926,2 tk. latu (t.i., 0,42% no visa valsts budžeta), tad 1927./28.g. šī summa sasniedza jau gandrīz 2,56 mlj. latus (1,56% no valsts budžeta). Turpmākajos gados sekoja neliels „kritums” un 1928./29.g. – 1931./32.g. budžetos kultūras vajadzībām atvēlētie līdzekļi valsts budžetā svārstījās 1,74—2,02 mlj. latu robežās (0,84—1,19% no valsts budžeta). Krīzes smagākajā laikā valsts budžetā izdevumi kultūras vajadzībām strauji „nokritās” un 1932./33.g. – 1934./35.g. budžetos svārstījās 1,127.—1,248 mlj. latu robežās (0,78—0,84% no visa valsts budžeta), t.i., tikai virs 1922./23.g. līmeņa.³²

Ņemot vērā izklāstīto, var rasties iespaids, ka izglītības vajadzībām Latvijas politikā pievērsa vairāk uzmanības un atvēlēja lielākus līdzekļus nekā kultūras vajadzībām (īpaši attiecībā uz trīsdesmito gadu sākumu). Vēl jo vairāk šis iespaids palielinās tādēļ, ka arī izglītības vajadzībām līdzekļi bija atrodamī ārpus IzM budžeta (piemēram, lauksaimniecības skolām līdzekļi bija paredzēti Zemkopības ministrijas budžetos). Tomēr minētais iespaids ir mānīgs, jo kultūras vajadzībām tika piešķirti līdzekļi arī KF ietvaros, turklāt vairāk kā izglītības vajadzībām, par ko runa būs nākamajā nodaļā. Savukārt tālākajās apakšnodaļās aplūkots valsts budžetos paredzēto līdzekļu sadalījums dažādām kultūras nozarēm.

4.2. Dažādām kultūras nozarēm piešķirtais finansējums valsts budžetos

Lai noteiktu dažādām kultūras nozarēm piešķirtā valsts budžeta finansējuma apjomu un tā tendences, nāksies izmantot samērā formalizētu pieeju. Piemēram, skaidrs, ka Nacionālajam teātrim u.c. Latvijas teātriem piešķirtie līdzekļi ir attiecināmi uz teātru nozari, bet Pieminekļu valdei piešķirtais finansējums attiecas uz kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas nozari. Tomēr ne visām institūcijām piešķirto finansējumu var

³¹ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 22.sleju.

³² Sk. 2.6.pielikuma tabulas 5.-6.sleju.

traktēt tik viennozīmīgi. Piemēram, Nacionālajai operai atvēlēto valsts budžeta finansējumu var definēt gan kā līdzekļu piešķiršanu teātra nozarei, gan arī mūzikas nozarei. Savukārt Mākslas akadēmijai piešķirtos budžeta līdzekļus var traktēt gan kā finansējumu kultūras izglītībai, gan kā finansējumu vizuālās un tēlotājas mākslas nozarei. Definēt LNO vai LMA piešķirtos līdzekļus tikai vienai no attiecīgi minētajām nozarēm nozīmētu „vienpusīgi apdalīt” otru nozari. Turklāt tādā vienkāršotā veidā iegūtie rezultāti arī būtu uzskatāmi par pārāk vienpusējiem un attiecīgi apstrīdami. Tādēļ vairākas institūcijas šajā apskatā būs pieskaitītas divām³³ kultūras nozarēm. Iegūtos rezultātus gan līdz ar to savstarpēji salīdzināt varēs tikai samērā nosacīti, tomēr, manuprāt, tas ir vienīgais veids, kā gūt daudz maz objektīvu priekšstatu par valsts budžeta kārtībā piešķirtā finansējuma apjomu dažādām kultūras nozarēm.

4.2.1. Teātru, operu un mūzikas institūciju finansējums

Vislielāko valsts budžeta finansējumu 20.-30.gados (izņemot 1928./29.g.) saņēma teātra un mūzikas nozares (te gan jāatceras, ka abu šo nozaru finansējuma kopsummā ir iekļauti gan LNO, gan Liepājas operai atvēlētie līdzekļi). Attiecīgi šīm abām nozarēm piešķirtā valsts budžeta attīstības dinamika arī ir ļoti līdzīga – aizvien pieaugošs valsts dotācijas apjoms līdz 1927./28.g., straujš kritums 1928./29.g. (tas pamatā saistāms ar Nacionālajai operai piešķirtā pabalsta apjoma izmaiņām, par ko runa būs tālāk), tad neliels pieaugums 20.-30.gadu mijā un atkal kritums 1932./33.g. krīzes laikā.³⁴

20.-30.gados tikai 2 Latvijas teātri (LNO un LNT) bija valsts teātri. Pārējos bija izveidojušas un pamatā uzturēja dažādas sabiedriskās organizācijas, taču tā kā teātru darbības uzturēšana prasīja lielus finanšu ieguldījumus, daļa no Latvijas teātriem saņēma pabalstus gan no valsts budžeta, gan arī no KF. 1922.gadā LNO un LNT, kā jau minēts, tika pārveidoti par „autonomiem valsts uzņēmumiem”, kas nozīmēja, ka šo teātru ienākumi palika pašu šo teātru rīcībā un netika ieskaitīti kopējā valsts budžetā. Tomēr ar pašu ieņēmumiem ne Nacionālā opera, ne Nacionālais teātris iztikt nevarēja, tādēļ katru gadu tie saņēma pabalstus arī no valsts budžeta. Ja 1922./23.g. budžetā un papildu budžetos LNO kopumā saņēma pabalstus 7,9 mlj. Latvijas rbļ. (158 tk. latu) apmērā, bet LNT – 3,5 mlj. Latvijas rbļ. (70 tk. latu) apmērā,³⁵ tad turpmākajos gados pabalsti valsts budžeta ietvaros šiem teātriem būtiski pieauga.

³³ LNO un Liepājas opera – gan teātra nozarei, gan mūzikas nozarei; LK – gan mūzikas nozarei, gan kultūras izglītības nozarei; Valsts mākslas muzejs – gan kultūrvēsturiskā mantojuma nozarei, gan vizuālās un tēlotājas mākslas nozarei; LMA – gan vizuālās un tēlotājas mākslas nozarei, gan kultūras izglītības nozarei.

³⁴ Sk. 2.15.pielikuma grafiku.

³⁵ Sk. 2.4.pielikuma 1.tabulas 1. un 2.slejas un 2.9.pielikuma tabulas 1. un 2.sleju.

1923./24. – 1926./27.g. Nacionālā opera valsts budžeta ietvaros ik gadu saņēma 365—370 tk. latu,³⁶ t.i. salīdzinot ar 1922./23.g. summa bija pieaugusi vairāk kā divas reizes. Savukārt 1927./28.g. LNO no valsts budžeta saņēma jau 650 tk. latu.³⁷ Nacionālais teātris 1923./24. – 1926./27.g. valsts budžeta ietvaros saņēma 105—118 tk. latu lielas summas,³⁸ t.i., vairāk kā 3 reizes mazāk nekā tajā pat laikā saņēma LNO. Savukārt 1927./28.g. LNT finansējums valsts budžetā tika palielināts salīdzinoši nedaudz – līdz 125 tk. latiem.³⁹

Pabalstus no valsts budžeta 20.-30.gados saņēma arī liela daļa citu Latvijas teātru. Ja 1922./23.g. papildu budžetā 150 tk. Latvijas rbļ. (30 tk. latu) liels pabalsts bija paredzēts tikai Dailes teātrim un „provincas teātriem”,⁴⁰ tad turpmākajos gados no valsts budžeta subsidēto teātru skaits strauji pieauga. 1923./24. – 1927./28. budžeta gados bez LNO un LNT valsts subsīdijas saņēma arī Dailes teātris (60—70 tk. latu robežās), Liepājas opera (46—60 tk. latu robežās), Ceļojošais teātris (12—20 tk. latu robežās), Latgales teātris Rēzeknē (30 tk. latu, kā arī 5 tk. latu pie šā teātra nodibinātā studija), Nacionālo minoritāšu teātri (2—30 tk. latu robežās katrs), kā arī dažādi „provincas” teātri (kopumā 50—90 tk. latu robežās).⁴¹ Tātad, ja 1922./23.g. LNO, LNT, Dailes teātrim un „provincas teātriem” kopumā no valsts budžeta tika piešķirts 288 tk. latu, tad 1927./28.g. valsts budžetā dažādiem teātriem piešķirto subsīdiju kopsumma bija sasniegusi jau 1 147 000 latu, t.i., pieaugusi gandrīz 4 reizes. Turklāt vislielākais teātriem atvēlēto līdzekļu pieaugums notika tieši 1927./28.g. budžetā un tā lielāko daļu, savukārt, sastādīja līdzekļi, kas bija atvēlēti LNO vajadzībām. Daļēji tik strauju subsīdiju pieaugumu teātriem, īpaši LNO, noteica visai prozaiski iemesli. Nacionālās operas vadība iepriekšējos gadus bija „saimniekojusi pāri līdzekļiem” un operai bija izveidojies diezgan liels parāds, kuru bez papildu budžeta subsīdijām dzēst nebija iespējams. Ļoti iespējams, ka savu lomu nospēlēja arī tas, ka šajā laikā pie varas bija t.s. „kreisi centriskās” koalīcijas atbalstītais un sociāldemokrāta „mazinieka” M.Skujenieka vadītais MK, un sociāldemokrāti acīmredzot centās parādīt

³⁶ LNO pabalstu apjoms no valsts budžeta 1923./24. – 1926./27.g. svārstījās 320—349,7 tk. latu robežās (*sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 1.sleju*), bez tam Finanšu ministrijas budžeta sadaļā „Pamatkapitāli valsts uzņēmumiem”, 1923./24.g. LNO bija paredzēti vēl 50 tk. latu, bet 1924./25. – 1926./27.g. 20—25 tk. latu lielas summas (*sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 19.sleju un 2.9.pielikuma tabulas 1.sleju*).

³⁷ 1927./28.g. valsts budžetā LNO paredzētais pabalsts bija 450 tk. latu, turklāt „pamatkapitālos valsts uzņēmumiem” – 50 tk. latu, bet MK rezerves fonda ietvaros vēl 150 tk. latu (*sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 1.sleju un 2.5.pielikuma 2.tabulas 19.sleju ailes par 1927./28.g., kā arī 2.9.pielikuma tabulas 1.sleju*).

³⁸ LNT pabalstu apjoms no valsts budžeta 1923./24. – 1926./27.g. savukārt svārstījās 90—108 tk. latu robežās (*sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 2.sleju*), bez tam „pamatkapitālos valsts uzņēmumiem” 10—20 tk. latu robežās (*sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 20.sleju un 2.9.pielikuma tabulas 2.sleju*).

³⁹ LNT pabalsts 1927./28.g. bija 110 tk. latu un „pamatkapitāls valsts uzņēmumiem” – 15 tk. latu (*sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 2.sleju, 2.5.pielikuma 2.tabulas 20.sleju un 2.9.pielikuma tabulas 2.sleju*).

⁴⁰ Sk. 2.4.pielikuma 1.tabulas 9.sleju, 2.5.pielikuma 1.tabulas 3.sleju un 2.9.pielikuma tabulas 3. un 5.sleju.

⁴¹ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 5.-13., 18.slejas un 2.9.pielikuma tabulas 3.—15.sleju.

praksē, ka to atbalsts kultūrai ir lielāks nekā līdz tam pie varas esošo „labējo” valdību atbalsts kultūrai.

Šādos apstākļos daļa deputātu, protams, iebilda pret to, ka teātriem, it īpaši Nacionālajai operai, tik krasi tika palielinātas piemaksas no valsts budžeta.⁴² Jau pēc 1927./28.g. valsts budžeta pieņemšanas, Budžeta komisija iesniedza Saeimai priekšlikumus „uzdot Izglītības ministrijai saistīt Nacionālās operas un Nacionālā teātra budžeta uzturēšanā pašvaldības un sabiedrības līdzekļus, samazinot nākamā 1928./29. gada valsts budžetā pabalstus šīm iestādēm”, kā arī „uzdot valdībai nākt Saeimā ar likumprojektu par kinoteātru aplikšanu ar valsts nodokli 2% apmērā no kino teātru bruto ienākuma, kas nāktu par labu valsts pabalsta summām Nacionālai operai un Nacionālam teātrim, sākot ar 1928./29. budžeta gadu”. Attiecībā uz kultūras organizācijām Budžeta komisija vispār piedāvāja, „sākot ar 1928./29. budžeta gadu privātām kulturālām organizācijām, pabalstu summas valsts budžetā neuzņemt”, bet tās izsniegt tikai no KF līdzekļiem. Minētos priekšlikumus Saeima pieņēma.⁴³ Pēdējais priekšlikums pamatā bija attiecināms uz nevalstiskajiem teātriem, kuriem paredzētie pabalsti veidoja lielāko daļu no pabalstiem „privātām kulturālām organizācijām”.⁴⁴

Saskaņā ar iepriekš minētajiem Saeimas lēmumiem par pabalstu samazināšanu, 1928./29.g. Nacionālajai operai budžetā paredzētais finansējums tika samazināts līdz 276,1 tk. latiem (t.i., 42,48% no iepriekšējā gada apmēra), bet Nacionālajam teātrim paredzētais finansējums 1928./29.g. valsts budžetā bija 118 tk. latu (t.i., tikai par 7 tk. latiem mazāk kā iepriekšējā gadā).⁴⁵ Tajā pašā laikā pilnībā no valsts budžeta bija „pazuduši” pabalsti Dailes teātrim, kā arī citiem latviešu teātriem, savukārt nacionālo minoritāšu teātriem paredzētie pabalsti tika saglabāti iepriekšējā apmērā,⁴⁶ kas, protams, izsauca asas debates Saeimā veselu divu dienu garumā.

Argumentācija gan par, gan pret teātru pabalstu iekļaušanu valsts budžetā bija visdažādākā. Nacionālo minoritāšu teātru pabalstīšanu no valsts budžeta, lai cik tas neizskatītos dīvaini, atbalstīja t.s. „labējā spārna”, precīzāk – valdošās koalīcijas pārstāvji, motivējot savu viedokli ar to, ka „latviešu teātriem pabalsti nodrošināti no Kultūras

⁴² Sk. LR II Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1927. – 147.-149., 151., 162., 201.sl.

⁴³ LR II Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1927. – 479., 480.sl.; priekšlikums par „nodokļu paaugstināšanu kinematogrāfiem un varietē teātriem 15% apmērā no bruto ienākuma par labu operai un teātriem” Saeimā bija iesniegts jau 1925.g. janvāra beigās, taču toreiz šis priekšlikums balsojumā saņēma tikai 8 balsis un ieviests netika (sk. LR Saeimas stenogrammas. VII. sesija. – 1925. – 57.-58.sl.).

⁴⁴ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulu.

⁴⁵ 1928./29.g. LNO pabalsts valsts budžetā bija 199,1 tk. latu un „pamatkapitālos valsts uzņēmumiem” – 77 tk. latu. Savukārt LNT pabalsts šajā gadā bija 80 tk. latu un „pamatkapitālos valsts uzņēmumiem” – 38 tk. latu (sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 1., 2.sleju, 2.5.pielikuma 2.tabulas 19., 20.sleju un 2.9.pielikuma tabulas 1. un 2.sleju).

⁴⁶ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 5.—13.slejš un 2.9.pielikuma tabulas 3.—15.slejš ailes par 1928./29.g.

fonda”.⁴⁷ Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku pārstāvis Ā.Bļodnieks pamatoti norādīja, ka minoritāšu teātru pabalsti faktiski nāks „no valsts līdzekļiem arī tad, ja viņi tiktu ņemti no Kultūras fonda”.⁴⁸ Protams, ka pabalstu piešķiršanu minoritāšu teātriem atbalstīja arī paši minoritāšu pārstāvji, pamatojot to ar „taisnības principu” mazākuma tautību „kultūras nepieciešamām vajadzībām”⁴⁹ u.tml. Sociāldemokrāti u.c. opozīcijas pārstāvji, savukārt, bija pret pabalstiem nacionālo minoritāšu teātriem, jo uzskatīja, ka saskaņā ar minēto iepriekšējā gada Saeimas lēmumu „visi tamlīdzīgi pabalsti turpmāk uzņemami kultūras fonda budžetā”, bet šāda situācija uzskatāma par „privilēģiju piešķiršanu minoritātēm”.⁵⁰ Lai arī pirmajā brīdī šāds secinājums šķiet pamatots, tomēr vismaz daļēji argumenti pret pabalstu piešķiršanu nacionālo minoritāšu teātriem bija diezgan demagoģiski, jo, kā būs redzams no tālākā, pabalstu apjoms latviešu teātriem tika būtiski palielināts 1928./29.g. KF budžetā, kurā, savukārt, nebija paredzēti līdzekļi nacionālo minoritāšu teātriem. Tātad te var runāt vienīgi par dažādiem teātru pabalstīšanas mehānismiem, nevis par „privilēģiju piešķiršanu minoritātēm”. Objektivitātes labad, jāņem vērā arī tas, ka KF domes lēmumi par pabalstu piešķiršanu teātriem 1928./29. budžeta gadā tika pieņemti vēlāk, t.i., pēc debatēm par valsts budžetu, tātad budžeta sastādīšanas laikā KF pabalsti teātriem vēl nebija garantēti (tiesa gan, tā kā KF dome faktiski sastāvēja no to pašu politisko spēku pārstāvjiem, kas bija Saeimā, tad vajadzīgo lēmumu pieņemšana problēmas radīt nevarēja). Visbeidzot, 1928.g. 22.maija sēdē Saeima nolēma atcelt iepriekšējā gada lēmumu „par to, ka privātām kulturālām organizācijām nav uzņemamas pabalstu summas valsts budžetā.”⁵¹

Arī turpmākajos gados var konstatēt zināmu konsekvences tūkumu teātru subsidēšanas mehānismos. Nacionālā opera 1929./30.g. un 1930./31.g. no valsts budžeta ik gadu saņēma 402 tk. latus (Nacionālais teātris tajā pašā laikā ik gadu saņēma 115 tk. latu),⁵² t.i., LNO finansēšanas apjoms no valsts budžeta atkal bija pieaudzis salīdzinājumā ar 1928./29.gadu. Savukārt trīsdesmitajos gados abu teātru pabalstīšana no valsts budžeta mazinājās un 1932./33. – 1934./35.g. valsts budžetos LNO paredzētā pabalsta summa ik gadu svārstījās 250,6—280,6 tk. latu robežās (LNT paredzēto pabalstu summas tajā pašā laikā svārstījās 86,4—96,4 tk. latu robežās).⁵³

⁴⁷ LR II Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1928. – 1486.-1487.sl.

⁴⁸ Turpat, 1529.-1530.sl.

⁴⁹ Turpat, 1493.-1494.sl.; sk. arī 1523.-1524., 1527., 1528., 1529., 1533.-1534.sl.

⁵⁰ Turpat, 1485.-1486.sl.; sk. arī 1488.-1489., 1490.-1493., 1494., 1525.-1526., 1527.-1528., 1532., 1533.sl.

⁵¹ LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 346.-347.sl.

⁵² Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 1. un 2.sleju, 2.5.pielikuma 2.tabulas 19. un 20.sleju, kā arī 2.9.pielikuma tabulas 1. un 2.sleju.

⁵³ Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 1. un 2.sleju, 2.5.pielikuma 2.tabulas 19. un 20.sleju, kā arī 2.9.pielikuma tabulas 1. un 2.sleju. Iespējams gan, ka LNO un LNT 1932./33. – 1934./35.g. no valsts budžeta faktiski saņēma lielākas summas. Lai arī 1932./33. – 1934./35.g. valsts budžetos LNO un LNT nebija paredzēti „pamatkapitāli valsts uzņēmumiem”, tomēr šo gadu budžetos, Finanšu ministrijas budžetā „Latviešu

Kā jau minēts, ar 1928./29.g. no valsts budžeta „pazuda” visu latviešu teātru pabalsti (izņemot LNO, LNT, kā arī 5 tk. latu „Latgales teātra mākslas studijām pie Daugavpils un Rēzeknes skolotāju institūtiem”⁵⁴), savukārt pabalsti minoritāšu teātriem valsts budžetā saglabājās iepriekšējā apmērā. Līdzīga tendence saglabājās arī nākamo trīs gadu budžetos. 1930./31.g. valsts budžetā gan bija „atgriezušies” arī pabalsti „provinces” teātriem 110 tk. latu apmērā (t.i., tikpat, cik visiem nacionālo minoritāšu teātriem kopā), bet 1931./32.g. budžetā pabalstu kopsomma „provinces” teātriem un Liepājas operai jau bija lielāka nekā nacionālo minoritāšu teātriem paredzēto pabalstu summa. Vislielākās korekcijas teātriem atvēlēto valsts budžeta pabalstu summās ieviesa ekonomiskā krīze. 1932./33.g. taupības budžetā gandrīz visi pabalsti teātriem bija svītroti, izņemot „provinces” teātriem paredzētos 50 tk. latus, kā arī jau minētos 30 tk. latus „latviešu teātriem Rīgā” (budžeta apspriešanas gaitā tika iesniegti priekšlikumi pabalstus teātriem atjaunot, taču visos gadījumos šie priekšlikumi tika noraidīti ar pārliecinošu balsu vairākumu⁵⁵). Nākamo divu gadu budžetos, bez diviem iepriekš minētajiem pabalstiem, atkal „parādījās” salīdzinoši nelieli pabalsti dažiem teātriem (Liepājas operai, Krievu teātrim, Ebreju / Žīdu teātrim), tomēr pabalstu apjoms teātriem kopumā būtiski atpalika no tā apjoma, kas valsts budžetos bija paredzēts līdz trīsdesmito gadu sākuma krīzei.⁵⁶

Tāpat kopumā par kādām konsekvencēm teātru finansēšanā no valsts budžeta šajā laikā runāt var tikai ļoti nosacīti. Divdesmito gadu beigās un trīsdesmito sākumā valsts budžetos paredzētajos pabalstos teātriem pabalstu apjoms nacionālo minoritāšu teātriem tiešām vismaz daļēji prevalēja pār pabalstu apjomu latviešu teātriem, tomēr tas, kā būs redzams no tālāk teiktā, pamatā bija saistīts ar to, ka latviešu teātru finansiāla pabalstīšana tika pamatā deleģēta Kultūras fondam. Neskatoties uz to, ka atšķirība bija tikai teātru subsidēšanas mehānismos, Saeimā valsts budžetu apspriešanas laikā joprojām mēdza izcelties asi strīdi, apvainojumi latviešu kultūras gremdēšanā u.tml.⁵⁷

teātriem Rīgā” bija paredzēti pabalsti 30 tk. latu (1932./33.g.) apmērā, bet nākamajos divos gados – 45 tk. latu apmērā ik gadu (*sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 18.-20.sleja ailes par 1932./33. – 1934./35.g., kā arī 2.9.pielikuma tabulas 1., 2. un 4.sleju par 1932./33. – 1934./35.g.*). No Rīgas latviešu teātriem pabalstu valsts budžeta ietvaros līdz tam bija saņēmuši tikai LNT, LNO un Dailes teātris. Tā kā Rīgas nomaļu teātri (Ziemeļblāzmas teātris, Pārdaugavas teātris u.c.) līdz tam valsts subsidijas nesaņēma, maz ticams, ka šie pabalsti „latviešu teātriem Rīgā” būtu piešķirti minētajiem nomaļu teātriem. Tāpat valsts subsidiju jau no 1928./29. budžeta gada nesaņēma arī Dailes teātris, kura pabalstīšana bija pārgājusi KF kompetencē. Tāpat vistīcāmāk šis pabalsts bija paredzēts LNO un LNT vajadzībām, taču precīzu ziņu trūkuma dēļ, tā uzskatāma tikai par ticamāko no iespējamām hipotēzēm.

⁵⁴ Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 12.slejas aili par 1928./29.g. un 2.9.pielikuma tabulas 7.sleju par 1928./29.g.

⁵⁵ LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 1334.-1336.sl.

⁵⁶ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 5.-14., 18.-20.slejas un 2.9.pielikuma tabulu.

⁵⁷ Sk. LR III Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1929. – 96.-97., 439.sl.; turpat, V sesija. – 1930. – 690., 705.-706.sl.

Atsevišķu muzikālo kolektīvu vai pasākumu finansēšana no valsts budžeta un KF ietvaros bija ievērojami mazāka, turklāt salīdzinājumā ar teātru un operu finansēšanu tā bija diezgan epizodiska. Pirmkārt, jau jāmin valsts budžetos atvēlētās summas Dziesmu svētku rīkošanai. 1923.g. „dziesmu dienas” sarīkošanai valsts budžetā bija paredzēts 40 tk. latu liels pabalsts, savukārt nākamajos divu gadu budžetos bija paredzēti attiecīgi 11 tk. un 30 tk. latu (t.i., kopā 41 tk. latu) VI Vispārējo dziesmu svētku organizēšanas vajadzībām. Krietni devīgāki bija politiķi 1931.g., kad VII Dziesmu svētku vajadzībām valsts budžetā bija paredzēta subsīdija 100 tk. latu apmērā. Savukārt VIII Dziesmu svētku organizēšanai 1933.g. valsts budžetā summas nav atrodamas.⁵⁸ Var tikai hipotētiski pieņemt, ka Dziesmu svētku vajadzībām atvēlētie līdzekļi 1933.g. budžetā bija „paslēpti” kādā citā summā un valsts budžetā kā atsevišķa pozīcija pabalsts Dziesmu svētkiem nebija fiksēts (krīzes apstākļos gan nevar izslēgt arī iespēju, ka budžetā pabalsts dziesmu svētkiem tiešām nebija paredzēts).

Atsevišķi mūzikas kolektīvi pabalstus vai subsīdijas valsts budžeta kārtībā arī saņēma reti. Konkrēti 1926./27.g. un 1927./28.g. valsts budžetos pa 20 tk. latiem bija paredzēti Rīgas simfoniskā orķestra vajadzībām.⁵⁹ 1924./25.g. valsts papildu budžetā T.Reitera korim bija paredzēti 10 tk. latu „Deficīta segšanai [...] mākslas reprezentācijas braucienā uz ārzemēm”.⁶⁰ Savukārt 1931./32.g., 1932./33.g. un 1934./35.g. patversmēm paredzētajās budžeta sadaļās, cita starpā, bija iekļautas 150—400 latu lielas summas neredzīgo orķestriem un korim.⁶¹ Nevar izslēgt, ka atsevišķos gadījumos pabalsti mūzikas kolektīviem vai nevalstiskām mūzikas institūcijām tika piešķirti arī kādas citas budžeta sadaļas ietvaros (jo atsevišķu budžeta pozīciju atšifrējums ir nepietiekams), tomēr maz ticams, ka tajos būtu iespējams atrast vērā ņemamas summas mūzikas kolektīvu pabalstīšanai. Kopumā tāpat redzams, ka nevalstiskie muzikālie kolektīvi pabalstus saņēma tikai atsevišķos gadījumos samērā nelielā vai pat ļoti mazā apmērā (salīdzinot ar LNO un LK), acīmredzot pēc īpašiem lūgumiem.

4.2.2. Kultūras izglītības institūciju finansēšana

„Trešo vietu” kultūras nozaru finansējuma apjomā (aiz teātru un mūzikas nozarēm) ieņēma Kultūras izglītībai atvēlēto līdzekļu apjoms (1928./29.g., kad strauji samazinājās budžeta pabalsta apjoms LNO, kultūras izglītībai pat sanāca visvairāk līdzekļu starp visām

⁵⁸ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 15.sleju un 2.12.pielikuma tabulas 4.sleju.

⁵⁹ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 16.sleju un 2.12.pielikuma tabulas 5.sleju; sk. arī Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 61.lpp.; turpat, 1927./28. saimniecības gadam. – 56.lpp.

⁶⁰ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 21.slejas aili par 1924./25.g., kā arī attiecīgo atsauci un 2.12.pielikuma tabulas 6.slejas aili par 1924./25.g.

⁶¹ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 21.slejas ailes par 1931./32.g., 1932./33.g. un 1934./35.g., kā arī attiecīgās atsauces.

kultūras nozarēm).⁶² Pamatā gan šai nozarei atvēlētos līdzekļus veidoja Latvijas Konservatorijas un Latvijas Mākslas akadēmijas (t.i., valsts dibinātu un uzturētu augstāko mācību iestāžu) budžeti, savukārt sabiedrisko organizāciju dibinātās t.s. tautas konservatorijas u.c. mūzikas skolas tika uzturētas par pašu šo organizāciju līdzekļiem. Tiesa gan daļa no tām periodiski saņēma pabalstus no KF vai valsts budžeta kārtībā, par ko runa būs tālāk.

Runājot par LK un LMA finansēm, vispirms jau jāatzīmē, ka tieši šīs iestādes no valsts budžeta ne tikai ņēma līdzekļus, bet salīdzinājumā ar citām valsts kultūras institūcijām (izņemot Kinocenzūru) arī deva valsts budžetā jūtamu finanšu ieguldījumu. Lielākā daļa no LK un LMA ienākumiem veidojās no studentu mācību maksām. Pārējie šo augstskolu ienākumu veidi bija salīdzinoši nelieli un nenozīmīgi. Turklāt LK ieņēmumi visos valsts budžetos 1922. – 1934.g. sastādīja lielāko daļu no visiem kultūras institūciju ieņēmumiem. Otri lielākie ieņēmumi no kultūras institūcijām visos gados bija Mākslas akadēmijai, taču abu šo augstskolu ieņēmumu apjoms un savstarpējā proporcija dažādos gados bija atšķirīgi. LK ieņēmumu budžets pirmajos gados pakāpeniski pieauga no 34,8 tk. latiem 1922./23. gada budžetā līdz 75,8 tk. latiem 1925./26.g., savukārt turpmākajos gados Konservatorijas ieņēmumu līmenis palika samērā konstants un līdz 1934.g. svārstījās 74,5—76,9 tk. latu robežās (izņemot 1931./32.g. budžetu, kurā LK ieņēmumi bija ielānāti 85,2 tk. latu apmērā). LMA budžeta ieņēmumi 1922./23. gada budžetā, savukārt, bija tikai 6,4 tk. latu (t.i., 5,4 reizes mazāki nekā LK). Turpmāko gadu laikā LMA ieņēmumi valsts budžetā pakāpeniski pieauga un 1933./34 – 1934./35.g. Mākslas akadēmijas ieņēmumi bija jau 45,5 tk. latu⁶³ (t.i., aptuveni 1,7 reizes mazāk nekā LK ieņēmumi). Tātad, kamēr LK ieņēmumu summas no divdesmito gadu vidus turējās vairāk vai mazāk konstantā līmenī, tad LMA ieņēmumi pakāpeniski pieauga, turklāt, kā redzams no 2.3.pielikuma 2.tabulas, pieauga tieši krīzes laikā.⁶⁴

Abu šo augstskolu izdevumu budžeta attīstības tendence bija savādāka, taču tām paredzētās summas bija diezgan līdzīgas. LK 1922./23.g. budžets bija 6,7 mlj. Latvijas rbļ.

⁶² Sk. 2.15.pielikuma grafiku.

⁶³ Sk. 2.3.pielikuma 1.tabulas 1. un 2.sleju, kā arī 2.tabulas 3. un 4.sleju.

⁶⁴ 1928./29. – 1932./33.g. Valsts budžetos minētās un šā darba 2.3., un 2.4.pielikumos fiksētās LMA ieņēmumu summas bija par 2,5—8,6 tk. latiem mazākas nekā Mākslas akadēmijas ieņēmumu summas, kas bija publicētas IMM, savukārt valsts budžetos minētās LMA izdevumu summas bija par 5,1—22,8 tk. latiem lielākas nekā IMM publicētajā Mākslas akadēmijas pārskatā atrodamās izdevumu summas (sk. *Latvijas Mākslas akadēmija. // IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 392.lpp.*). Šāda atšķirība acīmredzot izskaidrojama ar to, ka valsts budžetos atrodamas prognozētās ieņēmumu / izdevumu summas, savukārt IMM publicētajos pārskatos fiksēti attiecīgo gadu faktiskie akadēmijas ieņēmumi / izdevumi. Kā redzams, faktiskie ieņēmumi pat bija nedaudz lielāki par prognozētajiem, savukārt faktiskie izdevumi – mazāki par prognozētajiem. Kopumā tomēr šīs atšķirības būtiski nemaina kopējās LMA budžetu attīstības tendences un tas apliecina, ka Valsts budžetu izdevumos prognozētās summas pamatā rāda diezgan precīzu ainu par iestāžu finansēšanu no valsts budžeta.

(133,8 tk. latu), savukārt LMA budžets – 6,3 mlj. Latvijas rbļ. (125,6 tk. latu) apmērā.⁶⁵ Turpmāko 4 gadu laikā abām augstskolām valsts budžetā paredzētie izdevumi pastāvīgi pieauga, bet pēc tam stabilizējās diezgan konstantā līmenī (LK plānotie izdevumi 1927./28. – 1931./32.g. svārstījās 275,4—295,0 tk. latu robežās, bet LMA budžets 1926./27. – 1931./32.g. svārstījās 288,4—303,3 tk. latu robežās). Krīzes laikā abām augstskolām paredzēto izdevumu apjoms valsts budžetā tika krasi samazināts (1932./33. – 1934./35.g. LK budžets svārstījās 154,0—159,8 tk. latu robežās, bet LMA budžets – 161,1—167,5 tk. latu robežās).⁶⁶ Kā redzams, krīzes laikā budžets abām augstskolām tika samazināts tik jūtami, ka tikai nedaudz pārsniedza 1922./23.g. līmeni. Te gan jāņem vērā, ka LK un LMA straujo budžeta samazinājumu 1932./33.g. „norakstīt” tikai uz ekonomiskās krīzes ietekmi nozīmētu ainu pārāk vienkāršot. Kā jau minēts 2.nodaļā, abas šīs augstskolas saņēma ne mazumu kritikas, ka tās ražojot tikai „inteliģentos bezdarbniekus” vai „inteliģentos nabagus” un šādu viedokli pauda ne tik daudz politiķi, cik paši mākslas un mūzikas pārstāvji. Līdz ar to var teikt, ka priekšlikumi par LK un LMA budžetu „apciršanu” krita visnotaļ labvēlīgā „augsnē”. Saeimas budžeta komisijā Mākslas akadēmijai un Konservatorijai pat „bija uzstādīts jautājums: būt, vai nebūt”?⁶⁷ Tomēr LK un LMA darbības kritiķi arī saimnieciskās krīzes apstākļos nespēja gūt virsroku, un likvidējot „dažas papildu priekšmetu klases”, atlaižot šo klašu vadītājus, kā arī samazinot atalgojumu pārējiem pasniedzējiem,⁶⁸ abām augstskolām, lai arī ar jūtami samazinātu budžetu, izdevās krīzi pārdzīvot.

Nevalstiskās kultūras izglītības iestādes divdesmitajos gados valsts budžeta ietvaros saņēma ļoti minimālus pabalstus. 1924./25.g. IzM budžetā bija paredzēts 3 tk. latu liels pabalsts Mazākuma tautību skolu virsvaldes Krievu nodaļai „kulturālām iestādēm”; 1925./26.g. budžetā 1 000 latu Baltkrievu izglītības pārvaldei „kultūras izglītības biedrībām”⁶⁹ un 1927./28.g. subsīdija no valsts budžeta 3 tk. latu apmērā bija paredzēta E.Vīgnera fonoloģijas institūtam.⁷⁰ Trīsdesmitajos gados nevalstiskajām kultūras izglītības iestādēm atvēlēto valsts budžeta līdzekļu apjoms palielinājās. Piemēram, 1932./33. – 1934./35.g. valsts budžetā „tautas konservatorijām” bija paredzētas summas 8,5—9,4 tk. latu robežās, bet 1934./35.g. budžetā vēl arī 4 tk. latu bija paredzēti arī Latvju aktieru arodu biedrības teātra skolai un 2,5 tk. latu liela subsīdija tam pašam E.Vīgnera fonoloģijas

⁶⁵ Sk. 2.4.pielikuma 1.tabulas 3. un 4.sleju un 2.11.pielikuma tabulas 1. un 2.sleju.

⁶⁶ Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 5. un 6.sleju un 2.11.pielikuma tabulas 1. un 2.sleju.

⁶⁷ LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 994.sl.

⁶⁸ Sk. IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 392., 394.lpp.

⁶⁹ Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 12.slejas ailes par 1924./25.g. un 1925./26.g., kā arī attiecīgās atsaucēs.

⁷⁰ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 21.slejas aili par 1927./28.g. un attiecīgo atsauci.

institūtam.⁷¹ Tiesa gan nevar izslēgt, ka faktiski nevalstisko kultūras mācību iestāžu finansēšana valsts budžetā bija lielāka arī divdesmitajos gados, taču, kā jau minēts, publicētajos valsts budžetos daudzas summas nebija sīkāk atšifrētas, tādēļ pagaidām šādu hipotēzi apstiprināt nevar.

4.2.3. Kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un aizsardzības institūciju finansēšana

Salīdzinoši mazāku finansējumu (salīdzinājumā ar iepriekš aplūkotajām kultūras nozarēm), saņēma kultūrvēsturiskā mantojuma nozare.⁷² Ir ziņas, ka 1921.g. pavasarī, pēc IzM Mākslas un kultūras departamenta (kura pārraudzībā darbojās pilnvarnieki mākslas un kultūras jautājumos) likvidācijas, visas lietas, kas attiecās uz kultūras vērtību aizsardzību, tika nodotas Skolu departamentam,⁷³ tomēr no valsts budžetu sadaļām nevar konstatēt, vai un cik lieli līdzekļi šā departamenta ietvaros līdz Pieminekļu valdes izveidei tika atvēlēti kultūrvēsturisko pieminekļu aizsardzībai. Tā kā *Likums par pieminekļu aizsardzību* tika pieņemts 1923.g. vasarā un Pieminekļu valde uzsāka savu darbību tā paša gada oktobrī, tad pirmie līdzekļi šai institūcijai bija paredzēti 1923./24.g. valsts papildu budžetā. Šajā papildu budžetā Pieminekļu valdei atvēlētais finansējums bija 10 794 latu, t.i., summa salīdzinoši neliela, taču jāatceras, ka faktiski šī summa bija paredzēta tikai pusgadam, turklāt iestādei, kas tikai uzsāk savu darbību.

Divdesmitajos gados Pieminekļu valdes budžets (attiecīgi arī kultūrvēsturisko pieminekļu aizsardzībai paredzētie līdzekļi) strauji pieauga un divdesmito gadu beigās jau pārsniedza 100 tūkstošu latu robežu (1928./29. – 1931./32. budžeta gados Pieminekļu valdei atvēlētais finansējums valsts budžetā svārstījās 103—114 tk. latu robežās).⁷⁴

Te gan nepieciešams minēt divas atrunas. Pirmkārt, daļēji šis straujais budžeta pieaugums divdesmitajos gados saistāms ar to, ka Pieminekļu valdes budžetā bija iekļauts arī Folkloras krātuves budžets, t.i., faktiski Pieminekļu valdei paredzētie līdzekļi bija jāsadala divām iestādēm. Lai arī 1927.g. Folkloras krātuve formāli tika padarīta par „tikpat svarīgu iestādi” kā Pieminekļu valde, valsts budžetā abām šīm institūcijām atvēlētais finansējums joprojām palika iekļauts vienā budžeta sadaļā. Otrkārt, pēc Valsts Vēsturiskā muzeja pievienošanas Pieminekļu pārvaldei, arī valsts budžetā Pieminekļu valde un Vēsturiskais muzejs turpmāk tika iekļauti vienā budžeta sadaļā.⁷⁵

⁷¹ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 21.slejas ailes par 1932./33. – 1934./35.g. un attiecīgās atsauces.

⁷² Sk. 2.15.pielikuma grafiku.

⁷³ LVVA, 1632.f., 2.apr., 74.l., 13.lp.

⁷⁴ Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 7.sleju un 2.10.pielikuma tabulas 4.sleju.

⁷⁵ 1931./32.g. un 1932./33.g. publicētajos valsts budžetos vairs nav iespējams konstatēt, cik daudz līdzekļu paredzēts piešķirt Pieminekļu valdei (t.sk. Folkloras krātuvei), cik – Valsts Vēsturiskajam muzejam. Daļēji

Sākot ar 1932./33. budžeta gadu, valdības ieviestā taupības režīma un valsts budžeta izdevumu samazinājuma ietvaros, Pieminekļu valdes budžets tika samazināts gandrīz uz pusi (t.i., 51,3—57,6 tk. latu robežās). Tātad faktiski valdes budžets atgriezās aptuveni divdesmito gadu vidus līmenī.

Kopējā tendence tātad bija diezgan straujš Pieminekļu valdes un Folkloras krātuves budžeta pieaugums divdesmitajos gados, tad četru budžeta gadu garumā „turēšanās” vairāk vai mazāk konstantā līmenī virs 100 tk. latu robežas un tad krīzes laikā straujš šo institūciju budžeta „kritums”. Ja salīdzina Pieminekļu valdes (t.sk. Folkloras krātuves) budžetu ar citu kultūras institūciju budžetiem,⁷⁶ redzams, ka Pieminekļu valde bija to kultūras institūciju starpā, kurām 1932./33.g. krīzes dēļ budžetu samazināja visvairāk. Ja Pieminekļu valdes finansējums, kā jau minēts, tika samazināts gandrīz 2 reizes, tad, piemēram, LNO un LNT paredzētās piemaksas samazinājās ļoti nedaudz. Arī Valsts bibliotēkas budžeta samazinājums krīzes laikā bija salīdzinoši mazāks – aptuveni par trešdaļu. Tātad kultūrvēsturisko pieminekļu aizsardzība nebija Latvijas politiķu prioritāte kultūras jomā.

Vienīgā publiskā bibliotēka, kas tika uzturēta no valsts budžeta līdzekļiem un vienīgā, kas vispār saņēma finansējumu valsts budžeta ietvaros bija Valsts bibliotēka. Divdesmitajos gados līdzīgi kā vairumam citu kultūras institūciju Valsts bibliotēkas budžets pakāpeniski pieauga. Ja 1922./23. budžeta gadā Valsts bibliotēkas budžets bija 3 574 095 Latvijas rubļu (t.i., 71 481,90 latu), tad līdz 1928./29.g. tas bija pieaudzis jau līdz 155 887 latiem, bet nākamajos divos budžeta gados svārstījās 136,7—142,4 tk. latu robežās. Kā redzams, divdesmito gadu laikā bibliotēkas budžets faktiski bija dubultojies. Turpmākajos gados, īpaši krīzes laikā, Valsts bibliotēkas budžets samazinājās, taču pat 1932./33. – 1934./35.g. „taupības” budžetos tas vienalga palika virs 100 tk. latu robežas.⁷⁷ Tātad krīzes laikā Valsts bibliotēkas budžets salīdzinājumā ar 1928./29.g. tika samazināts

šo problēmu palīdz atrisināt summas, kas minētas Valsts Vēsturiskā muzeja pārskatā par 1928. – 1933.g. (sk. IMM. – 1933.g. novembris. – Nr. 11. – 409.lpp.). Zinot abām iestādēm kopā atvēlēto līdzekļu summu un šajos pārskatos minētās Valsts Vēsturiskajam muzejam atvēlētās summas, iespējams aprēķināt arī Pieminekļu valdei 1931./32. – 1933./34.budžeta gados paredzētās summas. Jāņem gan vērā arī to, ka šādā veidā iegūtajiem skaitļiem ticamības līmenis ir salīdzinoši zemāks, jo, piemēram, iepriekš minētajā IMM pārskatā esošā Valsts Vēsturiskā muzeja 1929./30.g. budžeta summa ir par 382 latiem mazāka nekā publicētajā Valsts budžetā norādītā. Lai arī šī atšķirība ir salīdzinoši neliela (autora rīcībā nav materiālu, kas izskaidrotu šo atšķirību; nevar izslēgt arī iespēju, ka tā ir tikai drukas vai pārrakstīšanās kļūda), tomēr nevar izslēgt, ka arī IMM pārskatā minētās summas par 1931./32. – 1932./33. budžeta gadiem varētu nebūt precīzas. No Valsts Vēsturiskā muzeja pārskata nav iespējams arī konstatēt, vai pārskatā minētā summa par 1932./33.g. muzejam atvēlētajiem līdzekļiem attiecināma uz šā gada pamatbudžetu, vai arī uz kopsummu pēc budžeta grozījumiem, kuros, kā redzams no 2.4. un 2.10.pielikumiem, Pieminekļu valdei un Vēsturiskajam muzejam līdzekļi tika samazināti par 10,6 tk. latiem. Tā kā minētais pārskats sastādīts 1933.g. rudenī, tad, ticamāk, ka muzejam minētā summa attiecināma uz faktisko 1931./32.g. budžetu, t.i., pēc grozījumiem.

⁷⁶ Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulu.

⁷⁷ Sk. 2.4.pielikuma 1.tabulas 8.sleju un 2.tabulas 11.sleju, kā arī 2.10.pielikuma tabulas 6.sleju.

aptuveni par trešdaļu, taču šis „kritums”, kā jau teikts, vienalga bija salīdzinoši mazāks nekā Pieminekļu valdei.

Valsts arhīva budžets parasti bija vidēji uz pusi mazāks nekā attiecīgā gada Valsts bibliotēkas budžets, taču šo tendenci nevar attiecināt uz visiem budžeta gadiem. 1922./23.g. Valsts kopbudžetā Valsts arhīva finansējums bija 1 763 730 Latvijas rbļ. (35 274,60 latu).⁷⁸ Turpmākajos gados Valsts arhīva budžets pakāpeniski pieauga, bet 1926./27. – 1932./33. budžeta gados tas „stabilizējās” 61,3—63,4 tk. latu robežās.⁷⁹ Izņēmumi bija 1930./31. un 1931./32.g. budžeta gadi, kad Valsts arhīva budžets „uzleca” attiecīgi līdz 97,7 tk. latiem un 93,0 tk. latiem. Minētais arhīva budžeta pēkšņais pieaugums šajos divos gados acīmredzot saistīts ar to, ka šajā laikā Valsts arhīvs tika pārcelts uz jaunajām telpām Rīgā Slokas ielā, tādēļ bija nepieciešami papildu izdevumi gan šo telpu remontam, gan arī arhīva dokumentu pārvietošanai uz šo ēku. Krīzes laikā, t.i., 1933./34. – 1934./35.g., arhīva budžets „nokritās” līdz 53,3 tk. latiem,⁸⁰ t.i., aptuveni līdz divdesmito gadu vidus līmenim.

Muzeju finansēšanas kopsummu valsts budžetos noteikt ir ļoti problemātiski, jo publicētajos budžetos ne vienmēr parādās visiem muzejiem paredzētie līdzekļi.⁸¹ Šo iemeslu dēļ muzeju finansēšanas apskats valsts budžetos būs nepilnīgs.

Pirmajos gados Latvijas Mākslas muzeja vajadzībām valsts budžetā tika piešķirts vidēji divas reizes lielāks finansējums nekā Etnogrāfiskajam muzejam: 1922./23. – 1923./24.g. Mākslas muzeja budžets bija attiecīgi 46,8—48,5 tk. latu liels, savukārt Etnogrāfiskā muzeja budžets tajā pašā laikā bija 24,3—24,5 tk. latu robežās.⁸² Divdesmito gadu vidū šī starpība samazinājās, bet 20.gadu beigās Vēsturiskā muzeja budžets (1928./29. – 1930./31.g. tas svārstījās 49,9—50,9 tk. latu robežās, bet krīzes laikā samazinājās un 1932./33. – 1934./35.g. svārstījās 34,4—39,8 tk. latu robežās) jau bija lielāks nekā Valsts

⁷⁸ Sk. 2.4.pielikuma 1.tabulas 7.sleju un 2.10.pielikuma tabulas 5.sleju.

⁷⁹ Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 10.sleju un 2.10.pielikuma tabulas 5.sleju.

⁸⁰ Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 10.sleju un 2.10.pielikuma tabulas 5.sleju.

⁸¹ „Lielajiem” muzejiem, t.i., Valsts Vēsturiskajam muzejam un Mākslas muzejam IzM budžetā parasti bija atsevišķas sadaļas, kurās tika uzrādīti visi tiem plānotie izdevumi. Tiesa gan pēc Vēsturiskā muzeja pievienošanas Pieminekļu pārvaldei tam valsts budžetā vairs nebija atsevišķas sadaļas, taču muzeja budžeta apjoms par 1931./32. – 1932./33.g. ir atrodams IMM (sk. IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 409.lpp.). Izdotajos valsts budžetos atrodams arī Skolu muzeja un Lauksaimniecības muzeja finansējums, lai gan neviens no tiem nav pieskaitāms „lielajiem” valsts muzejiem. Savukārt Brīvdabas muzejam atvēlēto līdzekļu apjomu no valsts budžetu izdevumiem uzzināt nevar, jo tas bija Pieminekļu valdes sastāvā un tās budžeta sadaļas ietvaros nav sīkāk atšifrēts vai izdalīts atsevišķi. Visticamāk, līdzīgu iemeslu dēļ valsts budžetu izdevumos nav atrodams arī Zemkopības ministrijas Mežu departamenta muzejs (tā finansējums Zemkopības ministrijas budžetā atsevišķi nav uzrādīts), bet Kara muzeja finansējuma apjomu no minētajiem avotiem nevar uzzināt, jo Kara ministrijas budžeta daļa bija slepena, tādēļ šim muzejam piešķirto līdzekļu apjoms publicētajos budžetos nav fiksēts.

⁸² Sk. 2.4.pielikuma 1.tabulas 5. un 6.sleju, 2.tabulas 8. un 9.sleju, kā arī 2.10.pielikuma tabulas 2. un 3.sleju.

Mākslas muzejam, kura budžets divdesmito gadu beigās – trīsdesmito sākumā svārstījās 38,8—40,8 tk. latu robežās, bet 1932. – 1934.g. krīzes laikā „nokritās” līdz 25,3—28,1 tk. latiem⁸³ (t.i., tam līmenim kāds Etnogrāfiskajam muzejam bija divdesmito gadu pirmajā pusē). Kā redzams, ja LR pastāvēšanas sākumā Latvijas Mākslas muzeja vajadzībām politiķi piešķīra vairāk līdzekļu nekā Etnogrāfiskā muzeja vajadzībām, tad pakāpeniski šī tendence mainījās uz pretējo pusi – Vēsturiskā muzeja finansējums pakāpeniski pieauga un 1932.g. samazinājās tikai krīzes laikā, tad Mākslas muzeja finansējums laikā no 1922.g. līdz 1934.g. vispār uzrāda kopējo tendenci samazināties. Lai arī šo īpatnību, iespējams, būtu vērts pētīt sīkāk, tomēr, visticamāk, tās pamatā ir fakts, ka Valsts Vēsturiskais muzejs, kas vairāk vai mazāk aptvertu visu Latvijas vēsturi bija tikai viens (Doma muzejs, Kara muzejs, vēlāk Brīvdabas muzejs un „provinču” muzeji bija specializētie), savukārt, bez Valsts Mākslas muzeja pastāvēja arī Rīgas pilsētas mākslas muzejs (t.i., tādas pašas specializācijas institūcija), kura krājums bija pat ievērojamāks par Valsts Mākslas muzejā savākto.

Krietni mazākas svārstības uzrāda Skolu muzeja budžets: 1924./25. – 1931./32.g. tas svārstījās 18,2—22,4 tk. latu robežās, bet krīzes laikā 1932./33. – 1934./35.g. „nokritās” 14,4—16,3 tk. latu robežās.⁸⁴ Pavisam niecīgs, savukārt, bija Lauksaimniecības muzeja budžets: 1925./26. – 1931./32.g. tas svārstījās 2—3,3 tk. latu robežās (izņēmums – 1930./31.g. budžets, kad, neskaitot pamatbudžetu, Lauksaimniecības muzejam tika piešķirti vēl 2 000 latu „ēkas pamatremontam”, kas kopā sastādīja 5 290 latus⁸⁵), bet 1932./33. – 1934./35.g. šī muzeja budžets „nokritās” 1,4—1,8 tk. latu robežās.⁸⁶ Kā redzams, abu pēdējo minēto muzeju budžeta kopējā tendence ir ļoti līdzīga – neliels finansējuma pieaugums līdz divdesmito – trīsdesmito gadu mijai, pēc tam – kritums krīzes un taupības laikā.

Kā jau iepriekš minēts, citu valsts muzeju finansējumu dažādu iemeslu dēļ no publicētajiem valsts budžetiem uzzināt nav iespējams. Var tikai pieņemt, ka, piemēram, Kara muzeja, kurš apmeklētības ziņā⁸⁷ bija viens no populārākajiem Latvijas muzejiem un kurš bija padots Kara ministrijai,⁸⁸ gada budžets, visticamāk, varēja būt aptuveni Valsts Vēsturiskā vai Valsts Mākslas muzeja līmenī. Brīvdabas muzeja budžets, savukārt, visticamāk, bija mazāks, jo šis muzejs bija Pieminekļu valdes padotībā un tā kā šai institūcijai paredzētais budžets attiecās arī uz Folkloras krātuvi, tad Brīvdabas muzejam vairs nevarēja palikt īpaši lieli līdzekļi. Šobrīd tomēr nākas atstāt šos jautājumus atklātus un

⁸³ Šeit un tālāk Valsts Vēsturiskā muzeja un Valsts Mākslas muzeja budžetu kopsummas sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 8. un 9.slejšā, kā arī 2.10.pielikuma tabulas 2. un 3.slejšā.

⁸⁴ Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 4.sleju.

⁸⁵ Sk. Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 37., 40.lpp.

⁸⁶ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 4.sleju.

⁸⁷ Kara muzeja u.c. muzeju apmeklētības rādītājus sk. LKS. – 152.-160.lpp.

⁸⁸ T.i., ministrijai, kurai parasti bija viens no lielākajiem vai pat vislielākais gada budžets salīdzinājumā ar citām ministrijām (sk. 2.1.pielikumā).

to noskaidrošanai acīmredzot būtu nepieciešami speciāls pētījums (t.sk. avotu apzināšana, kuros šāda informācija varētu atrasties). Pagaidām var secināt, ka kultūrvēsturiskā mantojuma nozarei piešķirtā valsts finansējuma apjoms atpalika gan no teātra, gan no mūzikas, gan no kultūras izglītībai atvēlētā finansējuma apjoma.⁸⁹ Tomēr jāņem vērā, ka šim secinājumam varētu būt tikai pagaidu raksturs, jo iepriekš minēto iemeslu dēļ kultūrvēsturiskajam mantojumam piešķirtā valsts finansējuma apjomā nav iekļautas visas summas, kuras potenciāli tajā varētu būt iekļautas, un attiecīgi šai nozarei faktiski piešķirtā valsts finansējuma apmērs varētu būt lielāks.

4.2.4. Vizuālās un tēlotājas mākslas finansēšana, kā arī citi izdevumi kultūrai valsts budžetā

Vizuālajai un tēlotājai mākslai piešķirtā valsts budžeta finansējumu pamatā veidoja LMA un Valsts mākslas muzejam piešķirtie līdzekļi, kas aplūkoti jau iepriekš. Bez tam šai nozarei var pieskaitīt arī valsts budžeta kārtībā piešķirtos pabalstus Brāļu kapu komitejai. Lai arī pati komiteja bija administratīva institūcija, tomēr tieši Brāļu kapu komiteja bija tā, kas organizēja un pārraudzīja Brāļu kapu kompleksa izbūvi 20.-30.gados (faktiski tas bija šīs komitejas pastāvēšanas vienīgais mērķis). Līdz ar to definēt Brāļu kapu komitejai piešķirto finansējumu kā izdevumus vizuālās un tēlotājas mākslas nozarei ir pamatoti.

Brāļu kapu komitejai piešķirtā valsts budžeta finansējuma⁹⁰ kopējā tendence ir diezgan raksturīga 20.-30.gadiem. Divdesmitajos gados komitejai atvēlēto valsts budžeta līdzekļu apjoms pakāpeniski pieauga no 20 tk. latiem (1923./24.g.) līdz 150 tk. latiem gadā (20.-30.gadu mijā), bet trīsdesmito gadu pirmās puses krīzes laikā nokritās līdz 40 tk. latiem gadā, t.i., atgriezās 1924./25.g. līmenī.⁹¹

Arī vizuālās un tēlotājas mākslas nozares kopējā finansējuma tendence bija diezgan līdzīga. Ja 1922./23.g. šai nozarei kopumā tika piešķirts 172,4 tk latu (faktiski vairāk, jo nav zināms Brāļu kapu komitejai piešķirtās summas apmērs), tad 20.—30.gadu mijā šai nozarei atvēlētie līdzekļi jau pārsniedza 490 tk latu robežu. Tāpat kā citām nozarēm, arī vizuālās un tēlotājas mākslas nozarei krīzes laikā finansējums tika būtiski samazināts – līdz 228,3 tk. latiem (t.i., finansējums tika samazināts vairāk kā divas reizes). Jāatzīmē arī, ka

⁸⁹ Sk. 2.15.pielikuma grafiku.

⁹⁰ Līdz 1926.g. Pabalsts Brāļu kapu komitejai bija iekļauts Apsardzības (no 1923.g. – Kara) ministrijas budžetos, taču tā kā tas bija slepens, tad publicētajos Valsts budžetos šai ministrijai piešķirtās budžeta kopsummas sīkāk nav atšifrētas. Tādēļ ziņas par Brāļu kapu komitejai piešķirtā finansējuma apmēru 1923./24. – 1925./26.g. ņemtas no Saeimas stenogrammām, savukārt materiālu par komitejai piešķirto valsts budžeta līdzekļu apmēru 1922./23.g. un 1926./27.g. autora rīcībā nav.

⁹¹ Sk. 2.13.pielikuma tabulas 3.sleju.

šās nozares lielāko daļu veidoja LMA budžets, kurš visos gados bija lielāks nekā Valsts Mākslas muzejam un Brāļu kapu komitejai atvēlētie līdzekļi kopā ņemot.⁹²

Lai arī vizuālās un tēlotājas mākslas nozarei atvēlētā budžeta kopējā attīstības tendence un apjoms bija līdzīgi kultūrvēsturiskā mantojuma nozarei atvēlētajiem līdzekļiem,⁹³ tomēr jāatceras, ka mantojuma nozares budžetā neparādās vairākiem muzejiem atvēlētais finansējums. Tas nozīmē, ka faktiski vizuālās un tēlotājas mākslas nozare, visticamāk, saņēma mazāk valsts budžeta līdzekļu, nekā kultūrvēsturiskais mantojums.

Bez iepriekš apskatītajām kultūras nozarēm salīdzinoši nelielas summas no valsts budžeta tika piešķirtas arī citām, atsevišķām kultūras vajadzībām vai ar kultūru saistītām institūcijām (Kinocenzūrai, kultūras darbinieku pensijām un pabalstiem u.c.). Līdz 1927./28.g. „citu” izdevumu kultūras vajadzībām kopsumma pārsniedza 200 tk. latu robežu (1924./25.g. pat 514,7 tk. latus),⁹⁴ taču šis salīdzinoši lielais apjoms pamatā saistāms ar to, ka līdz 1927./28.g. valsts budžetā bija paredzēta 200—250 tk. latu liela summa Kultūras fondam (par to sīkāk nākamajā nodaļā), bet 1924./25.g. mākslinieku un zinātnieku pabalstiem tika rēķināti klāt arī pabalsti skolotājiem (pēdējo pabalstu summa vien šajā gadā pārsniedza 314,7 tk. latu). Šo iemeslu „citu” izdevumu kopsummas divdesmitajos gados izskatās tik lielas.

Kino joma atšķirībā no citām kultūras jomām, kuru aktivitātes vismaz daļēji vai pat lielākoties bija atkarīgas no valsts budžeta vai KF pabalstiem, bija finansiāli neatkarīga no valsts. Kino bija viens no tiem avotiem, kas valsts un pašvaldību budžetos deva pat zināmus ienākumus. Pirmkārt, jau šajā sakarā jāmin t.s. „izpriecās nodoklis”, ar kuru dažādos gados bija aplikti 25—35% no kinoteātru finanšu ienākumiem. Kinoteātri bija aplikti ne tikai ar vienu no lielākajām nodokļu likmēm Latvijā, bet „ar 35% izpriecās nodokli Latvija ieņēma pirmo vietu pasaulē!” Šī nodokļa dēļ 1932.g. pat notika kinoteātru streiks.⁹⁵ Lai arī pēc tam šī nodokļa likme tika grozīta, tomēr ieņēmumi no kinoteātriem vienalga sastādīja būtisku daļu no pašvaldību ieņēmumiem, par ko runa būs tālāk.

Valsts budžetā, savukārt, nelielus ienākumus deva kino cenzūra. Piemēram, uz 1926.g. 11.decembri (t.i., gadā, kad Kinocenzūra nonāca IzM padotībā) Kinocenzūras kopējie ieņēmumi sasniedza 21 361,40 latus, savukārt tās izdevumu kopsumma šajā laikā bija 7 554,30 latu. Tātad kopumā „tīrie” ieņēmumi no Kinocenzūras valstij šajā gadā bija

⁹² Sk. 2.13.pielikuma tabulu.

⁹³ Sk. 2.15.pielikuma grafiku.

⁹⁴ Sk. turpat.

⁹⁵ Pērkone I. Kino Latvijā 1920—1940. – 82.lpp.

13 807,10 latu,⁹⁶ turklāt budžeta gads šajā laikā vēl nebija beidzies. Lai arī „ārēji” šī summa nešķiet liela, tomēr, ja to salīdzina ar citu valsts kultūras iestāžu ieņēmumiem,⁹⁷ tad redzams, ka lielākus ieņēmumus no kultūras iestādēm valstij nodrošināja tikai LK un LMA. Savukārt citu valsts kultūras iestāžu ieņēmumi bija daudz mazāki nekā Kinocenzūrai, taču to uzturēšanas izdevumi (t.sk. arī LK un LMA) bija nesalīdzināmi lielāki.

Kopumā gan informācijas par kino cenzūras ieņēmumiem 20.gados autora rīcībā ir diezgan maz, jo publicētajos valsts budžetos „filmu cenzēšanas nodevas” bija atsevišķi fiksētas tikai sākot ar 1930./31.g. budžetu (līdz tam no publicētajiem valsts budžetiem šo „filmu cenzēšanas nodevu” kopējo apmēru uzzināt nevar). 1930./31. un 1931./32. budžeta gados ieņēmumi no „filmu cenzēšanas nodevām” bija ieplānoti 28,7 tk. latu apmērā, taču turpmākajos gados, kad ekonomiskā krīze skāra arī kino industriju, un Latvijā „izrādīt atļauto filmu” apjoms samazinājās, attiecīgi samazinājās arī valsts budžetā plānoto ieņēmumu apjoms no Kinocenzūras. Līdz ar to valsts 1932./33. – 1934./35.g. budžetos ieņēmumi no „filmu cenzēšanas nodevām” bija plānoti 21 150—24 200 latu robežās.⁹⁸ Neskatoties uz šo „kritumu”, Kinocenzūra finanšu ieņēmumu ziņā šajos gados joprojām palika viena no pelnošākajām ar kultūru saistītajām valsts institūcijām.

Tajā pašā laikā, t.i., 1930./31. – 1934./35. budžeta gados izdevumi Kinocenzūras darbībai saskaņā ar valsts budžetu datiem svārstījās 965—2 420 latu robežās.⁹⁹ Tātad, lai arī uz kopējā valsts budžeta fona Kinocenzūras finanšu apgrozījums bija ļoti neliels, tomēr salīdzinājumā ar citām valsts kultūras institūcijām, Kinocenzūras darbībai nebija nepieciešama valsts dotācija, bet tā pati atpelnīja savu pastāvēšanu un vēl deva valsts budžetā zināmu atlikumu.

Māksliniekiem, zinātniekiem un rakstniekiem paredzētās pensijas divdesmitajos gados tika piešķirtas, pamatojoties uz 1920.g. pieņemtajiem MK „pagaidu noteikumiem”, par kuriem bija runa iepriekšējā nodaļā. Divdesmito gadu pirmajā pusē šiem pabalstiem / pensijām piešķiramo summu apjoms valsts budžetā pieauga no 195 tk. latiem 1922./23. budžeta gadā līdz 314,7 tk. latiem 1924./25.g. budžetā, taču tad 1925./26.g. budžetā sekoja šīs summas straujš „kritums” līdz 54,6 tk. latiem.¹⁰⁰ Tik straujš „kritums” saistīts ar to, ka 1925.g. tika pieņemts jau minētais *Skolotāju pensiju likums* un skolotājiem (t.sk. arī daļai

⁹⁶ LVVA, 1632.f., 2.apr., 21.l., 4.lp.

⁹⁷ Salīdzinājumam sk. 2.3.pielikuma 2.tabulas aili par 1926./27. budžeta gadu.

⁹⁸ Sk. 2.3.pielikuma 2.tabulas 1.sleju.

⁹⁹ Sk. 2.4.pielikuma 2.tabulas 12.slejas ailes par 1930./31. – 1934./35.gadiem un attiecīgās atsauces.

¹⁰⁰ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 2.slejas ailes par 1924./25.g. un 1925./26.g., kā arī 2.14.pielikuma tabulas 5.slejas ailes par 1924./25.g. un 1925./26.g.

zinātnieku) pensijas turpmāk tika izmaksātas saskaņā ar šo likumu un līdz ar to valsts budžetā šīs summas jau tika nodalītas atsevišķās pozīcijās.

1925./26. – 1931./32.g. valsts budžetā „mākslinieku, zinātnieku un rakstnieku” pabalstiem / pensijām paredzētās summas svārstījās 50—60 tk. latu robežās, bet krīzes laikā – 1932./33. – 1933./34.g. tās „nokritās” līdz 30 tk. latiem (1934./35.g. budžetā pat līdz 28 tk. latiem).¹⁰¹ Lai arī šīs summas sākotnēji šķiet diezgan mazas (īpaši no 1932./33.g.), tomēr jāņem vērā, ka no 1925.g. uz „pagaidu noteikumu” pamata pensijas / pabalstus saņēma samērā šaurs personu loks – 52—57 cilvēku¹⁰². Piemēram, 1928.g., kad šo pabalstu saņēma kopumā 54 cilvēki, vienai personai piešķirtā pabalsta / pensijas apmērs svārstījās no 24 līdz 170 latiem mēnesī.¹⁰³ Savukārt no Saeimas Budžeta komisijas materiāliem redzams, ka uz 1930.g. 1.aprīli, kad pabalstu / pensiju saņēma kopumā 57 personas, 25 kultūras darbiniekiem pabalstos piešķirtās summas (Ls.70—305 mēnesī) bija lielākas nekā 32 radniekiem paredzētās summas (Ls.24—150 mēnesī).¹⁰⁴ Diemžēl autora rīcībā nav materiālu par šo summu apmēriem un sadalījuma pēc *Likuma par pensijām* pieņemšanas, kā arī krīzes laikā, tādēļ grūtāk spriest – vai sākot ar 1932./33.g., kad valsts budžetā aptuveni uz pusi tika samazināts kultūras darbinieku pabalstiem / pensijām atvēlēto līdzekļu apjoms, šo pabalstu / pensiju samazinātā apjomā saņēma tik pat liels kultūras darbinieku un to radnieku skaits kā agrāk, vai arī tika sašaurināts to personu loks, kam pabalsti tika izsniegti.

Jāmin arī, ka zināma daļa no preses arī tika finansēta no valsts budžeta. Preses izdošana Latvijā starpkaru periodā pamatā bija „privātais bizness”, tomēr virkni periodisko izdevumu izdeva arī valsts institūcijas. Pirmkārt, jau tie bija oficiālie valsts izdevumi, piemēram, oficiālais laikraksts „Valdības Vēstnesis”, normatīvo aktu sakopojums „Likumu

¹⁰¹ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 2.sleju un 2.14.pielikuma tabulas 5.sleju. Izdevumā „Latvijas valsts finanses” minēto pabalstu dati māksliniekiem, zinātniekiem, rakstniekiem un viņu dzimtām gan atšķiras no 2.5.pielikuma 2.tabulas 2.slejā un 2.14.pielikuma tabulas 5.slejā dotajiem skaitļiem. Atšķirības par 1925./26. – 1927./28.g. svārstās 10.—19 tk. latu robežās (t.i., samērā daudz), bet 1928./29. – 1931./32.g.: 0—4 tk. latu robežās (t.i., salīdzinoši nedaudz). Šīs atšķirības izskaidrojamas ar to, ka šajā izdevumā minētas faktiski izmaksātās summas (sk. *Latvijas valsts finanses 1918./1920.—1931./1932. – 116.lpp.*).

¹⁰² Sk. 3.6.apakšnodaļā.

¹⁰³ Sk. Latvija desmit gados. – 357.lpp.

¹⁰⁴ Sk. *LVVA, 5485.f., 1.apr., 1497.l., 13.-14.lp.* No šā Budžeta komisijas materiālos esošā dokumenta ir grūti noteikt piešķirto pabalstu īstās summas, jo dokumentā iepretim katram vārdam ir norādītas 2 summas – viena drukāta mašīnrakstā, otra - rakstīta ar roku un šo summu atšķirību amplitūda ir ļoti liela. Piem., L.Porukai pabalsta drukātā summa ir Ls.50, bet ar roku rakstītā – Ls.60 (t.i., starpība 20%), savukārt vairākiem rakstniekiem šīs summas ir attiecīgi Ls.100 drukātā un Ls.220 ar roku rakstītā (t.i., starpība 120%). Tā kā norāde uz 1930.g. 1.aprīli ir rokrakstā (sk. *LVVA, 5485.f., 1.apr., 1497.l., 13.-14.lp.*), var pieņemt, ka uz šo datumu attiecināmās summas arī rakstītas ar roku un drukā esošās summas drīzāk attiecināmas uz laiku pirms 1930.g. 1.aprīļa.

un Ministru Kabineta Noteikumu Krājums”, LTP, LSS un visu Saeimas sasaukumu stenogrammas, kā arī daži citi.

Savi preses izdevumi bija arī atsevišķiem valsts resoriem, piemēram, „Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis”, „Izglītības Ministrijas Mēnešraksts”, „Lauksaimniecības Mēnešraksts”, „Tieslietu Ministrijas Vēstnesis” u.c. To izdevējs bija attiecīgā ministrija un tie tika finansēti no valsts budžeta. Gan oficiāla, gan neoficiāla rakstura izdevumi bija arī dažādām valsts iestādēm un institūcijām. Piemēram, Valsts bibliotēka gatavoja bibliogrāfiskos izdevumus „Latvijas zinātne un literatūra” un „Valsts bibliotēkas biļetens”; Valsts Statistiskā pārvalde izdeva „Latvijas statistiskās gada grāmatas”, LSS un Saeimu vēlēšanu rezultātus, tautas, lauksaimniecības u.c. skaitīšanu rezultātus, kā arī dažādu tautsaimniecības nozaru statistikas izdevumus.

Minētie preses izdevumi nebija vienīgie, kuri tika izdoti par valsts budžeta līdzekļiem, diemžēl autora rīcībā nav datu par valsts neperiodisko izdevumu kopskaitu un šā skaita dinamiku dažādos gados. Tas acīmredzot būtu atsevišķa pētījuma vērts objekts, taču, spriežot pēc valsts budžetos atvēlētā finansējuma apjoma „grāmatām”¹⁰⁵, domājams, ka runa ir vismaz par vairākiem desmitiem vai pat simtiem dažādu nosaukumu neperiodisko izdevumu. Arī informācija par valsts institūciju periodiskajiem izdevumiem nav pilnīga,¹⁰⁶ tomēr zināmu priekšstatu tā dod. Kopumā 1918. – 1934.g. dažādas valsts institūcijas bija izdevušas 30 dažādus periodiskos izdevumus. Ja LR pastāvēšanas pirmajos gados valsts institūciju izdoto periodisko izdevumu skaits pakāpeniski pieauga, tad 1925. – 1934.g. to skaits bija samērā konstants un svārstījās 15—17 izdevumu robežās¹⁰⁷ (1926.g. un 1932.g. formāli bija 18 izdevumi, taču faktiski šajos gados vairāki periodiskie izdevumi beidza iznākt, bet to vietā parādījās citi,¹⁰⁸ tādēļ faktiski pat „bagātākajos” periodikas gados valsts institūcijas neizdeva vairāk kā 17 dažādu nosaukumu periodiskos izdevumus vienlaikus). Daļu no šiem valsts institūciju izdevumiem gan tikai diezgan nosacīti var dēvēt par valsts periodiskajiem izdevumiem, jo ar valsts pārvaldes funkciju pildīšanu tie vispār nebija saistīti. Konkrēti runa ir par Latvijas telegrāfa aģentūras izdotajiem modes

¹⁰⁵ Sk. 2.8.pielikuma tabulas 2.sleju.

¹⁰⁶ 4.5.pielikumā apkopotas ziņas tikai par valsts institūciju periodiskajiem izdevumiem latviešu valodā.

¹⁰⁷ Sk. 4.5.pielikuma tabulu.

¹⁰⁸ 1926.g. valsts institūcijas uzsāka izdot 4 jaunus periodiskos izdevumus, bet pārtrauca trīs, t.sk. beidza iznākt „Policijas Vēstnesis”, bet tā vietā sāka iznākt „Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis”, t.i., faktiski viens izdevums aizstāja citu, taču gada kopējā statistikā parādās abi šie izdevumi (sk. 4.5.pielikuma tabulas 15., 18.-21., 26.-27.ailēs.), tādēļ „izskatās”, ka 1926.g. valsts institūcijas izdeva 18 izdevumus, lai gan faktiski to bija 17. 1932.g. valsts institūcijas pārtrauca izdot 3 periodiskos izdevumus, bet uzsāka – vienu jaunu. Tā kā 1932.g. statistikā iekļauti visi četri šie izdevumi, tad „izskatās”, ka šajā gadā valsts izdoto periodisko izdevumu skaits salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu par vienu pat pieaudzis, taču faktiski to kopskaits jau 1932.g. beigās bija samazinājies par diviem periodiskajiem izdevumiem salīdzinājumā ar 1931.gadu (sk. 4.5.pielikuma tabulas 1.-3. un 20.ailēs.).

žurnāliem,¹⁰⁹ kā arī „Teātra Vēstnesi”, kura izdošanu no 1926./27.g. pārņēma Nacionālais teātris, taču formāli tie uzskatāmi par valsts izdevumiem, jo to izdevējs bija valsts institūcija.

Kā redzams no 2.8.pielikuma, valsts institūciju izdevumi grāmatām un periodiskajiem izdevumiem¹¹⁰ svārstījās no 200,5 tk. latiem 1928./29.g. līdz 266,4 tk. latiem 1931./32.g. budžetā.¹¹¹ Tiesa gan par pēdējo summu diezgan droši var teikt, ka, pēc 1931./32.g. valsts budžeta grozījumiem šī summa, visticamāk, samazinājās, jo minētie grozījumi paredzēja būtiski samazināt visus šā gada valsts budžeta izdevumus. Nākamajos gados grāmatām un periodikai atvēlētais finansējums tika samazināts gandrīz divas ar pusi reizes un 1933./34.g. budžetā šiem izdevumiem kopumā bija atvēlēts vairs tikai 110,1 tk. latu. Lielākā daļa no šīm summām (94,1—216,3 tk. latu) visos minētajos gados bija atvēlēta grāmatu izdošanai, savukārt periodiskajiem izdevumiem tika atvēlēta salīdzinoši mazākā finansējuma daļa (16,1—72,6 tk. latu robežās).¹¹² Kopumā valsts budžetos preses izdevumiem paredzēto līdzekļu apjoms 20.-30.gadu mijā uzrāda tendenci pat pieaugt, bet krīzes laikā būtiski samazinājās. Īpaši finansējums samazinājās periodiskajiem izdevumiem, kas vismaz daļēji saistāms arī ar to, ka 1932.g., kā jau minēts, samazinājās arī valsts institūciju izdoto periodisko izdevumu skaits.

Tātad kopumā no iepriekš izklāstītā varētu secināt, ka no visām kultūras nozarēm vislielāko finansiālo atbalstu no valsts budžeta saņēma teātra un mūzikas nozares. Sevišķi tas būtu attiecināms uz teātru nozari, jo līdz 1934.g. pabalstus no valsts budžeta kopumā bija saņēmuši vismaz 13 teātri, Latgales teātra studija, kā arī nezināms skaits „provinces” teātru (citās kultūras nozarēs tik daudz institūciju no valsts budžeta pabalstus nesaņēma). Tomēr faktiski jāatceras, ka lielu (dažus gadus pat lielāko) daļu no abām minētajām nozarēm atvēlētā valsts budžeta finansējuma saņēma Nacionālā opera. Tātad faktiski var

¹⁰⁹ Runa ir par žurnāliem „Jaunās Parīzes Modes”, „Mazais Modes Žurnāls”, „Parīzes Modes” un „Praktiskas Modes” (sk. 4.5.pielikuma tabulas 9., 14., 18. un 21. ailes).

¹¹⁰ Dati par preses izdevumiem atvēlēto valsts budžeta līdzekļu apjomu daļēji atrodami šo budžetu pielikumos esošajos pārskatos tikai sākot ar 1928./29.g. (daļēji arī par 1925./26. – 1927./28.g.), līdz ar to autora rīcībā nav informācijas par to, cik liels finansējums valsts institūcijām tika piešķirts preses „izdevniecību izdevumiem” līdz pat divdesmito gadu vidum. Turklāt jāņem vērā arī fakts, ka vairumā gadījumos bez Valsts budžetiem attiecīgajos gados parasti tika pieņemti arī Valsts papildu budžeti vai grozījumi Valsts budžetos, taču šajos papildu budžetos vai budžetu grozījumos nav atrodami pārskati par attiecīgajām izmaiņām „izdevniecību izdevumos”, tādēļ aplūkotās summas drīzāk uzskatāmas par „orientējošām”, nevis faktiskajiem valsts institūciju preses izdevumu vajadzībām piešķirtiem līdzekļiem.

¹¹¹ Kopumā gan „izdevniecību izdevumu” kopsummas 1925./26. – 1931./32.g. valsts institūciju budžetos svārstījās 275,3—505,5 tk. latu robežās un tikai krīzes laikā tā „nokritās” līdz 165,8 tk. latiem (1933./34.g.), taču šajās summās ietilpa ne tikai grāmatām un periodiskajiem preses izdevumiem paredzētais finansējums, bet arī „pārskatiem, instrukcijām, formulāriem u.c.” paredzētie līdzekļi, t.i., līdzekļi, kas drīzāk būtu attiecināmi uz administratīviem, nevis preses izdevumiem (sk. 2.8.pielikuma tabulas 4. un 5.sleju).

¹¹² Sk. 2.8.pielikuma tabulas 2., 3. un 6.sleju.

runāt par diezgan izteiktu vienas kultūras iestādes – Nacionālās operas favorizēšanu. Lielā mērā tas izskaidrojams ar LNO prestižo statusu. Operu (īpaši pirmizrādes) diezgan regulāri apmeklēja t.s. sociālā elite – politiķi, uzņēmēji, diplomāti u.tml. Attiecīgi bija nepieciešami arī diezgan ievērojami līdzekļi, lai šo „elitāro” iestādi uzturētu atbilstošā līmenī.

4.3. Nodokļu politika attiecībā uz kultūru

Nodokļu politika tradicionāli ir viena no valsts saimnieciskās politikas sastāvdaļām, tomēr tā kā nodokļi skar praktiski visas valsts dzīves jomas, tad netiešā veidā tie vairāk vai mazāk ietekmē arī kultūru. LR nodokļu sistēmas veidošana sākās jau LTP un Pagaidu valdības darbības laikā. Pirmais, kas skāra kultūras jomu, bija 1919.g. februāra vidū izdots Finanšu ministra *Rīkojums par dažādu izrīkojumu biļešu aplikšanu ar nodokli*, saskaņā ar kuru teātru un kino izrādēm, kā arī koncertiem, deju vakariem, dažādiem priekšnesumiem u.tml. pasākumiem tika piemērots īpašs nodoklis. Nodokļa ieviešanas ideja bija vienkārša – ja cilvēki var atļauties tērēt naudu izklaidēm, tad zināmi procenti no tā jāsaņem arī tukšajai valsts kasei. Rīkojumā bija arī īpaši atrunāts, ka „nodoklis netiek ņemts no mākslas, literatūras un zinātniskiem priekšlasījumiem un izstādēm”,¹¹³ jo to apmeklētība, protams, ievērojami atpalika no izklaides pasākumiem. Izmantojot to, ka rīkojumā nebija skaidri definēts, kas ir mākslas izrādes un kas nē, vairums dažādu izrāžu rīkotāju nodokli nemaksāja, turklāt iekšpolitisko apstākļu dēļ praksē izrīkojumu nodokļa ievākšanu varēja sākt tikai 1919.g. otrajā pusē. Protams, ka ne visi kinoteātru pārstāvji vai pasākumu rīkotāji vēlējās atdot nodokļos daļu no peļņas. Vēl 1920.g. pavasarī Rīgas pilsētas valde paziņoja, ka dažādi sarīkojumi (teātra izrādes, koncerti u.c. priekšnesumi) daudzkārt netiek pilsētas valdes nodokļu nodaļai uzrādīti un draudēja minēto noteikumu nepildītājiem piemērot naudassodus.¹¹⁴ Rīkojums par Izpriecu nodokli, tomēr būtisks ar ko citu – tajā, lai arī vēl neskaidri, redzama cenšanās nodalīt izklaides pasākumus no kultūras pasākumiem.

Atsevišķi normatīvie akti reglamentēja nodokļus dažādās pašvaldībās. Piemēram, 1919.g. decembrī Rīgas pilsētas valde pieņēma *Noteikumus par Rīgas pilsētas izrīkojumu nodokļiem*, kas stājās spēkā ar 1920.gadu. Saskaņā ar šiem noteikumiem visi sarīkojumi Rīgā, tajā skaitā teātri, kino, koncerti, kā arī citi kultūras pasākumi, bija jāapliek ar īpašu „pilsētas nodokli”. Tā likmes bija atkarīgas no pasākuma veida, pārdoto biļešu skaita un cenas, apmeklētāju skaita, norises vietas utt. Rīgas pilsētas Nodokļu nodaļai bija arī tiesības

¹¹³ Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums. – 1919.g. 5.augusts. – 4.burtnīca. – 52.-53.lpp.; LS. – 1919.g. 31.jūlijs. – Nr.100. – 2.lpp.; VV. – 1919.g. 2.augusts. – Nr.2. – 5.lpp.

¹¹⁴ VV. – 1920.g. 9.marts. – Nr.56. – 3.lpp.; turpat, 28.aprīlis. – Nr.96. – 3.lpp.

pasākumus ar nodokļiem neaplikt, ja tie notika labdarības nolūkos.¹¹⁵ Atsevišķi noteikumi reglamentēja to pašu izpriecās nodokli, kā arī citus nodokļus, Vidzemes un Kurzemes pagastos. Tajos tāpat tika noteiktas nodokļu likmes no teātra un kino izrādēm, koncertiem, deju vakariem u.c. sarīkojumiem, par kuru apmeklēšanu tiek ņemta ieejas maksa. No šā nodokļa tika atbrīvotas izstādes un zinātniski priekšlasījumi, ja tie nebija „savienoti” ar kādu no noteikumos uzskaitītajām izpriecām. Pagastu pašvaldībām, savukārt, tika dotas tiesības šā nodokļa normu paaugstināt uz visām vai atsevišķu veidu izpriecām,¹¹⁶ kas, savukārt, nebija paredzēts Rīgas pilsētas izpriecās nodokļa noteikumos. Šīs atšķirības skaidrojamas ar vienotas nodokļu likumdošanas trūkumu – vecie normatīvie akti par Krievijas impērijas laika nodokļiem faktiski vairs nedarbojās, Pagaidu valdība centās ieviest jaunus nodokļus. Samērā plašas pilnvaras to ievākšanā tika dotas pašvaldībām, kam bija dotas tiesības pašām izdot rīkojumus par nodokļiem un pašām arī tos ievākt.¹¹⁷ Savus nodokļu veidus bija ieviesušas vācu okupācijas iestādes un lielnieku varas institūcijas, kas bija atšķirīgas un mainījās atkarībā no frontes stāvokļa Latvijā. Tas viss tikai palielināja neskaidrības un radīja situāciju, ka dažādās Latvijas vietās arī pašu LR varas institūciju izdotie normatīvie akti par nodokļiem bija atšķirīgi.

Tādēļ 1921.g. sākumā valdība izdeva *Noteikumus par pilsētu ienākumiem, izdevumiem, budžetiem un pārskatiem*, kuros jau sīkāk reglamentēja pilsētu pašvaldību tiesības nodokļu jomā, un, saskaņā ar kuriem sava finanšu sistēma bija jāsakārto visu Latvijas pilsētu pašvaldībām. Attiecībā uz kultūras jomu, pilsētu domēm joprojām palika tiesības ievākt nodokli no izpriecām, taču no jauna nāca klāt nodoklis no mūzikas instrumentiem un orķestriem. Noteikumi paredzēja, ka izpriecās nodoklis jāievāc arī „no mākslas izrīkojumiem (teātra izrādēm, operām, drāmām, koncertiem)”, taču „nodoklis ņemams ne lielāks par 25 kapeikām no katra rubļa ieejas maksas” (t.i., līdz 25% no ieejas biļetes cenas), savukārt no kino, varietē, cirka u.tml. izrādēm nodoklis varēja veidot līdz „50 kapeikām no katra rubļa ieejas maksas” (t.i., līdz 50% no ieejas biļetes cenas). Nodoklis no mūzikas instrumentiem un orķestriem restorānos, kafejnīcās u.c. līdzīgos uzņēmumos bija ņemams „ne lielāks kā 300 rbļ. no katra mehāniska instrumenta un 1000 rbļ. no katra orķestra gadā.”¹¹⁸

Pamatojoties uz šiem noteikumiem, piemēram, 1922.g. martā nodokli no izpriecām, 20—50% apmērā no biļešu cenas, noteica Rīgas jūrmalas (tagadējās Jūrmalas) pilsētas

¹¹⁵ VV. – 1919.g. 30.decembris. – Nr.97. – 3.lpp.

¹¹⁶ VV. – 1920.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 2.lpp.

¹¹⁷ Rīkojums par nodokļu uzlikšanu. // Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums. – 1919.g. 5.augustā. – 4.burtnīca. – 58.lpp.; sk. arī Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1921. – 37.lpp.

¹¹⁸ VV. – 1921.g. 20.janvāris. – Nr.15. – 1.-2.lpp.; turpat, 21.janvāris. – Nr.16. – 2.lpp.; Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1921. – 37.lpp.

dome. Par šo nodokļu nenomaksāšanu valdes noteiktajā laikā tika noteikts sods – nodokļa piedzīšana divkārtšā apmērā.¹¹⁹ Augustā noteikumus par nodokli no izpriecām un izrīkojumiem izdeva arī Rīgas pilsētas dome. Nodokļa likmes atšķirībā no Jūrmalas noteikumiem bija diezgan sīki sadalītas. Piemēram, garīgi koncerti, Latvijas konservatorijas kamerģimelju vakari, Nacionālās operas, Nacionālā teātra, Dailes teātra tautas izrādēm u.tml. pasākumiem nodokļa likme bija mazākā – 5% no ieejas biļetes cenas. Orķestru un solistu koncertiem, teātru un operu parastajām izrādēm, sporta sarīkojumiem šī likme bija 10% no biļetes cenas. Operešu izrādēm, dejām, varietē u.c. tamlīdzīgu pasākumu izpriecās nodokļa likmes bija 15 – 25% no ieejas cenas, bet visaugstākās likmes bija noteiktas totalizatoriem un loto spēlēm – 35% apmērā. Interesanti, ka kino izrādēm šā nodokļa likmēs bija sezonāls raksturs – vasarās (no 1.maija līdz 15.augustam) nodoklis bija 25% no biļetes cenas, bet ziemā (no 16.augusta līdz 30.aprīlim) – 30%. Tāpat bija paredzēts, ka ārzemnieku rīkoti pasākumiem nodokļa likmi drīkst dubultot, bet ne vairāk par 50% no cenas. Katrs pasākums, kas bija apliekams ar šo nodokli, bija vismaz 2 dienas pirms tam jāpiesaka pilsētas nodokļu nodaļā, bet nepieteiktos pasākumus policija drīkstēja slēgt. Atbrīvoti no šī nodokļa tika zinātniski priekšlasījumi; skolu sarīkojumi mācību līdzekļu, inventāra iegādei vai mazturīgu skolēnu pabalstīšanai; politiskas un reliģiskas sapulces, ja tās nebija saistītas ar izpriecām. Ar pilsētas valdes lēmumu nodokli varēja atlaist vai samazināt, ja ienākumi no sarīkojuma bija paredzēti labdarīgiem vai sabiedriskiem mērķiem.¹²⁰ Oktobrī tādos pašus noteikumus pieņēma arī Jelgavas pilsētas valde. Nodokļu likmes ar atsevišķiem izņēmumiem bija noteiktas tādas pašas kā Rīgas noteikumos. Vienīgais jaunievedums šajos Jelgavas noteikumos bija tas, ka katrai pilsētas skolai tika dotas tiesības reizi gadā rīkot pasākumu mācību līdzekļu, inventāra un mazturīgo skolēnu pabalstīšanai, nemaksājot par to pilsētai izrīkojumu nodokli.¹²¹

Kopumā jāsaprot, ka izpriecām nodokļa likmju lielums bija ļoti dažāds un starp atsevišķām pilsētām tā likmes saskaņotības nebija. Savukārt tā proporcionālais lielums pilsētu pašvaldībām deva „diezgan lielus ieņēmumus”. It īpaši teiktais attiecināms uz 20.gadu sākumu – 1920.g. ieņēmumi no izpriecām nodokļa veidoja vidēji 24,4% no pilsētu ieņēmumiem (mazākajās pilsētās: 5,2—5,7%, bet Rīgā pat 31,4% no visiem nodokļu ieņēmumiem). Savukārt 1930.g. ieņēmumu daļa no šā nodokļa pilsētu ieņēmumos bija sarukusi līdz 7,9% (mazākajās pilsētās līdz 1,7%; Rīgā līdz 8,7%).¹²² Arī mūzikas instrumentu un orķestru aplikšanā ar attiecīgo nodokli nebija konsekvences, jo „ieņēmumus

¹¹⁹ VV. – 1922.g. 3.maijs. – Nr.97. – 2.lpp.

¹²⁰ Turpat, 23.augusts. – Nr.187. – 3.lpp.; turpat, 27.oktobris. – Nr.243. – 3.lpp.

¹²¹ Turpat, 15.novembris. – Nr.258. – 2.lpp.

¹²² Pilsētu pašvaldību finanses 1920.—1930. – 95., 97.lpp.

no šā nodokļa 1930.g. budžetos paredzēja – 19 pilsētas.”¹²³ Tātad vairums Latvijas pilsētu šādu nodokli tolaik nemaz neievāca.

1921.g. janvārī, dažas dienas pēc tam, kad tika pieņemti *Noteikumi par pilsētu ienākumiem, izdevumiem, budžetiem un pārskatiem*, valdība pieņēma arī *Pagaidu noteikumus par pagastu un apriņķu nodokļiem*. Tajos bija noteiktas salīdzinoši mazākas likmes izpriece nodoklim (t.i., aptuveni 25-30% no ieejas biļetes cenas), savukārt zinātniskus un labdarības izrīkojumus, pagasta padomes pēc saviem ieskatiem drīkstēja daļēji vai pavisam atbrīvot no izpriece nodokļa.¹²⁴ Šādas atšķirības abos minētajos normatīvajos aktos skaidrojamas ar to, ka pilsētās, kur ir lielāks iedzīvotāju blīvums, vienmēr ir iespējams savākt vairāk apmeklētājus nekā nelielā lauku ciematā. Tātad, nosakot pārāk lielu nodokļu likmi lauku pagastiem, būtu panākts efekts, ka tajos, pārāk augstu cenu dēļ, nenotiktu vai nu vispār nekādi kultūras un sabiedriski pasākumi, vai arī tie notiktu nelegāli vai puslegāli. Lai arī noteikumi par pilsētu nodokļiem bija pieņemti Ministru kabinetā 14.janvārī, noteikumi par pagastu nodokļiem – 19.janvārī, bet „Valdības Vēstnesī” tie tika izsludināti attiecīgi 20., 21. un 24.janvārī, šiem noteikumiem tika dots atpakaļejošs juridisks spēks – tie skaitījās spēkā ar 1.janvāri, kas liecina, no vienas puses, par steigu abu šo normatīvo aktu izstrādē, no otras puses, arī par vēlmi ar 1921.g. ieviest vienotu kārtību Latvijas nodokļu sistēmā. 1922.g. jūnijā pieņemtajā *Likumā par pagastu pašvaldību*, cita starpā, bija noteikts, ka izpriece nodoklis nedrīkst būt lielāks kā 25% no ieejas maksas,¹²⁵ t.i., faktiski iepriekšējā gada pagaidu noteikumos paredzētā izpriece nodokļa maksimālā likme tika samazināta.

Jāatzīmē, ka attiecībā uz lauku un citu Latvijas pilsētu (ne Rīgas) teātru trupām, šis izpriece nodoklis (K.Skalbe to nosauca par „nodokli uz kultūru”¹²⁶), bija kā „smags slogs”, kas traucēja teātru attīstību.¹²⁷ Tādēļ 1923.g. 13.novembrī deputātu grupa (K.Dēķens, P.Ulpe, F.Cielēns, V.Salnais, M.Skujenieks) pēc vairāku ievērojamu Latvijas kultūras darbinieku ierosinājuma (J.Vītola, J.Akuratera, J.Madernieka, E.Melngaiļa, A.Kalniņa, J.Kugas u.c.) iesniedza Saeimai priekšlikumu par koncertu, mākslas iestāžu, teātru un operu izrāžu, priekšlasījumu u.c. „kulturālu izrīkojumu” atbrīvošanu no izpriece nodokļiem.¹²⁸ Saeimas komisijās šis priekšlikums „iestrēga” vairāk kā uz gadu. 1925.g. 24.februārī pieņemtais *Pārgrozījums likumā par pagastu pašvaldību izrīkojumu nodokli gan neatcēla, taču ieviesa sīkāku diferenciaciju dažādu pasākumu aplikšanā ar nodokļiem.*

¹²³ Pilsētu pašvaldību finanses 1920.—1930. – 94.lpp.

¹²⁴ VV. – 1921.g. 24.janvāris. – Nr.18. – 1.-3.lpp.

¹²⁵ Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1922. – 268.lpp.

¹²⁶ Skalbe K. Nodoklis uz kultūru. // Jaunākās Ziņas. – 1923.g. 20.decembris. – Nr.286. – 1.lpp.

¹²⁷ Teātra organizēšana apriņķu pilsētās un uz laukiem. // IMM. – 1922.g. maijs. – Nr.5. – 532.-535.lpp.

¹²⁸ LVVA, 5485.f., 1.apr., 682.l., 1.-3., 5.lp.; LR Saeimas stenogrammas. III. sesija. – 1923. – 132.sl.

Šie izrīkojumu nodokļa grozījumi no nodokļa maksāšanas pilnībā atbrīvoja koncertus, „citus mākslas izrīkojumus”, sporta pasākumus, priekšlasījumus, lekcijas, „jautājumu vakarus”, zinātniskas kino izrādes, „mākslas un lauksaimniecības izrādes” ar noteikumu, ja visi nosauktie pasākumi „nav savienoti ar izpriecām, par ko nodoklis paredzēts”. Koncertiem, „mākslas izrīkojumiem” un sporta pasākumiem, ja pēc tiem sekoja dejas, izrīkojumu nodokļa maksimālā likme bija noteikta 10% apmērā no ieejas maksas; „zaļumu svētkiem bez mākslas priekšnesumiem – 20% no ieejas maksas”; savukārt „viegla satura izrīkojumiem un izpriecām (kino, cirks, masku balles u.tml.) – 35% no ieejas maksas.”¹²⁹ Pēdējam pasākumu veidam, likumprojekta apspriešanas gaitā Demokrātiskā centra frakcijas deputāts J.Vesmanis, ierosināja pat noteikt izpriecas nodokli 50% apmērā no ieejas maksas, taču ar 4 balsu pārsvaru šis priekšlikums tika noraidīts.¹³⁰ 1928.g. ienākumi no izpriecas nodokļa no pagastu pašvaldībām tika nodoti „apriņķu pašvaldību rīcībā”, t.i., budžeta ienākumos,¹³¹ taču tā likmes mainītas netika.

Trīsdesmito gadu pirmajā pusē, kad krīzes apstākļos kino apmeklētāju skaits samazinājās, savukārt izpriecu nodoklis tiem palika agrākajā līmenī, kinoteātriem kļuva arvien grūtāk maksāt augstos nodokļus. Daļa no mazajiem kinoteātriem, kā arī filmu iznomāšanas kantoriem bankrotēja. Šajos apstākļos Rīgas kino īpašnieki vairākkārt vērsās pilsētas valdē ar lūgumiem samazināt nodokļus, taču tā vietā pilsētas valde nodokli pat paaugstināja, kā rezultātā 1932.g. 15.februārī Rīgā sākās t.s. kinoteātru streiks, jo „visi kino cieš zaudējumus un ir pārkreditēti tik tālu, ka katra diena, kurā tie nestrādā, ir īpašniekiem skaidra peļņa, kas darbojoties radītu jaunus zaudējumus parādu veidā”.¹³² Pēc vairāk nekā mēnesi ilgām domstarpībām pavasarī starp kinoteātru pārstāvjiem un pilsētas valdi tika panākts kompromiss un kinoteātri savu darbību atjaunoja.

Neskatoties uz šo streiku, tā paša gada novembrī valdība iesniedza Saeimai likumprojektu par krīzes nodokli no izrīkojumiem un izpriecām, kas paredzēja nodokļu palielināšanu dažādiem kultūras pasākumiem (pārsvarā kino nozarei). Tas bija iecerēts kā pagaidu nodoklis (līdz 1933.g. 31.decembrim), kuru ņemt „galvenām kārtām no vieglāka rakstura izpriecām, kamēr operas un teātru izrādes, kā arī citi zinātniski-kulturālas dabas

¹²⁹ LMKNK. – 1925. – 150.lpp.

¹³⁰ LVVA, 5485.f., 1.apr., 682.l., 9.lp.; LR Saeimas stenogrammas. VII. sesija. – 1925. – 201.-202.sl.

¹³¹ Sk. Likums par apriņķu pašvaldību; Papildinājumi likumā par apriņķu pašvaldību; Pārgrozījums likumā par pagastu pašvaldību. // LMKNK. – 1928. – 182., 422., 423.lpp.; LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 478.-479.sl.

¹³² Bērziņš A. Pilsētas valde un kinematogrāfu nodokļi. // Filma un Skatuve. – 1932.g. 12.februāris. – Nr.76. – 899.lpp.; Rīga bez kinematogrāfiem. // turpat, 19.februāris. – Nr.77. – 911.-913.lpp.; Kino streika frontē. // turpat – 915.lpp.; Kino streika frontē. // turpat, 26.februāris. – Nr.78. – 918.lpp.; Rietumu frontē bez pārmaiņām. // turpat, 11.marts. – Nr.80. – 962.lpp.; Kino streiks ieilgst. // turpat, 18.marts. – Nr.81. – 976.lpp.

izrikojumi no šī nodokļa atsvabināti”.¹³³ Pret šāda nodokļa ieviešanu bija Latvijas pilsētu savienība un tas tika noraidīts arī Saeimas komisijās galvenokārt tāpēc, ka „paaugstināt šo nodokli nozīmē [...] atņemt pašvaldībām vienu ienākumu avotu, jo attiecīgo izrikojumu sarīkotāji nespēs maksāt augsto izpriecās nodokli”, bet „mūsu kino rūpniecība [...] ar nodokļiem ir galīgi pārslodzīta”. Rezultātā Saeimā šis likumprojekts tika noraidīts.¹³⁴

Tā vietā 1933.g. janvārī MK atbrīvoja no izpriecās nodokļa „Latvijā ražotu, no Izglītības ministrijas par audziņoši, kulturāli, zinātniski vai mākslinieciski vērtīgām atzītu filmu izrādes”.¹³⁵ Šis bija diezgan tipisks krīzes laika grozījums, lai atbalstītu Latvijas produkciju. Kinoteātriem parasti pašvaldības noteica vienu no augstākajām izpriecās nodokļa likmēm, savukārt šis grozījums kinoteātriem deva iespēju maksāt mazākus nodokļus, ja tie vairāk izrādīs par „vērtīgām atzītas” Latvijas filmas.

Tāpat kopumā, neskatoties uz to, ka apskatāmajā laika periodā, izpriecās nodoklis atcelts netika, pašvaldībām bija iespēja šo nodokli diferencēt, kas veidoja labvēlīgākus apstākļus kultūras pasākumu rīkošanai. Turklāt attiecībā uz kultūras pasākumiem (koncertiem, teātru izrādēm u.tml.) tas bija vai nu vispār atcelts, vai arī bija mazāks nekā izklaides pasākumiem (piem., deju vakariem u.tml.) un, neskatoties uz valdības priekšlikumu 1932.g. beigās, netika palielināts arī krīzes laikā.

Bez iepriekš minētajiem izrikojumu un izpriecās nodokļiem labvēlīgu kultūras vides attīstību Latvijā veicināja kultūras institūciju atbrīvošana vismaz no vēl diviem nodokļu veidiem. Pirmkārt, 1920.g. beigās valdības pieņemtie *Noteikumi par tirdzniecības un rūpniecības nodokli* no šā nodokļa, cita starpā, atbrīvoja mācību iestāžu bibliotēkas, lasītavas, muzejus, izstāžu un bilžu galerijas, literāro, mākslas un mūzikas darbu izdošanu, teātrus, cirkus, koncertus u.c. publiskos sarīkojumus (izņemot kinematogrāfus).¹³⁶ 1922.g. janvārī pieņemtie pārgrozījumi un papildinājumi šajos noteikumos atšķirībā no gadu iepriekš pieņemtajiem uzlika šo nodokli arī cirkiem un „varietē-teātriem”.¹³⁷ Savukārt tā paša gada rudenī pieņemtie grozījumi ļāva no šī nodokļa atbrīvot arī laikrakstu un žurnālu izdevējus.¹³⁸ 1924.g. decembrī Saeimā pieņemtais *Likums par tirdzniecības-rūpniecības nodokli* „nekādus sevišķus principiālus jauninājumus, ne arī kādus radikālus grozījumus neuzrāda”¹³⁹ un

¹³³ LVVA, 5485.f., 1.apr., 3410.l., 6.lp.

¹³⁴ LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 844.-846.sl.; LVVA, 5485.f., 1.apr., 3410.l., 1., 8.-9., 11.lp.

¹³⁵ Papildinājumi noteikumos par pilsētu ienākumiem, izdevumiem, budžetiem un pārskatiem. // LMKNK. – 1933. – 72.lpp.

¹³⁶ VV. – 1921.g. 3.janvāris. – Nr.1. – 2.-3.lpp.; turpat, 4.janvāris. – Nr.2. – 5., 7.lpp.; Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1921. – 1.-2.lpp.

¹³⁷ VV. – 1922.g. 16.janvāris. – Nr.12. – 2.-3.lpp.; Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1922. – 23.lpp.

¹³⁸ VV. – 1922.g. 1.novembris. – Nr.246. – 3.-4.lpp.; Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1922. – 531.lpp.

¹³⁹ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 441.-442.sl.

atbrīvoja no tirdzniecības-rūpniecības nodokļa tos pašus kultūras pasākumus un iestādes, kas bija paredzēti jau 1920. – 1922.g. noteikumos un to grozījumos.¹⁴⁰

1927.g. maija beigās pieņemtie *Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par tirdzniecības – rūpniecības nodokli*, cita starpā, paredzēja, ka, aprēķinot ikgadējo uzņēmuma procentuālo peļņas nodokli (tas tika aprēķināts no uzņēmuma kopējās peļņas vienā pārskata gadā), no attiecīgā gada peļņas jāatskaita tās summas, kuras attiecīgais uzņēmums ziedojis „labdarīgiem un kulturāliem mērķiem”.¹⁴¹ Citiem vārdiem sakot, uzņēmumam bija iespēja maksāt mazāku tirdzniecības-rūpniecības nodokli, ja tas attiecīgajā gadā bija daļu no saviem ienākumiem ziedojis „kulturāliem mērķiem”, turklāt – jo vairāk uzņēmums veltīja līdzekļus „kulturāliem mērķiem”, jo mazāka bija nodoklī maksājamā summa. Līdz ar to šo papildinājumu likumā par tirdzniecības nodokli faktiski jāvērtē kā soli kultūrai labvēlīgas vides veicināšanā, jo ieviestā norma radīja uzņēmējiem motivāciju atbalstīt dažādus kultūras pasākumus. Zīmīgi, ka minēto grozījumu sākotnējā priekšlikumā šādas atlaides uzņēmumiem par kultūras pasākumu atbalstīšanu nebija minētas,¹⁴² tātad ideja par tām radās Finanšu un / vai Tirdzniecības un rūpniecības komisiju deputātiem, t.i., ar kultūras jautājumiem tieši nesaistītai deputātu komisijai, turklāt, šos grozījumus un papildinājumus Saeima pieņēma vienbalsīgi.¹⁴³

1926.g. tika pieņemti un stājās spēkā 2 likumi par nekustamā īpašuma nodokli, kas skāra arī kultūras institūcijas. Pirmais no tiem bija jūnijā pieņemtais *Likums par nodokli no nekustamas mantas pilsētās un miestos*,¹⁴⁴ kas, cita starpā, no šā nodokļa atbrīvoja „kulturālās” biedrības, ja tām piederošie īpašumi „kalpo to tiešiem nolūkiem”, t.i., kultūras vajadzībām.¹⁴⁵ Otrs bija tā paša gada decembra sākumā pieņemtais *Likums par nodokli no lauku nekustamas mantas*, kurš paredzēja atbrīvot no šā nodokļa ne tikai kultūras institūcijas, bet arī dabas un kultūras pieminekļus.¹⁴⁶

Kā redzams, jau divdesmito gadu pirmajā pusē, no tirdzniecības un rūpniecības nodokļa pakāpeniski tika atbrīvotas dažādas ar kultūras aktivitātēm saistītas nodarbes. Sabiedriskajām kultūras organizācijām piešķirtās nekustamā īpašuma nodokļu atlaides bija īpaši nozīmīgas, jo deva iespēju plašākus līdzekļus (t.i., tos līdzekļus, kas citādi būtu

¹⁴⁰ LMKNK. – 1924. – 278.lpp.

¹⁴¹ Turpat, 1927. – 478.lpp.

¹⁴² Sk. LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 285.sl.

¹⁴³ Sk. Turpat, VI sesija. – 1927. – 718.-721.sl.

¹⁴⁴ LMKNK. – 1926. – 329.-335.lpp.

¹⁴⁵ Turpat, 329.-331.lpp.

¹⁴⁶ Turpat, 1926. – 446.-448.lpp.

maksājami valstij vai pašvaldībai nodokļos) novirzīt tieši kultūras vajadzībām. Tas liecina, ka valdība un parlaments divdesmito gadu pirmajā pusē un vidū centās veidot arvien labvēlīgāku vidi kultūras pasākumu attīstībai. Vēl jo vairāk šo tēzi apstiprina tas, ka trīsdesmito gadu pirmās puses krīzes laikā šīs nodokļu atlaides netika atceltas.

5.nodaļa

Kultūras fonds un kultūras finansēšana tā ietvaros

Neatkarīgas Latvijas valsts pastāvēšanas sākumā (daļēji arī tās turpmākajā pastāvēšanas laikā) valsts budžeta ietvaros atbalstīt kultūru līdzekļu trūkuma dēļ bija ļoti problemātiski, tādēļ 1920.g. tika nodibināts Kultūras fonds, kurš 20.-30.gados kļuva par vienu no galvenajiem, būtiskākajiem un efektīvākajiem valsts kultūrpolitikas attīstības instrumentiem. Šajā nodaļā aplūkota partiju ietekmes attīstība KF domē, kā arī pētīti kultūras vajadzībām piešķirtie KF finanšu līdzekļi un to apjoms Latvijā no 1920.g. līdz 1934.gadam.

5.1. Likums par Kultūras fondu un fonda dome

Par KF dibināšanas nepieciešamību MK lēma 1920.g. oktobrī¹ un dažas nedēļas vēlāk, 12.novembrī, valdība pieņēma *Noteikumus par Kultūras fondu*. Saskaņā ar šiem noteikumiem fonda līdzekļus veidoja 3% nodoklis no dzelzceļa pārvadājumiem, kā arī dažādi ziedojumi. Iegūtās summas bija jāizmanto „zinātnes, mākslas, kā arī speciālas un ārpusskolas izglītības veicināšanai, pabalstiem kultūras darbiniekiem un iestādēm, prēmijām par atzītiem darbiem” u.tml. mērķiem.² Par fonda līdzekļu piešķiršanu lēma tā padome (no 1921.g. novembra – dome), kas sastāvēja no Satversmes Sapulces prezidenta, ministru prezidenta un izglītības ministra.

Saskaņā ar šādu KF padomes „komplektēšanas” principu radās situācija, ka fondu faktiski pārvaldīja Zemnieku savienība – divi no trim padomes locekļiem bija LZS biedri (LSS prezidents J.Čakste un ministru prezidents K.Ulmanis). Turklāt, lai arī tā brīža izglītības ministrs J.Plāķis bija bezpartijisks,³ tomēr viņa politiskie uzskati bija izteikti „labēji”, t.i., krietni tuvāki LZS nekā, piemēram, LSDSP. Tamlīdzīga situācija, protams, radīja baumas un neapmierinātību citu partiju pārstāvju (īpaši t.s. „kreiso”) vidū par to, ka KF „pabalstu izsniegšanā tiek pielaista rokām taustāma netaisnība aiz politiskiem un citiem motīviem” un fonda dome „ir stāvējusi uz noteiktas politiskas partijas viedokļa un arī «Kultūras fonda» līdzekļus izsniegusi galvenām kārtām tādām organizācijām, kuras stāv uz Zemnieku savienības vai viņai tuvu stāvošo partiju platformas”⁴. Šis acīmredzot bija viens

¹ LVVA, 1307.f., 1.apr., 279.l., 222.lp.; sk. arī VV. – 1920.g. 22.oktobris. – Nr.242. – 2.lpp.

² Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1920.g. 20.decembris. – Nr.12. – 5.lpp.

³ Sk. 3.1.pielikumu.

⁴ Dažas piezīmes pie „Kultūras fonda”. // Sociāldemokrāts. – 1921.g. 1.jūlijs. – Nr.144. – 1.lpp.; sk. arī Kultūras fonds darbā. // Sociāldemokrāts. – 1921.g. 23.janvāris. – Nr.18. – 1.-2.lpp.

no galvenajiem iemesliem, kādēļ 1921.g. rudenī, likumprojekta par KF apspriešanas gaitā, tika nolemts fonda domi papildināt ar 6 LSS deputātiem.

Likumu par Kultūras fondu „pēc garākām debatēm” LSS pieņēma 1921.g. oktobrī – novembrī. Pirmās debates sākās jau likumprojektu apspriežot LSS Izglītības, Juridiskajā, kā arī Finanšu un budžeta komisijās gan par fonda domes sastāvu, gan finansējuma avotiem. Izglītības komisija jau no paša sākuma aizstāvēja viedokli, ka KF finansējuma avoti jāpalielina, apliekot ar attiecīgu nodokli kinoteātrus, alkoholiskos dzērienus un dažādus izklaides pasākumus. Aspazija pat piedāvāja fondam par labu ieviest „vecpuišu nodokli”, savukārt viņas partijas biedrs K.Dēķens uzskatīja, ka nauda KF vajadzībām „ņemama no tiem, kas meklē vieglu dzīvi, tā sacīt, svaids ar naudu”.⁵ Arī par domes sastāvu komisijā bija lielas domstarpības.⁶ Pēc KF likumprojekta ilgstošas apspriešanas un saskaņošanas, LSS Izglītības komisija vienojās par prasību, ka domes sastāvs jāpalielina līdz 9 locekļiem, iekļaujot tajā Satversmes Sapulces deputātus. KF finansējuma avotus, savukārt, komisija vēlējās palielināt diezgan radikāli – bez jau esošajiem 3% ienākumiem no dzelzceļa pārvadājumiem, Izglītības komisija vēlējās fondam novirzīt arī 10% ienākumus no kino biļetēm, 20% no kabarē biļetēm un 10% no alkoholisku dzērienu pārdošanas.⁷

Ļoti līdzīgs bija arī Juridiskās komisijas izstrādātais likumprojekts, kura būtiskākā atšķirība no Izglītības komisijas projekta bija tā, ka Juridiskās komisijas projekts neparedzēja fondam 10% ienākumus no alkoholisku dzērienu tirdzniecības,⁸ tomēr kopumā arī Juridiskā komisija uzskatīja, ka KF ienākumi ir jāpalielina. Pret tik radikālu KF finansējuma palielināšanu, kā piedāvāja Izglītības un Juridiskā komisija, iebilda Finanšu un budžeta komisija, norādot, ka 10% tikai no degvīna tirdzniecības vien būs ap 50 miljoniem rubļu (t.i., ~1 mlj. latu) gadā, tātad visi minētie ienākumu avoti kopā veidos milzīgas summas, bet tik liela līdzekļu sadale ārpus budžeta kārtības neesot pareiza. Turklāt kino un kabarē biļetes jau bija ienākumu avots pašvaldībām. Ja šīm biļetēm vēl pievienotu papildu nodokli, pašvaldību ienākumi, visticamāk, samazinātos. Komisija bija arī pret parlamenta pārstāvju iesaistīšanu fonda domē, uzskatot, ka tie vairāk centīsies atbalstīt savu grupu intereses.⁹

1921.g. 4.novembrī pēc visai garām un karstām debatēm *Likums par Kultūras fondu* tika pieņemts. Tas paredzēja ieviest divas būtiskas izmaiņas. Pirmkārt, paplašinātas tika fonda finansējuma iegūšanas iespējas – bez jau esošajiem ienākumiem no dzelzceļa pārvadājumiem jaunais likums paredzēja novirzīt KF budžetā arī 3% nodokli no

⁵ LVVA, 5486.f., 1.apr., 425.l., 11.lp.; sk. arī 3.-5., 7., 10.-15.lp.

⁶ Turpat, 18., 19., 28.-30.lp.

⁷ Turpat, 63.-64.lp.

⁸ LVVA, 5486.f., 1.apr., 255.l., 8.lp.

⁹ Sk. LSS stenogrammas. – 1921. – 1538.-1556., 1620.-1655., 1784.-1804.lpp.

alkoholisko dzērienu tirdzniecības¹⁰ (priekšlikums par 20% nodokli no kabarē un varietē biļetēm tika noraidīts). Jāatzīmē, ka praksē jaunais finansējums fonda rīcībā nonāca tik ātri kā cerēts, par ko runa būs tālāk. Otrkārt, likums paredzēja, ka KF domē bez jau esošajiem locekļiem – Satversmes Sapulces prezidenta (no 1922.g. Saeimas priekšsēdētāja), kas bija arī domes priekšsēdētājs, kā arī ministru prezidenta un izglītības ministra, jāiekļauj arī 6 Satversmes Sapulces deputāti, t.i., domes sastāvs tika paplašināts trīskārtīgi. Jāatzīmē, ka pret šādu fonda domes „komplektēšanas” principu vēl likumprojekta apspriešanas gaitā iebilda daļa inteliģences pārstāvju, uzskatot, ka KF padome (dome) „izvēlama zinātnes un mākslu organizācijām. Viņā varētu būt priekšstāvji no zinātnes, literatūras, mūzikas, glezniecības un teātra”,¹¹ un „šo darbu lietderīgi veikt nekad nevarēs politiķi.”¹² Tika pat izteiktas bažas, ka „ar frakciju priekšstāvju piedalīšanos Kultūras fonda domē [...] Kultūras fonds var pārvērsties par partiju vai to koalīciju naudas iestādi”.¹³ Lai arī šie iebildumi tika apspriesti LSS komisijās, tomēr deputāti „nevarēja ne uz vienu sastāvu vienoties”¹⁴, līdz ar to Satversmes Sapulces vairākums nobalsoja par deputātu iesaistīšanu KF domē.

Rezultātā KF domes sastāvs kļuva krietni „raibāks” – no 1921.g. novembra līdz 1923.g. janvārim tajā bija pārstāvētas jau 6 partijas. Neskatoties uz to, arī pēc šīm izmaiņām LZS saglabāja vislielāko ietekmi KF domē, jo gan LSS prezidents, gan abi šā laika ministru prezidenti bija LZS biedri, kā arī viens no LSS ievēlētajiem deputātiem bija Zemnieku savienības pārstāvis. Attiecīgi arī šajā sastāvā KF domē LZS bija 3 locekļi no deviņiem¹⁵, kas bija vairāk kā jebkurai citai partijai.

Drīz pēc 1.Saeimas ievēlēšanas atjaunojās debātes par nepieciešamību palielināt KF domes locekļu skaitu. Veids kā tas notika bija diezgan tipiskā tā laika Latvijas „politiskās virtuves” garā. 1922.g. 20.novembrī jaunievēlētās Saeimas starpfrakciju biroja sēdē, cita starpā, Latgales darba partijas pārstāvis J.Trasuns izteica prasību, ka nepieciešams palielināt Saeimas ievēlamo KF domes locekļu skaitu no 6 uz 8, jo „abas Latgales grupas noteikti vēlas, lai ikkatri no viņām būtu pa vienam pārstāvim [...] Kultūras fonda domē. Ja pārējās frakcijas būtu ar mieru dot latgaliešiem šinīs komisijās 2 priekšstāvjus arī pie mazāka [...] locekļu skaita, tad, saprotams, latgalieši nepastāvētu uz 8 locekļiem.” T.s. „labējā spārna” partijas, protams, negribēja labprātīgi atdot vienu vietu fonda domē

¹⁰ Likums par Kultūras fondu. // Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – 1921. – 340.lpp.

¹¹ Akuraters J. Par Kultūras fondu. // Jaunākās Ziņas. – 1921.g. 8.aprīlis. – Nr.77. – 1.lpp.

¹² Kroders A. Likumprojekts par Kultūras fondu. // Jaunākās Ziņas. – 1921.g. 28.septembris. – Nr.220. – 1.-2.lpp.

¹³ Likums par Kultūras fondu. // LS. – 1921.g. 7.oktobris. – Nr.228. – 1.lpp.

¹⁴ Sk. LSS stenogrammas. – 1921. – 1551.lpp.

¹⁵ Sk. 3.2.pielikumu.

latgaliešu pārstāvim.¹⁶ Kā redzams – prasība palielināt KF domes sastāvu radās tikai dēļ Latgales pārstāvju ambīcijām un acīmredzot arī savstarpējām nesaskaņām, kuru dēļ katrai no tām bija nepieciešams KF domē atsevišķs pārstāvis. Nekāda praktiska nepieciešamība palielināt fonda domes locekļu skaitu nebija. Rezultātā starpfrakciju biroja vairākums atbalstīja prasību KF domē ievēlamo Saeimas locekļu skaitu palielināt līdz 8, un Saeimas Izglītības komisija izstrādāja attiecīgu grozījumu projektu *Likumā par Kultūras fondu*.¹⁷ Taču, kad šis priekšlikums nonāca līdz izskatīšanai Saeimas plenārsēdē, tas pats J.Trasuns jau izvirzīja priekšlikumu deputātu skaitu KF domē palielināt līdz 13, motivējot ar to, ka KF domē jābūt pārstāvētām arī mazajām partijām. Pret to izteicās gan LZS pārstāvis A.Briedis, gan arī Izglītības komisijas pārstāvis E.Felsbergs, taču balsojumā ar 65 balsīm pret 19 tika pieņemts J.Trasuna priekšlikums.¹⁸ Tik pārliecinošs atbalsts J.Trasuna priekšlikumam rada aizdomas, ka šajā jautājumā Saeimas „aizkulisēs” pirms projekta izskatīšanas plenārsēdē, visticamāk, jau bija panākta vienošanās ar ieinteresēto frakciju pārstāvjiem. Lai arī autora rīcībā nav materiālu, kas šo hipotēzi apstiprinātu, tomēr jāņem vērā, ka līdz pat šiem grozījumiem LZS bija KF domē visvairāk pārstāvētā un attiecīgi arī visietekmīgākā partija. Šis acīmredzot bija viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ J.Trasuna priekšlikumu (par 13 deputātiem KF domē), spriežot pēc balsojuma, atbalstīja ne tikai Saeimas mazās frakcijas un atsevišķie deputāti, bet arī sociāldemokrāti¹⁹, kuriem līdz tam KF domā bija tikai 1 pārstāvis, taču pēc šīm izmaiņām LSDSP kļuva par visvairāk pārstāvēto partiju KF domē.

Lai nu kā, 1923.g. 9.janvārī Saeima ievēlēja KF domē 13 deputātus un kopā ar trim amatpersonām, kuras KF domē bija iekļautas likuma kārtībā, domes locekļu kopējais skaits pieauga līdz 16. Šāds KF domes sastāva „komplektēšanas” princips palika spēkā līdz pat 1934.g., kad pēc K.Ulmaņa organizētā valsts apvērsuma, KF domes sastāva veidošanas principi tika diezgan radikāli mainīti. Kā redzams no 3.3.—3.6.pielikumiem, 1923. – 1934.g. KF domē bija pārstāvētas 9—11 partijas. Protams, ka šo partiju pārstāvji tāpat kā Saeimā nosacīti grupējās „pilsoniskajos” un „sociālistiskos” jeb „labējos” un „kreisajos”

¹⁶ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2868.l., 3.lpp.

¹⁷ LVVA, 5485.f., 1.apr., 2868.l., 3., 6.lpp.

¹⁸ LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 64.-68.sl.; VV. – 1922.g. 14.decembris. – Nr.282. – 1.lpp.; sk. arī Pārgrozījums likumā par Kultūras fondu. // VV. – 1922.g. 18.decembris. – Nr.285. – 1.lpp.

¹⁹ Par J.Trasuna priekšlikumu (13 Saeimas deputāti KF domē) balsoja 65, pret 19 deputāti (t.i., kopā balsojumā piedalījās 84). Pret šo priekšlikumu izteicās LZS pārstāvis, kā arī komisijas referents E.Felsbergs (Demokrātiskā centra pārstāvis), tātad, visticamāk, tikai šo partiju pārstāvji bija balsojuši pret. Abām šīm partijām 1.Saeimā kopumā bija 23 deputāti (LZS – 17, Demokrātiskajam centram – 6). Tā kā balsojumā nepiedalījās 16 deputāti (no 100), visticamāk, šo 16 vidū varēja būt arī daži LZS un/vai Demokrātiskā centra pārstāvji, kas izskaidro, kādēļ pret bija tikai 19 balsis (sk. *LR Saeimas stenogrammas. I sesija – 64.-68.sl.*; *LR Saeimas stenogrammu satūra rādītājs. I sesija. – 7.-8.sl.*). To, ka LZS pārstāvji, visticamāk, balsoja pret minētajām pārmaiņām netieši apliecina arī tas, ka pēc šīs KF domes palielināšanas LZS zaudēja savu pārsvaru fonda domē.

(turklāt vēl ar „centriskajiem” pa vidu). Lai kļūtu skaidrs, cik politizēta un arī politiski sadrumstalota neizbēgami kļuva KF dome, jāatceras, ka arī „labējie” un „centriskie” savstarpēji laiku pa laikam apvienojās dažādos „parlamentāros blokos”, tad izstājās no šiem „blokiem”, atsevišķos gadījumos „centriskie” sadarbojās ar vieniem vai otriem sociāldemokrātiem²⁰ (t.i., „kreisajiem”), kuri, savukārt, savstarpēji te „tuvinājās”, te „attālinājās”.

Skaitliski visvairāk pārstāvju KF domē 1923. – 1934.g. bija LSDSP. Kā jau minēts, LSDSP bija vislielākā frakcija visu četru Saeimu sasaukumos un attiecīgi tai pēc „atslēgas” (t.i., proporcionalitātes) principa pienācās arī vislielākais pārstāvju skaits KF domē. Bez tam LSDSP pārstāvji šajā laikā ieņēma arī Saeimas (attiecīgi arī KF domes) priekšsēdētāju amatus (1922. – 1925.g. F.Vesmanis; 1925. – 1934.g. P.Kalniņš), līdz ar to dažādos gados LSDSP pārstāvju skaits KF domē svārstījās 5—7 robežās.²¹

Otra pārstāvētākā frakcija KF domē, protams, bija LZS, kurai arī visos četros Saeimu sasaukumos bija otrā lielākā frakcija. LZS pārstāvju skaits KF domē bija salīdzinoši vairāk svārstīgs nekā LSDSP. 1923. – 1934.g. Saeima KF domē allaž ievēlēja 2 LZS pārstāvjus, taču, kā jau teikts, tieši LZS pārstāvji visbiežāk ieņēma ministru prezidentu amatus, kā arī vairāki izglītības ministri bija LZS biedri.²² Tātad nereti LZS bija 3 pārstāvji KF domē, bet 1.Saeimas laikā uz kādu laiku pat četri. Turklāt divdesmitajos gados un trīsdesmito gadu sākumā LZS biežāk kā jebkura cita tā laika partija bija valdību veidojošās koalīcijas sastāvā, līdz ar to, izmantojot pārējo t.s. „pilsonisko” partiju atbalstu, tā vienalga saglabāja salīdzinoši lielāko ietekmi arī KF domē.

Divus – trīs pārstāvjus KF domē visu Saeimas sasaukumu laikā ieguva arī Latgales partiju pārstāvji. Viens no tiem neiztrūkstoši bija Latgales kristīgo zemnieku un vēlāk – Kristīgo zemnieku un katoļu pārstāvis – bīskaps J.Rancāns, otrs (līdz 1932.g. jūnijam) – vairākas partijas nomainījušais J.Trasuns. Bez tam, no 1928.g. maija (t.i., vēl no 2.Saeimas beigām) līdz 1931.g. KF domē bija arī Latgales demokrātiskās zemnieku apvienības pārstāvji, t.i., šajā laikā fonda domē darbojās pat 3 Latgales pārstāvji.²³

Pa 2 pārstāvjiem KF domē visu četru Saeimas sasaukumu laikā ieguva arī nacionālo minoritāšu partiju pārstāvji. Viens no tiem parasti bija ebreju pārstāvis – 2., 3. un 4. Saeimas sasaukumu laikā parasti (gan ar pārtraukumiem) tas bija cionistu organizācijas

²⁰ 1921.g. vasarā no LSDSP atšķēlās „Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas mazākuma frakcija” (saukta arī par „Sociāldemokrātiem maziniekiem”), kas vēlāk iekļuva arī Saeimā. Tādēļ līdz 1931.g. LSS un Saeimā darbojās divas sociāldemokrātu frakcijas – LSDSP un „Sociāldemokrāti mazinieki”.

²¹ Sk. 3.3., 3.4., 3.5. un 3.6.pielikumus.

²² Sk. turpat.

²³ Sk. turpat.

pārstāvis M.Nuroks. Otrs – 1. un 4.Saeimas laikā kāds no vāciešiem, bet 2. un 3.Saeimas laikā – pareizticīgo un krievu vēlētāju pārstāvis J.Pommers.²⁴

No pārējām partijām, kuru pārstāvji vispār tika ievēlēti KF domē, tajā darbojās pa vienam pārstāvim. Atsevišķos gadījumos, ja vairākas frakcijas apvienojās „parlamentāriskā blokā”, šāds bloks reizēm ieguva arī 2—3 pārstāvjus KF domē. Piemēram, no 1927.g. 27.maija līdz 2.Saeimas darbības beigām „Jaunzemnieku un progresistu blokā” apvienojās Progresīvā tautas apvienība un Latvijas jaunzemnieku savienība, un abām šīm partijām bija pārstāvji KF domē)²⁵. Savukārt 3.Saeimas laikā, 1928.g. novembra beigās, „Mazzemnieku, zemnieku un jaunsaimnieku blokā” apvienojās KF domē pārstāvētās Kristīgo zemnieku un katoļu frakcija, Latgales demokrātiskā zemnieku apvienība un Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija, tā uz laiku šis bloks ieguva pat 3 pārstāvjus fonda domē,²⁶ taču parasti šādi bloki bija salīdzinoši īslaicīgi un nenoturīgi.

Kopumā KF domes sastāva „politisko” attīstību nosacīti varētu iedalīt divos posmos. Pirmais – KF darbības pirmie gadi (1920. – 1923.g. janvāris), kad fonda vadībā dominēja LZS. Otrais – no 1923.g. janvāra, kad pēc iepriekšējā gada decembra vidū pieņemtā *Pārgrozījuma likumā par Kultūras fondu*, tā domē vislielāko pārstāvību ieguva sociāldemokrāti, kā arī vispār palielinājās domē pārstāvēto partiju skaits. Lai arī šajā laikā iepriekš minēto iemeslu dēļ LZS joprojām saglabāja salīdzinoši lielu ietekmi domē, tomēr tās stāvoklis nebija tik dominējošs kā KF darbības sākumā. Skaidrs, ka šādos apstākļos KF domē regulāri radās strīdi par to – kam un kādā apmērā piešķirami fonda pabalsti, un tas, savukārt, deva vielu 20.gados un 30.gadu sākumā regulārajai un visai plašajai preses kritikai par KF domes kompetenci, spēju objektīvi izšķirt jautājumus u.tml.²⁷ KF domes lēmumus vairāk vai mazāk kritizēja praktiski visu (t.sk. domē pārstāvēto) politisko grupējumu pārstāvji. „Labējais spārns” kritizēja KF domi par to, ka tā piešķir līdzekļus sociāldemokrātiem „politiskai propagandai un šķiru cīņai”.²⁸ „Kreisie” – tieši otrādi – uzskatīja, ka „pilsonības politiskās neiecietības” dēļ KF neievēro „strādniecības” intereses.²⁹ Tāpat „apdalīti” jutās arī nacionālo minoritāšu pārstāvji³⁰ un pat politiski

²⁴ Sk. turpat.

²⁵ Sk. 3.4.pielikuma tabulas 6. un 9.ailes.

²⁶ Sk. 3.5.pielikuma 7., 8. un 9.ailes.

²⁷ Šajā sakarībā presē pat parādījās projekti, ka KF domi un pabalstu piešķiršanas principus nepieciešams reorganizēt (sk. *Baltgailis K. Kultūras fonda reorganizācija. // Zaļā Vārna. – 1929. – Nr.1. – 27.-28.lpp.*).

²⁸ Sk. No pārpilnības raga. // *Latvis. – 1923.g. 1.jūnijs. – Nr.509. – 1.-2.lpp.*; Atklāts jautājums Kultūras fondam. // *Latvis. – 1923.g. 24.oktobris. – Nr.631. – 1.lpp.*; Kultūras fonda „brīnuma darbi”. // *Latvis. – 1923.g. 24.novembris. – Nr.656. – 2.lpp.*; Par Kultūras fondu. // *Kurzemes Vārds. – 1927.g. 20.septembris. – Nr.211. – 1.-2.lpp.*; Pabalsti kultūrai. // *Latvis. – 1927.g. 10.novembris. – Nr.1824. – 1.-2.lpp.*; Ko izplata par valsts naudu. // *Latvis. – 1928.g. 10.maijs. – Nr.1969. – 1.-2.lpp.*; Par Kultūras fondu. // *Latvis. – 1930. 5.jūnijs. – Nr.2584. – 1.-2.lpp.*

²⁹ Sk. Kultūras fonds un strādniecība. // *Domas. – 1927. – Nr.7. – 131.-135.lpp.*; Kultūras nīdēji. // *Sociāldemokrāts. – 1928.g. 12.aprīlis. – Nr.81. – 1.-2.lpp.*

„neitrālie” uzskatīja, ka KF pabalstu sadalē pārāk daudz „saimnieko” politiskās partijas.³¹ Vēl citi gluži vienkārši bija neapmierināti, ka nauda nav iedota kādam viņu atbalstītam projektam.³² Tātad faktiski krietna daļa no kritikas bija politiski motivēta – pamatā apšaubīta tika politisko konkurentu pārstāvētajām vai aizstāvētajām organizācijām u.c. institūcijām piešķirto līdzekļu lietderība. Ņemot vērā iepriekš aplūkoto KF domes „komplektēšanas” principu, šāda kritika bija praktiski neizbēgama.

1928.g. marta beigās Saeimas deputātu grupa (LZS, Katoļu un kristīgo zemnieku partijas pārstāvji u.c.) iesniedza Saeimai likumprojektu, kas paredzēja izmainīt un daļēji samazināt KF finansējuma gūšanas iespējas. Saskaņā ar minēto priekšlikumu no likuma tika izslēgts viens no fonda finansējuma avotiem – 3% piemaksas par preču un pasažieru pārvadājumiem pa Latvijas dzelzceļiem, un šie līdzekļi bija novirzāmi Zemes ceļu fondam, kuru veidoja Satiksmes ministrija. Kā paskaidroja viens no projekta iesniedzējiem LZS deputāts E.Grantskalns, šādu ideju bija izvirzījusi Saeimas Pašvaldības komisija. Saskaņā ar E.Grantskalna aprēķiniem pēc cenu paaugstināšanas alkoholiskajiem dzērieniem, KF „ir guvis jaunus plašus līdzekļus”, līdz ar to vienu no KF finansējuma avotiem droši var nodot Zemes ceļu fondam, „nekaitējot Kultūras fonda darbībai”.³³ Šim priekšlikumam pretojās Sociāldemokrāti, kuru pārstāvji atzina, ka „ceļi ir nepieciešama lieta”, bet „Kultūras fonds ar šo priekšlikumu ir apdraudēts.”³⁴ Latvijas jaunzemnieku savienība, kas sākotnēji bija parakstījusi LZS un Kristīgo zemnieku iesniegto priekšlikumu, vēlāk paziņoja, ka „ir spiesta atņemt savu parakstu no zemnieku savienības iesnieguma”.³⁵ Rezultātā Saeimā par minēto priekšlikumu izcēlās asas debates, kuras gan brīžiem pārvērtās par partiju savstarpējo attiecību skaidrošanu,³⁶ un pēc tām minētais priekšlikums tika nodots Saeimas Izglītības, Finanšu un Budžeta komisiju apspriešanai.³⁷

Dažādas peripetijas saistībā ar šiem grozījumiem KF likumā sākās jau pirms pašu grozījumu apspriešanas Saeimā. Vispirms 1928.g. 15.maija sēdē Izglītības komisijas pārstāvji ierosināja uzdot sociālās likumdošanas komisijai izstrādāt pārgrozījumus likumā par žūpības apkarošanu, paredzot Žūpības apkarošanas fondam paredzētos līdzekļus novirzīt KF vajadzībām, taču Saeimas vairākums šo priekšlikumu noraidīja.³⁸ Netiešas

³⁰ 12,56 проц. – 0,18 проц. // Сегодня. – 1928 г. 3 ноябрь. – Nr.299. – 1.lpp.

³¹ Kārklīņš J. Vērtības vai sīknaudu. // Jaunākās Ziņas. – 1931.g. 28.augusts. – Nr.191. – 5.lpp.

³² Nonācs O. Ko dara Kultūras fonds? // Zemes Balss. – 1922.g. 5.septembris. – Nr.12. – 1.lpp.

³³ LR II Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1928. – 1553.-1555.sl.

³⁴ Sk. turpat, 1555.-1558., 1560.-1563., 1569.-1571., 1573.-1575.sl.

³⁵ Turpat, 1558.-1560.sl.

³⁶ Sk. turpat, 1560.-1575.sl.

³⁷ Turpat, 1575.sl.

³⁸ LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 158.sl.

debates attiecībā uz grozījumiem KF likumā notika arī 18.maijā, kad Saeimā tika apspriesti *Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par zemes ceļiem*. Domstarpības joprojām bija par to, vai pārcelt 3% ienākumus no preču pārvadāšanas pa dzelzceļu no KF uz Ceļu fondu. Pārsvārā gan atkārtojās tie paši argumenti, kas KF likuma grozījumu projekta iesniegšanas laikā.³⁹ Raksturīgi, ka visas trīs komisijas, kurām likumprojekts bija nodots izskatīšanai, bija pieņēmušas atšķirīgus lēmumus par šā projekta tālāko virzību, kas liecina par to, cik dažādi viedokļi par šiem jautājumiem tobrīd bija Saeimas deputātu starpā.

Izglītības komisija uzskatīja, ka, lai arī ienākumi Kultūras fondam no alkohola tirdzniecības varētu būt lielāki kā iepriekšējos gados, tomēr komisija iesniegto projektu atkal bija papildinājusi ar jau iepriekš noraidīto priekšlikumu – novirzīt KF vajadzībām tos līdzekļus, kas līdz šim tika nodoti Žūpības apkarošanas fondam (t.i., 1/2% no valsts Spirta monopola ienākumiem un 1/3 no sodu naudām un maksājumiem par sodu likumu 284.-286¹., 315.-317 pantos paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem). Saskaņā ar komisijas aprēķiniem šīs summas būtu ap 7 miljoniem rubļu (t.i., ap 140 000 latu) gadā, un tad KF ietvaros šīs summas varētu izlietot „pretalkoholiskiem mērķiem”. Kopumā pēc komisijas referenta F.Zepa uzskatiem „Kultūras fonds visas vajadzības varēs apmierināt arī tanī gadījumā, ja 3%, kas līdz šim ienāca no dzelzceļu pārvadājumiem, nodotu turpmāk Ceļu fondam.”⁴⁰ Saeimas Finanšu komisija nekādas būtiskas pārmaiņas vai papildinājumus iesniegtajā KF likuma grozījumu projektā nebija ieviesusi. Budžeta komisijas vairākums, savukārt, uzskatīja, ka KF, pēc līdzekļu „sašaurināšanas”, nespēs pildīt visas savas funkcijas pietiekamā apmērā, tāpēc komisijas vairākums šo deputātu grupas iesniegto likumprojektu vispār noraidīja.⁴¹ KF likuma grozījumu projekta izskatīšana Saeimas sēdē notika 22.maijā un pēc īsām debatēm ar 53 balsīm, atturoties 29, tomēr tika pieņemts Finanšu komisijas piedāvātais KF likuma grozījumu variants, t.i., faktiski nemainītā veidā tas pats variants, ko pirms diviem mēnešiem bija iesniegusi iepriekš minētā deputātu grupa, tikai ar piebildi, ka „pārgrozījums stājas spēkā ar 1929.gada 1.aprīli.” Izglītības komisijas priekšlikums par Žūpības apkarošanas fonda līdzekļu novirzīšanu KF vajadzībām attiecīgi tika atkārtoti noraidīts.⁴²

Kopumā, 1920. – 1934.g. *Likumā par Kultūras fondu* galvenā uzmanība tika pievērsta 2 jautājumiem – partiju pārstāvju skaitam KF domē (t.i., to cilvēku lokam, kas lēma par KF finanšu līdzekļu sadali) un KF finansēšanas mehānismam.

³⁹ Sk. LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 354.-355.sl.; sk. arī 334.-343.sl.

⁴⁰ Turpat, 354.-355.sl.; sk. arī 357.-358.sl.

⁴¹ Turpat, 356.sl.; sk. arī LVVA, 5485.f., 1.apr., 1625.l., 3., 10.lp.; turpat, 2175.l., 5., 10.lp.

⁴² LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 361.-362.sl.; LMKNK. – 1928. – 355.lpp.

5.2. Kultūras fonda budžeta veidošanas principi un kopējie finanšu apjomi

Kā jau iepriekš teikts, KF finansēšanas pamats saskaņā ar 1920.g. pieņemtajiem MK noteikumiem bija 3% piemaksas no dzelzceļa pārvadājumiem. Ar 1921.g. likumu tam pievienojās arī 3% piemaksas no alkohola tirdzniecības, bet 1928.g. pieņemtie likuma grozījumi atņēma fondam vienu no šiem finansēšanas avotiem – 3% piemaksas no dzelzceļa pārvadājumiem, kas tika nodotas Zemes ceļu fonda vajadzībām. Līdz ar to Kultūras fondam par pamatienākumu no 1929.g. palika tikai šīs 3% piemaksas no alkohola tirdzniecības. Pārējie KF ienākumu avoti bija tik minimāli, ka ieņēmumi no tiem fonda budžetu būtiski neietekmēja.⁴³

Neskatoties uz nosacījumiem likumā, viena no galvenajām finanšu problēmām, ar ko KF nācās sastapties kopš dibināšanas līdz pat 1927./1928.g. bija – nodrošināt, lai tā budžetā nonāktu likumā paredzētās 3% piemaksas no alkohola tirdzniecības. Jau 1922.g. aprīļa sākumā fonda dome bija spiesta konstatēt, ka „no alkohola nodokļa fondā nav ienākušas nekādas summas”, jo „šā nodokļa iekasēšana ļoti grūti realizējama”.⁴⁴ Pusotru gadu vēlāk – 1923.g. 16.oktobrī izglītības ministrs H.Celmiņš ziņoja valdībai, ka „Finanšu ministrija izvairās izmaksāt” Kultūras fondam likumā paredzētās piemaksas no alkohola tirdzniecības, tādēļ fonda dome lūdz, lai valdība nodrošina iepriekš minēto piemaksu nodošanu KF budžetā pilnā apmērā.⁴⁵

MK šo problēmu mēģināja risināt 1924.g. jūnija vidū, piedāvājot grozīt KF likumu.⁴⁶ Valdības izstrādātais projekts paredzēja līdzekļus KF vajadzībām katru gadu piešķirt „budžeta kārtībā”. Šīs pārmaiņas tika motivētas ar to, ka minētos 3% nodokļus esot grūti iekasēt, līdz šim tas tāpat neesot pilnībā darīts, tādēļ „nepieciešami noteikt ik gadus Kultūras fondam maksājamo summu no vispārējiem valsts līdzekļiem, atmetot [...] trīsprocentīgos pieskaitījumus”.⁴⁷ Priekšlikums neguva atbalstu ne Saeimas Izglītības, ne Budžeta komisijās, kā galveno argumentu minot, ka tālākā perspektīvā tas var draudēt ar KF likvidāciju.⁴⁸ Tā vietā Izglītības komisija iesniedza Saeimai priekšlikumu uzdot valdībai „izvest dzīvē” KF likuma 2.panta b. punktu, t.i., sākt iekasēt 3% nodokli no alkoholiskiem dzērieniem.⁴⁹ Pret to ar jau agrāk izskanējušo argumentāciju (KF finansēšana „stāv acīmredzamā pretrunā ar mūsu valsts budžeta principu”, t.i., atsevišķa nodokļa daļas nonāk nevis Valsts kasē, bet citur)

⁴³ Sk. tabulu: „Kultūras fonda ienākumi” (sk. *Kultūras fonds 1920—1928.* – 23.lpp.).

⁴⁴ VV. – 1922.g. 4.aprīlis. – Nr.77. – 3.lpp.

⁴⁵ LVVA, 1632.f., 2.apr., 94.l., 126.lp.

⁴⁶ LR Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1924. – 1008.sl.

⁴⁷ LVVA, 5485.f., 1.apr., 716.l., 2.-3., 5.lp.; turpat, 2869.l., 2.lp.

⁴⁸ Turpat, 1624.l., 4.-7.lp.; turpat, 2869.l., 5.-7.lp.

⁴⁹ Turpat, 716.l., 10.-11.lp.; turpat, 2869.l., 9.-10.lp.

iebilda bijušais finanšu ministrs R.Kalnings.⁵⁰ Tam pievienojās pat bijušais izglītības ministrs K.Kasparsons, cita starpā, norādot, ka bailes no tā, ka budžeta kārtībā KF saņems mazākus līdzekļus faktiski nozīmē bailes no „Saeimas skopulības”,⁵¹ kura fondam paredzētā finansējuma daļu varētu novirzīt citām vajadzībām. Lai nu kā, balsošanā valdības piedāvātais grozījums *Likumā par Kultūras fondu* saņēma tikai 7 balsis un, attiecīgi tika noraidīts, savukārt Izglītības komisijas priekšlikums – uzdot valdībai pilnībā iekasēt 3% nodokli KF finansēšanai, tika pieņemts.⁵²

Neskatoties uz to, problēmas ar KF finansējuma avotiem joprojām saglabājās un laiku pa laikam nonāca Saeimas „redzes lokā”. Piemēram, 1926.g. aprīļa beigās, apspriežot Valsts budžeta projektu 1926./27.gadam, Demokrātiskā centra deputāts J.Breikšs norādīja, ka KF „nedabū tos līdzekļus, ko likums viņam nosaka.” Iztrūkums, pēc viņa aprēķiniem, bija apmēram 500 000 latu liels.⁵³ Gadu vēlāk, 1927.g. pavasarī valsts budžeta apspriešanas laikā Saeimas Budžeta komisijas referents J.Celms savukārt norādīja, ka KF likumā paredzētie 3% no alkohola tirdzniecības joprojām neienāk KF budžetā pilnā apmērā un Finanšu ministrija „vienmēr ir centusies atpirkties no kultūras fonda ar mazāku summu.”⁵⁴ Šajā sakarībā, pēc 1927./28.g. valsts budžeta apspriešanas Saeima pieņēma vienu no Budžeta komisijas sagatavotajām „pārejas formulām”, kura, cita starpā, saturēja arī klauzulu, ka „iemaksas Kultūras fondā izdarāmas saskaņā ar pastāvošo likumu prasībām”,⁵⁵ t.i., pēc būtības prasīja to pašu, kas bija noteikts jau pirms 2 gadiem pieņemtajā Izglītības komisijas priekšlikumā.

Pēc aptuveniem aprēķiniem, pa šo laiku KF nebija saņēmis aptuveni 3 mlj. latu no šīm 3% piemaksām no alkohola, kas tam pienācās saskaņā ar likumu.⁵⁶ To vietā Finanšu ministrija no 1923./24.g. līdz 1926./27.g. katru gadu fondam maksāja konstantu summu 200 tk. latu apmērā, bet 1927./28.g. KF vajadzībām valsts budžetā bija paredzēti 250 tk. latu⁵⁷ (pēc citām ziņām 400 tk. latu⁵⁸), taču tas vienalga bija mazāk nekā tad, ja fonds saņemtu visu likumā noteikto summu, t.i., 3% no alkohola tirdzniecības.

Lai beidzot sāktu risināt šo problēmu un nodrošinātu to, ka Likumā par KF paredzētās 3% piemaksas alkoholam tiešām tiktu ievāktas un nodotas KF rīcībā pilnā apmērā, 1927.g. jūnijā Finanšu ministrs V.Bastjānis izdeva *Rīkojumu par kārtību, kādā*

⁵⁰ LR Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1925. – 188.-189.sl.

⁵¹ Turpat, 192.-193.sl.

⁵² Turpat, 196.sl.

⁵³ LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un III sesija. 1926. – 241.sl.

⁵⁴ LR II Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1927. – 203.-206.sl.

⁵⁵ Turpat, 480.-481.sl.

⁵⁶ Kultūras fonds 1920—1928. – 9.lpp.

⁵⁷ Sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 1.sleju.

⁵⁸ Kultūras fonds 1920—1928. – 23.lpp.

ņemamas 3% piemaksas pie alkoholisku dzērienu cenām Kultūras fondam par labu.⁵⁹ Saskaņā ar šo rīkojumu Finanšu ministrijas Nodokļu departaments noteica metodiku, kā aprēķināt attiecīgās summas.⁶⁰ Rezultātā 1927./28.g. un īpaši 1928./29.g. KF budžets strauji pieauga. Šī iemesla dēļ no 1928./29.g. valsts budžetā vairs nebija paredzētas piemaksas KF, jo, pamatojoties uz iepriekš minēto rīkojumu, KF beidzot sāka pilnā apjomā saņemt tam likumā paredzētos procentus no alkohola tirdzniecības.⁶¹ Kopumā tātad līdz pat 1927./28.g. KF saņēma tikai daļu no tiem līdzekļiem, ko tam paredzēja likums.

Pēc Ā.Šildes aprēķiniem, no 1920.g. līdz 1934./35. saimniecības gadam, KF dažādiem projektiem kopsummā bija izmaksājis vairāk kā 13 miljonus latu.⁶² Savos aprēķinos viņš izmantojis V.Salnīša „Latvijas kultūras statistikā” atrodamos datus. Šo izdevumu savos darbos izmantojuši arī citi pētnieki un, tā kā to izdevusi Valsts statistiskā pārvalde, minētais avots šķiet pilnīgi uzticams. Neskatoties uz to, LKS atrodami dati dažkārt nesaskan ar citos avotos esošo informāciju, kā rezultātā nākas konstatēt vairākas problēmas, kas saistītas ar šo datu izpēti un ticamību.

Informācija par KF piešķirto pabalstu apjomiem ir publicēta dažādos izdevumos, tādēļ tā ir viegli pieejama. Pirmkārt, jau datus par KF piešķirto pabalstu kopsummām var atrast vairākos Valsts statistiskās pārvaldes izdevumos: „Latvijas kultūras statistika 1918.—1937.g.”⁶³ (dati no tās ir ievietoti 3.7.pielikuma tabulas 2.slejā), „Latvijas valsts finanses 1918./1920.—1931./1932.”⁶⁴ (dati no tās ir ievietoti 3.7.pielikuma tabulas 3.slejā), kā arī „Latvijas statistiskajās gada grāmatās”⁶⁵ (dati no tām ir ievietoti 3.7.pielikuma tabulas 4.slejā). Ziņas par KF piešķirto pabalstu apjomu publicētas arī paša fonda izdotajā grāmatā par tā pirmajiem 8 darbības gadiem⁶⁶ (dati no tās ir ievietoti 3.7.pielikuma tabulas 5.slejā). Visbeidzot, no 1923.g. līdz 1933.g. pārskati par KF darbību tika publicēti arī oficiālā „Valdības Vēstnesis” (dati no tiem ir ievietoti 3.7.pielikuma tabulas 6.slejā). Daļa no VV publicēto pārskatu oriģināliem atrodami arī LVVA dokumentos.⁶⁷ Neskatoties uz

⁵⁹ VV. – 1927.g. 21.jūnijs. – Nr.135. – 8.lpp.

⁶⁰ VV. – 1927.g. 27.jūnijs. – Nr.137. – 1.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 145.lpp.

⁶¹ 1932./33.g. valsts budžetā atkal bija iekļauta piemaksa KF, kas bija jāizlieto „pabalstiem kultūras biedrībām provincē” (sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 1.slejas aili par 1932./33.g.). Šī 1932./33.g. piemaksa bija saistīta ar to, ka krīzes laikā strauji bija samazinājušies KF ieņēmumi un fonds vairs nespēja finansēt visus plānotos pasākumus. Kā paskaidroja Budžeta komisijas referents J.Birznieks, šī summa budžetā ieviesta „pēc diezgan plašām un garām debatēm”, jo „nevar uz reizi atraut visus pabalstus provinces teātriem” (sk. LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 393.sl.).

⁶² Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914.-1940. – 481.-483.lpp.; sk. arī IMM. – 1924.g. jūlijs. – Nr.7. – 46.lpp.

⁶³ LKS. – 163.lpp.

⁶⁴ Latvijas valsts finanses 1918./1920.—1931./1932. – 150.lpp.

⁶⁵ Latvijas statistiskā gada grāmata: 1932. – 54.lpp.; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1933. – 48.lpp.; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1934. – 52.lpp.; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1935. – 60.lpp.

⁶⁶ Kultūras fonds 1920—1928. – 13., 14., 23.-27.lpp.

⁶⁷ Kultūras fonds 1.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.-2.lpp.;

tik plašu informācijas klāstu, datus par fonda piešķirto pabalstu kopējo apjomu dažādos avotos parādās atšķirīga (vietām pat būtiski atšķirīga) informācija.

Ja salīdzina visos minētajos avotos nosauktās un 3.7.pielikuma tabulā apkopotās KF piešķirto pabalstu kopsummas, redzams, ka dati par vieniem un tiem pašiem gadiem dažādos avotos nereti atšķiras. It īpaši teiktais attiecināms uz divdesmitajiem gadiem, kad informācija par KF piešķirto pabalstu kopsummām saskan tikai par 1926./27.g. un 1929./30.g. Pārējos gados vismaz vienā no avotiem minētā kopsumma ir atšķirīga.

Saprotams, ka vislielākās neskaidrības par KF piešķirto pabalstu kopapjomu ir attiecībā uz divdesmito gadu sākumu. Izdevumos „Latvijas kultūras statistika” un „Latvijas valsts finanses” par 1920./21. un 1921./23. gadiem minēta viena KF piešķirto pabalstu kopsumma: Ls.875 214⁶⁸ (šīs summas ekvivalents Latvijas rubļos abos izdevumos nav minēts). Tāda pati summa minēta arī grāmatā „Kultūras fonds 1920—1928”⁶⁹. Tomēr, kā jau minēts publicēto avotu apskatā, šīs pašas grāmatas citās lappusēs norādītas arī citas summas,⁷⁰ un grāmatas tekstā nav nekādas norādes par šādu atšķirību iemesliem. Situāciju vēl sarežģītāku padara mēģinājums iepriekš minētos skaitļus salīdzināt ar KF pārskatos minētajām summām.⁷¹ Jākonstatē, ka neviena no pārrēķinātajām summām nesaskan ne ar vienu no grāmatā „Kultūras fonds 1920—1928” minētajām summām.⁷² Atliek vēl piebilst, ka noskaidrot aplūkoto atšķirību iemeslus no minētajos avotos ietvertās informācijas nav iespējams.

Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. // VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.102. – 1.-2.lpp.; Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1924.g. 1.aprīļa līdz 1925.g. 1.aprīlim. // VV. – 1925.g. 12.jūnijs. – Nr.128. – 1.-3.lpp.; turpat, 13.jūnijs. – Nr.129. – 1.-2.lpp.; Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim. // VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 1.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.100. – 1.-2.lpp. (sk. arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 3.l., 9.-16.lp.); Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 2.-3.lpp.; turpat, 20.maijs. – Nr.111. – 1.-2.lpp. (sk. arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 4.l., 15.-23., 30.-38.lp.); Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 3.-5.lpp.; turpat, 30.maijs. – Nr.118. – 3.-4.lpp. (sk. arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 5.l., 43.-53., 98.-108.lp.); Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.-5.lpp. (sk. arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 6.l., 32.-44., 56.-68.lp.); Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 1.-4.lpp. (sk. arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 7.l., 47.-55.lp.); Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 1.-4.lpp. (sk. arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 8.l., 37.-43.lp.); Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1931.g. 1.aprīļa līdz 1932.g. 1.aprīlim. // VV. – 1933.g. 18.maijs. – Nr.110. – 1.-3.lpp. (sk. arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 10.l., 9.-14.lp.).

⁶⁸ LKS. – 163.lpp.; Latvijas valsts finanses 1918./1920. — 1931./1932. – 150.lpp.

⁶⁹ Kultūras fonds 1920—1928. – 26.lpp.

⁷⁰ Sk. 3.7.pielikuma tabulas 5.slejas datus par 1920./21. un 1921./23.gadiem, kā arī attiecīgās atsaucēs.

⁷¹ 1920./21.g. pārskatā minēts, ka KF šajā laikā pabalstos izdevis L.rbl.8 491 540 (sk. *Kultūras fonda domes darbība no 1.dec. 1920.g. līdz 1.dec. 1921.g. // Darba Balsis. – 1922.g. 28.janvāris. – Nr.22. – 2.-3.lpp.*), kas pārrēķinot latos (pēc kursa Ls.1 = 50 rbl.) būtu Ls.169 830 (protams, ņemot vērā, ka šāds pārrēķins, valūtas kursa svārstību dēļ, ir ļoti nosacīts). Savukārt 1921./23.g. pārskatā minēts, ka KF šajā laikā piešķīris 28 835 000 Latvijas rubļu (sk. *Kultūras fonds I.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.-2.lpp.*), t.i., Ls.579 560 (tātad abos pārskatos kopā: Ls.749 390).

⁷² Sk. 3.7.pielikuma tabulas 1. un 2.aili.

Pretrunas datos par 1920./21. – 1921./23.g. šajā gadījumā vairāk aplūkotas kā raksturīgākais piemērs. Kā redzams no 3.7.pielikuma tabulas ailēm, nesakritības un pretrunas starp dažādiem avotiem ir konstatējamās lielākajā daļā datu par KF piešķirto pabalstu kopsummām divdesmitajos gados.

Noskaidrot cēloņus šo datu nesakritībām bieži vien ir ļoti problemātiski. Pirmkārt, jau vairākos gadījumos acīmredzot var runāt par diezgan banālu pārrakstīšanos vai drukas kļūdu.⁷³ Otrkārt, vēl viens datu atšķirību iemesls ir kļūdas aprēķinos, kas konstatējamās KF pārskatos par fonda piešķirtajiem pabalstiem (par tām runāts jau publicēto avotu apskatā).

Nākas konstatēt, ka visu iepriekš minēto jautājumu un nesakritību noskaidrošanai acīmredzot būtu nepieciešams speciāls pētījums par KF finansēm, jo no autora izpētītajiem materiāliem šo nesakritību iemeslus noskaidrot iespējams tikai daļēji un pārsvarā tikai hipotētiskā formā. Jāatzīmē gan arī, ka vairumā gadījumu šīs neprecizitātes un atšķirības minētajos avotos bija par salīdzinoši nelielām summām (izņemot ziņas par KF pirmajiem darbības gadiem). Tātad KF piešķirto summu kopējās tendences tas būtiski neietekmē.

Kopumā, kā redzams no 3.7.pielikuma, divdesmito gadu sākumā un vidū KF piešķirto pabalstu summu kopējais apjoms katru gadu pieaug, un 1928./29.g. tas pārsniedza 2 mlj. latu robežu. Nākamo 4 gadu laikā fonda budžets pakāpeniski kritās un 1932./33.g. sasniedza zemāko līmeni, bet nākamajos gados atkal pieauga.

Tā kā par visticamākajiem un arī informatīvā ziņā vispilnīgākajiem avotiem ir uzskatāmi „Valdības Vēstnešos” publicētie KF piešķirto pabalstu pārskati (pat neskatoties uz tiem trūkumiem, kas minēti publicēto avotu apskatā), tad tālākajās šā darba apakšnodalās KF piešķirto pabalstu apjoma izpētei šie pārskati tiks izmantoti kā galvenie avoti.

No KF pārskatos esošās informācijas var arī aptuveni noteikt, kādu daļu no pabalstiem KF piešķīra kultūras vajadzībām un kādu izglītības vai citām vajadzībām. Te gan uzreiz jāatzīmē, ka novērtēt – kas būs „kultūras”, bet kas „izglītības un citas”

⁷³ Piem., pārskatā par KF piešķirtajiem pabalstiem 1928./29.g. minēts, ka šajā gadā to kopsumma bijusi Ls.2 059 535,43 (sk. *Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.-5.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 6.l., 32.-44., 56.-68.lp.*). Tāda pati summa (tikai bez cipariem aiz komata) minēta arī izdevumā par valsts finansēm (sk. *Latvijas valsts finanses 1918./1920. – 1931./1932. – 150.lpp.*). Savukārt LKS minēts, ka šajā gadā KF piešķīris pabalstus par 2 059 636 latiem (sk. *LKS. – 163.lpp.*). Tā kā vairumā avotu (t.sk. KF oficiālajā pārskatā, kas uzskatāms par salīdzinoši ticamāko avotu) minēta summa Ls.2 059 535, tad domājams, ka tā arī uzskatāma par pareizo. Savukārt tā kā LKS publicētās summas pēdējie trīs cipari „636” ir vizuāli ļoti līdzīgi „535”, tad, visticamāk, šajā gadījumā runa ir par pārrakstīšanās vai pat tikai drukas kļūdu. Tāpat par pārrakstīšanās kļūdu, visticamāk, jāuzskata arī „Latvijas kultūras statistikā” minētā KF piešķirto pabalstu summa par 1925./26.g., t.i., Ls.990 542 (sk. *LKS. – 163.lpp.*). Lai gan citos 3.7.pielikuma tabulā minētajos avotos par šajā gadā piešķirto KF pabalstu kopsummu arī konstatējamās atšķirības, tomēr redzams, ka visas citas iespējamās summas (t.sk. KF oficiālajā pārskatā minētās) pārsniedz 1 miljona latu robežu. Līdz ar to maz ticams, ka LKS minētā summa ir pareiza.

vajadzības vismaz daļēji nāksies diezgan formāli. Piemēram, skaidrs, ka teātriem vai muzejiem paredzētās summas var definēt kā izdevumus kultūras vajadzībām, savukārt skolu pabalstiem (izņemot mūzikas un mākslas skolas) vai pretalkohola kustības veicināšanai atvēlētās summas droši var kvalificēt kā izdevumus izglītības un citām vajadzībām. Ievērojami grūtāk ir noteikt, kurām no šīm nozarēm (kultūrai vai izglītībai) pieskaitāmi daudzajām biedrībām piešķirtie pabalsti. Ja, piemēram, tādu sadaļu kā „kulturālām biedrībām Rīgā” samērā droši var definēt kā izdevumus kultūras mērķiem, tad tādas sadaļas kā „Ārpusskolas izglītībai” vai „Dažādām organizācijām”, nezinot to saturu, nav iespējams pieskaitīt ne vienai, ne otrai jomai, bet uz kultūru attiecināmie izdevumi šajās KF pārskatu ailēs ir sīkāk atšifrēti 3.8.pielikuma 3.—5.tabulās. Neskatoties uz to, 3.8.pielikumā esošo KF pabalstu sadalījums „kultūras” un „izglītības u.c.” izdevumos tik un tā paliks zināmā mērā formalizēts, jo, kā jau minēts ievadā, robežu starp „kultūru” un „izglītību” gan tagad, gan jo īpaši 20.-30. gados, novilkt ir ārkārtīgi grūti, un tā jebkurā gadījumā paliks vairāk vai mazāk nosacīta. Šīs atrunas pastāvīgi jāņem vērā, aplūkojot 3.8.pielikuma pirmajās divās tabulās esošo informāciju.

Kā redzams no 3.8.pielikuma 1.tabulas kopsavilkumu ailēm, kultūras vajadzībām atvēlētie līdzekļi KF piešķirtajos pabalstos visos apskatāmajos gados ir bijuši lielāki nekā izglītības vai citiem mērķiem atvēlētie līdzekļi, taču to savstarpējā proporcija bija diezgan mainīga. Piemēram, 1921./23. budžeta gadā izdevumi kultūras vajadzībām (21,8 mlj. Latvijas rbļ., t.i., 436,7 tk. latu) bija aptuveni 3 reizes lielāki nekā izdevumi izglītībai u.c. vajadzībām (7,1 mlj. Latvijas rbļ., t.i., 142,9 tk. latu), bet 1931./32.g.: kultūrai (667,0 tk. latu) piešķirto pabalstu summa bija gandrīz 3,5 reizes lielāka nekā izglītībai u.c. vajadzībām (191,4 tk. latu). Savukārt 1923./24. – 1926./27. un 1928./29.g. šī disproporcija bija salīdzinoši mazāka.⁷⁴

Domājams, ka pamatā šāda tendence ar diezgan izteiktu kultūras vajadzībām atvēlēto izdevumu prevalēšanu pār izglītības u.c. vajadzībām atvēlētajiem pabalstiem, kura turklāt 20.gadu otrajā pusē un 30.gadu pirmajā pusē pastiprinājās, ir tieši saistīta ar valsts budžeta attīstības tendencēm šajā pašā laikā. Kā jau minēts iepriekšējā nodaļā, 20.gadu otrajā pusē un 30.gadu pirmajā pusē kultūras vajadzībām atvēlēto finanšu īpatsvars valsts budžetos salīdzinājumā ar izglītības vajadzībām atvēlētajiem izdevumiem samazinājās.⁷⁵ Tas nozīmē, ka KF dome bija „spiesta” kultūras pasākumus atbalstīt vairāk kā izglītību. Tā kā KF domes sastāvs, kā jau minēts, no politiskā viedokļa miniatūrā atspoguļoja attiecīgā Saeimas sasaukuma politisko sastāvu, tad šāda „darba dalīšana” starp kultūras finansēšanu

⁷⁴ Sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas kopsavilkumu ailes.

⁷⁵ Sk. arī 2.6.pielikuma tabulas 5.sleju.

no valsts budžeta un no KF bija diezgan likumsakarīga. Tajā pašā laikā arī KF pabalstīto kultūras nozaru starpā nebija „vienlīdzības”. Dažām nozarēm KF piešķīra pat ļoti lielus līdzekļus, citām – ievērojami mazākus.

5.3. KF visvairāk atbalstītās kultūras nozares

5.3.1. *Bibliotēku finansēšana*

Ja Valsts bibliotēka, kā jau minēts, bija vienīgā bibliotēka, kas tika finansēta no valsts budžeta, tad nevalstiskās bibliotēkas saņēma atbalstu no Kultūras fonda. Jau 1921./23.g. „Tautas bibliotēkām” KF bija piešķīris kopumā 9,8 mlj. Latvijas rubļu (196,7 tk. latu). Šī summa gan attiecas arī uz skolu bibliotēkām, taču, kā redzams no 3.8.pielikuma,⁷⁶ tā vienalga ir lielākā summa (salīdzinājumā ar citiem pabalstiem), ko KF šajā pārskata periodā bija piešķīris kādai kultūras nozarei. Nākamajos divos gados „Tautas bibliotēkām” atvēlēto KF līdzekļu apjoms samazinājās (1923./24.g. – 138,5 tk. latu; 1924./25.g. – 35 tk. latu), bet pēc tam līdz pat trīsdesmito gadu sākumam „Tautas bibliotēkām” paredzēto KF pabalstu apjoms svārstījās 51—100 tk. latu robežās.⁷⁷ Bez tam šajā pat laikā KF piešķīra plašus līdzekļus arī skolu bibliotēkām 55—90 tk. latu robežās, kā arī mazākas summas dažādu biedrību un organizāciju bibliotēkām.⁷⁸ Visbeidzot, divdesmito gadu otrajā pusē KF katru gadu sāka piešķirt arī 46,9—77,7 tk. latu lielus pabalstus bibliotēkām paredzēto žurnālu abonēšanai (1932./33. – 1934./35.g. žurnālu abonēšanai plānoto pabalstu apjoms saruka līdz 5,5—14,4 tk. latiem). 1928./29. – 1931./32.g. KF piešķīra arī 7—28 tk. latu Latviešu konversācijas vārdnīcu iegādei bibliotēkām, kā arī 5,1—13,7 tk. latu dažādu citu izdevumu iegādāšanai bibliotēkām.⁷⁹ Tātad kopumā divdesmitajos gados bibliotēku vajadzībām KF piešķīra vairāk kā 100 tk. latu katru gadu, bet 1923./24.g., 1925./26.g. un 1926./27.g. pat vairāk kā 200 tk. latu. Krīzes laikā, konkrēti, 1932./33.g., kad KF budžets bija vismazākais, gandrīz pilnībā tika svītroti arī pabalsti bibliotēkām un, lai arī 1933./34.g. un 1934./35.g. šī situācija salīdzinoši uzlabojās, taču šīs summas vienalga diezgan tālu atpalika no divdesmitajos gados bibliotēkām piešķirto KF pabalstu apjoma.⁸⁰

Te gan jāņem vērā, ka dažādos avotos atrodams atšķirīgs šo KF piešķirto līdzekļu apjoms bibliotēkām. Piemēram, pārskatā par KF pabalstiem 1925./26.g. minēts, ka, neskaitot „Tautas bibliotēkām” piešķirtos 100 tk. latus un skolu bibliotēkām piešķirtos 60 tk. latus, KF

⁷⁶ Sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 2.sleju, kā arī 2.tabulas 2.-3.sleju.

⁷⁷ Sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 1.aili.

⁷⁸ Sk. turpat, 2. un 3.aili.

⁷⁹ Sk. turpat, 4., 5.aili un 2., 3.atsauci; 3.12.pielikuma tabulas 3.-5.ailes, kā arī kopsavilkuma aili par bibliotēkām.

⁸⁰ Sk. turpat, 1.-4.ailes, 12., 13. un 14.slejas.

bija piešķīris arī 1 000 latu „Ludzas pilsētas valdei bibliotēkas vajadzībām”,⁸¹ (t.i., kopā 161 tk. latu), savukārt izdevuma „Kultūras fonds 1920—1928” tabulā par piešķirto pabalstu summām minēti tikai 100 tk. latu „Tautas bibliotēkām” un 60 tk. latu skolu bibliotēkām⁸² (t.i., kopā 160 tk. latu). Vēl lielāka atšķirība avotos ir par KF piešķirtajiem pabalstiem „Tautas bibliotēkām” 1927./28.g.: ja grāmatas „Kultūras fonds 1920—1928” tabulā minēts 65 tk. latu „Tautas bibliotēkām”,⁸³ tad KF pārskatā minēti tikai 52,3 tk. latu.⁸⁴

Šo atšķirību noskaidrošanai un KF piešķirto summu precizēšanai, kā jau minēts, acīmredzot būtu nepieciešams īpašs pētījums par KF darbību un tā piešķirtajiem līdzekļiem, tomēr jebkurā gadījumā ir redzams – publisko un skolu bibliotēku veidošanai un uzturēšanai KF atvēlēja ievērojamus finanšu līdzekļus. Turklāt jāņem vērā, ka iepriekš minētie piešķirumi neiekļauj pilnīgi visu KF sniegto finanšu palīdzību bibliotēku veidošanā.⁸⁵ Nevar izslēgt, ka, ja detalizēti izpētītu KF piešķirto pabalstu sarakstus un domes sēžu protokolus, tad atsevišķos gados summas, kas piešķirtas sabiedriskajām organizācijām bibliotēku vajadzībām, varētu izrādīties pat vēl lielākas.

Kopumā no izklāstītā redzams, ka Kultūras fonds bibliotēku vajadzībām atvēlēja lielas summas – īpaši līdz trīsdesmito gadu sākuma krīzei. Lai arī KF atbalsts bibliotēkām bija ļoti ievērojams arī turpmākajos gados (izņemot 1932./33.g.), tomēr no 1927./28.g. visvairāk pabalstus no KF sāka saņemt teātri (par kuriem runa būs tālāk). Bibliotēkām paredzēto pabalstu kopējā apjoma samazinājums trīsdesmitajos gados nebija saistīts tikai ar krīzi. Liela daļa Latvijas bibliotēku, kā jau minēts, bija atjaunotas vai no jauna izveidotas divdesmito gadu sākumā. Kad tas bija izdarīts, tad šīm izveidotajām vai atjaunotajām bibliotēkām bija jāpalīdz iegādāties jaunus izdevumus un uzturēt šīs bibliotēkas, taču tas jebkurā gadījumā bija lētāk nekā veidot simtiem bibliotēku pilnīgi no jauna. Līdz ar to saprotams, ka bibliotēkām piešķirto pabalstu apjoms samazinājās arī objektīvu iemeslu dēļ, neatkarīgi no krīzes. Kopumā tas nozīmē, ka KF līdzekļu ieguldīšana bibliotēku attīstībā, kā rezultātā strauji pieauga gan bibliotēku skaits, gan tajās esošās literatūras apjoms, radīja iespēju Latvijas iedzīvotājiem daudz plašāk iepazīties ar preses izdevumiem, literatūru un attiecīgi celt savu kultūras un izglītības līmeni.

⁸¹ VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 1.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 3.l., 9.lp.

⁸² Kultūras fonds 1920—1928. – 25.lpp.

⁸³ Turpat.

⁸⁴ VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 3.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 5.l., 43.lp.

⁸⁵ Piem., 1925./26. un 1926./27. budžeta gados KF ir piešķīris attiecīgi 2 600 un 400 latus Latvijas bibliotekāru biedrībai un 1927./28.g. – Ls.500 V.Ķuzes fabrikas darbinieku bibliotēkas komisijai. (sk. 3.8.pielikuma 5.tabulas 4. un 5.ailes).

5.3.2. *Teātru, operu un mūzikas institūciju finansēšana*

Kā jau minēts, teātru finansēšanas apjomi un principi no valsts budžeta vairākkārt mainījās, un šīs izmaiņas skāra arī teātru finansēšanu no KF. Skatoties no tīri skaitliskā viedokļa, teātriem piešķirto KF pabalstu kopsummas divdesmitajos gados gandrīz nepārtraukti pieauga. Ja 1921./23.g. KF teātriem kopumā bija piešķīris 54,5 tk. latus, tad 1928./29.g. teātriem piešķirto pabalstu kopējais apjoms bija sasniedzis 386,7 tk. latus, t.i., šī summa bija pieaugusi 7 reizes. Turpmākajos gados KF pabalstu apjoms teātriem gan atkal kritās un 1932./33.g. bija samazinājies līdz 135 tk. latiem, savukārt pēc tam atkal pieauga, un 1934./35.g. KF budžetā teātru vajadzībām bija paredzēts izdot 248 tk. latus, t.i., tikai nedaudz mazāk kā 1927./28.g.⁸⁶ Turklāt jāpievērš uzmanība arī kādai būtiskai niansei. 1932./33.g. KF piešķirto pabalstu apjoms teātriem bija vismazākais salīdzinājumā ar iepriekšējiem un nākamajiem gadiem (neskaitot divdesmito gadu pirmo pusi), teātriem kopumā piešķirtie 135 tk. lati aptuveni atbilst 1925./26.g. līmenim. Tomēr jāņem vērā arī fakts, ka 1925./26.g. KF piešķirto pabalstu kopsumma pārsniedza 1,0 mlj. latu, savukārt 1932./33.g. KF budžeta apjoms bija tikai 613 tk. latu, tātad redzams, ka teātriem atvēlēto līdzekļu īpatsvars KF budžetā bija būtiski pieaudzis.

Vēl viena būtiska nianse, kas jāņem vērā, ir teātriem paredzēto KF pabalstu apjoma sadalījums starp Rīgas u.c. pilsētu teātriem. Vairumā gadījumu citu pilsētu teātriem piešķirto pabalstu kopsumma bija lielāka nekā Rīgas teātriem, turklāt līdz 1926./27.g. šī tendence bija sevišķi izteikta, kad citu pilsētu teātriem piešķirto pabalstu apjoms bija 2—3 reizes lielāks nekā Rīgas teātriem piešķirtā summa. Divdesmito gadu beigās un trīsdesmito pirmajā pusē šis „disbalanss” mazinājās un atsevišķos gados (1927./28.g., 1930./31.g., 1931./32.g.) Rīgas teātriem paredzēto pabalstu kopapjoms bija pat lielāks kā citu pilsētu teātriem, savukārt 1932./33.g. budžetā šīs summas bija vienādas.⁸⁷

Fakts, ka citu pilsētu teātriem paredzēto pabalstu apjoms vairumā gadījumu bija lielāks kā Rīgas teātriem, ir likumsakarīgs, jo „provinču” teātriem objektīvi bija mazāk iespēju piesaistīt apmeklētājus nekā Rīgas teātriem. Pirmkārt, jau citās pilsētās (īpaši mazpilsētās) bija mazāks iedzīvotāju skaits, attiecīgi arī potenciālo teātra interesentu skaits. Otrkārt, mazpilsētās, teātriem nebija pieejamas tik plašas un atbilstošas telpas kā Rīgas teātriem. Tas viss, protams, nevarēja neatsaukties uz teātru ienākumiem un attiecīgi arī uz to „izdzīvošanas” iespējām. Līdz ar to, ja valsts vēlējās atbalstīt teātrus citās Latvijas pilsētās, tad KF bija „spiests” pabalstīt citu Latvijas pilsētu teātrus.

⁸⁶ Sk. 3.13.pielikuma tabulas kopsavilkuma ailes.

⁸⁷ Sk. turpat, kopsavilkuma ailes par Rīgas un citu pilsētu teātriem.

Aplūkojot atsevišķiem teātriem piešķirto pabalstu apjomu, arī konstatējamas zināmas likumsakarības, kas saistītas ar jau iepriekš teikto. 1928./29.g. visiem teātriem piešķirto pabalstu apjoms, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bija pieaudzis, turklāt vairākiem teātriem pat ļoti būtiski (piemēram, Dailes teātrim, Strādnieku teātrim, Torņakalna teātrim, „provinču” teātriem).⁸⁸ Šis pieaugums pamatā saistīts ar diviem apstākļiem. Pirmkārt, kā jau minēts, 1928./29.g. KF piešķirto pabalstu kopsumma vispār bija vislielākā apskatāmajā laika periodā un attiecīgi fondam arī bija vislielākās iespējās tai vai citai kultūras nozarei piešķirt vairāk līdzekļus kā iepriekš. Otrkārt, Saeima šajā gadā bija pieņēmusi lēmumu – teātru pabalstīšanu pārceļt no valsts budžeta uz KF un, lai arī šis lēmums pilnībā netika īstenots, bet vēlāk pat atcelts, tomēr teātriem paredzēto pabalstu īpatsvars KF piešķirto pabalstu kopsummā vienalga bija pieaudzis. Vienīgais izņēmums no iepriekš minētā bija LNO, kurai 1927./28.g. KF piešķīra 100 tk. latu lielu pabalstu, savukārt citus gadus Nacionālā opera no KF pabalstus nesaņēma.⁸⁹ Kā redzams, šis fonda pabalsts operai tika piešķirts tajā pašā gadā, kad tā bija saņēmusi vislielāko summu (Ls.650 tk.) arī no valsts budžeta, tātad KF šajā gadā gluži vienkārši tika iesaistīts operas finanšu „caurumu lāpīšanā”.

Turpmākajos gados, pēc 1928./29.g., teātriem piešķirto KF pabalstu kopsumma pakāpeniski samazinājās (īpaši 1932./33.g. un arī nākamajos divos gados tās apjoms atpalika no 1927./28.g. apjoma), taču dažiem teātriem atvēlētais pabalsts šajā laikā pat pieauga. Piemēram, Strādnieku teātrim 1929./30.g. KF pabalsts bija 35 tk. latu, bet nākamajos divos gados ik gadu pat 40 tk. latu.⁹⁰ Šis fakts ir vēl jo zīmīgāks tādēļ, ka Strādnieku teātri uzturēja un vadīja LSDSP pārstāvji vai sociāldemokrātiem „tuvu stāvoši” cilvēki, bet, tajā pašā laikā, 1928. – 1931.g., Saeimā (attiecīgi, arī KF domē) vairākumā bija „labējā spārna” koalīcija un arī LZS pārstāvja H.Celmiņa vadītā valdība bija „labēja” (pēc sociāldemokrātu apzīmējuma – reakcionāra). Šādos apstākļos pabalsta palielināšana Strādnieku teātrim pilnībā apgāž visas runas par „strādnieku kultūras apspiešanu”, par ko Saeimā laiku pa laikam patika izrunāties sociāldemokrātu pārstāvjiem.

Papildus visam minētajam jāatceras, ka iepriekš aplūkotie KF pabalsti teātriem neietver pilnīgi visus KF izdevumus teātra nozares attīstībai Latvijā. 20.-30.gadu KF pārskatos, cita starpā, bija arī sadaļa, kas dažādos gados tika apzīmēta ar nosaukumiem „Kultūras veicināšanas biedrībām provincē”, „Kulturālām biedrībām provincēs” vai „Kulturālām biedrībām un organizācijām provincēs” un tās ietvaros parasti bija iekļauta sīkāka sadaļa: „skatuvei”. Šīs sadaļas ietvaros pabalsti tika piešķirti dažādām lauku vai mazpilsētu organizācijām – gan lai tās varētu pilnvērtīgi iekārtot savus kultūras vai „tautas”

⁸⁸ Sk. 3.13.pielikuma tabulas 7. un 8.sleju.

⁸⁹ Sk. turpat, 7.aili.

⁹⁰ Sk. turpat, 2. un 5.aili.

namus, gan arī dažādu pasākumu (t.sk. teātra izrāžu) organizēšanai. Piemēram, 1924./25.g. „skatuvei” atvēlētie pabalsti veidoja pat 38,2 tk lielu summu. Turpmākajos gados „skatuvei” atvēlēto līdzekļu apjoms gan pakāpeniski samazinājās un 1931./32.g. tas bija „nokrities” līdz 11,2 tk. latiem.⁹¹ Lai arī uz citu pabalstu fona šīs summas nešķiet lielas, tomēr nedrīkst aizmirst, ka tieši šo „skatuvei” paredzēto pabalstu ietvaros tika atbalstīti atsevišķi amatieru uzvedumi, gan arī citas teātra cienītāju aktivitātes dažādās Latvijas nomalēs, kas bez šiem KF pabalstiem varbūt nebūtu iespējamas.

Visbeidzot, KF piešķīra pabalstus arī atsevišķiem aktieriem un „skatuves darbiniekiem”⁹² ceļojumiem uz ārzemēm (piem., F.Ertneri, G.Žibaltam, T.Bangai u.c.). Parasti gada laikā šādi pabalsti tika piešķirti 6—12 aktieriem vai „skatuves darbiniekiem” (1923./24.g. tikai diviem⁹³), t.i., diezgan nelielam skaitam, taču katram atsevišķam aktierim vai „skatuves darbiniekam” piešķirto pabalstu summas bija visai atšķirīgas (salīdzinoši biežāk tās svārstījās vidēji 500—800 latu robežās). Aktieriem un „skatuves darbiniekiem” piešķirto pabalstu kopējās summa ik gadu svārstījās 1,6—9,2 tk. latu robežās.⁹⁴ Lai novērtētu šo šķietami nelielo summu nozīmi, jāatceras, ka daudziem no Latvijas „skatuves darbiniekiem” vairumā gadījumu nebija līdzekļu, lai patstāvīgi aizbrauktu uz ārzemēm un gūtu kādu priekšstatu par „skatuves mākslas” norisēm citās valstīs. Šāds pabalsta veids bija viņu vienīgā iespēja papildināt savu izglītību ārpus Latvijas.

KF ietvaros dažādi mūzikas pasākumi un institūcijas tika finansētas gan salīdzinoši vairāk, gan arī dažādākiem mērķiem, nekā valsts budžeta ietvaros. Pirmkārt jau jāmin „provinču” kultūras biedrībām paredzētie pabalsti mūzikas instrumentiem, t.i., faktiski orķestru vai citu instrumentālu kolektīvu vajadzībām. Divdesmitajos gados šim nolūkam paredzētā summa pakāpeniski pieauga no 1,7 tk. 1923./24.g. līdz 11,1 tk. latiem 1926./27.gadā, savukārt 1928./29. – 1931./32.g. svārstījās 15,3—25,2 tk. latu apmērā.⁹⁵

No mūzikas institūcijām pastāvīgu KF pabalstu saņēma tikai divi mūzikas kolektīvi – Rīgas simfoniskais orķestris (1925./26. – 1931./32.g. piešķirto pabalstu apjoms svārstījās 1,5—20 tk. latu robežās) un Liepājas filharmonija (1927./28. – 1931./32.g. ik gadu saņēma KF pabalstus 3,5—15 tk. latu robežās). Citas mūzikas organizācijas un kolektīvi (T.Reitera

⁹¹ Sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 18.aili.

⁹² KF pārskatos līdz 1927./28.g. ir sadaļa „aktieriem”, bet no 1928./29.g. – sadaļa „skatuves darbiniekiem”. Šo sadaļu saturs tomēr nav viennozīmīgi salīdzināms, jo, piem., KF 1929./30.g. pārskatā, bez aktieriem, sadaļā „ārzemju stipendijas un pabalsti [...] skatuves darbiniekiem” iekļauti arī gleznotāji H.Līkums un O.Skulme (sk. VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 4.lpp.), kas strādāja par dekoratoriem (scenogrāfiem) dažādos teātros.

⁹³ Sk. VV. – 1924.g. 7.maijs. – Nr.102. – 2.lpp.

⁹⁴ Sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 45.aili.

⁹⁵ Sk. turpat, 20.aili.

koris, Latvijas mūzikas veicināšanas biedrība u.c.) saņēma KF pabalstus vienu – divas reizes (acīmredzot konkrētām vajadzībām pēc attiecīgiem pieteikumiem), taču piešķirto summu lielums bija ļoti atšķirīgs. Piemēram, Rubiņšteina vārdā nosauktā Rīgas filharmonijas biedrība 1928./29.g. saņēma tikai 100 latu lielu pabalstu, savukārt T.Reitera koris 1925./26.g. saņēma 10 tk. latu lielu pabalstu.⁹⁶ Jāatceras arī jau minētie KF pabalsti „muzikāliju” (t.i., nošu) izdošanai.⁹⁷ Lai arī šīs summas jau tika minētas nodaļā par presi un grāmatniecību, un arī KF pārskatos „muzikāliju izdošanai” paredzētās summas pārsvarā tika iekļautas sadaļā par grāmatu izdošanu, tomēr faktiski nošu izdošana ir ne tik daudz preses vai grāmatniecības, cik mūzikas atbalstīšana.

Līdzīgi kā aktieriem un „skatuves darbiniekiem”, KF piešķīra arī pabalstus ārzemju ceļojumiem mūziķiem un „skaņu māksliniekiem” (3,7—17,8 tk latu robežās⁹⁸), kā arī no 1924./25.g. arī prēmijas par „mūzikas un skaņu mākslas ražojumiem” (1,5—4 tk. latu robežās⁹⁹). Zināmas summas no KF finansējuma prēmijām „mūzikas un skaņu mākslas ražojumiem”, visticamāk, bija paredzētas arī 1923./24.g. un 1932./33. – 1934./35.g., taču šajos KF pārskatos un budžetos mūzikas, mākslas, literārajām un zinātnes darbu prēmijām paredzētie līdzekļi minēti vienā sadaļā un nav atsevišķi sadalīti pa minētajām nozarēm, līdz ar to no minētajiem avotiem nav iespējams konstatēt – cik liela daļa no šīm summām tika piešķirta prēmijām par „mūzikas un skaņu mākslas ražojumiem”. Savukārt 1931./32.g., t.i., laikā, kad Latvijā arvien vairāk sāka izpausties ekonomiskā krīze, kā arī samazinājās KF budžeta kopapjoms, KF vairs nepiešķīra ne pabalstus kultūras darbiniekiem ārzemju ceļojumiem, ne arī prēmijas par „mūzikas un skaņu mākslas ražojumiem”.

Diemžēl ļoti minimāla informācija KF pārskatos ir par pabalstiem dziesmu svētkiem. Piemēram, no KF 1925./26.g. pārskata redzams, ka šajā gadā fonds piešķīris 2,5 tk. latus Latgales Jaunatnes Dziesmu svētku rīcības komitejai,¹⁰⁰ bet 1929./30.g. – 2 tk. latus Daugavpils novada Dziesmu mūzikas svētkiem un 500 latus Jēkabpils apkārtnes Dziesmu svētkiem,¹⁰¹ savukārt Vispārējo Dziesmu svētku vajadzībām paredzētus pabalstus KF pārskatos atrast nevar. Maz ticams, ka kultūras finansēšanai dibināta institūcija (t.i., KF) neatbalstītu tik vārienīgus mūzikas pasākumus kā Vispārējie Dziesmu svētki un aprobežotos tikai ar šādu nelielu summu piešķiršanu lokālo dziesmu svētku organizēšanai. Tātad jādomā, ka KF, visticamāk, piešķīra pabalstus gan atsevišķiem korim, kas gatavojās piedalīties Dziesmu svētkos, gan arī sabiedriskajām organizācijām, kuras bija iesaistītas

⁹⁶ Sk. 3.8.pielikuma 4.tabulas 12.-14.ailes un 5.tabulas 16.-23.ailes.

⁹⁷ Sk. 3.12.pielikuma tabulas 7.aili.

⁹⁸ Sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 44.aili.

⁹⁹ Sk. turpat, 50.aili.

¹⁰⁰ VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 2.lpp.; sk. arī 3.8.pielikuma 5.tabulas 24.aili.

¹⁰¹ VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 3.lpp.; sk. arī 3.8.pielikuma 4.tabulas 10., 11.ailes.

Dziesmu svētku rīkošanā, taču tā kā KF pārskatos bieži vien nav minēts tās vai citas summas piešķiršanas mērķis, tad attiecīgi pārskatos par pabalstiem Vispārējo Dziesmu svētku rīkošanai nekas nav minēts. Tātad arī šis jautājums varētu tikt atrisināts tikai speciālā pētījumā par KF finansēm.

5.3.3. Preses un literatūras finansēšana

Ar KF starpniecību valsts diezgan plaši atbalstīja arī grāmatu izdošanu. Pārsvārā šis atbalsts izpaudās kā finanšu līdzekļu piešķiršana dažādām institūcijām konkrētu darbu izdošanai. Te gan jāatzīmē, ka līdzekļi tika piešķirti nevis Latvijas grāmatu apgādiem, bet gan tieši sabiedriskajām organizācijām (piemēram, Skautu organizācijai, Senatnes pētītāju biedrībai, Latvijas ģeogrāfijas biedrībai u.c.), gan arī vairākām valsts institūcijām (piem., Valsts bibliotēkai, Pieminekļu valdei, Valsts arhīvam u.c.), to sagatavotu vai atbalstītu darbu izdošanai. Cita starpā jāatzīmē, ka atsevišķos gadījumos „pabalsti izdevējiem” tika piešķirti arī nacionālo minoritāšu organizācijām (piem., Baltkrievu grāmatizdevniecībai, Rēzeknes krievu skolotāju savienībai). Bez tam KF katru gadu vairākus tūkstošus latu piešķīra „manuskriptu iegūšanai” (piem., A.Ģintera manuskriptam „Latviešu zinātne un literatūra”, R.Blaumaņa darbu tulkojumiem angļu un franču valodās u.c.) un „muzikāliju izdošanai” (t.i., mūzikas sacerējumu izdošanai, kam līdzekļi tika piešķirti gan sabiedriskajām organizācijām, piem., Skaņražu kopai un Latvijas komponistu biedrībai, gan atsevišķiem mūzikas darbiniekiem, piem., L.Garūtai, E.Melngailim, E.Vīgneram, u.c.). Kopumā dažādu grāmatu izdošanai paredzēto KF pabalstu summas visos gados (par kuriem ir dati) nebija mazākas par 43 tk. latiem, bet atsevišķos gados (1925./26.g., 1926./27.g. un 1928./29.g.) grāmatu izdevējiem piešķirto pabalstu apjoms pat būtiski pārsniedza 100 tk. latu.¹⁰² Te gan jāmin, ka izdevējiem paredzēto pabalstu aprēķināšanā KF pārskatos nebija konsekvences.¹⁰³

¹⁰² Sk. 3.12.pielikuma tabulas 2.-7.ailes.

¹⁰³ KF pārskatos „grāmatu izdošanai” piešķirtie līdzekļi tika fiksēti atsevišķā sadaļā, taču šīs sadaļas sastādīšanas principi dažādos gados bija atšķirīgi. „Grāmatu izdošanai” paredzētie līdzekļi pamatā bija iekļauti divās galvenajās apakšsadaļās: „pabalsti autoriem”, kuras ietvaros KF pabalsti tika piešķirti literāru un zinātnisku darbu autoriem, kā arī „pabalsti izdevējiem”, kuras ietvaros pabalsti tika piešķirti dažādām institūcijām (pārsvārā sabiedriskajām organizācijām) dažādu darbu izdošanai. 1921./23. – 1928./29.g. KF pārskatos „grāmatu izdošanā” ietilpa arī apakšsadaļa „manuskriptu iegūšana”, kuras ietvaros līdzekļi tika piešķirti dažādu manuskriptu oriģināleksemplāru pirkšanai (1931./32.g. pārskatā divas summas ar formulējumu „manuskriptu iegūšanai” parādījās pārskata sadaļā „pabalsti izdevējiem”). „Muzikāliju izdošana” sākumā bija noformēta kā atsevišķa KF pabalstu sadaļa un tikai 1926./27.g. pārskatā šī sadaļa tika iekļauta starp „grāmatu izdošanai” paredzētajiem fonda pabalstiem. 1929./30. – 1931./32.g. pārskatos „muzikāliju izdošana” atsevišķi vispār nebija minēta, tādēļ šim mērķim atvēlēto pabalstu summa 3.12.pielikumā noteikta, ņemot vērā pārskatu sadaļā „pabalsti autoriem” atrodamo mūzikas darbinieku vārdus. 1927./28. – 1928./29.g. KF pārskatos „grāmatu izdošanai” paredzētajos pabalstos bija iekļauta jauna sadaļa: „žurnālu abonēšana Kultūras fonda tautas un skolu bibliotēkām” (1925./26. – 1926./27.g. KF pārskatos izdevumi „žurnālu abonēšanai” jau bija atrodami sadaļā: „pabalsti izdevējiem”), kura no 1929./30.g. KF pārskata bija iekļauta nevis pie „grāmatu izdošanas”, bet bibliotēku vajadzībām atvēlēto KF līdzekļu sadaļā. Arī pabalsts „Latviešu konversācijas vārdnīcas iegādāšanai bibliotēkām”, kas 1928./29. – 1929./30.g.

Literātiem un publicistiem paredzētie KF pabalsti tika piešķirti dažādās „nominācijās”. „Pabalsti autoriem”, no kuriem finanšu līdzekļi tika piešķirti gan literātiem (piem., Apsīšu Jēkabam, Aspazijai, V.Plūdonim, E.Virzam u.c.), gan zinātniekiem (piem., L.Arbuzovam, J.Plāķim. A.Švābem, J.Zēveram u.c.) dažādos gados varēja būt visai atšķirīgi: no 8,9 tk. latiem 1923./24.g. līdz 49,0 tk. latiem 1928./29.gadā. Arī turpmākajos gados līdzekļu apjoms, kas bija izmaksāts „pabalstos autoriem”, bija diezgan „viļņveidīgs”.¹⁰⁴ Turklāt rakstniekiem un žurnālistiem KF piešķīra gan stipendijas un pabalstus „ārzemju ceļojumiem”, gan prēmijas „beletristikai un publicistikai”, gan arī piešķīra „atzinības balvas”, turklāt katrai no šīm „nominācijām” KF katru gadu atvēlēja vairākus tūkstošus latu.¹⁰⁵ Tas nozīmē, ka kopumā literātiem un publicistiem KF ik gadus piešķīra vairākus desmitus tūkstošus latu. Piemēram, laikā no 1924./25.g. līdz 1930./31.g. visās iepriekš minētajās „nominācijās” iekļautās summas ik gadus svārstījās aptuveni 26,8—46,6 tk. latu robežās, bet 1928./29.g. pat pārsniedza 67 tk. latu.

Kopumā grāmatu izdošanai un literārajai darbībai atvēlēto KF pabalstu apjoms bija diezgan ievērojams (1924./25.g., kā arī 1926./27.g. tas būtiski pārsniedza pat 100 tk. latu robežu)¹⁰⁶ un atpalika tikai no fonda piešķirto pabalstu apmēra bibliotēkām un teātriem. Tātad, ņemot vērā KF finanšu kopējās iespējas, ir pamats uzskatīt, ka preses izdevumu finansiāla atbalstīšana bija viena no fonda prioritātēm (aiz bibliotēkām un teātriem).

5.4. KF mazāk atbalstītās kultūras nozares

5.4.1. Kultūrvēsturiskā mantojuma institūciju un pētījumu finansēšana

Samērā nelielu finanšu līdzekļu apjomu 1921. – 1932.g. KF piešķīra kultūrvēsturiskā mantojuma vākšanai, pētīšanai un aizsardzībai. Šim nolūkam ik gadu KF piešķirto līdzekļu summa svārstījās 4,8—18,4 tk. latu robežās. Līdz 1923./24. budžeta gadam KF piešķīra līdzekļus kultūrvēsturiskā mantojuma vajadzībām tikai sabiedriskajām organizācijām un privātpersonām,¹⁰⁷ jo Pieminekļu valde vēl nebija izveidota. Sākot ar 1924./25.g. budžetu, KF katru gadu piešķīra 1,8—6,5 tk. latu Folkloras krātuvei „folkloras

pārskatos bija „grāmatu izdošanai” paredzēto izdevumu starpā, 1930./31. – 1931./32.g. pārskatos bija pārcelts uz bibliotēkām piešķirto KF līdzekļu sadaļu. Tajā pašā laikā citu izdevumu „iegādāšana bibliotēkām” palika „grāmatu izdošanai” piešķirto līdzekļu sadaļā. Šāda nekonsekvence KF pārskatos minēto summu fiksēšanā dažādās sadaļās acīmredzot radusies tādēļ, ka gan žurnālu, gan Konversācijas vārdnīcas, gan arī citu izdevumu „iegādāšanu bibliotēkām” var definēt gan kā atbalstu izdevējiem, jo minētie izdevumi tika pasūtīti un pirkti „pa tiešo” no izdevējiem, gan kā fonda atbalstu bibliotēkām, jo šie izdevumi tika pirkti lai tos nodotu KF atbalstītajām publiskajām bibliotēkām. Visas minētās KF sadaļas, izmaiņas tajās un to summas ir iekļautas šā darba 3.12.pielikumā.

¹⁰⁴ Sk. 3.12.pielikuma tabulas 1.aili.

¹⁰⁵ Sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 36., 43., 46., 52. ailes.

¹⁰⁶ Sk. 3.12.pielikuma kopsavilkumu ailes.

¹⁰⁷ Sk. 3.9.pielikuma tabulas 2. un 3.sleju.

vākšanai”, kā arī trīs reizes pa 3 000 latiem Pieminekļu valdei „pilskalnu aprakstu un plānu izdošanai”. Sabiedriskajām organizācijām un privātpersonām piešķirto līdzekļu summa pārsvarā bija ap 1 000 latiem, retāk 2 000 latu. Vienīgais izņēmums bija Senatnes pētītāju biedrība, kas dažādu kultūrvēsturisko materiālu publicēšanai dažādos gados (gan ar pārtraukumiem) saņēma 3—6,9 tk. latu lielus pabalstus. Sabiedriskajām organizācijām un privātpersonām piešķirto līdzekļu mērķis pamatā bija folkloras vai „tautas gara mantu” vākšana un pētīšana, un vienīgais, kas „pamanījās” regulāri, visus gadus saņemt līdzekļus no KF kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai bija profesors P.Šmits „etnogrāfisku materiālu vākšanai” vai „etnogrāfiskiem pētījumiem”.¹⁰⁸ No 1923./24.g. KF izsniedza arī pabalstus „Latvijas pētīšanai” (8—15,6 tk. latu robežās, izņemot 1932./33.g., kad šim nolūkam līdzekļi piešķirti netika un 1933./34.g., kad „Latvijas pētīšanai” KF budžetā bija paredzēts tikai 5 tk. latu).¹⁰⁹ Lai arī pēdējo pabalstu veidu vismaz daļēji var uzskatīt par izdevumiem zinātnes vajadzībām, jo tā ietvaros pabalsti tika piešķirti zinātniekiem Latvijas ģeoloģijas, ģeogrāfijas, vēstures u.tml. izpētei, tomēr daļa šo pabalstu bija attiecināmi uz Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma izpēti. Diemžēl no KF 1932./33. – 1934./35.g. budžetiem nav iespējams konstatēt, vai un cik lielus pabalstus fonds piešķīra kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzībai, saglabāšanai un pētīšanai šajos gados. Var tikai hipotētiski pieņemt, ka, visticamāk, 1932./33.g. pabalstus kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzībai KF nepiešķīra, jo, pirmkārt, šajā gadā KF budžets samazinājās visvairāk un vairākās fonda budžeta pozīcijās līdzekļi nebija paredzēti vispār. Otrkārt, pabalstu piešķiršana nebija plānota „Latvijas pētīšanai”, t.i., tieši tai budžeta pozīcijai, kuras ietvaros pabalstus parasti piešķīra kultūrvēsturiskā mantojuma uzkrāšanas, pētīšanas un aizsardzības vajadzībām.¹¹⁰ 1933./34.g. un 1934./35.g. minētajā KF budžeta ailē „Latvijas pētīšana” bija plānoti attiecīgi 5 000 un 10 000 latu lieli līdzekļi¹¹¹ un ļoti iespējams, ka daļu no šīm summām fonda dome piešķīra arī kādai no 3.9.pielikumā minētajām, institūcijām vai personām kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzības un izpētes vajadzībām, taču konkrētākus datus būtu iespējams iegūt tikai padziļināti izpētot visus šajos gados KF domes piešķirto pabalstu sarakstus, kas, kā jau teikts, būtu īpaša pētījuma uzdevums.

Kultūras fonda finansējums arhīvu vajadzībām arī nebija liels. Saskaņā ar KF pārskatos atrodamo informāciju līdz 1925./26.g. arhīvu vajadzībām un to pētīšanai KF pabalstus nepiešķīra. 1926. – 1931.g. KF piešķīra līdzekļus Valsts arhīvam, divām

¹⁰⁸ Sk. 3.9.pielikumu.

¹⁰⁹ Sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 30.aili.

¹¹⁰ VV. – 1932.g. 27.maijs. – Nr.116. – 1.lpp.

¹¹¹ Sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 30.aili.

biedrībām un vairākiem pētniekiem – pārsvarā citu valstu „arhīvu pētīšanai”. No 1926./27. līdz 1930./31. budžeta gadam šiem mērķiem KF bija piešķīris diezgan atšķirīgas summas. Ja, piemēram, Rīgas vēstures un senatnes pētītāju biedrībai Rēveles (Tallinas) arhīva pētīšanai 1927./28. g. KF piešķīra tikai 600 latu, tad tajā pašā gadā (kā arī iepriekšējā un nākamajā gadā) L. Arbuzovs Vatikāna arhīva pētīšanai no KF saņēma 4 000 latu ik gadus, savukārt profesors A. Tentelis 1927./28. g. un 1929./30. g. no KF saņēma attiecīgi 3 000 un 4 000 latu Zviedrijas arhīvu pētīšanai. Arī citiem arhīvu pētniekiem piešķirtās summas bija visai atšķirīgas. Kopumā 1926. – 1931. g. KF izdevumi dažādu arhīvu materiālu vai to norakstu iegūšanai, kā arī arhīvu pētīšanai svārstījās 8—12,4 tk. latu robežās. 1931./32. – 1932./33. g., cik var spriest no autora rīcībā esošajiem avotiem, arhīvu un to pētniecības vajadzībām KF līdzekļus nav piešķīris, savukārt 1933./34. g. un 1934./35. g. KF „arhīvu pētīšanai” plānoja piešķirt attiecīgi 5 un 10 tk. latus,¹¹² taču par sīkāku šo summu sadalījumu no KF budžetiem spriest nevar.

Bez iepriekš minēto summu piešķiršanas dažādiem pētniekiem, 1926./27. un 1928./29. budžeta gados KF piešķīra līdzekļus arī Valsts arhīvam. 1926./27. g. Valsts arhīvam dažādiem pasākumiem sākotnēji bija piešķirts kopumā 4,9 tk. latu, taču Viļņas arhīva dokumentu krājuma iegūšanai piešķirtais pabalsts 2 400 latu apmērā 1927. g. 1. novembrī tika „anulēts un piespriests B. Brežgo.” Tātad faktiski Valsts arhīvs minētajā gadā bija „apguvis” tikai 2 500 latu¹¹³ no KF piešķirtajiem 4 900 latiem. 1928./29. g. Valsts arhīva vajadzībām KF piešķīra kopumā 1 500 latu.¹¹⁴

Grūtāk spriest par iemesliem, kādēļ līdz 1925./26. g. Kultūras fonds pabalstus arhīvu pētīšanai nepiešķīra. Ļoti iespējams, ka šajā gadījumā darīšana varētu būt arī ar zināmu „slēptās informācijas” efektu, jo KF pārskatos fonda līdzekļu piešķiršanas mērķis tai vai citai institūcijai, vai personai parasti nav precizēts, savukārt izdevumā „Kultūras fonds 1920—1928.” nereti var atrast formulējumus „kulturālām vajadzībām”, „ārzemju komandējumam” u. tml., un nevar izslēgt, ka aiz šiem nenoteiktajiem formulējumiem slēpjas arī līdzekļu piešķiršana arhīvu pētniecības vajadzībām, taču, kā jau vairākkārt minēts, tamlīdzīgas nianšes būtu (ja vispār būtu) iespējams noskaidrot tikai speciālā pētījumā.

Līdzīgi kā arhīvu vajadzībām un arhīvu pētīšanai, Kultūras fonds arī muzejiem nebija piešķīris īpaši lielus līdzekļus. No valsts muzejiem KF pabalstus 2—3 tk. latu robežās vairākkārt saņēma Valsts Vēsturiskais muzejs un divas reizes pa 1 000 latiem

¹¹² Sk. 3.10. pielikumu.

¹¹³ Kultūras fonds 1920—1928. – 186. lpp.; sk. arī 3.10. pielikuma tabulas 1. un 4. atsauci.

¹¹⁴ VV. – 1929. g. 17. maijs. – Nr. 109. – 4. lpp.; LVVA, 1632. f., 3. apr., 6. l., 40., 41., 64., 65. lp.; sk. arī 3.10. pielikuma tabulas 1. aili.

fonda pabalsti tika piešķirti arī IzM Skolu muzejam. Citi valsts muzeji vismaz līdz 1931./32. budžeta gadam KF finansējumu nesaņēma. Lielāko daļu no finansējuma, ko KF piešķīra muzejiem, saņēma nevalstisko sabiedrisko organizāciju muzeji. Savukārt kopējais finansējuma apjoms, ko fonds piešķīra muzejiem bija visai svārstīgs. Piemēram, 1923./24. – 1925./26.g. muzeju vajadzībām piešķirto KF līdzekļu apjoms svārstījās 4—7,5 tk. latu robežās, savukārt 1928./29.g. „uzleca” līdz 28,4 tk. latiem. 1929./30.g. tas „nokritās” līdz 10,2 tk. latiem, bet nākamajos divos budžeta gados atkal pieauga virs 13 tk. latiem¹¹⁵

Visbiežāk un kopumā vislielākos KF līdzekļus saņēma Latvijas dabaszinātņu biedrības Dabas muzejs, Kurzemes muzeja biedrības Liepājas muzejs, kā arī Latvijas teātra biedrības Teātra muzejs, t.i., tieši sabiedrisko organizāciju muzeji. Turklāt, ja Dabas muzejs un Liepājas muzejs regulārus KF pabalstus saņēma no to pastāvēšanas sākuma, tad Teātra muzejs fonda pabalstus sāka saņemt jau ilgi pirms tā publiskās atklāšanas 1931.gadā. Citus reģionālos muzejus KF tik ļoti gan neatbalstīja. Piemēram, Latviešu senatnes pētītāju biedrības Cēsu nodaļa muzeja vajadzībām 1927./28.g. saņēma 500 latu lielu pabalstu, bet 1931./32.g. – Ls.1 000 lielu pabalstu.¹¹⁶ Te gan jāatceras, ka viens no Cēsu muzeja uzturētājiem bija Cēsu pilsētas valde, līdz ar to KF dome, visticamāk, ņēma vērā to, ka šim muzejam jau ir divi finanšu avoti (pašvaldība un biedrība), tādēļ vairāk līdzekļu piešķīra tām organizācijām, kuras bija vienīgās attiecīgā muzeja uzturētājas vai veidotājas.

Jāatzīmē, ka arī muzejiem piešķirto KF līdzekļu apskats varētu nebūt pietiekami precīzs izmantotajos avotos atrodamās informācijas nepilnību dēļ.¹¹⁷ Neskatoties uz to, maz ticams, ka kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un izpētes vajadzībām atvēlētās KF pabalstu summas būs lielākas pat pēc detalizētas KF finanšu materiālu izpētes (pretējā gadījumā KF Pārskatos un budžetos noteikti būtu atsevišķas sadaļas, kur šīs summas parādītos). Līdz ar to nākas secināt, ka, neskaitot bibliotēkas, par kurām runāts iepriekš, arhīvi, muzeji u.c. kultūrvēsturiskā mantojuma glabāšanas un pētīšanas institūcijas saņēma salīdzinoši nelielu daļu no KF pabalstiem.

¹¹⁵ Sk. 3.11.pielikumu.

¹¹⁶ Sk. turpat.

¹¹⁷ Grāmatā „Kultūras fonds 1920—1928” atrodama tabula par piespriesto pabalstu summām „pa nozarēm un gadiem” vispār nesatur norādes par KF līdzekļiem, kas piešķirti muzejiem (sk. *Kultūras fonds 1920—1928. – 24.-27.lpp.*), bet KF pārskatos atsevišķa sadaļa par muzejiem parādās tikai no 1926./27.g. pārskatiem (sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 25.aile). Līdz ar to var rasties iespaids, ka vai nu līdz tam muzejiem līdzekļi piešķirti netika, vai arī to bija mazāk kā īstenībā. Savukārt no 3.11.pielikuma redzams, ka KF bija piešķīris līdzekļus muzejiem jau vismaz sākot ar 1923./24.gadu. Minēto iemeslu dēļ 3.8.pielikuma 1.tabulas 25.ailes skaitļi nesakrīt ar 3.11.pielikuma kopsavilkuma ailē esošajiem skaitļiem.

5.4.2. Kultūras izglītības finansēšana

KF pamatā atbalstīja nevalstiskās kultūras izglītības institūcijas. LK un LMA studenti 1921./23.g. un 1923./24.g. no fonda saņēma pabalstus attiecīgi 100 tk. un 200 tk. Latvijas rbļ. (t.i., 2 tk. un 4 tk. latu), t.i., ļoti nelielā apmērā. Turpmākos 7 gadus šo pabalstu apjoms katras augstskolas studentiem gan bija 5 tk. latu apmērā (izņemot 1924./25.g., kad LMA studentiem piešķirto pabalstu apjoms bija 4 tk. latu), taču krīzes laikā šī summa atkal samazinājās līdz 1,5 tk. latiem, bet 1932./33.g. KF budžetā pabalsti šo abu augstskolu studentiem pat nebija paredzēti vispār (iespējams, tas saistīts ar iepriekš minēto faktu, ka šajā laikā LK un LMA bija uz likvidācijas robežas). 1933./34. – 1934./35.g. budžetos pabalsti LK un LMA studentiem KF budžetos tomēr tika atjaunoti attiecīgi 2 tk. un 3 tk. latu apmērā.¹¹⁸ Kā redzams, tiešā veidā KF abas šīs valsts augstskolas nepabalstīja vispār un salīdzinoši nelielas pabalstu summas bija paredzētas tikai to audzēkņiem.

Nevalstiskajām kultūras izglītības institūcijām KF finansiālais atbalsts bija lielāks. 1921./23. – 1925./26.g. tautas konservatorijām, mūzikas skolām u.c. kultūras izglītības iestādēm KF atvēlēto pabalstu summas svārstījās 12,5—17,6 tk. latu robežās, taču nākamajos gados to apjoms palielinājās un 1928./29.g. šī summa pieauga pat līdz 49,2 tk. latiem. Lai arī turpmākajos gados KF piešķirto pabalstu kopsumma kultūras izglītības iestādēm samazinājās (1929./30. – 1931./32.g. tā svārstījās 29,5—32,5 tk. latu robežās), tomēr redzams, ka tas vienalga bija vairāk nekā līdz divdesmito gadu otrajai pusei.¹¹⁹

Regulāri un visvairāk KF pabalstus jau ar pirmajiem gadiem saņēma Jelgavas Tautas konservatorija (ik gadu 2—5 tk. latu robežās, bet 1921./23.g. pat 11,5 tk. latu), Latgales Tautas konservatorija Daugavpilī (5—7 tk. latu robežās) un Liepājas Tautas konservatorija (1—5 tk. latu robežās). Mazākus pabalstus saņēma E.Vīgnera Fonoloģijas institūts, Āgenskalna Tautas konservatorija, kā arī virkne reģionālo mūzikas mācību iestāžu (Cēsīs, Valmierā, Ventspilī u.c.) un citu mākslas nozaru mācību iestādes.¹²⁰

Visvairāk un biežāk no kultūras izglītības iestādēm KF pabalstus saņēma mūzikas mācību iestādes. Līdz 1931./32.g. KF pabalstus kopumā saņēma 15 mūzikas skolas un „tautas konservatorijas”, t.i., vairāk nekā citu kultūras nozaru mācības iestādes kopā ņemot. Ja vēl ņem vērā iepriekš minēto faktu, ka mūzikas skolu skaits apskatāmajā laika posmā nepārsniedza 23 mūzikas „skolas un studijas”, kļūst redzams, ka KF pabalstus saņēma lielākā daļa no tām. Bez tam KF pabalstus 500—2000 latu robežās laiku pa laikam saņēma arī divas ritmiskās vingrošanas skolas, Latvju dramatiskie kursi, 3 mākslas amatniecības

¹¹⁸ Sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 7. un 8.ailes, kā arī 2.tabulas 7. un 8.ailes.

¹¹⁹ Sk. turpat, 11.1.aili un 3.tabulu.

¹²⁰ Sk. 3.8.pielikuma 3.tabulu.

skolas vai kursi, kā arī vēl 3 citas skolas. Raksturīgi, ka no 1929./30.g. KF pabalstus saņēma gandrīz tikai un vienīgi mūzikas skolas (izņemot 1931./32.g., kad pa 750 latiem saņēma arī E.Plāta un E.Tilta mākslas amatniecības skolas).¹²¹

Bez iepriekš nosauktajām summām, KF ietvaros uz kultūras izglītību bija attiecināmi arī citi pabalstu veidi. 1923./24. – 1928./29.g. „kultūras biedrībām provincēs”, cita starpā, bija paredzēti pabalsti kursiem un lekcijām. Šim mērķim atvēlēto KF pabalstu kopsummas 1923./24. – 1928./29.g. svārstījās 9,2—25,3 tk. latu robežās.¹²² Visbeidzot, KF pārskatos var atrast arī citus pabalstus, kas būtu attiecināmi uz kultūras izglītību, piemēram, 15 tk. Latvijas rbļ. (300 latus) „mākslas spējām apdāvinātu skolēnu pabalstam” 1923./24.g.¹²³ un 3,5 tk. latus „prof. Feiringa dziedāšanas kursiem” 1926./27.g. pārskatā,¹²⁴ tad nevar izslēgt, ka arī citos gados kultūras izglītības vajadzībām piešķirto KF pabalstu kopējais apjoms bija vēl lielāks, taču tas, kā jau teikts, būtu pētāms atsevišķā darbā par KF finansēm.

Kopumā no izklāstītā redzams, ka kultūras izglītības iestādēm un mērķiem KF piešķirto līdzekļu apjoms ik gadus vērtējams vairāku desmitu tūkstošu latu apmērā, kas būtu uzskatāmas par vidēji lielām summām, lai arī, protams, ar KF pabalstu apmēriem teātru un bibliotēku vajadzībām tās mēroties nevarēja. Tāpat arī redzams, ka no pabalstiem, kas bija paredzēti tieši kultūras izglītības iestāžu vajadzībām, visvairāk līdzekļus saņēma muzikālās izglītības iestādes.

Neskatoties uz iepriekš aplūkoto „nevienlīdzību” dažādu kultūras nozaru pabalstīšanā, kopumā jāatzīst, ka politiskās partijas, ar KF starpniecību kopumā īstenoja savās programmās paredzētās pamatnostādnes attiecībā uz kultūru. Piemēram, LZS programma, cita starpā, paredzēja, ka „Kultūras fonda līdzekļi plašākos apmēros izsniedzami kultūras veicināšanas iestādēm uz laukiem” un būtībā to pašu paredzēja arī Demokrātiskā centra 1922.g. vēlēšanu platforma, kas prasīja „kultūrai nolemtos” valsts līdzekļus „izplatīt” arī „uz laukiem un provinces pilsētām”. Kā redzams no izklāstītā, tad „kultūras biedrībām provincēs” visā apskatāmajā laika posmā tika piešķirti plaši līdzekļi. Tāpat arī partiju programmās atrodams prasības gan par kultūras darbinieku, gan kultūras iestāžu pabalstīšanu saskanēja ar KF mērķiem un faktisko darbību.

¹²¹ Sk. 3.8.pielikuma 3.tabulu.

¹²² Sk. turpat, 1.tabulas 19.aili.

¹²³ Sk. turpat, 2.tabulas 10.1.aili.

¹²⁴ Sk. turpat, 5.tabulas 21.aili.

Secinājumi

Tradicionāli tiek uzskatīts, ka Latvijas Republikā 1918. – 1934.g. noteikta kultūras politika nepastāvēja, un vismaz daļēji šāds uzskats ir pamatots, jo šajā laikā Latvijā varu „dalīja” virkne dažādu politisko partiju. To starpā bija pastāvīgas domstarpības, kuru dēļ tām nereti vispār bija grūti atrast kopīgu viedokli. Turklāt, kā redzams, arī no šā darba 1.nodaļā teiktā, partiju koalīciju veidoto valdību deklarācijās kultūra bija minēta maz un ļoti vispārīgās frāzēs. Tajā pašā laikā galveno Saeimā pārstāvēto politisko grupu programmās būtiskākās uz kultūru attiecināmās pamatnostādnes bija formulētas samērā līdzīgi – valstij jāatbalsta kultūras darbinieki un jāuztur kultūras iestādes.

Neskatoties uz to, ka partiju programmās, kā arī valdību deklarācijās teiktajam nereti ir propagandas mērķi un attiecīgi tās ne vienmēr atspoguļo attiecīgās partijas vai valdības faktiskos mērķus, jāatzīst, ka lielāko partiju programmās minētais attiecībā uz kultūras politiku 20.-30.gados pamatā tika īstenots dzīvē. Kultūras darbiniekiem ar KF starpniecību tika piešķirti dažādi pabalsti radošajai darbībai, izglītības vajadzībām, kā arī viņi bija viena no pirmajām darbinieku grupām, kas tika nodrošināti ar pensijām. Savukārt kultūras institūciju uzturēšana izpaudās divējādi. Pirmkārt, no valsts budžeta tika uzturētas vairākas „centrālās” kultūras institūcijas; otrkārt, dažādas nevalstiskās kultūras institūcijas regulāri saņēma pabalstus gan no valsts budžeta, gan no KF. Tiesa gan inteliģences pārstāvji tolaik nereti uzskatīja, ka valsts pabalsti kultūras darbiniekiem un finansējums kultūras iestādēm ir pārāk mazs, taču šāda veida kritika ir sastopama pat visbagātākajās valstīs. Tā kā Latvijas valsts iespējas pēckara, kā arī 30.gadu sākuma krīzes saimnieciskajā situācijā bija ļoti ierobežotas, tad sniegtais atbalsts kultūrai objektīvi ir uzskatāms par atbilstošu šai konkrētajai situācijai.

Valsts un KF atbalstu saņēma arī nacionālo minoritāšu kultūras institūcijas un pasākumi. Nacionālajām minoritātēm bija gan savi teātri, gan citas kultūras institūcijas, kurās tās varēja darboties brīvi pēc sava ieskata un kuras nereti saņēma pabalstus gan no valsts budžeta, gan no KF. Tātad, neskatoties uz to, ka LSS un Saeimai iesniegtie likumprojekti par minoritāšu „kultūras autonomiju” apskatāmajā laikā netika pieņemti, tomēr faktiski minoritātēm šī „kultūras autonomija” bija dota tāpat bez īpašiem normatīvajiem aktiem. Vienīgie ierobežojumi bija noteikti vispārējā likumdošanā, un tie attiecās gan uz minoritāšu, gan uz latviešu kultūras institūcijām. Tātad arī nacionālo minoritāšu pārstāvju programmās minētās „kultūras autonomijas” prasības faktiski tika ievērotas.

Jau pirmajos neatkarības gados nesen nodibinātajā Latvijas valstī, neskatoties uz pēckara sabrukumu, salīdzinoši ātri atjaunojās vai radās no jauna teātri, muzeji, bibliotēkas

u.c. kultūras iestādes. Būtiska loma šajā procesā bija valsts institūciju un sabiedrisko organizāciju, kā arī privātpersonu sadarbībai un to sniegtajam atbalstam. Raksturīgi, ka iniciatīva dažādu kultūras iestāžu atjaunošanā vai veidošanā no jauna nereti nāca tieši no sabiedriskajām organizācijām un privātpersonām. Savukārt valdība, neskatoties uz smago saimniecisko stāvokli pirmajos Latvijas neatkarības gados, iespēju robežās atbalstīja kultūras iestāžu veidošanu gan piešķirot finansējumu to dibināšanai, gan inventāra iegādei un tālākai attīstībai.¹ Virkne kultūras iestāžu, kuras līdz tam bija uzturējušas sabiedriskās organizācijas, līdz divdesmito gadu sākumam tika nodotas valsts uzturēšanā (LNO, LNT, muzeji, Valsts bibliotēka u.c.). Tā kā sabiedriskajām organizācijām pēckara apstākļos kultūras iestāžu uzturēšana bija ļoti problemātiska, tad šo institūciju pārvēršana par valsts iestādēm (vai valsts uzņēmumiem) nodrošināja tām valsts budžeta finansējumu, t.i., garantiju to turpmākai eksistencei. Tāda pieeja uzskatāmi parāda valsts atbalstu kultūrai apskatāmajā laikā.

Kultūras normatīvais regulējums pamatā skāra kultūrvēsturiskā mantojuma jomu, preses un bibliotēku sfēru, kā arī kino un teātru nozari. *Likums par pieminekļu aizsardzību* un 1932.g. MK noteikumi formāli deva diezgan plašas iespējas interpretēt tajos ietvertos aizsargājamo pieminekļu definējumus un attiecīgi iespējas piešķirt aizsargājamo statusu kādam objektam. Savukārt likumdošana preses un bibliotēku jomā būtiski atviegloja Valsts bibliotēkas iespējas papildināt tās krājumu gan visiem Latvijā izdotajiem iespieddarbiem, gan ar ārvalstu izdevumiem.

Attiecībā uz dažādiem ierobežojumiem kultūras jomā jāatceras, ka 1918.g. 18.novembrī, dibinot Latvijas valsti, LTP un tajā pārstāvētās politiskās partijas deklarēja apziņas, uzskatu, runas u.c. brīvības. Neskatoties uz to, cenzūra tika ieviesta jau 1919.gadā. Neatkarības cīņu laikā to attaisnoja ar militāru nepieciešamību, un 20.gadu sākumā reizē ar kara stāvokli cenzūra oficiāli tika atcelta. Faktiski cenzūra, lai arī salīdzinoši „maigā” veidā, pastāvēja visus 20.-30. gadus. Kopumā divdesmito gadu preses likumdošana Latvijā bija pat ļoti liberāla, un preses brīvību tā ierobežoja ļoti minimāli. Centienus arvien vairāk ierobežot preses brīvību var konstatēt divdesmito gadu beigās – trīsdesmito sākumā, t.i., jau vairākus gadus pirms K.Ulmaņa organizētā valsts apvērsuma, kad t.s. „labējā spārna”, jeb „pilsonisko” partiju pārstāvji iniciēja grozījumus *Preses likumā* un citos uz presi attiecināmos normatīvajos aktos. Daļēji šāda tendence bija saistīta ar to, ka periodisko preses izdevumu satura kvalitāte dažkārt bija „uz ļoti zema līmeņa”, un tādēļ ierobežojumi

¹ Īpaši jāizceļ finansējuma piešķiršana 1919.g. otrajā pusē, kad valsts finanšu stāvoklis bija ārkārtīgi smags, pastāvīgu un drošu ienākumu valstij vēl nebija, Latvijas atbrīvošanas cīņas vēl nebija beigušās, bet, neskatoties uz to, valdība vairākkārt piešķīra līdzekļus Nacionālās operas, Nacionālā teātra, Mākslas akadēmijas, Mūzikas augstskolas (Konservatorijas) u.c. kultūras iestāžu dibināšanas un inventāra pirkšanas vajadzībām (sk. LVVA, 1632.f., 2.apr., 103.l., 2., 4.lp.; turpat, 104.l., 78.-80.lp.; turpat, 171.l., 62.lp.).

skāra „sēnalu un neķītrību” literatūru. Daļēji šis ierobežojumu pieaugums bija politiski motivēts, lai mazinātu Latvijai naidīgās komunistu un vēlāk arī nacistu propagandas ietekmi. Šajā laikā gan Saeima, gan MK pieņēma dažādus normatīvos aktus, kas palielināja „administrācijas”, t.i., iekšlietu u.c. struktūru darbinieku tiesības vairāk kontrolēt presi, kultūras pasākumus un vismaz daļēji arī tos cenzēt (īpaši tas attiecas uz kino jomu). Tātad pēc 1934.g. 15.maija apvērsuma ieviestie ierobežojumi tikai turpināja tendenci, kas bija iezīmējusies un sākusi attīstīties jau vairākus gadus pirms apvērsuma.

Dažkārt cenzūras jautājumi tika apspriesti arī augstākajās valsts pārvaldes institūcijās – parlamentā un valdībā (kino jomā cenzūru noteica pat likums), kas liecina, ka šim jautājumam tika piešķirta ļoti liela nozīme. Latvijas valsts veidošanas sākumposmā var runāt par diviem cenzūras virzieniem. Viens bija kara apstākļu dēļ ieviestā militārā cenzūra, kas ierobežoja informācijas izplatīšanu par armiju, kā arī draudēja ar represijām par valdības un armijas vadības kritizēšanu un vairāk attiecās uz laiku no 1918.g. līdz 1920.gadam. Var teikt, ka tā bija nepieciešamības diktēta cenzūra, lai nepieļautu jaunajai valstij naidīgas propagandas izplatīšanu, kuru īpaši aktīvi tolaik izplatīja lielinieki, kā arī daļa baltvācu muižniecības pārstāvju. Otrs virziens bija mākslinieciskā cenzūra, kas apelēja pie nepieciešamības ierobežot „zema morāliska” satura darbus un parādījās divdesmitajos gados. Tiesa gan šis cenzūras veids tolaik nekļuva par kultūras dzīvi bremzējošu faktoru, jo netika pielietots tik plašos apmēros kā vēlāk – autoritārisma un totalitārisma apstākļos. Turklāt, lai arī dažādu ierobežojumu un kontroles palielināšanas priekšlikumi biežāk nāca no t.s. „labējā spārna” politiskajām grupām, tomēr vairākos gadījumos cenzūru vai atsevišķus ierobežojumus atbalstīja vai pat iniciēja LSDSP (t.i., „kreisā spārna”) pārstāvji. Tātad, lai arī sociāldemokrātu pārstāvji attiecībā uz kultūras politiku un cenzūru parasti proponēja liberālāku pozīciju nekā t.s. „labējā spārna” pārstāvji, taču viņu pozīcija nebija konsekventa.

Viens no galvenajiem kultūras politikas rādītājiem ir finanšu piešķiršana kultūras vajadzībām. Kā redzams no darbā aplūkotajām KF un valsts budžetu kārtībā piešķirto pabalstu summām, visvairāk finansiālo līdzekļu tika piešķirts bibliotēku veidošanai, atjaunošanai un uzturēšanai (īpaši divdesmitajos gados), presei un grāmatniecībai, kā arī teātriem (it īpaši LNO). Valsts, protams, piešķīra finansējumu arī citām kultūras nozarēm, tomēr trīs iepriekš minētās saņēma salīdzinoši lielāko atbalstu. Atbalsts bibliotēkām, presei un grāmatniecībai ir visnotaļ saprotams, jo šīs nozares ir samērā cieši saistītas ar izglītību, kas 20.-30.gados saņēma visai solīdu valsts atbalstu. Atbalstu teātriem acīmredzot, vismaz daļēji, varētu skaidrot ar to, ka Latvijā jau līdz Pirmajam Pasaules karam bija izveidojušās diezgan stabilas teātra mākslas tradīcijas un darbojās virkne teātru. Lai arī kara laikā vairums Latvijas un latviešu teātra trupu savu darbību pārtrauca, tomēr daļa no tām atsāka

darbību jau Latvijas brīvības cīņu laikā, kā arī pēc tam. Citiem vārdiem sakot, Latvijā teātra māksla bija visnotaļ populāra un atbalstot teātrus politiķi varēja palielināt savu t.s. „politisko kapitālu”.

Kopumā teātri (t.sk. muzikālie) bija viena no visvairāk valsts atbalstītajām kultūras nozarēm, bet divdesmito gadu beigās – trīsdesmito sākumā pat visvairāk atbalstītā nozare (līdzīga tendence divdesmito gadu beigās un trīsdesmitajos gados bija arī Lietuvā, kur teātriem piešķirtais valsts budžeta finansējums būtiski pārsniedza citām kultūras nozarēm atvēlēto budžeta finansējumu²). Te gan jāatceras arī fakts, ka Nacionālā opera saņēma aptuveni 1/4 – 1/3 no visiem IzM budžetā kultūrai atvēlētajiem izdevumiem (dažos gados pat pusi). Tas, savukārt, liecina, ka opera baudīja diezgan privilģētu stāvokli gan salīdzinājumā ar citām kultūras institūcijām, gan arī salīdzinājumā ar citiem teātriem, jo, piemēram, citām IzM pakļautībā esošajām kultūras iestādēm viss gada budžets bija mazāks nekā operai šis viens pats pabalsts. No nevalstiskajiem teātriem, savukārt, vislielākās summas (sākotnēji no valsts budžeta, vēlāk no KF) tika piešķirtas Dailes teātrim. Šie pabalsti acīmredzot bija nopietns ieguldījums teātra 20.-30.gadu izcilajos panākumos. Protams, Dailes teātra panākumi vispirms jau bija saistīti ar E.Smiļģa u.c. tajā laikā izcilu skatuves mākslinieku darbību, tomēr bez valsts un KF finansiālā atbalsta (kas bija ievērojami lielāks nekā citiem nevalstiskajiem teātriem) jebkuru panākumu sasniegšana būtu ļoti apgrūtināta.

Valsts budžeta un KF finansējumu saņēma arī kultūras mantojuma saglabāšanas un aizsardzības institūcijas, tomēr atšķirībā no citām kultūras jomām KF piešķirto līdzekļu kopsumma šai nozarei bija salīdzinoši neliela. Arī valsts budžetā Pieminekļu valdei atvēlētās summas būtiski atpalika no teātriem, LMA, LK un arī Valsts bibliotēkai atvēlētajiem līdzekļiem. Tas apliecina, ka kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzība divdesmitajos gados un trīsdesmito gadu pirmajā pusē, lai arī nebija pamesta novārtā, tomēr salīdzinājumā ar citām kultūras dzīves norisēm tā nebija prioritāte. Kopumā valsts politika kultūrvēsturiskā mantojuma jomā izpaudās šādi: katrā no jomām tika izveidota viena kultūras iestāde (Valsts bibliotēka, Valsts arhīvs), kas tika izveidotas par attiecīgās jomas „centrālajām” iestādēm. Zināms izņēmums bija lielākie valsts muzeji, kuri bija trīs (Mākslas muzejs, Vēstures muzejs un Kara muzejs), un tie tika pārņemti no sabiedriskajām organizācijām. Šīs iestādes tika izveidotas (vai pārveidotas) par valsts institūcijām un tika uzturētas no valsts budžeta. Kā jau minēts, 20.-30. gados Latvijā izveidojās arī vairāki simti pašvaldību vai sabiedrisko organizāciju bibliotēku, kā arī virkne sabiedrisko organizāciju dibinātu un uzturētu muzeju. Šīs institūcijas valsts atbalstīja ar KF starpniecību, taču te bija

² Sk. Mačiulis D. Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927.—1940 metais. – 56.-59.lpp.

būtiska atšķirība. Ja publisko bibliotēku vajadzībām KF piešķirta simtiem tūkstošus latu un pat sastādīja šo bibliotēku krājuma katalogus, tad atbalsts kultūrvēsturiskā mantojuma (pieminekļu) saglabāšanai, muzejiem un arhīvu pētījumiem pat kopā skaitot bija ievērojami mazāks nekā KF piešķirtais finansējums bibliotēkām. Tāda diferenciācija, visticamāk, saistāma ar to, ka bibliotēkām atšķirībā no pieminekļiem, arhīviem vai muzejiem bija vairāk izglītojoša funkcija un, tā kā izglītības vajadzībām, kā redzams no 4.nodaļā aplūkotajiem valsts budžetiem, tika piešķirti ievērojami lielāki līdzekļi nekā kultūras vajadzībām, tad jāsecina, ka lielāks finansiālais atbalsts bibliotēkām bija šādas politikas likumsakarīga izpausme. Turklāt tā kā bibliotēku apmeklētības rādītāji svārstījās no vairākiem desmitiem tūkstošiem līdz pat krietni vairāk kā simts tūkstošiem apmeklētāju, jāsecina, ka bibliotēku atbalstīšanas politika bija pamatota un sevi attaisnoja.

Valsts atbalstīja arī izglītību kultūras jomās. 1919. – 1922.g. tika dibinātas un darbību uzsāka LK un LMA. Divdesmitajos gados darbību uzsāka arī virkne nevalstisko mūzikas un mākslas skolu un kursu, kas saņēma visai solīdu KF finansiālu atbalstu. Divdesmito gadu beigās – trīsdesmito gadu sākumā uz LK un LMA studentiem attiecināmās normas pamatā bija vērstas uz to, lai pakāpeniski paaugstinātu izglītības iegūšanai nepieciešamās prasības. Tajā pašā laikā izveidotā pabalstu vai aizdevumu sistēma deva tiesības studentiem, kam „labas sekmes studijās”, saņemt mācībām vai to maksai (vismaz daļēji) nepieciešamos finanšu līdzekļus. Arī valsts budžeta dotācijas LK un LMA darbības nodrošināšanai bija vairāku simtu tūkstošu latu apmērā. Trīsdesmito gadu sākuma krīzes laikā abas šīs augstskolas no likvidācijas spēja izvairīties, tikai būtiski samazinot mācību, apjomu un tām gandrīz uz pusi tika samazināts valsts budžeta finansējums. Tomēr fakts, ka vairums tā laika Latvijas politiķu nepiekrita to slēgšanai vai „degradēšanai uz vidusskolas līmeni”, liecina par valsts atbalstu kultūras izglītībai. Visbeidzot, bez pastāvīga politiķu atbalsta nebūtu iespējama ne valsts budžeta, ne KF līdzekļu piešķiršana darbā aplūkotajām kultūras nozarēm.

Kopumā jāatzīmē, ka KF dibināšana un nodrošināšana ar ienākumiem jau pati par sevi parāda valsts atbalstu kultūrai. Šāda fonda eksistence nodrošināja zināmu finanšu līdzekļu apjomu kultūras vajadzībām (kurus citkārt varētu novirzīt valsts budžetā). Piemēram, Lietuvā, neskatoties uz vairākkārtīgiem mēģinājumiem 20.-30.gados, Kultūras fonds līdz padomju okupācijai 1940.g. tā arī netika nodibināts.³

No visa izklāstītā izriet, ka Latvijas Republikas kultūras politiku līdz 1934.g. raksturo šādi pamatvirzieni:

³ Sk. Mačiulis D. Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927.—1940 metais. – 89.-112.lpp., sk. arī Mačiulis D. Kultūros fondo kūrimo projektai Lietuvoje 1926—1940 m. // <http://images.katalogas.lt/maleidykla/lit4/L-041.pdf> (aplūkots 10.04.2009.).

- 1) nodrošināti pastāvīgi finanšu avoti kultūrai (KF un valsts budžets);
- 2) dažu „centrālo” kultūras institūciju izveide, to uzturēšana no valsts budžeta (ar diezgan izteiktu LNO favorizēšanu), kā arī nevalstisko kultūras institūciju pabalstīšana no valsts budžeta un Kultūras fonda;
- 3) kopumā liberālas un labvēlīgas „kultūras vides” radīšana un tajā pašā laikā atsevišķu kultūras jomu (preses un it īpaši kino) pastiprināta uzraudzīšana un cenzēšana;
- 4) brīvas iespējas nacionālajām minoritātēm attīstīt savu kultūru (praktiski nekādu ierobežojumu salīdzinājumā ar latviešiem);
- 5) cenzūras „slietņa” paaugstināšana un administratīvo institūciju pilnvaru paplašināšana 20.gadu beigās – 30.gadu sākumā (t.i. jau pirms K.Ulmaņa apvērsuma).

Izmantoto avotu un literatūras saraksts.

Nepublicētie avoti.

- 1) LVVA, 1307.f. (Valsts kanceleja), 1.apr., 1b., 44., 87., 90., 92., 93., 94., 95., 97., 98., 109., 276., 278., 279., 281., 1318., 1335., 1444., 1472.l.;
- 2) LVVA, 1536.f. (Rīgas apgabaltiesa), 39^a.apr., 137.l.;
- 3) LVVA, 1632.f. (Izglītības ministrija), 2.apr., 5., 6., 7., 13., 16., 17., 20., 21., 23., 24., 30., 32., 33., 36., 39., 45., 71., 74., 75., 77., 84., 94., 103., 104., 144., 146., 171., 172., 173., 174., 175., 726., 729., 731., 919., 922., 926., 943., 960., 1626.l.;
- 4) LVVA, 1632.f. (Izglītības ministrija), 3.apr., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 10.l.;
- 5) LVVA, 2661.f. (Izglītības ministrijas Mākslas un kultūras departaments), 1.apr., 43.l.;
- 6) LVVA, 5485.f. (Latvijas Republikas Saeima), 1.apr., 682., 716., 878., 904., 910., 963., 1023., 1244., 1453., 1487., 1497., 1502., 1624., 1625., 1766., 2175., 2836., 2867., 2868., 2869., 2873., 2874., 2875., 2878., 2880., 2881., 2882., 2901., 2905., 2907., 2908., 2914., 3410., 3742., 3787.l.;
- 7) LVVA, 5486.f. (Latvijas Satversmes Sapulce), 1.apr., 255., 256., 393., 410., 415., 418., 419., 425., 426., 427., 482.l.

Publicētie avoti.

Normatīvo aktu krājumi.

- 1) Dzelzceļu Vēstnesis. Oficiālā daļa. – Rīga: Dzelzceļu Virsvalde, 1926.—1934.;
- 2) Dzelzsceļu Virsvaldes Rīkojumu Krājums. – Rīga: Dzelzsceļu Virsvalde, 1923.—1925.;
- 3) Krievijas bij. Pagaidu valdības noteikumi, kuri Latvijā spēkā. Izvilkums no „Собрание узаконений и распоряжений правительства” за 1917 годъ. (Krievu valodā). – Rīga: Tieslietu ministrija, 1921.;
- 4) Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums. – Rīga: Valsts kanceleja¹, 1919.;
- 5) Likumu un Ministru Kabineta Noteikumu Krājums. – Rīga: Tieslietu ministrija / Saeima², 1923.—1934.;
- 6) Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums. – Rīga: Valsts kanceleja / Tieslietu ministrija³, 1919.—1922.;
- 7) Papildinājums pie Likumu un Valdības Rīkojumu Krājuma. – Rīga: Tieslietu ministrijas Kodifikācijas nodaļa, 1921.;
- 8) 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Piektais izdevums. – Rīga: [b.i.], 1932.

Likumdošanas institūciju stenogrammas.⁴

- 1) Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. I sesija. – Rīga: Saeima, 1922.-1923.;
- 2) Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. II sesija. – Rīga: Saeima, 1923.;
- 3) Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. III sesija. – Rīga: Saeima, 1923.;

¹ Izņēmums: krājuma 5.burtnīcu 1919.g. 9.augustā bija izdevusi Tieslietu ministrijas Kodifikācijas nodaļa.

² 1926.g. martā tika pieņemts likums par Kodifikācijas nodaļu, saskaņā ar kuru līdzšinējā Tieslietu ministrijas Kodifikācijas nodaļa (kas izdeva LMKNK) tika pakļauta Saeimai, tādēļ no 1926.g. aprīļa par krājuma izdevēju kļuva Saeima.

³ Līdz 1920.g. oktobrim šo krājumu izdeva Valsts kancelejas Likumu kārtošanas nodaļa, no 1920.g. decembra – Tieslietu ministrijas Kodifikācijas nodaļa.

⁴ Saeimas stenogrammas ir sakārtotas hronoloģiskā, nevis alfabētiskā secībā.

- 4) Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. IV sesija. – Rīga: Saeima, 1924.;
 - 5) Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. V sesija. – Rīga: Saeima, 1924.;
 - 6) Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. VI sesija. – Rīga: Saeima, 1924.;
 - 7) Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. VII sesija. – Rīga: Saeima, 1925.;
 - 8) Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – Rīga: Saeima, 1925.;
 - 9) Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas. I sesija. – Rīga: Saeima, 1925.;
 - 10) Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas. II sesija. – Rīga: Saeima, 1926.;
 - 11) Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un III sesija. – Rīga: Saeima, 1926.;
 - 12) Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – Rīga: Saeima, 1926.;
 - 13) Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas. V sesija. – Rīga: Saeima, 1927.;
 - 14) Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas. VI sesija. – Rīga: Saeima, 1927.;
 - 15) Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – Rīga: Saeima, 1927.;
 - 16) Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – Rīga: Saeima, 1928.;
 - 17) Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – Rīga: Saeima, 1928.;
 - 18) Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. I sesija. – Rīga: Saeima, 1928.;
 - 19) Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. II sesija. – Rīga: Saeima, 1929.;
 - 20) Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. III sesija. – Rīga: Saeima, 1929.;
 - 21) Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – Rīga: Saeima, 1929.;
 - 22) Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. V sesija. – Rīga: Saeima, 1930.;
 - 23) Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. VI sesija. – Rīga: Saeima, 1930.;
- (Izdevumā iekļauts arī:*
- 23.1.) LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā sesija (3 sēdes). – Rīga: Saeima, 1930.;
 - 23.1.) LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā sesija (1 sēde). – Rīga: Saeima, 1930.);
- 24) Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un VII sesija. – Rīga: Saeima, 1930.;
 - 25) Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – Rīga: Saeima, 1931.;
 - 26) Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – Rīga: Saeima, 1931.;
 - 27) Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – Rīga: Saeima, 1931.;
 - 28) Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. II sesija. – Rīga: Saeima, 1932.;
 - 29) Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – Rīga: Saeima, 1932.;
 - 30) Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – Rīga: Saeima, 1932.;
 - 31) Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. V sesija. – Rīga: Saeima, 1933.;
 - 32) Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – Rīga: Saeima, 1933.;
 - 33) Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un VII sesija. – Rīga: Saeima, 1933.;
 - 34) Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – Rīga: Saeima, 1934.;
 - 35) Latvijas Republikas IV Saeimas stenogrammas. IX sesija. – Rīga: Saeima, 1934.;
 - 36) Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammas. – Rīga: Satversmes Sapulce, 1920.—1922.;
 - 37) Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu satura rādītājs. – Rīga: Saeima, 1925.;
 - 38) Latvijas Tautas padome. – Rīga: Satversmes Sapulce, 1920.;
 - 39) Latvijas Tautas padomes stenogrammu satura rādītājs. – Rīga: Saeima, 1925.

Valsts budžeti.⁵

- 1) Valsts budžets 1922./1923.gadam. / Valsts papildu budžets 1922./1923.gadam. – [Rīga]: Valstspapīru spiestuve, [1922];

⁵ Valsts budžeti ir sakārtoti hronoloģiskā, nevis alfabētiskā secībā.

- 2) Likums par II valsts papildu budžetu 1922./23.gadam. // LMKNK. – 1923. – 41.lpp.; LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 563.-566.sl.;
- 3) Valsts budžets 1923./1924.gadam. – [Rīga]: Valstspapīru spiestuve, [1923].;
- 4) Valsts papildu budžets 1923./24. gadam. – [Rīga]: Valstspapīru spiestuve, [1924].;
- 5) Valsts budžets 1924./1925.gadam. – [Rīga]: Valstspapīru spiestuve, [1924].;
- 6) Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 50.-60.lpp.;
- 7) Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – [Rīga]: [Valsts tipogrāfija], [1925].;
- 8) Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – [Rīga]: [Valsts tipogrāfija], [1926].;
- 9) Valsts papildu budžets 1926./27. saimniecības gadam ar kredīta kopsummu 4 000 000 lati. // LMKNK. – 1927. – 181.lpp.;
- 10) Pārgrozījumi valsts budžetā 1926./27. saimniecības gadam. // LMKNK. – 1927. – 231.-237.lpp.;
- 11) Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – Rīga: [Valsts tipogrāfija], 1927.;
- 12) Likums par valsts papildu budžetu 1927./28. saimniecības gadam. // LMKNK. – 1927. – 669.-670.lpp.;
- 13) Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – Rīga: [Valsts tipogrāfija], 1928.;
- 14) Valsts papildu budžets 1928./29. saimniecības gadam ar kredīta kopsummu 43 611 360 lati. // VV. – 1928.g. 28.decembris. – Nr.294. – 1.-2.lpp.;
- 15) Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – Rīga: [Valsts tipogrāfija], 1929.;
- 16) Valsts papildu budžets 1929./30. saimniecības gadam ar kredīta kopsummu 21 535 869 lati. // VV. – 1929.g. 24.decembris. – Nr.292. – 1.-4.lpp.;
- 17) Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – [Rīga]: [b.i.], [1930].;
- 18) Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – [Rīga]: [Valsts tipogrāfija], [1931].;
- 19) Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 1.-8.lpp.;
- 20) Valsts papildu budžets 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 8.lpp.;
- 21) Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – [Rīga]: [Valsts tipogrāfija], [1932].;
- 22) Valsts papildu budžets 1932./33. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 29.decembris. – Nr.294. – 1.-2.lpp.;
- 23) Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – [Rīga]: [Valsts tipogrāfija], [1933].;
- 24) Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – [Rīga]: [Valsts tipogrāfija], [1934].

Kultūras fonda pārskati un budžeti.⁶

- 1) Kultūras fonda domes darbība no 1.dec. 1920.g. līdz 1.dec. 1921.g. // Darba Balss. – 1922.g. 28.janvāris. – Nr.22. – 2.-3.lpp.;
- 2) Kultūras fonds 1.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.-2.lpp.;
- 3) Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. // VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.102. – 1.-2.lpp.;
- 4) Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1924.g. 1.aprīļa līdz 1925.g. 1.aprīlim. // VV. – 1925.g. 12.jūnijs. – Nr.128. – 1.-3.lpp.; turpat, 13.jūnijs. – Nr.129. – 1.-2.lpp.;
- 5) Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim. // VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 1.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.100. – 1.-2.lpp. (*tas pats arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 3.l., 9.-16.lp.*);
- 6) Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 2.-3.lpp.; turpat, 20.maijs. – Nr.111. – 1.-2.lpp. (*tas pats arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 4.l., 15.-23., 30.-38.lp.*);

⁶ KF pārskati un budžeti ir sakārtoti hronoloģiskā, nevis alfabētiskā secībā.

- 7) Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 3.-5.lpp.; turpat, 30.maijs. – Nr.118. – 3.-4.lpp. (*tas pats arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 5.l., 43.-53., 98.-108.lp.*);
- 8) Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.-5.lpp. (*tas pats arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 6.l., 32.-44., 56.-68.lp.*);
- 9) Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 1.-4.lpp. (*tas pats arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 7.l., 47.-55.lp.*);
- 10) Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 1.-4.lpp. (*tas pats arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 8.l., 37.-43.lp.*);
- 11) Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1931.g. 1.aprīļa līdz 1932.g. 1.aprīlim. // VV. – 1933.g. 18.maijs. – Nr.110. – 1.-3.lpp. (*tas pats arī LVVA, 1632.f., 3.apr., 10.l., 9.-14.lp.*);
- 12) Kultūras fonda budžets 1932./33. b. gadam. // VV. – 1932.g. 27.maijs. – Nr.116. – 1.lpp.;
- 13) Kultūras fonda budžeta 1933./34. b. gadam. // VV. – 1933.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.lpp.;
- 14) Kultūras fonda budžeta 1934./35. budžeta gadam. // VV. – 1934.g. 16.maijs. – Nr.107. – 2.lpp.

Statistikas izdevumi.

- 1) Latvija citu valstu saimē. Kulturāli-saimnieciskais apskats. – Rīga: Militārās literatūras apgādes fonda izdevums, 1935.;
- 2) Latvija citu valstu saimē. Kulturāli-saimnieciskais apskats. – Rīga: Militārās literatūras apgādes fonda izdevums, 1937.;
- 3) Latvija citu valstu saimē. Kulturāli-saimnieciskais apskats. – Rīga: Militārās literatūras apgādes fonda izdevums, 1938.;
- 4) Latvija citu valstu saimē. Kulturāli-saimnieciskais apskats. 1939. – Rīga: Zinātne, 1990.⁷;
- 5) Latvijas kultūras statistika 1918.—1937.g. / Sast. V.Salnītis. Rediģējis M.Skujenieks. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1938.;
- 6) Latvijas statistikas gada grāmata: 1939. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1939.;
- 7) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1921.;
- 8) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1921. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1922.;
- 9) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1922. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1923.;
- 10) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1923. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1924.;
- 11) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1924. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1925.;
- 12) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1925. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1926.;
- 13) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1926. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1927.;
- 14) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1927. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1928.;
- 15) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1928. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1929.;
- 16) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1929. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1930.;
- 17) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1930. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1931.;
- 18) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1931. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1932.;
- 19) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1932. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1933.;
- 20) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1933. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1934.;
- 21) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1934. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1935.;
- 22) Latvijas statistiskā gada grāmata: 1935. – Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1936.;
- 23) Latvijas valsts finanses 1918./1920.—1931./1932. / Sastādījis J.Jurevics. Rediģējis V.Salnais. – Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 1932.;

⁷ Šis ir 1990.g. izdotsais „Latvija citu valstu saimē” 1939.g. faksimilizdevums.

- 24) Pilsētu pašvaldību finanses 1920.—1930. / Sastādījis J.Jurevics. Rediģējis V.Salnais. — Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1931.

Partiju programmas u.c. programmatiskie dokumenti.

- 1) Budže A. Kaidi uzdevumi byus joveic Kristigu Zemniku partijai nakušā Saeimā. // Latgolas Words. — 1931.g. 19.augusts. — Nr.66. — 2.lpp.
- 2) Demokrātiskā centra IV kongresā 26. un 27.martā 1927.g. pieņemtās rezolūcijas. — Rīga: Demokrātiskais centrs, 1927.;
- 3) Demokrātiskā centra darbības platforma. — Rīga: [b.i., 1931];
- 4) Demokrātiskā centra programma, statūti un instrukcija nodaļām. — Rīga: [Demokrātiskais centrs], 1923.;
- 5) Demokrātiskā centra un bezpartejisko sabiedrisko darbinieku platforma Saeimas vēlēšanās 1922.gadā. // Latvijas Vēstnesis. — 1922.g. 2.septembris. — Nr.196. — 5.lpp.;
- 6) Demokrātiskā centra un bezpartejisko sabiedrisko darbinieku vēlēšanu platforma 1925.g. Saeimas vēlēšanās. — Rīga: Demokrātiskā centra CK, 1925.;
- 7) Kristigu Zemniku sawinības dorba porskots 1920-1922.g. — Rēzekne: Dorbs un zinība, [1923];
- 8) Latgolas Kristigu zemniku sawinības programa. — Reiga: Pētersons, 1920.;
- 9) Latgolas Zemniku partijas Kandidatu saroksts. Kū aizstowes Saeimā (parlamentā) mysu kandidati? // Latgalits. — 1922.g. 8.septembris. — Nr.34. — 3.lpp.;
- 10) Latviešu Sociāldemokrātu Strādnieku partijas priekšstāvju deklarācija brīvās Latvijas pasludināšanas dienā. // Sociāldemokrāts. — 1918.g. 21.novembris. — Nr.1. — 1.-2.lpp.;
- 11) Latviešu Zemnieku savienības programma. — Rīga: [b.i.], 1918.;
- 12) Latviešu Zemnieku savienības programma. — Rīga: Latviešu zemnieku savienība, 1920.;
- 13) Latviešu Zemnieku savienības 1922.g. Saeimas vēlēšanu platforma. — [b.v.: b.i., 1922];
- 14) Latvijas Jaunsaimnieku savienības, ārpuspartiju jaunsaimnieku, progresīvo vecsaimnieku, dzelzceļnieku un darba inteliģences apvienības kandidātu saraksta Nr.1 Saeimas vēlēšanu platforma. // Zemes Balss. — 1922.g. 25.augusts. — Nr.9. — 3.lpp.;
- 15) Latvijas Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija. Statūti, programma, instrukcija nodaļām. — Rīga: [Latvijas Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija], 1925.;
- 16) Latvijas Radikāl-demokrātiskās partijas programma. // Jaunais Vārds. — 1918.g. 27.novembris. — Nr.3. — 4.lpp.; turpat, 28.novembris. — Nr.4. — 4.lpp.;
- 17) Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma. // Sociāldemokrāts. — 1918.g. 26.novembris. — Nr.3. — 1.-3.lpp.;
- 18) Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma. — Rīga: [LSDSP] Centrālā Komiteja, 1930.;
- 19) Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma un statūti. — [Liepāja]: [LSDSP] Centrālā komiteja, 1920.;
- 20) Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma un statūti. — [Rīga]: [LSDSP] Centrālā komiteja, 1921.;
- 21) Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma un statūti. — Rīga: [LSDSP] Centrālā komiteja, 1923.;
- 22) Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma un statūti. — Rīga: [LSDSP] Centrālā komiteja, 1926.;
- 23) Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas programma un statūti. — Rīga: [LSDSP] Centrālā Komiteja, 1929.;
- 24) Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas vēlēšanu platforma. // Strādnieku Avīze. — 1920.g. 9.marts. — Nr.56 (267). — 1.lpp.;
- 25) Satversmes Sapulces s.-d. frakcijas deklarācija. // Sociāldemokrāts. — 1920.g. 20.jūnijs — Nr.137 (293). — 1.lpp.;

- 26) Trasuns F. Mysu programas principi. // Latgolas Words. – 1922.g. 4.oktobris. – Nr.40. – 2.lpp.

Periodiskā prese.

- 1) Arodnieks. Latvijas arodu biedrību centrālbiroja orgāns. – Rīga: Latvijas arodu biedrību centrālbirojs, 1929.;
- 2) Balss. – Rīga: Latv. Kooperatīvu izdevniecības savienība, 1925.;
- 3) Bauskas Vēstnesis. – Bauska: sabiedrība „Bauskas Vēstnesis”, 1926.;
- 4) Brīvā Zeme. Latviešu Zemnieku savienības laikraksts. – Rīga: Latviešu Zemnieku savienība, 1920. – 1930.;
- 5) Daba. Populāri zinātnisks ilustrēts mēnešraksts. – Rīga, Latvijas dabaszinātņu biedrība, 1929. – 1930.;
- 6) Daugava. Literatūras, mākslas un zinātnes mēnešraksts. – Rīga: Valters un Rapa, 1929.;
- 7) Domas. Mēnešraksts literatūrai / mākslai un zinātnei. – Rīga: literātu biedrība „Domas”, 1927.;
- 8) Ekonomists. Finanšu, tirdzniecības, rūpniecības, lauksaimniecības, apgādības un kooperācijas žurnāls⁸. – Rīga: Finanšu ministrija, 1920. – 1938.;
- 9) Filma un Skatuve. Nedēļas žurnāls literatūrai, filmas un skatuves mākslai.⁹ – Rīga: Kultūras līga, 1932.;
- 10) Ilustrēts Žurnāls. Mākslas un rakstniecības mēnešraksts. – Rīga: Latvijas telegrāfa aģentūra, 1928.;
- 11) Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. – Rīga: Izglītības ministrija, 1920. – 1934.;
- 12) Jaunais Vārds. Politisks, sabiedrisks un literārisks nedēļas laikraksts. – Rīga: zvērināts advokāts G.Zemgals / Latv. Darba partijas centrālkomiteja¹⁰, 1921.;
- 13) Jaunā Diena. – Rīga: J.Sermuliņš / S.Baumanis¹¹, 1932.;
- 14) Jaunākās Ziņas. – Rīga: Emīlija Elka / Emīlija Benjamiņa, 1921. – 1932.;
- 15) Jurists. Sabiedrisko un tiesību zinātņu žurnāls. – Rīga: biedrība „Aequitas”, 1929.;
- 16) Kurzemes Balss. Bezpartejisks nacionāls nedēļas laikraksts. – Talsi: komandītsabiedrība „Talsu Balss”, 1927.;
- 17) Kurzemes Vārds. Neatkarīgs nacionāli progresīvs laikraksts. – Liepāja: sabiedrība „Kurzemes vārds”, 1927.;
- 18) Latviešu Balss. Saeimas deputāta Marģera Skujenieka tuvākā līdzdarbībā. – Rīga: V.Holcmanis, 1931.;
- 19) Latvijas Kareivis. – Rīga: Armijas štāba Operatīvā daļa / Armijas spiestuve¹², 1920. – 1931.;
- 20) Latvijas Sargs. – Liepāja / Rīga¹³: sabiedrība „Latvijas Sargs” / Saimniecisko darbinieku apvienība¹⁴, 1919. – 1929.;

⁸ No 1930.g. marta „Ekonomista” apakšvirsraksts bija: „Tautsaimniecība un tehnika”.

⁹ No 1932.g. janvāra līdz marta vidum „Filmai un Skatuvei” uz vāka dažiem numuriem bija apakšvirsraksts: „Žurnāls mākslas dzīvei”, citiem numuriem apakšvirsraksts: „Žurnāls kino mākslai, skatuvei un fotogrāfijai”. Savukārt žurnāla titullapā (pirmajā atvēruma lapā) visiem numuriem bija apakšvirsraksts: „Nedēļas žurnāls literatūrai, filmas un skatuves mākslai”. No 1932.g. 18.marta numura uz žurnāla vāka tā nosaukumam apakšvirsraksta vairs nav, savukārt titullapā apakšvirsraksts palika tāds pat kā agrāk.

¹⁰ 1921.g. pirmajā pusē „Jauno Vārdu” izdeva G.Zemgals, bet no Jūnija beigām – Latv. Darba partijas centrālkomiteja.

¹¹ J.Sermuliņš un vēlāk – S.Baumanis bija tikai „Jaunās Dienas” oficiālie izdevēji. Faktiski avīze tika izdota „Latvijas Darba savienības uzdevumā”.

¹² Sākumā „Latvijas Kareivis” izdeva Armijas štāba operatīvā daļa, no 1922.g. maija – Apsardzības (no 1923.g. – Kara) ministrijas spiestuve, no 1924.g. aprīļa – Armijas spiestuve.

¹³ Sākumā „Latvijas Sargs” tika izdots Liepājā, taču no 1919.g. 2.jūlija – Rīgā.

¹⁴ Sākumā „Latvijas Sargu” izdeva sabiedrība „Latvijas Sargs”, taču divdesmito gadu beigās – „Saimniecisko darbinieku apvienība”.

- 21) Latvijas Saule. Mākslas un senatnes mēnešraksts. – Rīga: Edvards Paegle, 1928.;
- 22) Latvijas Vēstnesis. Agrākais „Baltijas Vēstnesis” B.Dīriķa dibināts 1868.gadā. – Rīga: akciju sabiedrība „B.Dīriķis un biedri”, 1923.;
- 23) Latvis. Nacionāls laikraksts¹⁵. – Rīga: sabiedrība „Latvis”, 1923. – 1930.;
- 24) Mūsu Nākotne. Latvijas skolotāju savienības nedēļas laikraksts izglītībai un audzināšanai. – Rīga: Latvijas skolotāju savienība, 1933.;
- 25) Pašvaldības Balss. – Rīga: Latvijas pilsētu savienība, 1931.;
- 26) Pēdējā Brīdī. Plašākais rīta laikraksts. – Rīga: akciju sabiedrība „Brīdis”, 1929. – 1930.;
- 27) Sociāldemokrāts. Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas centrālorģāns. – Rīga: Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas Centrālā komiteja, 1918. – 1931.;
- 28) Tūrists. Vienīgais latvju tūristu oficiālais mēnešraksts Kārļa Vanaga vadībā. – Rīga: biedrība „Starptautiskas draudzības veicināšanas līga”, 1930.;
- 29) Valdības Vēstnesis. Latvijas valdības oficiāls laikraksts¹⁶. – Rīga, 1919. – 1934.;
- 30) Valmieras Avīze. – Valmiera: Ernests Dubavs, 1930.;
- 31) Valsts Darbinieks. Arodniecisks – sabiedriska mēnešraksts. – Rīga: Valdis Bumbērs¹⁷, 1926.;
- 32) Ventas Balss. – Ventspils: sabiedrība „Ventas Balss”, 1921.;
- 33) Vidzemes Vēstnesis. Nedēļas avīze Vidzemes vietējai dzīvei. – Madona¹⁸: Vidzemnieks, 1931.;
- 34) Zaļā Vārna. Rakstniecības un mākslas žurnāls. – Rīga: mākslinieku biedrība „Zaļā vārna”, 1929.;
- 35) Zemes Balss. Latvijas Jaunzemnieku Savienības laikraksts. – Rīga: Latvijas Jaunzemnieku Savienība, 1922.;
- 36) Zemgales Balss. – Jelgava: J.Greiers, 1926.;
- 37) Беларуская Школа у Латвіі. Папулярна – навуковы, педагогічны і літаратурна – грамадзікі штомесячнік. – Рыга: Беларускае Выдавецтва, 1932.;
- 38) Сегодня. – Рига: Сегодня, 1928.;
- 39) Сегодня Вечеромъ. – Рига: Сегодня, 1928.

Citi 20.-30. gadu avoti.

- 1) Casperson G. Das Deutsche Schauspiel in Riga 1924—1928. // Jahrbuch des baltischen Deutchtums in Lettland und Estland 1929. – Rīga: G.Löffler, [1929]. – 120.-122.lpp.;
- 2) Ceļojošais teātris. // Latviešu konversācijas vārdnīca. II sēj. – Rīga: A.Gulbja apgāds, 1928.-1929. – 3538.-3540.sl.;
- 3) Ceļojošā opera. // Latviešu konversācijas vārdnīca. II sēj. – Rīga: A.Gulbja apgāds, 1928.-1929. – 3541.-3542.sl.;
- 4) Cēsu Viesīgā biedrība. / Cēsis. // Latviešu konversācijas vārdnīca. II sēj. – Rīga: A.Gulbja apgāds, 1928.-1929. – 3662.sl.;
- 5) Doma muzejs, Rīgas. // Latviešu konversācijas vārdnīca. III sēj. – Rīga: A.Gulbja apgāds, 1928.-1929. – 5698.-5703.sl.;
- 6) Kultūras fonds 1920—1928. – Rīga: Kultūras fonds, 1928.;

¹⁵ Līdz 1929.g.1.jūnijam „Latvja” apakšvirsraksts bija: „Bezpartejisks nacionāls laikraksts”, pēc tam: „Nacionāls laikraksts A.Berga un A.Dauges vadībā”; no 1930.g. 15.februāra: „Nacionāls laikraksts A.Berga vadībā”; no 1931.g. oktobra: „Nacionāls laikraksts”.

¹⁶ Sākumā VV apakšvirsraksts bija: „Latvijas Pagaidu valdības oficiāls laikraksts”, no 1920.g. 12.jūnija: „Latvijas valdības oficiāls laikraksts”.

¹⁷ Lai arī Valdis Bumbērs bija „Valsts Darbinieka” atbildīgais redaktors-izdevējs, tomēr faktiski mēnešraksts tika izdots „V[alsts] D[arbinieku] A[rod]B[iedrības] Rīgas nodaļas uzdevumā”.

¹⁸ Vidzemes Vēstneša galvenā „redakcija un kantoris”, kā arī iespiestuve atradās Madonā, taču tā „novadu” redakcijas un kantori atradās arī Gulbenē, Pļaviņās un Valmierā.

- 7) Latvija desmit gados. Latvijas valsts nodibināšanas un viņas pirmo 10 gadu darbības vēsture. – Rīga: Jubilejas komisija, 1928.;
- 8) Latvijas Konservatorija 1919—1929. – Rīga: [Valters un Rapa], 1930.;
- 9) Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. / Galv. redakt. A.Bīlmans. – Rīga: Golts un Jurjans, 1928.;
- 10) Latvju teātra vēsture. // Latviešu konversācijas vārdnīca. XI sēj. – Rīga: A.Gulbja apgāds, 1934.-1935. – 21999.-22112.sl.;
- 11) Mākslas muzejs, Rīgas pilsētas. // Latviešu konversācijas vārdnīca. XIII sēj. – Rīga: A.Gulbja apgāds, 1935.-1936. – 25369.-25371.sl.;
- 12) Pieminekļu valdes Brīvdabas muzejs. – [Rīga]: Pieminekļu valde, 1938.;
- 13) Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – Rīga: Rīgas pilsētas valde, 1932.;
- 14) Vītols J. Manas dzīves atmiņas. – Rīga: Liesma, 1988.

Literatūra.

Grāmatas un raksti dažādos izdevumos.

- 1) Aizsilnieks A. Latvijas saimniecības vēsture 1914—1945. – [b.v.]: Daugava, 1968.;
- 2) Alfabētiskais rādītājs „Pagaidu Valdības Vēstnesī”, „Latvijas Sargā” un „Valdības Vēstnesī” izsludinātiem likumiem, noteikumiem, instrukcijām, rīkojumiem un pavēlēm no 1918.g. 14.decembra līdz 1937.g. 31.decembrim. / Sast. Rob.Lapsiņš. – Rīga: Grāmatu draugs, 1938.;
- 3) Apine I. Baltkrievi Latvijā. – Rīga: LZA Filozofijas un socioloģijas institūta Etnisko pētījumu centrs, 1995.;
- 4) Āboltiņš A. Vēstures pieminekļu aizsardzība Latvijā (1918-1945). // Latvijas Arhīvi. – 1997. – Nr.1. – 26.-32.lpp.
- 5) Bērzkalns V. Latviešu dziesmu svētku vēsture: 1864—1940. – Bruklina: Grāmatu draugs, 1965.;
- 6) Briede-Bulāvinova V. Latviešu opera (līdz 1940.g.). – Rīga: Zinātne, 1975.;
- 7) Briede V. Latviešu opereteātris. – Rīga: Zinātne, 1987.;
- 8) 20.gadsimta Latvijas vēsture. II: Neatkarīgā valsts. 1918-1940. – Rīga: Latvijas vēstures institūts, 2003.;
- 9) Enciklopēdija Latvijas pilsētas. – Rīga: Preses nams, 1999.;
- 10) Freids Z. Kādas ilūzijas nākotne. – Rīga: Intelekts, 1996.;
- 11) Freivalds O. Latviešu politiskās partijas 60 gados. – Kopenhāgena: Imanta, 1961.;
- 12) Grosmane E. Piemirsts fenomens Latvijas kultūras vēsturē. Kurzemes provinces muzejs. // Pilsēta. Laikmets. Vide. Rakstu krājums. – Rīga: Neptuns, 2007. – 95-107.lpp.;
- 13) Jēkabsons Ē. Lietuvieši Latvijā. – Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts; Elpa, 2003.;
- 14) Jēkabsons Ē. Poļi Latvijā. – Rīga: LZA Filozofijas un socioloģijas institūta Etnisko pētījumu centrs, 1996.;
- 15) Jēkabsons Ē. Poļu kultūras dzīve Latvijas Republikā (1918-1940). // Poļu kultūra Latvijā. Kultura polska na Łotwie. Latviešu variants. – Rīga: Polijas Republikas vēstniecība Rīgā, 1994.;
- 16) Kleins A. Kultūrpolitika. – Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2008.;
- 17) Kultūra. // Filozofijas vārdnīca: A-Z. – Rīga: Liesma, 1974. – 251.lpp.;
- 18) Kultūra. // Ideju vārdnīca. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. – 288.lpp.;
- 19) Kultūra. // Latviešu konversācijas vārdnīca. X sēj. – Rīga: A.Gulbja apgāds, 1933.-1934. – 18857.-18860.sl.;

- 20) Kultūra. // Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. II sējums. – Rīga: Zinātne, 1968. – 184.-187.lpp.;
- 21) Kultūra. // Svešvārdu vārdnīca. – Rīga: Jumava, 1999. – 412.lpp.;
- 22) Kultūra. // Svešvārdu vārdnīca. – Rīga: Liesma, 1978. – 409.lpp.;
- 23) Kultūra. // Svešvārdu vārdnīca. – Rīga: Norden, 1996. – 423.lpp.;
- 24) Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sēj.: no 20.gs. sākuma līdz 1940.g. – Rīga: Liesma, 1972.;
- 25) Kūle M., Kūlis R. Filosofija. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998.;
- 26) Latviešu periodika. 1.sēj.: 1768—1919. – Rīga: Zinātne, 1977.;
- 27) Latviešu periodika. 3.sēj.: 1920—1940. 1.daļa. – Rīga: Zinātne, 1988.;
- 28) Latviešu periodika. 3.sēj.: 1920—1940. 2.daļa: Palīgrādītāji. – Rīga: Zinātne, 1989.;
- 29) Latvijas Etnogrāfiskais Brīvdabas muzejs. – Rīga: Zinātne, 1978.;
- 30) Latvijas oficiālo izdevumu saraksts. Liste des Documents officiels de Lettonie. – Rīga: Latvijas Starptautiskais drukas darbu apmaiņas birojs, 1925.;
- 31) Latvijas oficiālo izdevumu saraksts 1926.gadam. Liste des Documents officiels de Lettonie l'année 1926. – Rīga: Latvijas Starptautiskais drukas darbu apmaiņas birojs, 1927.;
- 32) Latvijas Republikas prese 1918—1940. / Prof. Dr.habil.hist. R.Treija redakcijā. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.;
- 33) Liepājas teātris. // Latvijas enciklopēdija. 4.sēj. – Rīga: Valērija Belokoņa izdevniecība, 2007. – 157.-158.lpp.;
- 34) Lipša I. Sabiedriskā tikumība Latvijā, 1918. – 1940. Promocijas darbs. – Rīga: Latvijas Universitāte, 2009.;
- 35) Mačiulis D. Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927—1940 metais. – Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2005.;
- 36) Mednis I. Politiskās partijas Latvijas Republikā. // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr.3. – 17.-24.lpp.;
- 37) Paeglis J. Kas bija liegts Pirmās Republikas lasītājiem? Preses likumi un izplatīšanai aizliegtā Latvijā izdotā literatūra 1918.—1940. gadā. – Rīga: Zinātne, 1996.;
- 38) Pērkone I. Kino Latvijā 1920—1940. – Rīga: Zinātne, 2008.;
- 39) Pētersons R. Politiskie konteksti Pieminekļu valdes darbībā (1923—1940). // Māksla un politiskie konteksti. – Rīga: Neptuns, 2006. – 93.-104.lpp.;
- 40) Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejs 1773 – 1973. – Rīga: Zvaigzne, 1973.;
- 41) Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944. – Rīga: Zinātne, 2006.;
- 42) Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914—1940. Valsts tapšana un suverēnā valsts. – Stokholma: Daugava, 1976.;
- 43) Teātris Siguldā. / Gunas Zeltiņas un Rasmus Rozentāles teksts un apkopojums. – Sigulda: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2009.;
- 44) Tukuma novada kultūrvēsture. II. Rakstu krājums. – [Tukums]: Tukuma muzejs, 1997.;
- 45) Tukuma novada kultūrvēsture. III. Rakstu krājums. – [Tukums]: Tukuma muzejs, 1998.;
- 46) Tukuma novada kultūrvēsture. VI. Rakstu krājums. – [Tukums]: Tukuma muzejs, 2002.-2003.;
- 47) Vītoliņš J. Latviešu mūzikas kultūra Lielās oktobra sociālistiskās revolūcijas un Padomju Latvijas nodibināšanas periodā (1917-1919). // Latviešu mūzika VI. Raksti par mūziku. – Rīga: Liesma, 1967. – 22.-46.lpp.;
- 48) Vītoliņš J. Mūzikas vēsture. / Latvijas Konservatorijas rektora profesora Jāzepa Vītola virsredakcijā. – Rīga: Grāmatu Draugs, [b.g.];
- 49) Zeile P. Latgales kultūras vēsture. No akmens laikmeta līdz mūsdienām. – Rēzekne: Latgales kultūras centrs, 2006.;

- 50) Zelmenis G. Ieskats operas biedrību darbībā Latvijā 1924. – 1940.g. // Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas. Zinātnisko rakstu krājums IV. – Daugavpils: Saule, 2002. – 217.-222.lpp.;
- 51) Zelmenis G. Kultūras dzīves pārraudzība Latvijā 1918.-1934.gadā. // Latvijas Vēsture. – 2005. – Nr.3(59). – 13.-24.lpp.;
- 52) Zelmenis G. Kultūras pārraudzība un cenzūra Latvijā padomju okupācijas apstākļos 1940.-1941.g. // Latvijas vēsture 20.gadsimta 40.-90. gados. / Latvijas vēsturnieku komisijas raksti, 21.sēj. – Rīga: Latvijas vēstures institūts, 2007. – 15.-43.lpp.;
- 53) Zelmenis G. Latvijas kultūras politika neatkarīgas valsts pastāvēšanas sākumā (1918-1922). // Latvijas Vēsture. – 2007. – Nr.2(66). – 29.-41.lpp.;
- 54) Волкович Б. Из истории еврейской культуры в Латвии (1918 – 1940). 1.часть. – Даугавпилс: Saule, 2002.;
- 55) Волкович Б. Из истории еврейской культуры в Латвии (1918 – 1940). 2.часть. – Даугавпилс: Saule, 2002.;
- 56) Енш Г.А. Из истории архивного дела в Латвии. – Рига: Авотс, 1981.;
- 57) Русский театр в Риге. Стодесятилетие со дня основания русского театра в Риге посвящается. – Рига: Рижский театр русской драмы, 1994.

Interneta resursi.

- 1) Anna Bērzkalne. Īsa biogrāfija. // http://www.lfk.lv/ab_bio.html (aplūkots 10.12.2007.);
- 2) Dailes teātris. // <http://www.dailesteatris.lv/index.php?&147> (aplūkots 13.02.2009.);
- 3) History of the Estonian National Opera. // <http://www.opera.ee/1370> (aplūkots 29.09.2008.);
- 4) Īsa skolas vēsture. / Vecbebru Profesionālā vidusskola. // http://www.vecbebri.lv/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=11&Itemid=65 (aplūkots 07.11.2008.);
- 5) Kuningas N. Estonian National Opera – One Hundred Years of Dignity. // http://www.emc.ee/upl/dokumentid/estonian_national_opera_-_one_hundred_years_of_dignity.pdf (aplūkots 29.09.2008.);
- 6) Latviešu Folkloras krātuves dokumenti. // <http://www.lfk.lv/dokumenti.html> (aplūkots 10.12.2007.);
- 7) Latviešu Folkloras krātuves vēsture. // http://www.lfk.lv/lfk_vest.html (aplūkots 10.12.2007.);
- 8) Latvijas Nacionālā vēstures muzeja vēsture. // <http://www.history-museum.lv/pages/par-mums/muzeja-vesture.php> (aplūkots 07.11.2008.);
- 9) Lithuanian National opera and ballet theatre. // <http://www.opera.lt/DesktopDefault.aspx?tabID=405> (aplūkots 29.09.2008.);
- 10) Mačiulis D. Kultūros fondo kūrimo projektai Lietuvoje 1926—1940 m. // <http://images.katalogas.lt/maleidykla/lit4/L-041.pdf> (aplūkots 10.04.2009.);
- 11) Muzeja vēsture. / Talsu novada muzejs. // <http://www.talsumuzejs.lv/index.php?action=page&id=history> (aplūkots 03.01.2011.);
- 12) Muzeja vēsture gadskaitļos. / Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs. // <http://www.jymm.lv/index.php?id=125> (aplūkots 15.10.2008.);
- 13) Rēzeknes tautas teātris. // <http://teatris.rezekne.net/lv/vesture.htm> (aplūkots 13.02.2009.);
- 14) Valmieras drāmas teātris. // <http://www.vdt.lv/par-teatri> (aplūkots 13.02.2009.);
- 15) Valsts tiesu ekspertīžu biroja vēsture. // <http://www.vteb.gov.lv/index.php?lng=lv&tpc=vestr> (aplūkots 07.11.2008.).

Personu rādītājs.

- Abizovs** Jurijs (1921—2006) tulkotājs, bibliogrāfs, literatūrzinātnieks
- Aizsilnieks** Arnolds (1898—1982) tautsaimnieks, trimdas sabiedriska darbinieks
- Akmentiņa** Dace (īst.v. Doroteja Šteinberga; 1858—1936) aktrise
- Akuratērs** Jānis (1876—1937) literāts, publicists, sabiedriska un valsts darbinieks
(LTP loceklis, 1919 IzM Mākslas departamenta direktors)
- Alberings** Arturs (1876—1934) agronoms, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS,
Saeimas deputāts, 1926 ministru prezidents)
- Alunāns** Nikolajs (1859—1919) komponists, mūzikas darbinieks
- Apine** Ilga (dz. 1928) vēsturniece (Dr.habil.hist.)
- Apinis** Dāvids (1887—?) sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Apsišu** Jēkabs (īst.v. Jānis Jaunzemis; 1858—1929) literāts, pedagogs
- Arbuzovs** Leonīds Hanss Nikolaus (1882—1951) baltvācu vēsturnieks (Dr.phil.), profesors
- Aspazija** (īst.v. Elza Pliekšāne, dz. Rozenberga; 1865—1943) literāte, sabiedriska un valsts
darbiniece (LSS deputāte)
- Ašmane** Anna (1888—1967) horeogrāfe, pianiste
- Ausējs** Longins (1885—1942) pedagogs, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas
deputāts; 1921 izglītības ministra p.i.)
- Austriņš** Antons (1884—1934) literāts
- Āboliņš** Leons (1895—1974) dabaszinātnieks, zoologs, profesors
- Āboltiņš** Arnis (dz. 1959) vēsturnieks, arheologs
- Bahmanis** Kristaps (1867—1942) publicists, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas
deputāts)
- Balodis** Francis (arī Aleksandrs; 1882—1947) vēsturnieks, arheologs (Dr.phil., Dr.hist.),
profesors
- Balodis** Jānis (1881—1965) militārs darbinieks (ģenerālis) un valsts darbinieks (Saeimas
deputāts)
- Balodis** Kārlis (1864—1931) ekonomists, statistiķis, sabiedriska un valsts darbinieks
(Saeimas deputāts), profesors
- Baltgailis** Kārlis (1893—1979) gleznotājs, pedagogs
- Banga** Tija (1882—1957) aktrise, publiciste
- Bankavs** Jānis (1886—1951) publicists, žurnālists
- Barkāns** Vinca (1889—1947) ārsts, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Barons** Krišjānis (1835—1923) folklorists, literāts, publicists

- Bastjānis** (īst.v. Bašēns) Voldemārs (1884—1975) sabiedrisks un valsts darbinieks
(Saeimas deputāts)
- Bauers** Alberts baltvācu vēsturnieks (Dr.phil.)
- Bauers** Ernests (1882—1926) agronoms, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS,
Saeimas deputāts)
- Beldavs** Kārlis (1868—1936) garīdznieks, sabiedrisks un valsts darbinieks (1934 izglītības
ministrs)
- Benefelde** Ada (1887—1967) dziedātāja, pedagoģe, profesore
- Bergs** Arveds (1875—1941) jurists, publicists, sabiedrisks un valsts darbinieks (LSS un
Saeimas deputāts)
- Berģis** Pēteris (1882—1942) jurists, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Bermonts** (arī Bermonts-Avalovs) Pāvels (1884—1973) Krievijas militārs darbinieks
(pulkvedis)
- Bērziņš** Alfrēds Jēkabs (1899—1977) publicists, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas
deputāts)
- Bērziņš** Arturs (1882—1962) publicists, teātra kritiķis un vēsturnieks
- Bērziņš** Ludis (arī Ludvigs Ernests; 1870—1965) garīdznieks, folklorists, pedagogs,
profesors
- Bērzkalne** Anna (1891—1956) valodniece, folkloriste, 1925—1929 Folkloras krātuves
pārzine (faktiskā vadītāja)
- Bērzkalns** Valentīns (1914—1975) mūzikas darbinieks, muzikologs un mūzikas vēsturnieks
- Birkerts** Pēteris (1881—1956) folklorists, literatūrzinātnieks
- Birznieks** (arī Birznieks-Upītis) Ernests (1871—1960) literāts
- Birznieks** Jānis (1895—1955) sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Bilmanis** Roberts (1880—1964) sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas
deputāts)
- Blaumanis** Rūdolfs Kārlis Leonīds (1863—1908) literāts
- Blese** Ernests (1892—1964) valodnieks (Dr.philol.), profesors
- Bļodnieks** Ādolfs (1889—1962) sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas
deputāts, 1933—1934 ministru prezidents)
- Bočagovs** Aleksandrs (1885—1952) jurists, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS,
Saeimas deputāts)
- Bose** B. Rīgas Politehniskā institūta profesors
- Brastiņš** Ernests (1892—1941) gleznotājs, mākslas teorētiķis, publicists, sabiedrisks
darbinieks

- Breikšs Jānis** (1887—1965) jurists, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Brežgo Boļeslavs** (1887—1957) vēsturnieks (Dr.hist.), profesors
- Briede** (arī Briede-Bulāvinova) Vija (1934—1987) muzikoloģe un mūzikas vēsturniece
- Briedis** Augusts (1877—1937) literāts, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Brigadere** Anna (1861—1933) literāte
- Budže** Aloizs (1896—1976) publicists, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Buševics** Ansis (1878—1942) jurists, publicists, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Būmeisters** Kārlis (1888—1956) sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Bžezinska** A.
- Celmiņš** Hugo (1877—1941) agronoms, publicists, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts, 1923—1924 izglītības ministrs, 1924—1925 un 1928—1931 ministru prezidents)
- Celmiņš** Mārtiņš (1863—?) garīdznieks, folklorists, sabiedriska darbinieks
- Celms** Jūlijs (1879—1935) sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Cielēns** Fēlikss (1888—1964) jurists, publicists, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Čakste** Jānis (1859—1927) jurists, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts; 1920—1922 LSS priekšsēdētājs¹ un KF priekšsēdētājs; 1922—1927 Valsts prezidents)
- Dauge** Aleksandrs (1868—1937) pedagogs, literatūrzinātnieks, publicists, sabiedriska un valsts darbinieks (1921—1923 izglītības ministrs)
- Dārziņa** M. Emīla Dārziņa māte
- Dārziņš** Emīls (1875—1910) komponists, mūzikas darbinieks un kritiķis
- Deglavs** Augusts (1862—1922) literāts
- Dēķens** Kārlis (1866—1942) pedagogs, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Dišlers** Kārlis (1878—1954) jurists (Dr.iur.), sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts), profesors
- Dīriķis** Bernhards (1831—1892) žurnālists, izdevējs, sabiedriska darbinieks
- Dombrovskis** Jānis (1885—1953) mākslas zinātnieks un pedagogs
- Dombrovskis-Dumbrājs** Frīdrihs (1888—1941) aktieris, režisors, teātra darbinieks

¹ Tradicionāli historiogrāfijā J.Čakste tiek dēvēts par LSS priekšsēdētāju, taču LSS stenogrammās viņa amats tiek saukts: „Satversmes Sapulces prezidents”.

- Dubins** Mordehajs (arī Morduhs; 1889—1956) tirgotājs, ebreju reliģisks, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Dukurs** Roberts (1886—1946) sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Dzenis** Antons (1893—1942) sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Dzenis** Burkards (1879—1966) tēlnieks
- Dziļleja** (īst.v. Tīfentāls) Kārlis (1891—1963) literāts, literatūrkritiķis, publicists, teātra darbinieks
- Eberts** Maksis (1879—1929) vācu vēsturnieks, arheologs, profesors
- Egle** Rūdolfs (1889—1947) literatūrzinātnieks, tulkotājs, 1924—1934 KF inspektors
- Eliass** Kristaps (1886—1963) mākslas zinātnieks, publicists, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Endzelīns** Jānis (1873—1961) valodnieks (Dr.philol.), profesors
- Erhards** Ernests (1894—²) sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Erniņš** Alberts (1897—?) sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Erss** (līdz 1914 – Rūniks) Ādolfs (1885—1945) literāts
- Ertnerē** Felicita (1891—1975) skatuves mākslas pedagoģe, režisore
- Feiereicēns** Arnolds (1868—1943) baltvācu vēsturnieks, 20.-30.gados Rīgas pilsētas arhīva vadītājs
- Feierings** vokālais pedagogs
- Felsbergs** Ernests (1866—1928) valodnieks, mākslas vēsturnieks, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts, 1924—1925 izglītības ministrs), 1920—1922 LU pagaidu rektors, 1922—1923 LU rektors, profesors
- Firkss** Vilhelms Frīdrihs Karls fon (1870—1933) baltvācu inženieris, sabiedrisks un valsts darbinieks (LSS un Saeimas deputāts)
- Fišmanis** Leopolds (1863—1932) ebreju pedagogs, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Freids** Zigmunds (īst.v. Simha Šlomo; 1856—1939) austriešu ārsts (Dr.med.), psihoanalīzes pamatlicējs, profesors
- Freinbergs** Kārlis (1884—1967) publicists, teātra un literatūras kritiķis
- Freivalds** Osvalds (1905—1975) vēsturnieks, publicists, sabiedrisks darbinieks
- Fridrihs** J. folklorists
- Frišmanis** Alfrēds (1903—?) žurnālists, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Gailītis** Paulis (1869—1943) teologs, izglītības, sabiedrisks un valsts darbinieks (1923 izglītības ministrs)

² 1941.g. E.Erhards tika deportēts. Par viņa tālāko likteni autora rīcībā ziņu nav.

Garūta Lūcija (1902—1977) komponiste, pianiste, mūzikas darbiniece un pedagoģe

Goldmanis Jānis (1875—1955) sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS,

Saeimas deputāts)

Grantskalns Eduards (1881—1964) sabiedrisks un valsts darbinieks (LSS, Saeimas deputāts)

Grāvītis Oļģerts (dz. 1926) muzikologs (Dr.art), profesors, komponists

Grosmane Elita (dz. 1949) mākslas zinātniece (Dr.art.)

Grots Jānis (1901—1968) literāts, publicists

Gulbis Vilis (1890—1941) agronoms, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts,

1933—1934 izglītības ministra p.i.)

Ģinters Augusts (1885—1944) bibliogrāfs, publicists

Hāns Džons (arī Jons; 1869—1945) baltvācu jurists, sabiedrisks un valsts darbinieks

(Saeimas deputāts)

Henings Rīgas Politehniskā institūta profesors

Himzels Nikolajs fon (1729—1764) baltvācu ārsts, bibliofils, kolekcionārs

Irbe Kārlis (1885—1966) garīdznieks, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)

Ivans A. publicists

Ivbulis (arī Ivbulis, Jubuls) Staņislavs (1884—1941) sabiedrisks un valsts darbinieks

(Saeimas deputāts)

Jansons Jānis Alberts (1892—1971) folklorists, literatūrzinātnieks (Dr.philol.)

Jansons K. folklorists

Janševskis (īst.v. Janovskis) Jēkabs (1865—1931) literāts, žurnālists

Jaudzems Staņislavs (1890—1944) izglītības, sabiedrisks un valsts darbinieks

(LTP loceklis, 1923 izglītības ministra p.i.)

Jaunsudrabiņš Jānis (1877—1962) literāts

Jaunzems Eduards (1872—?) sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)

Jenšs Georgs (1900—1990) vēsturnieks, arhīvists

Jeršovs Leonīds (1906—1939) galdnieks, Komunistiskās partijas un valsts darbinieks

(Saeimas deputāts)

Jēkabsons Ēriks (dz. 1965) vēsturnieks (Dr.hist), profesors

Juraševskis Pēteris (1872—1945) jurists, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP un

Saeimas deputāts, 1928 ministru prezidents)

Jurēvics Jēkabs (1897—1945) statistiķis

Jurjāns Pāvuls (1866—1948) mūzikas darbinieks un pedagogs

Juškēvičs Jānis (1886—1961) vēsturnieks, literāts

- Kalnings** (arī Kalniņš) Ringolds (1873—1940) uzņēmējs, finanšu darbinieks, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Kalniņš** Alfrēds Bruno Jānis (1879—1951) komponists, mūzikas darbinieks, pedagogs un kritiķis
- Kalniņš** Arveds (arī Arvīds; 1894—1981) koksnes ķīmiķis, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts, 1925 izglītības ministrs), profesors
- Kalniņš** Bruno Haralds (1899—1990) sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts), publicists, politologs
- Kalniņš** J. publicists
- Kalniņš** Pauls (1872—1945) ārsts, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts, 1925—1934 Saeimas priekšsēdētājs un KF priekšsēdētājs)
- Kasparsons** Kārlis (1865—1962) ārsts, publicists, izglītības, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts, 1918—1920 izglītības ministrs)
- Kaspersons** Georgs baltvācu sabiedriska darbinieks
- Kauliņš** Jānis (1863—1940) valodnieks, pedagogs
- Kaupiņš** Hermanis (1891—1971) kultūras, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts), viens no Dailes teātra dibinātājiem
- Kārklis** Jānis (1891—1975) literāts, žurnālists
- Kellers** Kārlis (arī Karls; 1868—1939) baltvācu garīdznieks, sabiedriska un valsts darbinieks (LSS un Saeimas deputāts)
- Kemps** (arī Ķemps) Francis (1876—1952) literāts, publicists, sabiedriska un valsts darbinieks (LSS un Saeimas deputāts)
- Kleins** Armīns (dz. 1951) vācu kultūras zinātni un kultūras menedžmenta pētnieks (Dr.phil.), profesors
- Klīve** Ādolfs (1888—1974) publicists, finanšu, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Kotans** Pēteris (arī Kotāns; 1887—1943) publicists, sabiedriska un valsts darbinieks (LSS un Saeimas deputāts)
- Krastiņš** Pēteris (1882—1942) gleznotājs, grafiķis
- Krastkalns** Andrejs (1868—1939) jurists, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Krodors** Roberts (1892—1956) teātra kritiķis, publicists, tulkotājs
- Krolls** Oto (1888—1969) publicists, teātra darbinieks
- Kronlīns** (arī Kronlins) Jānis (1886—1978) publicists, izglītības un reliģiska darbinieks
- Kuga** Jānis (1878—1969) gleznotājs, scenogrāfs, LMA profesors
- Kukainis** Jēkabs (1858—?) sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)

- Kundziņš** Kārlis Pēteris (1902—1992) teātra un literatūras zinātnieks (Dr.art.)
- Kursītis** Vincents (1892—1974) sabiedrisks un valsts darbinieks (LSS deputāts)
- Kūle** Maija (dz. 1951) filozofe (Dr.habil.phil.), profesore
- Kūlis** Rihards (dz. 1945) filozofs (Dr.phil.), profesors
- Ķeniņš** (arī Ķēniņš) Atis (1874—1961) literāts, sabiedrisks un valsts darbinieks
(LTP loceklis, 1931—1933 izglītības ministrs)
- Ķuze** Vilhelms (1875—1941) uzņēmējs, viens no akciju sabiedrības „V.Ķuze”
dibinātājiem un īpašniekiem
- Laicens** Linards (1883—1937) literāts, Komunistiskās partijas un valsts darbinieks
(Saeimas deputāts)
- Laimiņš** Eduards Kārlis Osvalds (1882—1982) militārs darbinieks (pulkvedis) un valsts
darbinieks (Saeimas deputāts)
- Lancmanis** (arī Lancmanis-Līdumnieks) Zelmars (1883—1935) dabaszinātnieks, pedagogs
- Lapiņš** J. etnogrāfs
- Lapsas** Juris literāts
- Lipša** Ineta (dz. 1970) vēsturniece (Dr.hist.)
- Līcis** Fricis (1891—1953) aktieris
- Līgotņu** Jēkabs (īst.v. Jēkabs Roze; 1874—1942) literāts, literatūras zinātnieks un kritiķis
- Līkums** Herberts (1902—1980) gleznotājs, scenogrāfs
- Mačiulis** Dangiras (dz. 1969) lietuviešu vēsturnieks (Dr.hist.)
- Madernieks** Jūlijs (1870—1955) gleznotājs, mākslas darbinieks un kritiķis
- Mediņš** Jāzeps (1877—1947) komponists, diriģents, mūzikas darbinieks un pedagogs
- Mednis** Imants (1950—2006) vēsturnieks (Dr.hist.)
- Meierovics** Zigfrīds Anna (1887—1925) sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS,
Saeimas deputāts, 1921—1923 un 1923—1924 ministru prezidents)
- Melngailis** Emīls (arī Emilis; 1874—1954) komponists, diriģents, folklorists, mūzikas
darbinieks un kritiķis
- Menders** Fricis (1885—1971) jurists (Dr.iur.), publicists, sabiedrisks un valsts darbinieks
(LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Miesnieks** Kārlis (1887—1977) gleznotājs, mākslas darbinieks
- Misiņš** Jānis (1862—1945) bibliofils, bibliotekārs, bibliogrāfs
- Milbergs** Gotfrīds (1887—1942) literāts, publicists, sabiedrisks un valsts darbinieks
(Saeimas deputāts)
- Morics** Ernests (1889—1955) farmaceits, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS,
Saeimas deputāts)

- Muratovs** Mihails (1885—1944) krievu aktieris, teātra darbinieks, Rīgas Krievu drāmas teātra dibinātājs
- Nonācs** Oto (1880—1942) publicists, žurnālists, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Nuroks** Ārons Bērs (1875—1941 ?) ebreju garīdznieks, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Nuroks** Mordehajs (arī Markus; 1879—1962) ebreju garīdznieks, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Olavs** Vilis (1867—1917) publicists un sabiedriska darbinieks
- Ozoliņš** Fridrihs (1879—1940) arheologs, etnogrāfs (No 1923 Pieminekļu valdes priekšsēdētājs, 1930—1932 Pieminekļu pārvaldes direktors), sabiedriska un valsts darbinieks
- Ozols** Edgars (1899—1967) entomologs, Augu aizsardzības institūta muzeja pārzinis
- Pabērzs** Juris (1891—1961) jurists, sabiedriska un valsts darbinieks (LSS un Saeimas deputāts)
- Pabērzs** Sebastjāns (1889—1942) sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Paegle** Edvards (1876—1960) etnogrāfs, Latvijas saules muzeja dibinātājs
- Paegle** Spricis (1876—1962) inženieris, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP loceklis)
- Paeglis** Jānis (dz. 1926) bibliogrāfs, literatūrzinātnieks
- Pastors** Alfons (1890—1968) garīdznieks, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Patvaldnieks** (arī Patvalds) Eduards (1901—1988) literāts, žurnālists
- Pauļuks** Jānis (1865—1937) inženieris, sabiedriska un valsts darbinieks (1923 ministru prezidents)
- Pavārs** Aleksandrs (1893—1971) jurists, Valsts bibliotēkas un sabiedriska darbinieks
- Peņģerots** Visvaldis (1897—1938) mākslas zinātnieks
- Pērkone** (arī Pērkone-Redoviča) Inga (dz. 1966) mākslas zinātniece (Dr.art), kino vēsturniece
- Pētersons** Rihards (dz. 1952) mākslas vēsturnieks
- Plāķis** Juris (1869—1942) valodnieks (Dr.philol.), pedagogs, sabiedriska un valsts darbinieks (1920—1921 izglītības ministrs), profesors
- Plāts** E. amatnieks, pedagogs
- Plūdons** (īst.v. Lejnietis) Vilis (1874—1940) literāts, pedagogs
- Pommers** Jānis (1876—1934) garīdznieks, reliģisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Poruks** Jānis (1871—1911) literāts
- Purvītis** Vilhelms (1872—1945) gleznotājs, 1919—1934 LMA rektors, profesors

- Pusuls** Voldemārs (1883—1939) baltvācu jurists, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP un Saeimas deputāts)
- Radziņš** Eduards (1886—?) sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Rainis** (īst.v. Jānis Pliekšāns; 1865—1929) literāts, sabiedriska un valsts darbinieks
(LSS un Saeimas deputāts, 1926—1928 izglītības ministrs)
1920—1921 Dailes teātra direktors, 1921—1925 LNT direktors
- Rancāns** Jāzepts (arī Jezups Rancans; 1886—1969) garīdznieks, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP un Saeimas deputāts)
- Rapa** Jānis (1885—1941) grāmatizdevējs, viens no izdevniecības „Valters un Rapa” dibinātājiem
- Reinhardt** Gustavs (1868—1937) ārsts (Dr.med.), sabiedriska un valsts darbinieks (LSS un Saeimas deputāts)
- Reiters** Teodors (1884—1956) diriģents, mūziķis, Reitera kora dibinātājs, 1922—1926 un 1931—1934 LNO direktors
- Rimbenieks** Ēvalds (1888—1943) reliģisks, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Roze** Jēkabs (sk. Līgotņu Jēkabs)
- Rozentāle** (arī Forsele) Ellija (1871—1943) somu dziedātāja, J.Rozentāla sieva
- Rozentāle** Rasma pedagoģe
- Rozentāls** Janis (1866—1916) gleznotājs, mākslas darbinieks
- Rubins** Antons (arī Ontons Rubyns; 1885—1944 ?) publicists, sabiedriska un valsts darbinieks (LSS deputāts)
- Rubulis** (arī Rubuļs) Vladislavs (1887—1937) publicists, žurnālists, sabiedriska un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Rudevics** Ansis (1890—1974) žurnālists, sabiedriska un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Runcis** (no 1933. – Arnis) Ernests (1888—1943) literāts, publicists, bibliotekārs
- Saharevičs** Simsons ebreju sabiedriska un valsts darbinieks (LTP loceklis)
- Salnais** (arī Salnājs) Voldemārs (1886—1948) statistiķis, sabiedriska un valsts darbinieks
(Saeimas deputāts)
- Salnītis** Vilmārs (1905—?) statistiķis
- Sanders** Visvaldis (1885—1979) garīdznieks, sabiedriska un valsts darbinieks
(Saeimas deputāts)
- Seile** Valērija (1891—1970) pedagoģe, publiciste, sabiedriskā un valsts darbiniece (LTP un LSS deputāte)

- Skalbe** Kārlis (1879—1945) literāts, publicists, sabiedrīks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Skudra** Ojārs (dz. 1949) vēsturnieks (Dr.hist), profesors
- Skujeniece** Biruta (1888—1931) aktrise
- Skujenieks** Marģers (1886—1941) statistiķis, publicists, sabiedrīks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts, 1926—1928 un 1931—1933 ministru prezidents)
- Skulme** Oto (1889—1967) gleznotājs, scenogrāfs, mākslas pedagogs
- Skulme** Uga (1885—1963) gleznotājs, mākslas zinātnieks
- Smiļģis** Eduards (1886—1966) aktieris, režisors, viens no Dailes teātra dibinātājiem un tā mākslinieciskais vadītājs
- Smirins** Grigorijs (dz. 1955) vēsturnieks (Dr.hist.)
- Sniedze** Evita (dz. 1974) teātra kritiķe un zinātniece
- Speke** (arī Spekke) Arnolds (1887—1972) valodnieks (Dr.philol.), vēsturnieks, diplomāts, profesors
- Sproģis** Andris (dz. 1940) žurnālists, publicists
- Stāls** (arī Štāls) Artūrs (1897—1951) kultūrvēsturisko vērtību aizsardzības speciālists, 1919—1920 IzM ģenerālpilnvarnieks kultūras vērtību aizsardzības lietās, 20.-30.gados viens no Pieminēkļu valdes vadītājiem
- Strads** P. folklorists
- Straubergs** Kārlis (1890—1962) valodnieks (Dr.philol.), folklorists, literāts, Kara muzeja dibinātājs, sabiedrīks un valsts darbinieks (1924 izglītības ministrs), profesors
- Strunke** (arī Struņķis) Niklāvs (1894—1966) gleznotājs, grafiķis, scenogrāfs
- Suta** Romāns (1896—1944) gleznotājs, grafiķis
- Šilde** Ādolfs (1907—1990) jurists, vēsturnieks, publicists, latviešu „rietumu” trimdas sabiedrīks darbinieks
- Šēlers** Lotars (1881—1945) baltvācu jurists, sabiedrīks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Šimanis** Karls Kristians Teodors Pauls (1876—1944) baltvācu jurists (Dr.iur.), publicists, sabiedrīks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Šlakans** Valdis (1898—?) sabiedrīks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Šmits** Pēteris (1869—1938) valodnieks, etnogrāfs, folklorists, profesors
- Šūberts** Pauls (1884—1945) pianists, mūzikas darbinieks, LK profesors, 1925—1926 LNO direktors

- Švābe** Arveds (1888—1959) jurists (Dr.iur.), vēsturnieks, publicists, sabiedrisks un valsts darbinieks (LSS deputāts), profesors
- Tentelis** Augusts (1876—1942) vēsturnieks, 1925—1927 un 1931—1933 LU rektors, 1928 izglītības ministrs
- Teriņš** Jānis (1893—1980) garīdznieks, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Tihovskis** Hieronims (1907—1991) valodnieks, literatūrkritiķis
- Tilbergs** Jānis Roberts (1880—1972) gleznotājs, grafiķis, pedagogs, sabiedrisks darbinieks
- Tilts** E. amatnieks, pedagogs
- Tone** Voldemārs Teodors (1892—1958) gleznotājs, mākslas darbinieks
- Trasuns** Francis (1864 – 1926) garīdznieks, literāts, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Trasuns** Jezups (1898 – 1978) žurnālists, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Treijs** Rihards (dz. 1931) vēsturnieks (Dr.habil.hist.), publicists
- Treimanis** (arī Treimanis-Zvārgulis) Edvards (1866—1950) literāts
- Trofimovs** Sergejs (1894—1941) sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Ubāns** Aleksandrs Kārlis Konrāds (1893—1981) gleznotājs, mākslas pedagogs
- Ulmanis** Kārlis (1877—1942) agronoms, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts, 1918—1921, 1925—1926, 1931, 1934—1940 ministru prezidents)
- Ulpe** Pēteris (1882—1941) statistiķis, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)
- Valdšmits** Teodors (1868—1934) aktieris
- Veržbickis** Jānis (arī Jans; 1888—1946) jurists, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Vesmanis** Frīdrihs (1875—1942) jurists, sabiedrisks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts, 1922—1925 Saeimas priekšsēdētājs un KF priekšsēdētājs)
- Vesmanis** Jānis (1878—1942) ekonomists, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Vestermanis** Verners (1891—?) baltvācu sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Vidbergs** Sigismunds (1890—1970) grafiķis, vizuālās mākslas darbinieks
- Vilde** Konstantīns (1879—?) žurnālists, 1919—1937 IeM Preses un biedrību nodaļas vadītājs
- Viļpiševskis** Jaroslavs Stefans (1881—1940) jurists, sabiedrisks un valsts darbinieks (Saeimas deputāts)
- Vipers** Boriss (1888—1967) mākslas zinātnieks, profesors
- Virza** Edvarts (īst.v. Jēkabs Eduards Liekna; 1883—1940) literāts

Višņa Jānis (1891—?) sabiedrīks un valsts darbinieks (LTP, LSS, Saeimas deputāts)

Vitenbergs Simons Iciks (1903—?) ebreju izglītības, sabiedrīks un valsts darbinieks
(Saeimas deputāts)

Vīgnere (arī Vīgnere-Oije) Beatrise (1903—1990) ritmoplastikas un deju pedagoģe

Vīgnere-Grīnberga Malvīne (1871—1949) dziedātāja, vokālā pedagoģe

Vīgners Ernests (1850—1933) komponists, diriģents, mūzikas darbinieks

Vītoļiņš Jēkabs (1898—1977) muzikologs un mūzikas pedagogs

Vītols Jāzeps (1863—1948) komponists, diriģents, mūzikas darbinieks un pedagogs,
1919—1935 LK rektors, profesors

Volkovičs Boriss (dz. 1936) vēsturnieks

Zaļkalns Teodors (līdz 1930: Grīnbergs; 1876—1972) tēlnieks

Zamuels (arī Zāmuels) Voldemārs (1872—1948) jurists, sabiedrīks un valsts darbinieks
(LSS deputāts, 1924 ministru prezidents)

Zandbergs Augusts (1857—1935) ārsts, publicists

Zariņš (arī Zarriņš) Rihards (1869—1939) grafiķis un mākslas pedagogs

Zāle Kārlis (īst.v. Johans kārlis Leonhards Zālīte; 1888—1942) tēlnieks

Zālītis Jānis (1884—1943) komponists, mūzikas kritiķis, publicists, 1919—1922 un
1926—1927 LNO direktors

Zeibolts Pēteris (1888—?) atslēdznieks, sabiedrīks un valsts darbinieks (LSS un Saeimas
deputāts)

Zeiferts Teodors (1865—1929) literatūras kritiķis, literatūras vēsturnieks, pedagogs

Zeile Pēteris (dz. 1928) filozofs (Dr.habil.phil.), literatūras un mākslas kritiķis

Zeltiņa Guna (dz. 1950) teātra zinātniece (Dr.art.) un teātra kritiķe

Zeps Francis (1899—2000) publicists, izglītības, sabiedrīks un valsts darbinieks (Saeimas
deputāts)

Zēvers Jānis (1868—1940) valodnieks, pedagogs

Ziemelis Edmunds (1880—1970) inženieris, sabiedrīks un valsts darbinieks (1925—1926
un 1928—1931 izglītības ministrs)

Žibalts Gustavs (1873—1938) aktieris

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
LATVIJAS UN AUSTRUMEIROPAS JAUNO UN JAUNĀKO LAIKU
VĒSTURES KATEDRA

Vēstures doktora programmas students

Gints ZELMENIS

(stud. apl. Nr. Dokt 020327)

**LATVIJAS REPUBLIKAS KULTŪRAS POLITIKA
1918.—1934.g.**

Promocijas darbs

2.sējums

Pielikumi

Zinātniskais vadītājs
Profesors, Dr.hist. Ilgvars BUTULIS

Rīga 2012

Pielikumu satura rādītājs

1.pielikumu grupa

LTP, LSS un Saeimai iesniegtie, izskatītie un ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti

1.1.pielikums. Latvijas Tautas padomei iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti	5
1.2.pielikums. Latvijas Satversmes Sapulcei iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti	6
1.3.pielikums. Latvijas Republikas 1.Saeimai iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti	11
1.4.pielikums. Latvijas Republikas 2.Saeimai iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti	17
1.5.pielikums. Latvijas Republikas 3.Saeimai iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti	21
1.6.pielikums. Latvijas Republikas 4.Saeimai iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti	25

2.pielikumu grupa

Valsts budžeti

2.1.pielikums. LR Valsts resoru izdevumu budžeti	29
2.2.pielikums. Izglītības ministrijas budžeta daļa valsts budžetā	32
2.3.pielikums. Izglītības ministrijas padotībā esošo kultūras iestāžu ieņēmumu budžeta struktūra	35
2.4.pielikums. Izdevumi kultūras vajadzībām Izglītības ministrijas budžetā	38
2.5.pielikums. Izdevumi kultūras vajadzībām ārpus IzM budžeta	42
2.6.pielikums. Kultūrai atvēlēto līdzekļu īpatsvars valsts un Izglītības ministrijas budžetos	47
2.7.pielikums. 1933./34.g. Valsts budžetā ietaupīšanai paredzētās summas	49
2.8.pielikums. Preses izdevumiem atvēlētais finansējums valsts budžetos 1925.—1934.g.	50
2.9.pielikums. Izdevumi teātru nozarei valsts budžetā 1922.—1934.g.	51
2.10.pielikums. Izdevumi kultūrvēsturiskā mantojuma nozarei valsts budžetā 1922.—1934.g.	53

2.11.pielikums. Izdevumi kultūras izglītībai valsts budžetā 1922.—1934.g.	56
2.12.pielikums. Izdevumi mūzikas nozarei valsts budžetā 1922.—1934.g.	58
2.13.pielikums. Izdevumi vizuālās un tēlotājas mākslas nozarei valsts budžetā 1922.—1934.g.	60
2.14.pielikums. Citi Izdevumi kultūrai valsts budžetā 1922.—1934.g.	62
2.15.pielikums. Izdevumu sadalījums kultūras nozarēm valsts budžetā 1922.—1934.g.	64

3.pielikumu grupa

Kultūras fonda dome un piešķirto pabalstu summas

3.1.pielikums. Kultūras fonda padome 18.11.1920.—25.11.1921.	66
3.2.pielikums. Kultūras fonda dome 25.11.1921.—09.01.1923.	67
3.3.pielikums. Kultūras fonda dome 09.01.1923.—13.11.1925.	68
3.4.pielikums. Kultūras fonda dome 13.11.1925.—09.11.1928.	70
3.5.pielikums. Kultūras fonda dome 09.11.1928.—10.11.1931.	72
3.6.pielikums. Kultūras fonda dome 10.11.1931.—15.05.1934.	74
3.7.pielikums. Dažādos avotos norādītās Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas 1920.—1934.g.	76
3.8.pielikums. Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas 1921.—1934.g.	79
3.9.pielikums. Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzībai, saglabāšanai un pētīšanai 1921.—1932.g.	92
3.10.pielikums. Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas Valsts arhīvam un arhīvu pētīšanai 1926.—1934.g.	95
3.11.pielikums. Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas muzejiem 1923.—1932.g.	97
3.12.pielikums. Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas grāmatu un „muzikāliju” izdošanai 1921.—1934.g.	99
3.13.pielikums. Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas teātriem 1921.—1934.g.	101

4.pielikumu grupa

Kultūras institūcijas

4.1.pielikums. Valsts bibliotēka 1920.—1934.g.	103
4.2.pielikums. Publiskās bibliotēkas Latvijā 1918.—1934.g.	104
4.3.pielikums. Publiskie muzeji Latvijā 1918.—1934.g.	107
4.4.pielikums. Periodiskās preses izdevumu skaits Latvijā 1920.—1934.g.	113
4.5.pielikums. Valsts institūciju izdotie periodiskie izdevumi 1918.—1934.g.	117

4.6.pielikums. Cenzēto filmu skaits un garums Latvijā 1928.—1934.g.	121
4.7.pielikums. Pastāvīgie teātri, operas, operetes un muzikālie teātri Latvijā 1918.—1934.g.	122

1.1.pielikums

Latvijas Tautas padomei iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti

Nr. p.k.	<i>Normatīvā akta nosaukums</i>	<i>Kādā LTP komisijā izskatīts</i>	<i>Iesniegts LTP</i>	<i>Izskatīts LTP / LSS / Saeimā</i>
1	2	3	4	
1.	Tirdzniecības un rūpniecības nodoklis. / Noteikumi par tirdzniecības un rūpniecības nodokli.	Finanšu un budžeta komisija ¹	MK ² 15.08.1919. ³ / 08.11.1919. ⁴	<i>Sk. Saeimas VI. sesiju 11.11.—09.12.1924.⁵</i>
2.	Izrīkojumu nodoklis.	Finanšu un budžeta komisija	MK 30.08.1919. ⁶	<i>Sk. LSS stenogrammas 10.11.1921.—21.06.1922.⁷</i>
3.	Likums par Latvijas operu un Latvijas teātri.	Izglītības komisija ⁸	MK 12.11.1919. ⁹	28.01.—18.03.1920. ¹⁰
4.	Noteikumi par Valsts vēsturisko arhīvu.	Finanšu un budžeta komisija / Izglītības komisija	MK 12.11.1919. ¹¹	<i>Sk. Saeimas VI. sesiju 07.—28.10.1924.¹²</i>

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ LTP Finanšu un budžeta komisija tika izveidota 1919.g. 15.jūlijā 20 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 15 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 18 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti (no 09.09.1919. – 5 deputāti), LZS – 3 deputāti un 1919.g. 8.augustā izveidotajai Latvju demokrātu savienībai – 2 deputāti (no 14.08.1919. – 3 deputāti). No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LTP. – 101., 141., 166., 206., 332., 450., 547., 630., 664., 733., 865., 881.lpp.*).

² Šeit un turpmākajos 1.grupas pielikumos „MK” 3.slejas ailēs nozīmē, ka attiecīgā likumprojekta iniciators bija nevis 2.slejas ailē minētā komisija, bet Ministru kabinets.

³ LTP. – 195.lpp.; LTP stenogrammu satura rādītājs. – 118.lpp.

⁴ LTP. – 437.lpp.; LTP stenogrammu satura rādītājs. – 119.lpp.

⁵ LR Saeimas stenogrammas. VI. sesija. – 1924. – 441.-488., 670.-672., 716.sl.

⁶ LTP. – 294.lpp.; LTP stenogrammu satura rādītājs. – 117.lpp.

⁷ Normas par izrīkojumu nodokli tika iekļautas Likumā par pagastu pašvaldību, ko LSS izskatīja 1921. – 1922.g. (*sk. LSS stenogrammas. – 1921. – 1888.-1900., 1978.-1996., 2003.-2059., 2085.-2139., 2181.-2238., 2304.-2332.lpp.; turpat, 1922. – 511.-578., 667.-682., 2067.-2128.lpp.*).

⁸ LTP Skolu komisija tika izveidota 1919.g. 18.augustā (no 12.11.1919. – Izglītības komisija) 12 locekļu un 2 substitūtu sastāvā (no 09.09.1919. – 16 locekļu). Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 10 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LZS – 3 deputāti (no 09.09.1919. – 2 deputāti), LSDSP – 2 deputāti (19.01.—15.03.1920. – 1 deputāts) un Latvju demokrātu savienībai – 2 deputāti. Pa 2 deputātiem komisijā no 09.09.1919. bija arī Latgaļu frakcijai un no 08.03.1920. Latvijas darba partijai. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LTP. – 206., 332., 349., 450., 465., 547., 630., 664., 771., 805., 879.lpp.*).

⁹ Likumprojektu LTP iesniedza nevis Skolu / Izglītības komisija, bet Ministru kabinets kā 2 atsevišķus projektus (*sk. LTP. – 465.lpp.; LTP stenogrammu satura rādītājs. – 112.-113.lpp.*).

¹⁰ Likumprojekta izskatīšana bija iepļānota jau 1920.g. 21. un 26.janvāra sēdēs, taču, tā kā visās frakcijās tas vēl nebija izskatīts, tika nolemts likumprojekta izskatīšanu Tautas padomē atlikt (*sk. LTP. – 702., 748.-749., 765.-770., 788.-795., 883.-886., 923.lpp.*).

¹¹ LTP. – 465.lpp.; LTP stenogrammu satura rādītājs. – 121.lpp.

¹² LR Saeimas stenogrammas. VI. sesija. – 1924. – 10.-12., 239.-240.sl.

1.2.pielikums

Latvijas Satversmes Sapulcei iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti

Nr. p.k.	<i>Normatīvā akta nosaukums</i>	<i>Kādā LSS komisijā izskatīts</i>	<i>Iesniegts LSS</i>	<i>Izskatīts LSS / Saeimā</i>
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1.	Noteikumi par tirdzniecības un rūpniecības nodokli.	Finanšu un budžeta komisija ¹ ; Tirdzniecības un rūpniecības komisija ²	MK 27.05.1920. ³ ; MK 25.01.1921. ⁴	11.08.1920. <i>atlikts</i> ⁵ ; <i>sk. Saeimas VI sesiju 11.11.—09.12.1924.</i> ⁶
2.	Noteikumi par izrīkojumu nodokli.	Finanšu un budžeta komisija	MK 27.05.1920. ⁷	<i>LSS plenārsēdē netika skatīts.</i> ⁸
3.	Pagaidu noteikumi par darba nespējīgu mākslinieku, rakstnieku, zinātnieku un skolotāju pabalstīšanu.	Finanšu un budžeta komisija; Izglītības komisija; Sociālās likumdošanas komisija ⁹	MK 20.08.1920. ¹⁰ / MK 27.08.1920. ¹¹ ; MK 12.10.1920. ¹²	<i>MK paņem atpakaļ 17.09.1920.</i> ¹³ ; <i>sk. III Saeimas IX sesiju 22./23.07.1931.</i> ¹⁴
4.	Likums par Latvijas skatuves mākslas skolu.	Izglītības komisija ¹⁵	15.09.1920. ¹⁶	15.09.1920. ¹⁷
5.	Likums par Kultūras fondu.	Izglītības komisija	MK 23.11.1920. ¹⁸	07.10.—04.11.1921. ¹⁹
6.	Valsts budžets 1920./1921. gadam.	Finanšu un budžeta komisija	MK 09.12.1920. ²⁰	19.07.1922. <i>nodots atpakaļ komisijai</i> ²¹ ; <i>sk. Saeimas I sesiju 20.03.1923.</i> ²²
7.	Noteikumi par izrādēm un izrīkojumiem.	Izglītības komisija	MK 25.01.1921. ²³	<i>Sk. Saeimas VI sesiju 10.—30.10.1924.</i> ²⁴
8.	Noteikumi par tirdzniecību ar drukas darbiem, par bibliotēkām un lasītavām.	Izglītības komisija	MK 25.01.1921. ²⁵	<i>Sk. Saeimas VI sesiju 10.—30.10.1924.</i> ²⁶
9.	Noteikumi par pilsētu ienākumiem, izdevumiem, budžetiem un pārskatiem.	Pašvaldības komisija ²⁷	MK 25.01.1921. ²⁸	<i>Netika skatīts ne LSS, ne Saeimas plenārsēdē.</i>
10.	Likums par Valsts bibliotēku.	Izglītības komisija	MK 15.04.1921. ²⁹	17.—24.05.1922. ³⁰
11.	Likums par centrālo grāmatu katalogu.			17.—24.05.1922. ³¹
12.	Likums par vēsturisko kauju vietām.	Kara lietu komisija ³² ; Izglītības komisija	MK 15.04.1921. ³³ / MK 26.04.1921. ³⁴	<i>Sk. Saeimas II sesiju 29.05.—15.06.1923.</i> ³⁵
13.	Pārgrozījumi un papildinājumi pagaidu noteikumos par darba nespējīgu mākslinieku, zinātnieku un skolotāju pabalstiem.	Finanšu un budžeta komisija; Izglītības komisija; Sociālās likumdošanas komisija	MK 21.09.1921. ³⁶	<i>Sk. III Saeimas IX sesiju 22./23.07.1931.</i> ³⁷
14.	Likums par pagastu pašvaldību. ³⁸	Finanšu un budžeta komisija; Juridiskā komisija ³⁹ ; Pašvaldības komisija	(04.11.1921. ⁴⁰); 10.11.1921. ⁴¹	10.11.1921.— 21.06.1922. ⁴²
15.	Likums par valsts budžetu 1921./1922. gadam.	Finanšu un budžeta komisija	MK 09.11.1921. ⁴³	17.05.1922. <i>atlikts</i> ⁴⁴ ; 19.07.1922. <i>nodots atpakaļ komisijai</i> ⁴⁵ ; <i>sk. Saeimas I sesiju 20.03.1923.</i> ⁴⁶

16.	Pārgrozījumi un papildinājumi noteikumos par tirdzniecības un rūpniecības nodokli.	Finanšu un budžeta komisija; Tirdzniecības un rūpniecības komisija	MK 20.01.1922. ⁴⁷	<i>Sk. Saeimas VI sesiju 11.11.—09.12.1924.⁴⁸</i>
17.	Likums par grafiskām iestādēm un pavairošanas aparātiem. / Likums par poligrāfiskām iestādēm. ⁴⁹	Juridiskā komisija	MK 28.02.1922. ⁵⁰	<i>Sk. Saeimas IV sesiju 05.—26.02.1924.⁵¹</i>
18.	Preses likums.	Juridiskā komisija	MK 28.02.1922. ⁵²	<i>Sk. Saeimas III un IV sesiju 12.12.1923.—01.02.1924.⁵³</i>
19.	Likums par valsts budžetu 1922./1923. gadam.	Finanšu un budžeta komisija	MK 28.02.1922. ⁵⁴	08.06.—19.07.1922. ⁵⁵
20.	Likumprojekts par Latvijas vācu tautības nacionāli-kulturālo pašvaldību un vācu valodas lietošanu Latvijā.	Juridiskā komisija	Deputāti ⁵⁶ 29.03.1922. ⁵⁷	<i>LSS plenārsēdē netika skatīts.⁵⁸</i>
21.	Likumprojekts par Latvijas žīdu tautības nacionāli-kulturālo pašvaldību un žīdu valodas lietošanu Latvijā.	Juridiskā komisija	Deputāti 29.03.1922. ⁵⁹	<i>Netika skatīts ne LSS, ne Saeimas plenārsēdē.</i>
22.	Likums par pieminēkļu aizsardzību.	Izglītības komisija; Juridiskā komisija ⁶⁰	16.05.1922. ⁶¹	<i>Sk. Saeimas II sesiju 29.05.—15.06.1923.⁶²</i>
23.	Latvijas Konservatorijas satversme.	Izglītības komisija	MK 19.05.1922. ⁶³ MK 03.11.1922. ⁶⁴	<i>MK paņēma atpakaļ 14.07.1922.⁶⁵; sk. Saeimas III sesiju 12.—30.10.1923.⁶⁶</i>
24.	Latvijas Mākslas akadēmijas satversme.	Izglītības komisija	MK 19.05.1922. ⁶⁷ MK 03.11.1922. ⁶⁸	<i>MK paņēma atpakaļ 14.07.1922.⁶⁹; sk. Saeimas III un IV sesiju 14.12.1923.—29.01.1924.⁷⁰</i>
25.	Likumprojekts par Latvijas krievu tautības apvienības nacionāli-kulturālo pašvaldību un krievu valodas lietošanu Latvijā.	Juridiskā komisija	Deputāti 31.05.1922. ⁷¹	<i>Netika skatīts ne LSS, ne Saeimas plenārsēdē.</i>
26.	Likums par valsts papildu budžetu 1922./1923. gadam.	Finanšu un budžeta komisija	MK 08.06.1922. ⁷² ; MK 19.06.1922. ⁷³	18.07.1922. ⁷⁴
27.	Pārgrozījumi un papildinājumi noteikumos par tirdzniecības-rūpniecības nodokli.	Finanšu un budžeta komisija; Tirdzniecības un rūpniecības komisija	MK 03.11.1922. ⁷⁵	<i>Sk. Saeimas VI sesiju 11.11.—09.12.1924.⁷⁶</i>

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

- ¹ LSS Finanšu un budžeta komisija tika izveidota 1920.g. 5.maijā 24 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 13 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 20 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 8 deputāti (no 15.06.1921. – 6 deputāti), LZS – 4 deputāti (no 14.10.1921. – 5.deputāti). No pārējām frakcijām komisijā darbojās 1-2 deputāti (sk. *LSS stenogrammas. – 1920. – 16., 21., 37., 113., 981., 1282., 1334., 1685.-1686., 1742.lpp.; turpat, 1921. – 38., 845., 1319., 1432., 1617., 2002.lpp.; turpat, 1922. – 161.lpp.*).
- ² LSS Tirdzniecības un rūpniecības komisija tika izveidota 1920.g. 7.maijā 12 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 8 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 13 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti (no 15.06.1921. – 3 deputāti), LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LSS stenogrammas. – 1920. – 20., 71., 185., 270., 981., 1685.-1686., 1742.lpp.; turpat, 1921. – 867.lpp.; turpat, 1922. – 53.lpp.*).
- ³ LSS stenogrammas. – 1920. – 30.lpp.
- ⁴ LSS stenogrammas. – 1921. – 1.-2.lpp.
- ⁵ Tā kā šie noteikumi bija „tehniski pilnīgi negatīvi”, LSS nolēma to „pārvēršanu par pastāvīgu likumu pagaidām atlikt” un uzdot Finanšu ministrijai izstrādāt „pilnīgu likumprojektu” (sk. *LSS stenogrammas. – 1920. – 369.-370.lpp.*).
- ⁶ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 441.-488., 670.-672., 716.sl.
- ⁷ LSS stenogrammas. – 1920. – 30.lpp.
- ⁸ Normas par Izrīkojumu nodokli 1921.g. sākumā tika iekļautas Noteikumos par pilsētu ienākumiem, izdevumiem, budžetiem un pārskatiem, kā arī Pagaidu noteikumos par pagastu un apriņķu nodokļiem, bet 1922.g. jūnijā – Likumā par pagastu pašvaldību (sk. *tabulas 14.aili un 38.atsauci*).
- ⁹ LSS Sociālās likumdošanas komisija tika izveidota 1920.g. 7.maijā 18 locekļu sastāvā (no 10.05.1921. – 12 locekļi). Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 10 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 7 deputāti (11.—13.08.1920. – 6 deputāti; 10.05.—15.06.1921. – 4 deputāti; no 15.06.1921. – 3 deputāti), LZS – 3 deputāti (no 10.05.1921. – 2.deputāti). No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LSS stenogrammas. – 1920. – 19., 343., 401., 727., 1227., 1425., 1521.lpp.; turpat, 1921. – 474., 662., 706., 835.-836., 866.-867., 1356., 1526., 1698., 1950., 2085.lpp.; turpat, 1922. – 341., 697.-698., 776.-777., 793., 803., 861.-862., 871., 993.lpp.*).
- ¹⁰ LSS stenogrammas. – 1920. – 553.lpp.
- ¹¹ 1921.g. 27.augustā likumprojekts tika nodots arī Sociālās likumdošanas komisijai (sk. *LSS stenogrammas. – 1920. – 651.lpp.*).
- ¹² LSS stenogrammas. – 1920. – 1148.lpp.
- ¹³ LSS stenogrammas. – 1920. – 1060.lpp.
- ¹⁴ Likums par literātu un mākslinieku pensijām. / Likums par pensijām. III daļa. (sk. *LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 1747.-1761., 1765.-1784.sl.*)
- ¹⁵ LSS Izglītības komisija tika izveidota 1920.g. 7.maijā 15 locekļu sastāvā (no 10.05.1921. – 12 locekļi). Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 8 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 12 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 5 deputāti (10.05.—15.06.1921. – 4 deputāti; no 15.06.1921. – 3 deputāti), LZS – 3 deputāti (no 10.05.1921. – 2.deputāti), Latgales zemnieku partijai – 2 deputāti (no 10.05.1921. – 1 deputāts). No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LSS stenogrammas. – 1920. – 20., 26., 270., 344.lpp.; turpat, 1921. – 835.-836., 866., 1249., 1393., 1432., 2002., 2085.lpp.; turpat, 1922. – 1., 840.lpp.; VV. – 1920.g. 8.maijs. – Nr.104. – 1.lpp.; turpat, 12.augusts. – Nr.181. – 1.lpp.; VV. – 1921.g. 11.maijs. – Nr.103. – 2.lpp.; turpat, 13.maijs. Nr.105. – 1.lpp.; turpat, 29.septembris. – Nr.220. – 1.lpp.; turpat, 1.oktobris. – Nr.222. – 1.lpp.*).
- ¹⁶ LSS stenogrammas. – 1920. – 1014.-1015.lpp.
- ¹⁷ LSS stenogrammas. – 1920. – 1014.-1017.lpp.
- ¹⁸ LSS stenogrammas. – 1920. – 1334.lpp.
- ¹⁹ LSS stenogrammas. – 1921. – 1538.-1556., 1620.-1655., 1784.-1804.lpp.
- ²⁰ LSS stenogrammas. – 1920. – 1521.lpp.
- ²¹ 1922.g. 19.jūlijā, pēc Ā.Klīves priekšlikuma, LSS nolēma 1920./21.g. budžetu noņemt no dienas kārtības un nodot to atpakaļ komisijai (sk. *LSS stenogrammas. – 1922. – 2873.-2874.lpp.*)
- ²² Likums par kredītiem valsts izdevumiem 1918./20. 1920./21. un 1921./22. saimniecības gados. (sk. *LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 544.-546.sl.*).
- ²³ LSS stenogrammas. – 1921. – 2.lpp.
- ²⁴ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 29.-40., 242.-244., 269.sl.
- ²⁵ LSS stenogrammas. – 1921. – 2.lpp.
- ²⁶ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 40.-55., 244.-246., 269.sl.
- ²⁷ LSS Pašvaldības komisija tika izveidota 1920.g. 7.maijā 18 locekļu sastāvā (no 10.05.1921. – 15 locekļi). Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 10 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 6 deputāti (07.—16.07.1920. un 10.05.—15.06.1921. – 5 deputāti; no 15.06.1921. – 4 deputāti), Latgales zemnieku partijai – 3 deputāti

- (no 10.05.1921. – 2 deputāti), LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LSS stenogrammas. – 1920. – 19.-20., 270., 311., 1554., 1685.lpp.; turpat, 1921. – 6., 79., 169., 292., 397., 706., 836., 866., 1473.lpp.; turpat, 1922. – 688.lpp.*).
- ²⁸ LSS stenogrammas. – 1921. – 2.lpp.
- ²⁹ 1921.g. 15.aprīlī MK iesniedza LSS izskatīšanai vienu likumprojektu „par Valsts bibliotēku un centrālo grāmatu katalogu” (sk. *LSS stenogrammas. – 1921. – 627.lpp.*).
- ³⁰ LSS stenogrammas. – 1922. – 1464.-1467., 1558.lpp.
- ³¹ LSS stenogrammas. – 1922. – 1464.-1468., 1558.lpp.
- ³² LSS Kara lietu komisija tika izveidota 1920.g. 7.maijā 6 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 5 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 6 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LSS stenogrammas. – 1920. – 20., 344., 480., 1686.lpp.; turpat, 1922. – 381., 775.lpp.*).
- ³³ LSS stenogrammas. – 1921. – 627.lpp.
- ³⁴ LSS stenogrammas. – 1921. – 711.lpp.
- ³⁵ LR Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1923. – 373.-376., 528.sl.
- ³⁶ LSS stenogrammas. – 1921. – 1320.lpp.
- ³⁷ Sk. 14.atsauci.
- ³⁸ Likums pagastu padomēm deleģēja tiesības noteikt izprieču nodokļa apmērus, kā arī ievākt šo nodokli (sk. *arī 8.atsauci*).
- ³⁹ LSS Juridiskā komisija tika izveidota 1920.g. 5.maijā 18 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 11 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 6 deputāti (11.—13.08.1920. un no 15.06.1921. – 5 deputāti). Pa 2 deputātiem bija LZS, Republikāņu partijai un no 04.04.1922. arī Bezpartejisko grupai. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LSS stenogrammas. – 1920. – 16.-17., 343., 344., 401., 727.lpp.; turpat, 1921. – 260., 751.lpp.; turpat, 1922. – 1145.lpp.*).
- ⁴⁰ 1921.g. 4.novembrī, pēc Finanšu un budžeta komisijas pieprasījuma, likumprojekta daļas, kas attiecās uz pašvaldību finansēm, tika nodotas šīs komisijas izskatīšanai (sk. *LSS stenogrammas. – 1921. – 1776.-1777.lpp.*).
- ⁴¹ LSS stenogrammas. – 1921. – 1888.lpp.
- ⁴² LSS stenogrammas. – 1921. – 1888.-1900., 1978.-1996., 2003.-2059., 2085.-2139., 2181.-2238., 2304.-2332.lpp.; turpat, 1922. – 511.-578., 667.-682., 2067.-2128.lpp.
- ⁴³ LSS stenogrammas. – 1921. – 1863.lpp.
- ⁴⁴ 1922.g. 17.maijā, pēc Finanšu un budžeta komisijas priekšlikuma, LSS nolēma „Likumu par valsts budžetu 1921./22.g. apspriešanu atlikt līdz tekošā 1922./23.g. budžeta apspriešanai un apspriest visus budžetus kopā.” (sk. *LSS stenogrammas. – 1922. – 1459.lpp.*)
- ⁴⁵ 1922.g. 19.jūlijā, pēc Ā.Kļives priekšlikuma, LSS nolēma 1921./22.g. budžetu noņemt no dienas kārtības un nodot to atpakaļ komisijai (sk. *LSS stenogrammas. – 1922. – 2873.-2874.lpp.*)
- ⁴⁶ Likums par kredītiem valsts izdevumiem 1918./20. 1920./21. un 1921./22. saimniecības gados. (sk. *LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 544.-546.sl.*).
- ⁴⁷ LSS stenogrammas. – 1922. – 53.lpp.
- ⁴⁸ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 441.-488., 670.-672., 716.sl.
- ⁴⁹ 1922.g. 28.februārī iesniegtā projekta nosaukums bija „Likumprojekts par grafiskām iestādēm un pavairošanas aparātiem”; 1924.g. Saeima pieņēma „Likumu par poligrāfiskām iestādēm”, kurā iekļautās normas daļēji tika pārņemtas no 1922.g. 28.februārī iesniegtā projekta.
- ⁵⁰ LSS stenogrammas. – 1922. – 607.lpp.
- ⁵¹ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 229.-234., 425.-427.sl.
- ⁵² LSS stenogrammas. – 1922. – 607.lpp.
- ⁵³ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 435.-447., 455.-490., 492.-505.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 167.-178., 184.-185., 189.sl.
- ⁵⁴ LSS stenogrammas. – 1922. – 607.lpp.
- ⁵⁵ LSS stenogrammas. – 1922. – 1721.-1745., 1788.-1879., 1881.-1959., 1993.-2038., 2045.-2054., 2128.-2165., 2171.-2234., 2317.-2341., 2378.-2405., 2407.-2442., 2516.-2552., 2562.-2588., 2591.-2693., 2783.-2784., 2864.-2873.lpp.
- ⁵⁶ Šeit un turpmākajos 1.grupas pielikumos „Deputāti” vai „Deputātu grupa” 3.slejas ailēs nozīmē, ka attiecīgā likumprojekta iniciators bija nevis 2.slejas ailē minētā komisija, bet vairāki LSS vai Saeimas deputāti.
- ⁵⁷ LSS stenogrammas. – 1922. – 1065.lpp.
- ⁵⁸ 1923.g. 14.decembrī šāds likumprojekts tika iesniegts Saeimai atkārtoti (sk. *LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 491.sl.*), taču plenārsēdē tas skatīts netika.
- ⁵⁹ LSS stenogrammas. – 1922. – 1065.lpp.
- ⁶⁰ LSS stenogrammas. – 1922. – 1452.lpp.
- ⁶¹ LSS stenogrammas. – 1922. – 1445.-1452.lpp.
- ⁶² LR Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1923. – 359.-373., 523.-528.sl.

-
- ⁶³ LSS stenogrammas. – 1922. – 1479.lpp.
⁶⁴ LSS stenogrammas. – 1922. – 2878.lpp.
⁶⁵ LSS stenogrammas. – 1922. – 2697.lpp.
⁶⁶ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 32.-50., 120.sl.
⁶⁷ LSS stenogrammas. – 1922. – 1479.lpp.
⁶⁸ LSS stenogrammas. – 1922. – 2878.lpp.
⁶⁹ LSS stenogrammas. – 1922. – 2697.lpp.
⁷⁰ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 447.-455.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 167.sl.
⁷¹ LSS stenogrammas. – 1922. – 1654.lpp.
⁷² LSS stenogrammas. – 1922. – 1745.lpp.
⁷³ 1922.g. 19.jūnijā MK iesniedza 2 papildinājumus pie 1922./1923.g. valsts papildu budžeta (*sk. LSS stenogrammas. – 1922. – 2001.lpp.*).
⁷⁴ LSS stenogrammas. – 1922. – 2785.-2808.lpp.
⁷⁵ LSS stenogrammas. – 1922. – 2880.lpp.
⁷⁶ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 441.-488., 670.-672., 716.sl.

1.3.pielikums

Latvijas Republikas 1.Saeimai iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti

Nr. p.k.	<i>Normatīvā akta nosaukums</i>	<i>Kādā Saeimas komisijā izskatīts</i>	<i>Iesniegts LTP / LSS / Saeimai</i>	<i>Izskatīts Saeimā</i>
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1.	Likums par Valsts arhīvu.	Izglītības komisija ¹	<i>Sk. LTP stenogrammas 12.11.1919.²; MK 15.01.1924.³</i>	07.—28.10.1924. ⁴
2.	Likums par tirdzniecību ar poligrāfisko iestāžu ražojumiem, par bibliotēkām un lasītavām.	Izglītības komisija; Publisko tiesību komisija ⁵	<i>Sk. LSS stenogrammas 25.01.1921.⁶; 13.11.1923.⁷</i>	10.—30.10.1924. ⁸
3.	Likums par izrādēm un izrīkojumiem.	Izglītības komisija; Publisko tiesību komisija	<i>Sk. LSS stenogrammas 25.01.1921.⁹; 14.12.1923.¹⁰</i>	10.—30.10.1924. ¹¹
4.	Likums par tirdzniecības-rūpniecības nodokli.	Finanšu komisija ¹² ; Tirdzniecības un rūpniecības komisija ¹³	<i>Sk. LSS stenogrammas 25.01.1921.¹⁴</i>	11.11.—09.12.1924. ¹⁵
5.	Likums par vēsturisko kauju vietām.	Izglītības komisija	<i>Sk. LSS stenogrammas 15.04.1921.¹⁶</i>	29.05.—15.06.1923. ¹⁷
6.	Preses likums.	Publisko tiesību komisija	<i>Sk. LSS stenogrammas 28.02.1922.¹⁸</i>	12.12.1923.— 01.02.1924. ¹⁹
7.	Likums par poligrāfiskām iestādēm.	Publisko tiesību komisija	<i>Sk. LSS stenogrammas 28.02.1922.²⁰; 05.02.1924.²¹</i>	05.—26.02.1924. ²²
8.	Likumprojekts par vācu tautības apvienības nacionāli-kulturālo pašvaldību un vācu valodas lietošanu Latvijā.	Publisko tiesību komisija; Izglītības komisija	<i>Sk. LSS stenogrammas 29.03.1922.²³; deputāti 14.12.1923.²⁴; 18.01.1924.²⁵</i>	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
9.	Likumprojekts par žīdu tautības apvienības nacionāl-kulturālo pašvaldību Latvijā.	Publisko tiesību komisija	<i>Sk. LSS stenogrammas 29.03.1922.²⁶; deputāti 30.01.1925.²⁷</i>	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
10.	Likums par pieminēkļu aizsardzību.	Izglītības komisija	<i>Sk. LSS stenogrammas 16.05.1922.²⁸</i>	29.05.—15.06.1923. ²⁹
11.	Likumprojekts par krievu tautības nacionālo kulturālo pašvaldību Latvijā.	Publisko tiesību komisija	<i>Sk. LSS stenogrammas 31.05.1922.³⁰; deputāti 06.02.1925.³¹</i>	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
12.	Latvijas Konservatorijas satversme.	Izglītības komisija	<i>Sk. LSS stenogrammas 03.11.1922.³²</i>	12.—30.10.1923. ³³

13.	Latvijas Mākslas akadēmijas satversme.	Izglītības komisija	<i>Sk. LSS stenogrammas 03.11.1922.</i> ³⁴	14.12.1923.—29.01.1924. ³⁵
14.	Pārgrozījums likumā par Kultūras fondu.	Izglītības komisija	13.12.1922. ³⁶	13.12.1922. ³⁷
15.	Likumprojekts par Latvijas poļu tautības nacionāli-kulturālo pašvaldību un poļu valodas lietošanu Latvijā. / Likumprojekts par poļu tautības apvienības nacionālkulturālo pašvaldību un poļu valodas ieviešanu Latvijā.	Publisko tiesību komisija	Deputāts 15.12.1922. ³⁸ ; deputāti 18.03.1924. ³⁹	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
16.	Likums par valsts budžetu 1923./24. gadam.	Budžeta komisija ⁴⁰	MK 09.01.1923. / 09.03.1923. ⁴¹	05.—20.07.1923. ⁴²
17.	Likums par valsts II. papildu budžetu 1922./23. gadam.	Budžeta komisija	MK 16.02.1923. ⁴³	20.03.1923. ⁴⁴
18.	Likums par Krišjāņa Barona prēmijām.	Izglītības komisija; Budžeta komisija	Deputātu grupa 23.03.1923. ⁴⁵	11.03.1924. ⁴⁶
19.	Konvencija par oficiālu žurnālu, kā arī anāļu un parlamentārisku dokumentu tiešu apmaiņu.	Ārlietu komisija ⁴⁷	MK 09.10.1923. ⁴⁸	22.01.1924. ⁴⁹
20.	Konvencija par oficiālu dokumentu, zinātnisku un literārisku izdevumu starptautisku apmaiņu.	Ārlietu komisija	MK 09.10.1923. ⁵⁰	22.01.1924. ⁵¹
21.	Likums par preses lietu tiesāšanas kārtību.	Juridiskā komisija ⁵² ; Publisko tiesību komisija	MK 13.11.1923. ⁵³	17.—30.10.1924. ⁵⁴
22.	Sodu likums par spiestuvju vai citu poligrāfisku iestāžu, preses, bibliotēku, lasītavu un izrāžu uzraudzības noteikumu pārkāpšanu.	Juridiskā komisija; Publisko tiesību komisija	MK 13.11.1923. ⁵⁵	17.10.1924. ⁵⁶
23.	Kulturālu izrikojumu atsvabināšana no izprieceas nodokļa / Pārgrozījums likumā par pagastu pašvaldību.	Finanšu komisija; Pašvaldības komisija ⁵⁷	Deputāti 13.11.1923. ⁵⁸ ; MK 18.03.1924. ⁵⁹	03.—24.02.1925. ⁶⁰
24.	Likums par valsts papildu budžetu 1923./24. gadam.	Budžeta komisija	MK 14.12.1923. ⁶¹	01.02.1924. ⁶²
25.	Noteikumi par kinematogrāfiem.	Publisko tiesību komisija	MK 15.01.1924. ⁶³	<i>Sk. II Saeimas I un II sesiju 18.12.1925.—05.02.1926.</i> ⁶⁴
26.	Likums par Valsts vēsturisko muzeju.	Izglītības komisija	MK 15.01.1924. ⁶⁵	18.03.—08.04.1924. ⁶⁶
27.	Likums par Valsts mākslas muzeju.	Izglītības komisija	MK 15.01.1924. ⁶⁷	07.—28.10.1924. ⁶⁸
28.	Likums par valsts budžetu 1924./25. gadam.	Budžeta komisija	MK 29.01.1924. un 11.04.1924. ⁶⁹	07.05.—13.06.1924. ⁷⁰
29.	Likumprojekts par nodokli no nekustamās mantas pilsētās un miestos.	Finanšu komisija	MK 11.03.1924. ⁷¹	<i>Sk. II Saeimas III sesiju 07.05.—04.06.1926.</i> ⁷²

30.	Likumprojekts par nodokli no lauku nekustamās mantas.	Agrārpolitikas un lauksaimniecības lietu komisija ⁷³ ; Finanšu komisija	MK 11.03.1924. ⁷⁴	<i>Sk. II Saeimas III sesiju 09.11.—03.12.1926.</i> ⁷⁵
31.	Likums par pārgrozījumiem preses likumā.	Publisko tiesību komisija	10.04.1924. ⁷⁶	10.04.1924. ⁷⁷
32.	Konvencija par netiklu publikāciju izplatīšanas un tirdzniecības apkarošanu.	Ārlietu komisija	MK 29.04.1924. ⁷⁸	26.05.1925. ⁷⁹
33.	Pārgrozījumu projekts likumā par Kultūras fondu.	Budžeta komisija; Izglītības komisija	13.06.1924. ⁸⁰	<i>Noraidīts</i> 03.02.1925. ⁸¹
34.	Pārgrozījumi rīkojumā par nodokli no nekustamiem īpašumiem pilsētās un miestos.	Finanšu komisija; Pašvaldības komisija	17./18.06.1924. ⁸²	17./18.06.1924. ⁸³
35.	Likums par valsts papildu budžetu 1924./25. gadam.	Budžeta komisija	MK 20.01.1925. ⁸⁴	23.01.1925. ⁸⁵
36.	Likums par valsts budžetu 1925./26. gadam.	Budžeta komisija	MK 20.01.1925. ⁸⁶	24.04.—29.05.1925. ⁸⁷

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ LR Saeimas Izglītības komisija tika izveidota 1922.g. 20.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 13 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 44., 229., 500.sl.; turpat, II sesija. – 260., 523.sl.; turpat, III sesija. – 3.sl.; turpat, VI sesija. – 6., 375., 710.sl.; turpat, VII sesija. – 87., 468., 689., 808.sl.).

² LTP. – 465.lpp.; LTP stenogrammu satura rādītājs. – 121.lpp.

³ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 2.sl.

⁴ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 10.-12., 239.-240.sl.

⁵ LR Saeimas Publisko tiesību un valsts pārvaldes iekārtas komisija tika izveidota 1922.g. 20.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 10 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 15 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti (03.—06.03.1925. un no 22.05.1925. – 4 deputāti) un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 45., 179., 460.sl.; turpat, II sesija. – 1923. – 85., 260., 412., 463.sl.; turpat, III sesija. – 1923. – 3., 51., 94., 272.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 38., 142., 329., 393., 502.sl.; turpat, VI sesija. – 1924. – 25., 239., 431.sl.; turpat, VII sesija. – 1925. – 6., 41., 546., 559., 607., 643.sl.; turpat, VIII sesija. – 1925. – 73., 304., 426., 751., 788.sl.).

⁶ LSS stenogrammas. – 1921. – 2.lpp.

⁷ 1923.g. 13.novembrī likumprojekta izskatīšana tika nodota arī Publisko tiesību un valsts pārvaldes iekārtas komisijai (sk. LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 131.sl.).

⁸ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 40.-55., 244.-246., 269.sl.

⁹ LSS stenogrammas. – 1921. – 2.lpp.

¹⁰ 1923.g. 14.decembrī likumprojekta izskatīšana tika nodota arī Publisko tiesību un valsts pārvaldes iekārtas komisijai (sk. LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 446.sl.).

¹¹ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 29.-40., 242.-244., 269.sl.

¹² LR Saeimas Finanšu komisija tika izveidota 1922.g. 15.decembrī 11 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 8 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 9 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 99., 138., 177.sl.; turpat, II sesija. – 1923. – 463., 523.sl.; turpat, III sesija. – 1923. – 3., 23., 94., 131., 146., 272.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 329., 668.-669.sl.; turpat, VI sesija. – 1924. – 25., 199., 489.sl.; turpat, VII sesija. – 1925. – 41., 607.sl.; turpat, VIII sesija. – 1925. – 261.sl.).

- ¹³ LR Saeimas Tirdzniecības un rūpniecības komisija tika izveidota 1922.g. 20.novembrī 8 locekļu sastāvā. Komisijā bija pārstāvētas 8 frakcijas (03.—06.03.1925. un no 10.03.1925. – 7 frakcijas). Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 2 deputāti (03.—06.03.1925. un no 10.03.1925. – 3 deputāti) un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 46.-48., 200.sl.; turpat, II sesija. – 1923. – 412., 459., 463.sl.; turpat, III sesija. – 1923. – 131.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 178., 329.sl.; turpat, VII sesija. – 1925. – 559., 607., 643.sl.*).
- ¹⁴ LSS stenogrammas. – 1921. – 1.-2.lpp.
- ¹⁵ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 441.-488., 670.-672., 716.sl.
- ¹⁶ LSS stenogrammas. – 1921. – 627.lpp.
- ¹⁷ LR Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1923. – 373.-376., 528.sl.
- ¹⁸ LSS stenogrammas. – 1922. – 607.lpp.
- ¹⁹ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 435.-447., 455.-490., 492.-505.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 167.-178., 184.-185., 189.sl.
- ²⁰ 1922.g. 28.februārī MK iesniedza LSS Likumprojektu par grafiskām iestādēm un pavairošanas aparātiem (*sk. LSS stenogrammas. – 1922. – 607.lpp.*).
- ²¹ Sākotnēji šis likums bija iecerēts kā daļa no Preses likuma, taču vēlāk tika nolemts Likumu par poligrāfiskām iestādēm veidot kā atsevišķu normatīvo aktu (*sk. LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 229.sl.*).
- ²² LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 229.-234., 425.-427.sl.
- ²³ LSS stenogrammas. – 1922. – 1065.lpp.
- ²⁴ Šādu likumprojektu vācu pārstāvji bija iesnieguši jau LSS laikā (*sk. 23.atsauci*), taču 1.Saeimas laikā likumprojekts tika iesniegts atkārtoti (*sk. LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 491.sl.*).
- ²⁵ 1924.g. 18.janvārī, pēc Izglītības komisijas priekšlikuma šis likumprojekts tika nodots arī Izglītības komisijas izskatīšanai (*sk. LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 39.sl.*).
- ²⁶ LSS stenogrammas. – 1922. – 1065.lpp.
- ²⁷ Līdzīgu likumprojektu ebreju pārstāvji bija iesnieguši jau LSS laikā (*sk. 26.atsauci*), taču 1.Saeimas laikā likumprojekts tika iesniegts atkārtoti (*sk. LR Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1925. – 129.sl.*).
- ²⁸ LSS stenogrammas. – 1922. – 1445.-1452.lpp.
- ²⁹ LR Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1923. – 359.-373., 523.-528.sl.
- ³⁰ LSS stenogrammas. – 1922. – 1654.lpp.
- ³¹ Līdzīgu likumprojektu krievu pārstāvji bija iesnieguši jau LSS laikā (*sk. 30.atsauci*), taču 1.Saeimas laikā likumprojekts tika iesniegts atkārtoti (*sk. LR Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1925. – 217.sl.*).
- ³² LSS stenogrammas. – 1922. – 2878.lpp.
- ³³ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 32.-50., 120.sl.
- ³⁴ LSS stenogrammas. – 1922. – 2878.lpp.
- ³⁵ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 447.-455.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 167.sl.
- ³⁶ LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 64.sl.
- ³⁷ LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 64.-68.sl.
- ³⁸ 1922.g. 15.decembrī likumprojektu iesniedza Poļu savienības pārstāvis J.Veržbickis (*sk. LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 97.sl.*).
- ³⁹ 1924.g. 18.martā likumprojektu iesniedza „Veržbickis un citi deputāti” (*sk. LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 549.sl.*).
- ⁴⁰ LR Saeimas Budžeta komisija tika izveidota 1922.g. 15.decembrī 16 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 12 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 5 deputāti un LZS – 3 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam. No Demokrātiskā centra un bezpartejisko sabiedrisko darbinieku frakcijas komisijā sākumā darbojās 2 deputāti. 30.01.1923. tās pārstāvja P.Berģa vietā darbam komisijā tika ievēlēts Latvijas jaunzemnieku savienības pārstāvis K.Bahmanis, taču tā kā 24.11.1922. abas šīs frakcijas bija paziņojušas par apvienošanos parlamentāriskā blokā, zem nosaukuma „Demokrātiskā centra un Jaunzemnieku bloks”, līdz ar to šis blokam komisijā bija 2 pārstāvji (*sk. LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 49., 99.-100., 115., 138., 139., 176.-177., 179., 196.sl.; turpat, II sesija. – 1923. – 41., 153.-154., 228., 261., 279., 286., 413.sl.; turpat, III sesija. – 1923. – 3.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 2., 142., 669.sl.; turpat, V sesija. – 1924. – 1.sl.; turpat, VII sesija. – 1925. – 6., 129., 808.sl.; turpat, VIII sesija. – 1925. – 1038., 1114.sl.*).
- ⁴¹ 1923.g. 9.janvārī Saeimai tika iesniegts 1923./24.g. budžeta ieņēmumu daļas, bet 9.martā – budžeta izdevumu daļas projekts (*sk. LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 116., 460.sl.*).
- ⁴² LR Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1923. – 717.-790., 969.-1122., 1126.-1165., 1236.-1410., 1412.-1423.sl.
- ⁴³ LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 190.sl.
- ⁴⁴ LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 561.-566.sl.
- ⁴⁵ Likuma ierosinājums par Krišjāņa Barona prēmijām 1923.g. 23.martā tika nodots Izglītības komisijas izskatīšanai (*sk. LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 598.-599.sl.*). 1924.g. 11.martā, kad Saeimā notika šā likumprojekta izskatīšana, Budžeta komisijas pārstāvis ziņoja, ka projekts izskatīts arī šajā

- komisijā, taču Saeimas stenogrammās nav minēts – kad šis likumprojekts tika nodots arī budžeta komisijas izskatīšanai (sk. *LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 512.sl.*).
- ⁴⁶ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 511.-513.sl.
- ⁴⁷ LR Saeimas Ārlietu komisija tika izveidota 1922.g. 20.novembrī 8 locekļu sastāvā (no 15.12.1922. – 11 locekļi). Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 7 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 10 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 2 deputāti (no 15.12.1922. – 3 deputāti) un LZS no 15.12.1922. – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam. 1922.g. 24.novembrī Demokrātiskā centra un bezpartejisko sabiedrisko darbinieku frakcija, un Latvijas jaunzemnieku savienība paziņoja par apvienošanos parlamentāriskā blokā, zem nosaukuma „Demokrātiskā centra un Jaunzemnieku bloks”, līdz ar to šim blokam komisijā bija 2 pārstāvji (sk. *LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 43.-44., 47., 49., 99.sl.; turpat, III sesija. – 1923. – 366.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 142.sl.; turpat, V sesija. – 1924. – 1., 29.sl.*).
- ⁴⁸ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 3.sl.
- ⁴⁹ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 70.-71.sl.
- ⁵⁰ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 3.sl.
- ⁵¹ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 71.-74.sl.
- ⁵² LR Saeimas Juridiskā komisija tika izveidota 1922.g. 20.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 10 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam. 1922.g. 24.novembrī Demokrātiskā centra un bezpartejisko sabiedrisko darbinieku frakcija, un Latvijas jaunzemnieku savienība paziņoja par apvienošanos parlamentāriskā blokā, zem nosaukuma „Demokrātiskā centra un Jaunzemnieku bloks”, līdz ar to šim blokam komisijā bija 2 pārstāvji (sk. *LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 45, 49.sl.; turpat, II sesija. – 1923. – 523.sl.; turpat, III sesija. – 1923. – 272., 366.sl.; turpat, V sesija. – 1924. – 1.sl.; turpat, VI sesija. – 1924. – 25.sl.*).
- ⁵³ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 132., 144.sl.
- ⁵⁴ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 114.-124., 246.-247., 270.sl.
- ⁵⁵ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 132.sl.
- ⁵⁶ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 124.-132.sl.
- ⁵⁷ LR Saeimas Pašvaldības komisija tika izveidota 1922.g. 20.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 12 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 45., 46., 64., 100., 177., 179.sl.; turpat, III sesija. – 1923. – 22.sl.; turpat, VI sesija. – 1924. – 6.sl.; turpat, VII sesija. – 1925. – 6., 41.sl.*).
- ⁵⁸ 1923.g. 13.novembrī K.Dēķens u.c. deputāti iesniedza Saeimā priekšlikumu: „Koncerti, mākslas iestādes, teātri un operu izrādes, priekšlasījumi un tamlīdzīgi kulturāli izrīkojumi ir atsvabināmi no izpriešanas nodokļiem.” (sk. *LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 132.sl.*). 1924.g. martā šis priekšlikums tika noformēts kā Pārgrozījums likumā par pagastu pašvaldību (sk. *59.atsauci*).
- ⁵⁹ 1924.g. 18.martā MK iesniedza Saeimai pārgrozījumu projektu Likuma par pagastu pašvaldībām 79.pantam, kurā, saskaņā ar 13.11.1923. iesniegto priekšlikumu, bija reglamentēta Izrīkojumu nodokļa iekasēšanas kārtība un likmes (sk. *LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 548.sl.*).
- ⁶⁰ LR Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1925. – 199.-202., 502.sl.
- ⁶¹ LR Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1923. – 446.sl.
- ⁶² LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 189.-217.sl.
- ⁶³ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 2.sl.
- ⁶⁴ LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 142.-155.sl.; turpat, II sesija. – 1926. – 38.-39., 48-49.sl.
- ⁶⁵ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 2.sl.
- ⁶⁶ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 549.-551., 822.-823.sl.
- ⁶⁷ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 2.sl.
- ⁶⁸ LR Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1924. – 9.-10., 239.sl.
- ⁶⁹ 1924.g. 29.janvārī MK iesniedza Saeimai 1924./25.g. budžeta projektu, bet 11.aprīlī šā projekta papildinājumu (sk. *LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 142., 908.sl.*).
- ⁷⁰ LR Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1924. – 106.-230., 263.-372., 443.-546., 591.-710., 751.-834., 923.-1023.sl.
- ⁷¹ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 502.sl.
- ⁷² LR II Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1926. – 418-470., 1028.-1035.sl.
- ⁷³ LR Saeimas Agrārpolitikas un lauksaimniecības lietu komisija tika izveidota 1922.g. 20.novembrī 16 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 10 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 12 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 5 deputāti un LZS – 3 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam. 1922.g. 24.novembrī Demokrātiskā centra un bezpartejisko sabiedrisko darbinieku frakcija un Latvijas jaunzemnieku savienība paziņoja par apvienošanos parlamentāriskā blokā, zem nosaukuma „Demokrātiskā

-
- centra un Jaunzemnieku bloks”, līdz ar to šis blokam līdz 20.03.1925. komisijā bija 2 pārstāvji (*sk. LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 43., 49., 100., 270., 382., 426., 501.-502.sl.; turpat, II sesija. – 1923. – 85., 375.-376.sl.; turpat, III sesija. – 1923. – 3., 146.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 424., 548.sl.; turpat, V sesija. – 1924. – 1., 963.sl.; turpat, VI sesija. – 1924. – 6., 199.-200., 325.sl.; turpat, VII sesija. – 1925. – 6., 44., 776., 808.sl.; turpat, VIII sesija. – 1925. – 150.sl.*).
- ⁷⁴ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 502.sl.
- ⁷⁵ LR II Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1926. – 502-536., 581.-597., 739.-741., 808.-809.sl.
- ⁷⁶ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 875.sl.
- ⁷⁷ LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 875.-877.sl.
- ⁷⁸ LR Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1924. – 2.sl.
- ⁷⁹ LR Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1925. – 954.-959.sl.
- ⁸⁰ LR Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1924. – 1008.sl.
- ⁸¹ LR Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1925. – 187.-196.sl.
- ⁸² LR Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1924. – 1149.sl.; Saeimas 1924.g. 17.jūnija sēde, kurā tika iesniegti un izskatīti šie grozījumi beidzās 2.30 naktī, tādēļ, sēdei divi datumi (*sk. LR Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1924. – 1157.-1158.sl.*).
- ⁸³ LR Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1924. – 1149.-1154.sl.
- ⁸⁴ LR Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1925. – 7.sl.
- ⁸⁵ LR Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1925. – 45.-57.sl.
- ⁸⁶ LR Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1925. – 7.sl.
- ⁸⁷ LR Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1925. – 81.-112., 151.-198., 220.-258., 304.-462., 501.-534., 537.-614., 617.-666., 717.-752., 758.-786., 789.-840., 849.-894., 959.-1002., 1005.-1038., 1042-1050.sl.

1.4.pielikums

Latvijas Republikas 2.Saeimai iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti

Nr. p.k.	<i>Normatīvā akta nosaukums</i>	<i>Kādā Saeimas komisijā izskatīts</i>	<i>Iesniegts Saeimai</i>	<i>Izskatīts Saeimā</i>
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1.	Likums par kinematogrāfiem.	Publisko tiesību komisija ¹	<i>Sk. Saeimas IV sesiju 15.01.1924.</i> ²	18.12.1925.—05.02.1926. ³
2.	Likums par nodokli no nekustamas mantas pilsētās un miestos.	Finanšu komisija ⁴ ; Pašvaldības komisija ⁵	<i>Sk. Saeimas IV sesiju 11.03.1924.</i> ⁶	07.05.—04.06.1926. ⁷
3.	Likums par nodokli no lauku nekustamas mantas.	Finanšu komisija; Pašvaldības komisija	<i>Sk. Saeimas IV sesiju 11.03.1924.</i> ⁸	09.11.—03.12.1926. ⁹
4.	Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam.	Budžeta komisija ¹⁰	MK 19.01.1926. ¹¹ ; 11.05.1926. ¹²	<i>Noraidīts</i> 20.—28.04.1926. ¹³ ; 18.05.—04.06.1926. ¹⁴
5.	Pārgrozījumi noteikumos par pilsētu ienākumiem, izdevumiem, budžetiem un pārskatiem.	Finanšu komisija	04.06.1926.	04.06.1926. ¹⁵
6.	Grozījumi Latvijas konservatorijas satversmē.	Izglītības komisija ¹⁶	MK 22.09.1926. ¹⁷	18.01.1927. ¹⁸
7.	Likums par izstāžu sarīkošanu.	Publisko tiesību komisija	MK 22.09.1926. ¹⁹	07.10.1927. ²⁰
8.	Pārgrozījumi un papildinājumi Preses likumā.	Juridiskā komisija ²¹ ; Publisko tiesību komisija	MK 12.10.1926. ²²	<i>Noraidīts</i> 28.01.1927. ²³
9.	Grozījumi likumā par Valsts arhīvu.	Izglītības komisija	MK 17.12.1926. ²⁴	<i>Sk. IV Saeimas III sesiju 10. un 25.05.1932.</i> ²⁵
10.	Pārgrozījumi valsts budžetā 1926./27. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 18.01.1927. un 04.03.1927. ²⁶	11.03.1927. ²⁷
11.	Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 18.01.1927. ²⁸	03.—17.05.1927. ²⁹
12.	Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par tirdzniecības – rūpniecības nodokli.	Finanšu komisija; Tirdzniecības un rūpniecības komisija ³⁰	LZS deputāti 18.02.1927. ³¹	31.05.1927. ³²
13.	Likumprojekts par aizdevumiem augstskolu studentiem.	Budžeta komisija; Izglītības komisija	MK 29.03.1927. ³³	<i>Sk. IV Saeimas IX sesiju 27.04.—15.05.1934.</i> ³⁴
14.	Noteikumi par jaunatnes pasargāšanu no sēnalu un neķītrības literatūras.	Izglītības komisija	MK 29.04.1927. ³⁵	<i>Sk. IV Saeimas III sesiju 10. un 25.05.1932.</i> ³⁶
15.	Noteikumi par Latviešu folkloras krātuvi.	Izglītības komisija	MK 29.04.1927. ³⁷	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
16.	Pārgrozījumi un papildinājumi Latvijas konservatorijas satversmē.	Izglītības komisija	MK 07.10.1927. ³⁸	<i>Sk. III Saeimas I sesiju 27.11. un 11.12.1928.</i> ³⁹
17.	Pārgrozījumi un papildinājumi Preses likumā.	Publisko tiesību komisija	MK 07.10.1927. ⁴⁰	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>

18.	Valsts papildu budžets 1927./28. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 09.12.1927. ⁴¹	20.12.1927. ⁴²
19.	Likums par Kara muzeju.	Kara lietu komisija ⁴³	MK 09.12.1927. ⁴⁴	<i>Sk. III Saeimas VII sesiju 14.—17.10.1930.⁴⁵</i>
20.	Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 20.01.1928. ⁴⁶	14.—30.03.1928. ⁴⁷
21.	Noteikumi par Latvijas konservatorijas absolventu tiesībām.	Izglītības komisija	MK 20.01.1928. ⁴⁸	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
22.	Noteikumi par Latvijas mākslas akadēmijas absolventu tiesībām.	Izglītības komisija	MK 20.01.1928. ⁴⁹	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
23.	Noteikumi par Nacionālo operu.	Budžeta komisija; Izglītības komisija	MK 20.01.1928. ⁵⁰	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
24.	Noteikumi par Brīvības pieminekļa komiteju.	Publisko tiesību komisija	MK 20.01.1928. ⁵¹	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
25.	Pārgrozījums likumā par Kultūras fondu.	Budžeta komisija; Finanšu komisija; Izglītības komisija	Deputāti 30.03.1928. ⁵²	22.05.1928. ⁵³
26.	Pārgrozījums likumā par pagastu pašvaldību.	Pašvaldības komisija	23.05.1928. ⁵⁴	23.05.1928. ⁵⁵
27.	Papildinājums likumā par apriņķu pašvaldību.	Pašvaldības komisija	23.05.1928. ⁵⁶	23.05.1928. ⁵⁷

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ LR II Saeimas Publisko tiesību un valsts pārvaldes iekārtas komisija tika izveidota 1925.g. 10.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 10 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 18 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti (04.02.1927.—14.02.1928. – 4 deputāti) un LZS – 2 deputāti. 29.10.1926.—18.02.1927. divi deputāti komisijā darbojās arī no Latgales demokrātiskā zemnieku apvienības. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. 1925. – 29.-30., 141.sl.; turpat, Ārkārtējā un III sesija. – 1926. – 49., 662., 764., 859., 1006.sl.; turpat, Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 6., 63., 222., 433.-434., 465., 574., 686., 1046.sl.; turpat, V sesija. – 1927. – 9., 69., 194.-195., 252., 285.sl.; turpat, VII sesija. – 1927. – 128.sl.; turpat, VIII sesija. – 1928. – 61., 336., 486., 687., 811.sl.; turpat, IX sesija. – 1928. – 15., 105., 418.sl.*).

² LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 2.sl.

³ LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 142.-155.sl.; turpat, II sesija. – 1926. – 38.-39., 48-49.sl.

⁴ LR II Saeimas Finanšu komisija tika izveidota 1925.g. 10.novembrī 11 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 7 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 9 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 28.sl.; turpat, II sesija. – 1926. – 127.sl.; turpat, Ārkārtējā un III sesija. – 1926. – 49.sl.; turpat, VIII sesija. – 1928. – 564.sl.*).

⁵ LR II Saeimas Pašvaldības komisija tika izveidota 1925.g. 10.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 13 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 29., 49.sl.; turpat, II sesija. – 1926. – 32., 44.sl.; turpat, Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 222.sl.; turpat, V sesija. – 1927. – 167., 250., 251., 464., 754.sl.; turpat, VII sesija. – 1927. – 128.sl.; turpat, VIII sesija. – 1928. – 625.sl.; turpat, IX sesija. – 1928. – 15.sl.*).

- ⁶ Likumprojekts par nodokli no nekustamas mantas pilsētās un miestos 1924.g. 11.martā tika nodots tikai Saeimas Finanšu komisijas izskatīšanai (sk. *LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 502.sl.*). Savukārt 1926.g. 7.maijā, kad sākās likumprojekta izskatīšana Saeimas plenārsēdē, stenogrammā minēts, ka projekts izskatīts „kā Saeimas Pašvaldības, tā Finanšu komisijā” (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1926. – 418.sl.*). Iespējams, ka Pašvaldības komisijas izskatīšanai šis likumprojekts tika nodots vēlāk (t.i., pēc 1924.g. 11.marta), taču stenogrammā tas nav fiksēts.
- ⁷ LR II Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1926. – 418-470., 1028.-1035.sl.
- ⁸ Likumprojekts par nodokli no lauku nekustamas mantas 1924.g. 11.martā tika nodots tikai Saeimas Finanšu un Agrārpolitikas komisiju izskatīšanai (sk. *LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 502.sl.*). Savukārt no 1926.g. 9.novembra stenogrammas, kad sākās likumprojekta izskatīšana Saeimas plenārsēdē, redzams, ka projektu bija izskatījusi arī Pašvaldības komisija (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1926. – 502.-503.sl.*). Iespējams, ka Pašvaldības komisijas izskatīšanai šis likumprojekts tika nodots vēlāk (t.i., pēc 1924.g. 11.marta), taču stenogrammā tas nav fiksēts.
- ⁹ LR II Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1926. – 502-536., 581.-597., 739.-741., 808.-809.sl.
- ¹⁰ LR II Saeimas Budžeta komisija tika izveidota 1925.g. 10.novembrī 16 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 11 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 5 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 27.-28., 49., 141.sl.; turpat, II sesija. – 1926. – 374.sl.; turpat, Ārkārtējā un III sesija. – 1926. – 1007.sl.; turpat, Ārkārtējā un IV sesija – 1926. – 63., 252., 1047.sl.; turpat, V sesija. – 1927. – 250., 251.-252.sl.; turpat, VI sesija. – 1927. – 73., 170., 930.sl.; turpat, VIII sesija. – 1928. – 6., 120., 121., 183.-187., 336.sl.*).
- ¹¹ LR II Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1926. – 6.sl.
- ¹² Tā kā 28.aprīlī Saeima valsts budžetu 1.lasījumā noraidīja (sk. *13.atsauci*), 11.maijā budžetu atkārtoti iesniedza jaunā valdība (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un III sesija. – 1926. – 454.sl.*).
- ¹³ LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un III sesija. – 1926. – 51.-192., 237.-355.sl.
- ¹⁴ LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un III sesija. – 1926. – 537.-724., 765.-786., 809.-989.sl.
- ¹⁵ LR II Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1926. – 1036.-1043.sl.
- ¹⁶ LR II Saeimas Izglītības komisija tika izveidota 1925.g. 10.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 10 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 15 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 28., 141.sl.; turpat, V sesija. – 1927. – 7.sl.; turpat, VII sesija. – 1927. – 73.sl.*).
- ¹⁷ LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 10.sl.
- ¹⁸ LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 11.-12., 70.sl.
- ¹⁹ LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 10.sl.
- ²⁰ LR II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1927. – 19.-21.sl.
- ²¹ LR II Saeimas Juridiskā komisija tika izveidota 1925.g. 10.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 11 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam. 1926.g. 19.janvārī Jaunzemnieku frakcijas un Demokrātiskā centra frakcijas pārstāvji paziņoja, ka „viņas sastāda parlamentārisku nogrupējumu zem nosaukuma «Centra apvienība»”, līdz ar to no šā grupējuma komisijā darbojās 2 deputāti. 1927.g. 27.maijā O.Nonācs, Jaunzemnieku frakcijas vārdā paziņoja, ka „atsauc paziņojumu no 1926.g. 19.janvāra par Centra apvienības nodibināšanu”, pēc kā Centra apvienība beidza pastāvēt. (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 28.-29., 49.sl.; turpat, II sesija. – 1926. – 5.sl.; turpat, Ārkārtējā un III sesija. – 1926. – 49.sl.; turpat, Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 62., 465., 686., 1047.sl.; turpat, V sesija. – 1927. – 84., 126., 320.sl.; turpat, VI sesija. – 1927. – 659.sl.; turpat, VII sesija. – 1927. – 6.sl.; turpat, VIII sesija. – 1928. – 1129.sl.*).
- ²² LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 178.-191.sl.
- ²³ LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 130.-134.sl. Pirms izskatīšanas Saeimas plenārsēdē, šos Pārgrozījumus un papildinājumus Preses likumā bija noraidījusi arī Juridiskā komisija (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1927. – 132., 134.sl.*).
- ²⁴ LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 971.sl.
- ²⁵ LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 293.-296., 347.sl.
- ²⁶ MK iesniegtos grozījumus 1926./27.g. valsts budžetā Saeima nodeva budžeta komisijas izskatīšanai 1927.g. 18.janvārī (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 8.sl.*) un 4.aprīlī (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 464.sl.*). Grozījumu iesniegšanas divi datumi visticamāk saistāmi ar to, ka valdība janvārī iesniegtos grozījumus vēlāk bija paņēmusi atpakaļ, vai arī aprīlī vēlreiz iesniedza šo grozījumu papildinātu variantu.
- ²⁷ LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 579.-587.sl.
- ²⁸ LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 9.sl.
- ²⁹ LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 61.-246., 294.-388., 431.-477.sl.

-
- ³⁰ LR II Saeimas Tirdzniecības un rūpniecības komisija tika izveidota 1925.g. 10.novembrī 8 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 6 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 7 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 30.sl.; turpat, Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 63., 537., 574.sl.*).
- ³¹ LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 285.sl.
- ³² LR II Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1927. – 718.-721.sl.
- ³³ LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 657.sl.
- ³⁴ LR IV Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1934. – 17.-19., 232.sl.
- ³⁵ LR II Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1927. – 7.sl.
- ³⁶ LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 271.-289., 347.sl.
- ³⁷ LR II Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1927. – 8.sl.
- ³⁸ LR II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1927. – 7.sl.
- ³⁹ LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 151.-154., 295.sl.
- ⁴⁰ LR II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1927. – 8.sl.
- ⁴¹ LR II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1927. – 692.sl.
- ⁴² LR II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1927. – 822.-843.sl.
- ⁴³ LR II Saeimas Kara lietu komisija tika izveidota 1925.g. 10.novembrī 5 locekļu sastāvā un tajā bija pārstāvētas 4 frakcijas. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 29.sl.*).
- ⁴⁴ LR II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1927. – 692.sl.
- ⁴⁵ LR III Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1930. – 96.-98., 128.sl.
- ⁴⁶ LR II Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1928. – 6.sl.
- ⁴⁷ LR II Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1928. – 894.-938., 1002.-1226., 1263.-1266., 1268.-1427., 1443.-1470., 1472.-1546., 1575.-1578.sl.
- ⁴⁸ LR II Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1928. – 7.sl.
- ⁴⁹ LR II Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1928. – 7.sl.
- ⁵⁰ LR II Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1928. – 7.sl.
- ⁵¹ LR II Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1928. – 7.sl.
- ⁵² Priekšlikumu iesniedza E.Grantskalns, A.Alberings, A.Pastors u.c. (*sk. LR II Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1928. – 1553., 1575.sl.*).
- ⁵³ LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 354.-362.sl.
- ⁵⁴ LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 478.-479.sl.
- ⁵⁵ LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 478.-479.sl.
- ⁵⁶ LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 479.-480.sl.
- ⁵⁷ LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 479.-480.sl.

1.5.pielikums

Latvijas Republikas 3.Saeimai iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti

Nr. p.k.	<i>Normatīvā akta nosaukums</i>	<i>Kādā Saeimas komisijā izskatīts</i>	<i>Iesniegts Saeimai</i>	<i>Izskatīts Saeimā</i>
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1.	Pārgrozījumi un papildinājumi Latvijas konservatorijas satversmē.	Izglītības komisija ¹	<i>Sk. II Saeimas VII sesiju 07.10.1927.</i> ²	27.11.—11.12.1928. ³
2.	Likums par Kara muzeju.	Kara lietu komisija ⁴	<i>Sk. II Saeimas VII sesiju 09.12.1927.</i> ⁵	14.—17.10.1930. ⁶
3.	Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par pieminekļu aizsardzību.	Izglītības komisija	MK 13.11.1928. ⁷	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
4.	Izglītības ministrijas iekārta.	Izglītības komisija	MK 27.11.1928. ⁸	03.—17.12.1929. ⁹
5.	Pārgrozījumi likumā par kinematogrāfiem.	Izglītības komisija	MK 22.01.1929. ¹⁰	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
6.	Noteikumi par pasaules un atsvabināšanas karā kritušo karavīru kapiem.	Juridiskā komisija ¹¹ ; Publisko tiesību komisija ¹²	MK 22.01.1929. ¹³	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
7.	Papildinājumi likumā par tirdzniecību ar poligrāfisko iestāžu ražojumiem, par bibliotēkām un lasītavām.	Publisko tiesību komisija	MK 22.01.1929. ¹⁴	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts</i>
8.	Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par izrādēm un izrīkojumiem.	Publisko tiesību komisija	MK 22.01.1929. ¹⁵	<i>Noraidīts.</i> 03.—14.05.1929. ¹⁶
9.	Konvencija starp Latviju un Igauniju par valsts līdzekļiem izdotu izdevumu un drukas darbu apmaiņu.	Ārlietu komisija ¹⁷	MK 22.01.1929. ¹⁸	03.—07.05.1929. ¹⁹
10.	Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam.	Budžeta komisija ²⁰	MK 22.01.1929. ²¹	19.04.—17.05.1929. ²²
11.	Pārgrozījums Preses likumā.	Deputātu lietu izmeklēšanas komisija ²³	19.02.1929. ²⁴	19.02.—03.05.1929. ²⁵
12.	Pārgrozījumi Preses likumā.	Juridiskā komisija; Publisko tiesību komisija	Deputātu grupa 07.05.1929. ²⁶	28.01.—11.03.1930. ²⁷
13.	Papildinājums Sodlu likumos.	Juridiskā komisija; Publisko tiesību komisija	— ²⁸	28.01.—11.03.1930. ²⁹
14.	Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par pieminekļu aizsardzību.	Izglītības komisija	MK 16.08.1929. ³⁰	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
15.	Pārgrozījums likumā par kinematogrāfiem.	Izglītības komisija; Publisko tiesību komisija	MK 22.10.1929. ³¹	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
16.	Pārgrozījums noteikumos par jaunatnes pasargāšanu no sēnalu un neķītrību literatūras.	Izglītības komisija	MK 21.01.1930. ³²	<i>Sk. IV Saeimas III sesiju 10. un 25.05.1932.</i> ³³

17.	Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 21.01.1930. ³⁴	26.03.—16.04.1930. ³⁵
18.	Likums par literātu un mākslinieku pensijām. / Likums par pensijām. III daļa. ³⁶	Budžeta komisija; Sociālās likumdošanas komisija ³⁷	Deputātu grupa 07.02.1930. ³⁸	22./23.07.1931. ³⁹
19.	Pārgrozījums Latvijas konservatorijas satversmē.	Izglītības komisija	MK 16.09.1930. ⁴⁰	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
20.	Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par pieminekļu aizsardzību.	Izglītības komisija	MK 16.09.1930. ⁴¹	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
21.	Pārgrozījums noteikumos par Brīvības pieminekļa komiteju.	Publisko tiesību komisija	MK 16.09.1930. ⁴²	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts</i>
22.	Papildinājums likumā par kinematogrāfiem.	Publisko tiesību komisija	MK 14.10.1930. ⁴³	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts</i>
23.	Pārgrozījums likumā par tirdzniecību ar poligrāfisko iestāžu ražojumiem, par bibliotēkām un lasītavām.	Izglītības komisija; Publisko tiesību komisija	MK 14.10.1930. ⁴⁴	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
24.	Noteikumi par privātām skatuves mākslas iestādēm.	Izglītības komisija	MK 20.01.1931. ⁴⁵	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
25.	Konvencija starp Latviju un Lietuvi par iespieduma darbu un izdevumu apmaiņu, kas publicēti uz valsts rēķina.	Ārlietu komisija	MK 13.02.1931. ⁴⁶	24.03.1931. ⁴⁷
26.	Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 20.01.1931.; grozījumi projektā: 28.04.1931. ⁴⁸	13.05.—19.06.1931. ⁴⁹
27.	Likumprojekts par pensionēto valsts darbinieku, skolotāju, mākslinieku, zinātnieku un rakstnieku, kā arī minēto pensionāru ģimenes locekļu ārstēšanu.	Budžeta komisija; Sociālās likumdošanas komisija	Deputātu grupa 13.02.1931. ⁵⁰	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ LR III Saeimas Izglītības komisija tika izveidota 1928.g. 9.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 10 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 11 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 30., 129.sl.).

² LR II Saeimas stenogrammas. VII. sesija. – 1927. – 7.sl.

³ LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 151.-154., 295.sl.

⁴ LR III Saeimas Kara lietu komisija tika izveidota 1928.g. 9.novembrī 5 locekļu sastāvā, kas pārstāvēja 4 frakcijas. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 30.-31.sl.; turpat, VIII sesija. – 1931. – 128., 353.sl.).

- ⁵ LR II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1927. – 692.sl.
- ⁶ LR III Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1930. – 96.-98., 128.sl.
- ⁷ LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 44.sl.
- ⁸ LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 130.sl.
- ⁹ LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1929. – 630.-642., 800.-801.sl.
- ¹⁰ LR III Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1929. – 7.sl.
- ¹¹ LR III Saeimas Juridiskā komisija tika izveidota 1928.g. 9.novembrī 12 locekļu sastāvā (no 19.04.1929. – 11 locekļi). Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 12 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti (no 19.04.1929. – 3 deputāti), kā arī LZS, kas sākotnēji komisijā bija pārstāvēta ar 1 deputātu, bet 19.04.1929.—10.04.1930. un no 11.04.1930. – ar 2 deputātiem. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 30.sl.; turpat, III sesija. – 1929. – 103., 688.sl.; turpat, Ārkārtējā un IV sesija. – 1929. – 363.-364., 440.sl.; turpat, V sesija. – 1930. – 13., 44., 464., 656., 760., 1054.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1930. – 192., 317.sl.*).
- ¹² LR III Saeimas Publisko tiesību un valsts pārvaldes iekārtas komisija (no 10.04.1929. – Publisko tiesību komisija) tika izveidota 1928.g. 9.novembrī 13 locekļu sastāvā (no 10.05.1929. – 11 locekļi). Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 11 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 2 deputāti (24.10.1930.—10.03.1931. un 24.04.—07.07.1931. – 1 deputāts) un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (sk. *LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 32.-35., 129., 289.-290., 370.sl.; turpat, II sesija. – 1929. – 81, 234.sl.; turpat, III sesija. – 1929. – 709.sl.; turpat, Ārkārtējā un IV sesija. – 1929. – 224., 282.-283.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1930. – 78., 192.sl.; turpat, VIII sesija. – 1931. – 552.sl.; turpat, IX sesija. – 1931. – 32., 1224., 1305., 1340.sl.*).
- ¹³ LR III Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1929. – 7.sl.
- ¹⁴ LR III Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1929. – 7.sl.
- ¹⁵ LR III Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1929. – 7.-8.sl.
- ¹⁶ LR III Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1929. – 483.-489., 778.-782.sl.
- ¹⁷ LR III Saeimas Ārlietu komisija tika izveidota 1928.g. 9.novembrī 11 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 8 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 9 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam. 1928.g. 27.novembrī Demokrātiskā centra, Progresīvās tautas apvienības un Kristīgo darba ļaužu savienības frakcijas paziņoja, ka tās ir „nodibinājušas parlamentārisku bloku zem nosaukuma: «Progresīvais centra bloks»”, līdz ar to no šā bloka komisijā darbojās 2 deputāti. 1931.g. 21.maijā Latgales demokrātiskās zemnieku apvienības pārstāvji V.Barkans, A.Dzenis, V.Rubulis un Progresīvās tautas apvienības pārstāvji J.Pabērzs, S.Pabērzs un J.Trasuns paziņoja, ka viņi nodibinājuši „parlamentāru bloku ar nosaukumu «Progresīvo zemnieku bloks»”, pēc kā atlikušajam «Progresīvajam centra blokam» komisijā palika tikai 1 deputāts (sk. *LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 24.-27., 129., 234.sl.; turpat, II sesija. – 1929. – 134.sl.; turpat, Ārkārtējā un IV sesija. – 1929. – 142.sl.; turpat, V sesija. – 1930. – 192., 464.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1930. – 78.sl., turpat, IX sesija. – 1931. – 520.sl.*).
- ¹⁸ LR III Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1929. – 8.sl.
- ¹⁹ LR III Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1929. – 491.-492., 513.sl.
- ²⁰ LR III Saeimas Budžeta komisija tika izveidota 1928.g. 9.novembrī 16 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 11 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 5 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam. 1928.g. 27.novembrī Demokrātiskā centra, Progresīvās tautas apvienības un Kristīgo darba ļaužu savienības frakcijas paziņoja, ka tās ir „nodibinājušas parlamentārisku bloku zem nosaukuma: «Progresīvais centra bloks»”, līdz ar to no šā bloka komisijā darbojās 2 deputāti. 1928.g. 27.novembrī Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas, Latgales demokrātiskās zemnieku apvienības, kā arī Kristīgo zemnieku un katoļu frakciju pārstāvji paziņoja, ka ir „nodibinājuši parlamentārisko bloku un turpmāk uzstāsies kopīgi zem nosaukuma: «Mazzemnieku, zemnieku un jaunsaimnieku bloks»”, kā rezultātā šis bloks komisijā bija pārstāvēts pat ar 3 deputātiem. 1931.g. 21.maijā Latgales demokrātiskās zemnieku apvienības pārstāvji V.Barkans, A.Dzenis, V.Rubulis un Progresīvās tautas apvienības pārstāvji J.Pabērzs, S.Pabērzs un J.Trasuns paziņoja, ka viņi nodibinājuši „parlamentāru bloku ar nosaukumu «Progresīvo zemnieku bloks»”, pēc kā «Progresīvais centra bloks» faktiski beidza eksistēt, savukārt «Mazzemnieku, zemnieku un jaunsaimnieku blokam» komisijā palika 2 pārstāvji, bet «Progresīvo zemnieku bloks» komisijā ieguva 2 pārstāvjus (sk. *LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 27.-29., 129., 290.sl.; turpat, Ārkārtējā un IV sesija. – 1929. – 334.sl.; turpat, V sesija. – 1930. – 13.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1930. – 56., 78., 127., 151., 620.sl.; turpat, VIII sesija. – 1931. – 698.sl.; turpat, IX sesija. – 1931. – 520., 1634., 1636.sl.*).
- ²¹ LR III Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1929. – 8.sl.

- ²² LR III Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1929. – 73.-102., 119.-150., 189.-318., 355.-376., 423.-458., 513.-540., 579.-686., 734.-762., 825.-904., 908.-914.sl.
- ²³ LR III Saeimas Deputātu lietu izmeklēšanas komisija tika izveidota 1928.g. 9.novembrī 5 locekļu sastāvā, kuri pārstāvēja 5 frakcijas (*sk. LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 35., 40.sl.; turpat, V sesija. – 1930. – 693.sl.*).
- ²⁴ LR III Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1929. – 364.-366.sl.
- ²⁵ LR III Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1929. – 364.-390., 397.-431.sl.; turpat, III sesija. – 1929. – 50.-73., 177.-189., 332.-355., 462.-470.sl.
- ²⁶ LR III Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1929. – 541.-543.sl.
- ²⁷ LR III Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1930. – 61.-69., 534.sl.
- ²⁸ Sākumā šis papildinājums bija iecerēts kā 1930.g. martā pieņemtā Preses likuma grozījumu sastāvdaļa (sākotnējā deputātu grupas iesniegtajā projektā gan tāda panta nebija), taču vēlāk tas tika pārveidots par atsevišķu pantu sodu likumos (*sk. LR III Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1929. – 541.-543.sl., turpat, V sesija. – 1930. – 69.-72.sl.*).
- ²⁹ LR III Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1930. – 69.-74., 534.sl.
- ³⁰ LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1929. – 11.sl.
- ³¹ LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1929. – 145.sl.
- ³² LR III Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1930. – 11.sl.
- ³³ LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 271.-289., 347.sl.
- ³⁴ LR III Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1930. – 13.sl.
- ³⁵ LR III Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1930. – 630.-759., 761.-802., 837.-963., 975.-1012., 1019.-1052., 1091.-1286., 1294.-1316.sl.
- ³⁶ 1930.g. 7.februārī iesniegtā projekta nosaukums bija „Likumprojekts par literātu un mākslinieku pensijām”; 1931.g. 22./23. jūlijā tika pieņemta Likuma par pensijām III daļa „Zinātnieku, literātu, mākslinieku un saimniecisko sabiedrisko organizāciju algoto darbinieku pensijas”, kurā iekļautās normas daļēji tika pārņemtas no 1930.g. 7.februārī iesniegtā projekta.
- ³⁷ LR III Saeimas Sociālās likumdošanas komisija tika izveidota 1928.g. 9.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti (no 30.06.1931. – 3 deputāti) un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 35.-36., 370.sl.; turpat, II sesija. – 1929. – 139.sl.; turpat, III sesija. – 1929. – 416., 510.sl.; turpat, Ārkārtējā un IV sesija. – 1929. – 364., 599., 676., 713.sl.; turpat, V sesija. – 1930. – 192., 693., 1054.sl.; turpat, VIII sesija. – 1931. – 52.sl.; turpat, IX sesija. – 1931. – 55., 106., 237.-238., 641., 1224., 1260.sl.*).
- ³⁸ LR III Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1930. – 128.-132.sl.
- ³⁹ LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 1747.-1761., 1765.-1784.sl.
- ⁴⁰ LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un VII sesija. – 1930. – 6.sl.
- ⁴¹ LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un VII sesija. – 1930. – 6.sl.
- ⁴² LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un VII sesija. – 1930. – 6.sl.
- ⁴³ LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un VII sesija. – 1930. – 62.sl.
- ⁴⁴ LR III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un VII sesija. – 1930. – 62.sl.
- ⁴⁵ LR III Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1931. – 10.sl.
- ⁴⁶ LR III Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1931. – 318.sl.
- ⁴⁷ LR III Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1931. – 717.-719.sl.
- ⁴⁸ 1931.g. 20.janvārī Valsts budžeta 1931./32. saimniecības gadam projektu MK iesniedza Saeimā (*sk. LR III Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1931. – 29.-52.sl.*); 28.aprīlī MK Saeimai iesniedza šā budžeta projekta grozījumus (*sk. LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 67.sl.*).
- ⁴⁹ LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 238.-300., 334.-372., 403.-564., 602.-638., 669.-786., 833.-864., 912.-1048., 1085.-1112.sl.
- ⁵⁰ LR III Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1931. – 318.-319.sl.

1.6.pielikums

Latvijas Republikas 4.Saeimai iesniegtie un tās izskatītie ar kultūru saistītie likumi un likumprojekti

Nr. p.k.	<i>Normatīvā akta nosaukums</i>	<i>Kādā Saeimas komisijā izskatīts</i>	<i>Iesniegts Saeimai</i>	<i>Izskatīts Saeimā</i>
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1.	Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par valsts arhīvu.	Izglītības komisija ¹	<i>Sk. II Saeimas IV sesiju 17.12.1926.</i> ²	10.—24.05.1932. ³
2.	Likums par pabalstiem un aizdevumiem augstskolu studentiem un audzēkņiem.	Budžeta komisija ⁴ ; Izglītības komisija	<i>Sk. II Saeimas IV sesiju 29.03.1927.</i> ⁵	27.04.—15.05.1934. ⁶
3.	Likums par jaunatnes pasargāšanu no sēnalu un neķītrību literatūras.	Izglītības komisija	<i>Sk. II Saeimas VI sesiju 29.04.1927.</i> ⁷ <i>un III Saeimas V sesiju 21.01.1930.</i> ⁸	10.—24.05.1932. ⁹
4.	Papildinājums likumā par izrādēm un izrīkojumiem.	Publisko tiesību komisija ¹⁰	MK 17.11.1931. ¹¹	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
5.	Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 15.12.1931. ¹²	30.12.1931. ¹³
6.	Valsts papildu budžets 1931./32. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 15.12.1931. ¹⁴	30.12.1931. ¹⁵
7.	Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 19.02.1932.; 29.04.1932. ¹⁶	25.05.—20.06.1932. ¹⁷
8.	Pārgrozījums likumā par Krišjāņa Barona prēmijām.	Budžeta komisija; Izglītības komisija	MK 19.02.1932. ¹⁸	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
9.	Noteikumi par Latviešu folkloras krātuvi.	Izglītības komisija	MK 04.10.1932. ¹⁹	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
10.	Noteikumi par pieminēkļu aizsardzību.	Izglītības komisija	MK 04.10.1932. ²⁰	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
11.	Noteikumi par Valsts vēsturisko muzeju.	Izglītības komisija	MK 04.10.1932. ²¹	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
12.	Pārgrozījumi un papildinājumi Latvijas Mākslas akadēmijas satversmē.	Izglītības komisija	MK 04.10.1932. ²²	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
13.	Pārgrozījums un papildinājums likumā par pensijām III daļā.	Budžeta komisija; Sociālās likumdošanas komisija ²³	MK 04.10.1932. ²⁴	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
14.	Latvijas filmu aģentūras statūti.	Izglītības komisija	MK 11.10.1932. ²⁵	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
15.	Pārgrozījums likumā par izrādēm un izrīkojumiem.	Publisko tiesību komisija	Deputātu grupa 21.10.1932. ²⁶	09.—13.12.1932. ²⁷
16.	Krīzes nodoklis no izrīkojumiem un izprieēm. <i>(Komisijās noraidīts)</i> ²⁸	Finanšu, tirdzniecības un rūpniecības komisija ²⁹ ; Pašvaldības komisija ³⁰	MK 15.11.1932.; 22.11.1932. ³¹	<i>Noraidīts</i> 16.12.1932. ³²
17.	Pārgrozījumi un papildinājumi Latvijas Konservatorijas satversmē.	Izglītības komisija	MK 31.01.1933. ³³	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>

18.	Pārgrozījumi noteikumos par Latvijas mākslas akadēmijas absolventu tiesībām.	Izglītības komisija	MK 31.01.1933. ³⁴	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
19.	Papildinājums noteikumos par pilsētu ienākumiem, izdevumiem, budžetiem un pārskatiem.	Izglītības komisija; Pašvaldības komisija	MK 31.01.1933. ³⁵	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
20.	Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 31.01.1933. ³⁶	13.06.—04.07.1933. ³⁷
21.	Pārgrozījumi likumā par izrādēm un izrikojumiem.	Publisko tiesību komisija; Juridiskā komisija ³⁸	MK 05.05.1933.; 27.04.1934. ³⁹	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
22.	Pārgrozījums likumā par pensijām III daļā.	Sociālās likumdošanas komisija	Deputātu grupa 28.03.1933. ⁴⁰	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
23.	Pārgrozījums preses likumā. <i>Noraidīts</i> ar Likumu par pārgrozījuma preses likumā atcelšanu.	Publisko tiesību komisija	MK 05.05.1933. ⁴¹	<i>Noraidīts</i> 16.06.1933. ⁴²
24.	Pārgrozījums likumā par pensijām III daļā.	Budžeta komisija; Sociālās likumdošanas komisija	MK 12.05.1933. ⁴³	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>
25.	Pārgrozījums Latvijas Konservatorijas satversmē. <i>Noraidīts</i> ar Likumu par Latvijas konservatorijas satversmes pārgrozījumu atcelšanu.	Izglītības komisija	MK 12.05.1933. ⁴⁴	<i>Noraidīts</i> 16.06.1933. ⁴⁵
26.	Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam.	Budžeta komisija	MK 23.01.1934. ⁴⁶	13.—20.03.1934. ⁴⁷
27.	Pārgrozījumi likumā par jaunatnes pasargāšanu no sēnalu un neķītrību literatūras.	Izglītības komisija; Juridiskā komisija	MK 16.02.1934. ⁴⁸	<i>23.03.1934. MK iesniegto projektu paņēma atpakaļ.</i> ⁴⁹
28.	Pārgrozījumi preses likumā.	Publisko tiesību komisija	MK 27.04.1934. ⁵⁰	<i>Saeimas plenārsēdē netika skatīts.</i>

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ LR IV Saeimas Izglītības komisija tika izveidota 1931.g. 13.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 13 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 4 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 60.-62., 106.sl.; turpat, III sesija. – 1932. – 210., 234.sl.; turpat, IV sesija. – 1932. – 142., 186.sl.; turpat, V sesija. – 1933. – 596., 650.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1933. – 148., 582.sl.; turpat, VIII sesija. – 1934. – 136., 432., 882.sl.; turpat, IX sesija. – 1934. – 226.sl.*).

² LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 971.sl.

³ LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 293.-296., 347.sl.

⁴ LR IV Saeimas Budžeta komisija tika izveidota 1931.g. no 13. līdz 24.novembrim 16 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 11 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti un LZS – 2 deputāti (no 20.11.1931. – 3 deputāti). No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam. 1931.g.

- 10.novembrī tika paziņots, ka „Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku frakcija, progresīvā apvienība un deputāts J.Kukainis nodibinājuši parlamentārisku bloku, sastāvošu no 11 deputātiem”, kam 1932.g. 1.martā pievienojās arī Jaunās zemnieku apvienības deputāts A.Frišmanis, līdz ar to šis bloks Budžeta komisijā sākotnēji ieguva 2 pārstāvjus, bet no 01.03.1932. pat 3 pārstāvjus. 1932.g. 31.maijā Saeimā tika nolasīts paziņojums, ka „parlamentāriskā bloka attiecības ar progresīvo apvienību Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku frakcija Saeimā uzskata par izbeigtām”, kā rezultātā šis bloks faktiski beidza pastāvēt (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 40., 54.-57., 140.-141., 186.sl.; turpat, II sesija. – 1932. – 100.sl., turpat, III sesija. – 1932. – 571.sl.; turpat, IV sesija. – 1932. – 7., 96., 187., 539., 677.sl.; turpat, V sesija. – 1933. – 544., 596., 670.sl.; turpat, VI sesija. – 1933. – 89., 141., 245., 307.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1933. – 530.sl.; turpat, VIII sesija. – 1934. – 230., 250.sl.*).
- ⁵ LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 657.sl.
- ⁶ LR IV Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1934. – 17.-19., 232.sl.
- ⁷ LR II Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1927. – 7.sl.
- ⁸ LR III Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1930. – 11.sl.
- ⁹ LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 271.-289., 347.sl.
- ¹⁰ LR IV Saeimas Publisko tiesību komisija tika izveidota 1931.g. 13.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 10 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 13 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti (16.12.1931.—01.03.1932. – 2 deputāti) un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam. 1931.g. 10.novembrī tika paziņots, ka „Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku frakcija, progresīvā apvienība un deputāts J.Kukainis nodibinājuši parlamentārisku bloku, sastāvošu no 11 deputātiem”, līdz ar to šis bloks Publisko tiesību komisijā ieguva 2 pārstāvjus. 1932.g. 31.maijā Saeimā tika nolasīts paziņojums, ka „parlamentāriskā bloka attiecības ar progresīvo apvienību Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku frakcija Saeimā uzskata par izbeigtām”, kā rezultātā šis bloks beidza pastāvēt (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 40., 64.-66., 234., 290., 403., 430., 472., 489.sl.; turpat, II sesija. – 1932. – 146, 226., 273., 298., 317., 346.sl.; turpat, III sesija. – 1932. – 237., 571.sl.; turpat, IV sesija. – 1932. – 471., 677.sl.; turpat, V sesija. – 1933. – 544., 654.sl.; turpat, VI sesija. – 1933. – 224.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1933. – 148., 238., 459., 634., 724.sl.; turpat, VIII sesija. – 1934. – 7., 45., 138., 295., 380.sl.*).
- ¹¹ LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 85.-87.sl.
- ¹² LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 440.-451.sl.
- ¹³ LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 653.-735., 742.-744.sl.
- ¹⁴ LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 440.-451.sl.
- ¹⁵ LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 653.-680., 735.-738., 744.-745.sl.
- ¹⁶ LR IV Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1932. – 6.sl.; 1932.g. 22.aprīlī Saeima, pēc MK lūguma izsniedza valsts budžeta projektu atpakaļ valdībai pārstrādāšanai (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 6.sl.*); 29.aprīlī MK iesniedza Saeimai pārstrādāto budžeta projektu (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 107.-108.sl.*).
- ¹⁷ LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 374.-482., 531.-570., 619.-768., 802.-846., 895.-1010., 1066.-1092., 1131.-1148., 1151.-1276., 1284.-1323., 1325.-1366.sl.
- ¹⁸ LR IV Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1932. – 11.-12.sl.
- ¹⁹ LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 12.sl.
- ²⁰ LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 12.sl.
- ²¹ LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 12.sl.
- ²² LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 12.sl.
- ²³ LR IV Saeimas Sociālās likumdošanas komisija tika izveidota 1931.g. 13.novembrī 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 10 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 66.-67.sl.; turpat, II sesija. – 1932. – 48.sl.; turpat, III sesija. – 1932. – 9., 264.sl.; turpat, IV sesija. – 1932. – 188.sl.; turpat, V sesija. – 1933. – 45., 650., 669.sl.; turpat, VI sesija. – 1933. – 45., 189., 259., 400.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1933. – 238., 458., 634., 724.sl.; turpat, VIII sesija. – 1934. – 190., 368.sl.; turpat, IX sesija. – 1934. – 229.sl.*).
- ²⁴ LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 27.sl.
- ²⁵ LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 101.sl.
- ²⁶ Likumprojektu Saeimas izskatīšanai 1932.g. 21.oktobrī iesniedza deputātu grupa (Ā.Bļodnieks, G.Milbergs, A.Erniņš, E.Erhards, J.Kukainis, D.Apinis, J.Kauliņš, V.Šlakans) (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 242.-243.sl.*).
- ²⁷ LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 723.-726., 747.-748.sl.
- ²⁸ Sk. LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 844.-845.sl.
- ²⁹ LR IV Saeimas Finanšu, tirdzniecības un rūpniecības komisija tika izveidota 1931.g. no 13. līdz 20.novembrim 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības

- laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti (07.—15.12.1931. – 2 deputāti) un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 58.-60., 140., 387.-388., 472., 489., 533.sl.; turpat, II sesija. – 1932. – 6., 308.sl.; turpat, III sesija. – 1932. – 59.-60., 160., 312., 1248.sl.; turpat, IV sesija. – 1932. – 7., 96., 187.-188., 384., 677.sl.; turpat, V sesija. – 1933. – 6.sl.; turpat, VI sesija. – 1933. – 307., 1006., 1375.sl.; turpat, VIII sesija. – 1934. – 882.sl.; turpat, IX sesija. – 1934. – 35.-36.sl.*).
- ³⁰ LR IV Saeimas Pašvaldības komisija tika izveidota 1931.g. no 13. līdz 20.novembrim 13 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 14 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 3 deputāti, LZS – 2 deputāti un no 20.11.1931. ar 2 deputātiem komisijā bija pārstāvēta arī Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 63.-64., 140., 430., 472.sl.; turpat, II sesija. – 1932. – 48.sl.; turpat, III sesija. – 1932. – 210., 234., 1277., 1484.sl.; turpat, IV sesija. – 1932. – 7., 96., 142., 186., 274., 356., 1002.sl.; turpat, V sesija. – 1933. – 596., 650., 670.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1933. – 282.sl.; turpat, VIII sesija. – 1934. – 66., 87., 190., 332., 368., 468., 882.sl.*).
- ³¹ Projektu par Krīzes nodokli no izrikojumiem un izpniecām 1932.g. 15.novembrī Saeima nodeva Finanšu, tirdzniecības un rūpniecības komisijas izskatīšanai, bet 22.novembrī arī Pašvaldības komisijas izskatīšanai (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 430., 490.sl.*).
- ³² LR IV Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1932. – 844.-846.sl.
- ³³ LR IV Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1933. – 8.sl.
- ³⁴ LR IV Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1933. – 10.sl.
- ³⁵ LR IV Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1933. – 13.sl.
- ³⁶ LR IV Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1933. – 15.sl.
- ³⁷ LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 489.-658., 661.-674., 704.-750., 783-870., 875.-1052., 1067.-1140., 1151.-1212.sl.
- ³⁸ LR IV Saeimas Juridiskā komisija tika izveidota 1931.g. 13.novembrī 11 locekļu sastāvā. Sākotnēji tajā bija pārstāvētas 9 frakcijas, bet visā komisijas darbības laikā tajā kopumā bija darbojušies 10 dažādu frakciju pārstāvji. Lielākais pārstāvju skaits komisijā bija LSDSP – 2 deputāti un LZS – 2 deputāti. No pārējām frakcijām komisijā darbojās pa 1 deputātam (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 67.sl.; turpat, IV sesija. – 1932. – 53., 96., 188.sl.; turpat, VI sesija. – 1933. – 307.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1933. – 188.sl.; turpat, VIII sesija. – 1934. – 7., 138., 295.sl.*).
- ³⁹ Projektu par Pārgrozījumiem likumā par izrādēm un izrikojumiem 1933.g. 5.maijā Saeima nodeva Publisko tiesību komisijas izskatīšanai, bet 1934.g. 27.aprīlī, pēc A.J.Bērziņa priekšlikuma, projekts tika nodots „Juridiskai komisijai saskaņošanai” (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 64.-67.sl.; turpat, IX sesija. – 1934. – 34.sl.*).
- ⁴⁰ Likumprojektu Saeimas izskatīšanai 1933.g. 28.martā iesniedza deputātu grupa (P.Zeibolts, V.Bastjānis, J.Celms, J.Višņa, P.Ulpe, A.Rudevics, A.Buševics, K.Eliass, E.Radziņš) (*sk. LR IV Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1933. – 591.sl.*).
- ⁴¹ LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 64.-67.sl.
- ⁴² LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 890.-697., 702.sl.
- ⁴³ LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 141.-151.sl.
- ⁴⁴ LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 151.-157.sl.
- ⁴⁵ LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 674.-675.sl.
- ⁴⁶ LR IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1934. – 24.sl.
- ⁴⁷ LR IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1934. – 468.-798., 841.-882., 899.-900.sl.
- ⁴⁸ LR IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1934. – 234.-241.sl.
- ⁴⁹ LR IV Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1934. – 954.sl.
- ⁵⁰ LR IV Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1934. – 8.-11.sl.

2.1.pielikums

1.tabula. LR Valsts resoru izdevumu budžeti 1922./23.g.¹

Budžeta gads ²	Tautas padome, Satversmes Sapulce un I.Saeima	MK un Valsts kanceleja	Valsts kontrole	Ārlietu ministrija	Tieslietu ministrija	Iekšlietu ministrija	Izglītības ministrija	Finanšu ministrija	Zemkopības ministrija	Satiksmes ministrija	Darba ministrija	Apsardzības ministrija	Valsts statistiskā pārvalde ³	Valsts kredīts	Dažādi fondi MK rīcībā	Citi	Valsts budžeta kopsumma
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Summas Latvijas rubļos.																	
1922./23. ⁴	61 816 480	19 114 020	22 667 760	84 330 844	166 478 951	411 668 332	376 805 187	1 768 925 430	502 579 462	1 437 103 220	154 828 893	1 099 518 414	5 627 660	804 005 000	550 000 000	603 031 515 ⁵	8 068 501 168
p. ⁶	575 000	6 500 000	—	7 234 969	337 966	25 642 392	21 550 408	68 145 000	39 200 000	227 810 514	—	134 367 414	—	345 500 000	640 000 000	—	1 516 863 663
2.p. ⁸	—	—	—	9 191 800	233 600	2 754 350	1 355 850	825 559 850	—	166 032 900	—	35 987 050	—	19 000 000	484 340 600	—	1 544 456 000
Kopā:	62 391 480	25 614 020	22 667 760	100 757 613	167 050 517	440 065 074	399 711 445	2 662 630 280	541 779 462	1 830 946 634	154 828 893	1 269 872 878	5 627 660	1 168 505 000	1 674 340 600	603 031 515	11 129 820 831
Summas latos.⁷																	
1922./23.	1 236 329,60	382 280,40	453 355,20	1 686 616,88	3 329 579,02	8 233 366,64	7 536 103,74	35 378 508,60	10 051 589,24	28 742 064,40	3 096 577,86	21 990 368,28	112 553,20	16 080 100	11 000 000	12 060 630,30	161 370 023,36
p.	11 500	130 000	—	144 699,38	6 759,32	512 847,84	431 008,16	1 362 900	784 000	4 556 210,28	—	2 687 348,28	—	6 910 000	12 800 000	—	30 337 273,26
2.p. ⁸	—	—	—	183 836	4 672	55 087	27 117	16 511 197	—	3 320 658	—	719 741	—	380 000	9 686 812	—	30 889 120
Kopā:	1 247 829,60	512 280,40	453 355,20	2 015 152,26	3 341 010,34	8 801 301,48	7 994 228,90	53 252 605,60	10 835 589,24	36 618 932,68	3 096 577,86	25 397 457,56	112 553,20	23 370 100	33 486 812	12 060 630,30	222 596 416,62

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ Šajā un pārējos 2.grupas pielikumos 1922./23. saimniecības gada budžeti izdalīti atsevišķā tabulā no vēlāko gadu Latvijas budžetiem, jo 1922./23.g. pamatbudžetā un pirmajā papildu budžetā summas tika aprēķinātas Latvijas rubļos.

² Šajā un pārējos 2.grupas pielikumu tabulu ailēs, kurās zem attiecīgā gada budžeta atrodas burti „p.” un/vai „gr.” nozīmē, ka attiecīgā gada budžetā bijuši papildinājumi (burts „p.”) un/vai grozījumi (burts „gr.”).

³ 1922./1923.g. budžetā Valsts statistiskās pārvaldes budžets bija iekļauts MK budžetā. Salīdzināšanas nolūkos šeit tas īpaši izdalīts atsevišķi.

⁴ Valsts budžets 1922./1923.gadam. – 5.-20., 30.lpp.

⁵ Plānoto izdevumu kopsumma 1922./23.g. budžetā bija 7 465 469 653 rbļ., taču plānotie ieņēmumi bija aprēķināti 8 068 501 168 rbļ. apmērā, līdz ar to valsts budžetā tika ieplānots atlikums 603 031 515 rbļ. apmērā (sk. Valsts budžets 1922./1923.gadam. – 30., 58.lpp.).

⁶ Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 37.-42., 46.lpp.

⁷ Šajā un pārējos 2.grupas pielikumos summas latos pārrēķinātas pēc Latvijas bankas noteiktā kursa 1 lats = 50 Latvijas rubļu.

⁸ Likums par II valsts papildu budžetu 1922./23.gadam. // LMKNK. – 1923. – 41.lpp.; LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 563.-566.sl.

2.tabula. LR Valsts resoru izdevumu budžeti 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	Valsts Prezidents un tā sekretariāts	Saeima un Saeimas kanceleja	MK un Valsts kanceleja ¹	Valsts kontrole	Ārlietu ministrija	Tieslietu ministrija	Iekšlietu ministrija	Izglītības ministrija	Finanšu ministrija	Zemkopības ministrija	Satiksmes ministrija	Tautas labklājības ministrija ²	Kara ministrija ³	Valsts statistiskā pārvalde	Valsts kredīts	Dažādi fondi MK rīcībā	Citi	Valsts budžeta kopsumma
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1922./23. ⁴	—	1 247 830	512 280	453 355	2 015 152	3 341 010	8 801 301	7 994 229	53 252 606	10 835 589	36 618 933	3 096 578	25 397 458	112 553	23 370 100	33 486 812	12 060 630	222 596 417
1923./24. ⁵	196 708	852 327	406 648	602 183	1 784 330	4 114 540	9 157 520	11 911 270	16 384 501	9 961 493	40 762 718	3 573 000	29 501 923	257 646	31 914 420	11 093 350	—	172 474 577
<i>p.</i> ⁶	—	—	—	—	65 381	43 174	148 982	95 212	1 434 105	39 750	2 674 364	574 507	1 733 405	9 901	6 181 179	3 000 000	—	15 999 960
Kopā:	196 708	852 327	406 648	602 183	1 849 711	4 157 714	9 306 502	12 006 482	17 818 606	10 001 243	43 437 082	4 147 507	31 235 328	267 547	38 095 599	14 093 350	—	188 474 537
1924./25. ⁷	192 444	834 520	304 294	790 314	2 088 918	4 518 226	9 614 169	13 387 116	16 662 190	9 797 955	49 372 368	6 268 393	35 182 492	345 372	35 012 204	9 356 000	—	193 726 975
<i>p.</i> ⁸	8 000	—	—	—	11 325	75 590	643 956	104 821	4 462 187	2 713	1 569 848	567 510	4 528 825	—	3 934 338	3 370 000	—	19 279 113
Kopā:	200 444	834 520	304 294	790 314	2 100 243	4 593 816	10 258 125	13 491 937	21 124 377	9 800 668	50 942 216	6 835 903	39 711 317	345 372	38 946 542	12 726 000	—	213 006 088
1925./26. ⁹	153 354	962 787	235 136	889 892	2 293 810	5 346 894	9 268 097	15 908 426	44 345 796	7 724 080	18 588 822	9 464 798	45 265 879	501 485	—	—	—	160 949 256
1926./27. ¹⁰	150 415	1 044 998	260 083	1 028 371	2 518 492	5 631 776	8 680 275	18 302 064	43 910 734	7 730 020	18 391 793	12 376 862	45 515 533	247 956	—	—	137 904 ¹¹	165 927 276
<i>p.</i> ¹²	—	—	—	—	—	—	—	—	4 000 000	—	—	—	—	—	—	—	—	4 000 000
<i>gr.</i> ¹³	—	-20 000	—	—	-40 000	-45 000	—	-680 000	1 415 000	-15 000	-20 000	-30 000	-565 000	—	—	—	—	—
Kopā:	150 415	1 024 998	260 083	1 028 371	2 478 492	5 586 776	8 680 275	17 622 064	49 325 734	7 715 020	18 371 793	12 346 862	44 950 533	247 956	—	—	137 904	169 927 276
1927./28. ¹⁴	141 641	1 053 753	239 887	1 038 666	2 287 654	5 645 848	8 661 474	18 520 269	40 972 736	7 909 825	18 231 113	13 053 699	41 077 272	262 919	—	—	—	159 096 756
<i>p.</i> ¹⁵	—	—	—	—	—	—	—	—	4 500 000	—	—	—	—	—	—	—	—	4 500 000
Kopā:	141 641	1 053 753	239 887	1 038 666	2 287 654	5 645 848	8 661 474	18 520 269	45 472 736	7 909 825	18 231 113	13 053 699	41 077 272	262 919	—	—	—	163 596 756
1928./29. ¹⁶	151 729	1 031 487	240 882	1 050 692	2 457 888	6 091 939	8 802 346	18 553 771	41 769 774	8 737 329	19 370 447	16 043 520	39 371 430	436 416	—	—	—	164 109 650
<i>p.</i> ¹⁷	—	—	—	—	—	—	—	767 320	30 772 000	3 309 500	8 612 540	—	150 000	—	—	—	—	43 611 360
Kopā:	151 729	1 031 487	240 882	1 050 692	2 457 888	6 091 939	8 802 346	19 321 091	72 541 774	12 046 829	27 982 987	16 043 520	39 521 430	436 416	—	—	—	207 721 010
1929./30. ¹⁸	151 372	1 320 113	345 783	1 063 973	2 397 513	6 303 819	9 061 982	18 659 236	36 579 089	9 822 482	21 252 869	18 066 549	39 199 432	731 639	—	—	—	164 955 851
<i>p.</i> ¹⁹	11 300	—	—	—	14 088	11 900	—	247 000	17 327 500	801 751	2 443 497	602 420	76 413	—	—	—	—	21 535 869
Kopā:	162 672	1 320 113	345 783	1 063 973	2 411 601	6 315 719	9 061 982	18 906 236	53 906 589	10 624 233	23 696 366	18 668 969	39 275 845	731 639	—	—	—	186 491 720
1930./31. ²⁰	164 617	1 375 169	368 758	1 220 268	2 466 020	7 317 298	10 473 395	21 618 265	43 111 610	12 495 088	18 714 582	19 421 702	39 325 000	577 414	—	—	—	178 649 186
1931./32. ²¹	250 048	1 491 374	371 490	1 212 600	2 549 574	7 725 480	13 328 399	22 018 349	44 770 584	12 581 146	8 940 671	23 057 503	38 772 350	754 432	—	—	—	177 824 000
<i>gr.</i> ²²	-75 482	-60 000	-61 697	-24 941	-150 200	-474 581	-401 098	-1 320 000	-11 196 815	-2 154 000	-690 600	-1 637 042	-5 342 823	-45 500	—	—	—	-23 634 779
<i>p.</i> ²³	—	—	—	—	—	—	—	—	7 190 000	—	—	—	—	—	—	—	—	7 190 000
Kopā:	174 566	1 431 374	309 793	1 187 659	2 399 374	7 250 899	12 927 301	20 698 349	40 763 769	10 427 146	8 250 071	21 420 461	33 429 527	708 932	—	—	—	161 379 221
1932./33. ²⁴	128 186	1 156 477	213 735	1 067 415	2 020 532	6 710 502	15 832 021	13 802 539	31 685 659	11 853 708	3 378 237	16 172 050	30 241 000	370 746	—	—	-1 100 000 ²⁵	133 532 807
<i>p.</i> ²⁶	—	—	—	—	—	—	—	62 660	6 648 950	6 850 000	1 500 000	—	—	—	—	—	—	15 061 610
Kopā:	128 186	1 156 477	213 735	1 067 415	2 020 532	6 710 502	15 832 021	13 865 199	38 334 609	18 703 708	4 878 237	16 172 050	30 241 000	370 746	—	—	-1 100 000	148 594 417
1933./34. ²⁷	130 090	1 084 764	202 665	1 003 979	1 786 079	6 185 920	8 985 795	19 046 133	34 235 905	21 694 038	3 472 705	14 639 146	27 892 660	352 585	—	—	—	140 712 464
1934./35. ²⁸	149 934	1 080 000	211 603	1 003 979	1 878 175	6 451 612	9 378 463	20 017 033	32 520 599	24 660 257	5 754 955	16 915 005	30 349 600	581 136	—	—	—	150 952 351

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ No 1932./33. saimniecības gada budžeta Ministru kabineta un Valsts statistiskās pārvaldes budžeti tika apvienoti vienā budžeta daļā. Pārskatāmības dēļ šajā tabulā tie ievietoti atsevišķi.
- ² Līdz 1925.g. – Darba ministrija.
- ³ Līdz 1923.g. – Apsardzības ministrija.
- ⁴ Šajā tabulā 1922./23.g. budžetos minētas noapaļotas summas latos. Pilnas summas redzamas šā pielikuma 1.tabulā.
- ⁵ Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 15.-33., 41.lpp.
- ⁶ Valsts papildu budžets 1923./24. gadam. – 10.-19.lpp.
- ⁷ Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 15.-57., 65.lpp.
- ⁸ Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 50.-60.lpp.
- ⁹ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 13.-84.lpp.
- ¹⁰ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 19.-65.lpp.
- ¹¹ 1926./27. gada valsts budžeta ieņēmumu kopsumma bija aprēķināta Ls.165 927 276 apmērā, bet izdevumu kopsumma – Ls.165 789 372 apmērā, t.i., budžetā tika plānots Ls.137 904 liels Valsts budžeta ieņēmumu atlikums (sk. *Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 17., 65.lpp.*).
- ¹² Valsts papildu budžets 1926./27. saimniecības gadam ar kredīta kopsummu 4 000 000 lati. // LMKNK. – 1927. – 181.lpp.
- ¹³ Pārgrozījumi valsts budžetā 1926./27. saimniecības gadam (sk. *LMKNK. – 1927. – 231.-237.lpp.*) nemainīja valsts budžeta kopsummu, bet jau esošā budžeta ietvaros pārdalīja esošos līdzekļus resoru starpā.
- ¹⁴ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 19.-61.lpp.
- ¹⁵ Likums par valsts papildu budžetu 1927./28. saimniecības gadam. // LMKNK. – 1927. – 669.-670.lpp.
- ¹⁶ Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – 17.-57.lpp.
- ¹⁷ Valsts papildu budžets 1928./29. saimniecības gadam ar kredīta kopsummu 43 611 360 lati. // VV. – 1928.g. 28.decembris. – Nr.294. – 1.-2.lpp.
- ¹⁸ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 17.-57.lpp.
- ¹⁹ Valsts papildu budžets 1929./30. saimniecības gadam ar kredīta kopsummu 21 535 869 lati. // VV. – 1929.g. 24.decembris. – Nr.292. – 1.-4.lpp.
- ²⁰ Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 14.-52.lpp.
- ²¹ Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 13.-50.lpp.
- ²² Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 1.-8.lpp.
- ²³ Valsts papildu budžets 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 8.lpp.
- ²⁴ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 14.-51.lpp.
- ²⁵ Budžetā bija iēplānots no valsts budžeta kopsummas atvilktais ietaupījums, kas iegūts pagarinot valsts darbinieku izdienas laiku no 4 uz 5 gadiem un neaizpildot vakantās vietas, kopsummā: 1 100 000 latu. Pirms šī atvilkuma valsts budžeta kopsumma bija 134 632 807 lati (sk. *Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 50., 51.lpp.*).
- ²⁶ Valsts papildu budžets 1932./33. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 29.decembris. – Nr.294. – 1.lpp.
- ²⁷ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 18.-58.lpp.; sk. arī 2.7.pielikumu.
- ²⁸ Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 18.-57.lpp.

2.2.pielikums

1.tabula. Izglītības ministrijas budžeta daļa valsts budžetā 1922./23.g.

Budžeta gads	IzM ieņēmumu budžets	IzM ieņēmumu budžeta % no valsts budžeta kopsummas	Valsts kārtējo izdevumu budžets	IzM kārtējo izdevumu budžets	IzM kārtējo izdevumu budžeta % no valsts kārtējo izdevumu budžeta	Valsts ārkārtējo izdevumu budžets	IzM ārkārtējo izdevumu budžets	IzM ārkārtējo izdevumu budžeta % no valsts ārkārtējo izdevumu budžeta	Valsts budžeta kopsumma	IzM budžeta izdevumu kopsumma	IzM izdevumu budžeta % no valsts kopbudžeta
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Summas Latvijas rubļos.											
1922./23. ¹	42 929 675	0,53%	6 108 730 524	371 043 179	6,07%	1 356 739 129	5 762 008	0,42%	8 068 501 168²	376 805 187	4,67%
p. ³	384 800	0,02%	292 609 919	20 364 408	6,96%	1 224 253 744	1 186 000	0,10%	1 516 863 663	21 550 408	1,42%
2.p.	—	—	979 583 950	1 355 850	0,14%	564 872 050	—	—	1 544 456 000	1 355 850	0,09%
Kopā:	43 314 475	0,39%	7 380 924 393	392 763 437	5,32%	3 145 864 923	6 948 008	0,22%	11 129 820 831	399 711 445	3,59%
Summas latos.⁴											
1922./23.	858 593,50		122 174 610,48	7 420 863,58		27 134 782,58	115 240,16		161 370 023,36⁵	7 536 103,74	
p.	7 696		5 852 198,38	407 288,16		24 485 074,88	23 720		30 337 273,26	431 008,16	
2.p. ⁶	—		19 591 679	27 117		11 297 441	—		30 889 120	27 117	
Kopā:	866 289,50		147 618 487,86	7 855 268,74		62 917 298,46	138 960,16		222 596 416,62	7 994 228,90	

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 1.-31.lpp.

² 1922./23. gada valsts budžeta ieņēmumu kopsumma bija aprēķināta 8 068 501 168 rbļ. (Ls.161 370 023,36) apmērā, bet izdevumu kopsumma – 7 465 469 653 rbļ. (Ls.149 309 393,06) apmērā, t.i., budžetā tika plānots 603 031 515 rbļ. (Ls.12 060 630,30) liels atlikums, tādēļ valsts kārtējo un ārkārtējo izdevumu budžeta kopsumma ir dota par šiem 603 031 515 rbļ. (Ls.12 060 630,30) lielāka, nekā visa budžeta kopsumma (sk. Valsts budžets 1922./1923.gadam. – 30.lpp.).

³ Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 33.-47.lpp.

⁴ Summas latos pārrēķinātas pēc Latvijas bankas noteiktā kursa 1 lats = 50 Latvijas rubļu.

⁵ Sk. 2.atsauci.

⁶ Likums par II valsts papildu budžetu 1922./23.gadam. // LMKNK. – 1923. – 41.lpp.; LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 563.-566.sl.

2.tabula. Izglītības ministrijas budžeta daļa valsts budžetā 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	IzM ieņēmumu budžets ¹	IzM ieņēmumu budžeta % no valsts budžeta kopsummas	Valsts kārtējo izdevumu budžets	IzM kārtējo izdevumu budžets	IzM kārtējo izdevumu budžeta % no valsts kārtējo izdevumu budžeta	Valsts ārkārtējo izdevumu budžets	IzM ārkārtējo izdevumu budžets	IzM ārkārtējo izdevumu budžeta % no valsts ārkārtējo izdevumu budžeta	Valsts budžeta kopsumma	IzM budžeta izdevumu kopsumma	IzM izdevumu budžeta % no valsts kopbudžeta
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1922./23.	866 289,50	0,39%	147 618 487,86	7 855 268,74	5,32%	62 917 298,46	138 960,16	0,22%	222 596 416,62	7 994 228,90	3,59%
1923./24. ²	1 130 114	0,65%	126 548 095	11 671 774	9,22%	45 926 482	239 496	0,52%	172 474 577	11 911 270	6,91%
p. ³	87 630	0,55%	8 124 626	66 212	0,81%	7 875 334	29 000	0,37%	15 999 960	95 212	0,59%
Kopā:	1 217 744	0,65%	134 672 721	11 737 986	8,72%	53 801 816	268 496	0,50%	188 474 537	12 006 482	6,37%
1924./25. ⁴	1 407 819	0,73%	143 465 987	12 494 666	8,71%	50 260 988	892 450	1,78%	193 726 975	13 387 116	6,91%
p. ⁵	13 440	0,07%	9 656 915	103 791	1,07%	9 622 198	1 030	0,01%	19 279 113	104 821	0,54%
Kopā:	1 421 259	0,67%	153 122 902	12 598 457	8,23%	59 883 186	893 480	1,49%	213 006 088	13 491 937	6,33%
1925./26. ⁶	1 862 589	1,16%	105 235 035	15 353 426	14,59%	55 714 221	555 000	1,00%	160 949 256	15 908 426	9,88%
1926./27. ⁷	1 820 685	1,10%	108 471 053	17 291 068	15,94%	57 318 319	1 010 996	1,76%	165 927 276⁸	18 302 064	11,03%
p. / gr. ⁹	—	—	—	-680 000	—	4 000 000	—	—	4 000 000	-680 000	—
Kopā:	1 820 685	1,07%	108 471 053	16 611 068	15,31%	61 318 319	1 010 996	1,65%	169 927 276	17 622 064	10,37%
1927./28. ¹⁰	1 927 656	1,21%	103 621 965	17 695 069	17,08%	55 474 791	825 200	1,49%	159 096 756	18 520 269	11,64%
p. ¹¹	—	—	3 500 000	—	—	1 000 000	—	—	4 500 000	—	—
Kopā:	1 927 656	1,18%	107 121 965	17 695 069	16,52%	56 474 791	825 200	1,46%	163 596 756	18 520 269	11,32%
1928./29. ¹²	2 020 327	1,23%	107 900 423	17 903 771	16,59%	56 209 227	650 000	1,16%	164 109 650	18 553 771	11,30%
p. ¹³	—	—	7 099 320	767 320	10,81%	36 512 040	—	—	43 611 360	767 320	1,76%
Kopā:	2 020 327	0,97%	114 999 743	18 671 091	16,24%	92 721 267	650 000	0,70%	207 721 010	19 321 091	9,30%
1929./30. ¹⁴	2 048 334	1,24%	115 221 041	18 184 236	15,78%	49 734 810	475 000	0,95%	164 955 851	18 659 236	11,31%
p. ¹⁵	—	—	8 100 372	207 000	2,55%	13 435 497	40 000	0,30%	21 535 869	247 000	1,15%
Kopā:	2 048 334	1,10%	123 321 413	18 391 236	14,91%	63 170 307	515 000	0,81%	186 491 720	18 906 236	10,14%
1930./31. ¹⁶	2 149 440	1,20%	127 364 332	20 873 265	16,39%	51 284 854	745 000	1,45%	178 649 186	21 618 265	12,10%
1931./32. ¹⁷	2 369 214	1,33%	133 522 715	21 129 449	15,82%	44 301 285	888 900	2,01%	177 824 000	22 018 349	12,38%
gr. ¹⁸	5 907	—	-11 984 736	-1 216 000	10,15%	-11 650 043	-104 000	0,89%	-23 634 779	-1 320 000	5,58%
p. ¹⁹	—	—	1 000 000	—	—	6 190 000	—	—	7 190 000	—	—
Kopā:	2 375 121	1,47%	122 537 979	19 913 449	16,25%	38 841 242	784 900	2,02%	161 379 221	20 698 349	12,83%
1932./33. ²⁰	2 935 976	2,20%	109 997 758	13 575 439	12,34%	24 635 049	227 100	0,92%	133 532 807²¹	13 802 539	10,34%
p. ²²	—	—	291 610	62 660	21,49%	14 770 000	—	0%	15 061 610	62 660	0,42%
Kopā:	2 935 976	1,98%	110 289 368	13 638 099	12,37%	39 405 049	227 100	0,58%	148 594 417²³	13 865 199	9,33%
1933./34. ²⁴	2 758 657	1,96%	100 931 303	18 935 533	18,76%	39 781 161	110 600	0,28%	140 712 464²⁵	19 046 133	13,53%
1934./35. ²⁶	2 811 189	1,86%	105 883 585	19 731 933	18,63%	45 068 766	285 100	0,63%	150 952 351	20 017 033	13,26%

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ IzM ieņēmumu budžetu kopsummā bija tikai kārtējie ienākumi, ārkārtējo ienākumu nebija.
- ² Valsts budžets 1923./1924. gadam.
- ³ Valsts papildu budžets 1923./24. gadam.
- ⁴ Valsts budžets 1924./1925.gadam.
- ⁵ Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 50.-60.lpp.
- ⁶ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam.
- ⁷ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam.
- ⁸ 1926./27. gada valsts budžeta ieņēmumu kopsumma bija aprēķināta Ls.165 927 276 apmērā, bet izdevumu kopsumma – Ls.165 789 372 apmērā, t.i., budžetā tika plānots Ls.137 904 liels atlikums, tādēļ valsts kārtējo un ārkārtējo izdevumu budžeta kopsumma ir dota par šiem Ls.137 904 lielāka, nekā visa budžeta kopsumma (sk. *Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam.* – 17., 65.lpp.).
- ⁹ 1927.g. janvāra beigās Saeima pieņēma „Valsts papildu budžetu 1926./27. saimniecības gadam ar kredīta kopsummu 4 000 000 latu”, taču kultūras un izglītības jomu tas neskāra (sk. *LMKNK. – 1927. – 181.lpp.; LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 71.-82.sl.*). Martā Saeima pieņēma „Pārgrozījumus valsts budžetā 1926./27. saimniecības gadam”, kas budžeta kopsummu nemainīja, bet resoru starpā pārdalīja esošos līdzekļus. Rezultātā IzM budžets tika samazināts par 680 000 latiem (sk. *LMKNK. – 1927. – 231.-237.lpp.*).
- ¹⁰ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam.
- ¹¹ Valsts papildu budžets 1927./28. saimniecības gadam. // LMKNK. – 1927. – 669.-670.lpp.
- ¹² Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam.
- ¹³ Valsts papildu budžets 1928./29. saimniecības gadam. // VV. – 1928.g. 28.decembris. – Nr.294. – 1.-2.lpp.
- ¹⁴ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam.
- ¹⁵ Valsts papildu budžets 1929./30. saimniecības gadam. // VV. – 1929.g. 24.decembris. – Nr.292. – 1.-4.lpp.
- ¹⁶ Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam.
- ¹⁷ Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam.
- ¹⁸ Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 1.-5.lpp.
- ¹⁹ Valsts papildu budžets 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 8.lpp.
- ²⁰ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam.
- ²¹ 1932./33.g. valsts budžeta faktiskā kopsumma bija aprēķināta lielāka – 134 632 807 latu apmērā, taču budžetā tika plānots ietaupījums (to bija paredzēts panākt pagarinot valsts darbinieku izdienas laiku no 4 uz 5 gadiem un neizpildot vakantās vietas) – 1 100 000 latu kopsummā. Tā rezultātā visa valsts budžeta kopsumma „mākslīgi” tika samazināta līdz 133 532 807 latiem (sk. *Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam.* – 50., 51.lpp.).
- ²² Valsts papildu budžets 1932./33. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 29.decembris. – Nr.294. – 1.lpp.
- ²³ Sk. 21.atsauci.
- ²⁴ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam.
- ²⁵ Faktiskā 1933./34.g. valsts budžeta kopsumma tika plānota vismaz par 722 372 latiem lielāka (t.i., 141 434 836 latu kopsummā), taču katra resora budžetā tika arī plānots ietaupījums, kā rezultātā visa valsts budžeta kopsumma tika samazināta uz 140 712 464 latiem (sk. *2.7.pielikumu*).
- ²⁶ Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam.

2.3.pielikums

1.tabula. Izglītības ministrijas padotībā esošo kultūras iestāžu ieņēmumu budžeta struktūra 1922./23.g.

<i>Budžeta gads</i>	<i>LK</i>	<i>LMA</i>	<i>Valsts bibliotēka</i>	<i>Kopā</i>	<i>IzM ieņēmumu budžets¹</i>
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>Summas Latvijas rubļos.</i>					
1922./23. ²	1 740 000	321 000	20 000	2 081 000	42 929 675
<i>Summas latos.</i>					
1922./23.	34 800	6 420	400	41 620	858 593,50

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ Tabulā norādīti tikai IzM kārtējie ieņēmumi, jo IzM ārkārtējo ienākumu nebija.

² Valsts budžets 1922./1923.gadam. – 22.-23.lpp.

2.tabula. Izglītības ministrijas padotībā esošo kultūras iestāžu ieņēmumu budžeta struktūra 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	Filmu cenzēšanas nodevas	Skolu muzejs	LK	LMA	Pieminekļu valde	Valsts vēsturiskais muzejs ¹	Valsts mākslas muzejs	Valsts arhīvs	Valsts bibliotēka	Kopā	% no IzM ieņēmumu budžeta	IzM ieņēmumu budžets ²
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1922./23.	—	—	34 800	6 420	—	—	—	—	400	41 620	4,80%	866 289,50
1923./24. ³	—	—	43 200	12 826	—	—	—	3 080	594	59 700	5,28%	1 130 114
p. ⁴	—	—	2 530	—	—	—	500	—	—	3 030	3,46%	87 630
Kopā:	—	—	45 730	12 826	—	—	500	3 080	594	62 730	5,51%	1 217 744
1924./25. ⁵	—	—	65 560	15 231	2 504 ⁶					83 295	5,92%	1 407 819
p. ⁷	—	—	—	—	—					—	—	13 440
Kopā:	—	—	65 560	15 231	2 504					83 295	5,86%	1 421 529
1925./26. ⁸	—	—	75 850	26 390	—	100	800	2 020	1 177	106 337	5,71%	1 862 589
1926./27. ⁹	—	—	76 315	26 200	—	100	600	2 000	1 188	106 403	5,84%	1 820 685
1927./28. ¹⁰	—	—	76 935	26 360	100	—	600	2 100	3 060	109 155	5,66%	1 927 656
1928./29. ¹¹	—	—	76 150	26 680	250	400	300	1 050	3 245	108 075	5,35%	2 020 327
1929./30. ¹²	—	—	74 510	28 163	50	400	300	1 010	3 016	107 449	5,25%	2 048 334
1930./31. ¹³	28 700	380	76 569	28 193	50	400	400	1 010	5 477	141 179	6,57%	2 149 440
1931./32. ¹⁴	28 700	310	85 220	39 065	450 ¹⁵		200	1 000	5 542	160 487	6,77%	2 369 214
gr. ¹⁶	—	—	17	1 349	—		60	—	—	1 426	24,14%	5 907
Kopā:	28 700	310	85 237	40 414	450		260	1 000	5 542	161 913	6,82%	2 375 121
1932./33. ¹⁷	22 700	—	78 965	41 200	—		100	500	5 131	148 596	5,06%	2 935 976
1933./34. ¹⁸	24 200	—	76 878	45 480	—		100	400	3 154	150 212	5,44%	2 758 657
1934./35. ¹⁹	21 150	—	76 390	45 480	2 230 ²⁰		100	400	2 489	148 239	5,27%	2 811 189

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ Līdz 1924.g. – Latvijas Etnogrāfiskais muzejs.

² Tabulā norādīti tikai IzM kārtējie ieņēmumi, jo IzM ārkārtējo ienākumu nebija.

³ Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 7.-8.lpp.

⁴ Valsts papildu budžets 1923./24. gadam. – 6.lpp.

⁵ Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 7.-8.lpp.

⁶ 1924./1925.g. budžetā ir sadaļa „Kultūras un mākslas iestādes”, kura sīkāk nav paskaidrota (*sk. Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 8.lpp.*)

⁷ Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 50.-51.lpp.

⁸ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 5.-6.lpp.

⁹ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 5.-8.lpp.

¹⁰ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 5.-8.lpp.

¹¹ Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – 5.-7.lpp.

¹² Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 5.-7.lpp.

¹³ Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 4.-6.lpp.

¹⁴ Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 4.-6.lpp.

¹⁵ No 1930.g. septembra līdz 1932.g. septembrim Pieminekļu valde un Valsts vēsturiskais muzejs bija apvienoti Pieminekļu pārvaldes vadībā.

¹⁶ Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 1.-2.lpp.

¹⁷ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 4.-6.lpp.

¹⁸ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 8.-10.lpp.

¹⁹ Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 8.-10.lpp.

²⁰ Lai arī šī summa bija ierakstīta kā Pieminekļu valdes, Latviešu folkloras krātuves un Valsts vēsturiskā ienākumu summa, no paskaidrojuma redzams, ka šie ienākumi plānoti no Rundāles pils augļu dārza iznomāšanas (*sk. Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 10.lpp.*).

2.4.pielikums

1.tabula. Izdevumi kultūras vajadzībām Izglītības ministrijas budžetā 1922./23.g.¹

Budžeta gads	LNO	LNT	LK	LMA	Etnogrāfiskais muzejs	Latvijas mākslas muzejs	Valsts vēsturiskais arhīvs	Valsts bibliotēka	Citi ²			Kopā	% no IzM izdevumu budžeta	IzM izdevumu budžets
									Pabalsti provinces teātriem	Mūzikas pagaidu pārvalde	Grāmatu izdošana latgaļu izloksnē			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Summas Latvijas rubļos.														
1922./23. ³	7 000 000	3 000 000	6 692 353	5 280 506 ⁴	744 640	2 337 410	1 479 280	3 574 095	1 500 000	187 480	100 000 ⁵	31 895 764	8,46%	376 805 187
p. ⁶	900 000	500 000	—	1 000 000 ⁷	400 000	—	50 000	—	—	—	—	2 850 000	13,22%	21 550 408
2.p.	—	—	—	—	72 250	3 150	234 450	—	—	—	—	309 850	22,85%	1 355 850
Kopā:	7 900 000	3 500 000	6 692 353	6 280 506	1 216 890	2 340 560	1 763 730	3 574 095	1 500 000	187 480	100 000	35 055 614	8,77%	399 711 445
Summas latos.														
1922./23.	140 000	60 000	133 847,06	105 610,12	14 892,80	46 748,20	29 585,60	71 481,90	30 000	3 749,60	2 000	637 915,28		7 536 103,74
p.	18 000	10 000	—	20 000	8 000	—	1 000	—	—	—	—	57 000		431 008,16
2.p. ⁸	—	—	—	—	1 445	63	4 689	—	—	—	—	6 197		27 117
Kopā:	158 000	70 000	133 847,06	125 610,12	24 337,80	46 811,20	35 274,60	71 481,90	30 000 ⁹	3 749,60	2 000	701 112,28		7 994 228,90

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ Šā pielikuma tabulās norādīti gan IzM kārtējie, gan ārkārtējie izdevumi. Izdevumi Kultūras vajadzībām pamatā bija IzM kārtējo izdevumu budžetā, tādēļ tās pozīcijas, kur izdevumi kultūras vajadzībām bija ne tikai kārtējos, bet arī ārkārtējos izdevumos, būs minētas atsaucēs.

² Šā pielikuma 2.tabulā 1922./23.g. „Pabalsti provinces teātriem”, „Mūzikas pagaidu pārvaldes” un „Grāmatu izdošanai latgaliešu izloksnē” paredzētie izdevumi ir apvienoti ailē „Citi”.

³ Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 10.-12., 18.lpp.

⁴ 1922./23.g. IzM kārtējo izdevumu budžetā Mākslas akadēmijai bija paredzēti 4 960 506 Latvijas rbļ. (99 210,12 latu) lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā akadēmijas speciālo darbnīcu ierīkošanai, kā arī remontiem: 320 000 Latvijas rbļ. (6 400 latu) lieli izdevumi, kopā: 5 280 506 Latvijas rbļ. (105 610,12 latu).

⁵ 1922./23.g. Līdzekļi grāmatu izdošanai latgaļu izloksnē bija paredzēti IzM ārkārtējo izdevumu budžetā.

⁶ Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 38., 40.lpp.

⁷ 1922./23.g. 1.papildu budžetā Līdzekļi Mākslas akadēmijai remontiem un darbnīcu ierīkošanai bija paredzēti IzM ārkārtējo izdevumu budžetā.

⁸ Likums par II valsts papildu budžetu 1922./23.gadam. // LMKNK. – 1923. – 41.lpp.; LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 563.-566.sl.

⁹ Sākot no 1923./1924.gada Valsts budžeta, pabalsti provinces teātriem tika pārcelti uz Kredīta departamenta ārkārtas budžetu sadaļu (sk. 2.5. pielikuma 2.tabulas 5.sleju).

2.tabula. Izdevumi kultūras vajadzībām Izglītības ministrijas budžetā 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	LNO	LNT	K.Barona fonds ¹	Skolu muzejs ²	LK	LMA	Pieminekļu valde ³	Valsts vēsturiskais muzejs ⁴	Valsts mākslas muzejs ⁵	Valsts arhīvs ⁶	Valsts bibliotēka	Citi	Kopā	% no IzM izdevumu budžeta	IzM izdevumu budžets
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1922./23.	158 000	70 000	—	—	133 847,06	125 610,12	—	24 337,80	46 811,20	35 274,60	71 481,90	35 749,60 ⁷	701 112,28	8,77%	7 994 228,90
1923./24. ⁸	320 000	92 000	—	—	192 568	164 975 ⁹	—	24 479	48 495	48 992	97 665	—	989 174	8,30%	11 911 270
<i>p.</i> ¹⁰	—	—	—	—	—	—	10 794	—	—	2 028	—	—	12 822	13,47%	95 212
Kopā:	320 000	92 000	—	—	192 568	164 975	10 794	24 479	48 495	51 020	97 665	—	1 001 996	8,34%	12 006 482
1924./25. ¹¹	312 000	98 000	—	17 332	203 228	169 899 ¹²	24 548	25 160	37 257	51 520	105 956	3 000 ¹³	1 047 900	7,83%	13 387 116
<i>p.</i> ¹⁴	37 723	10 000	—	900	750	—	21 100	—	—	—	—	—	70 473	67,23%	104 821
Kopā:	349 723	108 000	—	18 232	203 978	169 899	45 648	25 160	37 257	51 520	105 956	3 000	1 118 373	8,29%	13 491 937
1925./26. ¹⁵	340 000	100 000	5 000	21 840	261 624	231 304	47 104	28 118	33 965	56 702	122 023	1 000 ¹⁶	1 248 680	7,85%	15 908 426
1926./27. ¹⁷	340 000	90 000	5 000	20 028	289 386	299 442	58 894	30 653	34 257	61 276	125 811	—	1 354 747	7,40%	18 302 064
<i>gr.</i> ¹⁸	—	—	—	—	-30 000	-15 000	—	—	—	—	—	—	-45 000	6,62%	-680 000
Kopā:	340 000	90 000	5 000	20 028	259 386	284 442	58 894	30 653	34 257	61 276	125 811	—	1 309 747	7,43%	17 622 064
1927./28. ¹⁹	450 000	110 000	5 000	19 665	275 441	292 238	92 582	62 780	38 795	63 369	136 147 ²⁰	—	1 546 017	8,35%	18 520 269
1928./29. ²¹	199 100	80 000	5 000	20 820	293 670	290 238	112 580	49 890	38 795	62 938	155 887 ²²	5 000 ²³	1 313 918	7,08%	18 553 771
<i>p.</i> ²⁴	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	767 320
Kopā:	199 100	80 000	5 000	20 820	293 670	290 238	112 580	49 890	38 795	62 938	155 887	5 000	1 313 918	6,80%	19 321 091
1929./30. ²⁵	334 000	80 000	5 000	20 149	294 974	300 993	103 388	50 398	39 467	63 307	136 709	—	1 428 385	7,65%	18 659 236
<i>p.</i> ²⁶	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	247 000
Kopā:	334 000	80 000	5 000	20 149	294 974	300 993	103 388	50 398 ²⁷	39 467	63 307	136 709	—	1 428 385	7,55%	18 906 236
1930./31. ²⁸	334 000	80 000	5 000	22 377	288 018	303 322	114 290	50 909	40 806	97 678	142 377 ²⁹	2 215 ³⁰	1 480 992	6,85%	21 618 265
1931./32. ³¹	285 000	76 000	5 000	21 846	287 630	308 098	156 859 ³²		38 008	102 496	140 805 ³³	2 420 ³⁴	1 424 162	6,47%	22 018 349
<i>gr.</i> ³⁵	—	—	—	-1 850	-21 900	-19 700	-10 600		-8 800	-9 450	-13 300	—	-85 600	6,48%	-1 320 000
Kopā:	285 000	76 000	5 000	19 996	265 730	288 398	103 139	43 120 ³⁶	29 208	93 046	127 505	2 420	1 338 562	6,47%	20 698 349
							146 259								
1932./33. ³⁷	260 000	90 000	2 500	15 475	159 304	167 503	86 178		26 036	63 026	103 722 ³⁸	1 625 ³⁹	975 369	7,07%	13 802 539
<i>p.</i> ⁴⁰	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	62 660
Kopā:	260 000	90 000	2 500	15 475	159 304	167 503	51 746	34 432 ⁴¹	26 036	63 026	103 722	1 625	975 369	7,03%	13 865 199
							86 178								
1933./34. ⁴²	250 600	86 450	2 500	14 418	154 028	161 129	57 607	39 781	28 104	53 294	102 035 ⁴³	1 925 ⁴⁴	950 897	4,99%	19 046 133
							96 414 ⁴⁵								
1934./35. ⁴⁶	280 600	96 450	2 500	16 355	159 798	163 118	51 361 ⁴⁷	38 469	25 281	53 294	101 862 ⁴⁸	965 ⁴⁹	990 053	4,95%	20 017 033
							89 830								

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ Nodibināts 1925.g.
- ² Nodibināts 1919.g., taču publicētajos valsts budžetos līdz 1924.g. informācijas par tā budžetu nav.
- ³ Nodibināta 1923.g.
- ⁴ Līdz 1924.g. – Latvijas etnogrāfiskais muzejs.
- ⁵ Līdz 1924.g. – Latvijas mākslas muzejs.
- ⁶ Līdz 1924.g. – Valsts vēsturiskais arhīvs.
- ⁷ Sk. šā pielikuma 1.tabulas 2.atsauci.
- ⁸ Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 18.-20., 26.lpp.
- ⁹ 1923./24.g. IzM kārtējo izdevumu budžetā Mākslas akadēmijai bija paredzēti 154 975 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā speciālo darbnīcu ierīkošanai: 10 000 latu lieli izdevumi, kopā: 164 975 latu.
- ¹⁰ Valsts papildu budžets 1923./24. gadam. – 10.-11.lpp.
- ¹¹ Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 24.-30., 48.lpp.
- ¹² 1924./25.g. IzM kārtējo izdevumu budžetā Mākslas akadēmijai bija paredzēti 160 899 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā speciālo darbnīcu ierīkošanai: 9 000 latu lieli izdevumi, kopā: 169 899 latu.
- ¹³ IzM Mazākuma tautību skolu virsvaldes Krievu nodaļai pabalsti kulturālām iestādēm 3000 latu (*sk. Valsts budžets 1924./1925. gadam. – 26.lpp.*). Iepriekšējo gadu budžetos mazākuma tautību nodaļu budžeti nebija tik sīki attēloti.
- ¹⁴ Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 53.-54.lpp.
- ¹⁵ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 33.-47., 78.lpp.
- ¹⁶ IzM Mazākuma tautību skolu virsvaldes Baltkrievu izglītības pārvaldei baltkrievu kultūras izglītības biedrībām 1000 latu (*sk. Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 42.lpp.*).
- ¹⁷ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 32.-42., 60.lpp.
- ¹⁸ Pārgrozījumi valsts budžetā 1926./27. saimniecības gadam. // LMKNK. – 1927. – 231.-237.lpp.
- ¹⁹ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 30.-40., 55.-56.lpp.
- ²⁰ 1927./28.g. IzM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 135 147 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkas telpu paplašināšanai: 1 000 latu lieli izdevumi, kopā: 136 147 latu.
- ²¹ Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – 28.-37., 51.-52.lpp.
- ²² 1928./29.g. IzM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 135 887 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkas ēkas celšanai: 20 000 latu lieli izdevumi, kopā: 155 887 latu.
- ²³ IzM Arodskolu dažādu kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcija „Latgales teātra mākslas studijām pie Daugavpils un Rēzeknes skolotāju institūtiem” kurām bija paredzēts Ls.5 000 liels finansējums. Iepriekšējo gadu budžetos šī pozīcija bija Finanšu ministrijas ārkārtas budžetā (*sk. 2.5.pielikuma 2.tabulas 8.sleju*).
- ²⁴ Valsts papildu budžets 1928./29. saimniecības gadam. // VV. – 1928.g. 28.decembris. – Nr.294. – 1.lpp.
- ²⁵ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 28.-37., 51.-52.lpp.
- ²⁶ Valsts papildu budžets 1929./30. saimniecības gadam. // VV. – 1929.g. 24.decembris. – Nr.292. – 2.lpp.
- ²⁷ IMM pārskatā par Valsts vēsturiskā muzeja darbību 1928. – 1933.g. minēts, ka 1929./30.g. muzeja budžets bijis Ls. 50 016 (*sk. IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 409.lpp.*), taču, tā kā dati par 1928./28.g. un 1930./31.g. budžeta apjomu IMM un Valsts budžetos sakrīt, tad ļoti iespējams, ka nesakritība 1929./30.g. muzeja budžeta summā skaidrojama ar drukas kļūdu.
- ²⁸ Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 25.-33., 47.lpp.
- ²⁹ 1930./31.g. IzM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 141 377 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai „ēku jaunbūvei”: 1 000 latu lieli izdevumi, kopā: 142 377 latu.

- ³⁰ IzM Skolu departamenta kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcijas „Mašīnas, ierīces un darba rīki (Ierīces kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.2 115 liels finansējums un „Pārskati, instrukcijas, formulāri u.c. (Pieteikumu formulāri kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.100,- liels finansējums, t.i., kopā Ls.2 215 (*sk. Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 25.lpp.*).
- ³¹ Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 24.-31., 45.lpp.
- ³² No 1930.g. septembra līdz 1932.g. septembrim Pieminekļu valde un Valsts vēsturiskais muzejs bija padoti Pieminekļu pārvaldei.
- ³³ 1931./32.g. IzM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 140 705 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai „ēku jaunbūvei”: 100 latu lieli izdevumi, kopā: 140 805 latu.
- ³⁴ IzM Skolu departamenta kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcijas „Iestāžu iekārta un saimniecības izdevumi”, kurā Ls.460 bija atvēlēti „mēbelēm kino cenzūrai”; „Mašīnas, ierīces un darba rīki (Ierīces kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.1 860 liels finansējums un „Pārskati, instrukcijas, formulāri u.c. (Pieteikumu formulāri kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.100 liels finansējums, t.i., kopā Ls.2 420 (*sk. Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 24.lpp.*).
- ³⁵ Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 3.-4.lpp.
- ³⁶ IMM pārskatā par Valsts vēsturiskā muzeja darbību 1928. – 1933.g. minēts, ka 1931./32.g. Valsts vēsturiskā muzeja budžets bijis Ls.43 120 (*sk. IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 409.lpp.*), tātad, ja muzeja un Pieminekļu valdes kopējais budžets šajā gadā bija Ls.146 259, tad Pieminekļu valdes budžets šajā gadā bija Ls.103 139.
- ³⁷ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 25.-33., 47.lpp.
- ³⁸ 1932./33.g. IzM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 103 622 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai „ēku jaunbūvei”: 100 latu lieli izdevumi, kopā: 103 722 latu.
- ³⁹ IzM Skolu departamenta kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcijas „Mašīnas, ierīces un darba rīki (Ierīces kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.1 500 liels finansējums un „Pārskati, instrukcijas, formulāri u.c. (Pieteikumu formulāri kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.125 liels finansējums, t.i., kopā Ls.1 625 (*sk. Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 26.lpp.*).
- ⁴⁰ Valsts papildu budžets 1932./33. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 29.decembris. – Nr.294. – 1.lpp.
- ⁴¹ IMM pārskatā par Valsts vēsturiskā muzeja darbību 1928. – 1933.g. minēts, ka 1932./33.g. Valsts vēsturiskā muzeja budžets bijis Ls.34 432 (*sk. IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 409.lpp.*), tātad, ja muzeja un Pieminekļu valdes kopējais budžets šajā gadā bija Ls.86 178, tad Pieminekļu valdes budžets šajā gadā bija Ls.51 746.
- ⁴² Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 30.-39., 55.lpp.
- ⁴³ 1933./34.g. IzM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 101 935 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu kapitālo ieguldījumu budžetā Valsts bibliotēkai „ēku jaunbūvei”: 100 latu lieli izdevumi, kopā: 102 035 latu.
- ⁴⁴ IzM Skolu departamenta kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcijas „Mašīnas, ierīces un darba rīki (Ierīces kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.1 800 liels finansējums un „Pārskati, instrukcijas, formulāri u.c. (Pieteikumu formulāri kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.125 liels finansējums, t.i., kopā Ls.1 925 (*sk. Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 31.lpp.*).
- ⁴⁵ Valsts budžetā 1933./34. saimniecības gadam minēts, ka Pieminekļu valdei paredzēts piešķirt Ls.42 044, Latviešu folkloras krātuvei – Ls.15 563 (t.i., abām kopā Ls.57 607) un Valsts vēsturiskajam muzejam – Ls.39 781 (šo summu apstiprina arī IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 409.lpp.). Tātad visām minētajām iestādēm kopā – Ls.97 388, taču minēts, ka no visām trim iestādēm „paredzēts ietaupīt” Ls.974. Līdz ar to Pieminekļu valdei, Latviešu folkloras krātuvei un Valsts vēsturiskajam muzejam valsts budžetā kopā valsts budžetā bija ielānoti Ls.96 414 (*sk. Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 38.lpp.*).
- ⁴⁶ Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 30.-38., 52.lpp.
- ⁴⁷ Valsts budžetā 1934./35. saimniecības gadam minēts, ka Pieminekļu valdei paredzēts piešķirt Ls.35 940, Latviešu folkloras krātuvei – Ls.15 421, t.i., abām kopā Ls.51 361 (*sk. Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 37.lpp.*).
- ⁴⁸ 1934./35.g. IzM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 101 762 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai „ēku jaunbūvei”: 100 latu lieli izdevumi, kopā: 101 862 latu.
- ⁴⁹ IzM Vispārīgās nodaļas kārtējo izdevumu budžetā pozīcijai: „Citi saimniecības izdevumi (dažādi materiāli kinocenzūrai)” bija paredzēts Ls.100 liels finansējums; Skolu departamenta kārtējo izdevumu budžetā pozīcijām: „Mašīnas, ierīces un darba rīki (Skaņu filmas aparāts kino cenzūrai)” bija paredzēts Ls.840 liels finansējums un „Pārskati, instrukcijas, formulāri u.c. (Pieteikumu formulāri kino cenzūrai)” bija paredzēts Ls.25 liels finansējums, t.i., kopā Ls.965 (*sk. Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 30.-31.lpp.*).

2.5.pielikums

1.tabula. Izdevumi kultūras vajadzībām ārpus IzM budžeta 1922./23.g.

<i>Budžeta gads</i>	<i>Mākslinieku, zinātnieku u.c. pabalsti.</i>	<i>Pabalsts brāļu kapu komitejai</i>	<i>Dailes teātrim</i>	<i>Kopā</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	
<i>Summas Latvijas rubļos.</i>				
1922./23.	9 753 000 ¹	? ²	—	9 753 000
<i>p.</i>	—	—	1 500 000 ³	1 500 000
Kopā:	9 753 000	?	1 500 000	11 253 000
<i>Summas latos.</i>				
1922./23.	195 060	?	—	195 060
<i>p.</i>	—	—	30 000	30 000
Kopā:	195 060	?	30 000	225 060

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ Publicētajā 1922./1923. g. valsts budžetā šīs Darba ministrijas budžeta sadaļas nav sīkāk atšifrētas (sk. *Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 15.lpp.*), tādēļ mākslinieku, zinātnieku, rakstnieku un skolotāju pabalstam atvēlēto summu no tā uzzināt nav iespējams. Šeit fiksētā summa minēta Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā (sk. *IMM. – 1923.g. marts. – Nr.3. – 320.lpp.*).

² Šāda pozīcija ir minēta Apsardzības ministrijas ārkārtējo izdevumu budžetā, taču, slepenības dēļ, publicētajā valsts budžetā minēta tikai kopējā ministrijas budžeta summa (sk. *Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 19.lpp.*) un atsevišķiem mērķiem piešķirtie līdzekļi.

³ Valsts Kredīta departamenta pabalstu ārkārtas izdevumu papildu budžetā (sk. *Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 41.lpp.*).

2.tabula. Izdevumi kultūras vajadzībām ārpus IzM budžeta 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	Piemaksa KF ¹	Mākslinieku, zinātnieku u.c. pabalsti. ²	Pabalsts brāļu kapu komitejai ³	Lauksaimniecības muzejs ⁴	Provincas teātriem ⁵	Liepājas operai ⁶	Ceļojošam teātrim ⁷	Latgales teātra studijai ⁸	Latgales teātrim Rēzeknē ⁹	Krievu teātrim ¹⁰	Vācu teātrim ¹¹	Žīdu teātrim ¹²	Poļu teātrim ¹³	Baltkrievu teātrim / Lietuvju teātrim ¹⁴	Dziesmu dienai / Dziesmu svētkiem ¹⁵	Rīgas simfoniskajam orķestrim ¹⁶	Jelgavas Kurzemes muzejam ¹⁷	Dailes teātrim ¹⁸	LNO ¹⁹	LNT ²⁰	Citi ²¹	Kopā ²²
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1922./23.	—	195 060	?	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30 000	—	—	—	225 060
1923./24.	200 000	?	20 000 ²³	—	70 000	40 000	20 000	—	—	—	—	—	—	—	40 000	—	—	60 000	50 000	20 000	30 000 ²⁴	550 000
p. ²⁵	—	—	—	—	—	6 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6 000
Kopā:	200 000	?	20 000	—	70 000	46 000	20 000	—	—	—	—	—	—	—	40 000	—	—	60 000	50 000	20 000	30 000	556 000
1924./25.	200 000	314 776	40 000 ²⁶	—	50 000	60 000	12 000	—	—	—	—	—	—	—	11 000	—	—	70 000 ²⁷	20 000	10 000	—	787 776
p. ²⁸	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10 000 ²⁹	10 000
Kopā:	200 000	314 776	40 000	—	50 000	60 000	12 000	—	—	—	—	—	—	—	11 000	—	—	70 000	20 000	10 000	10 000	797 776
1925./26.	200 000	54 639	60 000 ³⁰	2 000	62 500	60 000	12 000	5 000	—	2 000	—	—	—	—	30 000	—	—	70 000	25 000	15 000	—	598 139
1926./27.	200 000	53 200	?	3 000	80 000	60 000	15 000	5 000	30 000	30 000	30 000	30 000	—	—	—	20 000	—	70 000	25 000	15 000	12 000 ³¹	678 200
1927./28.	250 000	50 000	100 000	3 260	90 000	60 000	15 000	5 000	30 000	30 000	30 000	30 000	12 000	—	—	20 000	—	70 000	50 000	15 000	3 000 ³²	863 260
p. ³³	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150 000 ³⁴	—	—	150 000
Kopā:	250 000	50 000	100 000	3 260	90 000	60 000	15 000	5 000	30 000	30 000	30 000	30 000	12 000	—	—	20 000	—	70 000	200 000	15 000	3 000	1 013 260
1928./29.	—	50 000	150 000	3 346	—	—	—	— ³⁵	—	30 000	30 000	30 000	15 000	—	—	—	4 000	—	77 000	38 000	—	427 346
1929./30.	—	60 000	150 000	3 330	—	—	—	—	—	30 000	30 000	30 000	15 000	—	—	—	2 000	—	68 000	35 000	750 ³⁶	424 080
1930./31.	—	60 000	150 000	5 290 ³⁷	110 000	—	—	—	—	30 000	30 000	30 000	15 000	5 000	—	—	3 000	—	68 000	35 000	—	541 290
1931./32.	—	60 000	150 000	3 290	115 000	8 000	—	—	—	27 000	27 000	27 000	13 500	9 000 ³⁸	100 000	—	2 700	—	34 000	35 000	400 ³⁹	611 890
gr. ⁴⁰	—	-2 000	—	-1 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-15 000	-17 500	—	-35 500⁴¹
Kopā:	—	58 000	150 000	2 290	115 000	8 000	—	—	—	27 000	27 000	27 000	13 500	9 000	100 000	—	2 700	—	19 000	17 500	400	576 390
1932./33.	100 000 ⁴²	30 000	50 000	1 800	50 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 025	—	30 000 ⁴³	—	9 600 ⁴⁴	273 425
1933./34.	—	30 000	40 000	1 500	35 000	4 000	—	—	—	10 000	—	—	—	—	—	—	1 800	—	45 000 ⁴⁵	—	9 760 ⁴⁶	177 060
1934./35.	—	28 000	40 000	1 400	35 000	6 000	—	—	—	12 000	—	5 000	—	—	—	—	1 800	—	45 000 ⁴⁷	—	15 780 ⁴⁸	189 980

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ Finanšu ministrijas Tiešo nodokļu departamenta, no 1924./25. saimniecības gada – Netiešo nodokļu departamenta kārtējo izdevumu budžetā.
- ² Darba (no 1925.g. Tautas labklājības) ministrijas Sociālās apgādības un darba aizsardzības departamenta budžetā. Līdz 1923./1924.gadam publicētajos valsts budžetos Darba ministrijas attiecīgā budžeta sadaļa nav sīkāk atšifrēta, tādēļ šo pabalstu apmēru budžetā noteikt nav iespējams.
- ³ Līdz 1926.g. pabalsts brāļu kapu komitejai ir minēts Apsardzības (no 1923.g. – Kara) ministrijas budžetos, taču, slepenības dēļ, publicētajos valsts budžetos Apsardzības ministrijas budžets nav sīkāk atšifrēts, tādēļ, līdz 1926./27.g. budžetam, šo pabalstu apmērs fiksēts no tiem skaitļiem, kas minēti Saeimas stenogrammās. No 1926./27. saimniecības gada budžeta šī pozīcija ir Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā.
- ⁴ Zemkopības ministrijas kārtējo izdevumu budžetos.
- ⁵ Līdz 1925.g. valsts kredīta pabalstu ārkārtējo izdevumu budžetā; no 1925.g. Finanšu ministrijas Kredīta departamenta (no 1927.g. Valsts saimniecības departamenta) ārkārtas budžetā.
- ⁶ Līdz 1925.g. valsts kredīta pabalstu ārkārtējo izdevumu budžetā; no 1925.g. Finanšu ministrijas Kredīta departamenta (no 1927.g. Valsts saimniecības departamenta) ārkārtas budžetā.
- ⁷ Līdz 1925.g. valsts kredīta pabalstu ārkārtējo izdevumu budžetā; no 1925.g. Finanšu ministrijas Kredīta departamenta (no 1927.g. Valsts saimniecības departamenta) ārkārtas budžetā.
- ⁸ Finanšu ministrijas Kredīta departamenta (no 1927.g. Valsts saimniecības departamenta) pabalstu ārkārtas budžetā.
- ⁹ 1926./27. un 1927./28. Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija paredzēts pabalsts Latgales teātrim Rēzeknē.
- ¹⁰ 1925./26.g. Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija paredzēts pabalsts Krievu kamerteātrim Rīgā. No 1926./27. saimniecības gada pabalsts Krievu izglītības pārvaldei Krievu teātrim bija paredzēts Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā.
- ¹¹ No 1926./27. saimniecības gada pabalsts Vācu izglītības pārvaldei Vācu teātrim bija paredzēts Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā.
- ¹² No 1926./27. saimniecības gada pabalsts Žīdu izglītības pārvaldei Žīdu teātrim bija paredzēts Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā.
- ¹³ No 1927./28. saimniecības gada pabalsts Poļu izglītības pārvaldei Poļu teātrim bija paredzēts Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā.
- ¹⁴ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā. Lietuviešu teātrim līdzekļi bija atvēlēti tikai 1931./32. budžeta gadā (*sk. arī 38.atsauci*) savukārt Baltkrievu teātrim līdzekļi tika piešķirti gan 1930./31.g., gan 1931./32.g. budžetā (*sk. arī 2.9.pielikuma tabulas 14. un 15.slejas*).
- ¹⁵ Valsts kredīta papildu rīcības kapitālu ārkārtējo izdevumu budžetā; 1925./26.g. – Finanšu ministrijas Kredīta departamenta (no 1927.g. Valsts saimniecības departamenta) ārkārtējo izdevumu sadaļā „Rīcības kapitāli valsts iestādēm”.
- ¹⁶ Finanšu ministrijas Kredīta departamenta (no 1927.g. Valsts saimniecības departamenta) pabalstu ārkārtas budžetā.
- ¹⁷ No 1927./28. saimniecības gada pabalsts „Jelgavas Kurzemes provinciālmuzejam” bija paredzēts Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā.
- ¹⁸ Līdz 1925.g. valsts kredīta pabalstu ārkārtējo izdevumu budžetā; no 1925.g. Finanšu ministrijas Kredīta departamenta (no 1927.g. Valsts saimniecības departamenta) ārkārtas budžetā.
- ¹⁹ Līdz 1924./25.g. valsts budžetam šāda pozīcija bija valsts kredīta papildu pamatkapitālu ārkārtējo izdevumu budžetā, no 1925./26. saimniecības gada šāda pozīcija bija Finanšu ministrijas Kredīta departamenta (no 1927.g. Valsts saimniecības departamenta) ārkārtas budžetā pamatkapitālos valsts uzņēmumiem.
- ²⁰ Līdz 1924./25.g. valsts budžetam šāda pozīcija bija valsts kredīta papildu pamatkapitālu ārkārtējo izdevumu budžetā, no 1925./26. saimniecības gada šāda pozīcija bija Finanšu ministrijas Kredīta departamenta (no 1927.g. Valsts saimniecības departamenta) ārkārtas budžetā pamatkapitālos valsts uzņēmumiem.

- ²¹ Bez šajā tabulā uzskaitītajiem, ar 1925./26.g. valsts budžetā visu resoru budžetos parādījās pozīcija „Zinātnes un mākslas priekšmeti”. Tā kā šī pozīcija bija sadaļās „inventāra jauniegādāšana”, jāsecina, ka šie „zinātnes un mākslas priekšmeti” tika izmantoti kā inventārs, tātad ar kultūras politiku šādai budžeta sadaļai tieša sakara nav. Bez tam, dažādu gadu budžetu specifikācija bija atšķirīga, nevar izslēgt iespēju, ka bija atsevišķas summas, kuras būtu kvalificējamas kā izdevumi kultūras vajadzībām, budžeta izdevumā neparādījās.
- ²² Tā kā atsevišķu gadu publicētajos budžetos atšifrējuma detalizācija ir atšķirīga, dažas no tabulā paredzētajām pozīcijām nav zināmas, tādēļ īstais skaitlis parasti ir lielāks.
- ²³ Apsardzības ministrijas budžetu sk. *LR Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1923. – 1395.sl.*
- ²⁴ Zemkopības ministrijas Zemju departamenta ārkārtējo izdevumu budžetā bija pozīcija „Rundāles pils remonts” (sk. *Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 26.lpp.*)
- ²⁵ Sk. Valsts papildu budžets 1923./24.gadam. – 15.lpp.
- ²⁶ Apsardzības ministrijas budžetā bija paredzēts pabalsts Ls.20 000 apmērā. No J.Goldmaņa runas redzams, ka šī summa bija paredzēta Brāļu kapu komitejai. J.Goldmanis iesniedza priekšlikumu šo summu palielināt par vēl par Ls.20 000 un šis priekšlikums tika pieņemts. (sk. *LR Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1924. – 957., 958.-960., 1011.-1012.sl.*). Tātad Brāļu kapu komitejai 1924./25.g. budžetā tika piešķirti Ls.40 000.
- ²⁷ Valsts kredīta pabalstu ārkārtējo izdevumu budžetā Dailes teātrim bija paredzētas 2 pozīcijas: „Dailes teātrim” – Ls.50 000 un „Dailes teātrim valsts aizdevuma atmaksai” – Ls.20 000, t.i., kopā Ls.70 000 (sk. *Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 52.lpp.*).
- ²⁸ Sk. Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 50.-60.lpp.
- ²⁹ Valsts kredīta pabalstu ārkārtas budžetā bija pozīcija: „Deficīta segšanai T.Reitera kora mākslas reprezentācijas braucienā uz ārzemēm” (sk. *LMKNK. – 1925. – 59.lpp.*).
- ³⁰ Apspriežot Kara ministrijas ārkārtējo izdevumu budžetu, J.Goldmanis iesniedza priekšlikumu Brāļu kapu komitejai paredzēto pabalstu Ls.40 000 apmērā palielināt par Ls.20 000. Šis priekšlikums tika pieņemts (sk. *LR Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1925. – 1037.-1038., 1049.sl.*), tātad Brāļu kapu komitejai 1925./26.g. budžetā tika piešķirti Ls.60 000.
- ³¹ Finanšu ministrijas Kredīta departamenta ārkārtas budžetā § 20 „Izglītības pabalsti organizācijām” bija šādas sadaļas: „Latvijas vēstures pētīšanas biedrībai 1905.g. kustības vēsturisko materiālu vākšanai un publicēšanai” Ls.6 000 un „Kara ministrijai vēsturisko materiālu vākšanai un publicēšanai par strēlnieku un atsvabināšanas cīņām” Ls.6 000 (sk. *Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 61.lpp.*), t.i., kopā Ls.12 000.
- ³² Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā Ls.3 000 bija piešķirti Vīgnera fonoloģiskam institūtam (sk. *Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 56.lpp.*).
- ³³ Sk. Valsts papildu budžetā 1927./28. saimniecības gadam. // LMKNK. – 1927. – 669.-670.lpp.
- ³⁴ 1927./28. g. valsts papildu budžeta Finanšu ministrijas kārtējos izdevumos bija paredzēts Rezerves fonds neparedzamām vajadzībām Ministru kabineta rīcībā (sk. *LMKNK. – 1927. – 670.lpp.*), kura ietvaros bija paredzēta 150 000 latu piemaksa Nacionālai operai (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1927. – 823.sl.*).
- ³⁵ 1928./29. saimniecības gada valsts budžetā šī pozīcija pārvietota uz IzM arodskolu dažādu kārtējo izdevumu budžetu (sk. *Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – 32.lpp.*).
- ³⁶ Iekšlietu ministrijas Administratīvā departamenta budžetā ir pozīcija „Jelgavas pils atjaunošana” Ls.750 apmērā (sk. *Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 51.lpp.*).
- ³⁷ Lauksaimniecības muzeja kārtējais budžets bija paredzēts Ls.3 290 apmērā, taču Zemkopības ministrijas Zemkopības departamenta kārtējo izdevumu budžeta sadaļā „Ēku pamatremonti” Lauksaimniecības muzejam bija piešķirti vēl Ls.2 000 (sk. *Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 37., 40.lpp.*).
- ³⁸ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta sadaļā „Izglītības pabalsti organizācijām”, cita starpā, Baltkrievu izglītības pārvaldei Baltkrievu teātrim bija piešķirti Ls.4 500, kā arī biedrībai „Lietuvju teātris Latvijā” – Ls.4 500, t.i., kopā Ls.9 000 (sk. *Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 46.lpp.*).
- ³⁹ Tautas labklājības ministrijas Sociālās apgādības un Darba aizsardzības departamentu patversmju budžetā ir paragrāfs „Mācības materiāli”, kura ietvaros Ls.400 bija piešķirti neredzīgo orķestriem un koriem (sk. *Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 41.lpp.*).
- ⁴⁰ Sk. Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 4.-7.lpp.

-
- ⁴¹ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta ārkārtas budžeta sadaļa „Izglītības pabalsti organizācijām”, kurā parasti bija iekļautas teātriem u.c. kultūras organizācijām paredzētās pabalstu summas, šajos budžeta grozījumos samazināta no Ls.239 300 uz Ls.179 475 (t.i., par Ls.59 825). Bez tam samazinātas tika arī citas pabalstu sadaļas, taču VV publicētajos budžeta pārgrozījumos tās sīkāk nav atšifrētas, tādēļ no tām nav iespējams noteikt – vai un kurām kultūras institūcijām pabalstu apjomi tika samazināti. Maz ticams, ka krīzes un budžeta samazināšanas apstākļos, netika samazināti arī šajās budžeta sadaļās kultūras organizācijām u.c. pasākumiem paredzētie līdzekļi, līdz ar to īstais finansējuma samazinājums kultūras vajadzībām citu resoru budžetos visticamāk bija lielāks par minētajiem 35 500 latiem.
- ⁴² Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta ārkārtējo izdevumu budžeta sadaļā „Izglītības pabalsti organizācijām” bija pozīcija „Piemaksa Kultūras fondam pabalstiem kultūras biedrībām provincē” (sk. *Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam.* – 48.lpp.).
- ⁴³ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta ārkārtējo izdevumu budžeta sadaļā „Izglītības pabalsti organizācijām” bija pozīcija „Latviešu teātriem Rīgā” (sk. *Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam.* – 48.lpp.). Tā kā citi Rīgas teātri no valsts budžeta finansēti netika, var pieņemt, ka arī šajā pozīcijā paredzētā summa tika sadalīta starp Dailes teātri, LNO un LNT, bet valsts budžetā netika norādīts konkrētāks tās izlietojuma mērķis, lai dotu Finanšu ministrijai lielāku rīcības brīvību tās sadalīšanā.
- ⁴⁴ Tautas labklājības ministrijas Sociālās apgādības un Darba aizsardzības departamentu patversmju budžetā ir paragrāfs „Mācības materiāli”, kura ietvaros Ls.200 bija piešķirti neredzīgo orķestriem un koriem (sk. *Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam.* – 43.lpp.); Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija pozīcija „Latviešu arodu skolām”, kuras ietvaros Ls.9 400 bija piešķirti tautas konservatorijām (sk. *Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam.* – 47.lpp.). Abās nosauktajās pozīcijās kopā: Ls.9 600.
- ⁴⁵ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta ārkārtējo izdevumu budžeta sadaļā „Izglītības pabalsti organizācijām” bija pozīcija „Latviešu teātriem Rīgā” (sk. *Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam.* – 54.lpp.); sk. arī 43.atsauci.
- ⁴⁶ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija pozīcija „Latviešu arodu skolām”, kuras ietvaros Ls.8 460 bija piešķirti tautas konservatorijām (sk. *Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam.* – 53.lpp.); sadaļā Sociāli pabalsti „dažādām organizācijām” Ls.1 300 bija piešķirti Rīgas latgaliešu kultūras veicināšanas biedrībai (sk. *Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam.* – 54.lpp.). Abās nosauktajās pozīcijās kopā: Ls.9 760.
- ⁴⁷ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta ārkārtējo izdevumu budžeta sadaļā „Izglītības pabalsti organizācijām” bija pozīcija „Latviešu teātriem Rīgā” (sk. *Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam.* – 53.lpp.); sk. arī 43. un 45.atsauci.
- ⁴⁸ Tautas labklājības ministrijas Sociālās apgādības un Darba aizsardzības departamentu patversmju budžetā ir paragrāfs „Mācības materiāli”, kura ietvaros Ls.150 bija piešķirti neredzīgo orķestriem un koriem (sk. *Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam.* – 48.lpp.); Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija pozīcija „Latviešu arodu skolām”, kuras ietvaros Ls.8 550 bija piešķirti tautas konservatorijām; Ls.4 000 – Latvju aktieru arodu biedrības teātra skolai; Ls.2 500 – Viņneru Ernesta fonoloģijas institūtam. Paragrāfā „Izglītības pabalsti organizācijām” Ls.580 bija atvēlēti „Rēzeknes pilsētai skolu muzeja uzturēšanai”. (sk. *Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam.* – 53.lpp.). Visās nosauktajās pozīcijās kopā: Ls.15 780.

2.6.pielikums

Kultūrai atvēlēto līdzekļu īpatsvars valsts un Izglītības ministrijas budžetos 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	Valsts budžeta kopsumma latos	IzM izdevumu budžets ¹	Izdevumi kultūras vajadzībām valsts budžetā			Izdevumu kultūras vajadzībām % no valsts budžeta	Izdevumu kultūras vajadzībām % salīdzinājumā ar IzM budžetu
			IzM izdevumu budžetā ²	ārpus IzM budžeta ³	kopā		
	1	2	3	4	5	6	7
1922./23.	222 596 416,62	7 994 228,90	701 112,28	225 060	926 172,28	0,42%	11,58%
1923./24. ⁴	172 474 577	11 911 270	989 174	550 000	1 539 174	0,89%	12,92%
<i>p.</i> ⁵	15 999 960	95 212	12 822	6 000	18 822	0,12%	19,77%
Kopā:	188 474 537	12 006 482	1 001 996	556 000	1 557 996	0,83%	12,98%
1924./25. ⁶	193 726 975	13 387 116	1 047 900	787 776	1 835 676	0,95%	13,71%
<i>p.</i> ⁷	19 279 113	104 821	70 473	10 000	80 473	0,42%	76,77%
Kopā:	213 006 088	13 491 937	1 118 373	797 776	1 916 149	0,90%	14,20%
1925./26. ⁸	160 949 256	15 908 426	1 248 680	598 139	1 846 819	1,15%	11,61%
1926./27. ⁹	165 927 276	18 302 064	1 354 747	678 200	2 032 947	1,22%	11,11%
<i>p. / gr.</i> ¹⁰	4 000 000	-680 000	-45 000	—	-45 000	—	—
Kopā:	169 927 276	17 622 064	1 309 747	678 200	1 987 947	1,17%	11,28%
1927./28. ¹¹	159 096 756	18 520 269	1 546 017	863 260	2 409 277	1,51%	13,01%
<i>p.</i> ¹²	4 500 000	—	—	150 000	150 000	3,33%	—
Kopā:	163 596 756	18 520 269	1 546 017	1 013 260	2 559 277	1,56%	13,82%
1928./29. ¹³	164 109 650	18 553 771	1 313 918	427 346	1 741 264	1,06%	9,38%
<i>p.</i> ¹⁴	43 611 360	767 320	—	—	—	—	—
Kopā:	207 721 010	19 321 091	1 313 918	427 346	1 741 264	0,84%	9,01%
1929./30. ¹⁵	164 955 851	18 659 236	1 428 385	424 080	1 852 465	1,12%	9,93%
<i>p.</i> ¹⁶	21 535 869	247 000	—	—	—	—	—
Kopā:	186 491 720	18 906 236	1 428 385	424 080	1 852 465	0,99%	9,80%
1930./31.	178 649 186	21 618 265	1 480 992	541 290	2 022 282	1,13%	9,35%
1931./32.	177 824 000	22 018 349	1 424 162	611 890	2 036 052	1,14%	9,25%
<i>gr.</i> ¹⁷	-23 634 779	-1 320 000	-85 600	-35 500 ¹⁸	-121 100	0,51%	9,17%
<i>p.</i> ¹⁹	7 190 000	—	—	—	—	—	—
Kopā:	161 379 221	20 698 349	1 338 562	576 390	1 914 952	1,19%	9,25%
1932./33.	133 532 807 ²⁰	13 802 539	975 369	273 425	1 248 794	0,93%	9,05%
<i>p.</i> ²¹	15 061 610	62 660	—	—	—	—	—
Kopā:	148 594 417 ²²	13 865 199	975 369	273 425	1 248 794	0,84%	9,00%
1933./34.	140 712 464	19 046 133	950 897	177 060	1 127 957	0,80%	5,92%
1934./35.	150 952 351	20 017 033	990 053	189 980	1 180 033	0,78%	5,89%

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ IzM izdevumu budžetu kopsumma norādīta skaitot kopā IzM kārtējos un ārkārtējos izdevumus (*sk. 2.2.pielikumu*).

² Valsts kultūras iestāžu izdevumu budžeta sīkāku atšifrējumu *sk. 2.4.pielikumā*.

³ *Sk. 2.5.pielikumu*.

⁴ Valsts budžets 1923./1924.gadam.

⁵ Valsts papildu budžets 1923./24. gadam.

⁶ Valsts budžets 1924./1925.gadam.

⁷ Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 50.-60.lpp.

⁸ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam.

⁹ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam.

¹⁰ 1927.g. janvāra beigās Saeima pieņēma „Valsts papildu budžetu 1926./27. saimniecības gadam ar kredīta kopsummu 4 000 000 lati”, taču kultūras un izglītības jomu tas neskāra (*sk. LMKNK. – 1927. – 181.lpp.; LR II Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1927. – 71.-82.sl.*). Martā Saeima pieņēma „Pārgrozījumus valsts budžetā 1926./27. saimniecības gadam”, kas budžeta kopsummu nemainīja, bet resoru starpā pārdalīja esošos līdzekļus (rezultātā IzM budžets tika samazināts par 680 000 latiem) (*sk. LMKNK. – 1927. – 231.-237.lpp.*).

¹¹ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam.

¹² Valsts papildu budžets 1927./28. saimniecības gadam. // LMKNK. – 1927. – 669.-670.lpp.

¹³ Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam.

¹⁴ Valsts papildu budžets 1928./29. saimniecības gadam. // VV. – 1928.g. 28.decembris. – Nr.294. – 1.-2.lpp.

¹⁵ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam.

¹⁶ Valsts papildu budžets 1929./30. saimniecības gadam. // VV. – 1929.g. 24.decembris. – Nr.292. – 1.-4.lpp.

¹⁷ Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 1.-5.lpp.

¹⁸ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta ārkārtas budžeta sadaļa „Izglītības pabalsti organizācijām”, kurā parasti bija iekļautas teātriem u.c. kultūras organizācijām paredzētās pabalstu summas, šajos budžeta grozījumos samazināta no Ls.239 300 uz Ls.179 475 (t.i., par Ls.59 825). Bez tam samazinātas tika arī citas pabalstu sadaļas, taču VV publicētajos budžeta pārgrozījumos tās sīkāk nav atšifrētas, tādēļ no tām nav iespējams noteikt – vai un kurām kultūras institūcijām pabalstu apjomi tika samazināti. Maz ticams, ka krīzes un budžeta samazināšanas apstākļos, netika samazināti arī šajās budžeta sadaļās kultūras organizācijām u.c. pasākumiem paredzētie līdzekļi, līdz ar to īstais finansējuma samazinājums kultūras vajadzībām citu resoru budžetos visticamāk bija lielāks par minētajiem 35 500 latiem.

¹⁹ Valsts papildu budžets 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 8.lpp.

²⁰ Faktiskā 1932./33/ valsts budžeta kopsumma bija aprēķināta lielāka – 134 632 807 latu apmērā, taču budžetā tika arī plānots ietaupījums, ko bija paredzēts panākt pagarinot valsts darbinieku izdienas laiku no 4 uz 5 gadiem un neizpildot vakantās vietas – 1 100 000 latu kopsummā, kā rezultātā visa valsts budžeta kopsumma tika samazināta uz 133 532 807 latiem (*sk. Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 50., 51.lpp.*).

²¹ Valsts papildu budžets 1932./33. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 29.decembris. – Nr.294. – 1.lpp.

²² *Sk. 20.atsauci.*

2.7.pielikums

1933./34.g. Valsts budžetā ietaupīšanai paredzētās summas

(Summas tabulā norādītas latos)

	<i>Valsts Prezidents¹</i>	<i>Saeima²</i>	<i>MK un Valsts kanceleja³</i>	<i>Valsts kontrolē⁴</i>	<i>Ārlietu ministrija⁵</i>	<i>Tieslietu ministrija⁶</i>	<i>Iekšlietu ministrija⁷</i>	<i>Izglītības ministrija⁸</i>	<i>Finanšu ministrija⁹</i>	<i>Zemkopības ministrija¹⁰</i>	<i>Satiksmes ministrija¹¹</i>	<i>Tautas labklājības ministrija¹²</i>	<i>Kara ministrija¹³</i>	<i>Valsts statistiskā pārvalde¹⁴</i>	<i>Valsts kopējais budžets</i>
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>15</i>
Budžetā paredzētā summa	130 090	1 084 764	202 665	1 003 979	1 786 079	6 185 920	8 985 795	19 046 133	34 235 905	21 694 038	3 472 705	14 639 146	27 892 660	352 585	140 712 464
Paredzēts ietaupīt	1 314	10 957	1 631	10 141	18 142	62 482	90 585	187 556	126 262	62 205	—	147 536	? ¹⁵	3 561	722 372
Faktiskā summa	131 404	1 095 721	204 296	1 014 120	1 804 221	6 248 402	9 076 380	19 233 689	34 362 167	21 756 243	3 472 705	14 786 682	27 892 660	356 146	141 434 836
Paredzētais ietaupījums % no faktiskās summas	1,00%	1,00%	0,80%	1,00%	1,01%	1,00%	1,00%	0,97%	0,37%	0,29%	—	1,00%	?	1,00%	0,51%

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 18.lpp.

² Turpat, 18.-19.lpp.

³ Turpat, 19.lpp.

⁴ Turpat, 18.lpp.

⁵ Turpat, 20.-21.lpp.

⁶ Turpat, 22.-27.lpp.

⁷ Turpat, 27-30., 53., 55.lpp.

⁸ Turpat, 30.-39., 55.lpp.

⁹ Turpat, 39.-43., 53.-54., 55-57.lpp.

¹⁰ Turpat, 44.-47., 54.-55., 57.lpp.

¹¹ Turpat, 48., 57.lpp.

¹² Turpat, 48.-52., 57.lpp.

¹³ Turpat, 52., 55., 57.lpp.

¹⁴ Turpat, 20.lpp.

¹⁵ Kara ministrijas budžeta sadaļa bija slepena, tādēļ no publicētā Valsts budžeta 1933./34. saimniecības gadam nav iespējams noteikt vai un cik lieli ietaupījumi bija paredzēti šīs ministrijas budžetā.

2.8.pielikums

Preses izdevumiem atvēlētais finansējums valsts budžetos 1925.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr. p.k.	Budžeta gadi	Grāmatām	Periodiskajiem izdevumiem	Pārskatiem, instrukcijām, formulāriem u.c.	Kopā	Kopā grāmatām un periodiskajiem izdevumiem
	1	2	3	4	5	6
1.	1925./26.g. ¹	ziņu nav	ziņu nav	ziņu nav	505 462	ziņu nav
2.	1926./27.g.	ziņu nav	ziņu nav	ziņu nav	460 883	ziņu nav
3.	1927./28.g.	ziņu nav	ziņu nav	ziņu nav	456 063	ziņu nav
4.	1928./29.g. ²	127 931	72 580	87 523	288 034	200 511
5.	1929./30.g. ³	135 757	54 229	85 310	275 296	189 986
6.	1930./31.g. ⁴	202 140	54 193	88 034	344 367	256 333
7.	1931./32.g. ⁵	216 313	50 130	79 945	346 388	266 443
8.	1932./33.g. ⁶	114 170	29 690	57 840	201 700	143 860
9.	1933./34.g. ⁷	94 080	16 057	55 690	165 827	110 137
10.	1934./35.g. ⁸	117 743	21 162	130 957	269 862	138 905

Sastādījis autors izmantojot zemāk minētos avotus:

¹ Ziņas par "Izdevniecību izdevumiem" 1925./26. - 1927./28. budžeta gadā ņemtas no valsts civiliestāžu izdevumu pārskata par 1928./29., 1927./28., 1926./27. un 1925./26. saimniecības gadam (sk. Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. - 118.lpp.).

² Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. - 97.lpp.

³ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. - 93.lpp.

⁴ Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. - 92.lpp.

⁵ Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. - 99.lpp.

⁶ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. - 100.lpp.

⁷ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. - 109.lpp.

⁸ Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. - 109.lpp.

2.9.pielikums

Izdevumi teātru nozarei valsts budžetā 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	LNO	LNT	Dailes teātrim	Latviešu teātriem Rīgā	Provinces teātriem	Liepājas operai	Latgales teātra studijai	Latgales teātrim Rēzeknē	Ceļojošam teātrim	Krievu teātrim	Vācu teātrim	Žīdu teātrim	Poļu teātrim	Baltkrievu teātrim	Lietuviešu teātrim	Kopā
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1922./23. ¹	158 000	70 000	30 000	—	30 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	288 000
1923./24. ²	370 000	112 000	60 000	—	70 000	40 000	—	—	20 000	—	—	—	—	—	—	672 000
p. ³	—	—	—	—	—	6 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6 000
Kopā:	370 000	112 000	60 000	—	70 000	46 000	—	—	20 000	—	—	—	—	—	—	678 000
1924./25. ⁴	332 000	108 000	70 000	—	50 000	60 000	—	—	12 000	—	—	—	—	—	—	632 000
p. ⁵	37 723	10 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47 723
Kopā:	369 723	118 000	70 000	—	50 000	60 000	—	—	12 000	—	—	—	—	—	—	679 723
1925./26. ⁶	365 000	115 000	70 000	—	62 500	60 000	5 000	—	12 000	2 000	—	—	—	—	—	691 500
1926./27. ⁷	365 000	105 000	70 000	—	80 000	60 000	5 000	30 000	15 000	30 000	30 000	30 000	—	—	—	820 000
1927./28. ⁸	500 000	125 000	70 000	—	90 000	60 000	5 000	30 000	15 000	30 000	30 000	30 000	12 000	—	—	997 000
p. ⁹	150 000 ⁹	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150 000
Kopā:	650 000	125 000	70 000	—	90 000	60 000	5 000	30 000	15 000	30 000	30 000	30 000	12 000	—	—	1 147 000
1928./29. ¹⁰	276 100	118 000	—	—	—	—	5 000	—	—	30 000	30 000	30 000	15 000	—	—	504 100
1929./30. ¹¹	402 000	115 000	—	—	—	—	—	—	—	30 000	30 000	30 000	15 000	—	—	622 000
1930./31. ¹²	402 000	115 000	—	—	110 000	—	—	—	—	30 000	30 000	30 000	15 000	5 000	—	737 000
1931./32. ¹³	319 000	111 000	—	—	115 000	8 000	—	—	—	27 000	27 000	27 000	13 500	4 500	4 500	656 500
gr. ¹⁴	-15 000	-17 500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-32 500
Kopā:	304 000	93 500	—	—	115 000	8 000	—	—	—	27 000	27 000	27 000	13 500	4 500	4 500	624 000
1932./33. ¹⁵	260 000	90 000	—	30 000	50 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	430 000
1933./34. ¹⁶	250 600	86 450	—	45 000	35 000	4 000	—	—	—	10 000	—	—	—	—	—	431 050
1934./35. ¹⁷	280 600	96 450	—	45 000	35 000	6 000	—	—	—	12 000	—	5 000	—	—	—	480 050

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 11., 38., 41.lpp. Šajā ailē minētās summas valsts budžetā bija minētas Latvijas rubļos. Šo summu pārrēķinu no Latvijas rubļiem uz latiem sk. 2.4.pielikuma 1.tabulā un 2.5.pielikuma 1.tabulā.
- ² Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 19., 28.lpp.
- ³ Sk. Valsts papildu budžets 1923./24.gadam. – 15.lpp.
- ⁴ Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 30., 52.-53.lpp.
- ⁵ Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 54.lpp.
- ⁶ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 33., 79., 80.lpp.
- ⁷ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 32., 61.lpp.
- ⁸ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 31., 56.-57.lpp.
- ⁹ LR II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1927. – 823.sl.
- ¹⁰ Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – 28., 32., 53.-54.lpp.
- ¹¹ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 28., 53.lpp.
- ¹² Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 25., 48.-49.lpp.
- ¹³ Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 24., 46.-47.lpp.
- ¹⁴ Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 5., 7.lpp.
- ¹⁵ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 26., 48.lpp.
- ¹⁶ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 31., 54.lpp.
- ¹⁷ Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 30., 53.lpp.

2.10.pielikums

Izdevumi kultūrvēsturiskā mantojuma nozarei valsts budžetā 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	Skolu muzejs	Valsts Mākslas muzejs ¹	Valsts Vēsturiskais muzejs ²	Pieminekļu valde	Valsts arhīvs ³	Valsts bibliotēka	Lauksaimniecības muzejs	Jelgavas Kurzemes muzejs	Citi	Kopā
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1922./23. ⁴	—	46 811,20	24 337,80	—	35 274,60	71 481,90	—	—	—	177 905,50
1923./24. ⁵	—	48 495	24 479	—	48 992	97 665	—	—	30 000 ⁶	249 631
p. ⁷	—	—	—	10 794	2 028	—	—	—	—	12 822
Kopā:	—	48 495	24 479	10 794	51 020	97 665	—	—	30 000	262 453
1924./25. ⁸	17 332	37 257	25 160	24 548	51 520	105 956	—	—	—	261 773
p. ⁹	900	—	—	21 100	—	—	—	—	—	22 000
Kopā:	18 232	37 257	25 160	45 648	51 520	105 956	—	—	—	283 773
1925./26. ¹⁰	21 840	33 965	28 118	47 104	56 702	122 023	2 000	—	—	311 752
1926./27. ¹¹	20 028	34 257	30 653	58 894	61 276	125 811	3 000	—	12 000 ¹²	345 919
1927./28. ¹³	19 665	38 795	62 780	92 582	63 369	136 147 ¹⁴	3 260	—	—	416 598
1928./29. ¹⁵	20 820	38 795	49 890	112 580	62 938	155 887	3 346	4 000	—	448 256
1929./30. ¹⁶	20 149	39 467	50 398	103 388	63 307	136 709	3 330	2 000	750 ¹⁷	419 498
1930./31. ¹⁸	22 377	40 806	50 909	114 290	97 678	142 377	5 290 ¹⁹	3 000	—	476 727
1931./32. ²⁰	21 846	38 008	156 859	—	102 496	140 805 ²¹	3 290	2 700	—	466 004
gr. ²²	-1 850	-8 800	-10 600	—	-9 450	-13 300	-1 000	—	—	-45 000
Kopā:	19 996	29 208	43 120	103 139	93 046	127 505	2 290	2 700	—	421 004
			146 259							
1932./33. ²³	15 475	26 036	34 432	51 746	63 026	103 722 ²⁴	1 800	2 025	—	298 262
			86 178							
1933./34. ²⁵	14 418	28 104	39 781	57 607	53 294	102 035 ²⁶	1 500	1 800	—	297 565
			96 414 ²⁷							
1934./35. ²⁸	16 355	25 281	38 469	51 361	53 294	101 862 ²⁹	1 400	1 800	580 ³⁰	290 402
			89 830							

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ Līdz 1924.g. – Latvijas mākslas muzejs.
- ² Līdz 1924.g. – Latvijas etnogrāfiskais muzejs.
- ³ Līdz 1924.g. – Valsts vēsturiskais arhīvs.
- ⁴ Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 11., 38.lpp. (Šajā ailē minētās summas valsts budžetā bija minētas Latvijas rubļos. Šo summu pārrēķinu no Latvijas rubļiem uz latiem sk. 2.4.pielikuma 1.tabulā un 2.5.pielikuma 1.tabulā.); Likums par II valsts papildu budžetu 1922./23.gadam. // LMKNK. – 1923. – 41.lpp.; LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 563.sl.
- ⁵ Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 19., 26.lpp.
- ⁶ Zemkopības ministrijas Zemju departamenta ārkārtējo izdevumu budžetā „Rundāles pils remontam” bija piešķirti Ls.30 000 (*sk. Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 26.lpp.*)
- ⁷ Sk. Valsts papildu budžets 1923./24.gadam. – 10.-11.lpp.
- ⁸ Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 24., 29.-30.lpp.
- ⁹ Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 53., 54.lpp.
- ¹⁰ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 34., 45.-47., 61.lpp.
- ¹¹ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 33., 40.-42., 50., 61.lpp.
- ¹² Finanšu ministrijas Kredīta departamenta ārkārtas budžetā „Izglītības pabalstos organizācijām” „Latvijas vēstures pētīšanas biedrībai 1905.g. kustības vēsturisko materiālu vākšanai un publicēšanai” bija paredzēti Ls.6 000 un „Kara ministrijai vēsturisko materiālu vākšanai un publicēšanai par strēlnieku un atsvabināšanas cīņām” Ls.6 000 (*sk. Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 61.lpp.*), t.i., kopā Ls.12 000.
- ¹³ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 32., 39.-40., 48., 56.lpp.
- ¹⁴ 1927./28.g. IZM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 135 147 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkas telpu paplašināšanai: 1 000 latu lieli izdevumi, kopā: 136 147 latu.
- ¹⁵ Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – 29., 35.-37., 44., 52., 54.lpp.
- ¹⁶ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 29., 35.-37., 44., 51., 53.lpp.
- ¹⁷ Iekšlietu ministrijas Administratīvā departamenta budžetā „Jelgavas pils atjaunošanai” bija paredzēti Ls.750 (*sk. Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 51.lpp.*).
- ¹⁸ Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 26., 31.-33., 37., 40., 47., 49.lpp.
- ¹⁹ Lauksaimniecības muzeja kārtējais budžets bija paredzēts Ls.3 290 apmērā, taču Zemkopības ministrijas Zemkopības departamenta kārtējo izdevumu budžeta sadaļā „Ēku pamatremonti” Lauksaimniecības muzejam bija paredzēti vēl Ls.2 000 (*sk. Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 37., 40.lpp.*).
- ²⁰ Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 25., 30.-31., 38., 45., 46.lpp.
- ²¹ 1931./32.g. IZM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 140 705 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai „ēku jaunbūvei”: paplašināšanai: 100 latu lieli izdevumi, kopā: 140 805 latu.
- ²² Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 3., 4.lpp.
- ²³ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 26.-27., 32.-33., 40., 47., 48.lpp.
- ²⁴ 1932./33.g. IZM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 103 622 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai „ēku jaunbūvei”: 100 latu lieli izdevumi, kopā: 103 722 latu.
- ²⁵ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 31.-32., 37.-39., 46.-47., 54., 55.lpp.
- ²⁶ 1933./34.g. IZM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 101 935 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu kapitālo ieguldījumu budžetā Valsts bibliotēkai „ēku jaunbūvei”: 100 latu lieli izdevumi, kopā: 102 035 latu.
- ²⁷ Valsts budžetā 1933./34. saimniecības gadam minēts, ka Pieminekļu valdei paredzēts piešķirt Ls.42 044, Latviešu folkloras krātuvei – Ls.15 563 (t.i., abām kopā Ls.57 607) un Valsts vēsturiskajam muzejam – Ls.39 781 (šo summu apstiprina arī *IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 409.lpp.*). Tātad visām minētajām iestādēm kopā – Ls.97 388,

-
- taču minēts, ka no visām trim iestādēm „paredzēts ietaupīt” Ls.974. Līdz ar to Pieminekļu valdei, Latviešu folkloras krātuvei un Valsts vēsturiskajam muzejam kopā valsts budžetā bija ieplānoti Ls.96 414 (*sk. Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 38.lpp.*).
- ²⁸ Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 31., 36.-38., 45.-46., 52., 53.lpp.
- ²⁹ 1934./35.g. IZM kārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai bija paredzēti 101 792 latu lieli izdevumi un ārkārtējo izdevumu budžetā Valsts bibliotēkai „ēku jaunbūvei”: 100 latu lieli izdevumi, kopā: 101 892 latu.
- ³⁰ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta budžeta paragrāfā „Izglītības pabalsti organizācijām” Ls.580 bija atvēlēti „Rēzeknes pilsētai skolu muzeja uzturēšanai” (*sk. Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 53.lpp.*).

2.11.pielikums

Izdevumi kultūras izglītībai valsts budžetā 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	LK	LMA	"Tautas konservatorijām" u.c.	Kopā
	1	2	3	4
1922./23. ¹	133 847,06	125 610,12	—	259 457,18
1923./24. ²	192 568	164 975	—	357 543
1924./25. ³	203 228	169 899	3 000 ⁴	376 127
p. ⁵	750	—	—	750
Kopā:	203 978	169 899	3 000	376 877
1925./26. ⁶	261 624	231 304	1 000⁷	493 928
1926./27. ⁸	289 386	299 442	—	588 828
gr. ⁹	-30 000	-15 000	—	-45 000
Kopā:	259 386	284 442	—	543 828
1927./28. ¹⁰	275 441	292 238	3 000¹¹	570 679
1928./29. ¹²	293 670	290 238	—	583 908
1929./30. ¹³	294 974	300 993	—	595 967
1930./31. ¹⁴	288 018	303 322	—	591 340
1931./32. ¹⁵	287 630	308 098	400 ¹⁶	596 128
gr. ¹⁷	-21 900	-19 700	—	-41 600
Kopā:	265 730	288 398	400	554 528
1932./33. ¹⁸	159 304	167 503	9 600¹⁹	336 407
1933./34. ²⁰	154 028	161 129	9 760²¹	324 917
1934./35. ²²	159 798	163 118	15 200²³	338 116

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 11., 18., 40.lpp. Šajā ailē minētās summas valsts budžetā bija minētas Latvijas rubļos. Šo summu pārrēķinu no Latvijas rubļiem uz latiem sk. 2.4.pielikuma 1.tabulā un 2.5.pielikuma 1.tabulā.
- ² Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 19.-20., 26. lpp.
- ³ Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 28.-29., 48.lpp.
- ⁴ IzM Mazākuma tautību skolu virsvaldes Krievu nodaļas budžetā pabalstiem kulturālām iestādēm bija paredzēti 3 000 latu (*sk. Valsts budžets 1924./1925. gadam. – 26.lpp.*). Tā kā šī summa minēta pie Mazākuma tautību virsvaldes Krievu nodaļas, iespējams, ka šī summa bija paredzēta kādai krievu kultūras izglītības iestādei.
- ⁵ Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 54.lpp.
- ⁶ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 42., 43.-45.lpp.
- ⁷ IzM Mazākuma tautību skolu virsvaldes Baltkrievu izglītības pārvaldes budžetā baltkrievu kultūras izglītības biedrībām bija paredzēti 1 000 latu (*sk. Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 42.lpp.*).
- ⁸ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 38.-39.lpp.
- ⁹ Pārgrozījumi valsts budžetā 1926./27. saimniecības gadam. // LMKNK. – 1927. – 232.-233.lpp.
- ¹⁰ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 37.-38., 56.lpp.
- ¹¹ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā Vīgnera fonoloģiskam institūtam bija paredzēti Ls.3 000 (*sk. Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 56.lpp.*).
- ¹² Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – 34.-35.lpp.
- ¹³ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 34.-35.lpp.
- ¹⁴ Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 30.-31.lpp.
- ¹⁵ Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 29.-30., 41.lpp.
- ¹⁶ Tautas labklājības ministrijas Sociālās apgādības un Darba aizsardzības departamentu patversmju budžetā ir paragrāfs „Mācības materiāli”, kura ietvaros Ls.400 bija paredzēti neredzīgo orķestriem un koriem (*sk. Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 41.lpp.*).
- ¹⁷ Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 3., 4.lpp.
- ¹⁸ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 31.-32., 43., 47.lpp.
- ¹⁹ Tautas labklājības ministrijas Sociālās apgādības un Darba aizsardzības departamentu patversmju budžetā ir paragrāfs „Mācības materiāli”, kura ietvaros Ls.200 bija paredzēti neredzīgo orķestriem un koriem (*sk. Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 43.lpp.*); Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija pozīcija „Latviešu arodu skolām”, kuras ietvaros Ls.9 400 bija paredzēti tautas konservatorijām (*sk. Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 47.lpp.*). Abās nosauktajās pozīcijās kopā: Ls.9 600.
- ²⁰ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 36.-37., 53., 54.lpp.
- ²¹ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija pozīcija „Latviešu arodu skolām”, kuras ietvaros Ls.8 460 bija paredzēti tautas konservatorijām (*sk. Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 53.lpp.*); sadaļā Sociāli pabalsti „dažādām organizācijām” Ls.1 300 bija paredzēti Rīgas latgaliešu kultūras veicināšanas biedrībai (*sk. Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 54.lpp.*). Abās nosauktajās pozīcijās kopā: Ls.9 760.
- ²² Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 35.-36., 48., 53.lpp.
- ²³ Tautas labklājības ministrijas Sociālās apgādības un Darba aizsardzības departamentu patversmju budžetā ir paragrāfs „Mācības materiāli”, kura ietvaros Ls.150 bija paredzēti neredzīgo orķestriem un koriem (*sk. Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 48.lpp.*); Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija pozīcija „Latviešu arodu skolām”, kuras ietvaros Ls.8 550 bija paredzēti tautas konservatorijām; Ls.4 000 – Latvju aktieru arodu biedrības teātra skolai; Ls.2 500 – Vīgneru Ernesta fonoloģijas institūtam (*sk. Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 53.lpp.*). Visās nosauktajās pozīcijās kopā: Ls.15 200.

2.12.pielikums

Izdevumi mūzikas nozarei valsts budžetā 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	LNO (sk. arī 2.9.pielikuma 1.sleju)	Liepājas operai (sk. arī 2.9.pielikuma 6.sleju)	LK (sk. arī 2.11.pielikuma 1.sleju)	Dziesmu dienai / Dziesmu svētkiem	Rīgas simfoniskajam orķestrim	"Tautas konservatorijām" u.c. mūzikas vajadzībām	Kopā
	1	2	3	4	5	6	
1922./23. ¹	158 000	—	133 847,06	—	—	3 749,60²	295 596,66
1923./24. ³	370 000	40 000	192 568	40 000	—	—	642 568
p. ⁴	—	6 000	—	—	—	—	6 000
Kopā:	370 000	46 000	192 568	40 000	—	—	648 568
1924./25. ⁵	332 000	60 000	203 228	11 000	—	—	606 228
p. ⁶	37 723	—	750	—	—	10 000	48 473
Kopā:	369 723	60 000	203 978	11 000	—	10 000	654 701
1925./26. ⁷	365 000	60 000	261 624	30 000	—	—	716 624
1926./27. ⁸	365 000	60 000	289 386	—	20 000	—	734 386
gr. ⁹	—	—	-30 000	—	—	—	-30 000
Kopā:	365 000	60 000	259 386	—	20 000	—	704 386
1927./28. ¹⁰	500 000	60 000	275 441	—	20 000	3 000 ¹¹	858 441
p.	150 000 ¹²	—	—	—	—	—	150 000
Kopā:	650 000	60 000	275 441	—	20 000	3 000	1 008 441
1928./29. ¹³	276 100	—	293 670	—	—	—	569 770
1929./30. ¹⁴	402 000	—	294 974	—	—	—	696 974
1930./31. ¹⁵	402 000	—	288 018	—	—	—	690 018
1931./32. ¹⁶	319 000	8 000	287 630	100 000	—	400 ¹⁷	715 030
gr. ¹⁸	-15 000	—	-21 900	—	—	—	-36 900
Kopā:	304 000	8 000	265 730	100 000	—	400	678 130
1932./33. ¹⁹	260 000	—	159 304	—	—	9 600²⁰	428 904
1933./34. ²¹	250 600	4 000	154 028	—	—	8 460²²	417 088
1934./35. ²³	280 600	6 000	159 798	—	—	11 200²⁴	457 598

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 11., 38., 41.lpp. Šajā ailē minētās summas valsts budžetā bija minētas Latvijas rubļos. Šo summu pārrēķinu no Latvijas rubļiem uz latiem sk. 2.4.pielikuma 1.tabulā un 2.5.pielikuma 1.tabulā.
- ² 1922./23.g. IzM Kancelejas kārtējo izdevumu budžetā bija paredzēti 187 480 Latvijas rubļi (t.i., 3 749,60 latu; šīs summas pārrēķinu no Latvijas rubļiem uz latiem sk. 2.4.pielikuma 1.tabulas 10.slejā) „Mūzikas pagaidu pārvaldes” izdevumiem (sk. *Valsts budžets 1922./1923.gadam.* – 10.lpp.).
- ³ Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 19., 28.lpp.
- ⁴ Sk. Valsts papildu budžets 1923./24.gadam. – 15.lpp.
- ⁵ Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 28.-29., 30., 52.-53.lpp.
- ⁶ Valsts papildu budžets 1924./25. gadam. // LMKNK. – 1925. – 54.lpp.
- ⁷ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 33., 43.-44., 79., 80.lpp.
- ⁸ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 32., 38.-39., 61.lpp.
- ⁹ Pārgrozījumi valsts budžetā 1926./27. saimniecības gadam. // LMKNK. – 1927. – 232.lpp.
- ¹⁰ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 31., 37.-38., 56., 57.lpp.
- ¹¹ Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā Ls.3 000 bija paredzēti Vīgnera fonoloģiskam institūtam (sk. *Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam.* – 56.lpp.).
- ¹² LR II Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1927. – 823.sl.
- ¹³ Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – 28., 34., 53., 62.lpp.
- ¹⁴ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 28., 34., 53., 62.lpp.
- ¹⁵ Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 25., 30., 48., 55.lpp.
- ¹⁶ Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 24., 29., 41., 46., 47., 53.lpp.
- ¹⁷ Tautas labklājības ministrijas Sociālās apgādības un Darba aizsardzības departamentu patversmju budžetā ir paragrāfs „Mācības materiāli”, kura ietvaros Ls.400 bija paredzēti neredzīgo orķestriem un koriem (sk. *Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam.* – 41.lpp.).
- ¹⁸ Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 3., 5.lpp.
- ¹⁹ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 26., 31., 43., 47., 54.lpp.
- ²⁰ Tautas labklājības ministrijas Sociālās apgādības un Darba aizsardzības departamentu patversmju budžetā ir paragrāfs „Mācības materiāli”, kura ietvaros Ls.200 bija paredzēti neredzīgo orķestriem un koriem (sk. *Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam.* – 43.lpp.); Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija pozīcija „Latviešu arodu skolām”, kuras ietvaros Ls.9 400 bija paredzēti tautas konservatorijām (sk. *Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam.* – 47.lpp.). Abās nosauktajās pozīcijās kopā: Ls.9 600.
- ²¹ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 31., 36.-37., 53., 54., 61.lpp.
- ²² Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija pozīcija „Latviešu arodu skolām”, kuras ietvaros Ls.8 460 bija paredzēti tautas konservatorijām (sk. *Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam.* – 53.lpp.).
- ²³ Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 30., 35.-36., 53.lpp.
- ²⁴ Tautas labklājības ministrijas Sociālās apgādības un Darba aizsardzības departamentu patversmju budžetā ir paragrāfs „Mācības materiāli”, kura ietvaros Ls.150 bija paredzēti neredzīgo orķestriem un koriem (sk. *Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam.* – 48.lpp.); Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta pabalstu ārkārtas budžetā bija pozīcija „Latviešu arodu skolām”, kuras ietvaros Ls.8 550 bija paredzēti tautas konservatorijām; Ls.2 500 – Vīgneru Ernesta fonoloģijas institūtam. (sk. *Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam.* – 53.lpp.). Visās nosauktajās pozīcijās kopā: Ls.11 200.

2.13.pielikums

Izdevumi vizuālās un tēlotājas mākslas nozarei valsts budžetā 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	Valsts Mākslas muzejs (sk. arī 2.10. pielikuma 2.sleju)	LMA (sk. arī 2.11.pielikuma 2.sleju)	Pabalsts Brāļu kapu komitejai	Kopā
	1	2	3	4
1922./23. ¹	46 811,20	125 610,12	? ²	172 421,32
1923./24. ³	48 495	164 975	20 000⁴	233 470
1924./25. ⁵	37 257	169 899	40 000⁶	247 156
1925./26. ⁷	33 965	231 304	60 000⁸	325 269
1926./27. ⁹	34 257	299 442	?	333 699
gr. ¹⁰	—	-15 000	—	-15 000
Kopā:	34 257	284 442	?	318 699
1927./28. ¹¹	38 795	292 238	100 000	431 033
1928./29. ¹²	38 795	290 238	150 000	479 033
1929./30. ¹³	39 467	300 993	150 000	490 460
1930./31. ¹⁴	40 806	303 322	150 000	494 128
1931./32. ¹⁵	38 008	308 098	150 000	496 106
gr. ¹⁶	-8 800	-19 700	—	-28 500
Kopā:	29 208	288 398	150 000	467 606
1932./33. ¹⁷	26 036	167 503	50 000	243 539
1933./34. ¹⁸	28 104	161 129	40 000	229 233
1934./35. ¹⁹	25 281	163 118	40 000	228 399

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 11., 19.lpp. (Šajā ailē minētās summas valsts budžetā bija minētas Latvijas rubļos. Šo summu pārrēķinu no Latvijas rubļiem uz latiem sk. 2.4.pielikuma 1.tabulā). Likums par II valsts papildu budžetu 1922./23.gadam. // LMKNK. – 1923. – 41.lpp.; LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 563.sl.
- ² Līdz 1926.g. pabalsts brāļu kapu komitejai ir minēts Apsardzības (no 1923.g. – Kara) ministrijas budžetos, taču, slepenības dēļ, publicētajos valsts budžetos Apsardzības ministrijas budžets nav sīkāk atšifrēts (sk. *Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 19.lpp.*), tādēļ, līdz 1926./27.g. budžetam, šo pabalstu apmērs fiksēts no tiem skaitļiem, kas minēti Saeimas stenogrammās.
- ³ Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 19., 20., 26., 27.lpp.
- ⁴ Datus par Apsardzības ministrijas budžetu sk. *LR Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1923. – 1395.sl.*
- ⁵ Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 29.-30., 48.lpp.
- ⁶ Apsardzības ministrijas budžetā bija paredzēts pabalsts Ls.20 000 apmērā. No J.Goldmaņa runas redzams, ka šī summa bija paredzēta Brāļu kapu komitejai. J.Goldmanis iesniedza priekšlikumu šo summu palielināt par vēl par Ls.20 000 un šis priekšlikums tika pieņemts. (sk. *LR Saeimas stenogrammas. V sesija. – 1924. – 957., 958.-960., 1011.-1012.sl.*). Tātad Brāļu kapu komitejai 1924./25.g. budžetā tika piešķirti Ls.40 000.
- ⁷ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 44.-45., 46.lpp.
- ⁸ Apspriežot Kara ministrijas ārkārtējo izdevumu budžetu, J.Goldmanis iesniedza priekšlikumu Brāļu kapu komitejai paredzēto pabalstu Ls.40 000 apmērā palielināt par Ls.20 000. Šis priekšlikums tika pieņemts (sk. *LR Saeimas stenogrammas. VIII sesija. – 1925. – 1037.-1038., 1049.sl.*), tātad Brāļu kapu komitejai 1925./26.g. budžetā tika piešķirti Ls.60 000.
- ⁹ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 39., 40.-41.lpp.
- ¹⁰ Pārgrozījumi valsts budžetā 1926./27. saimniecības gadam. // LMKNK. – 1927. – 233.lpp.
- ¹¹ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 38., 39.-40., 57.lpp.
- ¹² Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – 35., 36., 53.lpp.
- ¹³ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 35., 36., 54.lpp.
- ¹⁴ Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 31., 32., 49.lpp.
- ¹⁵ Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 29.-31., 47.lpp.
- ¹⁶ Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 4.lpp.
- ¹⁷ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 31.-32., 49.lpp.
- ¹⁸ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 37., 38., 54.lpp.
- ¹⁹ Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 36., 37., 54.lpp.

2.14.pielikums

Citi Izdevumi kultūrai valsts budžetā 1922.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	K.Barona fonds	Kino cenzūrai	Grāmatu izdošanai latgaļu izloksnē	Piemaksa KF	Mākslinieku, zinātnieku u.c. pabalsti	Kopā
	1	2	3	4	5	6
1922./23. ¹	—	—	2 000	—	195 060 ²	197 060
1923./24. ³	—	—	—	200 000	?	200 000
1924./25. ⁴	—	—	—	200 000	314 776	514 776
1925./26. ⁵	5 000	—	—	200 000	54 639	259 639
1926./27. ⁶	5 000	—	—	200 000	53 200	258 200
1927./28. ⁷	5 000	—	—	250 000	50 000	305 000
1928./29. ⁸	5 000	—	—	—	50 000	55 000
1929./30. ⁹	5 000	—	—	—	60 000	65 000
1930./31. ¹⁰	5 000	2 215 ¹¹	—	—	60 000	67 215
1931./32. ¹²	5 000	2 420 ¹³	—	—	60 000	67 420
gr. ¹⁴	—	—	—	—	-2 000	-2 000
Kopā:	5 000	2 420	—	—	58 000	65 420
1932./33. ¹⁵	2 500	1 625 ¹⁶	—	100 000	30 000	134 125
1933./34. ¹⁷	2 500	1 925 ¹⁸	—	—	30 000	34 425
1934./35. ¹⁹	2 500	965 ²⁰	—	—	28 000	31 465

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ *Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 18.lpp.* Šajā ailē minētās summas valsts budžetā bija minētas Latvijas rubļos. Šo summu pārrēķinu no Latvijas rubļiem uz latiem sk. 2.4.pielikuma 1.tabulā un 2.5.pielikuma 1.tabulā.
- ² Publicētajā valsts budžetā Darba ministrijas budžeta sadaļas nav sīkāk atšifrētas (*sk. Valsts budžets 1922./1923. gadam. – 15.lpp.*), tādēļ mākslinieku, zinātnieku, rakstnieku un skolotāju pabalstam atvēlēto summu no tā uzzināt nav iespējams. Šeit fiksētā summa minēta Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā (*sk. IMM. – 1923.g. marts. – Nr.3. – 320.lpp.*).
- ³ Valsts budžets 1923./1924.gadam. – 21.lpp.
- ⁴ Valsts budžets 1924./1925.gadam. – 32., 39.lpp.
- ⁵ Valsts budžets 1925./26. saimniecības gadam. – 34., 51., 64.lpp.
- ⁶ Valsts budžets 1926./27. saimniecības gadam. – 33., 45., 52.lpp.
- ⁷ Valsts budžets 1927./28. saimniecības gadam. – 31., 42., 50.lpp.
- ⁸ Valsts budžets 1928./29. saimniecības gadam. – 29., 46.lpp.
- ⁹ Valsts budžets 1929./30. saimniecības gadam. – 29., 46.lpp.
- ¹⁰ Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 26., 42.lpp.
- ¹¹ IzM Skolu departamenta kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcijas „Mašīnas, ierīces un darba rīki (Ierīces kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.2 115 liels finansējums un „Pārskati, instrukcijas, formulāri u.c. (Pieteikumu formulāri kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.100,- liels finansējums (*sk. Valsts budžets 1930./31. saimniecības gadam. – 25.lpp.*), t.i., kopā Ls.2 215.
- ¹² Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 24., 40.lpp.
- ¹³ IzM Skolu departamenta kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcijas „Iestāžu iekārta un saimniecības izdevumi”, kurā Ls.460 bija atvēlēti „mēbelēm kino cenzūrai”; „Mašīnas, ierīces un darba rīki (Ierīces kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.1 860 liels finansējums un „Pārskati, instrukcijas, formulāri u.c. (Pieteikumu formulāri kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.100 liels finansējums (*sk. Valsts budžets 1931./32. saimniecības gadam. – 24.lpp.*), t.i., kopā Ls.2 420.
- ¹⁴ Sk. Pārgrozījumi valsts budžetā 1931./32. saimniecības gadam. // VV. – 1932.g. 11.janvāris. – Nr.7. – 4.lpp.
- ¹⁵ Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 26., 42., 48.lpp.
- ¹⁶ IzM Skolu departamenta kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcijas „Mašīnas, ierīces un darba rīki (Ierīces kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.1 500 liels finansējums un „Pārskati, instrukcijas, formulāri u.c. (Pieteikumu formulāri kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.125 liels finansējums (*sk. Valsts budžets 1932./33. saimniecības gadam. – 26.lpp.*), t.i., kopā Ls.1 625.
- ¹⁷ Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 31., 48.lpp.
- ¹⁸ IzM Skolu departamenta kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcijas „Mašīnas, ierīces un darba rīki (Ierīces kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.1 800 liels finansējums un „Pārskati, instrukcijas, formulāri u.c. (Pieteikumu formulāri kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.125 liels finansējums (*sk. Valsts budžets 1933./34. saimniecības gadam. – 31.lpp.*), t.i., kopā Ls.1 925.
- ¹⁹ Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 30.-31., 47.lpp.
- ²⁰ IzM Vispārīgās nodaļas kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcija: „Citi saimniecības izdevumi (dažādi materiāli kinocenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.100 liels finansējums; Skolu departamenta kārtējo izdevumu budžetā bija pozīcijas: „Mašīnas, ierīces un darba rīki (skaņu filmas aparāts kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.840 liels finansējums un „Pārskati, instrukcijas, formulāri u.c. (Pieteikumu formulāri kino cenzūrai)”, kam bija paredzēts Ls.25 liels finansējums (*sk. Valsts budžets 1934./35. saimniecības gadam. – 30.-31.lpp.*), t.i., kopā Ls.965.

2.15.pielikums

Izdevumu sadalījums kultūras nozarēm valsts budžetā 1922.—1934.g.

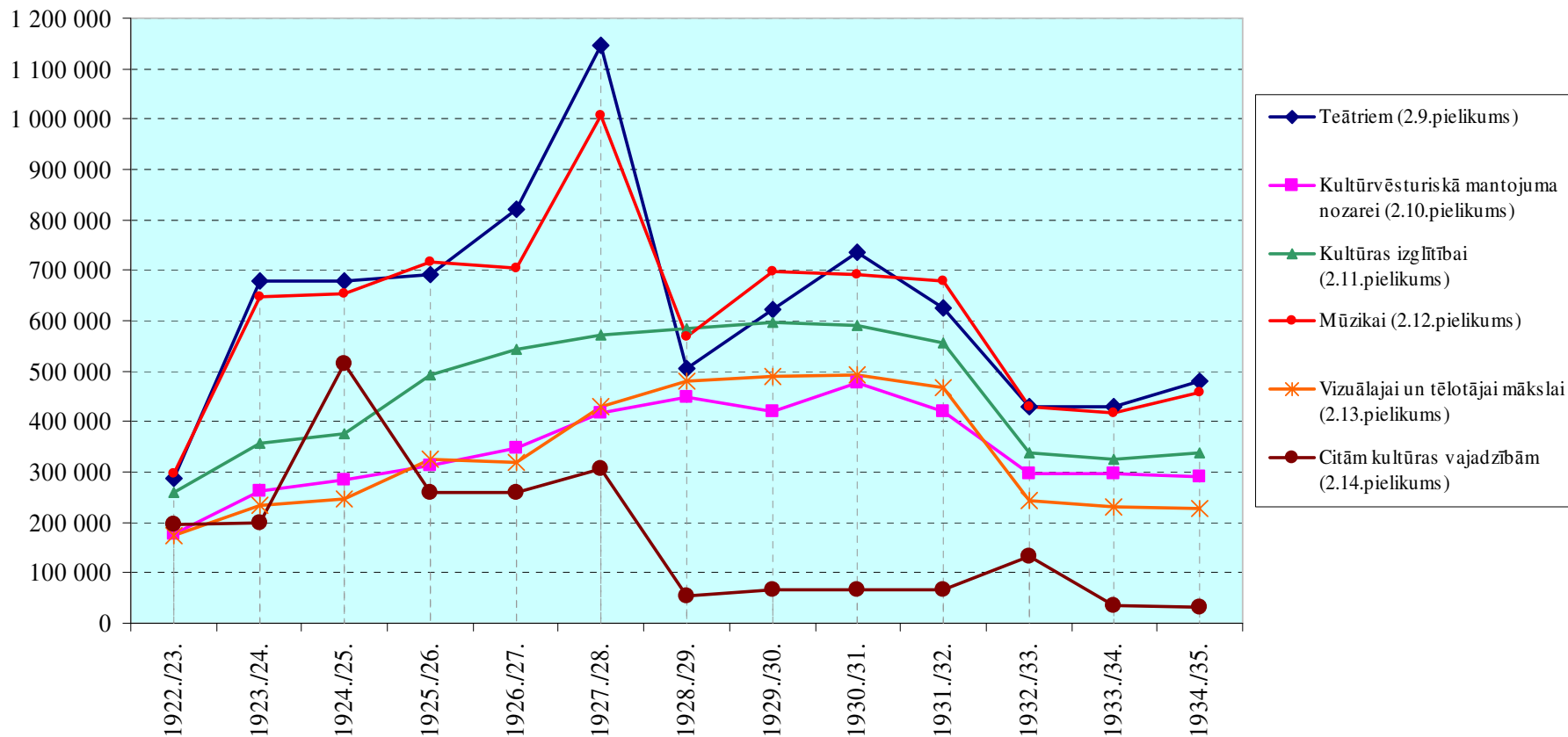
(Summas tabulā norādītas latos)

Budžeta gads	Teātriem (2.9.pielikums)	Kultūrvēsturiskā mantojuma nozarei (2.10.pielikums)	Kultūras izglītībai (2.11.pielikums)	Mūzikai (2.12.pielikums)	Vizuālajai un tēlotājai mākslai (2.13.pielikums)	Citām kultūras nozārēm (2.14.pielikums)
	1	2	3	4	5	6
1922./23.	288 000	177 905,50	259 457,18	295 596,66	172 421,32	197 060
1923./24.	672 000	249 631	357 543	642 568	233 470	200 000
<i>p.</i>	6 000	12 822	—	6 000	—	—
Kopā:	678 000	262 453	357 543	648 568	233 470	200 000
1924./25.	632 000	261 773	376 127	606 228	247 156	514 776
<i>p.</i>	47 723	22 000	750	48 473	—	—
Kopā:	679 723	283 773	376 877	654 701	247 156	514 776
1925./26.	691 500	311 752	493 928	716 624	325 269	259 639
1926./27.	820 000	345 919	588 828	734 386	333 699	258 200
<i>gr.</i>	—	—	-45 000	-30 000	-15 000	—
Kopā:	820 000	345 919	543 828	704 386	318 699	258 200
1927./28.	997 000	416 598	570 679	858 441	431 033	305 000
<i>p.</i>	150 000	—	—	150 000	—	—
Kopā:	1 147 000	416 598	570 679	1 008 441	431 033	305 000
1928./29.	504 100	448 256	583 908	569 770	479 033	55 000
1929./30.	622 000	419 498	595 967	696 974	490 460	65 000
1930./31.	737 000	476 727	591 340	690 018	494 128	67 215
1931./32.	656 500	466 004	596 128	715 030	496 106	67 420
<i>gr.</i>	-32 500	-45 000	-41 600	-36 900	-28 500	-2 000
Kopā:	624 000	421 004	554 528	678 130	467 606	65 420
1932./33.	430 000	298 262	336 407	428 904	243 539	134 125
1933./34.	431 050	297 565	324 917	417 088	229 233	34 425
1934./35.	480 050	290 402	338 116	457 598	228 399	31 465

Sastādījis autors izmantojot 2.9. — 2.14.pielikumus.

2.15.pielikums (grafiks).

Izdevumu sadalījums kultūras nozarēm valsts budžetā 1922.-1934.g.

3.1.pielikums

Kultūras fonda padome 18.11.1920.—25.11.1921.

1920.g. 12.novembrī pieņemtie MK noteikumi par Kultūras fondu (stājās spēkā 18.novembrī) paredzēja, ka KF padome sastāv no Satversmes Sapulces prezidenta (domes priekšsēdētājs), ministru prezidenta un izglītības ministra. KF padomes 1.sēde notika 1920.g. 18.decembrī.¹

<i>Nr. p.k.</i>	<i>Likuma kārtībā padomē ietilpstošās amatpersonas</i>	<i>Vārds</i>	<i>Amatpersonas piederība politiskajai organizācijai</i>	<i>Amatpersonas darbības laiks KF padomē</i>
1.	Satversmes Sapulces prezidents	J.Čakste	LZS	visu laiku
2.	Ministru prezidents	K.Ulmanis	LZS	līdz 17.06.1921.
		Z.A.Meierovics	LZS	no 17.06.1921.
3.	Izglītības ministrs	J.Plāķis	bezpartejiskais	līdz 26.04.1921.
		L.Ausējs (ministra p.i. ²)	bezpartejiskais	26.04.—17.06.1921.
		A.Dauge	bezpartejiskais	no 17.06.1921.

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ Kultūras fonds 1920—1928. – 13.lpp.; Latvija desmit gados. – 225.lpp.; IMM. – 1928.g. novembris. – Nr.11. – 442.-443.lpp.

² 1921.g. 26.aprīlī LSS sēdē tika nolasīts Ministru prezidenta v.i. A.Berga paziņojums, ka izglītības ministrs J.Plāķis „atteicies no ministra pienākumiem” un līdz jauna ministra izvēlēšanai ministra pienākumi uzdoti „Skolu departamenta direktoram Ausējam” (sk. LSS stenogrammas. – 1921. – 711.lpp.).

3.2.pielikums

Kultūras fonda dome 25.11.1921.—09.01.1923.

1921.g. 4.novembrī LSS pieņemtais Likums par Kultūras fondu paredzēja, ka KF dome sastāv no Satversmes Sapulces prezidenta (domes priekšsēdētājs), ministru prezidenta, izglītības ministra un 6 Satversmes Sapulces locekļiem, kuri tika ievēlēti 1921.g. 25.novembrī.¹

<i>Nr. p.k.</i>	<i>Likuma kārtībā domē ietilpstošās amatpersonas</i>	<i>Vārds</i>	<i>Amatpersonas piederība politiskajai organizācijai</i>	<i>Amatpersonas darbības laiks KF domē</i>
1.	Satversmes Sapulces prezidents	J.Čakste	LZS	līdz 07.11.1922.
	Saeimas priekšsēdētājs	F.Vesmanis	LSDSP	no 07.11.1922.
2.	Ministru prezidents	Z.A.Meierovics	LZS	Visu laiku
3.	Izglītības ministrs	A.Dauge	bezpartejiskais	Visu laiku
	<i>LSS izvēlēto domes locekļu frakcijas nosaukums</i>	<i>Pārstāvju skaits domē</i>	<i>Deputāti un to darbības laiks KF domē</i>	
4.	Bezpartejisko grupa	1	K.Kasparsons	
5.	Latgales zemnieku partija (no 13.06.1922. Latgaliešu progresīvajā blokā ²)	1	V.Seile	
6.	LSDSP	1	J.Pliekšāns-Rainis	
7.	LZS	1	A.Briedis	
8.	Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas mazākuma frakcija	1	A.Švābe	
9.	Nacionālo minoritāšu pārstāvis: Vācu progresīvā partija	1	K.Kellers	

*Sastādījis autors izmantojot: LSS stenogrammas. – 1921. – 2083.-2084.lpp.;
VV. – 1921.g. 26.novembris. – Nr.268. – 1.lpp.*

¹ Bez nosauktajiem, darbam KF domē tika nominēti arī J.Trasuns (saņēma 45 balsis), K.Skalbe (78 balsis) un E.Bauers (28 balsis), taču pārējie kandidāti saņēma vairāk balsu (sk. *LSS stenogrammas. – 1921. – 2084.lpp.*).

² 1922.g. 13.jūnijā Latgaliešu bezpartejiskā grupa, Latvijas darba partijas pārstāvji V.Kursītis un A.Rubins, kā arī Latgales zemnieku partijas frakcija paziņoja, ka „Latgales vajadzību aizstāvēšanai Satversmes Sapulcē un valdības iestādēs, kā arī [...] politiskos jautājumos” noslēdz savstarpēju vienošanos zem nosaukuma „Latgaliešu progresīvais bloks” (sk. *LSS stenogrammas. – 1921. – 1786.lpp.*).

3.3.pielikums

Kultūras fonda dome 09.01.1923.—13.11.1925.

1922.g. 13.decembrī Saeimas pieņemtie grozījumi likumā par Kultūras fondu paredzēja, ka KF dome sastāv no Saeimas priekšsēdētāja (domes priekšsēdētājs), Ministru prezidenta, Izglītības ministra un 13 Saeimas pārstāvjiem, kuri tika ievēlēti 1923.g. 9.janvārī.

Nr. p.k.	Likuma kārtībā domē ietilpstošās amatpersonas	Vārds	Amatpersonas piederība politiskajai organizācijai	Amatpersonas darbības laiks KF domē	
1.	Saeimas priekšsēdētājs	F.Vesmanis	LSDSP	līdz 17.03.1925.	
		P.Kalniņš	LSDSP	no 20.03.1925.	
2.	Ministru prezidents	Z.A.Meierovics	LZS	līdz 25.01.1923.; 26.06.1923.—25.01.1924.	
		J.Pauluks	bezpartejiskais	25.01.—26.06.1923.	
		V.Zamuels	bezpartejiskais	25.01.—16.12.1924.	
		H.Celmiņš	LZS	no 16.12.1924.	
3.	Izglītības ministrs	P.Gailītis	LZS	25.01.—13.07.1923.	
		S.Jaudzems (ministra p.i. ¹)		13.07.—15.10.1923.	
		H.Celmiņš	LZS	15.10.1923.—25.01.1924.	
		K.Straubergs	LZS	25.01.—16.12.1924.	
		E.Felsbergs	bezpartejiskais	16.12.1924.—03.03.1925.	
		A.Kalniņš	Demokrātiskais centrs	no 03.03.1925.	
	Saeimas izvēlēto domes locekļu frakcijas nosaukums		Pārstāvju skaits domē	Deputāti un to darbības laiks KF domē	
4.	LSDSP	4	K.Būmeisters, K.Dēķens, K.Eliass, J.Pliekšāns-Rainis		
5.	LZS	2	A.Briedis, K.Ulmanis		
6.	Apvienotā sociāldemokrātu maziņu partija un laukstrādnieku savienība	1	M.Skujeniņš		
7.	Demokrātiskais centrs un bezpartejiskie sabiedriskie darbinieki (no 24.11.1922. Demokrātiskā centra un jaunzemnieku blokā ²)	1 (līdz 06.03.1925.)	J.Vesmanis (līdz 23.11.1923.), K.Skalbe (23.11.1923.—06.03.1925. ³)		
8.	Kristīgā nacionālā savienība	1	K.Irbe		
9.	Latgales darba partija	1	J.Trasuns		
10.	Latgales kristīgo zemnieku savienība (no 15.12.1922. Latgaliešu blokā ⁴)	1	J.Rancāns ⁵		
11.	nacionālās minoritātes	Latvijas vācu baltiešu partija	2	1	K.Kellers
12.		Žīdu apvienotais nacionālais bloks		1	L.Fišmanis
13.	ārpus partijām	1 (no 06.03.1925.)	K.Skalbe (no 06.03.1925. ⁶)		

Sastādījis autors izmantojot: LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 120.-121.sl.; turpat, III sesija. – 1923. – 205.sl.; turpat, IV sesija. – 1924. – 38.-39.sl.

-
- ¹ S.Jaudzems bija Izglītības ministra pienākumu izpildītājs (sk. *LR Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1923. – 1373.sl.; turpat, III sesija. – 1923. – 51.-52.sl.*).
- ² 1922.g. 24.novembra Saeimas sēdē tika nolasīts paziņojums par Demokrātiskā centra un Jaunzemnieku frakciju apvienošanas parlamentāriskā blokā, zem nosaukuma „Demokrātiskā centra un Jaunzemnieku bloks” (sk. *LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 49.sl.*).
- ³ 1925.g. 6.martā K.Skalbe paziņoja, ka izstājas no Demokrātiskā centra frakcijas (sk. *LR Saeimas stenogrammas. VII sesija. – 1925. – 607.sl.*) un turpmāk bija deputāts „ārpus partijām” (sk. *LR Saeimas stenogrammu satura rādītājs. VII sesija. – 1925. – 9.-10.sl.*).
- ⁴ 1922.g. 15.decembrī Saeimā tika nolasīts paziņojums, ka Latgales kristīgo zemnieku savienība, Latgales tautas savienība un Zemgales katoļu partijas frakcijas „turpmāk uzstāsies kā Latgaliešu bloks” (sk. *LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 97.sl.*).
- ⁵ J.Rancans tika nominēts darbam KF domē no Latgaliešu bloka (sk. *LR Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1922.-1923. – 120.sl.*). 1924.g. 18.janvārī F.Kemps Latgaliešu bloka vārdā lika priekšā KF domē J.Rancana vietā ievēlēt F.Trasunu, taču aizklātā balsošanā ar 24 balsīm pret 47 balsīm, 10 atturoties šis priekšlikums tika noraidīts (sk. *LR Saeimas stenogrammas. IV sesija. – 1924. – 38.-39.sl.*).
- ⁶ Sk. 3.atsauci.

3.4.pielikums

Kultūras fonda dome 13.11.1925.—09.11.1928.

Nr. p.k.	Likuma kārtībā domē ietilpstošās amatpersonas	Vārds	Amatpersonas piederība politiskajai organizācijai	Amatpersonas darbības laiks KF domē
1.	Saeimas priekšsēdētājs	P.Kalniņš	LSDSP	visu laiku
2.	Ministru prezidents	H.Celmiņš	LZS	līdz 23.12.1925.
		K.Ulmanis	LZS	23.12.1925.—04.05.1926.
		A.Alberings	LZS	04.05.—18.12.1926.
		M.Skujeniņš	Apvienotā sociāldemokrātu maziņu partija un laukstrādnieku savienība	18.12.1926.—21.01.1928.
		P.Juraševskis	Demokrātiskais centrs	no 21.01.1928.
3.	Izglītības ministrs	A.Kalniņš	Demokrātiskais centrs	līdz 23.12.1925.
		E.Ziemeļis	Latvijas jaunsaimnieku un sīkgrūntnieku partija	23.12.1925.—18.12.1926.
		J.Pliekšāns – Rainis	LSDSP	18.12.1926.—21.01.1928.
		A.Tentelis	Nacionālā apvienība	no 21.01.1928.
	<i>Saeimas izvēlēto domes locekļu frakcijas nosaukums</i>	<i>Pārstāvju skaits domē</i>	<i>Deputāti un to darbības laiks KF domē¹</i>	
4.	LSDSP	5	K.Dēķens, K.Eliass (līdz 18.05.1928.; no 08.06.1928.), H.Kaupiņš, E.Morics, J.Pliekšāns-Rainis (līdz 05.02.1926.), K.Būmeisters (05.02.1926.—05.04.1927.), R.Dukurs (no 05.04.1927.), B.Kalniņš (18.05.—08.06.1928.)	
5.	LZS	2	A.Briedis, K.Ulmanis	
6.	Apvienotā Latgales darba partija un Latgales mazzemnieku un bezzemnieku savienība; no 17.12.1926. Progresīvā tautas apvienība² (no 27.05.1927. Jaunzemnieku un progresistu blokā ³)	1	J.Trasuns⁴	
7.	Katoļu un kristīgo zemnieku partija	1	J.Rancāns	
8.	Kristīgā nacionālā savienība	1	G.Reinhardš⁵	
9.	Latvijas jaunzemnieku savienība (19.01.1926.—27.05.1927. Centra apvienībā ⁶ ; no 27.05.1927. Jaunzemnieku un progresistu blokā ⁷)	1 (līdz 18.05.1928.)	O.Nonācs⁸ (līdz 18.05.1928.)	
10.	nacionālās minoritātes	Cionistu organizācija „Misrachi”	1	M.Nuroks
11.		Pareizticīgo vēlētoju un krievu un apvienoto organizāciju bloks	1	J.Pommers⁹
12.	Latgales demokrātiskā zemnieku apvienība (Jaunsaimnieku un mazzemnieku blokā)	1 (no 18.05.1928.)	F.Zeps (no 18.05.1928. ¹⁰)	

Sastādījis autors izmantojot: LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 31.-32.sl.; turpat, II sesija. – 1926. – 48.sl.; turpat, V sesija. – 1927. – 729.sl.; turpat, IX sesija. – 1928. – 131.-133., 260.-262., 294., 900.sl.

-
- ¹ LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 31.-32.sl.; Bez nosauktajiem, darbībai fonda domē bija nominēts arī Ā.Bļodnieks, taču viņš saņēma vismazāk deputātu balsu un domē ievēlēts netika.
- ² 1926.g. 17.decembrī J.Trasuns un P.Kotans paziņoja, ka „Latgales darba partija ir apvienojusies ar pārējām Latgales progresīvām grupām, nodibinot Progresīvo tautas apvienību” (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. – 1926. – 971.sl.*).
- ³ 1927.g. 27.maijā Jaunzemnieku frakcijas, Progresīvās tautas apvienības frakcijas, Radikāldemokrātu partijas un Bezpartejisko sabiedrisko darbinieku deputāti paziņoja, ka viņi ir „nodibinājuši parlamentāriešu apvienību zem nosaukuma «Jaunzemnieku un progresistu bloks»” (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1927. – 659.sl.*).
- ⁴ J.Trasunu darbībai fonda domē nominēja nevis partija, bet K.Dišlers un F.Trasuns (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 31.sl.*).
- ⁵ G.Reinhardu darbībai fonda domē nominēja nevis partija, bet A.Bergs (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 31.sl.*).
- ⁶ 1926.g. 19.janvārī Jaunzemnieku frakcijas un Demokrātiskā centra frakcijas pārstāvji paziņoja, ka „viņas sastāda parlamentārisku nogrupējumu zem nosaukuma «Centra apvienība»” (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1926. – 5.sl.*). 1927.g. 27.maijā O.Nonācs, Jaunzemnieku frakcijas vārdā paziņoja, ka „atsauc paziņojumu no 1926.g. 19.janvāra par Centra apvienības nodibināšanu” (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1927. – 659.sl.*).
- ⁷ Sk. 3.atsauci.
- ⁸ O.Nonācu darbībai fonda domē nominēja nevis partija, bet K.Dišlers un F.Trasuns (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 31.sl.*); sk. arī 10. atsauci.
- ⁹ Sākumā KF domē tika ievēlēts J.Viļpiševskis (Poļu-katoļu Latvijas poļu savienības pārstāvis), taču tās pašas sēdes beigās no minoritāšu pārstāvjiem tika saņemts paziņojums, ka viņi fonda domē deleģē J.Pommeru (Pareizticīgo vēlēšanu un krievu un apvienoto organizāciju bloka pārstāvi), kurš arī tika ievēlēts (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1925. – 32.sl.*).
- ¹⁰ 1928.g. 11.maijā A.Dzenis iesniedza Saeimai priekšlikumu O.Nonāca vietā KF domē ievēlēt F.Zepu un priekšlikums tika nodots frakciju biroja apspriešanai (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 131.-133.sl.*). Pret to iebilda LSDSP pārstāvji un K.Dišlers, taču 18.maijā ar 46 balsīm pret 36 F.Zeps domē tika ievēlēts (sk. *LR II Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1928. – 260.-262.sl.*).

3.5.pielikums

Kultūras fonda dome 09.11.1928.—10.11.1931.

Nr. p.k.	Likuma kārtībā domē ietilpstošās amatpersonas	Vārds	Amatpersonas piederība politiskajai organizācijai	Amatpersonas darbības laiks KF domē
1.	Saeimas priekšsēdētājs	P.Kalniņš	LSDSP	visu laiku
2.	Ministru prezidents	P.Juraševskis	Demokrātiskais centrs	līdz 01.12.1928.
		H.Celmiņš	LZS	01.12.1928.—24.03.1931.
		K.Ulmanis	LZS	no 24.03.1931.
3.	Izglītības ministrs	A.Tentelis	Nacionālā apvienība	līdz 01.12.1928.
		E.Ziemelis	Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija	no 01.12.1928.
	Saeimas izvēlēto domes locekļu frakcijas nosaukums	Pārstāvju skaits domē	Deputāti un to darbības laiks KF domē	
4.	LSDSP	4	K.Dēķens, R.Dukurs, K.Eliass, J.Višņa (līdz 24.04.1931.; no 20.05.1931.), B.Kalniņš (24.04.—20.05.1931.)	
5.	LZS	2	A.Briedis, K.Ulmanis (līdz 17.04.1931.), E.Laimiņš (no 17.04.1931.)	
6.	Kreisās strādniecības un darba zemniecības saraksts; no 13.11.1928. Strādnieku un zemnieku frakcija ¹	1	L.Laicens	
7.	Kristīgo zemnieku un katoļu frakcija (no 27.11.1928. Mazzemnieku, zemnieku un jaunsaimnieku blokā ²)	1	J.Rancāns	
8.	Latgales demokrātiskā zemnieku apvienība (no 27.11.1928. Mazzemnieku, zemnieku un jaunsaimnieku blokā ³ ; no 21.05.1931. Progresīvo zemnieku blokā ⁴)	1	V.Rubulis (līdz 21.12.1928.), V.Barkans (no 21.12.1928.)	
9.	Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija ⁵ (no 27.11.1928. Mazzemnieku, zemnieku un jaunsaimnieku blokā ⁶)	1	G.Reinhards	
10.	Progresīvā tautas apvienība (no 27.11.1928. Progresīvā centra blokā ⁷ ; no 21.05.1931. Progresīvo zemnieku blokā ⁸)	1	J.Trasuns ⁹	
11.	nacionālās minoritātes	Cionistu organizācija „Mizrachi”	1	M.Nuroks (līdz 21.12.1928.; no 29.01.1929.), A.Nuroks (21.12.1928.—29.01.1929.)
12.		Pareizticīgo un vecticībnieku vēlētāju un apvienoto krievu organizāciju frakcija	1	J.Pommers

Sastādījis autors izmantojot: LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 38.-39., 538.sl.; turpat, II sesija. – 1929. – 81.sl.; turpat, IX sesija. – 1931. – 20., 55., 435.sl.

-
- ¹ Sk. LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 42.sl.
- ² 1928.g. 27.novembrī Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas, Latgales demokrātiskās zemnieku apvienības, kā arī Kristīgo zemnieku un katoļu frakciju pārstāvji paziņoja, ka ir „nodibinājuši parlamentārisko bloku un turpmāk uzstāsies kopīgi zem nosaukuma: «Mazzemnieku, zemnieku un jaunsaimnieku bloks»” (sk. LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 129.sl.).
- ³ Sk. 2.atsauci.
- ⁴ 1931.g. 21.maijā Latgales demokrātiskās zemnieku apvienības pārstāvji V.Barkans, A.Dzenis, V.Rubulis un Progresīvās tautas apvienības pārstāvji J.Pabērzs, S.Pabērzs un J.Trasuns paziņoja, ka viņi nodibinājuši „parlamentāru bloku ar nosaukumu «Progresīvo zemnieku bloks»” (sk. LR III Saeimas stenogrammas. IX sesija. – 1931. – 520.sl.).
- ⁵ 1928.g. 9.novembrī, kad tika vēlēta KF dome, darbībai fonda domē bija nominēts arī Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas pārstāvis G.Mīlbergs, taču viņš saņēma vismazāk deputātu balsu (43) un domē ievēlēts netika.
- ⁶ Sk. 2.atsauci.
- ⁷ 1928.g. 27.novembrī Demokrātiskā centra, Progresīvās tautas apvienības un Kristīgo darba ļaužu savienības frakcijas paziņoja, ka tās ir „nodibinājušas parlamentārisku bloku zem nosaukuma: «Progresīvais centra bloks»” (sk. LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 129.sl.).
- ⁸ Sk. 4.atsauci.
- ⁹ J.Trasuna kandidatūru darbam komisijā nominēja ne tikai viņa frakcija, bet arī Latvijas darba savienības un tautas apvienības pārstāvis K.Balodis un Demokrātiskais centrs (sk. LR III Saeimas stenogrammas. I sesija. – 1928. – 38.sl.).

3.6.pielikums

Kultūras fonda dome 10.11.1931.—15.05.1934.

Nr. p.k.	Likuma kārtībā domē ietilpstošās amatpersonas	Vārds	Amatpersonas piederība politiskajai organizācijai	Amatpersonas darbības laiks KF domē
1.	Saeimas priekšsēdētājs	P.Kalniņš	LSDSP	visu laiku
2.	Ministru prezidents	K.Ulmanis	LZS	līdz 04.12.1931.; no 16.03.1934.
		M.Skujenieks	Progresīvā apvienība	04.12.1931.—22.03.1933.
		Ā.Īlodnieks	Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija	22.03.1933.—16.03.1934.
3.	Izglītības ministrs	E.Ziemelis	Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija	līdz 04.12.1931.
		A.Ķeniņš	Demokrātiskais centrs	04.12.1931.—16.06.1933.
		V.Gulbis (ministra p.i. ¹)	LZS	16.06.1933.—16.03.1934.
		K.Beldavs	Kristīgais darba bloks	no 16.03.1934.
	<i>Saeimas izvēlēto domes locekļu frakcijas nosaukums</i>		<i>Pārstāvju skaits domē</i>	<i>Deputāti un to darbības laiks KF domē</i>
4.	LSDSP	4	K.Deķens, R.Dukurs, K.Eliass, J.Višņa (līdz 09.06.1933.; no 20.10.1933.), H.Kaupiņš (09.06.—20.10.1933.)	
5.	LZS	2	A.J.Bērziņš (līdz 19.02.1932.), E.K.Laimiņš, H.Celmiņš (no 19.02.1932.)	
6.	Demokrātiskā centra un bezpartejisko sabiedrisko darbinieku frakcija	1	K.Skalbe	
7.	Kristīgā apvienība un strādnieku frakcija	1 (līdz 20.11.1931.)	V.Sanders (līdz 20.11.1931.)	
8.	Kristīgo zemnieku un katoļu frakcija	1	J.Rancāns	
9.	Latgales zemnieku progresīvā apvienība	1	J.Trasuns (līdz 17.06.1932.), V.Barkans (no 17.06.1932.)	
10.	Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija; (10.11.1931. ² —31.05.1932. ³ blokā ar Progresīvo apvienību un J.Kukaini ⁴)	1	G.Milbergs (līdz 12.05.1933.), D.Apinis (12.05.1933.—08.05.1934.), J.Kukainis (no 08.05.1934.)	
11.	nacionālās minoritātes	Latvijas vācu-baltiešu partija	2	Dž.Hāns (līdz 09.12.1932.; 10.02.1933.—23.03.1934.; no 27.04.1934.), L.Šēlers (09.12.1932.—10.02.1933.), V.Pusuls (23.03.—27.04.1934.)
Cionistu organizācija „Mizrachi”		1 (līdz 22.03.1932.; no 13.05.1932.)		M.Nuroks (līdz 22.03.1932.; no 13.05.1932. ⁵)
„Agudas Jisroel”		1 (22.03.—13.05.1932.)		S.Vitenbergs (22.03. ⁶ —13.05.1932.)
14.	Kristīgo darba ļaužu savienība (līdz 1932.g. martam – aprīlim ⁷)	1 (20.11.1931.—1932.g. martam – aprīlim)	E.Rimbenieks (no 20.11.1931. ⁸)	
15.	Kristīgais darba bloks (no 1932.g. marta – aprīļa ⁹)	1 (no 1932.g. marta – aprīļa)	E.Rimbenieks	

Sastādījis autors izmantojot: LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 40., 142.sl.; turpat, II sesija. – 1932. – 48., 308.sl.; turpat, III sesija. – 1932. – 312., 1249.sl.; turpat, IV sesija. – 1932. – 726.sl.; turpat, V sesija. – 1933. – 170.sl.; turpat, VI sesija. – 1933. – 186., 400.sl.; turpat, Ārkārtējā un VII sesija. – 1933. – 188.sl.; turpat, VIII sesija. – 1934. – 1020.sl.; turpat, IX sesija. – 1934. – 36., 168.sl.

-
- ¹ 1933.g. 16.jūnijā Saeimā tika nolasīts ministru prezidenta Ā.Bļodnieka paziņojums, ka A.Keņiņš, pēc paša lūguma, ir atbrīvots no amata un „Izglītības ministrijas pagaidu pārvaldīšana” uzdots zemkopības ministram V.Gulbim (sk. *LR IV Saeimas stenogrammas. VI sesija. – 1933. – 658.sl.*).
- ² 1931.g. 10.novembrī tika paziņots, ka „Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku frakcija, progresīvā apvienība un deputāts J.Kukainis nodibinājuši parlamentārisku bloku, sastāvošu no 11 deputātiem” (sk. *LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 40.sl.*).
- ³ 1932.g. 31.maijā Saeimā tika nolasīts paziņojums, ka „parlamentāriskā bloka attiecības ar progresīvo apvienību Latvijas jaunsaimnieku un sīkgruntnieku frakcija Saeimā uzskata par izbeigtām.” (sk. *LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 571.sl.*).
- ⁴ 1932.g. 1.martā J.Kukainis paziņoja, ka pievienojas Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku frakcijai (sk. *LR IV Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1932. – 100.sl.*).
- ⁵ 1932.g. 13.maijā, pēc P.Šīmaņa priekšlikuma, ievēlēts S.Vitenberga vietā (sk. *LR IV Saeimas stenogrammas. III sesija. – 1932. – 312.sl.*).
- ⁶ 1932.g. 22.martā, pēc V.Firksa priekšlikuma, ievēlēts M.Nuroka vietā (sk. *LR IV Saeimas stenogrammas. II sesija. – 1932. – 308.sl.*).
- ⁷ 1932.g. 22.aprīlī, kad sanāca IV Saeimas III sesija, agrākie Kristīgās apvienības un strādnieku frakcijas, Dzelzceļnieku, valsts darbinieku, amatnieku un strādnieku arodnieciskās savienības, Kristīgo darba ļaužu savienības, kā arī Latgales latviešu apvienības un zemes arāju frakcijas deputāti bija apvienojušies Kristīgajā darba blokā (sk. *LR IV Saeimas stenogrammu satura rādītājs. II sesija. – 1932. – 7.-10.sl.*; *LR IV Saeimas stenogrammu satura rādītājs. III sesija. – 1932. – 7.-10.sl.*), taču II un III sesijas stenogrammās paziņojuma par šādas frakcijas izveidi nav un autoram neizdevās tādu atrast arī tā laika presē.
- ⁸ 1931.g. 20.novembrī, pēc J.Teriņa priekšlikuma, ievēlēts V.Sandera vietā (sk. *LR IV Saeimas stenogrammas. I un ārkārtējā sesija. – 1931. – 142.sl.*).
- ⁹ Sk. 7.atsauci.

3.7.pielikums

Dažādos avotos norādītās Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas 1920.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr. p.k.	Budžeta gads	LKS ¹	Latvijas valsts finanses ²	LSG	KF 1920-28		KF pārskatos / budžetos
	1	2	3	4	5		6
1.	1920./21.g. ³	875 214	875 214	9 258 687,58 ⁴	172 320 ⁵	875 214 ⁶	169 830 (?) ⁷
2.	1921./23.g. ⁸				579 520 ⁹ 534 200 ¹⁰		579 560 ¹¹
3.	1923./24.g. ¹²	822 010	822 010		822 010 ¹³ 936 564 ¹⁴	936 564 ¹⁵ 935 964 ¹⁶	
4.	1924./25.g. ¹⁷	948 650	948 650		948 650 ¹⁸ 950 650 ¹⁹	950 650 ²⁰ 951 850 ²¹	
5.	1925./26.g.	990 542	1 001 831		1 001 830,80 ²² 1 003 830,80 ²³	1 003 830,80 ²⁴ 1 007 330,80 ²⁵	
6.	1926./27.g.	1 036 978	1 036 978		1 036 978 ²⁶	1 036 978 ²⁷	
7.	1927./28.g.	1 205 658	1 205 658		1 205 658,15 ²⁸	1 205 658,15 ²⁹ 1 205 158,15 ³⁰	
8.	1928./29.g.	2 059 636	2 059 535		—	2 059 535,43 ³¹	
9.	1929./30.g.	1 320 000	1 320 000		—	1 320 000 ³²	
10.	1930./31.g.	1 216 519	1 216 489		1 216 519 ³³	—	1 216 489 ³⁴
11.	1931./32.g.	858 409	—		858 409 ³⁵	—	858 409 ³⁶
12.	1932./33.g.	438 058	—		438 058,13 ³⁷	—	613 000 ³⁸ 363 358,13 ³⁹
13.	1933./34.g.	639 560	—		639 560,15 ⁴⁰	—	620 000 ⁴¹ 625 000 ⁴²
14.	1934./35.g.	937 515	—		937 514,93 ⁴³	—	860 035,93 ⁴⁴ 870 035,93 ⁴⁵

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

-
- ¹ LKS. – 163.lpp.
- ² Latvijas valsts finanses 1918./1920. — 1931./1932. – 150.lpp.
- ³ Šajā gadījumā nav domāts 1920./21. budžeta gads, bet gan KF „pirmās padomes” darbības laiks no 1920.g. 18.decembra, kad uz pirmo sēdi sanāca KF padome, līdz 1921.g. 25.novembrim, kad LSS ievēlēja jauno KF domes sastāvu.
- ⁴ Trīsdesmitajos gados, kad Latvijas statistiskajās gada grāmatās sāka publicēt informāciju par KF piešķirto pabalstu apjomu, dati par KF piešķirtajiem pabalstiem 20.gados bija saskaitīti kopā (sk. *LSG 1932. – 54.lpp.; LSG 1933. – 48.lpp.; LSG 1934. – 52.lpp.*).
- ⁵ Kultūras fonds 1920—1928. – 13., 23.lpp.
- ⁶ Kultūras fonds 1920—1928. – 26.lpp. Bez tam, šā izdevuma 13.-14.lpp. minēts, ka pirmā KF padome 1920./21. budžeta gadā piešķīrusi pabalstus kopumā par Ls.172 320, bet KF domes otrais sastāvs 1921./23.g. piešķīris pabalstus kopumā par Ls.534 200, t.i., kopā Ls.706 520. Savukārt 23.lpp. esošajā diagrammā par KF piešķirtajām summām norādīts, ka 1920./21 budžeta gadā fonds piešķīris pabalstus kopumā par Ls.172 320 un 1921./23.g. pabalstus par Ls.579 520, t.i., kopā Ls.751 840. Tātad faktiski sanāk, ka šīs grāmatas 3 dažādās vietās ir minētas 3 dažādas summas, ko KF ir piešķīris abu pirmo domes sastāvu darbības laikā (t.i., 1920./21. – 1921.23.g.).
- ⁷ Laikrakstā „Darba Balss” ir minēts, ka pirmajā darbības gadā KF piešķīris un izsniedzis pabalstus 8 491 540 Latvijas rbļ. apmērā (sk. *Kultūras fonda domes darbība no 1.dec. 1920.g. līdz 1.dec. 1921.g. // Darba Balss. – 1922.g. 28.janvāris. – Nr.22. – 2.-3.lpp.*). Tā kā 1921.g. novembra otrajā pusē „zelta franka” (t.i., lata) un Latvijas rubļa kurss jau bija nostabilizējies attiecībā 1 „zelta franks” (t.i., lats) = 50 rbļ., tad pārrēķinot iepriekš minēto summu latos sanāk Ls.169 830,80. Tomēr jāatceras, ka šis pārrēķins ir uzskatāms par ļoti nosacītu, jo, pirmkārt, šajā laikā (t.i., no 1920.g. 1.decembra līdz 1921.g. 1.decembrim) „zelta franka” (lata) un Latvijas rubļa kurss nepārtraukti mainījās. Otrkārt, „Darba Balst” gan minēts, ka pirmā darbības gadā KF piešķīris pabalstus 8 491 540 Latvijas rbļ. apmērā, taču saskaitot visas šajā pārskatā minētās summas sanāk 8 491 500 Latvijas rubļu, t.i., par 40 rubļiem mazāk nekā minēts pašā tekstā.
- ⁸ Šajā ailē minēti dati par KF „otrās domes” darbības laiku no 1921.g. 1.decembra, kad uz pirmo sēdi sanāca jaunā LSS ievēlētā KF dome, līdz 1923.g. 9.janvārim, kad Saeima ievēlēja citu KF domes sastāvu.
- ⁹ Kultūras fonds 1920—1928. – 23.lpp.
- ¹⁰ Kultūras fonds 1920—1928. – 14.lpp.
- ¹¹ Kultūras fonds 1.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.-2.lpp. Izdevumā „Kultūras fonds 1920—1928” minēts, ka KF 1921./23.g. piešķirto pabalstu kopsumma bijusi 579 520 latu (sk. *Kultūras fonds 1920—1928. – 23.lpp.*), t.i., par 40 latiem mazāk nekā VV esošajā KF 1921./23.g. pārskatā (pēc pārrēķināšanas latos; sk. *3.8.pielikuma 2.tabulu*), taču autora rīcībā nav materiālu no kuriem varētu spriest par šo atšķirību iemesliem.
- ¹² Šajā gadījumā nav domāts 1923./24. budžeta gads, bet laiks no 1923.g. 9.janvāra, kad Saeima ievēlēja jauno KF domes sastāvu, līdz 1924.g. 31.martam, kad beidzās 1923./24. budžeta gads.
- ¹³ Kultūras fonds 1920—1928. – 27.lpp.; sk. arī 14.atsauci.
- ¹⁴ Kultūras fonds 1920—1928. – 23.lpp. esošajā diagrammā minēts, ka 1923./24.g. KF piešķīris summas Ls.936 564 apmērā, savukārt šā paša izdevuma 27.lpp. minēts, ka piešķirto pabalstu kopsumma bijusi Ls.822 010 (sk. *13.atsauci*), t.i., šā izdevuma 23.lpp. norādītā summa ir par Ls.114 554 lielāka nekā 27.lpp. norādītā.
- ¹⁵ Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. // VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.102. – 1.-2.lpp.
- ¹⁶ Pārskatā par KF pabalstiem 1923./24.g. ir minēts, ka šā budžeta gada KF piešķirto pabalstu kopsumma ir 46 828 200 Latvijas rubļu, t.i., 936 564 latu (sk. *15.atsaucē minēto avotu*), taču saskaitot visas KF 1923./24.g. pārskatā minētās summas, to kopsumma sanāk 46 798 200 Latvijas rbļ., t.i., 935 964 latu (sk. arī *3.8.pielikuma 2.tabulas 7.atsauci*).
- ¹⁷ Ailē norādīta informācija par KF piešķirto pabalstu apjomu 1924./25. budžeta gadā. Arī turpmākajās ailēs sniegti dati par attiecīgajiem budžeta gadiem.
- ¹⁸ Kultūras fonds 1920—1928. – 27.lpp.; sk. arī 19.atsauci.
- ¹⁹ Kultūras fonds 1920—1928. – 23.lpp. esošajā diagrammā minēts, ka 1924./25.g. KF piešķīris summas Ls.950 650 apmērā, savukārt šā paša izdevuma 27.lpp. minēts, ka piešķirto pabalstu kopsumma bijusi Ls.948 650 (sk. *18.atsauci*), t.i., šā izdevuma 23.lpp. norādītā summa ir par Ls.2 000 lielāka nekā 27.lpp. norādītā.
- ²⁰ Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1924.g. 1.aprīļa līdz 1925.g. 1.aprīlim. // VV. – 1925.g. 12.jūnijs. – Nr.128. – 1.-3.lpp.; turpat, 13.jūnijs. – Nr.129. – 1.-2.lpp.

- ²¹ Pārskatā par KF pabalstiem 1924./25.g. ir minēts, ka šā budžeta gada KF piešķirto pabalstu kopsumma ir 950 650 latu (*sk. 20.atsaucē minēto avotu*), taču sakaitot visas KF 1924./25.g. pārskatā minētās summas, to kopsumma sanāk 951 850 latu (*sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 26.atsauci*).
- ²² Kultūras fonds 1920—1928. – 27.lpp.; sk. arī 23.atsauci.
- ²³ Kultūras fonds 1920—1928. – 23.lpp. esošajā diagrammā minēts, ka 1925./26.g. KF piešķīris summas Ls.1 003 830,80 apmērā, savukārt šā paša izdevuma 27.lpp. minēts, ka piešķirto pabalstu kopsumma bijusi Ls.1 001 830,80 (*sk. 22.atsauci*), t.i., šā izdevuma 23.lpp. norādītā summa ir par Ls.2 000 lielāka nekā 27.lpp. norādītā.
- ²⁴ Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim. // VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 1.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.100. – 1.-2.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 3.l., 9.-16.lp.
- ²⁵ Noslēgums tekošam budžeta gadam 1925-1926. // LVVA, 1632.f., 3.apr., 2.l., 126.-128.lp.
- ²⁶ Kultūras fonds 1920—1928. – 27.lpp.
- ²⁷ Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 2.-3.lpp.; turpat, 20.maijs. – Nr.111. – 1.-2.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 4.l., 15.-23., 30.-38.lp.; Tekošā budžeta gada noslēgums. // LVVA, 1632.f., 3.apr., 3.l., 314.-315.lp.
- ²⁸ Kultūras fonds 1920—1928. – 27.lpp.
- ²⁹ Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 3.-5.lpp.; turpat, 30.maijs. – Nr.118. – 3.-4.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 5.l., 43.-53., 98.-108.lp.; sk. arī 30.atsauci.
- ³⁰ Iepriekšējā atsaucē minētajā pārskatā par KF pabalstiem 1927./28.g. ir norādīta kopsumma Ls.1 205 658,15, taču šī summa ir neprecīza (*sk. 3.8.pielikuma 1.tabulas 27.atsauci*) un faktiskā 1927./28.g. KF piešķirto pabalstu kopsumma ir Ls.1 205 158,15.
- ³¹ Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.-5.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 6.l., 32.-44., 56.-68.lp.
- ³² Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 1.-4.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 7.l., 47.-55.lp.
- ³³ LSG 1932. – 54.lpp.; LSG 1933. – 48.lpp.; LSG 1934. – 52.lpp.
- ³⁴ Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 1.-4.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 8.l., 37.-43.lp.
- ³⁵ LSG 1932. – 54.lpp.; LSG 1933. – 48.lpp.; LSG 1934. – 52.lpp.; LSG 1935. – 60.lpp.
- ³⁶ Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1931.g. 1.aprīļa līdz 1932.g. 1.aprīlim. // VV. – 1933.g. 18.maijs. – Nr.110. – 1.-3.lpp.; LVVA, 1632.f., 3.apr., 10.l., 9.-14.lp.
- ³⁷ LSG 1933. – 48.lpp.; LSG 1934. – 52.lpp.; LSG 1935. – 60.lpp.
- ³⁸ Kultūras fonda budžets 1932./33. b. gadam. // VV. – 1932.g. 27.maijs. – Nr.116. – 1.lpp. (*sk. arī 39.atsauci*).
- ³⁹ KF 1932./33.g.budžeta kopsumma bija ielānota Ls.613 000 apmērā (*sk. 38.atsaucē minēto avotu*), taču Ls.249 641,87 tajā bija paredzēti to summu izmaksāšanai, kas bija piešķirtas iepriekšējā budžeta gadā, bet uz 1932.g. 1.aprīli vēl nebija izmaksātas. Tātad faktiski 1932./33.g. KF ietvaros bija paredzēts piešķirt tikai Ls.363 358,13.
- ⁴⁰ LSG 1934. – 52.lpp.; LSG 1935. – 60.lpp.
- ⁴¹ Kultūras fonda budžets 1933./34. b. gadam. // VV. – 1933.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.lpp. (*sk. arī 42.atsauci*).
- ⁴² KF 1933./34.g. budžetā, tā kopsumma uzrādīta Ls.620 000 apmērā (*sk. 41.atsaucē minēto avotu*), taču saskaitot visas šajā budžetā minētās summas kopā sanāk Ls.625 000.
- ⁴³ LSG 1935. – 60.lpp.
- ⁴⁴ Kultūras fonda budžets 1934./35. budžeta gadam. // VV. – 1934.g. 16.maijs. – Nr.107. – 2.lpp. (*sk. arī 45.atsauci*).
- ⁴⁵ KF 1934./35.g. budžetā, tā kopsumma uzrādīta Ls.860 035,93 apmērā (*sk. 44.atsaucē minēto avotu*), taču saskaitot visas šajā budžetā minētās summas kopā sanāk Ls.870 035,93.

3.8.pielikums

1.tabula. Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas 1921.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr.	Piešķirtā pabalsta mērķis	1921./23.	1923./24.	1924./25.	1925./26.	1926./27.	1927./28.	1928./29.	1929./30.	1930./31.	1931./32.	1932./33.	1933./34.	1934./35.
p.k.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Tautas bibliotēkas	196 680	138 500	35 000	100 000	75 000	52 300	61 000	65 000	51 000	15 000	—	15 000	24 000
2.	Skolu bibliotēkas		82 500	90 000	60 000	55 000	60 000	60 000	60 000	50 000	35 000	—	20 000	32 000
3.	Bibliotēkas dažādām biedrībām un organizācijām ¹		21 350		1 000				7 821	5 600	800			
4.	Žurnālu abonēšanai tautas un skolu bibliotēkām ²				50 000	77 700	60 906	64 500,43	76 710	59 929	46 925	5 500	13 300	14 400
5.	Latviešu konversācijas vārdnīcas bibliotēkām ³							20 000	7 000	21 000	28 000			
6.	Latvijas Universitātei (zinātņu augstskolai) ⁴	46 600	77 300	88 000	85 000	98 780	97 000	149 240	101 529	85 400	30 000	13 000	18 000	24 000
7.	Latvijas konservatorijai (skaņu mākslas augstskolai) ⁵	2 000	4 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	1 500	—	2 000	3 000
8.	Latvijas mākslas akadēmijai (tēlojošo mākslu augstskolai) ⁶	2 000	4 000	4 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	1 500	—	2 000	3 000
9.	Vidusskolām un arodskolām ⁷	16 000	12 600	5 850	70 000	20 000	24 200	24 000	24 000	24 000	1 200			5 000
10.	Pamatskolām ⁸		62 800	81 000		50 000	56 000	231 465	59 300	56 000	30 634			20 000
10.1.	t.sk. Mākslas spējām apdāvinātu skolēnu pabalstam ⁹		300											
11.	Privātskolām un dažādām citām mācību iestādēm ¹⁰	31 940	31 000	26 000	25 000	40 750	40 000	91 300	48 500	47 400	48 000	—	9 000	
11.1.	t.sk. tautas konservatorijām, mūzikas kolām u.c. kultūras mācību iestādēm (sk. šā pielikuma 3.tabulu).	17 600	12 500	16 000	15 000	27 500	25 500	49 200	32 500	29 500	31 750			
12.	Bērnu dārziem, patversmēm u.tml. ¹¹	6 840	4 100	3 800		13 500	16 400	28 300	13 650	15 000	13 250			
13.	Izglītības u.c. mērķiem ¹²	24 800	4 700											
13.1.	t.sk. kultūras veicināšanas biedrībām, Raiņa klubam, Liepājas bibliotēkas biedrībai	19 000												
14.	Teātriem	54 500	111 274	122 000	136 000	126 600	253 011,85	386 750	356 700	275 500	267 000	135 000	203 000	248 000
15.	Zinātņu biedrībām	7 500	4 000	10 000	9 000	6 500	5 000	4 000				—	7 000	10 000
16.	Arodbiedrībām ¹³	9 100	12 400	13 100	4 500									
16.1.	t.sk. kultūras darbinieku biedrībām ¹⁴	2 000	300	2 000	3 000									
17.	Kultūras biedrībām provincēs ¹⁵ telpām		88 200	76 000	88 100	101 210	115 650	278 300	142 500	154 300	127 750			
18.	Kultūras biedrībām provincēs skatuvei		28 000	38 250	27 900	26 290	25 700	20 800	14 100	15 000	11 200			
19.	Kultūras biedrībām provincēs kursiem un lekcijām		16 300	18 690	25 300	9 850	9 200	15 400						
20.	Kultūras biedrībām provincēs mūzikas instrumentiem	29 600	1 660	2 500	4 200	11 100	10 600	22 000	15 800	25 200	15 300	70 000	120 000	160 000

47.	Dažādi pabalsti		4 800	6 300		7 798	9 000	7 500	2 740	3 250	3 500			
47.1.	<i>t.sk. J.Misiņam bibliotēkas uzturēšanai; E.Rozentālei mākslas salona uzturēšanai</i> ²³			3 200							1 500			
48.	Stipendijas kultūras darbiniekiem un konservatorijas audzēkņiem	5 360												
49.	Prēmijas zinātniekiem par zinātniskiem darbiem			3 000	4 000	3 000	3 000	3 000	3 000	2 500				
50.	Prēmijas par mūzikas un skaņu mākslas ražojumiem		5 000	4 000	1 500	3 000	3 000	2 800	2 000	2 500				
51.	Prēmijas par glezniecības un tēlotājas mākslas ražojumiem			4 000	3 000	3 000	3 000	3 000	2 000	2 500		8 000	16 000	24 000
52.	Prēmijas beletristikai un publicistikai				5 000	4 000	4 000	3 200	3 000	2 000				
53.	KF kancelejas un kontroles izdevumi		4 500	9 000	10 000	14 000	14 000	14 000	15 000	16 000	16 000	11 000	12 000	16 000
			5 100(?) ²⁴											
54.	Rezerves fonds											358,13	700	22 635,93
Kopā:		579 560	935 964	951 850	1 003 830,80	1 036 978	1 205 158,15	2 059 535,43	1 320 000	1 216 489	858 409	363 358,13	625 000	870 035,93
			936 564 ²⁵	950 650 ²⁶			1 205 658,15 ²⁷					613 000 ²⁸	620 000 ²⁹	860 035,93 ³⁰
<i>Kultūras vajadzībām kopā:</i>		<i>436 700</i>	<i>556 724</i>	<i>543 240</i>	<i>660 430,80</i>	<i>685 350</i>	<i>827 118,15</i>	<i>1 319 030,43</i>	<i>909 431</i>	<i>839 939</i>	<i>667 025</i>	<i>270 000</i>	<i>470 300</i>	<i>590 400</i>
<i>Izglītības u.c. vajadzībām kopā:</i>		<i>142 860</i>	<i>379 240</i>	<i>408 610</i>	<i>343 400</i>	<i>351 628</i>	<i>378 040</i>	<i>740 505</i>	<i>410 569</i>	<i>376 550</i>	<i>191 384</i>	<i>93 358,13</i>	<i>154 700</i>	<i>255 635,93</i>

N.b. Summas, kas 4.-47.1. ailēs rakstītas kursīvā sastāda daļu no kādas citas summas (sīkāk sk. attiecīgajās atsaucēs).

Sastādījis autors izmantojot zemāk norādītos avotus:

Dati tabulas 2.slejai ņemti no Kultūras fonds 1.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.-2.lpp. (sk. arī šā pielikuma 2.tabulu).

Dati tabulas 3.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. // VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.102. – 1.-2.lpp. (sk. arī šā pielikuma 2.tabulu).

Dati tabulas 4.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1924.g. 1.aprīļa līdz 1925.g. 1.aprīlim. // VV. – 1925.g. 12.jūnijs. – Nr.128. – 1.-3.lpp.; turpat, 13.jūnijs. – Nr.129. – 1.-2.lpp.

Dati tabulas 5.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim. // VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 1.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.100. – 1.-2.lpp.

Dati tabulas 6.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 2.-3.lpp.; turpat, 20.maijs. – Nr.111. – 1.-2.lpp.

Dati tabulas 7.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 3.-5.lpp.; turpat, 30.maijs. – Nr.118. – 3.-4.lpp.

Dati tabulas 8.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.-5.lpp.

Dati tabulas 9.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 1.-4.lpp.

Dati tabulas 10.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 1.-4.lpp.

Dati tabulas 11.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem no 1931.g. 1.aprīļa līdz 1932.g. 1.aprīlim. // VV. – 1933.g. 18.maijs. – Nr.110. – 1.-3.lpp.

Dati tabulas 12.slejai ņemti no Kultūras fonda budžets 1932./33. b. gadam. // VV. – 1932.g. 27.maijs. – Nr.116. – 1.lpp.

Dati tabulas 13.slejai ņemti no Kultūras fonda budžeta 1933./34. b. gadam. // VV. – 1933.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.lpp.

Dati tabulas 14.slejai ņemti no Kultūras fonda budžeta 1934./35. budžeta gadam. // VV. – 1934.g. 16.maijs. – Nr.107. – 2.lpp.

- ¹ Slejā par 1925./26.g. šajā ailē ierakstīti 1 000 latu, kas piešķirti "Ludzas pilsētas valdei bibliotēkas vajadzībām".
- ² 1925./26. – 1928./29.g. izdevumi žurnālu abonēšanai bija iekļauti KF pārskata daļā: "Grāmatu izdošana", no 1929./30.g. – pārskata daļā: "Bibliotēkām".
- ³ 1928./29. un 1929./30.g. izdevumi Latviešu konversācijas vārdnīcas iegādei bibliotēkām bija iekļauti KF pārskata daļā: "Grāmatu izdošana", no 1930./31.g. – pārskata daļā: "Bibliotēkām".
- ⁴ KF pārskatos no 1921./23.g. līdz 1931./32.g. bija atsevišķa sadaļa "Latvijas Universitātei". KF budžetos 1932./33. – 1934./35.g. atbilstošās budžeta pozīcijas nosaukums bija: "Stipendijas zinātņu augstskolu audzēkņiem".
- ⁵ KF pārskatos no 1921./23.g. līdz 1931./32.g. bija atsevišķa sadaļa "Latvijas konservatorijai". KF budžetos 1932./33. – 1934./35.g. atbilstošās budžeta pozīcijas nosaukums bija: "Stipendijas skaņu mākslas augstskolu audzēkņiem".
- ⁶ KF pārskatos no 1921./23.g. līdz 1931./32.g. bija atsevišķa sadaļa "Latvijas mākslas akadēmijai". KF budžetos 1932./33. – 1934./35.g. atbilstošās budžeta pozīcijas nosaukums bija: "Stipendijas tēlojošo mākslu augstskolu audzēkņiem".
- ⁷ KF 1921./23.g. pārskatā vidusskolām un pamatskolām paredzētie pabalsti nebija sadalīti atsevišķās sadaļās; 1923./24.g. un 1924./25.g. pārskatos vidusskolām paredzētie pabalsti bija atsevišķā sadaļā; 1925./26.g. vienā pārskata sadaļā bija iekļauti pamatskolām, vidusskolām un arodskolām paredzētie pabalsti; 1926./27. – 1930./31.g. pārskatā vidusskolām paredzētie pabalsti bija iekļauti vienā sadaļā kopā ar arodskolām paredzētajiem pabalstiem; 1931./32.g. pārskatā pabalsti bija paredzēti tikai arodskolu vajadzībām, bet vidusskolām līdzekļi nebija paredzēti; 1932./33.g. KF budžetā pabalsti skolām vispār nebija paredzēti, bet 1933./34.g. skolām paredzētie pabalsti nebija sīkāk sadalīti pa skolu veidiem; 1934./35.g. KF budžetā vidusskolām un arodskolām paredzētie pabalsti bija vienā kopējā budžeta pozīcijā.
- ⁸ KF 1921./23.g. pārskatā pamatskolām un vidusskolām paredzētie pabalsti nebija sadalīti atsevišķās sadaļās; 1923./24. – 1924./25.g. un 1926./27. – 1931./32.g. pārskatos pamatskolām paredzētie pabalsti bija atsevišķā sadaļā; 1925./26.g. vienā pārskata sadaļā bija iekļauti pamatskolām, vidusskolām un arodskolām paredzētie pabalsti; 1932./33.g. KF budžetā pabalsti skolām vispār nebija paredzēti, bet 1933./34.g. skolām paredzētie pabalsti nebija sīkāk sadalīti pa skolu veidiem; 1934./35.g. KF budžetā pamatskolām paredzētie pabalsti bija atsevišķā budžeta pozīcijā.
- ⁹ KF 1923./24. – 1924./25.g. pārskatos bija sīkāk minēts kāda profila pamatskolām, kādiem mērķiem, vai kurām konkrēti pamatskolām pabalsti paredzēti; 1926./27. – 1930./31.g. pārskatos bija sīkāk minēts kuru tautību pamatskolām cik lieli pabalsti piešķirti; 1931./32.g. pārskatā un nākamo gadu KF budžetos pamatskolām paredzēto pabalstu summas sīkāk nav atšifrētas.
- ¹⁰ KF 1921./23. – 1926./27.g. pārskatos šīs sadaļas nosaukums bija "Privātskolām"; 1927./28. – 1931./32.g. pārskatos tai atbilstošās sadaļas nosaukums bija "Dažādām citām mācību iestādēm"; 1932./33.g. KF budžetā pabalsti skolām vispār nebija paredzēti, bet 1933./34.g. skolām paredzētie pabalsti nebija sīkāk sadalīti pa skolu veidiem; 1934./35.g. KF budžetā nebija budžeta pozīciju ar nosaukumiem "Privātskolām" vai "Dažādām citām mācību iestādēm".
- ¹¹ KF 1921./23.g. pārskatā Bērnu dārziem paredzētie pabalsti bija iekļauti privātskolām paredzēto līdzekļu sadaļā; 1923./24.g. pārskatā bija atsevišķa sadaļa "Bērnu dārziem"; 1924./25.g. pārskatā attiecīgās sadaļas nosaukums bija "Bērnu dārziem un patversmēm"; 1926./27. – 1931./32.g. pārskatos: "Bērnu dārziem, patversmēm utt."
- ¹² KF 1921./23.g. pārskata daļā "Biedrībām" bija sadaļa: "Izglītības biedrībām un klubiem pilsētās" (*sk. arī šā pielikuma 2.tabulas 4.atsauci*); 1923./24.g. pārskata daļā "Mācību iestādēm" bija sadaļa (bez nosaukuma), kurā bija paredzēti pabalsti dažādām Skolu departamenta, Latvijas kooperatīvu kongresa padomes, Latvijas jaunatnes Sarkanā krusta, Latvijas sieviešu nacionālās līgas un Latvijas bērnu palīdzības savienības vajadzībām. Citos KF pārskatos šīm atbilstošu sadaļu KF budžetā nebija.
- ¹³ KF 1924./25.g. pārskatā minēts, ka sadaļā "Arodu biedrībām" piešķirto pabalstu kopsumma ir Ls.12 000, taču saskaitot šajā sadaļā iekļauto pabalstu summas kopā, to kopsumma sanāk Ls.13 100.
- ¹⁴ KF pārskata sadaļā "Arodbiedrībām", cita starpā bija paredzēti izdevumi sekojošām organizācijām: 1921./23.g. – Rakstnieku kooperatīvam 100 00 Latvijas rbļ. (Ls.2 000); 1923./24.g. – Rīgas bibliotekāru b-bai 15 000 Latvijas rbļ. (Ls.300); 1924./25.g. un 1925./26.g. – Latv. aktieru aroda savienībai attiecīgi Ls.2 000 un Ls.3 000.

- ¹⁵ KF 1921./23.g. pārskatā bija sadaļa "Lauku biedrībām", kas nebija sīkāk tematiski sadalīta; 1923./24. – 1924./25.g. attiecīgās pārskata sadaļas nosaukums bija "Kultūras veicināšanas biedrībām provincē", kas tematiski bija sīkāk sadalīta pēc pabalstu piešķiršanas mērķiem; 1925./26.g. attiecīgās pārskata sadaļas nosaukums bija "Kulturālām biedrībām provincēs"; 1926./27. – 1931./32.g.: "Kulturālām biedrībām un organizācijām provincēs"; KF 1932./33. – 1934./35.g. budžetos attiecīgo pozīciju nosaukums bija "Kulturālām biedrībām provincē", taču tajās nebija sīkāk atšifrēts – kādiem mērķiem šie pabalsti tika piešķirti.
- ¹⁶ KF 1923./24.g. pārskatā muzejiem paredzētie pabalsti (Ls.4 500) bija iekļauti sadaļā "Tautas gara mantu vākšana"; 1924./25. – 1925./26.g. muzejiem paredzētie izdevumi bija iekļauti KF pabalstu sadaļā: "Dažādām organizācijām" (*sk. šā pielikuma 5.tabulu*); 1926./27. – 1931./32.g. pārskatos pabalsti muzejiem bija atsevišķā sadaļā; 1932./33. – 1934./35.g. KF budžetos muzejiem piešķiramās summas atsevišķi minētas nebija.
- ¹⁷ KF 1926./27. – 1928./29.g. pārskatos šīs sadaļas nosaukums bija "Ārpusskolas izglītības centrālām organizācijām"; 1929./30.g.: "Ārpusskolas izglītības un citām kulturālām organizācijām"; 1930./31. – 1934./35.g. pārskatos un budžetos: "Ārpusskolas izglītībai".
- ¹⁸ KF 1926./27. pārskatā un 1934./35.g. budžetā šīs sadaļas nosaukums bija "Arhīvu pētīšana"; 1927./28. – 1929./30.g. pārskatos un 1932./33. – 1933./34.g. budžetos: "Arhīvu pētīšana Latvijas lietās"; 1930./31.g. pārskatā tā bija apvienota vienā sadaļā: "Latvijas pētīšanai un arhīvu pētīšanai Latvijas lietās".
- ¹⁹ KF 1921./23. – 1923./24.g. pārskatos Brāļu kapu komitejai u.c. Pieminekļiem paredzētie līdzekļi bija iekļauti daļā: "Jubileju, piemiņu un svētku komitejām"; 1924./25.g. pārskata sadaļā: "Piemīnām"; 1925./26. – 1928./29.g. pārskatos - sadaļā: "Dažādām organizācijām" (*sk. šā pielikuma 5.tabulu*).
- ²⁰ Līdz 1928./29.g. KF pārskata daļā "Grāmatu izdošanai" bija iekļauti arī izdevumi žurnālu abonēšanai bibliotēkām (*sk. 4.aili un 2.atsauci*), bet 1928./29. un 1929./30.g. KF pārskata daļā "Grāmatu izdošana" bija iekļauti arī izdevumi Latviešu konversācijas vārdnīcas iegādei bibliotēkām (*sk. 5.aili un 3.atsauci*). Tā kā šīm vajadzībām piešķirtās summas fiksētas attiecīgajās šīs tabulas ailēs, tādēļ tabulā minētas "Grāmatu izdošanai" paredzētās summas, neieskaitot tajās žurnālu abonēšanai un konversācijas vārdnīcas iegādei paredzētos pabalstus. Sākot ar KF 1930./31.g. grāmatu un mūzikas partitūru izdošanai atvēlētie līdzekļi bija paredzēti vienā KF pārskata sadaļā "Grāmatu un muzikāliju izdošanai". KF 1924./25.g. pārskatā minēts, ka daļā "Grāmatu izdošana" piešķirto pabalstu kopsumma ir Ls.110 500, taču saskaitot šajā daļā iekļauto pabalstu summas kopā, to kopsumma sanāk Ls.111 500.
- ²¹ KF 1921./23.g. pārskatā šīs sadaļas nosaukums bija: "Ārzemju ceļojumiem zinātn. nolūkā", kurā bija iekļauti pabalsti gan zinātniekiem, gan pedagogiem; 1923./24. – 1926./27.g. pārskatā šīs sadaļas nosaukums bija: "Ārzemju ceļojumi un pabalsti zinātniekiem"; 1927./28. – 1928./29.g.: "Ārzemju stipendijas un pabalsti zinātniekiem"; 1929./30.g.: "Ārzemju stipendijas zinātniekiem".
- ²² KF 1921./23.g. pārskatā pedagogiem paredzētie pabalsti bija paredzēti vienā pārskata sadaļā kopā ar zinātniekiem (*sk. 21.atsauci*); 1923./24. – 1928./29.g. pārskatos tie bija atsevišķā sadaļā: "Ārzemju ceļojumi pedagogiem"; 1929./30. – 1930./31.g. pārskatos: "Ārzemju stipendijas, pabalsti un balvas pedagogiem".
- ²³ KF pārskatu sadaļās "Dažādi pabalsti" vairumā gadījumu bija minēts personas uzvārds un vārda iniciālis, tādēļ faktiski kultūras mērķiem šajā sadaļā visticamāk piešķirts vairāk līdzekļu un arī citos gados, nekā redzams šajā ailē. Sīkāki paskaidrojumi par "dažādo pabalstu" piešķiršanas mērķiem atrodami tikai 1924./25.g. un 1931./32.g. KF pārskatos, tādēļ tikai šajos gados norādīts - cik no "dažādiem pabalstiem" bija piešķirti kultūras vajadzībām.
- ²⁴ Iespējams, ka KF 1923./24.g. kancelejas izdevumi bija 5 100 latu nevis 4 500 latu apmērā (*sk. šā pielikuma 2.tabulas 6.atsauci*).
- ²⁵ Sk. šā pielikuma 2.tabulas 7.atsauci.
- ²⁶ Pārskatā par KF pabalstiem 1924./25.g. ir minēts, ka šā budžeta gada KF piešķirto pabalstu kopsumma ir 950 650 latu (*sk. VV. – 1925.g. 13.jūnijs. – Nr.129. – 2.lpp.*), taču divās pārskata sadaļās var konstatēt matemātiskas kļūdas (*sk. 13. un 20.atsauces*). Rezultātā faktiskā KF 1924./25.g. pārskata kopsumma sanāk 951 850 latu, t.i., par 1 200 latiem lielāka.

- ²⁷ Pārskatā par KF pabalstiem 1927./28.g. ir minēts, ka šā budžeta gada KF piešķirto pabalstu kopsumma ir Ls.1 205 658,15 (*sk. VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 3.lpp.; turpat, 30.maijs. – Nr.118. – 4.lpp.*), taču pārskatā var konstatēt matemātisku kļūdu: pārskata IV grupai „Biedrībām un citām organizācijām” norādīta kopsumma Ls.293 896,30, taču saskaitot šīs grupas sešām apakšgrupām norādītās kopsummas (1.Kulturālām b-bām un organizācijām provincēs: Ls.181 616,30; 2.Ārpusskolas izglītības centrālām organizācijām: Ls.38 500; 3.Muzejiem: Ls.20 000; 4.Zinātņu biedrībām: Ls.5 000; 5.Fiziskā audzināšana un sports: Ls.8 000; 6.Dažādām organizācijām un iestādēm: Ls.40 280 // *sk. VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 3.-5.lpp.*) iznāk Ls. 293 396,30, t.i., par 500 latiem mazāka nekā minēts pārskatā. Tātad arī faktiskā 1927./28.g. KF piešķirto pabalstu kopsumma ir par 500 latiem mazāka, t.i., Ls.1 205 158,15.
- ²⁸ KF 1932./33.g.budžeta kopsumma bija ieplānota Ls.613 000 apmērā, taču Ls.249 641,87 tajā bija paredzēti to summu izmaksāšanai, kas bija piešķirtas iepriekšējā budžeta gadā, bet uz 1932.g. 1.aprīli vēl nebija izmaksātas. Tātad faktiski 1932./33.g. KF ietvaros bija paredzēts piešķirt tikai Ls.363 358,13.
- ²⁹ KF 1933./34.g. budžetā, tā kopsumma uzrādīta Ls.620 000 apmērā (*sk. VV. – 1933.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.lpp.*), taču saskaitot visas budžetā minētās summas kopā sanāk Ls.625 000.
- ³⁰ KF 1934./35.g. budžetā, tā kopsumma uzrādīta Ls.860 035,93 apmērā (*sk. VV. – 1934.g. 16.maijs. – Nr.107. – 2.lpp.*), taču saskaitot visas budžetā minētās summas kopā sanāk Ls.870 035,93.

2.tabula.
1921.-1924.g. Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas
Latvijas rubļos un latos.

Nr. 1.tab.	Piešķirtā pabalsta mērķis	1921./23.		1923./24.	
		Latvijas rubļi	Lati	Latvijas rubļi	Lati
	1.	2.	3.	4.	5.
1.	Tautas bibliotēkas ¹	9 834 000	196 680	6 925 000	138 500
2.	Skolu bibliotēkas			4 125 000	82 500
3.	Bibliotēkas dažādām organizācijām			1 067 500	21 350
6.	Latvijas Universitātei	2 330 000	46 600	3 865 000	77 300
7.	Latvijas konservatorijai	100 000	2 000	200 000	4 000
8.	Latvijas mākslas akadēmijai	100 000	2 000	200 000	4 000
9.	Vidusskolām			630 000	12 600
10.	Pamatskolām	800 000	16 000	3 140 000	62 800
10.1.	<i>t.sk. Mākslas spējām apdāvinātu skolēnu pabalstam</i>			15 000	300
11.	Privātskolām	1 597 000	31 940	1 550 000	31 000
11.1.	<i>t.sk. tautas konservatorijām, mūzikas kolām u.c. kultūras mācību iestādēm (sk. šā pielikuma 3.tabulu).</i>	880 000	17 600	625 000	12 500
12.	Bērnu dārziem ²	342 000	6 840	205 000	4 100
13.	Izglītības u.c. mērķiem			235 000	4 700
14.	Teātriem	2 725 000	54 500	5 563 700	111 274
15.	Zinātņu biedrībām	375 000	7 500	200 000	4 000
16.	Arod biedrībām ³	455 000	9 100	620 000	12 400
16.1.	<i>t.sk. Rakstnieku kooperatīvam</i>	100 000	2 000		
16.1.	<i>t.sk. Rīgas bibliotekāru biedrībai</i>			15 000	300
13.	Izglītības biedrībām klubiem pilsētās ⁴	1 240 000	24 800		
13.1.	<i>t.sk. kultūras veicināšanas biedrībām, Raiņa klubam, Liepājas bibliotēkas biedrībai</i>	950 000	19 000		
17.	Kultūras veicināšanas biedrībām provincēs ⁵ telpām			4 410 000	88 200
18.	Kultūras veicināšanas biedrībām provincēs skatuvei			1 400 000	28 000
19.	Kultūras veicināšanas biedrībām provincēs kursiem			815 000	16 300
20.	Kultūras veicināšanas biedrībām provincēs mūzikas instrumentiem	1 480 000	29 600	83 000	1 660
21.	Kultūras veicināšanas biedrībām provincēs bibliotēkām			65 000	1 300
22.	Kultūras veicināšanas biedrībām provincēs dažādām vajadzībām			485 000	9 700
23.	Kultūru veicinošām biedrībām Rīgā			665 000	13 300
24.	Rīgas biedrībām kursiem un lekcijām			915 000	18 300
28.	Sports un fiziskā audzināšana			350 000	7 000
29.	Pretalkohola kustības veicināšanai			335 000	6 700
30.	Latvijas pētišana			400 000	8 000
32.	Tautas gara mantu vākšana			333 000	6 660
33.	Jubileju, piemiņu un svētku komitejām	620 000	12 400	436 000	8 720
33.1.	<i>t.sk. Brāļu kapu komitejai, preses jubilejas komitejai, Blaumaņa pieminēkļa komitejai</i>	450 000	9 000	250 000	5 000
34.	Grāmatu izdošana	3 248 000	64 960	2 805 000	56 100
36.	Atzinības balvas rakstniekiem	150 000	3 000		
39.	Atzinības balvas skolotājiem			255 000	5 100
37.	Ārzemju ceļojumi un pabalsti zinātniekiem	2 106 000	42 120	2 041 000	40 820
38.	Ārzemju ceļojumi pedagogiem			500 000	10 000

42.	Ārzemju ceļojumi un pabalsti gleznotājiem un tēlniekiem	640 000	12 800	535 000	10 700
44.	Ārzemju ceļojumi un pabalsti mūziķiem	185 000	3 700	649 000	12 980
45.	Ārzemju ceļojumi un pabalsti aktieriem	155 000	3 100	80 000	1 600
46.	Dzīves vajadzībām rakstniekiem, aktieriem, mūziķiem un to radniekiem	570 000	11 400		
48.	Stipendijas kultūras darbiniekiem un konservatorijas audzēkņiem	268 000	5 360		
47.	Dažādi pabalsti			240 000	4 800
49.-51.	Prēmijas			250 000	5 000
53.	KF kancelejas izdevumi			225 000	4 500
				255 555(?)	5 100(?) ⁶
Kopā:		28 978 000	579 560	46 798 200	935 964
				46 828 200	936 564⁷
<i>Kultūras vajadzībām kopā:</i>		<i>21 835 000</i>	<i>436 700</i>	<i>27 836 200</i>	<i>556 724</i>
<i>Izglītības u.c. vajadzībām kopā:</i>		<i>7 143 000</i>	<i>142 860</i>	<i>18 962 000</i>	<i>379 240</i>

N.b. Summas, kas 10.1.-33.1. ailēs rakstītas kursīvā sastāda daļu no kādas citas summas (sīkāk sk. attiecīgajās atsaucēs).

Sastādījis autors izmantojot zemāk norādītos avotus:

Dati tabulas 2. slejai ņemti no Kultūras fonds 1.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.-2.lpp.

Dati tabulas 4.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. // VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.102. – 1.-2.lpp.

¹ KF 1921./23.g. pārskatā bibliotēkām piešķirtie pabalsti nav sīkāk sadalīti "tautas bibliotēkām", "skolu bibliotēkām" u.c. bibliotēkām.

² KF 1921./23.g. pārskatā Bērnu dārziem paredzētie pabalsti 342 000 Latvijas rbļ. (6 840 latu) apmērā bija iekļauti privātskolām paredzēto līdzekļu budžeta sadaļā, t.i., šī summa bija daļa no privātskolām kopumā paredzētajiem 1 597 000 Latvijas rubļiem (31 940 latiem), bet 1923./24.g. bērnu dārziem paredzētie pabalsti bija atsevišķā budžeta sadaļā.

³ KF 1921./23.g. pārskatā minēts, ka "Arodu biedrībām" kopumā piešķirti 453 000 Latvijas rubļu, t.i., 9 060 latu (sk. *Kultūras fonds 1.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.lpp.*), taču saskaitot pārskatā visām 6 biedrībām piešķirtās summas kopā sanāk, ka arodbiedrībām šajā laikā piešķirts 455 000 Latvijas rbļ., t.i., 9 100 latu.

⁴ Pabalsti, kas 1921./23.g. KF pārskatā bija iekļauti sadaļā "Izglītības biedrībām un klubiem pilsētās", 1923./24.g. pārskatā bija iekļauti sadaļās: "Kultūras veicinošām biedrībām provincēs" un "Kultūru veicinošām biedrībām Rīgā".

⁵ KF 1921./23.g. pārskata sadaļā "Lauku biedrībām" nebija sīkāk norādīts – kādiem mērķiem un cik daudz līdzekļu piešķirts.

⁶ KF 1923./24.g. pārskatā minēts, ka KF kancelejas izdevumi bijuši 225 000 Latvijas rbļ. t.i., 4 500 latu (sk. *VV. – 1924.g. 7.maijs. – Nr.102. – 2.lpp.*), taču grāmatā "Kultūras fonds 1920—1928" minēts, ka kancelejas izdevumi šajā gadā bijuši 5 100 latu t.i. 255 000 Latvijas rbļ. apmērā (sk. *Kultūras fonds 1920—1928. – 27.lpp.*), t.i., par 30 000 Latvijas rbļ (600 latiem) lielāki (sk. *arī 7.atsauci*).

⁷ Pārskatā par KF pabalstiem 1923./24.g. ir minēts, ka šā budžeta gada KF piešķirto pabalstu kopsomma ir 46 828 200 Latvijas rubļu (sk. *VV. – 1924.g. 7.maijs. – Nr.102. – 2.lpp.*), t.i., 936 564 latu, taču saskaitot visas KF 1923./24.g. pārskatā minētās summas, to kopsomma sanāk 46 798 200 Latvijas rbļ. (935 964 latu), t.i., par 30 000 Latvijas rbļ. (600 latiem) mazāka. Tā kā KF kancelejas izdevumi iespējams bijuši par 30 000 Latvijas rbļ. (600 latiem) lielāki (sk. *6.atsauci*) nekā norādīts pārskatā (t.i., pārskatā "255 000" vietā drukāts "225 000"), tad KF 1923./24.g. izdevumu kopsomma pārskatā visticamāk minēta pareizi, t.i., 46 828 200 Latvijas rubļu (936 564 latu).

**3.tabula. Kultūras fonda piešķirtie pabalsti tautas konservatorijām,
mūzikas kolām u.c. kultūras mācību iestādēm 1921. - 1932.g.**

(sk. šā pielikuma 1.tabulas 11.1. aili).

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr.	<i>Piešķirtā pabalsta mērķis</i>	1921./23.	1923./24.	1924./25.	1925./26.	1926./27.	1927./28.	1928./29.	1929./30.	1930./31.	1931./32.
p.k.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1.	Āgenskalna tautas konservatorijai	—	—	—	—	—	—	2 200	1 000	1 000	1 250
2.	Bauskas tautas konservatorijai	—	—	—	—	—	—	1 000	1 500	—	1 000
3.	Jelgavas tautas konservatorijai	11 500	—	2 000	3 500	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	4 750
4.	Latgales tautas konservatorijai Daugavpilī	—	6 000	6 000	5 000	5 000	5 000	7 500	5 000	5 000	5 000
5.	Latvijas tautas konservatorijai Rīgā	—	—	—	—	—	2 000	5 500	3 500	5 000	4 750
6.	Liepājas tautas konservatorijai	—	1 000	2 000	4 500	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	4 750
7.	Tukuma tautas konservatorijai	—	—	—	—	—	—	1 500	1 500	—	—
8.	Ventspils tautas konservatorijai	—	—	—	—	—	—	3 000	1 500	1 500	1 750
9.	Cēsu mūzikas skolai	—	—	—	—	1 000	2 000	2 000	2 000	1 500	1 500
10.	Jelgavas mūzikas skolai	—	—	—	—	500	—	—	—	—	—
11.	Rēzeknes mūzikas skolai	—	—	—	—	—	—	—	2 000	1 500	1 500
12.	Valmieras mūzikas skolai ¹	2 100	—	1 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	1 500	1 500
13.	E.Vīgnera fonoloģijas institūtam	—	1 500	1 000	—	2 500	1 500	7 000	2 500	2 500	2 500
14.	M.Vīgnereres-Grīnbergas dziedāšanas studijai	—	—	—	—	1 000	500	1 000	—	—	—
15.	Latvijas mūzikas veicināšanas biedrības studijai	—	—	—	—	3 500	—	—	—	—	—
16.	A.Ašmanes ritmiskās vingrošanas skolai	—	1 500	2 000	—	—	500	1 000	—	—	—
17.	B.Vīgneres ritmikas skolai ²	—	—	1 000	—	—	500	1 000	—	—	—
18.	Latvju dramatiskiem kursiem	—	—	1 000	—	1 000	1 500	1 000	—	—	—
19.	Liepājas mākslas amatniecības skolai	—	—	—	—	1 000	—	2 000	—	—	—
20.	E.Plāts mākslas amatniecības kursiem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	750
21.	P.Tilts mākslas amatniecības kursiem	—	—	—	—	—	—	1 500	—	—	750
22.	Latvijas kultūras veicināšanas b-bas mākslas skolai / vakarskolai ³	2 000	1 500	—	—	—	—	—	—	—	—
23.	Rīgas latgaliešu kultūras veicināšanas b-bas pamatskolai	—	1 000	—	—	—	—	—	—	—	—
24.	Mākslas podniecībai	2 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kopā:		17 600	12 500	16 000	15 000	27 500	25 500	49 200	32 500	29 500	31 750

Sastādījis autors izmantojot zemāk norādītos avotus:

Dati tabulas 2.slejai ņemti no: Kultūras fonds 1.XII 21. – 9.I 23. / Sadaļa: "Privātskolām" // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.lpp.

(Pārskatā summas minētas Latvijas rubļos. Šajā tabulā summas pārrēķinātas latos pēc 1923.g. janvārī noteiktā oficiālā kursa: 1 lats = 50 Latvijas rubļu).

Dati tabulas 3.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. / Sadaļa: "Privātskolām" // VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.lpp.

(Pārskatā summas minētas Latvijas rubļos. Šajā tabulā summas pārrēķinātas latos pēc tā laika oficiālā kursa: 1 lats = 50 Latvijas rubļu).

Dati tabulas 4.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1924.g. 1.aprīļa līdz 1925.g. 1.aprīlim. / Sadaļa: "Privātskolām" // VV. – 1925.g. 12.jūnijs. – Nr.128. – 1.lpp.

Dati tabulas 5.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim. / Sadaļa: "Privātskolām" // VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 1.lpp.

Dati tabulas 6.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. / Sadaļa: "Privātskolām" // VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 2.lpp.

Dati tabulas 7.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. / Sadaļa: "Dažādām citām mācību iestādēm" // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 3.lpp.

Dati tabulas 8.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. / Sadaļa: "Dažādām citām mācību iestādēm" // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.lpp.

Dati tabulas 9.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. / Sadaļa: "Dažādām citām mācību iestādēm" // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 2.lpp.

Dati tabulas 10.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. / Sadaļa: "Dažādām citām mācību iestādēm" // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 1.lpp.

Dati tabulas 11.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem no 1931.g. 1.aprīļa līdz 1932.g. 1.aprīlim. / Sadaļa: "Dažādām citām mācību iestādēm" // VV. – 1933.g. 18.maijs. – Nr.110. – 2.lpp.

¹ KF 1921./23.g. pārskatā šis pabalsts bija paredzēts "Valmieras mūzikas skolai un Pārdaugavas kursiem".

² KF 1924./25.g. pārskatā šīs skolas nosaukums minēts: "B.Vīgneres estēt. fiz. audz. skolai"; 1927./28.g. un 1928./29.g. pārskatos: "B.Vīgneres ritmikas skolai".

³ KF 1921./23.g. pārskatā minēta "Latv. kult. veic. biedr. mākslas skola"; 1923./24.g. pārskatā: "Latvijas kultūras veicināšanas biedrības vakara skola".

4.tabula. Kultūras fonda piešķirtie pabalsti ārpuskolas kultūras organizācijām 1926. - 1932.g.
(sk. šā pielikuma 1.tabulas 26.1. aili).

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr.	<i>Piešķirtā pabalsta mērķis</i>	1926./27.	1927./28.	1928./29.	1929./30.	1930./31.	1931./32.	
p.k.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
1.	Latgales kultūras biedrībai "Gaisma" (Višķu pag.; Naujenes pag.)	—	—	—	—	500	800	
2.	Latgales kultūras veicināšanas biedrībai "Jaunā Straume" Rēzeknē	4 000	5 000	8 000	4 000	4 000	3 500	
3.	Latgales romas katoļu kultūras veicināšanas biedrībai "Saule" Daugavpilī	6 000	6 000	9 500	5 000	5 000	4 000	
4.	Ludzas latgaļu kultūras veicināšanas biedrībai	4 000	4 000	5 000	3 000	3 000	2 500	
5.	Ludzas krievu kultūras veicināšanas biedrībai	—	—	—	—	200	—	
6.	Baltkrievu kultūras izglītības biedrībai "Prosveta"	—	—	—	—	250	—	
7.	Krievu kultūras izglītības biedrību Latvijā centrālai savienībai	—	1 000	2 800	—	—	—	
8.	Latvijas kultūras veicināšanas biedrībai	6 000	6 000	14 000	5 000	5 000	4 000	
9.	Zemgales kultūras veicināšanas biedrībai (Jelgavā)	1 000	—	—	—	1 500	1 500	
10.	Daugavpils novada dziesmu mūzikas svētkiem	—	—	—	2 000	—	—	
11.	Jēkabpils apkārtnes dziesmu svētkiem	—	—	—	500	—	—	
12.	Jelgavas filharmonijai	—	—	—	—	—	2 000	
13.	Liepājas filharmonijai	—	<i>Sk. šā pielikuma 5.tabulas 16., 19., 29. ailes</i>		7 000	8 000	7 500	
14.	Rīgas simfoniskajam orķestrim				7 000	8 000	7 500	
15.	Izglītības ministrijai filmai				—	500	—	
16.	Iekšlietu ministrijai filmai	—	—	—	—	2 000	—	
Kopā:		21 000	22 000	39 300	33 500	37 950	33 300	

Sastādījis autors izmantojot zemāk norādītos avotus:

Dati tabulas 2.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 3.lpp.

Dati tabulas 3.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 4.lpp.

Dati tabulas 4.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 3.lpp.

Dati tabulas 5.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 3.lpp.

Dati tabulas 6.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 3.lpp.

Dati tabulas 7.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem no 1931.g. 1.aprīļa līdz 1932.g. 1.aprīlim. // VV. – 1933.g. 18.maijs. – Nr.110. – 2.-3.lpp.

5.tabula. Kultūras fonda piešķirtie pabalsti dažādām kultūras organizācijām 1924. - 1929.g.

(sk. šā pielikuma 1.tabulas 27.1. aili).

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr. p.k.	Piešķirtā pabalsta mērķis	1924./25.	1925./26.	1926./27.	1927./28.	1928./29.
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	Kurzemes provinālmuzejam (Jelgavā)	1 000	—	No 1926./27.g. muzeji bija atsevišķā KF budžeta sadaļā (sk. 3.11.pielikumu).		
2.	Skolu muzejam	1 000	—			
3.	Kurzemes muzeja biedrībai (Liepājā)	—	2 500			
4.	Latvijas bibliotekāru biedrībai	—	2 600	400	—	—
5.	V.Ķuzes fabrikas darbinieku bibliotēkas komisijai	—	—	—	500	—
6.	Rīgas latviešu b-bas Brīvzemnieka rakstu komisijai	—	—	1 000	—	—
7.	Grāmatu Nedēļas rīcības komitejai	—	—	—	—	3 000
8.	Izglītības ministrijai Jaunatnei kaitīgas literatūras apkarošanas komisijai	—	—	—	—	1 000
9.	Brāļu kapu komitejai	—	1 500	4 000	4 000	15 500
10.	Blaumaņa pieminekļa komitejai	—	—	—	1 000	—
11.	V.Olava pieminekļa komitejai	—	—	1 000	—	—
12.	N.Alunāna, A.Bžezinskas, A.Deglava un J.Poruka kapa pieminekļiem	—	—	—	—	4 800
13.	Izglītības ministrijai Stokholmas izstādei	—	—	—	2 000	—
14.	Izglītības ministrijai teātra izstādei Helsinkos	—	—	—	—	3 500
15.	Latvijas teātra biedrībai	—	1 000	—	—	—
16.	Rīgas simfoniskajam orķestrim	—	6 000	1 500	2 000	20 000
17.	T.Reitera korim	—	10 000	—	3 080	—
18.	Vīru dubultkvartetam "Latvija"	—	—	400	—	—
19.	Liepājas filharmonijai	—	—	—	3 500	15 000
20.	Rubinšteina vārdā nosauktajai Rīgas filharmonijas b-bai	—	—	—	—	100
21.	Izglītības ministrijai prof. Feiringa dziedāšanas kursiem	—	—	3 500	—	—
22.	LU studentu dziedāšanas b-bai "Dziesmu vara"	—	—	—	1 000	—
23.	Latvijas mūzikas veicināšanas biedrībai	—	1 500	750	—	—
24.	Latgales jaunatnes dziesmu svētku rīcības komitejai	—	2 500	—	—	—
25.	K.Valdemāra svētku komitejai	—	1 000	—	—	—
26.	Sabiedrībai "Baltars"	—	—	2 000	1 000	2 000
27.	Neatkarīgo mākslinieku vienībai	—	—	500	—	1 000
28.	Latv. kultūras biedrībai	—	—	—	2 000	8 000
29.	Izglītības ministrijai kinouzņēmumiem / filmām	—	—	1 000	3 310	4 500
Kopā:		2 000	28 600	16 050	23 390	78 400

Sastādījis autors izmantojot zemāk norādītos avotus:

Dati tabulas 2.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1924.g. 1.aprīļa līdz 1925.g. 1.aprīlim. // VV. – 1925.g. 12.jūnijs. – Nr.128. – 3.lpp.

Dati tabulas 3.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim. // VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 2.lpp.

Dati tabulas 4.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 3.lpp.

Dati tabulas 5.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 4.-5.lpp.

Dati tabulas 6.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 3.lpp.

3.9.pielikums

Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzībai, saglabāšanai un pētīšanai 1921.—1932.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr. p.k.	Piešķirtā pabalsta mērķis <i>1</i>	1921./23.	1923./24.	1924./25.	1925./26.	1926./27.	1927./28.	1928./29.	1929./30.	1930./31.	1931./32.
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Folkloras krātuvei - folkloras vākšanai ¹	—	—	3 000	1 800	3 000	6 500	5 000	3 500	5 500	4 000
2.	Pieminekļu valdei - pilskalnu aprakstu un plānu izdošanai	—	—	3 000	—	3 000	—	3 000	—	—	—
3.	K.Barona biedrībai tautas gara mantu vākšanai ²	—	—	1 200	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	—	—
4.	Latvijas fotogrāfu biedrībai - etnogrāfisku attēlu vākšanai	2 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5.	Senatnes pētītāju biedrībai (Brastiņa savākto materiālu iespiešanai un Broces zīmējumu izdošanai).	4 000	—	3 000	—	4 000	3 000	6 930	—	—	—
6.	Dzimtenes senatnes pētītāju pulciņam	400	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7.	Grāmatu izdevniecībai "Latvju kultūra" teiku vākšanai	—	—	1 000	—	—	—	—	—	—	—
8.	Cand.phil. A.Bērzkalnei folkloras materiālu vākšanai	—	1 000	—	—	—	—	—	—	—	—
9.	P.Birkertam tautas tradīciju vākšanai	—	—	—	—	—	1 000	—	—	1 000	—
10.	M.Celmiņam un P.Stradam tautas dziesmu un teiku vākšanai	—	1000	—	—	—	—	—	—	—	—
11.	Prof. M.Ebertam arheoloģiskajiem izrakumiem un pētījumiem	—	2 000	2 000	—	—	—	—	—	—	—
12.	Rakstniekam A.Ersam tautas dziesmu melodiju vākšanai Latgalē	—	400	—	—	—	—	—	—	—	—
13.	J.Fridriham krievu tautas gara mantu vākšanai Latgalē	—	—	—	—	600	—	—	300	—	—
14.	K.Jansonam tautas gara mantu krāšanai	—	760	—	—	—	—	—	—	—	—
15.	J.Janševskim Kursas valodas un etnogrāfijas pētīšanai	—	—	—	—	—	—	500	—	—	—
16.	Etnogrāfam J.Lapiņam seno latviešu kultūras mantu vākšanai	2 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—

17.	E.Melngailim tautas dziesmu meldīju vākšanai	—	—	—	—	—	—	—	700	—	—
18.	E.Paeglem mordvinu, rutēņu un rumāņu arheoloģisko un etnogrāfisko mantu pētīšanai	—	—	—	—	700	—	—	—	—	—
19.	A.Stālam un Z.Lancmanim grāmatas sarakstīšanai par mūsu dzimtenes kultūras un dabas pieminekļiem	900	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20.	Prof. P.Šmitam etnogrāfisku materiālu vākšanai un etnogrāfiskiem pētījumiem	720	1 000	1 000	1 000	1 000	2 000	2 000	1 000	1 000	700
21.	Prof. P.Šmitam tautas gara mantu vākšanai Latgalē	—	—	500	—	—	—	—	—	—	—
22.	Dr. Phil. J.Zēveram kultūrvēsturisku pētījumu izdošanai	—	—	—	1 000	—	—	—	—	—	—
23.	Filologu biedrībai Arheoloģiskai sekcijai	—	—	—	—	—	—	—	1 000	1 000	700
24.	Krievu folkloras komisijai	—	—	—	—	—	—	—	1 000	500	—
Kopā:		10 020	6 160	14 700	4 800	13 300	13 500	18 430	8 500	9 000	5 400

Sastādījis autors izmantojot zemāk norādītos avotus:

Dati tabulas 2.slejai ņemti no Kultūras fonds 1.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.-2.lpp. (*pārskatā summas dotas Latvijas rubļos, tādēļ tabulā tās pārrēķinātas latos*); Kultūras fonds 1920—1928. – 175.-215.lpp.

Dati tabulas 3.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. // VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.102. – 1.-2.lpp. (*pārskatā summas dotas Latvijas rubļos, tādēļ tabulā tās pārrēķinātas latos*); Kultūras fonds 1920—1928. – 175.-215.lpp.

Dati tabulas 4.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1924.g. 1.aprīļa līdz 1925.g. 1.aprīlim. // VV. – 1925.g. 13.jūnijs. – Nr.129. – 1.-2.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 175.-215.lpp.

Dati tabulas 5.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim. // VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 2.-3.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 175.-215.lpp.

Dati tabulas 6.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 3.lpp.; turpat, 20.maijs. – Nr.111. – 1.-2.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 175.-215.lpp.

Dati tabulas 7.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 4.-5.lpp.; turpat, 30.maijs. – Nr.118. – 3.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 175.-215.lpp.

Dati tabulas 8.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 4.-5.lpp.

Dati tabulas 9.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 3.lpp.

Dati tabulas 10.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 3.lpp.

Dati tabulas 11.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem no 1931.g. 1.aprīļa līdz 1932.g. 1.aprīlim. // VV. – 1933.g. 18.maijs. – Nr.110. – 3.lpp.

¹ "Kultūras fonds 1920—1928." minēts, ka 1924./25.g. Folkloras krātuvei piešķirts 3 000 latu "folkloras vākšanai" (*sk. Kultūras fonds 1920—1928. – 177.lpp.*), taču VV publicētajā Pārskatā par KF pabalstiem 1924./25.g. nav minēts, ka Folkloras krātuvei šajā gadā vispār no fonda būtu piešķirti kādi līdzekļi. Iespējams, ka Folkloras krātuvei bija paredzēti tie 3 000 latu, kas pārskata VII grupas "Grāmatu izdošana" 2.sadaļā "Pabalsts izdevējiem" minēti ar nosaukumu "Latvijas pētījumos savākto materiālu izdošanai" (*sk. VV. – 1925.g. 13.jūnijs. – Nr.129. – 1.lpp.*).

² KF 1928./29.g. pārskatā šie Ls.1 000 bija paredzēti "K.Barona b-bai un Folkloras krātuvei".

3.10.pielikums

Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas Valsts arhīvam un arhīvu pētīšanai 1926.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr. p.k.	Piešķirtā pabalsta mērķis <i>1</i>	1926./27.	1927./28.	1928./29.	1929./30.	1930./31.	1933./34.	1934./35.
		2	3	4	5	6	7	8
1.	Valsts arhīvam	4 900 ¹	—	1 500 ²	—	—	Ziņu nav	Ziņu nav
2.	Rīgas vēstures un senatnes pētītāju biedrībai Rēveles arhīva pētīšanai	—	600	—	—	—		
3.	Latvijas Vēstures pētīšanas biedrībai bijušā Krievijas policijas departamenta arhīvu materiālu iegūšanai un materiāliem par 1905.g.	—	1 000	—	500	—		
4.	Prof. A.Tentelim Zviedrijas arhīvu pētīšanai	—	3 000	—	4 000	—		
5.	Prof. L.Arbuzovam Vatikāna arhīva pētīšanai ³	4 000	4 000	4 000	3 000	3 000		
6.	Dr.phil. A.Baueram Rēveles pilsētas un Karalauču arhīvu pētīšanai	1 000	—	1 500	—	—		
7.	B.Brežgo arhīvu pētīšanai	600	— ⁴	—	—	400		
8.	A.Švābem Stokholmas un Polijas arhīvu pētīšanai	1 000	—	—	—	1 800		
9.	A.Feiereicenam bijušā Rīgas bīskapu arhīva pētīšanai	—	650	—	—	—		
10.	J.Zēveram senu literārisku pieminekļu vākšanai	—	750	—	—	—		
11.	Prof. A.Spekem Polijas arhīvu pētīšanai	—	—	2 500	2 500	2 000		
12.	Prof. E.Blesem Karalauču arhīvu pētīšanai	—	—	1 500	—	—		
13.	J.Juškevičam Vācijas arhīvu pētīšanai	—	—	—	—	800		
Kopā:		11 500	10 000	11 000	10 000	8 000	5 000	10 000

Sastādījis autors izmantojot zemāk norādītos avotus:

Dati tabulas 2.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 20.maijs. – Nr.111. – 1.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 186., 191., 193., 195., 211.lpp.

Dati tabulas 3.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 30.maijs. – Nr.118. – 3.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 183., 187., 191., 198., 215.lpp.

Dati tabulas 4.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 4.lpp.

Dati tabulas 5.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 3.lpp.

Dati tabulas 6.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 3.lpp.

Dati tabulas 7.slejai ņemti no Kultūras fonda budžeta 1933./34. budžeta gadam. // VV. – 1933.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.lpp.

Dati tabulas 8.slejai ņemti no Kultūras fonda budžeta 1934./35. budžeta gadam. // VV. – 1934.g. 16.maijs. – Nr.107. – 2.lpp.

¹ KF 1926./27.g. pārskatā minēts, ka Valsts arhīvam piešķirts 3 400 latu sadaļā "Arhīvu pētīšana" un 1 500 latu sadaļā "Grāmatu izdošana" (*sk. VV. – 1927.g. 20.maijs. – Nr.111. – 1.lpp.*), t.i., kopā 4 900 latu. Grāmatā "Kultūras fonds 1920—1928" fiksēts, ka arhīvam piešķirtais 2 400 latu pabalsts "Viļņas arhīva dok. krājuma iegūšanai" 1927.g. 1.novembrī "anulēts un piespriests B.Brežgo" (*sk. Kultūras fonds 1920—1928. – 186.lpp.*). Tas nozīmē, ka piešķirtajiem 4 900 latiem faktiski šajā gadā Valsts arhīvs apguvis tikai 2 500 latu.

² KF 1928./29.g. pārskata sadaļā "Arhīvu pētīšanai Latvijas lietās" Valsts arhīvam bija paredzēts 500 latu liels pabalsts, bet sadaļā "Grāmatu izdošanai" – 1 000 latu pabalsts (*sk. VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 4.lpp.*), t.i., kopā 1 500 latu.

³ KF 1930./31.g. pārskatā minēts, ka 3 000 latu piešķirti "Vatikāna arhīva pētīšanai", taču nav minēts, vai summa piešķirta L.Arbuzovam, vai kādam citam (*sk. VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 3.lpp.*).

⁴ 1927./28.g. B.Brežgo tika piešķirta daļa no summas (Ls.2 400), kas iepriekšējā budžeta gadā bija piešķirta Valsts arhīvam (*sk. 1.atsauci*). KF 1927./28.g. pārskatā šī summa neparādās - visticamāk tādēļ, ka tā bija nevis no jauna piešķirta summa, bet gan iepriekš piešķirtas summas pārdalīšana.

3.11.pielikums

Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas muzejiem 1923.—1932.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr.	Piešķirtā pabalsta mērķis	1923./24.	1924./25.	1925./26.	1926./27.	1927./28.	1928./29.	1929./30.	1930./31.	1931./32.
p.k.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Valsts vēsturiskam muzejam - latviešu senākās kultūras mantu pirkšanai	3 000	—	—	2 000	2 000	3 300	—	—	—
2.	Skolu muzejam - diapozitīviem	—	1 000	—	1 000	—	—	—	—	—
3.	Cēsu Latvijas senatnes pētniecības biedrības nodaļai muzejam	—	—	—	—	500	—	—	—	1 000
4.	Rēzeknes pilsētas skolu valdei - Skolu muzejam	—	—	—	1 000	—	—	—	—	500
5.	Viestura savienībai Jelgavā muzejam	—	—	—	1 000	—	—	—	—	—
6.	Latvijas arodbiedrību centrālajam birojam - Darba muzejam	—	—	—	—	1 500	5 000	2 000	2 000	2 000
7.	Dabas pētniecības biedrībai (Naturforscher - Verein) - muzejam	—	—	—	1 500	1 500	1 500	—	200	—
8.	Latvijas dabaszinātņu biedrībai - Dabas muzejam ¹	—	2 000	2 000	1 500	1 500	1 500	1 000	1 000	750
9.	Kurzemes muzeja biedrībai Liepājā - muzeja iekārtai un uzturēšanai	1 500	—	2 500	2 000	2 500	2 500	2 000	2 000	2 000
10.	Kurzemes provinciālmuzejam Jelgavā	—	1 000	—	1 000	1 000	1 000	200	—	—
11.	Ludzas latgaļu kultūras veicināšanas biedrībai - mājas pirksanai muzeja ierīkošanai ²	2 000	—	—	—	—	—	—	—	—
12.	Latvijas teātra biedrībai - Teātra muzejam ³	1 000	—	1 000	1 500	2 000	5 000	2 000	2 000	2 000
13.	Latvijas vēstures pētniecības biedrībai - Revolūcijas muzejam	—	—	—	1 000	1 000	2 500	1 000	1 000	1 000
14.	Latvijas skolotāju savienībai Pedagoģiskajam muzejam	—	—	—	—	—	5 000	2 000	2 000	2 000
15.	Ilūkstes apriņķa (1931./32.g. arī Daugavpils apr.) skolotāju arodnieciskai biedrībai muzejam	—	—	—	—	—	600	—	—	400
16.	Latvijas senatnes pētniecības biedrības Talsu nodaļai muzejam	—	—	—	—	—	500	—	—	—
17.	Rīgas vēstures un senatnes pētnētāju biedrībai Doma muzejam	—	—	—	—	—	—	—	2 000	1 000
18.	Zemgales muzejam Jelgavā	—	—	—	—	—	—	—	1 000	1 000
Kopā:		7 500	4 000	5 500	13 500	13 500	28 400	10 200	13 200	13 650

Sastādījis autors izmantojot zemāk norādītos avotus:

Dati tabulas 2.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. // VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.-3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.102. – 1.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 179., 181., 185., 186.lpp.

Dati tabulas 3.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1924.g. 1.aprīļa līdz 1925.g. 1.aprīlim. // VV. – 1925.g. 12.jūnijs. – Nr.128. – 1., 3.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 176., 179., 184.lpp.

Dati tabulas 4.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim. // VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 1.-2.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 176., 179., 185.lpp.

Dati tabulas 5.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 2., 3.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 167., 173., 176., 179., 184.-187.lpp.

Dati tabulas 6.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 4.lpp.; Kultūras fonds 1920—1928. – 153., 175.-176., 179., 185.-187.lpp.

Dati tabulas 7.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 3.lpp.

Dati tabulas 8.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 3.lpp.

Dati tabulas 9.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 3.lpp.

Dati tabulas 10.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1931.g. 1.aprīļa līdz 1932.g. 1.aprīlim. // VV. – 1933.g. 18.maijs. – Nr.110. – 3.lpp.

¹ KF 1924./25.g. pārskatā minēts tikai tas, ka Latvijas dabas zin. mīļ. biedrībai piešķirts 3 500 latu (*sk. VV. – 1925.g. 12.jūnijs. – Nr.128. – 1.lpp.*), taču grāmatā "Kultūras fonds 1920—1928" precizēts, ka 1924./25.g. no šiem līdzekļiem muzejam bija paredzēts tikai 2 000 latu, pārējie 1 500 latu – žurnāla izdošanai (*sk. Kultūras fonds 1920—1928. – 176.lpp.*); KF 1926./27.g. pārskatā minēts, ka Latvijas dabaszinātņu biedrībai piešķirts 1 500 latu (*sk. VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 2.lpp.*), taču grāmatā "Kultūras fonds 1920—1928" precizēts, ka šie līdzekļi paredzēti muzejam (*sk. Kultūras fonds 1920—1928. – 176.lpp.*).

² KF 1923./24.g. pārskatā minēts tikai tas, ka Ludzas latg. kult. veic. biedrībai piešķirts 100 000 Latvijas rubļu, t.i., 2 000 latu (*sk. VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.lpp.*), taču grāmatā "Kultūras fonds 1920—1928" precizēts, ka šie līdzekļi paredzēti "mājas pirkšanai, muzeja ierīkošanai" (*sk. Kultūras fonds 1920—1928. – 181.lpp.*).

³ KF 1923./24.g. pārskatā minēts tikai tas, ka Latv. teātra biedrībai piešķirts 50 000 Latvijas rubļu, t.i., 1 000 latu (*sk. VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 3.lpp.*), taču grāmatā "Kultūras fonds 1920—1928" precizēts, ka šie līdzekļi paredzēti "bibliotēkai, muzejam" (*sk. Kultūras fonds 1920—1928. – 185.lpp.*); KF 1925./26.g. pārskatā minēts, ka Latv. teātra biedrībai piešķirts 1 000 latu (*sk. VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 2.lpp.*), taču grāmatā "Kultūras fonds 1920—1928" precizēts, ka šie līdzekļi paredzēti Teātra muzejam (*sk. Kultūras fonds 1920—1928. – 185.lpp.*).

3.12.pielikums

Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas grāmatu un "muzikāliju"¹ izdošanai 1921.—1932.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr. p.k.	Piešķirtā pabalsta mērķis	1921./23.	1923./24.	1924./25.	1925./26.	1926./27.	1927./28.	1928./29.	1929./30.	1930./31.	1931./32.	1932./33.	1933./34.	1934./35.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Pabalsti autoriem	11 420	8 900	25 800	14 700	26 150	31 100	49 040	19 225,90	30 890	12 200	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
2.	Pabalsti izdevējiem	44 000	43 100	82 800 ²	122 280,80	159 800	85 194	127 340	68 474,10	52 670	44 650			
3.	<i>t.sk. dažādu izdevumu iegādāšanai bibliotēkām³</i>	—	—	—	—	—	—	5 130	13 750	10 450	6 900			
4.	<i>t.sk. Latviešu konversācijas vārdnīcas iegādāšanai bibliotēkām⁴</i>	—	—	—	—	—	—	20 000	7 000	21 000	28 000			
5.	Žurnālu abonēšanai bibliotēkām ⁵	—	—	—	50 000	77 700	60 906	64 500,43	76 710	59 929	46 925	5 500	13 300	14 400
6.	Manuskriptu iegūšanai ⁶	9 540	4 100	2 900	5 600	1 200	3 300	3 000	—	—	3 000	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
7.	Muzikāliju izdošanai ⁷	—	—	15 000	4 900	2 700	5 000	5 000	1 000	6 200	—			
Kopā:		64 960	56 100	126 500	147 480,80	189 850	185 500	248 880,43	164 410	164 489	131 775	49 000	85 000	110 000
<i>t.sk. bibliotēkām kopā:</i>		—	—	—	50 000	77 700	60 906	89 630,43	97 460	91 379	81 825	ziņu nav		
Kopā (neskaitot bibliotēkām):		64 960	56 100	126 500	97 481	112 150	124 594	159 250	66 950	73 110	49 950	ziņu nav		

N.b. Summas, kas 3.-7.ailēs rakstītas kursīvā sastāda daļu no kādas citas summas (sīkāk sk. attiecīgajās atsaucēs); pelēkajās ailēs rakstītās summas KF pārskatos nebija iekļautas "Grāmatu un muzikāliju izdošanai" paredzētajās pabalstu sadaļās.

Sastādījis autors izmantojot zemāk norādītos avotus:

Dati tabulas 2.slejai ņemti no: Kultūras fonds I.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 2.lpp.

Dati tabulas 3.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. // VV. – 1924.g. 7.maijs. – Nr.102. – 1.lpp.

Dati tabulas 4.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1924.g. 1.aprīļa līdz 1925.g. 1.aprīlim. // VV. – 1925.g. 13.jūnijs. – Nr.129. – 1.lpp.

Dati tabulas 5.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim. // VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 3.lpp.; turpat, 7.maijs. – Nr.100. – 1.lpp.

Dati tabulas 6.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 20.maijs. – Nr.111. – 1.-2.lpp.

Dati tabulas 7.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 30.maijs. – Nr.118. – 3.lpp.

Dati tabulas 8.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 4.lpp.

Dati tabulas 9.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 3.lpp.

Dati tabulas 10.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 3.lpp.

Dati tabulas 11.slejai ņemti no Pārskats par Kultūras fonda pabalstiem no 1931.g. 1.aprīļa līdz 1932.g. 1.aprīlim. // VV. – 1933.g. 18.maijs. – Nr.110. – 3.lpp.

Dati tabulas 12.slejai ņemti no Kultūras fonda budžets 1932./33. gadam. // VV. – 1932.g. 27.maijs. – Nr.116. – 1.lpp.

Dati tabulas 13.slejai ņemti no Kultūras fonda budžets 1933./34. gadam. // VV. – 1933.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.lpp.

Dati tabulas 14.slejai ņemti no Kultūras fonda budžets 1934./35. gadam. // VV. – 1934.g. 16.maijs. – Nr.107. – 2.lpp.

¹ Pielikumā attēlota KF 1921./23. – 1929./30.g. pārskatu sadaļās "Grāmatu izdošana" un "Muzikāliju izdošana" esošā informācija, un KF 1930./31. – 1931./32.g. pārskatu sadaļā "Grāmatu un muzikāliju izdošana" esošā informācija.

² KF 1924./25.g. pārskatā Grāmatu izdošanas sadaļai "Pabalsts izdevējiem" minēta kopsomma 81 800 latu, taču saskaitot kopā visas šajā sadaļā minētās summas sanāk 82 800 latu.

³ Ar 1928./29.g. KF pārskatu sadaļā "Pabalsti izdevējiem" parādījās pabalsti, kas bija paredzēti dažādu preses izdevumu "iegādāšanai bibliotēkām", t.i., šie pabalsti attiecināmi ne tikai uz grāmatu izdošanu, bet arī uz bibliotēku vajadzībām piešķirtajiem pabalstiem.

⁴ KF 1928./29. – 1929./30.g. pārskatos pabalsti "Latviešu konversācijas vārdnīcas iegādāšanai bibliotēkām" bija iekļauti pārskatu sadaļā "Pabalsti izdevējiem", t.i., Konversācijas vārdnīcas iegādāšanai paredzētie izdevumi sastādīja daļu no izdevējiem paredzēto pabalstu summas; no 1930./31.g. KF pārskatos Konversācijas vārdnīcas iegādāšanai paredzētie līdzekļi bija iekļauti sadaļā: "Bibliotēkām".

⁵ KF 1925./26. – 1926./27.g. pārskatos pabalsti žurnālu abonēšanai bija iekļauti sadaļā "Pabalsti izdevējiem", t.i., žurnālu abonēšanai paredzētie izdevumi sastādīja daļu no izdevējiem paredzēto pabalstu summas; KF 1927./28 – 1928./29.g. pārskatos žurnālu abonēšanai paredzētie izdevumi bija atsevišķā pārskata sadaļā, kas ietilpa grāmatu izdošanai paredzēto pabalstu grupā; no 1929./30.g. KF pārskatos žurnālu abonēšanai paredzētie līdzekļi bija iekļauti sadaļā: "Bibliotēkām".

⁶ KF 1929./30. – 1931./32.g. pārskatos nebija sadaļas "Manuskriptu iegūšana". 1931./32.g. pārskata sadaļā "Pabalsti izdevējiem" bija paredzēti 1 500 latu A.Ģintera un 1 500 latu "Vier Bücher der Landvogtei" manuskriptu iegūšanai, t.i., kopā Ls.3 000.

⁷ KF 1924./25. – 1925./26.g. pārskatos pabalsti "muzikāliju izdošanai" bija fiksēti atsevišķā pārskata sadaļā; KF 1926./27. – 1928./29.g. pārskatos pabalsti "muzikāliju izdošanai" bija iekļauti sadaļā "Grāmatu izdošanai"; KF 1929./30. – 1931./32.g. pārskatos atsevišķa aile "muzikāliju izdošana" nebija, tādēļ "muzikālijām" atvēlēto pabalstu summu noteicis autors, ņemot vērā pārskatu sadaļā "pabalsti autoriem" atrodamo mūzikas darbinieku vārdus.

3.13.pielikums

Kultūras fonda piešķirto pabalstu summas teātriem 1921.—1934.g.

(Summas tabulā norādītas latos)

Nr. p.k.	Piešķirtā pabalsta mērķis 1	1921./23.	1923./24.	1924./25.	1925./26.	1926./27.	1927./28.	1928./29.	1929./30.	1930./31.	1931./32.	1932./33.	1933./34.	1934./35.
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Teātriem Rīgā											67 500	93 000	105 000
2.	Dailes teātrim	16 000	27 000	20 000	28 000	24 000	25 000	100 000	95 000	95 000	92 000			
3.	Intīmam teātrim	—	—	2 000	—	—	—	—	—	—	—			
4.	Mīlgrāvja bezalkohola biedrības "Ziemeļblāzma" teātrim	—	—	—	1 500	1 000	1 500	3 000	3 500	4 000	4 000			
5.	Strādnieku teātrim	—	—	—	—	—	13 000	30 000	35 000	40 000	40 000			
6.	Tornakalna / Pārdaugavas teātrim	—	—	—	1 500	2 600	1 000	3 000	3 500	4 000	4 000			
7.	Nacionālajai operai	—	—	—	—	—	100 000	—	—	—	—			
8.	Baltkrievu teātrim	—	—	—	—	—	600	1 000	—	—	—			
9.	Krievu dramatiskam teātrim Rīgā	—	2 000	1 000	1 500	1 500	1 700	—	—	—	—			
10.	Tautas teātris (krievu) Rīgā	—	—	—	—	1 000	—	—	—	—	—			
11.	Vācu teātrim	2 000	—	4 000	1 500	1 500	1 700	—	—	—	—			
12.	Provinču teātriem	28 500	44 650	50 000	60 000	60 000	63 511,85	144 750	159 700	113 000	108 000	67 500	110 000	135 000
13.	Latgales teātrim Rēzeknē	—	—	—	—	—	—	30 000	30 000	—	—			
14.	Liepājas operai	8 000	26 000	35 000	30 000	20 000	30 000	35 000	—	—	—			8 000
15.	Ceļojošajai operai	—	—	—	—	—	—	10 000	—	—	—			
16.	Ceļojošam teātrim	—	11 624	10 000	12 000	15 000	15 000	30 000	30 000	19 500	19 000			
Kopā:		54 500	111 274	122 000	136 000	126 600	253 011,85	386 750	356 700	275 500	267 000	135 000	203 000	248 000
<i>t.sk. Rīgas teātriem kopā:</i>		<i>18 000</i>	<i>29 000</i>	<i>27 000</i>	<i>34 000</i>	<i>31 600</i>	<i>144 500</i>	<i>137 000</i>	<i>137 000</i>	<i>143 000</i>	<i>140 000</i>	<i>67 500</i>	<i>93 000</i>	<i>105 000</i>
<i>t.sk. citu pilsētu teātriem kopā:</i>		<i>36 500</i>	<i>82 274</i>	<i>95 000</i>	<i>102 000</i>	<i>95 000</i>	<i>108 511,85</i>	<i>249 750</i>	<i>219 700</i>	<i>132 500</i>	<i>127 000</i>	<i>67 500</i>	<i>110 000</i>	<i>143 000</i>

Sastādījis autors izmantojot zemāk minētos avotus:

Dati tabulas 2.slejai ņemti no Kultūras fonds 1.XII 21. – 9.I 23. // VV. – 1923.g. 10.janvāris. – Nr.7. – 1.-2.lpp.

Dati tabulas 3.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem no 1923.g. 9.janvāra līdz 1924.g. 1.aprīlim. // VV. – 1924.g. 6.maijs. – Nr.101. – 2.lpp.

Dati tabulas 4.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1924.g. 1.aprīļa līdz 1925.g. 1.aprīlim. // VV. – 1925.g. 12.jūnijs. – Nr.128. – 1.lpp.

Dati tabulas 5.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1925.g. 1.aprīļa līdz 1926.g. 1.aprīlim. // VV. – 1926.g. 6.maijs. – Nr.99. – 1.lpp.

Dati tabulas 6.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1926.g. 1.aprīļa līdz 1927.g. 1.aprīlim. // VV. – 1927.g. 19.maijs. – Nr.110. – 2.lpp.

Dati tabulas 7.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1927.g. 1.aprīļa līdz 1928.g. 1.aprīlim. // VV. – 1928.g. 25.maijs. – Nr.116. – 3.lpp.

Dati tabulas 8.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1928.g. 1.aprīļa līdz 1929.g. 1.aprīlim. // VV. – 1929.g. 17.maijs. – Nr.109. – 2.lpp.

Dati tabulas 9.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1929.g. 1.aprīļa līdz 1930.g. 1.aprīlim. // VV. – 1930.g. 18.jūnijs. – Nr.134. – 2.lpp.

Dati tabulas 10.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem laikā no 1930.g. 1.aprīļa līdz 1931.g. 1.aprīlim. // VV. – 1931.g. 1.jūnijs. – Nr.118. – 2.lpp.

Dati tabulas 11.slejai ņemti no Pārskata par Kultūras fonda pabalstiem no 1931.g. 1.aprīļa līdz 1932.g. 1.aprīlim. // VV. – 1933.g. 18.maijs. – Nr.110. – 2.lpp.

Dati tabulas 12.slejai ņemti no Kultūras fonda budžeta 1932./33. b. gadam. // VV. – 1932.g. 27.maijs. – Nr.116. – 1.lpp.

Dati tabulas 13.slejai ņemti no Kultūras fonda budžeta 1933./34. b. gadam. // VV. – 1933.g. 17.maijs. – Nr.109. – 1.lpp.

Dati tabulas 14.slejai ņemti no Kultūras fonda budžeta 1934./35. budžeta gadam. // VV. – 1934.g. 16.maijs. – Nr.107. – 2.lpp.

4.1.pielikums

Valsts bibliotēka 1920.—1934.g.

Gads	Gada laikā bibliotēkā iegūto sējumu skaits			No apgrozības izņemtie sējumi	Sējumu kopskaits gada beigās	Lasītāju skaits	Gads. ¹	Apmeklējumu skaits
	Pirkti	Par velti	Kopā					
	1	2	3					
				4	5	6		7
1920.g.	<i>Ziņu nav</i>				<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	1920./21.g.	24 904
1921.g.							1921./22.g.	69 482
1922.g.							1922./23.g.	99 657
1923.g.							1923./24.g.	102 827
1924.g.							1924./25.g.	115 088
1925.g.							1925./26.g.	117 604
1926.g.							1926./27.g.	100 068
1927.g.	4 177	7 677	11 854	27	421 243	4 770	1927./28.g.	93 165
1928.g.	3 815	5 348	9 163	—	430 406	5 148	1928./29.g.	82 629
1929.g.	4 819	5 908	10 727	43	441 090	4 898	1929./30.g.	66 415
1930.g.	4 819	5 941	10 760	—	451 850	4 657	1930./31.g.	59 737
1931.g.	2 042	11 405	13 447	16	465 281	4 778	1931./32.g.	66 298
1932.g.	3 142	9 561	12 703	50	477 934	5 136	1932./33.g.	69 572
1933.g.	435	1 962	2 397	8	480 323	5 422	1933./34.g.	<i>Ziņu nav</i>
1934.g.	2 567	5 464	8 031	57	488 297	4 848	1934./35.g.	

Sastādījis autors izmantojot 1.—6.slejai: LKS. – 124.-125.lpp. un atsaucēs norādītos avotus;

7.slejai (par 1920./21. – 1927./28.g.): IMM. – 1928.g. novembris. – Nr.11. – 440.lpp.;

(par 1928./29. – 1932./33.g.): IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 417.lpp.

¹ Izglītības Ministrijas Mēnešrakstos atrodamie dati par Valsts bibliotēkas lasītāju apmeklējumu skaitu bija doti pa budžeta nevis kalendārajiem gadiem.

² 1921.g. rudenī valsts bibliotēkā „sakoncentrēto grāmatu kopskaitu [...] aprēķina uz 300 000 grāmatām” (sk. Runcis E. *Latvijas Valsts bibliotēka (1919.—1921.g.)*. // IMM. – 1921.g. septembris. – Nr.9. – 953.lpp.; *Valdības iestāžu darbība 1920./21.gadā*. / Izglītības ministrija. // VV. – 1921.g. 17.novembris. – Nr.261. – 12.lpp.).

³ LVVA, 1632.f., 2.apr., 173.l., 50.lp.

4.2.pielikums

1.tabula. Publiskās bibliotēkas Latvijā 1918.—1934.g.

Gads	Publisko bibliotēku skaits					Lasītāju skaits			Bibliotēkās glabāto sējumu kopskaits	Izsniegto sējumu skaits		
	Sabiedrisko organizāciju	Privāt- personu	Kopā	Tajā skaitā:		Laukos	Pilsētās	Kopā		Laukos	Pilsētās	Kopā
				Lauku	Pilsētu							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1918.g. ¹	Ziņu nav	Ziņu nav	192	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1919.g.	Ziņu nav	Ziņu nav	214	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1920.g.	Ziņu nav	Ziņu nav	264	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1921.g.	Ziņu nav	Ziņu nav	337	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1922.g.	Ziņu nav	Ziņu nav	409	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1923.g.	Ziņu nav	Ziņu nav	601	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1924.g. ²	652	54	706	511	195	Ziņu nav	Ziņu nav	97 796	883 846	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1925.g. ³	680	55	735	512	223	Ziņu nav	Ziņu nav	80 848	823 410	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1926.g. ⁴	749	53	802	561	241	Ziņu nav	Ziņu nav	93 431	944 870	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1927.g. ⁵	784	58	842	557	285	Ziņu nav	Ziņu nav	95 256	1 100 363	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1928.g. ⁶	812	59	871	586	285	Ziņu nav	Ziņu nav	105 798	1 225 016	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav
1929.g. ⁷	819	63	882	598	284	44 389 ⁸	108 862	153 251	1 553 171	596 059 ⁹	2 862 323	3 458 382
1930.g. ¹⁰	874	68	942	656	286	45 953	120 605	166 558	1 660 290	594 360	2 980 817	3 575 177
1931.g. ¹¹	895	72	967	659	308	40 814	139 274	180 088	1 714 250	566 161	2 952 244	3 518 405
1932.g. ¹²	888	63	951	640	311	36 028	142 078	178 106	1 743 854	521 907	3 202 842	3 724 749
1933.g. ¹³	891	65	956	636	320	33 755	136 824	170 579	1 827 430 ¹⁴	456 532	3 344 116	3 800 648
1934.g. ¹⁵	946	42	988	654	334	31 956	150 862	182 818	1 952 451 ¹⁶	430 052	3 288 935	3 718 987

N.b. 1) Tabulā nav iekļauti dati par Valsts bibliotēku un mācību iestāžu bibliotēkām.

2) Dati tabulā norādīti par stāvokli uz nākamā gada 1. janvāri, t.i., piem., skaitļi par 1924.g. attēlo stāvokli uz 1925.g. 1.janvāri.

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

2.tabula. Publiskās bibliotēkas Latvijā 1924.—1934.g.

(pēc Latvijas kultūras statistika 1918.—1937.g. esošajiem datiem)

Gads	Publisko bibliotēku skaits					
	Pašvaldību	Sabiedrisko organizāciju	Privātpersonu	Kopā	Tajā skaitā	
					Lauku	Pilsētu
1	2	3	4	5	6	
1924.g.	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	706	511	195
1925.g.	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	735	512	223
1926.g.	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	802	561	241
1927.g.	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	842	557	285
1928.g.	Ziņu nav	Ziņu nav	Ziņu nav	871	586	285
1929.g.	134	693	55	882	598	284
1930.g.	161	720	61	942	656	286
1931.g.	176	728	63	967	659	308
1932.g.	162	726	63	951	640	311
1933.g.	158	730	67	955	636	319
1934.g.	184	711	57	952	649	303

Sastādījis autors izmantojot: LKS. – 119., 120.lpp.

¹ Ziņas par Publisko bibliotēku kopskaitu Latvijā 1918.—1923.g. ņemtas no LKS. – 119.lpp.

² Dati par 1924.g. ņemti no: LSG 1925. – 559.lpp.

³ LSG 1926. – 493.lpp. (Datos nav ieskaitītas Rīgas pilsētas centrālā, Kurzemes muzeja biedrības, un Jonk un Polievka bibliotēkas.)

⁴ LSG 1927. – 69.lpp. (Datos nav ieskaitītas Rīgas pilsētas centrālā, Kurzemes muzeja biedrības, un Jonk un Polievka bibliotēkas.)

⁵ LSG 1928. – 69.lpp.

⁶ LSG 1929. – 74.lpp.

⁷ LSG 1930. – 81.lpp.

⁸ Dati par lasītāju skaitu pilsētu un lauku bibliotēkās 1929.g. ņemti no: LKS. – 123.lpp.

⁹ Dati par privātajās lauku bibliotēkās 1929.g. izsniegto grāmatu skaitu ņemti no „Latvijas kultūras statistikas”. Šajā izdevumā minēts arī kopējais publisko bibliotēku izsniegto grāmatu skaits un atskaitot no tā lauku bibliotēkās izsniegto grāmatu skaitu iegūts pilsētu bibliotēkās izsniegto grāmatu skaits 1929.g. (*sk. LKS. – 123.lpp.*).

¹⁰ LSG 1931. – 60.lpp.

¹¹ LSG 1931. – 61.lpp.

¹² LSG 1932. – 50.lpp.

¹³ LSG 1933. – 44.lpp.

¹⁴ 1933.g. Statistiskajā gada grāmatā minēts, ka Latvijas publiskajās bibliotēkās uz 1934.g. 1.janvāri bijuši 2 307 753 sējumi, taču atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, šajā skaitlī iekļauti arī Valsts bibliotēkā esošie 480 323 sējumi (*sk. LSG 1933. – 44.lpp.*). Tātad pārējās Latvijas publiskajās bibliotēkās (neskaitot Valsts bibliotēku) glabāto sējumu kopskaits bija 1 827 430. No šajā Statistiskajā gada grāmatā esošajiem datiem nav iespējams konstatēt – vai Valsts bibliotēka iekļauta arī publisko bibliotēku kopskaitā un vai lasītāju skaitā ir iekļauti arī Valsts bibliotēkas lasītāji.

¹⁵ LSG 1934. – 48.lpp.

¹⁶ 1934.g. Statistiskajā gada grāmatā minēts, ka Latvijas publiskajās bibliotēkās uz 1935.g. 1.janvāri bijuši 2 440 748 sējumi, taču šajā skaitlī iekļauti arī Valsts bibliotēkā esošie 488 297 sējumi (*sk. LSG 1934. – 48.lpp.*). Tātad pārējās Latvijas publiskajās bibliotēkās (neskaitot Valsts bibliotēku) glabāto sējumu kopskaits bija 1 952 451. No šajā Statistiskajā gada grāmatā esošajiem datiem nav iespējams konstatēt – vai Valsts bibliotēka iekļauta arī publisko bibliotēku kopskaitā un vai lasītāju skaitā ir iekļauti arī Valsts bibliotēkas lasītāji.

4.3.pielikums

1.tabula. Publiskie muzeji Latvijā 1918.—1934.g.¹

<i>Nr.p.k.</i>	<i>Muzeja nosaukums</i>	<i>Dibināšanas gads²</i>	<i>Atrašanās vieta</i>	<i>Pakļautība / īpašnieks / uzturētājs³</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>4</i>
1.	Doma muzejs ⁴	1773.g. ⁵	Rīga	Rīgas Vēstures un senatnes pētītāju biedrība
2.	Rīgas pilsētas mākslas muzejs	1773.g. ⁶	Rīga	Rīgas pilsētas valde
3.	Kurzemes provinces muzejs	1818.g. ⁷	Jelgava	Kurzemes mākslas un literatūras biedrība
4.	Rīgas Latviešu biedrības Etnogrāfiskais muzejs; no 1920.g. Valsts etnogrāfiskais muzejs; no 1924.g. Valsts vēsturiskais muzejs	1869.g. ⁸	Rīga	Rīgas Latviešu biedrība; no 1920.g. IzM
5.	Latviešu strēlnieku pulku muzejs; no 1919.g. Kara muzejs	1916.g.	Rīga	Apsardzības (no 1923.g. Kara) ministrija
6.	Cēsu pilsētas vēsturiskais muzejs (arī: Cēsu vēsturiski etnogrāfiskais muzejs)	1918.g. ⁹	Cēsis	Latviešu senatnes pētītāju biedrības Cēsu nodaļa un Cēsu pilsēta
7.	Izglītības ministrijas Skolu muzejs	1919.g.	Rīga	IzM
8.	Latvijas mākslas muzejs; no 1924.g. Valsts mākslas muzejs	1920.g.	Rīga	IzM
9.	Jēkabpils valsts ģimnāzijas vēsturiskais muzejs	1920.g.	Jēkabpils	Jēkabpils valsts ģimnāzija
10.	Cesvaines valsts ģimnāzijas muzejs	1921.g.	Cesvaine	Cesvaines valsts ģimnāzija
11.	Mežu departamenta muzejs	1922.g. ¹⁰	Rīga	Zemkopības ministrija
12.	Lauksaimniecības muzejs	1922.g. ¹¹	Rīga	Zemkopības ministrija
13.	Dabas muzejs ¹²	1923.g.	Rīga	Latvijas dabaszinātņu biedrība ¹³
14.	Talsu vidusskolas kultūrvēsturiskais muzejs ¹⁴	1923.g.	Talsi	Talsu vidusskola; Talsu sadraudzīgā biedrība (?); no 1924.g. Latvijas senatnes pētniecības biedrības Talsu nodaļa ¹⁵

15.	Kurzemes muzeja biedrības Liepājas muzejs	1924.g.	Liepāja	Kurzemes muzeja biedrība; vēlāk arī Liepājas senatnes biedrība
16.	Brīvdabas muzejs	1924.g. ¹⁶	Rīgas apriņķa Ādažu pagasts	Pieminekļu valde
17.	Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrības Augu aizsardzības institūta muzejs ¹⁷	1925.g. ¹⁸	Rīga	Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrība
18.	Revolūcijas muzejs	1925.g.	Rīga	Latvijas vēstures pētniecības biedrība ¹⁹
19.	Pedagoģiskais / Rakstnieku muzejs ²⁰	1926.g.	Rīga	Latvijas skolotāju savienība ²¹
20.	Darba muzejs ²²	1926.g.	Rīga	Latvijas arodbiedrību centrālais birojs ²³
21.	Latvijas saules muzejs	1927.g. ²⁴	Rīga	Edvards Paegle
22.	Latvijas bērnu palīdzības savienības un Latvijas Sarkanā Krusta Veselības kopšanas muzejs	1928.g.	Rīga	Latvijas bērnu palīdzības savienība un Latvijas Sarkanais Krusts
23.	Ventspils skolotāju arodbiedrības muzejs ²⁵	1928.g.	Ventspils	Ventspils skolotāju arodbiedrība
24.	Zemgales mākslas un vēstures muzejs	1929.g.	Jelgava	Zemgales muzeja biedrība
25.	Biškopības muzejs	1922. – 1931.g. ²⁶	Vecbeбри	Vecbebru biškopības – dārzkopības skola
26.	Raiņa muzejs	1929.g. ²⁷	Tukuma apriņķis, Durbes pils	Latvijas skolotāju savienība ²⁸
27.	Viļa Olava muzejs	Līdz 1931.g. ²⁹	Rīga	<i>Ziņu nav</i>
28.	Teātra muzejs ³⁰	1931.g. ³¹	Rīga	Latvijas teātra biedrība

2.tabula. Ierobežotas pieejamības muzeji Latvijā 1918. – 1934.g.

Nr.p.k.	<i>Muzeja nosaukums</i>	<i>Dibināšanas gads</i>	<i>Atrašanās vieta</i>	<i>Pakļautība / īpašnieks / uzturētājs</i>	<i>Personu loks, kurām muzejs pieejams</i>
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
1.	Latvijas Universitātes Mineraloģijas un petroloģijas institūta muzejs	Pirms 1919.g. ³²	Rīga	Latvijas Universitāte	Studenti
2.	Izglītības ministrijas Rīgas valsts tehnikuma muzejs	1922.g.	Rīga	Rīgas valsts tehnikums	Tehnikuma audzēkņi
3.	Latvijas Universitātes Ģeoloģijas institūta muzejs	1929.g.	Rīga	Latvijas Universitāte	Studenti
4.	Zinātniskās tiesekspertīzes muzejs	1923. – 1931.g. ³³	Rīga	Tieslietu ministrija	Nav publiski pieejams
5.	Kriminālās policijas muzejs	Līdz 1931.g. ³⁴	Rīga (?)	IeM Policijas pārvalde	Policijas darbinieki

Sastādījis autors izmantojot: Daba. – 1929.g. novembris / decembris. – Nr.6. – 180.-181.lpp.;

Daba. – 1930.g. janvāris / februāris. – Nr.1. – 22.-25.lpp.; turpat, augusts / septembris. – Nr.4. – 177.-184.lpp.;

LKS. – 152.-160.lpp.;

Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. – 684.-687.lpp.;

IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 436.-441.lpp.;

u.c. atsaucēs norādītos avotus.

¹ Bez tabulā iekļautajiem, vismaz no 1930.g. oktobra notika darbs pie Valmieras Latviešu biedrības vēsturiskā muzeja veidošanas (sk. *Valmieras Latviešu biedrības vēsturiskais muzejs. // Valmieras Avīze. – 1930.g. 10.oktobris. – Nr.90. – 1.-2.lpp.; Ievērojama senlietu krātuve Valmierā. // Vidzemes Vēstnesis. – 1931.g. 18.jūnijs. – Nr.163. – 4.lpp.*), savukārt 1931.g. aprīlī „organizēšanas stāvoklī” bija arī Dzelzceļu muzejs, Latvijas ģeogrāfijas biedrības muzejs, Latvijas kultūras veicināšanas biedrības pretalkohola muzejs, Kaudzītes muzejs, Jūrniecības muzejs (sk. *IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 438.-441.lpp.*). Līdz 1934.g., cik zināms, neviens no šiem muzejiem darbību neuzsāka. 20.-30.gados notika arī vairāki mēģinājumi dibināt Latgales muzeju, taču dažādu iemeslu un apstākļu dēļ tā praktiskā veidošana sākās tikai trīsdesmito gadu vidū un otrajā pusē (sk. *Zeile P. Latgales kultūras vēsture. – 448.-450.lpp.*).

² Šā pielikuma abās tabulās vairākiem muzejiem dažādos avotos minēti dažādi dibināšanas datumi. Tabulā uzrādīti vai nu ticamākie, vai arī, ja autora rīcībā nav materiālu, kas apstiprinātu viena vai otra datuma ticamību, dots vecākais datums un attiecīgajā atsaucē minēti arī citi iespējamie datumi.

³ Valsts muzejiem norādīta pakļautība resoram, nevalstiskajam muzejam norādīts tā īpašnieks vai uzturētājs.

- ⁴ IMM kā atsevišķs muzejs ir minēts arī 1858.g. dibinātā „Doma muzeja Dabas zinātniskā nodaļa” (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 439.lpp.).
- ⁵ Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja vēsturē minēts, ka „muzejs Rīgā izveidojās 1773.gadā, kad Rīgas rāte savā 22.februāra sēdē, pieņēmusi kā dāvinājumu Rīgas ārsta Nikolaja Himzela kolekcijas”, bet 1890.g. tas ieguva Doma muzeja nosaukumu (sk. Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejs 1773 – 1973. – 7.-25.lpp.). 20.-30.gadu avotos minēts, ka Doma muzejs dibināts 1834.g. (sk. Penģerots V. Rīgas Doma muzejs. // Daugava. – 1929.g. oktobris. – Nr.10. – 1276.lpp.; IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 439.lpp.), taču šajā gadā tika dibināta Rīgas vēstures un senatnes pētītāju biedrība (sk. Das Dommuseum zu Riga. // Tūrists. – 1930.g. aprīlis. – Nr.2. – 32.lpp.), kas aktīvi piedalījās muzeja uzturēšanā un pārvaldīšanā (sk. arī Doma muzejs, Rīgas. // LKV. III sēj. – 5698.sl.).
- ⁶ Rīgas pilsētas mākslas muzejs arī ir viens no N. fon Himzela kolekcijas pēctečiem, kuru 1773.g. pārņēma Rīgas rāte (sk. Mākslas muzejs, Rīgas pilsētas. // LKV. XIII sēj. – 25369.sl.; LKS. – 155.lpp.). Kā atsevišķs muzejs tas sāka veidoties 1816.g., kad tam „pilsētas bibliotēkā nodalīja atsevišķas telpas, nosaucot tās par «Mākslas kabinetu»” (sk. Purvīts V. Rīgas pilsētas mākslas muzejs. // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 697.lpp.).
- ⁷ Latvijas kultūras statistikā minēts, ka Kurzemes provinces muzejs dibināts 1815.g. (sk. LKS. – 156.lpp.), taču E Grosmane min, ka 1815.g. dibināta tikai Kurzemes literatūras un mākslas biedrība, savukārt pats muzejs dibināts 1818.g. (Grosmane E. Piemirsts fenomens Latvijas kultūras vēsturē. Kurzemes provinces muzejs. // Pilsēta. Laikmets. Vide. – 96.lpp.), ko apstiprina arī citos avotos atrodamā informācija (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 438.lpp.; Kurzemes provinces muzejs. // Zemgales Balss. – 1926.g. 13.februāris. – Nr.35. – 3.lpp.; Muzeja vēsture gadskaitļos. / Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs. // <http://www.jymm.lv/index.php?id=125>; aplūkots 15.10.2008.).
- ⁸ Latvijas kultūras statistikā minēts, ka Rīgas Latviešu biedrības muzejs dibināts 1896.g. (sk. LKS. – 152.lpp.), savukārt Latvijas Nacionālā vēstures muzeja interneta mājaslapā minēts, ka muzejs dibināts 1869.g. (sk. <http://www.history-museum.lv/pages/par-mums/muzeja-vesture.php>; aplūkots 07.11.2008.).
- ⁹ Latvijas kultūras statistikā minēts, ka „muzejs dibināts 1918.gadā” (sk. LKS. – 157.lpp.), bet IMM minēts, ka „Cēsu pilsētas vēsturiskais muzejs dibināts 1920.gadā” (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 438.lpp.).
- ¹⁰ O.Krolls min, ka muzejam „materiālus sāka krāt 1922.g.” (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 438.lpp.), taču VV minēts, ka „Mežu muzejs” atklāts 1931.gadā (sk. VV. – 1931.g. 7.septembris. – Nr.199. – 2.lpp.).
- ¹¹ O.Krolls min, ka muzejs „dibināts 1927.g., bet materiāli vākti jau no 1922.g.” (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 438.lpp.), bet Latvijas kultūras statistikā minēts, ka Lauksaimniecības „muzeju 1924.gadā dibinājusi Zemkopības ministrijas Lauksaimniecības pārvalde” (sk. LKS. – 158.lpp.).
- ¹² 30.gados parādījās ideja apvienot Skolu muzeja dabas eksponātu kolekcijas, Mežu departamenta muzeju, Zemkopības ministrijas Lauksaimniecības muzeju, Latvijas dabaszinātņu biedrības Dabas muzeju, kā arī citas atsevišķas kolekcijas vienā „Valsts dabas muzejā”, kur tās būtu vienkopus pieejamas plašākai sabiedrībai (sk. Āboliņš L. Latvijas dabas muzeju! // Jaunākās Ziņas. – 1932.g. 2.novembris. – Nr.248. – 2.lpp.), taču līdz okupācijai šī ideja tā arī palika neīstenota.
- ¹³ IMM Dabas muzeja īpašnieks vai uzturētājs nav minēts, taču „Latvijas Kareivī” minēts, ka muzeju dibināja un veido Latvijas dabaszinātņu biedrība (sk. Latvijas Kareivis. – 1928.g. 30.marts. – Nr.74. – 3.lpp.), kā arī no KF piešķirto pabalstu pārskatiem redzams, ka Dabas muzeju uzturējusi Latvijas dabaszinātņu biedrība (sk. LVVA, 1632.f., 3.apr., 7.l., 51.lp.; 10.l., 13.lp.).
- ¹⁴ Ziņas par Talsu vidusskolas kultūrvēsturisko muzeju ņemtas no: Kurzemes Balss. – 1927.g. 12.aprīlis. – Nr.14. – 1.-2.lpp.; Muzeja vēsture. / Talsu novada muzejs. // <http://www.talsumuzejs.lv/index.php?action=page&id=history> (aplūkots 03.01.2011.);
- ¹⁵ Rakstā par Talsu vidusskolas kultūrvēsturisko muzeju minēts, ka 1923.g. rudenī Talsu vidusskola vērsusies pie Talsu sadraudzīgās biedrības „ar lūgumu krāt no mūsu dzīves kultūras vērtībām, kas vēl atrodams kā mūsu agrākās dzīves liecinieki” (sk. Talsu vidusskolas kultūrvēsturiskais muzejs. // Kurzemes Balss. – 1927.g. 12.aprīlis. – Nr.14. – 1.lpp.), taču – vai šī biedrība ir turpmāk piedalījies muzeja uzturēšanā – tas rakstā nav minēts.
- ¹⁶ IMM minēts, ka muzejs „dibināts 1927.g.” (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 440.lpp.); Latvijas kultūras statistikā — 1928.g. (sk. LKS. – 154.lpp.), savukārt no 1938.g. izdevuma par Brīvdabas muzeju redzams, ka 1924.g. Pieminekļu valde pieņēma lēmumu par muzeja dibināšanu, 1928.g. Centrālā zemes ierīcības komiteja piešķīra muzeja

- vajadzībām zemes gabalu, bet 1932.g. muzejs oficiāli atklāts (sk. *Pieminekļu valdes Brīvdabas muzejs*. – 3.-4.lpp.). Arī grāmatā par Brīvdabas muzeju minēts, ka tas dibināts 1924.g., pirmās celtnes uz muzeju pārvestas 1928.g. un 1932.g. tas atvērts apmeklētāju apskatei. (sk. *Latvijas Etnogrāfiskais Brīvdabas muzejs*. – 5.lpp.).
- ¹⁷ IMM atsevišķi ir minēti „Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrības Augu aizsardzības institūta muzejs” un „Augu aizsardzības muzejs”. Tā kā abu šo muzeju nosaukums ir līdzīgs, tiem abiem minēts viens (1925.g.) dibināšanas gads, kā arī viens „pārzinis”: E.Ozols (sk. *IMM*. – 1931.g. *aprīlis*. – Nr.4. – 440.lpp.), visticamāk, ka tā ir viena un tā pati institūcija, kas pārpratuma vai pārrakstīšanās dēļ minēta divas reizes.
- ¹⁸ IMM minēts, ka muzejs „dibināts 1925.gada rudenī” (sk. *IMM*. – 1931.g. *aprīlis*. – Nr.4. – 440.lpp.), bet Latvijas kultūras statistikā minēts, ka „muzejs dibināts 1926.gada 26.februārī” (sk. *LKS*. – 158.lpp.).
- ¹⁹ IMM Revolūcijas muzeja īpašnieks vai uzturētājs nav minēts, taču no 1931./32.g. KF piešķirto pabalstu pārskata redzams, ka Revolūcijas muzeju uzturējusi Latvijas vēstures pētniecības biedrība (sk. *LVVA*, 1632.f., 3.apr., 10.l., 13.lp.; sk. arī 3.11.pielikuma tabulas 13.aili).
- ²⁰ 1931.g. laikrakstā „Latviešu Balss” ir informācija, ka pie Latvijas skolotāju savienības darbojas Rakstnieku muzejs (sk. *Rakstnieku muzejs pie Latvijas skolotāju savienības // Latviešu Balss*. – 1931.g. 31.oktobris. – Nr.36. – 3.lpp.). Tā kā O.Krolla sastādītajā sarakstā minēts, ka Pedagoģiskajā muzejā ir „rakstnieku stūrīši” (sk. *IMM*. – 1931.g. *aprīlis*. – Nr.4. – 440.lpp.), bet LKS ir minēts, ka Rakstniecības un teātra muzejs izveidots 1936.g. „apvienojot vairākus pastāvošus muzejus”, t.sk. „Skolotāju savienības «Rakstnieku un pedagoģisko muzeju»”, tad domājams, ka runa ir par vienu un to pašu muzeju, jo dažādas nekonsekvences nosaukumu lietošanā 20.-30.gados bija visai izplatīta parādība. Piem., pašas Skolotāju savienības izdevumā tas dēvēts arī par „Latvijas skolotāju savienības muzeju” (sk. *Mūsu Nākotne*. – 1933.g. 3.maijs. – Nr.18. – 4.lpp.). IMM ir minēts, ka 1929.g. 10.novembrī „Latvijas skolot. savienības Pedagoģiskā muzeja telpās” atklāts Rūdolfa Blaumaņa muzejs (sk. *IMM*. – 1929.g. *novembris*. – Nr.11. – 436.-437.lpp.), taču domājams, ka runa ir nevis par jauna muzeja dibināšanu, bet gan jaunas ekspozīcijas vai nodaļas atklāšanu Pedagoģiskā muzeja ietvaros, kur jau 1926.g. bija R.Blaumaņa „stūrītis” (sk. *Mūsu muzeji // Valsts Darbinieks*. – 1926.g. *decembris*. – Nr.4. – 46.lpp.).
- ²¹ O.Krolla sastādītajā muzeju sarakstā Pedagoģiskā muzeja īpašnieks vai uzturētājs nav minēts, taču no KF piešķirto pabalstu pārskatiem (sk. *LVVA*, 1632.f., 3.apr., 7.l., 51.lp.; 8.l., 39.lp.; 10.l., 13.lp.; sk. arī 3.11.pielikuma tabulas 14.aili), kā arī citiem avotiem (sk. *iepriekšējā atsaucē minētos avotus*) redzams, ka Pedagoģisko muzeju uzturējusi Latvijas skolotāju savienība.
- ²² Ziņas par Darba muzeju ņemtas no sociāldemokrātu periodikas (sk. *Sociāldemokrāts*. – 1926.g. 17.septembris. – Nr.208. – 3.lpp.; *Arodnieks*. – 1929.g. 15.marts. – Nr.6. – 89.-91.lpp.), savukārt LKS minēts, ka Darba muzeju „1936.g. 25.janvārī sākusi organizēt Latvijas arodorganizāciju savienība un vēlāk pārņēmusi Latvijas Darba kamera” (sk. *LKS*. – 159.lpp.). Šajā gadījumā ir runa par diviem dažādiem „Darba muzejiem”. 1926.g. Darba muzeju dibināja sociāldemokrātu organizācijas un, pēc K.Ulmaņa organizētā apvērsuma tas, visticamāk, tika slēgts. LKS vairs nav pieminēts 1926.g. dibinātais muzejs, jo saprotams, ka 1938.g. (kad tika izdota LKS) par likvidēto sociāldemokrātu muzeju K.Ulmaņa autoritārā režīma apstākļos nekas minēts netika. Savukārt 1936.g. „Darba muzejs” tika organizēts pilnīgi no jauna, acīmredzot, ar mērķi „aizvietot” agrāko sociāldemokrātu „Darba muzeju”.
- ²³ Sociāldemokrātu periodikā (sk. *22.atšaucē minētos avotus*) Darba muzeja īpašnieks vai uzturētājs nav minēts, taču no KF piešķirto pabalstu pārskatiem redzams, ka Darba muzeju uzturējis Latvijas arodbiedrību centrālais birojs (sk. 3.11.pielikuma tabulas 6.aili).
- ²⁴ Latvijas kultūras statistikā minēts, ka muzejs dibināts 1927.g. 19.septembrī (sk. *LKS*. – 157.lpp.), bet IMM minēts, ka „muzejs dibināts 29.janvārī 1928.g.” (sk. *IMM*. – 1931.g. *aprīlis*. – Nr.4. – 440.lpp.). Savukārt E.Paegles mēnešrakstā „Latvijas Saule” minēts, ka muzejs atklāts 1928.g. 29.janvārī (sk. *Latvijas Saule*. – 1928.g. *janvāris/februāris*. – Nr.61/62. – 671.lpp.). Acīmredzot runa ir par to, ka muzejs kā institūcija dibināts 1927.g., bet 1928.g. tas atklāts apmeklētājiem.
- ²⁵ Ventspils skolotāju arodbiedrības muzejs. // IMM. – 1929.g. jūlijs – augusts. – Nr.7/8. – 86.-87.lpp. LKS šis muzejs dēvēts par „Ventspils skolotāju biedrības muzeju” (sk. *LKS*. – 157.lpp.). Šāda atšķirība muzeja nosaukumā, iespējams, saistīta ar to, ka pēc K.Ulmaņa apvērsuma mainījās attiecīgās arodbiedrības / biedrības nosaukums, taču autora rīcībā sīkāku ziņu par to nav.

-
- ²⁶ Vecbebru Biškopības skola tika nodibināta 1922.g. (sk. http://www.vecbebri.lv/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=11&Itemid=65 ; aplūkots 07.11.2008.), taču informācijas par Biškopības muzeja dibināšanas laiku autora rīcībā nav. Tā kā muzejs ir minēts O.Krolla 1931.g. sastādītajā muzeju sarakstā (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 441.lpp.), tātad arī Biškopības muzejs tika nodibināts ne agrāk kā 1922.g., bet ne vēlāk kā 1931.g.
- ²⁷ O.Krolla sastādītajā muzeju sarakstā Raiņa muzeja dibināšanas laiks nav minēts, savukārt Tukuma pilsētas un rajona hronikās minēts, ka Raiņa muzejs Durbes pilī atklāts 1929.g. (sk. *Tukuma rajona hronika. // Tukuma novada kultūrvēsture. II. – 109.lpp.*; *Tukuma pilsētas hronika. // Tukuma novada kultūrvēsture. III. – 116.lpp.*).
- ²⁸ O.Krolla sastādītajā muzeju sarakstā Raiņa muzeja īpašnieks vai uzturētājs nav minēts, taču no „Latvijas Kareivja” redzams, ka muzeju dibinājusi Latvijas skolotāju savienība (sk. *Latvijas Kareivis. – 1931.g. 15.jūlijs. – Nr.153. – 3.lpp.*).
- ²⁹ Autora rīcībā nav materiālu par Viļa Olava muzeja dibināšanas laiku, taču, tā kā tas ir minēts O.Krolla 1931.g. sastādītajā muzeju sarakstā (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 440.lpp.), tas nozīmē, ka muzejs dibināts līdz 1931.g.
- ³⁰ Ziņas par Teātra muzeju ņemtas no: *Teātra muzejs Rīgā. // Latvijas Kareivis. – 1931.g. 1.oktobris. – Nr.220. – 3.lpp.* un *Latvju Teātra muzejs. // Sociāldemokrāts. – 1931.g. 1.oktobris. – Nr.220. – 3.lpp.*
- ³¹ Lai arī Teātra muzejs tika atklāts 1931.g. (sk. *30.atsaucē minētos avotus*), tomēr ir zināms, ka materiāli tam tika vākti vismaz jau no 1928.-29.g. (sk. *Kārklīšs J. Klusībā veikts kultūras darbs. // Jaunākās Ziņas. – 1929.g. 21.decembris. – Nr.289. – 6.lpp.*).
- ³² IMM minēts, ka „muzejs pastāv no Rīgas politehnikas laikiem” (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 437.lpp.).
- ³³ Lēmumu par Zinātniskās tiesekspertīzes institūtu MK pieņēma 1921.g., taču faktiski darbību Zinātniskās tiesekspertīzes kabinets uzsāka 1923.g., bet par institūtu tas tika pārveidots tikai 1925.g. (sk. <http://www.vteb.gov.lv/index.php?lng=lv&tpc=vestr> ; aplūkots 07.11.2008.), tātad arī Zinātniskās tiesekspertīzes muzejs visticamāk tika nodibināts ne agrāk kā 1923.g., bet ticamāk – pēc 1925.g. Tā kā 1931.g. muzejs jau eksistēja (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 438.lpp.), tad visticamāk muzejs tika nodibināts starp 1925.g. un 1931.g.
- ³⁴ Autora rīcībā nav materiālu par Kriminālās policijas muzeja dibināšanas laiku, taču, tā kā tas ir minēts O.Krolla 1931.g. sastādītajā muzeju sarakstā (sk. IMM. – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 441.lpp.), tas nozīmē, ka muzejs dibināts līdz 1931.g.

4.4.pielikums

Periodiskās preses izdevumu skaits Latvijā 1920.—1934.g.

1.tabula. Žurnāli

<i>Izdošanas valoda</i>	1920. ¹	1921. ²	1922. ³	1923. ⁴	1924. ⁵	1925. ⁶	1926. ⁷	1927. ⁸	1928. ⁹	1929. ¹⁰	1930. ¹¹	1931. ¹²	1932. ¹³	1933. ¹⁴	1934. ¹⁵
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Latviešu		47	55	93	105	144	186	172	148	147	181	219	204	189	125
Vācu		1	4	10	11	12	16	16	17	17	17	25	23	22	10
Ebreju ¹⁶		1	3	1	2	4	2	11	7	4	3	8	5	10	1
Angļu		1	1	2	2	2	2	4	6	3	3	2	1	—	1
Krievu		—	—	4	9	15	20	14	15	14	11	14	14	13	7
Lietuviešu		—	—	5	1	2	1	—	3	1	1	1	—	3	1
Franču		—	—	—	—	1	3	—	1	1	1	—	—	1	1
Esperanto		—	—	—	—	1	1	1	—	1	1	2	2	2	1
Poļu		—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	2
Lībiešu		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Baltkrievu		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Igauņu		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Vairākās valodās		—	—	—	3 ¹⁷	—	—	2 ¹⁸	—	—	—	—	—	5 ¹⁹	1 ²⁰
Kopā:	45	50	63	115	133	181	231	220	198	188	218	271	251	249	150²¹

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

2.tabula. Laikraksti

<i>Izdošanas valoda</i>	1920. ²²	1921. ²³	1922. ²⁴	1923. ²⁵	1924. ²⁶	1925. ²⁷	1926. ²⁸	1927. ²⁹	1928. ³⁰	1929. ³¹	1930. ³²	1931. ³³	1932. ³⁴	1933. ³⁵	1934. ³⁶
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Latviešu	14	22	24	34	55	77	63	106 ³⁷	81	77	80	126	98	116	31
Krievu	4	3	5	5	6	19	9	13	11	14	9	18	15	13	5
Vācu	2	3	4	7	6	5	5	8	8	8	7	9	9	12	4
Ebreju	1	1	3	2	4	6	4	10	3	2	4	10	7	11	2
Lietuviešu	—	1	1	3	1	—	—	—	1	1	2	3	1	1	1
Poļu	—	—	—	—	—	1	1	1	1	2	1	2	2	3	—
Angļu	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Igauņu	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Vairākās valodās	1 ³⁸	—	—	—	1 ³⁹	—	—	—	—	—	—	—	1 ⁴⁰	8 ⁴¹	—
Kopā:	22	30	37	51	73	109	83	139⁴²	106	104	103	168	133	164	43⁴³

Sastādījis autors izmantojot atsaucēs norādītos avotus.

¹ Statistiskajā gada grāmatā par 1920.g. Latvijā izdotie žurnāli ir doti pēc to tematiskā satura, par to izdošanas valodu ziņu nav (sk. LSG 1920. – 309.lpp.).

² LSG 1921. – 315.lpp.

³ LSG 1922. – 351.lpp.

⁴ LSG 1923. – 419.lpp.

⁵ LSG 1924. – 492.lpp.

⁶ LSG 1925. – 562.lpp.

⁷ LSG 1926. – 503.lpp.

⁸ LSG 1927. – 68.lpp.

⁹ LSG 1928. – 68.lpp.

¹⁰ LSG 1929. – 73.lpp.

-
- ¹¹ LSG 1930. – 88.lpp.
- ¹² LSG 1931. – 64.lpp.
- ¹³ LSG 1932. – 52.lpp.
- ¹⁴ LSG 1933. – 46.lpp.
- ¹⁵ LSG 1934. – 50.lpp.
- ¹⁶ Statistikas avotos nav datu par to, cik žurnālu vai laikrakstu izdots ivritā, cik jidišā, tādēļ šā pielikuma tabulās minētās valodas atsevišķi nav izdalītas.
- ¹⁷ 1924.g. tika izdots viens žurnāls latviešu un krievu valodās, viens – krievu un vācu valodās, viens – angļu, franču un vācu valodās (sk. LSG 1924. – 492.lpp.).
- ¹⁸ 1927.g. tika izdoti divi žurnāli franču un latviešu valodās (sk. LSG 1927. – 68.lpp.).
- ¹⁹ 1933.g. „Statistiskajā gada grāmatā” nav minēts cik un kādās valodās iznākuši „jauktie” žurnāli (sk. LSG 1933. – 46.lpp.).
- ²⁰ 1934.g. „Statistiskajā gada grāmatā” nav minēts cik un kādās valodās iznākuši „jauktie” žurnāli (sk. LSG 1934. – 50.lpp.).
- ²¹ 1934.g. „Statistiskajā gada grāmatā” minēts, ka šajā gadā Latvijā izdoti kopumā 150 žurnālu (sk. LSG 1934. – 50.lpp.), taču „Latvijas kultūras statistikā” minēts, ka 1934.g. Latvijā izdots 231 žurnāls (sk. LKS. – 132.lpp.). Šajā gadījumā ļoti iespējams, ka „Latvijas kultūras statistikā” dati par 1934.g. ir koriģēti, lai nebūtu tik uzkrītoši redzams, ka izdoto žurnālu skaits apvērsuma gadā ir dramatiski samazinājies. Šādu iespēju apstiprina arī tas, ka 1935.g. „Statistiskajā gada grāmatā”, datus par žurnālu izdošanu iepriekšējos gados, arī minēts, ka 1934.g. Latvijā izdoti 150 žurnāli (sk. LSG 1935. – 58.lpp.)
- ²² LSG 1920. – 310.lpp.
- ²³ LSG 1921. – 315.lpp.
- ²⁴ LSG 1922. – 351.lpp.
- ²⁵ LSG 1923. – 419.lpp.
- ²⁶ LSG 1924. – 492.lpp.
- ²⁷ LSG 1925. – 562.lpp.
- ²⁸ LSG 1926. – 503.lpp.
- ²⁹ LSG 1927. – 68.lpp.
- ³⁰ LSG 1928. – 68.lpp.
- ³¹ LSG 1929. – 73.lpp.
- ³² LSG 1930. – 89.lpp.
- ³³ LSG 1931. – 65.lpp.
- ³⁴ LSG 1932. – 53.lpp.
- ³⁵ LSG 1933. – 47.lpp.
- ³⁶ LSG 1934. – 51.lpp.
- ³⁷ LSG, cita starpā fiksēts, ka 1927.g.viens laikraksts latviešu valodā izdots Rūjienā, taču saskaņā ar „Latviešu periodikas” datiem, neviens latviešu laikraksts šajā gadā Rūjienā izdots netika (sk. *Latviešu periodika. 3.sējums: 1920—1940. 2.daļa: Palīgrādītāji. – 73.-74.lpp.; sk. arī 42.atsauci*), tas nozīmē, ka šajā gadā Latvijā kopumā tika izdoti nevis 107 latviešu laikraksti, kā tas minēts „Statistiskajā gada grāmatā” (sk. LSG 1927. – 68.lpp.), bet 106.
- ³⁸ 1920.g. Latvijā tika izdots viens laikraksts franču un latviešu valodās (sk. LSG 1920. – 310.lpp.).
- ³⁹ 1924.g. Latvijā tika izdots viens laikraksts latviešu, krievu un vācu valodās (sk. LSG 1924. – 492.lpp.).

-
- ⁴⁰ 1932.g. Latvijā tika izdots viens laikraksts franču, angļu un vācu valodās (sk. *LSG 1932.* – 53.lpp.).
- ⁴¹ 1933.g. Statistikas gada grāmatā nav minēts cik un kādās valodās iznākuši „jauktie” laikraksti (sk. *LSG 1933.* – 47.lpp.).
- ⁴² 1927.g. „Statistikajā gada grāmatā” minēts, ka šajā gadā Latvijā izdoti 140 laikraksti (sk. *LSG 1927.* – 68.lpp.) un tāds pat skaits minēts arī „Latvijas kultūras statistikā” (sk. *LKS.* – 138.lpp.), taču 1930.g. „Statistikajā gada grāmatā”, datos par laikrakstu izdošanu iepriekšējos gados, minēts, ka 1927.g. Latvijā izdoti 139 laikraksti (sk. *LSG 1930.* – 89.lpp.) un tāda pat informācija ievietota arī turpmāko gadu „Statistikajās gada grāmatās”. Salīdzinot 1927.g. un 1930.g. „Statistikās gada grāmatas” var konstatēt sekojošo: 1927.g. gada grāmatā atzīmēts, ka, cita starpā, 1927.g. Rūjienā izdots viens laikraksts, savukārt 1930.g. gada grāmatā fiksēts, ka šajā gadā Rūjienā nav izdots neviens laikraksts. Arī 1928.g. un 1929.g. „Statistikajās gada grāmatās” atzīmēts, ka 1927.g. Rūjienā nav iznācis neviens laikraksts, taču matemātiskas kļūdas dēļ šajās abās „Statistikajās gada grāmatās” fiksēts, ka 1927.g. Latvijā izdoti kopumā 140 laikraksti. No „Latviešu periodikas” 3.sējumā ievietotā periodisko izdevumu izdošanas vietu rādītāja redzams, ka 1927.g. Rūjienā neviens laikraksts nav izdots (sk. *Latviešu periodika. 3.sējums: 1920—1940. 2.daļa: Palīgrādītāji.* – 73.-74.lpp.). Izdevuma „Latvijas Republikas prese” pielikumos par mazākumtautību presi nav ziņu, ka Rūjienā vispār būtu iznācis kāds nacionālo minoritāšu preses izdevums (sk. *Latvijas Republikas prese 1918—1940.* – 487.-504.lpp.), turklāt divdesmitajos un trīsdesmitajos gados Rūjienā vairāk kā 95% iedzīvotāju bija latvieši (sk. *Enciklopēdija Latvijas pilsētas.* – 408.lpp.), līdz ar to maz ticams, ka šajā pilsētā būtu izdots kāds laikraksts citā (ne latviešu) valodā. Tāpat ticamākā šķiet iespēja, ka 1927.g. „Statistikajā gada grāmatā” Rūjiena (kā viena laikraksta izdošanas vieta) atzīmēta kļūdas dēļ, kura nākamajos gados pamanīta un turpmākajos LSG izdevumos izlabota. Tas nozīmē, ka 1927.g. Latvijā kopumā visticamāk izdoti 139 nevis 140 laikraksti.
- ⁴³ 1934.g. „Statistikajā gada grāmatā” minēts, ka šajā gadā Latvijā izdoti kopumā 43 laikraksti (sk. *LSG 1934.* – 51.lpp.), taču „Latvijas kultūras statistikā” minēts, ka 1934.g. Latvijā izdoti 138 laikraksti (sk. *LKS.* – 138.lpp.). Šajā gadījumā ļoti iespējams, ka 1934.g. dati, tāpat kā dati par žurnāliem (sk. *21.atsauci*) „Latvijas kultūras statistikā” ir *post factum* koriģēti, lai nebūtu uzkrītoši redzams, ka izdoto laikrakstu skaits apvērsuma gadā samazinājies tik dramatiski. Šādu iespēju apstiprina arī tas, ka 1935.g. „Statistikajā gada grāmatā”, datos par laikrakstu izdošanu iepriekšējos gados, arī minēts, ka 1934.g. Latvijā izdoti 43 laikraksti (sk. *LSG 1935.* – 59.lpp.)

4.5.pielikums

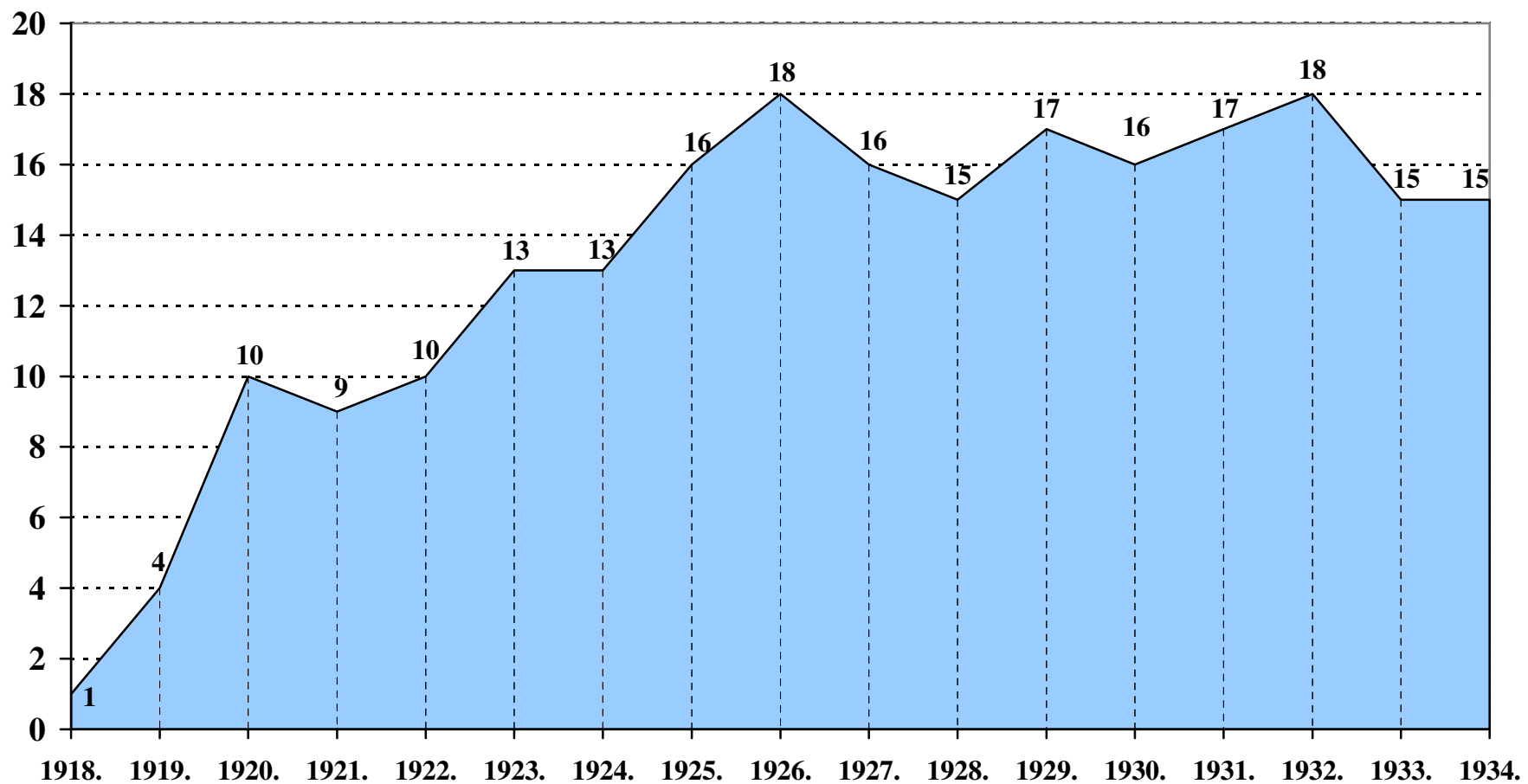
Tabula. Valsts institūciju izdotie periodiskie izdevumi 1918.—1934.g.

<i>Nr.p.k.</i>	<i>Nosaukums</i>	<i>Izdevēja institūcija</i>	<i>Izdošanas gadi</i>	<i>Izdevuma veids</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
1.	Artilērijas Apskats	Artilērijas inspektora štābs	1922. – 1932.g.	žurnāls
2.	Militārais Apskats¹	Armijas štābs	1932. – 1940.g.	žurnāls (mēnešraksts)
3.	Tehnikas Apskats	Tehniskās divīzijas štābs	1925. – 1932.g.	žurnāls
4.	Bīletens; no 1928.g.: Eksportsviesta un Moderniecību Kontroles Bīletens; no 1929.g.: Eksportsviesta un Pienotavu Kontroles Bīletens; no 1930.g.: Eksportsviesta Kontroles Bīletens	Zemkopības ministrijas Eksportsviesta kontrole ²	1923. – 1937.g.	bīletens (žurnāls)
5.	Cukurbiešu Kultūra un Cukurrūpniecība	Finanšu ministrijas Jelgavas cukurfabrika ³	1931. – 1940.g.	žurnāls
6.	Ekonomists	Finanšu ministrija	1920. – 1940.g.	žurnāls
7.	Ilustrēts Žurnāls	Latvijas telegrāfa aģentūra	1920. – 1929.g.	žurnāls
8.	Izglītības Ministrijas Mēnešraksts	Izglītības ministrija	1920. – 1939.g.	žurnāls (mēnešraksts)
9.	Jaunās Parīzes Modes	Latvijas telegrāfa aģentūra	1923. – 1927.g.	žurnāls
10.	Latvijas Kareivis	Armijas štāba operatīvā daļa ⁴	1920. – 1940.g.	laikraksts
11.	Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums; 1919. – 1922.g.: Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums; 1923. – 1940.g.: Likumu un Ministru Kabineta Noteikumu Krājums⁵	Valsts kanceleja ⁶ ; no 1920.g.: Tieslietu ministrijas Kodifikācijas nodaļa; no 1926.g.: Saeimas Kodifikācijas nodaļa;	1919. – 1940.g.	žurnāls

12.	Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu Krājums Priekš Ziemeļlatvijas	Latvijas Pagaidu valdības pilnvarnieks civillietās Ziemeļlatvijā	1919.g.	žurnāls
13.	Lauksaimniecības Mēnešraksts	Zemkopības ministrija	1929. – 1938.g.	mēnešraksts (žurnāls)
14.	Mazais Modes Žurnāls	Latvijas telegrāfa aģentūra	1925.g.	mēnešraksts (žurnāls)
15.	Mēneša Biļetens	Valsts statistiskā pārvalde ⁷	1926. – 1940.g.	mēnešraksts (žurnāls)
16.	Pagaidu Valdības Vēstnesis	Latvijas pagaidu valdība	1918.g.	laikraksts
17.	Valdības Vēstnesis⁸	MK	1919. – 1940.g.	laikraksts
18.	Parīzes Modes	Latvijas telegrāfa aģentūra	1925. – 1926.g.	žurnāls
19.	Policijas Vēstnesis	Iekšlietu ministrija	1923. – 1926.g.	laikraksts
20.	Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis	Iekšlietu ministrija	1926. – 1932.g.	laikraksts
21.	Praktiskas Modes	Latvijas telegrāfa aģentūra	1925. – 1926.g.	žurnāls
22.	Ražas un Tirgi	Zemkopības ministrija	1923. – 1924.g.	žurnāls
23.	Rīgas Radiofona Programma	Pasta un telegrāfa departaments	1929. – 1934.g.	žurnāls
24.	Satiksmes un Darbu Ministrijas Vēstnesis; no 1920.g.: Satiksmes Ministrijas Vēstnesis	Satiksmes un Darbu ministrija; no 1920.g.: Satiksmes ministrija	1919. – 1920.g.	žurnāls
25.	Dzelzceļu Virsvaldes Rīkojumu Krājums⁹	Dzelzceļu virsvalde	1920. – 1925.g.	žurnāls
26.	Dzelzceļu Vēstnesis¹⁰	Dzelzceļu virsvalde	1926. – 1940.g.	žurnāls
27.	Teātra Vēstnesis	Latvijas nacionālais teātris	(1920.)1926. – 1938.g. ¹¹	žurnāls
28.	Tieslietu Ministrijas Vēstnesis	Tieslietu Ministrija	1920. – 1940.g.	žurnāls
29.	Valsts Bibliotēkas Biļetens	Valsts bibliotēka	1927. – 1944.g.	žurnāls
30.	Zemes Ierīcības Vēstnesis	Centrālā zemes ierīcības komiteja	1920. – 1922.(1937).g. ¹²	žurnāls

*Sastādījis autors izmantojot: Latviešu periodika. 1.sējums: 1768—1919. – 206.-207., 245., 295., 338.-339.lpp.
Latviešu periodika. 3.sējums: 1920—1940. 1.daļa. – 41.-704.lpp.*

Diagramma. Valsts periodisko izdevumu skaita dinamika 1918.—1934.g.

Sastādījis autors izmantojot šā pielikuma tabulas datus.

¹ 1932.g. izveidots apvienojot: „Artilērijas Apskatu” un „Tehnisko Apskatu”.

² „Biļetens” visu šo laiku bija Zemkopības ministrijas izdevums, taču „Ekspostsviesta kontroles” oficiālais nosaukums „Biļetena” izdošanas laikā vairākkārt mainījās (sk. *Latviešu periodika. 3.sējums. 1.daļa. – 70.lpp.*).

³ No 1933./1934.g. – Valsts cukurrūpniecības pārvalde.

⁴ No 1922.g. – Apsardzības ministrijas spiestuve, no 1923.g. – Kara ministrijas spiestuve; no 1924.g. – Armijas spiestuve.

⁵ Ziņas par šo izdevumu „Latviešu periodikas” 3.sējumā autoram nezināmu iemeslu dēļ nav ievietotas, tādēļ informācija par šo izdevumu 1919.g. ņemta no „Latviešu periodikas” 1.sējuma, savukārt ziņas par 1920. – 1934.g. apkopojis autors.

⁶ 1919.g. 9.augusta Nr.6 un 15.decembra Nr.12 izdeva Tieslietu ministrijas Kodifikācijas nodaļa.

⁷ Izdevuma noorganizētājs un Valsts statistiskās pārvaldes atb. pārstāvis bija V.Salnais (sk. *Latviešu periodika. 3.sējums. 1.daļa. – 424.lpp.*).

⁸ 1919.g. to sāka izdot „Pagaidu Valdības Vēstneša” vietā.

⁹ 1920.g. to sāka izdot „Satiksmes Ministrijas Vēstneša” vietā.

¹⁰ 1926.g. to sāka izdot „Dzelzceļu Virsvaldes Rīkojumu Krājuma” vietā.

¹¹ 1920. – 1926./27.g. „Teātra Vēstnesi” izdeva K.Freinbergs, no 1926./1927.g. – Latvijas nacionālais teātris (sk. *Latviešu periodika. 3.sējums. 1.daļa. – 621.-622.lpp.*).

¹² No 1922.g. sāka iznākt kā „«Valdības Vēstneša» pielikums zemes ierīcības lietās”.

4.6.pielikums

Cenzēto filmu skaits un garums Latvijā 1928.—1934.g.

<i>Gadi</i>	<i>Cenzēto filmu kopskaits</i>	<i>Cenzēto filmu kopgarums (metros)</i>	<i>Izrādīt atļauto filmu skaits¹</i>	<i>Izrādīt atļauto filmu kopgarums (metros)</i>	<i>Aizliegto filmu skaits²</i>	<i>Aizliegto filmu skaits %</i>	<i>Aizliegto filmu kopgarums (metros)</i>	<i>Aizliegto filmu kopgarums %</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
1928.g.	920	1 084 163	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>
1929.g.	775	1 012 336	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>
1930.g.	784	1 062 253	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>	<i>Ziņu nav</i>
1931.g.	844	1 079 616	821 ³	1 036 004	23	2,72%	43 612	4,04%
1932.g.	645	795 122	619	749 729	26	4,03%	45 393	5,71%
1933.g.	612	734 941	573	654 689	39	6,37%	80 252	10,92%
1934.g.	813	960 129	701	792 833	112	13,78%	167 296	17,42%

Sastādījis autors izmantojot: Kinocenzūra. // IMM. – 1933.g. novembris. – Nr.11. – 376.-377.lpp.

Kino uzņēmumu darbība. // Ekonomists. – 1932.g. 31.marts. – Nr.6. – 213.lpp.;

LKS. – 147.-148.lpp.

¹ Izrādīt atļauto filmu skaitā (arī to garumā, t.i., 5.slejā) iekļautas gan tās filmas, kuras atļāva izrādīt pilnībā, gan tās, kuras atļāva izrādīt ar cenzūras „izgriezumiem”.

² Precīza informācija par aizliegto filmu skaitu un garumu autoram bija tikai par 1931.g. (sk. *Ekonomists. – 1932.g. 31.marts. – Nr.6. – 213.lpp.*). 1932. – 1934.g. aizliegto filmu skaitu un garumu aprēķinājis autors atņemot izrādīt atļauto filmu skaitu (un garumu) no cenzēto filmu kopskaita (un garuma).

³ 1931.g. Kinocenzūra 686 filmas (766 003 metrus) atļāva izrādīt pilnībā un 135 filmas (270 001 metrus) ar „izgriezumiem” (sk. *Ekonomists. – 1932.g. 31.marts. – Nr.6. – 213.lpp.*).

4.7.pielikums

1.tabula. Pastāvīgie teātri Latvijā 1918.—1934.g.¹

Nr.p.k.	<i>Teātra nosaukums</i>	<i>Darbības laiks²</i>	<i>„Bāzes” vieta</i>	<i>Pakļautība / īpašnieks / galvenais uzturētājs³</i>	
1	2	3	4		
Teātri Rīgā					
1.	Latvijas Nacionālais teātris	no 1919.g.	Rīga	IzM	
2.	Dailes teātris	no 1920.g.	Rīga	Raiņa klubs ⁴	
3.	Torņakalna teātris; no 1926.g. Torņakalna tautas teātris; no 1929.g. Pārdaugavas teātris ⁵	no 1922.g. ⁶	Rīga	Torņakalna palīdzības biedrība (?); no 1926.g. Skatuves darbinieku sabiedrība	
4.	Intīmais teātris	1923.—1925.g.	Rīga	Birutas Skujenieces studija ⁷	
5.	Strādnieku teātris	no 1926.g.	Rīga	Latvijas kultūras biedrība; no 1929.g. savienība „Latvijas Strādnieku teātris” ⁸	
6.	Ziemeļblāzmas teātris	no 1924./1927.g. ⁹	Rīga	Atturības biedrība „Ziemeļblāzma”	
7.	Rīgas Modernais teātris	1932.g. ¹⁰	Rīga	Aktieri ¹¹	
8.	Tautas teātris ¹²	1932.—1934.g.	Rīga	Aktieri ¹³	
Teātri citās Latvijas pilsētās					
9.	1.	Liepājas latviešu teātris; ¹⁴ no 1919.g. Liepājas jaunais teātris	no 1918.g. ¹⁵	Liepāja	Liepājas skatuves biedrība, Dramatiskā biedrība; no 1920.g. Liepājas jaunā teātra biedrība ¹⁶
10.	2.	Jelgavas latviešu biedrības teātris; no 1924.g. Jelgavas latviešu teātris	no 1919.g. ¹⁷	Jelgava	Jelgavas latviešu biedrība; no 1924.g. Jelgavas latviešu teātra biedrība
11.	3.	No 1923.g. Valmieras Dramatiskais teātris; no 1926.g. Valmieras teātris ¹⁸ ; no 1930.g. Ziemeļlatvijas teātris ¹⁹	no 1919.g. / 1923.g. ²⁰	Valmiera / Vidzeme	No 1923.g. Valmieras „vietējās organizācijas”; no 1926.g. Latviešu biedrība; no 1930.g. Valmieras latviešu biedrība, Valkas izglītības biedrība, Rūjienas saviesīgā biedrība, Strenču saviesīgā biedrība; no 1932.g. Ziemeļlatvijas teātra biedrība ²¹
12.	4.	Ventspils latviešu teātris; no 1921.g. Ventspils teātris; no 1926.g. Ventspils latviešu teātris	no 1920.g. ²²	Ventspils	Latviešu biedrības teātra sekcija; no 1921g. Ventspils teātra sabiedrība ²³ ; no 1926.g. Ventspils latviešu teātris ²⁴
13.	5.	Kuldīgas latviešu teātris	no 1921./1922.g. ²⁵	Kuldīga	Kuldīgas sadraudzīgā biedrība ²⁶

14.	6.	Daugavpils latviešu dramatiskais teātris	no 1921.g. ²⁷	Daugavpils	Daugavpils latviešu biedrība, Latgales kultūras veicināšanas biedrība, Blāzmas un Dzelzceļnieku kultūras veicināšanas biedrība. ²⁸
15.	7.	Latgales teātris; no 1924.g. ²⁹ Rēzeknes latviešu biedrības dramatiskais teātris; no 1926.g. Latgales teātris Rēzeknē ³⁰	no 1921.g. ³¹	Rēzekne / Latgale	Latvijas kultūras veicināšanas biedrības Rēzeknes nodaļa; no 1924.g. Rēzeknes latviešu biedrība; no 1926.g. biedrība „Latgales tautas pils”
16.	8.	Cēsu teātris	1923.—1927.g.	Cēsis	Cēsu viesīgā biedrība ³²
17.	9.	Rūjienas teātris	1924.—1928.g.	Rūjiena	Rūjienas saviesīgā biedrība
18.	10.	Limbažu teātris ³³	no 1926.g.	Limbaži	Limbažu sadraudzīgās biedrības dramatiskā sekcija
19.	11.	Saldus latviešu teātris	no 1929.g.	Saldus	<i>ziņu nav</i>
20.	12.	Tautas teātris ³⁴	no 1929.g.	Liepāja	Liepājas kultūras biedrība
21.	13.	Jelgavas strādnieku teātris	no 1930.g.	Jelgava	Jelgavas sociāldemokrātu organizācijas ³⁵
Ceļojošie teātri					
22.	1.	Latvijas kultūras veicināšanas biedrības drāmas teātris	no 1921.g.	Latvija ³⁶	Latvijas kultūras veicināšanas biedrība
23.	2.	Ceļojošais teātris ³⁷	no 1922.g.	Latvija ³⁸	Latviešu teātra biedrība
24.	3.	Latvijas nacionālās jaunatnes savienības ceļojošais teātris	no 1928.g.(?)	Latvija ³⁹	Latvijas nacionālās jaunatnes savienība
25.	4.	Mūsu teātris ⁴⁰	1928.—1930.g.(?)	Latvija	<i>ziņu nav</i>
26.	5.	Zemnieku drāmas teātris	no 1929./1930.g. ⁴¹	Latvija ⁴²	LZS
Nacionālo minoritāšu teātri					
27.	1.	Ebreju teātris; no 1920.g. Ebreju dramatiskais teātris; no 1921.g. Modernais Ebreju dramatiskais teātris; no 1926.g. Jaunais ebreju teātris; no 1929./30.g. Žīdu minoritātu teātris ⁴³	1919.g.	Rīga	Dažādas sabiedriskās organizācijas
28.	2.	Krievu drāmas teātris ⁴⁴	no 1921.g. ⁴⁵	Rīga	M.Muratovs; No 1925.g. Krievu drāmas teātra sabiedrība
29.	3.	Rīgas strādnieku teātris (ebreju) ⁴⁶	no 1922.g.	Rīga	<i>ziņu nav</i>
30.	4.	Poļu teātris ⁴⁷	no 1923.g.	Rīga	Poļu izglītības biedrība „Oświata”
31.	5.	Vācu drāma	no 1924.g. ⁴⁸	Rīga	Vācu teātra komiteja
32.	6.	Baltkrievu tautas teātris	no 1928.g. ⁴⁹	Rīga, Daugavpils ⁵⁰	Baltkrievu teātra biedrība Latvijā ⁵¹
33.	7.	Lietuviešu teātris	no 1930.g.	Rīga	Lietuviešu teātra biedrība / biedrība „Latvijas Lietuviešu teātris” ⁵²

2.tabula. Operas, operetes un muzikālie teātri Latvijā 1918.—1934.g.

<i>Nr.p.k.</i>	<i>Operas nosaukums</i>	<i>Darbības laiks</i>	<i>„Bāzes” vieta</i>	<i>Pakļautība / īpašnieks / uzturētājs</i>
1.	Vācu operete	1918.—1924.g. ⁵³	Rīga	„Privātuzņēmums”, vēlāk – Vācu teātra komiteja
2.	Latvijas Nacionālā opera	no 1919.g.	Rīga	IzM
3.	Liepājas opera	no 1922.g.	Liepāja	No 1928.g. Liepājas operas biedrība
4.	Komiskā opera ⁵⁴	no 1926.g.	Rīga / Latvija	Biedrība „Komiskā opera”
5.	Ceļojošā opera	no 1927.g. ⁵⁵	Rīga / Latvija	Biedrība „Latvijas ceļojošā opera”; 1928. – 1929.g. Operas soloziedātāju biedrība
6.	Žīdu muzikālā komēdija / Ebreju operetes teātris ⁵⁶	20.-30.gados	Rīga	<i>ziņu nav</i>

Sastādījis autors izmantojot: Dombrovskis-Dumbrājs F. Provincas teātri. // Ilustrēts Žurnāls. – 1928.g. decembris. – Nr.12. – 378.-380.lpp.; IMM. – 1930.g. oktobris. – Nr.10. – 389.-394.lpp.; turpat, novembris. – Nr.11. – 509.-512.lpp.; Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums: no 20.gs. sākuma līdz 1940.g. – 205.-412.lpp. Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. – 609.-614., 621.-624.lpp.; Latvju teātra vēsture. // LKV. XI sēj. – 22080.-22095., 22103.-22109.sl.; Rīga kā Latvijas galvaspilsēta. – 711.-726.lpp.; Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944. – Rīga, 2006.; u.c. atsaucēs norādītos avotus.

¹ Tabulā minēti tikai profesionāli vai vismaz daļēji profesionāli teātri, kuru darbība bija pastāvīga. Nav minētas atsevišķas amatieru trupas, kas nereti organizējās lai sarīkotu tikai kādu atsevišķu izrādi un kādas regulāri „parādījās” un „pazuda” gandrīz visās Latvijas nomalēs.

² Šā pielikuma abās tabulās vairākiem teātriem dažādos avotos minēti dažādi dibināšanas datumi. Tabulā uzrādīti vai nu ticamākie, vai arī, ja autora rīcībā nav materiālu, kas apstiprinātu viena vai otra datuma ticamību, dots vecākais datums un attiecīgajā atsaucē minēti arī citi iespējamie datumi.

³ Valsts teātriem norādīta pakļautība resoram, nevalstiskajiem teātriem norādīts tā īpašnieks vai galvenais uzturētājs. Bez minētajām sabiedriskajām organizācijām, kas uzturēja teātrus, vairums no šajā slejā minētajiem teātriem saņēma arī finansiālu dotāciju no valsts budžeta un / vai KF.

⁴ Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums. – 300.-303.lpp.; sk. arī <http://www.dailesteatris.lv/index.php?&147> (aplūkots 13.02.2009.).

⁵ Pārdaugavas teātra atklāšana notika 1929.g. 6.oktobrī un tas tika izveidots uz Torņakalna tautas teātra bāzes (sk. IMM. – 1929.g. oktobris. – Nr.10. – 343.lpp.).

⁶ Latviešu teātra hronikā minēts, ka teātra atklāšanas izrāde notikusi jau 1924.g. (sk. Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944. – 226.lpp.), LR jubilejas izdevumā minēts, ka Torņakalna tautas teātris darbību uzsācis 1926.g. (sk. Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. – 614.lpp.), ko apstiprina arī IMM dati (sk. IMM. – 1929.g. februāris. – Nr.2. – 185.-186.lpp.), savukārt Ā.Šilde min, ka Torņakalna tautas teātris sācis darboties 1927.g. (sk. Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914—1940. – 531.lpp.). Šāda datu atšķirība acīmredzot saistīta ar to, ka līdz 1927.g. „Torņakalna palīdzības biedrībā uzstājās dažādi kolektīvi”, kas savā nosaukumā izmantoja Torņakalna teātra nosaukumu. Tātad par Torņakalna teātra dibināšanas gadu var uzskatīt 1922.g., kad „ar Torņakalna teātra nosaukumu tur notika izrādes Friča Liča vadībā.” (sk. Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums. – 370.lpp.). Autora rīcībā nav informācijas, ka Torņakalna teātra nosaukumu pirms tam būtu izmantojis cits kolektīvs.

- ⁷ Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums. – 369.lpp.
- ⁸ Savienībā „Latvijas Strādnieku teātris” bija apvienojušās 27 strādnieku organizācijas (sk. *Rīga kā Latvijas galvas pilsēta*. – 664.lpp.), savukārt LKV minēts, ka Strādnieku teātri uzturēja LSDSP ar sociāldemokrātu organizācijas (sk. *LKV. XI sēj.* – 22105.-22106.sl.).
- ⁹ Latviešu teātra hronikā minēts, ka teātra oficiālā atklāšana bijusi 1927.g., taču pirmā Ziemeļblāzmas teātra izrāde notika jau 1924.g. (sk. *Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944.* – 241.-242.lpp.).
- ¹⁰ IMM 1932.g. marta numurā minēts, ka Modernais teātris darbību uzsācis 4.martā, taču „tagad tas savu mūžu jau beidzis” (sk. „*Modernais teātris*”. // IMM. – 1932.g. *marts*. – Nr.3. – 258.-259.lpp.), tātad tas pastāvēja mazāk kā mēnesi.
- ¹¹ Rīgas Moderno teātri Amatnieku biedrības telpās mēģināja nodibināt krīzes laikā bez darba palikušie aktieri, taču šis „pasākums tomēr neguva cerētos panākumus” (sk. *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 370.lpp.).
- ¹² Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944. – 252.-255.lpp.
- ¹³ Tautas teātris faktiski bija otrais bez darba palikušo aktieru projekts, kas tika veidots pēc Modernā teātra (sk. *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 370.-371.lpp.).
- ¹⁴ F.Dombrovskis-Dumbrājs min, ka teātra sākotnējais nosaukums esot bijis „Liepājas jaunais un garnizona teātris” (sk. *Dombrovskis-Dumbrājs F. Provincas teātri. // Ilustrēts Žurnāls.* – 1928.g. *decembris*. – Nr.12. – 378.-379.lpp.), taču citi avoti šādu nosaukumu neapstiprina.
- ¹⁵ Pēc Pirmā pasaules kara Liepājas teātra darbība tika atjaunota 1918.g. (sk. *Latvijas enciklopēdija. 4.sēj.* – 157.-158.lpp.).
- ¹⁶ LKV. XI sēj. – 22080.sl.
- ¹⁷ E.Sniedze un K.Kundziņš, atsaucoties uz konkrētām izrādēm un datumiem min, ka Jelgavas teātris sācis darboties 1919.g. (sk. *Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944.* – 269.lpp.; *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 382.lpp.). Savukārt F.Dombrovskis-Dumbrājs un Ā.Šilde, neminot konkrētus datumus, raksta, ka Jelgavas latviešu teātris uzsācis darbību 1920.gadā (sk. *Dombrovskis-Dumbrājs F. Provincas teātri. // Ilustrēts Žurnāls.* – 1928.g. *decembris*. – Nr.12. – 379.lpp.; *Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914—1940.* – 532.lpp.), bet LR 10 gadu jubilejas izdevumā minēts, ka teātris „1920.gadā sāk atjaunot izrādes”, bet „vārda tiešā nozīmē teātris savu darbību uzsāk 1921.gadā” (sk. *Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados.* – 612.-613.lpp.).
- ¹⁸ F.Dombrovskis-Dumbrājs min, ka Valmieras teātris izbeidza savu darbību 1927.g. (sk. *Dombrovskis-Dumbrājs F. Provincas teātri. // Ilustrēts Žurnāls.* – 1928.g. *decembris*. – Nr.12. – 380.lpp.), tas nozīmē, ka līdz Ziemeļlatvijas teātra izveidei Valmierā teātra nav bijis.
- ¹⁹ Lai arī Ziemeļlatvijas teātris pamatā bija Valmieras teātra turpinājums, tomēr faktiski Ziemeļlatvijas teātra izveidošanai bija apvienojušās Valmieras, Rūjienas un Valkas organizācijas „lai kopīgi uzturētu vienu teātri” (sk. *Ziemeļlatvijas teātris. // IMM.* – 1930.g. *oktobris*. – Nr.10. – 393.-394.lpp.; *Krolls O. Mūsu provinces teātri. // IMM.* – 1930.g. *novembris*. – Nr.11. – 510.lpp.; „*Ziemeļlatvijas teātris*”. // *Pēdējā Brīdī.* – 1930.g. 9.augusts. – Nr.177. – 6.lpp.).
- ²⁰ Valmieras teātra interneta mājas lapā minēts, ka teātris dibināts 1919.g., (sk. <http://www.vdt.lv/par-teatri> (aplūkots 13.02.2009.)); LKV minēts, ka pēc Pirmā pasaules kara „Valmierā teātra darbība atjaunojās” 1921.g. (sk. *LKV. XI sēj.* – 22094.sl.); savukārt Teātra hronikā fiksēts, ka Valmieras dramatiskā teātra atklāšanas izrāde notikusi tikai 1923.g. (sk. *Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944.* – 469.lpp.), ko apstiprina arī citi avoti (sk. *Dombrovskis-Dumbrājs F. Provincas teātri. // Ilustrēts Žurnāls.* – 1928.g. *decembris*. – Nr.12. – 380.lpp.; *IMM.* – 1929.g. *decembris*. – Nr.12. – 556.-557.lpp.). Šāda datu dažādība acīmredzot radusies tādēļ, ka 1919.g. Valmierā bija nodibināts teātris vēl „padomju varas” laikā, savukārt pēc tam, neatkarības „pirmajos gados tur teātra nebija” un Valmieras dramatisko teātri nodibināja 1923.g. (sk. *Valmieras Dramatiskā teātra atklāšana. // IMM.* – 1923.g. *decembris*. – Nr.12. – 1424.-1425.lpp.; *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 388.lpp.).
- ²¹ LKV minēts, ka Ziemeļlatvijas teātra biedrība dibināta 1931.g. (sk. *LKV. XI sēj.* – 22094.-22095.sl.), taču K.Kundziņš min, ka biedrības dibināta tikai 1932.g. (sk. *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 370.lpp.), ko apstiprina arī IMM (sk. *IMM.* – 1932.g. *novembris / decembris*. – Nr.11/12. – 326.lpp.).
- ²² Teātra hronikā minēts, ka Ventspils teātra atklāšanas izrāde notikusi 1921.g. 23.oktobrī (sk. *Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944.* – 496.lpp.), taču ir zināms, ka jau 1920.gada novembrī sācis darboties Ventspils latviešu teātris (sk. *Ventspils latviešu teātris. // Ventas Balss.* – 1921.g. 8.marts. – Nr.9. – 1.lpp.; *Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados.* – 613.lpp.; *Kultūras fonds 1920—1928.* – 111.lpp.) un 1921.g. izveidotais Ventspils teātris bijis tā darbības turpinātājs.
- ²³ Ventspils teātra sabiedrība izveidojās 1921.g. un tajā „ņēma dalību pilsētas valde, apriņķa valde un 20 pārējās kultūras organizācijas” (sk. *Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados.* – 613.lpp.; *IMM.* – 1921.g. *decembris*. – Nr.12. – 1302.-1303.lpp.; *Ventspils teātra atklāšanas svinības. // Ventas Balss.* – 1921.g. 28.oktobris. – Nr.44. – 1.lpp.)

- ²⁴ K.Kundziņš min, ka 1926.g. „Teātra sabiedrība likvidējās un nodibinājās jauna vadība”, taču nekonkretizē – kas bija šī „jaunā vadība”? (sk. *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 391.lpp.). Savukārt IMM minēts, ka 1926.g. 4.maijā „tiek reģistrēti «Ventspils latviešu teātra» statūti” (sk. *IMM.* – 1928.g. decembris. – Nr.12. – 564.lpp.). Lai arī pēdējā avotā tas nav konkrēti minēts, tomēr domājams, ka runa ir par biedrības nosaukumu.
- ²⁵ O.Krolls min, ka Kuldīgas latviešu teātris dibināts 1921.g. (sk. *Krolls O. Mūsu provinces teātri. // IMM.* – 1930.g. novembris. – Nr.11. – 509.lpp.), savukārt F.Dombrovskis-Dumbrājs un K.Kundziņš min, ka Kuldīgas Latviešu teātris dibināts/atklāts 1922.g. (sk. *Dombrovskis-Dumbrājs F. Provinces teātri. // Ilustrēts Žurnāls.* – 1928.g. decembris. – Nr.12. – 379.-380.lpp.; *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 390.lpp.).
- ²⁶ K.Kundziņš min, ka Kuldīgas Latviešu teātri dibinājusi Kuldīgas „Viesīgā biedrība ar citu organizāciju līdzdalību” (sk. *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 390.lpp.). Publicētajos avotos tomēr minēta Sadraudzīgā biedrība (sk. *Dombrovskis-Dumbrājs F. Provinces teātri. // Ilustrēts Žurnāls.* – 1928.g. decembris. – Nr.12. – 379.-380.lpp.).
- ²⁷ O.Krolls min, ka Daugavpils dramatiskais latviešu teātris dibināts 1921.g. (sk. *Krolls O. Mūsu provinces teātri. // IMM.* – 1930.g. novembris. – Nr.11. – 509.-510.lpp.), taču saskaņā ar E.Sniedzes datiem tā pirmā izrāde bijusi tikai 1922.g. (sk. *Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944.* – 424.lpp.). Savukārt P.Zeile min, ka latviešu amatieru teātris Daugavpilī noorganizējies 1921.g., bet 1922.g. tas „profesionalizējies” (sk. *Zeile P. Latgales kulotūras vēsture.* – 463.lpp.).
- ²⁸ LKV. XI sēj. – 22103.sl.
- ²⁹ F.Dombrovskis-Dumbrājs min, ka Latgales teātris savu darbību atjaunojis tikai 1925.g. (sk. *Dombrovskis-Dumbrājs F. Provinces teātri. // Ilustrēts Žurnāls.* – 1928.g. decembris. – Nr.12. – 380.lpp.).
- ³⁰ Latgales teātris. // *IMM.* – 1921.g. novembris. – Nr.11. – 1188.-1190.lpp.; Tihovskis H. Latgales teātra 10 gadi. // *IMM.* – 1931.g. aprīlis. – Nr.4. – 434.-435.lpp.; sk. arī <http://teatris.rezekne.lv/vesture.htm> (aplūkots 13.02.2009.).
- ³¹ Latgales teātris Rēzeknē tika atklāts 1921.g. pavasarī, taču, pēc dažiem mēnešiem, intrigu rezultātā tas tika slēgts (sk. *Latgales teātra atklāšana Rēzeknē 10.aprīlī. // Latvijas Kareivis.* – 1921.g. 13.aprīlis. – Nr.80. – 3.lpp.; *Latgales teātris. // IMM.* – 1921.g. novembris. – Nr.11. – 1188.-1190.lpp.) un darbību atjaunoja tikai pēc vairākiem gadiem.
- ³² LKV. II sēj. – 3662.sl.
- ³³ LKV. XI sēj. – 22093.sl.
- ³⁴ LKV. XI sēj. – 22081.sl.
- ³⁵ Jauns cīņas biedris mūsu kultūras laukā. // *Sociāldemokrāts.* – 1930.g. 24.septembris. – Nr.216. – 3.lpp.
- ³⁶ Latvijas kultūras veicināšanas biedrības drāmas teātra galvenais uzdevums bija „apkalpot biedrības daudzās nodaļas”. Sākotnēji tas pildījis ceļojošā teātra funkcijas (sk. *Krolls O. Mūsu provinces teātri. // IMM.* – 1930.g. novembris. – Nr.11. – 510.lpp.).
- ³⁷ Ceļojošais teātris. // LKV. II sēj. – 3538.-3540.sl.; 1932.g. Ceļojošajam teātrim „nodibinājās arī operetes ansamblis” (sk. *LKV. XI sēj.* – 22107.sl.).
- ³⁸ Ceļojošajam teātrim nebija noteikta darbības centra tas sniedza izrādes visā Latvijā. Līdz 1928.g. rudenim Ceļojošais teātris bija sarīkojis izrādes 40 pilsētās un 44 pagastos (sk. *Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados.* – 614.lpp.).
- ³⁹ Latvijas nacionālās jaunatnes savienības ceļojošais teātris „apkalpo galvenām kārtām savas vienības nodaļas” (sk. *Krolls O. Mūsu provinces teātri. // IMM.* – 1930.g. novembris. – Nr.11. – 510.lpp.).
- ⁴⁰ „«Mūsu teātri» pulcējas pa daļai profesionāli aktieri, kas palikuši ārpus lieliem teātriem (bezdarbniekos). Teātris izbrauc uz provinci” (sk. *Krolls O. Mūsu provinces teātri. // IMM.* – 1930.g. novembris. – Nr.11. – 510.lpp.), taču tas pastāvēja neilgu laiku (sk. *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 374.lpp.).
- ⁴¹ 30.gadu avotos minēts, ka Zemnieku drāmas teātris dibināts un atklāts 1929.g. (sk. *LKV. XI sēj.* – 22108.sl.; *IMM.* – 1934.g. decembris. – Nr.12. – 611.lpp.), šo gadu min arī Ā.Šilde (sk. *Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914—1940.* – 532.lpp.), taču Latvijas teātra hronikā u.c. literatūrā minēts, ka teātris atklāts 1930.g. (sk. *Sniedze E. Latviešu teātra hronika 1919—1944.* – 211.lpp.; *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 375.lpp.). Arī LZS presē minēts, ka Zemnieku drāmas teātris atklāts 1930.g. oktobrī (sk. *Annas Brigader „Raudupiete” Zemnieku Drāmas teātri. // Brīvā Zeme.* – 1930.g. 30.oktobris. – Nr.247. – 8.lpp.). Lai arī par šādu atšķirību iemesliem autora rīcībā ziņu nav, tomēr ticamāk, ka Zemnieku drāmas teātra praktiskā organizēšana tika sākta jau 1929.g., taču tā faktiskā atklāšana (t.i., pirmā izrāde) notika 1930.g.
- ⁴² Zemnieku drāmas teātris tika nodibināts kā ceļojošs teātris, kam „jāapkalpo galvenā kārtā lauki” (sk. *Kundziņš K. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums.* – 375.lpp.).

- ⁴³ Ir zināms, ka biedrības „Karmal” dramatiskā studija iestudēja un izrādīja vienu lugu jau 1918.g., taču pastāvīgu darbību šī trupa ar nosaukumu „Ebreju teātris” uzsāka 1919.g. Bez tam 1919. – 1926.g. Latvijā periodiski darbojās vairākas ebreju dramatiskās trupas ar dažādiem nosaukumiem: „Ebreju teātris”, „Ebreju dramatisks teātris”, „Mūsdienu dramatisks teātris” u.c. (sk. Волкович Б. Из истории еврейской культуры в Латвии (1918 – 1940). 1. часть. – 121.-125.стр.; там же, 2. часть. – 49.-54.стр.). Arī vēlākie Ebreju nosaukumi varētu būt diezgan nosacīti, jo tā laika presē nebija konsekvences šo nosaukumu rakstībā un, bez tabulā minētajiem, dažādos avotos minēti arī „Židu teātris”, „Jaunais židu teātris”, „Židu minoritāšu teātris” (sk. Dziļleja K. Rīga – teātru pilsēta. // Rīga kā Latvijas galvaspilsēta. – 720.lpp.; Krollis O. Mazākumu tautību teātri Latvijā. // IMM. – 1930.g. novembris. – Nr.11. – 512.lpp.; Teātru statistika Rīgā 1921.gadā. // LS. – 1922.g. 19.jūlijs. – Nr.157. – 2.lpp.).
- ⁴⁴ O.Krollis pārskatā par nacionālo minoritāšu teātriem Latvijā min tikai Krievu drāmas teātri (sk. Krollis O. Mazākumu tautību teātri Latvijā. // IMM. – 1930.g. novembris. – Nr.11. – 512.lpp.), savukārt no LS publicētās Rīgas teātru statistikas redzams, ka 1921.g. Rīgā darbojušies divi Krievu teātri – 1) Krievu teātris un 2) Krievu drāma (sk. Teātru statistika Rīgā 1921.gadā. // LS. – 1922.g. 19.jūlijs. – Nr.157. – 2.lpp.). Grāmatā par krievu teātri Rīgā, savukārt, minēts, ka Krievu kamerteātris Rīgā izveidojies 1924.g., taču pastāvējis tikai vienu sezonu un pēc tam darbību izbeidzis (sk. Русский театр в Риге. – 27.стр.).
- ⁴⁵ Krievu drāmas teātris Rīgā pastāvīgi sāka darboties 1921.g., taču krievu aktieru trupa organizējās un uz dažādām skatuvēm sniedza atsevišķas izrādes jau no 1919. – 1920.g. (sk. Русский театр в Риге. – 20.-22.стр.).
- ⁴⁶ Волкович Б. Из истории еврейской культуры в Латвии (1918 – 1940). 1. часть. – 125.-126.стр.
- ⁴⁷ Jēkabsons Ē. Poļu kultūras dzīve Latvijas Republikā (1918-1940). // Poļu kultūra Latvijā. – 173.-176.lpp.; Jēkabsons Ē. Poļi Latvijā. – 39.-40.lpp.
- ⁴⁸ O.Krollis min, ka „Vācu teātris dibināts 1923.gadā” (sk. Latvijas Kareivis. – 1930.g. 30.novembris. – Nr.272. – 6.lpp.; IMM. – 1930.g. novembris. – Nr.11. – 511.lpp.), savukārt K.Dziļleja un I.Kalniņa min, ka Vācu drāma pastāv un darbojas no 1924.gada (sk. Dziļleja K. Rīga – teātru pilsēta. // Rīga kā Latvijas galvaspilsēta. – 720.lpp.; Vācu drāma. // IMM. – 1934.g. maijs / jūnijs. – Nr.5/6. – 478.-479.lpp.). Šāda atšķirība acīmredzot radusies tādēļ, ka Vācu drāma (Deutsche Schauspiel) tika atklāta 1924.g. 17.septembrī, taču jau 1923./24.g. sezonā bija darbojies Parka teātris (Parktheater), kas ceļojot „no zāles uz zāli” uzvedis vācu lugas (sk. Casperson G. Das Deutsche Schauspiel in Riga 1924—1928. // Jahrbuch des baltischen Deutchtums in Lettland und Estland 1929. – 120.-122.lpp.). Bez tam ir zināms, ka vismaz no 1921.g. Vērmanģdārzā ir darbojies Vācu teātris, kurš galvenokārt uzvedis operetes (sk. Teātru statistika Rīgā 1921.gadā. // LS. – 1922.g. 19.jūlijs. – Nr.157. – 2.lpp.). Ticamāk, ka šajā gadījumā ar terminu „Vācu teātris” apzīmēta vācu operete (sk. 2.tabulas 1.aili).
- ⁴⁹ Pirmie mēģinājumi nodibināt Latvijā baltkrievu teātri notika jau 1921. – 1922.g. (sk. Беларуская культура – Асьветнае Таварыства „Бацькаў-шчына” у Латгаліі і ягоная роля ў справе стварэньня беларускае школы ў Латвіі. // Беларуская Школа у Латвіі. – 1932.g. – Но 2. – 165.-166.стр.), taču izveidotās trupas darbojās salīdzinoši īsu laiku un pēc tam izjuka. 1927.g. tika nodibināta Baltkrievu teātra biedrība Latvijā, bet 1928.g., šīs biedrības vadībā, Latvijā darbību uzsāka 2 baltkrievu tautas teātri – Rīgā un Daugavpilī (sk. Да пяцігодзьдзя Т-ва Беларускага Тэатру ў Латвіі. // Беларуская Школа у Латвіі. – 1932.g. – Но 1. – 156.-157.стр.; sk. arī Apine I. Baltkrievi Latvijā. – 33.lpp.).
- ⁵⁰ Daugavpils baltkrievu teātra darbība, nelielo finanšu resursu dēļ, bija diezgan ierobežota (sk. 5 год працы Дзьвінскага АДДзелу Т-ва Беларускага Тэатру. // Беларуская Школа у Латвіі. – 1932.g. – Но 7. – тексты азмугурэжя вāка іекшпусэ). Šajā gadījumā, iespējams, vēl būtu nepieciešams precizēt – vai var runāt par diviem atsevišķiem Baltkrievu tautas teātriem Latvijā (kā tas izriet no šīs atsaucēs sākumā un 49.atsaucē minētajiem materiāliem), vai arī viena teātra divām trupām, jo, kā redzams no iepriekš teiktā, gan teātri Rīgā, gan Daugavpilī organizēja Baltkrievu teātra biedrība Latvijā, t.i., abiem teātriem bija viena vadība. Tomēr šā jautājuma noskaidrošanai acīmredzot būtu nepieciešams īpašs pētījums par baltkrievu teātra vēsturi Latvijā.
- ⁵¹ I.Apine min, ka Baltkrievu teātri dibināja biedrība „Belaruskaja Hata” (sk. Apine I. Baltkrievi Latvijā. – 32.lpp.), taču no viņas minētā avota redzams, ka teātri dibinājusi Baltkrievu teātra biedrība Latvijā (sk. Да пяцігодзьдзя Т-ва Беларускага Тэатру ў Латвіі. // Беларуская Школа у Латвіі. – 1932.g. – Но 1. – 157.стр.).
- ⁵² O.Krollis min „Lietuviešu teātra biedrību” (sk. IMM. – 1930.g. oktobris. – Nr.10. – 389.lpp.), savukārt Ē.Jēkabsons, atsaucoties uz LVVA, materiāliem, min, ka biedrības nosaukums bija „Latvijas Lietuviešu teātris” (sk. Jēkabsons Ē. Lietuvieši Latvijā. – 79.lpp.). Šādas atšķirības organizācijas nosaukumā acīmredzot saistītas ar to, ka 20.-30.gadu materiālos diezgan bieži sastopamas nekonsekvences un reizēm pat būtiskas atšķirības dažādu nosaukumu lietošanā.
- ⁵³ I.Kalniņa min, ka Vācu operete dibināta 1918.g. kā „privātuņēmums”, taču vēlāk Vācu teātra komiteja „pārņēma šo opereti savās rokās”, bet 1924.g. slēdza (sk. Vācu drāma. // IMM. – 1934.g. maijs / jūnijs. – Nr.5/6. – 478.lpp.). Citos materiālos precīzāku Vācu operetes darbības datējumu autoram atrast neizdevās.
- ⁵⁴ Zelmenis G. Ieskats operas biedrību darbībā Latvijā 1924.-1940.g. // Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas. IV. – 220.lpp.

⁵⁵ Biedrība „Latvijas ceļojošā opera” tika nodibināta 1925.g., taču praktisko darbību Ceļojošā opera uzsāka 1927.g. (sk. LVVA, 1536.f., 39^a.apr., 137.l.; LKV II sēj. – 3541.sl.; Šilde Ā. *Latvijas vēsture 1914—1940.* – 538.lpp.; Zelmanis G. *Ieskats operas biedrību darbībā Latvijā 1924.-1940.g.* // *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas. IV.* – 119.-220.lpp.).

⁵⁶ K.Dziļleja min, ka divdesmito gadu otrajā pusē pastāvējusi „Žīdu muzikālā komēdija” (sk. *Dziļleja K. Rīga – teātru pilsēta. // Rīga kā Latvijas galvaspilsēta.* – 716., 720.lpp.), savukārt B.Volkovičs min, ka teātra nosaukums bija „Ebreju operetes teātris” un tas darbojies 20.-30. gados (sk. *Волкович Б. Из истории еврейской культуры в Латвии (1918 – 1940). 1. часть.* – 127.стр.).